

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ XXXI

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уређивачки одбор:

др *Ирена Грицкай*, др *Милка Ивић*, др *Павле Ивић*, др *Радослав Кайичић*,
др *Рудолф Коларич*, *Блаже Конески*, др *Берислав Николић*, др *Миливој Павловић*,
др *Асим Пецо*, др *Мићар Пешикан*, др *Живојин Ситанојчић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

XXXI књ.

БЕОГРАД

1974 — 1975

Израду и штампање финансира Републичка заједница науке Србије

Издаје: Институт за српскохрватски језик, Београд, Кнез-Михаилова 35

Штампа: Издавачка установа „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5

САДРЖАЈ XXXI КЊИГЕ

Расправе и чланци	Страна
1. Александар Младеновић: Над Даничићевим „Ратом за српски језик и правопис“. — Резюме	1
2. Митар Пешикан — Гордана Јовановић: Тексто­лошки састав и основне одлике текста најстаријих српских чет­воројеванђеља. — Резюме	23
3. Владимир П. Гудков: „Србска граматика“ Димитрија Милаковића и њен значај за науку о српскохрватском језику. — Резюме	55
4. Душан Јовић: О аутономности науке о језику. — Résumé	67
5. Игрутин Стевовић: Прилози као врста речи. — Резюме	79
6. Митар Пешикан: Основне структуралне карактеристике русинског гласовног система. — Резюме	111
7. Velimir Laznibat: Grafija dubrovačkih testamenata 17. vijeka. — Summary	137
8. Велимир Михајловић: Miscellanea etymologica (сом, бодило). — Резюме	159
9. Вукић М. Мићовић: Рујан, рујеван, рујевина, руји и сл. — Résumé	165
10. Асим Пецо: Из фонетске проблематике икавскошћакавских говора западне Босне. — Zusammenfassung	189
Прикази и критике	
1. Милка Ивић: Readings in Modern Linguistics. An Anthology by Bertil Malmberg, Stockholm 1972, Läromedelsförlagen. Mouton, 384 str.	255
2. Асим Пецо: Ускочки говор, Српски дијалектолошки збор­ник, књига XX, Београд 1974, 1—259	261
3. Milorad Radovanović: Kazimierz Feleszko, Składnia genetiwu i wyrażeń przyimkowych z genetiwm w języku serbsko-chorwackim (Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, Wrocław — Warszawa — Kraków, 1970, 186 str.)	271

Хроника

1. Никола Родић: III југословенско - румунски симпозијум . 281

In memoriam

1. Михаило Стевановић: Миливој Павловић 285

Библиографија

Скраћенице	293
I Општелингвистички проблеми	295
II Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика	307
III Етимологија, историја речи, тумачење речи, збирке речи . . .	316
IV Несловенски језици	325
V Балканологија	344
VI Старословенски језик	347
VII Српскохрватски језик	
а) Фонетика (експериментална, физиолошка, фонологија) . . .	354
б) Граматика и граматичка питања	357
в) Савремени књижевни језик	363
г) Дијалекти	372
д) Текстови стари и нови, издања, њихова критика, порекло итд.	378
ђ) Историја српскохрватског језика	382
е) Метрика	388
ж) Стил	388
з) Методика наставе књижевног језика	390
и) Терминологија	391
ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)	392
VIII Македонски језик	
а) Македонска филологија	400
б) Текстови, настава, стилистика	409
в) Фолклор	414
IX Словеначки језик	
а) Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka	423
б) Zgodovina jezika, etimologija, dialekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil	428
с) Strokovni in splošni slovarji, terminologija	434
X Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)	437
XI Биографије, аутобиографије и сл. грађа	449

XII Библиографија	455
XIII О становништву	458
XIV Разно	460

Регистар

Регистар књ. XXX

Регистар речи	473
Регистар имена	523

Регистар књ. XXXI

Регистар речи	531
Регистар имена	562

НАД ДАНИЧИЋЕВИМ „РАТОМ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ПРАВОПИС“

Посвећено 150-годишњици
рођења Буре Даничића
(1825—1975)

Када се у другој половини 1847. године појавила из штампе Даничићева књижица *Рад за српски језик и љавовис*, наша наука и култура добила је не само једно ново значајно дело већ и једног научника каквог до тада ми нисмо имали.¹ Иако је у то време био напунио тек 22 године,

¹ Уп. С. Новаковић, *Ђуро Даничић или филологија и књижевни језик српски* 1847 и 1877. Приликом прославе шездесете године књижевнога рада Даничићега написао Стојан Новаковић. На њо се ирешићамјано из „Српске зоре“ 1878, св. 1—3. — У Бечу, 1878, 7; Ј. Бошковић, *Ђ. Даничићу надгробна реч од Јована Бошковића*. (Говорио у београдској Саборној цркви 14 новембра 1882). — Прилог „Српском колу“ к броју 47, [Београд, 1882], 6; Т. Маретић, *Ђуро Даничић*. — Летопис ЈАЗУ, Загреб, 1923, св. 37, 75; Љуб. Стојановић, *Живот и рад Вука Силеф. Караџића*. — Београд-Земун, 1924, 568; Рад. Бошковић, *Ђуро Даничић и књижевни језик наш*. — Младост. Часопис за књижевност и културу, Београд, III/1947, бр. 9 (септембар), 56; А. Велић, *Даничић*. — Летопис Матице српске, Нови Сад, 1947, св. 7—8 (септембар-октобар), 146—148; *Вуков дух и наша национална култура*. — Књижевност, Београд, I/1947, св. 9—10 (септембар-октобар), 124; *Вук и Даничић. Чланци и расправе*. — Београд (Просвета), 1947, 159—160; др М. Петровић, *Даничићев „Рай за српски језик и његовост“*. — Летопис Матице српске, Нови Сад, 1947, св. 7—8 (септембар-октобар), 151, 161; Ж. Бошков, *Српска књижевност 1847 године*. — Летопис Матице српске, Нови Сад, 1947, књ. 360, 136—137; М. Поповић, *Ђуро Даничић*. — Београд (Нолит), 1959, 64—66; М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. (Грамађички системи и књижевнотјезичка норма)*. Увод. Фонетика. Морфологија. — Београд (Научно дело), 1964, 47—48; Ж. Младеновић, *Вук Караџић и Матица српска*. — Београд (Српска академија наука и уметности. Посебна издања, књ. CCCXII. Одељење литературе и језика, књ. 15), 1965, 160. Иначе пун назив ове Даничићеве књижице, односно текст на насловној страни гласи: *Рай за српски језик и његовост. Написао Ђ. Даничић*. — У *Будим (у италијарију Пеншанскога универзитетја)*, 1847, стр. 63. У *Прегледу Даничићевих радова* (уп. *Даничићев зборник*. — Београд — Љубљана (Српска краљевска академија. Посебна издања, књ. LV. Философско-филолошки списи, књ.

Ђура Даничић — који се у овом делу први пут потписао новим презименом напустивши своје дотадашње Поповић² — представио се тадашњој научној и културној јавности као одушевљени Вуков присталица, као образовани филолог чије су мисли јасне и увек аргументоване фактима којима се ретко може наћи слаба страна, и, најзад, као полемичар кога, истина, његове младе године на моменте могу понети и одвести ка иронисању на рачун противника с којим полемише, али који ипак не заборавља да је навођење чврстих доказа, научно оправданих, основно оружје у свакој расправи овакве врсте. О овој Даничићевој књијци и о њеном значају у доприносу Вуковој борби за наш књижевни језик писано је доста, тако да данашњем аутору који обрађује ову тему није лако пробити се кроз силну литературу о овом питању поготову стога што ми још немамо на располагању модерну и потпуну библиографију радова о овом великану наше филологије из средине и друге половине XIX века.³ У овом прилогу, који је добрим делом пригодног карактера јер настаје поводом 150-годишњице рођења Ђуре Даничића, задржаћемо се само на *Рају за српски језик и*

15), 1925, I), поред наведених библиографских елемената о овом Даничићевом делу, налазимо и податак: „*На њодају њо 20 кр. ср.*“, што је, вероватно, узето са насловне корице *Раја за српски језик и њравоис*. Оригинални примерак ове Даничићеве књијце са корицама нисам имао прилике да видим, већ само примерке са насловном страном али без корица. Што се тиче горе наведеног податка о времену изласка из штампе Даничићевог *Раја*, њега сам нашао у цитираој књији Ж. Младеновића (н. д., 160) који наводи да се ова књијка појавила у јавности после 10. VIII 1847. Насупрот Ж. Младеновићу, М. Поповић (н. д., 62) истиче 7. VII 1847. као датум изласка из штампе ове Даничићеве књијце.

² Уп. Ј. Бошковић, н. д., 6; М. Поповић, н. д., 62; Ж. Младеновић, н. д., 156. Да ли у његовом потпису *Ђ. Даничић* на насловној страници *Раја* иза слова *Ђ* стоји *Ђуро/Ђура* или Даничићево право име *Ђорђе*, тешко је за сада било шта поуздано рећи. И у псеудониму *Ђ. Јуковић*, којим је Даничић потписао своју прву верзију *Раја (Филошке ѡрмедбе на Ушук III Хаџића — М. Свеџића)* налазимо *Ђ* (Ђорђе?, Ђуро/Ђура?) — уп. Ж. Младеновић, н. д., 155.

³ У *Лексикону ѡисаца Југославије* (Нови Сад, Матица српска, 1972, I (А-Ц), 562—564) објавио је М. М. Николић једину и до сада најобимнију библиографију о Ђури Даничићу. Рађена за потребе публикације каква је лексикон, ова библиографија је лишена низа неопходних података који су у данашњим радовима ове врсте обавезни. Потреба за потпуном и детаљном библиографијом о Ђури Даничићу намеће се пред нашом науком у својој пуној неопходности. До сада ми немамо ни потпуну библиографију Даничићевих дела јер она, објављена у Даничићевом зборнику 1925 (в. нап. 1), није комплетна. Најпотпунији списак Даничићевих радова, до данас урађен, припремио је мр М. Радовановић, асистент Филозофског факултета у Новом Саду, који ће бити објављен у *Зборнику за филологију и лингвистику Матице српске*, књ. XVIII/1 за 1975. годину.

йравойис, на детаљнијој анализи овога дела, у којој треба размотрити, наравно, Даничића као научника и филолога. При том не можемо сметнути с ума ни чињеницу да ће у низу детаља доћи до понављања онога што су и неки ранији аутори већ рекли о Даничићу, а што је и неминовно кад се прилази овој теми која је, ево, више од сто година предмет интересовања у нашој култури.⁴

Добро је познато да је ова Даничићева расправа настала поводом трећег *Уџука* Милоша Светића (Јована Хаџића), упућеног Вуку Караџићу од стране аутора који је био један од најжешћих противника Вукове реформе писма и језика.⁵ Основни циљ Даничићевог *Раџа за српски језик и йравойис* садржан је у самом наслову ове књижице⁶, с напоменом да је у њој тежиште расправљања стављено на правопис. То је била и ауторова намера о чему сам Даничић каже да је у *Раџу* желео изнети у јавност своје мишљење о томе „колико је Утук III. побио цијену Вуковоме правопису, шта ли вриједи Светићев правопис“ (стр. 4—5). Истичући да „покрај многих других невоља књижевност наша јако заостаје и за то што нам се књижевници још не могу да погоде ни каквијем словима треба да пишемо“, а пошто „у нас, који пишемо Славенскијем словима“, колико је књижевника толико је и правописа“ (стр. 3), Даничић претреса Светићев правопис јер је овај, од свих других, најизразитије супротстављен Вуковом а и Светић га „од неко доба као поглавица брани“ (стр. 4).⁸ За Даничића полемика није у првом плану, он ово дело не пише ради тога да би се само умешао у расправу између Вука и Светића, њему „није толико стало до језикословнога Утука, колико до *Светићевих мисли о Српском йравойису*“⁹, до тога „шта мисли Светић о Српскијем словима“ и „о претварању

⁴ Још док је *Раџ* био у штампи, Ј. Суботић је писао Вуку одушевљено о Даничићу, као аутору овога дела, а Ј. Стејић је изјавио „да на Србскомъ езику ништа јоштѣ овако *филологическо добро шћамјано нје*, као што е овај рать“ (уп. Љуб. Стојановић, н. д., 600; Ж. Младеновић, н. д., 161—162).

⁵ Пуни наслов те Светићеве књижице гласи: *Уџукъ III. езыкословный. О езику и йравойису Србскомъ. Одъ М. Светића*. — У Новом Саду (У Книгопечатниъ Иоанна Каулицѣ и Ортѣ), 1846, стр. 77.

⁶ Наслов ове Даничићеве књижице инспирисан је очигледно насловом Светићевог *Уџука III* (в. нап. 5), што је и нормално у полемичким расправама.

⁷ Под „славенским словима“ Даничић подразумева ћирилицу.

⁸ Не треба заборавити на то да је у Даничићево и Вуково време термин *йравойис* имао шире значење неголи данас: укључивао је у себе и графију, азбуку, начин означавања појединих гласова. Данас, као што се зна, у правописне или ортографске особине, строго узев, не спадају слова, знаци којима се обележавају гласови.

⁹ Курзив је мој — А. М.

слова“ (стр. 7).¹⁰ Њега, дакле, интересује научна основа, идеолошки ниво на којем Светић заснива своја схватања те зато аутор *Раџа* у почетку ове своје расправе принципски најпре рашчишћује појам правописа и појам језика. Замерајући Светићу да једно и друго није исто, да је морао „кад је о правопису ријеч“ казати „и правопис шта је“ (стр. 5), Даничић истиче, сасвим исправно, да је језик дат „човјеку да њиме казује шта мисли и осјећа, а писмо су људи измислили, за невољу, да њиме биљеже што језиком казују“ (стр. 5), јер „право писати у граматици не може ништа више значити до писменијем (мртвијем) знацима биљежити говорне (живе) гласове“ (стр. 6). Да би се ово остварило, потребно је упознати „све те гласове, и колико их је, и какви су, *иа за сваки глас одредиши по једно особито слово, ни више ни мање*“¹¹ (стр. 6). Јер за Даничића је „најбољи правопис они којијем ће се моћи са свијем онако писати како се говори, глас по глас; а жалостан ће бити они којијем ће се друкчије писати него што се говори“ (стр. 6). Овим речима Даничић је идејно потпуно у складу са Вуковом азбучном реформом, односно са његовом новом ћирилицом којом је *Раџ* штампан а свакако и писан¹², а коју је Вук, као што је познато, изнео у јавност још 1818. у првом издању свог *Српског рјечника*, када је, полазећи од Мркаљеве реформисане ћирилице и строго остварујући принцип „један глас — једно слово“, успео да наше ћирилично писмо доведе до пуног савршенства.¹³ Аутор *Раџа* истовремено одбацује, како он сам каже, „етимолођички правопис, по којему ће се ријечи само коријена ради друкчије писати него што се говори“ и, самим тим, по њему то је „никакав правопис“ (стр. 6). Ту је Даничић врло оштар када каже да је о етимолошком правопису „и сама мисао луда“ (стр. 6) и да ће у даљем излагању показати „може ли се Српски правопис

¹⁰ Под термином *прећиварања слова* Даничић подразумева фонетске измене гласова и њихово рефлектовање на правопис: *впр. писање сладко или слајко* према *сладак* и *сл.*

¹¹ Курзив је мој — А. М.

¹² Даничићев рукопис *Раџа*, по коме је приређено будимско издање ове књижице, до данас је, колико се зна, остао непознат научној јавности, а можда није ни сачуван. Не знам да ли је познато тачно време када је Даничић почео да пише Вуковом ћирилицом: да ли се њом служио и пре сусрета с Вуком у Бечу 1945. године?

¹³ Вук је у два маха усавршавао Мркаљеву реформисану ћирилицу (из 1810. г.), и то 1814. и 1818. године. Уп. о овоме код мене: *Резултати нових истраживања историје српскохрватског језика у средњошколској настави. (Реформа ћирилице Саве Мркаља).* — Књижевност и језик, Београд XIX/1972, бр. 2—3, 17—18; уп. такође мој рад: *Сава Мркаљ и његови претходници у реформи предеуковске ћирилице.* — Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1967, књ. X, 161—198.

држати коријена“ (стр. 6). Иначе, овакво схватање о правопису, тј. о апсолутној предности и оправданости над етимолошким писањем онога писања где сваки глас има само један знак, Даничић усваја принципски јер он тако мисли „о свакоме правопису за какав му драго језик“ (стр. 6), а не само за наш.

Овде би требало скренути пажњу на извесне Даничићеве речи које не би могле издржати критику и то не само данашњу. Наиме, када говори о томе шта је правопис а шта је језик, поред исправних мисли о правопису које смо већ навели, аутор *Раша* каже и следеће: „Писмо није ништа друго до сурогат језика или ти бесједе човјечије: какав ориџинал онаки му и сурогат: какав језик онако и писмо. *Нѣсть равѣ* волиј господа своѣго, вели свето јеванђеље. Ако је мане у језику, нека је и у писму; за то ће језик одговарати, а писмо је вјерно свој посао свршило како нам је однијело глас куда по слабости човјечијој допријети не можемо...” (стр. 5—6). Понесен конкретном ситуацијом у којој се нашао, у борби против традиционалног правописа и типа књижевног језика за које се М. Светић енергично заузимао и с Вуком о томе полемисао, Даничић је себи допустио формулације као што су: „какав језик онако и писмо“ или „ако је мане у језику, нека је и у писму; за то ће језик одговарати...“, које се не могу бранити нарочито ако се њима жели дати принципски значај, како то аутор *Раша* овде и чини. У своме негативном ставу према Светићевом типу књижевног језика и правописа Даничић, цитираним својим речима, жели да нађе узрочну везу начелног карактера, тј. да лош језик мора имати лоше писмо, и обрнуто. Нагазно, овакав став је недржљив јер се не може научним аргументима бранити. Пре свега, питање је какве „мане“ може језик имати и да ли од њих уопште зависи и писмо. Зар језик којим се у својим списима служио М. Светић није могао имати писмо по Вуковом принципу за који се и Даничић у *Рашу* залаже да треба „за сваки глас одредити по једно особито слово, ни мање ни више“ (стр. 6)? То не значи, наравно, да су Светићеве анализе азбучно-језичко-правописне биле исправне и да је он лично, евентуално, могао направити савршено писмо за свој тип књижевног језика. Али зар није С. Мркаљ још 1810. године реформисао нашу азбуку до тог степена да је била врло близу поменутог Вуковог а и Даничићевог принципа „један глас — једно слово“?¹⁴ Та азбука могла се сасвим успешно уготребити и

¹⁴ Уп. моје радове у нап. 13. Оно у чему Мркаљева реформисана ћирилица није потпуно усавршена јесте присуство графичких комбинација *ѣъ, ѡъ, љъ, њъ* за *ћ, ђ, л, њ*. Да је и за ове гласове Мркаљ предложио по један знак, који би искључиво

нећи употребу *ѝ* и *љ* у писању, тражио ослонац за то у њиховом изговарању. А тај ослонац није могао никако наћи не само у ондашњем нашем књижевном језику и у оном типу литерарног језика којим се он лично служио, већ ни у другим словенским књижевним језицима на које се позивао. Именујући *ѝ* и *љ* „безгласним јеровима“ (стр. 7), Даничић оправдано супериорно наступа позивајући Светића, „а и свакога когод има вољу, нека изговори *ѝ* и *љ*, или свако за се или с којиме му драго самогласнијем словом, како их данас Србин изговара“ (стр. 8), знајући унапред да противнику тиме потпуно избија оружје из руку. Међутим, он се на томе не зауставља, већ неколико следећих страница *Раѝа* посвећује рашчишћавању до краја овога питања полазећи од научних аргумената с ослонцем на наш и старословенски језик, с једне, као и на поједине источне (руски) и западне (пољски, чешки и, мање, словачки), с друге стране. Даничић је сасвим у праву када истиче да, у нашем језику његовог времена, изговорну разлику између именице *зѝлѝн* и придева *зѝлен*¹⁷ уноси акценат а не присуство *-ѝ* и *-љ* у тим примерима за чије се писање Светић заузима (*зелѝн* и *зелѝнѝ*) мислећи „да ту разлику чине јерови, па да их за то баља задржати у Српскоме правопису“ (стр. 8). Наравно, ни Светић а ни његови истомишљеници нису могли бранити актуелност потребе присуства *ѝ* и *љ* у писању, ослањајући се на њихов „изговор“ и то не само у горњим примерима који се међусобно изговорно разликују, већ нарочито у низу случајева који се између себе прозодијски подударају а које Даничић наводи истичући при томе: „нека нам каже Светић какву разлику чини Србин у изговарању између... лѝв (*лѝвѝ*) и крѝв (*крѝвѝ*), ...срам (*срамѝ*) и дам (*дамѝ*),... сан (*сѝнѝ*) и длан (*дланѝ*),... свијет (*сѝвѝтѝ* и клијет (*клѝтѝ*),...“ (стр. 9). Ове речи се изговарају, закључује Даничић, „посве једнако, једна према другој“ иако се „разликују у Славенском језику са *ѝ* и *љ*“ (стр. 9). Ова Даничићева једнакост у изговору поменутих примера односи се, пре свега, на то да се покаже да присуство нпр. *-ѝ* у *сѝарѝ* (*сѝѝр*) и *-љ* у *цѝрѝ* (*цѝр*) и сл. нема за последицу различит изговор, акцентовање, ових двеју речи. Међу осталим примерима обе врсте које наводи на 9. страни *Раѝа* Даничић међусобно супротставља

¹⁷ Познато је да је у другом издању *Српског рјечника* (1852), Даничићевом заслугом, Вук доследно спровео употребу знака за краткосилазни акценат, те из тих разлога овде аутор *Раѝа* пише *зелѝн*, што подразумева *зѝлѝн*. Иначе, као што се зна, Вук је и у првом издању свога *Српског рјечника* понекад употребљавао знак за краткосилазни акценат (уп. П. Ивић, *О Вуковом Рјечнику из 1818. године*, 71—72 у књизи: *Сабрана дела Вука Караѝића. Књига друга: Српски рјечник (1818)*. — Београд (Просвета), 1966).

и случајеве као: *сврѣб* — *зѣлѣб* (сврѣвѣ — голжевѣ), *сѣд* — *лѣбѣд* (сѣдѣ — левѣдѣ), *вѣйѣз* — *кнѣз* (вѣтазѣ — кнѣзѣ¹⁸), *хрѣм* — *сѣдам* (хрѣмѣ — сѣдмѣ) и *сѣйѣи* — *пѣи* (сѣпатѣ — патѣ), којима аутор *Раѣа* указује такође на то да некадашње (изговорно) и садашње (правописно) присуство *-ѣ* и *-ѣ* у њима не утиче на различит у квантитету изговор слога непосредно испред *-ѣ* и *-ѣ*. Потреба за писањем *-ѣ* и *-ѣ* у *зеленѣ* (зѣлен) и *зеленѣ* (зѣлен), како Светић тражи и по коме разлику у изговору ових речи уносе *-ѣ* и *-ѣ*, у контрадикцији је са потребом за писањем у примерима као што су *срѣм* (срамѣ) и *ѣм* (ѣмѣ) и сл. — за што се такође Светић залаже — јер *-ѣ* и *-ѣ* у овим последњим облицима уопште не утичу ни на какву акценатско-квалитативну разлику међу њима нити она ту постоји. Дакле, међусобно супротставивши и показавши пуну контрадикторност примера на којима Светић жели да покаже оправданост присуства *ѣ* и *ѣ* у писању, Даничић с успехом доводи читаоца *Раѣа*, у овом одељку своје књижице, до сазнања о потпуној неодрживости Светићевих правописних захтева у вези са *ѣ* и *ѣ*. Настављајући даље у овом правцу полемику са Светићем, аутор *Раѣа* жели да уклони свога противника са етимолошког и упореднограматичког терена. Ради тога Даничић полази од различитих рефлексa *ѣ* и *ѣ* у појединим словенским језицима (нпр. стсл. *лѣвѣ*, *сѣмѣ*: рус. *левѣ*, *сонѣ*, пољск. *lew*, *sen*, чешк. *lew*, *sen*, српск. *лав*, *сан* и сл.) и исправно закључује „да је *ѣ* и *ѣ* у сриједи слога у староме Славенском језику морало имати особити глас, свако за се, да гдјекоја Славенска племена и данас имају од њих различите гласе (Руси од *ѣ* имају *о* а од *ѣ* имају *е*, Пољаци од *ѣ* имају тврдо *е* а од *ѣ* мекано), а у нас да је и за једно и за друго један глас“ (стр. 12—13). Констатовавши да је *ѣ* и *ѣ*, како је већ речено, „морало имати особити глас, свако за се“ и да се, ослањајући се на Шафарика, „управо не зна како су се ова слова изнајприје изговарала“¹⁹ (стр. 12), Даничић ипак говори нешто и о некадашњој природи ових двају полувокала, тј. „да се *ѣ* и *ѣ* писало гдје су се једна слова двојако изговарала, и то да се *ѣ* писало гдје су се слова тврђе изговарала, а *ѣ* гдје су се мекше изговарала, и овај двојаки изговор једнијех слова да се до данас са свијем сачувао у гдјекојијех Славена, а у нас да га нема никако“ (стр.

¹⁸ Даничић овако пише место старословенског кнѣзѣ (уп. *Slovník jazyka staroslověnského*. — Praha (Československá akademie věd. Ústav jazyků a literatur), 1967, 16, 94).

¹⁹ Наравно, слова се не могу изговарати већ само гласови; она се могу само писати. У *Раѣу* се не спроводи оваква термилошка диференцираност па се под словом подразумева често и глас, што је свакако била општа одлика у Даничићево време.

15). Ове своје речи аутор *Раџа* је засновао на упореднограматичком посматрању појединих словенских језика, поредећи нпр. стсл. *даръ* и писа^р са руск. *даръ*, *дар-а*, *ѣисаръ*, *ѣисар-я*, пољск. *dar*, *dar-и*, *pisarz*, *pisarz-a*, српск. *дар*, *дар-а*, *ѣисар*, *ѣисар-а* и сл. (стр. 14), односно поредећи облике вол-*та* (ном. једн.), вол-*ѣа* (ген. једн.) са ген. мн. вол-*ѣа*, као и форме именице о^рѣ^лъ (ном. једн.), о^рѣ^ла (ген. једн.) са придевом о^рѣ^л-*ѣа* (ном. једн. м. р.), о^рѣ^л-*ѣа* (ном. једн. ж. р.) (стр. 15). На основу свега овога Даничић закључује у вези са *ѣ* и *ѣа* „да је и једно и друго двојаку службу чинило у староме Славенском језику: 1) и једно и друго имало је свој глас, 2) и једно и друго прелъевало се у друге гласове. По томе њиховоме својству можемо ли их писати у Српскоме правопису? Никад ни до вијека. У првој служби није им у нас мјеста, јер су оба прешла у једно *а*; а ни у другој служби није им у нас мјеста, јер у нас нема старо *ѣа* и *ѣа*, ни Пољско *ѣ* и *ѣа* или *р* и *рѣ* и. т.д.“ (стр. 16). Ове своје јасне закључке Даничић поткрепљује и извесним логичким расуђивањима којима се не може одрећи карактер аргумента. Позивајући се на „наше старе“, на стање у нашем старом језику и споменицима, који „нијесу имали те разлике“ између *ѣ* и *ѣа* и који су „од све невоље писали само *ѣ* свуда“ — а који би је обележили „да је било разлике“ између *ѣ* и *ѣа* — Даничић закључује да „морамо признати да су наши стари, прије толико стотина година, били паметнији од нас“ (стр. 16. 17), А пошто ни ми данас не правимо разлику између *от-ѣ-ца* и *пат-ѣ-кѣ* јер обе речи „једнако пишемо са једнијем *а*, *оѣ-а-ц* и *ѣѣ-а-кѣ*“, зашто „да не пишемо једнако *ѣѣ-л-ѣ* и *ѣѣ-л-ѣа*?“ (стр. 16, 17) оправдано се пита Даничић. А разлику у значењу између *ѣѣ-л* и *ѣѣ-лѣ* нећемо обележавати јеровима на крају речи, наставља Даничић, јер ту разлику уносе прозодијски елементи а не крајње *-н* у њима иза којег, по Светићу, треба писати *-ѣ*, односно *-ѣа*. Поменућу разлику нећемо ни иначе означаваати пошто је у питању „само ударање гласом или акценти, па као што ни један народ не пише за акценте особитијех слова, тако не ћемо ни ми, него ћемо их биљежити другијем знацима изнад правијех (говорнијех) гласова, гдје је од потребе“ (стр. 18). А све ове акценатске разлике међу речима, наставља аутор *Раџа*, налазе се регистроване у Вуковом *Српском рјечнику* и његовим *Српским народним ѣсловицама* где је „сви знамо врло добро ... с каковом... вјештином Вук — и то само Вук — побилежио и показао... и најмање промјене у гласу и говору, и то не само у различнијем ријечима, него и у једној истој ријечи и у једноме истоме гласу, како народ те ријечи и те гласе не само по различнијем крајевима, него како их једни исти људи у различнијем приликама различно изговарају“ (стр. 18).

Овде се Даничић критички осврће и оправдано одбацује обележавање вокалног *p* са *ep* и *ap* (*serū* = *sàrp*) јер се ту такво писање не може бранити присуством „старијех јерова“, како то чине присталице оваквог означавања самогласничког *p* код нас. Ту је Даничић сасвим логичан: пошто је *з* и *ѣ* понегде прешло у нашем језику у *а*, а понегде „са свијем nestало“, онда не треба у примерима са вокалним *p* писати ни *з*, *ѣ*, ни *а*. А ако неко инсистира на писању *sàrp*, доводећи то *а* у везу са некадашњим полугласником на том месту, тада би, по Даничићу, требало тај исти да пише и *sàrpà* „јер су стари писали *сѣрѣ*“ (стр. 18), односно полугласник се налазио и на крају ове речи. На тај начин, стварајући апсурдну ситуацију у писању: *sàrpà*, Даничић је сасвим убедљиво указао на потпуну неоправданост обележавања вокалног *p* са *ap* или *ep*.

За аутора *Рѣчи* нема оправдања ни обележавање гласова *ђ*, *ћ*, *љ* и *њ* граfiјским комбинацијама *дѣ*, *ѣѣ*, *љѣ* и *њѣ*, и то нарочито од стране оних који „се бране Славенскијем правописом“ (стр. 18), јер „ми Срби немамо умекшанијех слова“ (= гласова) (стр. 19), за разлику, на пример, од Руса и Пољака. Због тога код нас не треба помоћу *дѣ*, *ѣѣ*, *љѣ*, *њѣ* + *ѣ* означавати умекшане гласове, пошто таквих нема у нашем језику, већ за меке сугласнике треба да постоје посебни знаци. С те стране гледано, Даничић је у праву јер је тачно осетио разлику између умекшаних и меких консонаната. Међутим, кад се има у виду чињеница да се наша ћирилица преддуковског и дуковског периода одликује снажном традицијом употребе граfiјских комбинација *дѣ*, *ѣѣ*, *љѣ* и *њѣ* за означавање одговарајућих *м* *е* *к* и *х* сугласника *ђ*, *ћ*, *љ* и *њ*²⁰, онда се њихово присуство у ћирилици може гонити само с мотивацијом да се један глас мора означавати једним словом а не са два знака. Самим тим, Даничићева аргументација против употребе *дѣ*, *ѣѣ*, *љѣ* и *њѣ* доста је једнострана пошто је везана само за фонетски моменат: за потребу обележавања меких сугласника у нашем језику посебним знацима. Јер, по Даничићу, ако пишемо *родѣн*, требало би писати и *возѣн* и *носѣн* и сл., што би представљало апсурд напуштати слова *ж*, *ш* и др. Иако је духовит и са поменуте фонетске стране оправдан, овај Даничићев аргуменат био би по својој убедљивости јачи да је био заснован и на граfiјском моменту, тј. да су у великој предности засебна слога *ђ*, *ћ*, *љ* и *њ* над граfiјским комбинацијама *дѣ*, *ѣѣ*, *љѣ* и *њѣ*, јер у потпуности остварују

²⁰ Уп. такво обележавање ових консонаната нпр. још 1790. године (А. Младеновић, *Сава Мркаљ и његови претходници у реформи предуковске ћирилице*, 170).

принцип „један глас — једно слово“, чиме се максимално усавршује писмо.

У наставку свога излагања Даничић одбацује писање *и*, *-ий*, *-ий²¹*, али се задржава само на *-ий*, *-ий*. Уочавајући потпуну неоправданост Светићевог „аргумента“ да се нпр. облици трпног придева *идзнайи*, *идслайи* зато овако изговарају „што на крају долази *ий*“, за разлику од инфинитива *идслаи*, *идзнаи* „што је код њих само *и* на крају“ (стр. 19), Даничић томе супротставља пример инфинитива *зайи* који се изговара са *-и* а не пише са *-ий*, као и придеве *окайи*, *главайи* који се не изговарају *окайи*, *главайи* иако их „Светић пише *окайий*, *главайий*“ (стр. 20). Додајући томе и ген. мн. *људи* (= *људѝ*) који се, по Светићу, „за то овако изговара што је на крају *ий*“, као и придев *жешѝ* који Светић пише са *-ий* а који „се не говори *жешѝ* као *људѝ*, (*људи*)“ (стр. 20), аутор *Райа* оваквим контрадикторностима, које представљају у основи јаке аргументе, доводи поменуте Светићеве правописно-језичке поставке до апсурдности, о чему закључује: „по томе би Светићеву правопису било ријечи да се једнако изговарају а различно пишу, и да се различно изговарају а једнако пишу“ (стр. 20), што је, наравно, неоправдано и неприхватљиво. А о Светићевим тезама у вези са постанком *ѣ* и *ѝ*, тј. како су ова два вокала настала фонетским путем и то први од *ѣ* а други од *ѝ*, Даничић је паметно поступио када је, не улазећи у ширу расправу, затражио од Светића „да покаже старијех рукописа гдје мјесто садашњег *ѝ* стоји *ѣ*, а мјесто *ѣ* стоји *ѝ*, па ћемо му онда вјеровати, и весело признаћемо да зна шта говори“ (стр. 21). Наравно, ни тада а ни касније овакви докази нису се могли наћи у старим споменицима из простог разлога што их тамо нема, што су Светићеве мисли о пореклу *ѣ* и *ѝ* потпуно научно нетачне. А мудром Даничићу није било тешко да уочи тај Светићев промашај.

II

Настављајући своје излагање, Даничић у *Райу* прелази, са данашње тачке гледишта, на чисто правописна питања. Проблем је у писању оних речи код којих неке гласове „са свијем друкчије изговарамо него што стоји у коријену или етимолоџији“ односно „хоћемо ли такве ријечи писати како их говоримо или како би по етимолоџији требало да говоримо?“ (стр. 21). Даничић сматра „да друкчије и не треба писати него како се говори“ (стр. 21), и тога свога мишљења држи

²¹ На 7. страни *Райа* Даничић помиње *и* и *ѝ* као слова за која се Светић залаже, а овде, на стр. 19—21. *Райа*, не говори посебно о њима.

се што је год могуће доследније. Не могу се, по њему, занемаривати у писању разне фонетске промене које је језик развио јер нико није „властан на земљи учити људе и нагонити их да друкчије говоре него што им Бог даде силу и моћ да говоре“ (стр. 23). Даничић устаје против недоследности код присталица етимолошког правописа. Ако они не допуштају да се пише нпр. *срѣски*, *слајко*, *глајко*, већ траже *србски*, *сладко*, *гладко* да би се сачувао корен речи, зашто они сами пишу нпр. *моћи*, *вјечни* елиминишући при том фонетизам основних форми (*могћи*, *вијек*) од којих су ови последњи примери постали? — пита се оправдано Даничић. Овим случајевима аутор *Рајна* додаје и низ других које присталице етимолошког правописа не пишу тако, као нпр. *шрска*, *масло*, *болешилив*, *врињак* (без *-ш-*), *обећаји*, *обрнути*, *обласи* (без *-в-*), *сијисла*, *сијисло* (без *-к-*). А ако се ови примери не пишу етимолошки већ онако како се изговарају, онда је тешко наћи оправдање за оне случајеве за које се такво писање не допушта. Даничић, оправдано, уопште не прихвата Светићева разграничења: да се тзв. „изнутрашње претварање слова“ (= гласова) може одражавати и у писању (*моћи* је нпр. по овом „претварању“ постало од *могћи* те се зато *моћи* може задржати у писању) а да се тзв. „спољашње претварање слова“ (= гласова) не може огледати и у писању (нпр. *сладко* треба тако и да се пише јер ће се тиме сачувати корен речи), пошто ни ту Светић није доследан. Наиме, у примерима *смыслиши* — *смышляши* и *уйройасиши* — *уйройашићаваши* по Светићу се *-ш-* мора писати јер се ради о „изнутрашњем претварању“ гласова, што Даничић с правом одбацује пошто се по поменутом „претварању“ добијају само *љ* и *ћ*. А *ш* је плод асимилације сугласника и то исто онако „како што н. п. у *грейси* с иште према себи глас и од својега реда“ (стр. 27), констатује Даничић. Самим тим, у питању је контрадикција у коју је сам Светић упао, а коју је Даничић уочио: ако се не може допустити, по присталицама етимолошког правописа, писање *слајко* и *глајко*, онда, се по њима, не би смело допустити ни писање *смишљаши* или *уйройашићаваши* са *-ш-*. Немају они никаквог оправдања да траже писање *сладко*, *гладко*, с једне, и *смишљаши*, *уйройашићаваши*, с друге стране. Залагати се за овакву недоследност, кад су у питању асимилације сугласника, указује на несигуран пут којим се „правописни етимолози“ крећу. А ту њихову слабу страну, или боље рећи Светићеву научну промашеност на овом плану, Даничић је врло добро уочио.

Аутор *Рајна* се поставља такође врло енергично против још једне Светићеве ортографске недоследности. За Даничића нема никаквог оправдања не писати групу *шћ* у инстр. једн. *радосију* (*радошћу*) а пи-

сати је у *мише*, *гуше*, *чеше*, *ујрошашћаваши*, како чини Светић. Даничић инсистира на доследности и не допушта никакву неравноправност у овом погледу међу појединим врстама речи, о чему он сам говори: „Што је суштествитлијем именима склањање, они је глаголима спрезање. Какове Светић промјене у коријену допушта прилагателнима у сравњивању и глаголима у спрезању, онаке ваља да допусти и суштествителнима у склањању. Кад се дакле смилува те од *чешћо* пише *чешће*, и од *јослаши* *јошљем*, то је вриједно да се смилује и *радосћи* па да пише *радошћу*“ (стр. 28—29). Ако већ Светић правописно региструје промене у појединим падежима као нпр. *Влах* : *Влаше*, *Власи*, *Власима*, *грјешник* : *грјешнице*, *грјешници*, *грјешницима*, *нога* : *нози*, *рука* : *руци*, зашто се не може допустити писање *радошћу* према *радосћ* — оправдано се пита Даничић. У вези с овом цртом (*радосћ* : *радошћу*) треба рећи да данас можемо у одређеној мери разумети Светићево инсистирање на писању инстр. једн. *радосћ*. Ради се, наиме, о једној особини која је код наших писаца друге половине XVIII и првих деценија XIX века, у језику њихових дела, остајала најчешће неизмењена: *радосћ*, *радосћу*, а врло ретко *радошћу* или *радосћу*.²² Старија форма овога инструментала једине несумњиво је налазила свој чврсти ослонац у рускословенској и српкословенској традицији, што је учинило да је у језику дела поменутих писаца, а самим тим и у Светићевом литерарном језику, присуство облика типа *радосћ*/*радосћу* показивало тенденцију ка генерализацији, ка нормативности у овом правцу. Отуда Светићево заузимање за овај традиционални облик инструментала једине, који је у славеносрпском језику имао своје осигурано место, али чије је присуство у народном типу књижевног језика било, наравно, неоправдано.

На низу примера Даничић показује шта су то „закони Српскога језика“ који „ишту да се слова [= гласови] претварају и избацују“

²² Уп. М. Сучевић, *Језик у делима Доситејева Обрадовића*. — Извештај Српске прав. велике гимназије ср. карловачке за школ. годину 1913/14, у Срем. Карловцима, 1914, књ. 55, 28; Х. Куна, *Језичке карактеристичке дјела Доситејева Обрадовића*. — Сарајево (Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине. Дјела, књ. XXXVI. Одјељење друштвених наука, књ. 21), 1970, 89 (овде Х. Куна објашњава присуство инстр. једине типа *радосћ* у Доситејевом језику искључивом инспирацијом из руског и рускословенског језика не помињући српкословенску традицију у овом погледу која се не може занемарити ни код наших писаца XVIII века); А. Младеновић, *О народном језику Јована Рајића*. — Нови Сад (Матица српска), 1964, 35, 80; А. Албин, *Језик новина Стефана Новаковића (1792—1794)*. — Нови Сад (Матица српска), 1968, 47; Ј. Кашић, *Језик Милована Видаковића*. — Нови Сад (Филозофски факултет), 1968, 63.

(стр. 33). У складу с тим аутор *Рајна* детаљно и аргументовано исправља Светића у успостављању корена глагола *йресѣи*, *месѣи* и *јесѣи*, где је, наравно, у питању *йред-*, *меѣ-* и *јед-*. насупротив Светићу који сматра да у тим глаголима „није *д* и *ѣ* коријен“ (стр. 29). Да би доказао корен поменутих глагола, Даничић, методолошки сасвим исправно, упоређује *йресѣи*, *месѣи* и *јесѣи* са *одвесѣи*, *красѣи*, *босѣи*, *сјесѣи*, као и са одговарајућим глаголима у пољском, чешком и словачком језику. Очигледно добро познајући глаголске корене и основе, Даничић одбацује Светићево изједначавање односа *йресѣи* — *йредем* са *знаѣи* — *знадем* и *даѣи* — *дадем*, истичући с правом да се у ова два последња случаја ради о секундарно формираним облицима, а да је примарно *знам* (*знаѣ*) и атематско *дам*. Да глагол *йресѣи* и сл. има стварно *д* у корену, Даничић духовито доказује и другим аргументима: полази од именице *йређа* која је постала „од коријена *д*“ (стр. 30) помсћу суфикса *-ја* (или „форматива“ како Даничић каже) исто онако као што су постале и речи *свађа*, *грађа* и *вођа*. „Или ће нам сад Светић начинити нову формативу *ђа*?“ (стр. 31) са доста ироније пита се Даничић. Ако већ није хтео у овом правцу да послуша Вука, с ким жестоко полемише, а такође ни Добровског, како је онда Светић смео „са својим грднијем незнањем њих поправљати“ јер су обојица, по Светићу, погрешили „што су казали да у *йредем* *д* иде у коријен“ (стр. 31)! Овим речима Даничић изражава не само своје чуђење Светићу већ му истовремено врло оштро пребацује и замера да се меша у оно што не разуме. Глаголи *йресѣи*, *йлесѣи* и *весѣи* којима је „коријен *д*, *ѣ*, *з*“ (стр. 31), по Добровском су — вели Даничић — „ова слова [= гласове] пред старијем ти претворила сва три у *с*, и тако да ваља писати *йресѣи*, *йлесѣи*, *весѣи*“ (стр. 31). Ово „претварање“ гласова Даничић аргументује и помоћу других примера: „*влас-ѣи* : *влад-аѣи*, *слас-ѣи* : *слад-ак*, *свијес-ѣи* : *свјед-ок*, *мас-ѣи* : *маз-аѣи*“ и сл. па је према томе „и од *йред-ем* *йрес-ѣи*, од *йлей-ем* *йлес-ѣи*, од *вез-ем* *вес-ѣи*, какогод од *йас-ем* *йас-ѣи*, од *йрес-ем* *йрес-ѣи*“ (стр. 32). Поменути измену гласова Светић не жели да спроведе и у писању, о чему сведоче ове његове речи: „Тако ће Вук написати одъ *йреведемъ* *йревесѣи*, одъ *йревеземъ* *йревесѣи*, и одъ *навѣземъ* *навесѣи*;²³ а ја ћу по етимологији разлику правити, и написатъ одъ *йреведемъ* *йревесѣи*, одъ *йревеземъ* *йревезѣи*, а одъ *навѣземъ* *навезѣи*“.²⁴ Са жељом да правописно различито обележи форме поменутих глагола

²³ У оригиналу ове Светићеве књижице грешком стоји *новесѣи*.

²⁴ Уп. М. Светић, н. д., 32—33. Део из горњег цитата Даничић је навео на 33. страни свога *Рајна* не цитиравши истовремено и извор.

(са кореном *вед* и *вез*), Светић је покушао ослонац да тражи у пореклу тих речи и њиховом етимолошком писању. Ту је запао не само у недоследност (пошто су *йрвезем* и *навезем* глаголи постали од истог корена па би се морали на исти начин и писати) већ и у неопростиву грешку: *навезсти* се уопште не може етимолошки толерисати, јер се очигледно ради о неправилном етимологизирању. То је Даничић, наравно, лако уочио истичући да Светић, а и неки његови истомишљеници „троструко гријеше: и против етимологије, и против Славенскога правописа, и против народнога говора“ (стр. 33). И овде је, поново, аутор *Рајџа* био потпуно у праву!

Закључујући одељак о правопису, Даничић истиче да се Светићев правопис заснива на „лукоме незнању и пустој самовољности“ (стр. 34—35) не штедећи, као што видимо, речи којима ће оквалификовати оно што је у свом досадашњем излагању критиковао. Насупрот овоме, аутор *Рајџа* је, с правом, пун хвале за Вуков правопис говорећи да „међу свјема који пишу данас правописе у цијелој Европи Вук је најбоље разумио шта је правописа, па што је умом разумио оно је и дјелом најбоље извршио. Међу свјема данашњијем правописима Вуков је најсавршенији, па је за то и за Српски језик најбољи“ (стр. 34). Позивајући се на речи И. И. Срезњевског који је казао за „Вуков правопис да је образцовый въ литературѣ Славянской“ (стр. 34), Даничић те речи поткрепљује чињеницом да је Вук у свом правопису налазио уоприште „на тврдијем законима нашега језика“ (стр. 34). А те законе треба „тражити у Српскога народа. Вук их је од свију Срба први нашао, познао и разумио, Вук их је први почео и сам поштовати и другима их казивати, и ево већ тридесет година како их казује. Но ономе који вјере нема, а сам не ће (или не може) да мисли, не може се доказати. А когод мисли и те законе тражи, мора их наћи, а кад их нађе, мора за Вуком пристати“ (стр. 34) — закључује Даничић. Ово нису празне речи којима је аутор *Рајџа* желео да похвали Вуков правопис, већ суд проистекао из целокупне досадашње критике Светићевог правописа и његовог знања о овим проблемима. А тај суд, видели смо, Даничић увек заснива на аргументима којима се, готово редовно, научна оправданост не може оспорити.

У једном моменту, када каже да је Вуков правопис најсавршенији и да је то зато што „је најсавршеније и најбоље оно што је онако како треба да је, што је у дјелу као и у мислима, што је на земљи као и на небу: јак на небеси и на земљи“, Даничић истиче и мисао: „у Вука је какав језик тако и писмо“ (стр. 34) мислећи наравно, у првом реду на савршеност. Ове Даничићеве речи подсећају на сличну његову мисао

истакнуту на 5. страни *Раџа*, о чему је већ овде било речи, а која се, као што смо видели, не може у пуној мери научно бранити нарочито кад јој се даје принципски карактер.

III

У овом, последњем одељку *Раџа* Даничић више не говори о правописним већ о неким језичким питањима полемишући такође са Светићем. Вукове речи да је прва дужност Друштва српске словесности „да језик наш чисти од свега туђега, да утврди његова правила“ (стр. 36) Светић је, свакако, намерно буквално схватио истичући да бисмо ми у том случају остали без многих речи јер има и старих позајмица у језику без којих се не може. Међутим, речи као *око* и *нос*, у којима Светић види туђице и које, по њему, Вук наводно жели да избаци из језика, Даничић исправно доводи у везу са другим индоевропским језицима: „Еда ли *око* није исто тако Српски као што је *око*с Грчки, а *oculus* Латински? Еда ли *нос* није исто тако Српски као што је *die Nase* Њемачки, а *nasus* Латински?“ (стр. 36) — чиме истиче, позивајући се на Шафарика, језичко „сродство Славенскога језика са осталима главнима у Европи“ (стр. 38). Овим се потврђује „да ми нијесмо у Европи дошљаци Азијски према Грцима и Латинима, него смо овдје барем од тада од када и они“ (стр. 38). Да би потпуно одбранио Вука од Светићевих речи према којима је Вук против свега туђега у језику, Даничић се позива на турске и друге стране речи „што их је Вук пописао у Српски рјечник“ (стр. 39) захваљујући при том Вуку што је то урадио јер „бисмо ли без тога могли и у пола разумјети народне пјесме, ми сами, да туђина и не спомињем?“ (стр. 39) — оправдано се пита аутор *Раџа*. И наставља: „Јели Вук кад бранио оне туђе ријечи, гдје имамо својијех, и говорио да их ваља у књигама задржати? Није никад, колико ја знам, него је још у рјечнику уза сваку рекао како се и Српски каже. Како му се дакле може рећи да против себе ради што сад вели да треба језик чистити од свега туђега?“ (стр. 39).

Даничић је у праву, идући за Вуком, кад каже да Светић греши употребљавајући глагол *йроменуџи* место *йромениџи*, што потврђује материјалом из „Славенске граматике“ (стр. 40) Добровског, затим из старословенског језика, као и из других словенских језика: пољског, руског, чешког и словачког. Јасно је да је овде у питању стари основни глагол *мѣнити* и да Светић греши када жели глагол *йроменуџи* етимолошки оправдати, јер он представља секундарну формацију посталу аналогијом према глаголима типа *дигнуџи*, *гинуџи* и сл., а то је Даничић

добро уочио. Међутим, аутор *Раџа* није потпуно објективан овде према Светићу када пренебрегава географски моменат, а то ће рећи дијалекатски, на коме овај Вуков противник добрим делом инсистира. Наиме, говорећи о *ѝроменуѝи* и *ѝромениѝи*, Светић истиче „да се у народу Србскомъ говори и едно и друго, и оно прво да се чуе у нарѣчию сѣвероисточномъ, а друго у нарѣчию югозападномъ“, и сам за себе каже: „а како самъ я писао и *ѝроменуѝи* по говору сѣвероисточномъ, и пишемъ „*ѝромѣниѝи*“ по говору югозападномъ, тако Вукъ пише садъ „*зайадно*“ мѣсто писаного „*зайадне*“, пошто самъ га я на стр. 21. Утука I. опоменуо“ (уп. М. Светић, н. д., 68, 70). Светић је у основи у праву када разматра различите глаголске форме на дијалекатском нивоу говорећи да је „у народу обично“ *расѝи* — *расѝем* и *расѝиѝи* — *расѝим*, *болеѝи* — *боле* и *болеѝи* — *боли*, *волеѝи* — *волем* и *волеѝи* — *волим* и сл. А писци су, по Светићу, овај „двоякиј говоръ застали“²⁵, па узимајући говорниѝ обичај за правило, како е коме обичниѝ было чути, или на што се ко више навикао, онако е и писао“ (М. Светић, н. д., 69). Дакле, са становишта одговарајућег стања у народним говорима Светићу је била блиска форма *ѝроменуѝи* која се и данас чује у говору Новог Сада и која је присутна у низу народних говора у Војводини²⁶, те је он у праву када *ѝроменуѝи* везује за „североисточно наречје“ нашег језика. А и Даничић, као рођени Новосађанин, морао је чути облик *ѝроменуѝи* који му је несумњиво био познат. Међутим, аутор *Раџа* мало претерује када Светићеву донекле неспретну формулацију о неједнакој дијалекатској распрострањености облика *ѝромениѝи* и *ѝроменуѝи* везује за о с н о в н у разлику међу нашим говорима, при чему каже: „дакле мјесто јужнога (у Светића) и по народу се нашему на сјевеу говори у? — Ово је нечувена новина! За ову разлику у нашијем нарјечијама није се дослије знало; и јамачно је и нема нигдје изван Светићеве главе“ (стр. 40). Из изложенога се види да Светић ипак није мислио тако како му Даничић приписује, али у полемици, као што је познато, учесници се позивају не само на речи својих противника већ често и на њихове недовољно исказане мисли. Даничићу је, међутим, било јасно да од двеју форми: *ѝромениѝи* и *ѝроменуѝи* у књижевном језику треба да остане само прва, која је историјскојезички била оправдана и која

²⁵ Уп. рус. *застѝайѝ* „зайећи“.

²⁶ Уп. нпр. у Срему и Бачкој (Б. Николић, *Сремски говор*. — Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1964, књ. XIV, 356; И. Поповић, *Говор Госпођинаца у свейлосѝи бачких говора као целине*. — Београд (Српска академија наука и уметности. Посебна издања, књ. CDXXV. Одељење литературе и језика, књ. 21), 1968, 199.

је Вуку била блиска, и за њу се енергично залагао истичући „да ми не можемо у својему језику трпљети *йроменуџи* мјесто *йромениџи*“ (стр. 42). Светићу, који се није изричито изјаснио против употребе глагола *йромениџи*, мора се одати признање на спремности за принципијелне разговоре о томе шта треба, између две форме истог значења, бирати за књижевни језик, о чему сведоче његове речи: „да е добаръ знакъ и за писателя и нѣговъ езѣкъ, кадъ до тога пытания дође, кои е између два у говору обычна глагола или начина болѣй и правилниѣ“ и да „о правилности или неправилности и оваковога уобычаеногъ двоякогъ употребленя говорити треба“ (М. Светић, н. д., 69, 70).

Овде је, као што се види, суштина спора између Даничића и Светића у типу народног говора који треба да буде основица књижевног језика. Светић је био, наравно, осетљив на Вуков став „да понајвише напијех књижевника не знаду народног језика“ (стр. 44, 46) и „да се у свему народу нашему нигдје не говори Српски тако ружно и покпарено, као у Сријему у Бачкој и у Банату. И што је год мјесто веће и има у себи више господа, и књижевника, то се у њему говори горе“ (стр. 46). Светићевој жељи која иде за тим да оправда народни, дијалекатски карактер форми као што су *йроменуџи*, *миришиџи*, *волем*, *уму*, *умеду* и сл. — у чему је он у празу — Даничић супротставља Вуков народни језик источнохерцеговачког типа који се, наравно, разликује од народних говора у Војводини. За Даничића Вук је одличан познавалац народног говора, о чему каже: „Ја мислим да нема ни једнога паметнијега Српскога књижевника, ни код Славенске ни код Латинске буквице, да не ће рећи да Вук од свију најбоље познаје народни језик, и да не ће радо признати да је и оно што сам зна — ако не све а оно барем понајвише — од Вука научио“ (стр. 46). Усмеравајући своју оштрицу против славеносрпских језичких елемената, против језика „господа и књижевника“ у градовима а нарочито у Срему, Бачкој и Банату, Даничић је, као и Вук, истовремено против типичних народних црта из тих говора.²⁷ Та доследност у борби за један дијалекат који треба да буде основица нашег књижевног језика, била је необично

²⁷ Чврсто се одлучујући за Вуков тип народног говора, Даничић жели да буде и објективан према негативној оцени народних говора у Војводини, па каже: „Да је нешто у Херцеговину ударила ова тобожња цивилизација и назовипросвјета, и да нам се нешто у Херцеговини зачала књижевност, па књижевници да су овако радили као што су овамо (стајало то до њихове воље или тако вријеме било), онда би нам и тамо језик био овакав какав је сад у Сријему, у Бачкој и у Банату, и онда би Вук на Херцеговце парашане овако исто викао као сад што виче на Сријемце, Бачване и Банаћане варошане“ (стр. 49).

важна и допринела је, свакако, коначној победи. Иако се на томе, у крајњем резултату, није сасвим остало, јер већ у другој половини XIX века имамо снажан процес стабилизације е к а в с к о г изговора нашег књижевног језика, поменута доследност била је Вуковој а и Даничићевој борби неопходна. Да су од почетка и Вук, а касније и Даничић, показивали жељу за компромисе и да су их чинили са својим противницима, несумњиво је да не би постигли оно што су остварили и јасно је да наш књижевни језик не би био онакав какав је данас. У бици за ту доследност не могу се, наравно, у свакој прилици пронаћи увек и најбољи докази, што, истина ретко, показује и сам Даничић у свом *Рашу*.

Настављајући полемику, Даничић се са много аргумената обрушава на Светићево непознавање разлике „између Српскога и Славенскога језика“ (стр. 49) задржавајући се највише на речима *часѣѣ* < *чѣстѣ* и *чесѣѣ* < *чѣстѣ*. Познато је да је руски изговор ових речи потпуно обрнут од онога у нашем језику (*чѣстѣ* > *чесѣѣ*, *чѣстѣ* > *часѣѣ*). Са продирањем рускословенског и стварањем и употребом славеносрпског језика, у другој половини XVIII и у првој половини XIX века, ове речи су са руским фонетизмом и значењем (*чесѣѣ* „част“ *часѣѣ* „део“) биле присутне у језику многих наших писаца, па и у Светићевом. Даничићева аргументација да је *часѣѣ* „част“ а *чесѣѣ* „део“ одлика наших народних говора дубоко је истинита и научно оправдана. Полазећи од старословенског *чѣстѣ* и рефлекса ѣ > е у руском, словачком, чешком и пољском језику, а повезујући то са рефлексом ѣ > а у нашем језику, Даничић јасно показује и доказује да је *часѣѣ* (< *чѣстѣ*) „наша *чисѣѣ* ријеч и према староме Славенскоме језику и према данашњијем нарјечијама Славенскијем и према осталијем ријечима нашега језика“ (стр. 51). То исто, али много детаљније, аутор *Раша* чини и са *чѣстѣ*, показујући да у тој речи у нашем језику мора доћи е < ѣ јер „овдје према староме Славенскоме језику, према свјема Славенскијем нарјечијама, и према осталијем ријечима нашега језика не ваља нам писати *часѣѣ der Theil*, особито још кад се нигдје и не говори; а ко пише, грди свој језик и гази законе његове, какогод кад би написао *чадо* мјесто *чедо*, или *ѣочаѣѣ* м. *ѣочѣѣѣ*. *Чесѣѣ* пак *der Theil* била би у нашем језику красна *чисѣѣ* ријеч као *начелник* мјесто *началник*, или *сѣрезаѣѣ* м. *со-ѣрјагаваѣѣ*, и не би била нова измишљена, него стара ријеч, коју су стари наши имали, и у том је значењу и писали“ (стр. 52). А да би доказао да су ову реч стварно „стари наши имали“, Даничић полази од низа наших споменика где се за стсл. *чѣстѣ* налази *чѣстѣ* или *чѣстѣ*: тако он цитира Шафариков материјал, јеванђеље штампано у Београду

1552. г., рукописно јеванђеље из кабларског манастира Благовештења, запис на гробу Стевана Високог, свој материјал из савременог говора Новог Сада, Ораховачки типик св. Саве, Студенички типик св. Саве, Житије св. Симеона од св. Саве, Житије св. Саве од Доментијана, запис на крсту краљице Јелене и краља Милутина. Овој аргументацији Даничић прикључује и чување речи *чесѣ* < *часть* у другим лексемама које су од ње постале: *чесѣница*, *чесница*, *ѣричешѣ*, *чесѣиѣ*, *чесѣиѣаѣи*, показујући и тиме, сасвим јасно, да Светић уопште није у праву када сматра да у нашем језику „*чесѣ* значи *die Ehre*, а *часть der Theil*“ (стр. 49).

Последње странице свога *Раѣа* Даничић је посветио, наравно, Вуку истичући његове заслуге не само за наше већ и за европске народе. „Ја бих рекао — каже Даничић — да је Вук самијем правописом много учинио пред цијелом Европом; а остале његове заслуге, рекао бих, толико су веће од ове колико је већа душа од тијела, колико је претежније тијело од одијела“ (стр. 59). За Даничића је јасно да „онај данас у Славена љепше пише који простије пише“ (стр. 60). А „Вук нам је казао и управо научио нас које је Србима тај прости народни језик; Вук једини ево већ тридесет година тај језик брани, чисту пшеницу од кукоља тријеби“ (стр. 60). Указујући на велики значај Вуковог *Српског рјечника*, Даничић истиче нарочито „оне етнографске и археолошке приче уз ријечи, које управо показују живот Српски, снагу народа Српскога у духу и срцу, и које га дијеле од другијех народа“ (стр. 60). Овде се Даничић осврће на речи И. И. Срезњевског којима је 1846. овај руски научник врло високо оценио Вуков рад и који жали „что образец, представленный Караджичемъ, до сихъ поръ остается безъ подражѣнія“ (стр. 60). А што се тиче народних умотворина, оне су „сјеме: из тога сјемена треба да нам никне књижевност; то ће само бити права књижевност. Вук је тијем сјеменом њиву посијао: он је народне умотворине сваке струке први почео купити, он их је једини највјерније скупио, и највјерније их свијету предао. Ово смо ваљда кадри признати, кад и други Славени узимају Вука у томе послу за углед“ (стр. 61). Требало је имати и знања и снаге те пристати уз Вука јер „Вук није живљео нити живи за свој вијек, него за вијек други што настаје; за то га његов вијек и не разумје, за то га вијек његов прогонаше“ (стр. 59). Ове Даничићеве речи откривају не само познату истину, која у животу често прати многе геније, већ указују и на дубок ум њиховог аутора, једног двадесетдвогодишњег младића који је умео да осети своје време, да правилно оцени Вукову борбу и да себе постави на једино исправан пут на коме се, у том рату за српски језик и правопис, с успехом може кретати само онај који се чврсто држи науке

и научне аргументације. А својим *Рајтом* Даничић је јасно и убедљиво показао да је 1847. године тим путем већ увелико био закорачио.

Александар Младеновић

Резюме

Александар Младеновић

НАД ДАНИЧИЧЕВОЈ „ВОЙНОЙ ЗА СЕРБСКИЙ ЯЗЫК И ПРАВОПИСАНИЕ“

В этой статье автор попытался более подробно проанализировать „Войну за сербский язык и правописание“ Джюры Даничича. И этот анализ, как и все исследования предыдущих авторов, указывает на чрезвычайные качества Даничича — учёного, чьи позиции обосновываются почти что всегда на научных фактах. Пламенный сторонник реформы литературного языка и правописания, которую отстаивал и проводил Вук Караджич, Джюра Даничич в этом своём произведении написанном, когда ему ещё не было 22 года, проявил себя учёным-филологом, до 1847 года несуществовавшим в сербской культуре. Иногда автор труда критически относиться к некоторым мнениям Даничича, который увлеченный полемическим характером текста, который пишет, делает некоторые замечания М. Светичу, которые ему не удавалось аргументировать наилучшим научным способом.

ТЕКСТОЛОШКИ САСТАВ И ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ ТЕКСТА НАЈ- СТАРИЈИХ СРПСКИХ ЧЕТВОРОЈЕВАНЂЕЉА

Даничићев пионирски подухват на пољу издавања старословенских споменика српске редакције — знаменито издање Никољског четворојеванђеља — није на жалост означио почетак систематског рада у овом правцу. Тако се и могло догодити да најстарија српска четворојеванђеља — знатно старија и у много праваца не мање значајна од Никољског — остану практично непозната све до наших дана. Намена је овог нашег огледа да бар донекле попуни ову празнину и да буде прилог оживљавању интереса за драгоцене споменике нашег културног наслеђа, чије је проучавање тако плодно започео утемељивач целог низа грана наше филолошке науке — Ђуро Даничић.

І. Основни подаци о споменицима

Овај оглед се заснива на два значајна споменика старосрпске писмености, који — без обзира на извесну хронолошку неподударност и неке разлике у карактеристичним особинама — показују несумњиву међусобну сродност, што, како ћемо видети, омогућује одређена уопштавања.

1) Рашко хиландарско четворојеванђеље (Рх, хиландарска збирка бр. 22) засад је слабо познато. У каталогу „Изложбе српске писане речи“ (Београд 1973, Народна библиотека СР Србије, аутори каталога Биљана Стипчевић и др.) дати су под бројем 18 ови подаци: „Најстарије четворојеванђеље српске редакције; без поговора, са Амонијевом поделом на главе. Друга четвртина XIII в... Пергамент, 190 л., 280 x 195 мм“. — Прихватајући датацију у тим оквирима, сматрамо да се она са више основа може примицати почетној граници тога периода него крајњој. Споменик је практично у целости очуван (недостаје последњи лист, а нека одсецања иницијала нису знатније оштетили текст).

2) Мокропољско четворојеванђеље рашке редакције (М $\bar{u}$) нађено је релативно недавно у Мокром пољу код Книна, а чува се у Крки. За овај споменик постоји нешто литературе, а опсежнији приказ објавио је потписани у Зборнику Матице српске за филологију и лингвистику XVI/1, са закључком да нема елемената који би принуђивали на датирање касније од средине XIII века.

Заједничка је особина оба споменика висок ниво писмености и ортографске културе, где падају нарочито у очи:

- правилна употреба јата;
- правилна употреба јера (употребљава се само њ) у јаком положају са изузетком ограниченог броја традиционалних ликова (са старословенском заменом о, ѓ) типа тогда, праведникъ;
- доследна употреба омега на почетку речи, само спорадична употреба и и ѓ, одстество љ и назала (изузимајући специфично укључивање знака љ у јотациони систем Рх), одсуство широког ѓ, одсуство пајерака, доста тачна традиционална употреба љ у етимолошкој позицији, сразмерно тачна и систематична транскрипција библијских властитих имена и др.

Мокропољско четворојеванђеље одликује се веома доследном применом одређеног система јотације, где доминира тежња контрастној употреби вокалских парова у позицији на почетку слога и иза сугласника (аналогна контрасту w-o), својствена српској редакцији. Тај систем могли бисмо представити оваквом схемом (у горњем реду су слова каква се употребљавају на почетку слога, где се и изговарало j, а у доњем реду представљене су секвенце са палаталним и депалатализованим сугласницима):

к (ѓ)	ѡ	ю	
лѓ	лѡ	лѹ	чѹ

Систем јотације у Рх није, међутим, јединствен. У секцији која и иначе показује конзервативније особине тежи се оваквом систему:

к/ѓ	ѡ/ѣ	ю	
лѓ	лѣ	лѹ	чѹ

— тј. чувају се неке карактеристике старије српске ортографије, доста блиске систему о коме сведочи Вуканово јеванђеље, па и текст Глигорија дијака у Мирослављевом јеванђељу.

Међутим, у секцији Рх која садржи млађе елементе (лексичке, граматичке и др.) систем јотације се практично подудара са оним у

Мокропољском јеванђељу, са једном битном разликом — у тај систем је укључен назални знак ѡ:

ѣ (ѣ)	ѡ	ю	
ѣѣ	ѡѡ (ѡѡ)	ѡю	ѡю

Оваква употреба назалног знака одмах асоцира утицај руске редакције, јер је подударна са гласовним развојем предњег назала у руском језику¹. Било би ипак погрешно свести ову појаву на просто преузимање из руске редакције, нпр. уз претпоставку да је млађа секција Рх преписана са неког руског споменика. У прилог томе сведочи практично одсуство других русизама, непотпуно подударање ортографских секција са текстолошким (прекорачења и варијација има у оба правца), а такође чињеница да је у српској редакцији постојала традиција употребе назалних знакова као елемената система јотације, што се нарочито добро може пратити у Мирослављевом јеванђељу.

У ствари је за српску писменост XIII века карактеристичан двојак континуитет: с једне стране насланање на властиту традицију у неговању старословенске писмености, чување достигнућа српске редакције и њој својственог прилагођавања старословенског језика потребама српске језичке културе — а с друге стране активна међусловенска узајамност, у којој је важну улогу несумњиво имао Хиландар. Тако можемо разумети и ову употребу ѡ у Рх: искоришћен је један елеменат који се развио у руској редакцији да попуни једну празнину и отклони један системски недостатак у третирању јотације. Смишљена примена овог елемента огледа се у чињеници да се ѡ јавља само иза палатала, а не и у значењу ѡ (на почетку речи одн. слога), чиме се чува контраст коме тежи српска редакција, а постиже се потпунија диференцијација него при друкчијим решењима (типови ѡѡ или ѡѣ).

Не само својим хронолошким приматом, него и другим својствима (веома тачан третман текста, практично без писарских омашки и неслагажења, велика архаичност неких секција и др.) Рашко хиландарско четворојеванђеље заслуживало би и да се у целини изда, како би се његов текст учинио непосредно доступним филолошкој науци, чему

¹ Постоје и директни преседани везања назалног знака за позицију иза сугласника, што је за Архангелско јеванђеље констатовао А. Белић (Учешће св. Саве и његове школе у стварању нове редакције српских ћириличких споменика, Београд 1936). Битна је разлика ипак што у споменицима руске редакције, какав је Архангелско јеванђеље, назал у већини случајева остаје на етимолошки оправданом месту иако има значење 'а, док се у нашем споменику етимолошка веза потпуно кида и назални знак се ограничава на позиције у којима није било назала.

ће се, ако буде могућности, и приступити у Институту за српскохрватски језик.

II. Склоп и међусобни однос рашких четворојеванђеља (Рх и Мп)

Упоредивање лексичких и других одлика наших споменика даје основа за одређене закључке.

1) Оба старорашка четворојеванђеља (Рх и Мп) имала су заједнички ближи или даљи предлогак (Р)².

О томе сведочи мноштво подударана, међу њима и неких сасвим специфичних, као што су подударна релартиција синонима као *и҃терѣнѣкын-дрѣугѣ*, *и҃ерѣи-жѣрьѣ* и др., или оваква подударана: Мк 15.7: *вѣ же нарицаемыи развонникъ съ свѣтъники своими* Рх, *вѣ же нарицаемыи развонникъ съ-вѣтники своими* Мп (*вѣ же нарицаемыи варава съ своими ковѣникы Зо҃гр.*); Мт 27.7: *село керамины* Рх Мп (*село скѣдельниково Зо҃гр.*).

Посебно су карактеристична места на којима у оба споменика долази до истог огрешења о нормални јеванђељски текст, као што је антиципација стиха Мт 8.23: и *вълѣзѣшю нѣмоу въ коравѣ по немѣ идѣше оученици нѣго*, који је у оба споменика дат иза стиха Мт 8.18, а после опет на свом нормалном месту; или испуштање дела текста Мк 2.13—14 (... *къ морю и въскъ народъ идѣаше къ нѣмоу. 14 и мимо грады и...* — текст наведен према Зо҃гр.), опет заједничко за оба разматрана кодекса. Исто је тако убедљива подударна подела на конзервативну и подмлађену секцију, о чему ћемо даље говорити.

2) У оба кодекса је прва секција (Рх₁ одн. Мп₁, гошово цело јеванђеље по Маттеју) знатно конзервативнија, док даљи *и҃текст* (Рх₂, Мп₂) садржи значајне иновације и одсјуйања од најстаријег *и҃и҃и҃а и҃еи҃тра-и҃текстѣа*. То значи да је и њихов заједнички *и҃рои҃ограф* имао две неједнаке секције (Р₁ и Р₂) *и҃и҃ј*. да је *сѣи҃цајем* неких околности *и҃реи҃исан* делом са једног кодекса *ксѣи* је по *и҃и҃и҃у сѣајао* веома близу најстаријем *и҃еи҃тра-и҃текстѣу* (одн. Маријинском јеванђељу као највернијем сведочанствѣу *и҃ога и҃и҃и҃а*), а делом са другог кодекса, у којем је *и҃текст* био резултант сложеније еволуције.

²) У складу са овим системом скраћеница било би означавање Мокропољског четворојеванђеља са Рмп (систем Р: Рх — Рмп), али смо из практичних разлога остали при симболу Мп. Познати, већ издавани кодекси означавани су уобичајеним скраћеницама: М(аријински), З(ографски), А(сманов), О(стромиров), Н(икољски) (друго четворојеванђеље о коме је Даничић дао податке издајући Никољско означавамо са Нб). Употребљене су и уобичајене ознаке за јеванђелисте (Мт, Мк, Лк, Јо).

Од лексичких разлика (које ћемо даље подробније пратити у овом раду) најочљивија су накнадна превођења грцизама у млађој секцији, која остављају утисак својеврсног пуризма; пада у очи и то да млађа секција има више трагова утицаја апракоса. Поред лексичких, уочавају се и неке системске разлике, као што је однос типа рѣхъ: рекохъ, у Рх и начесе: начеше, ли: или и др.

Мада је тешко категорично разграничити утицај двају кодекса за које претпостављамо да су послужили као предлошци при настанку типа Р (и нпр. искључити могућност да се писар Р и при раду на млађој секцији повремено у извесној мери служио и конзервативнијим предлошком) — промена пред крај јеванђеља по Матеју изгледа јасно засведочена и несумњива, а концентрација карактеристичних разлика чак допушта сасвим прецизно разграничење: почев од стиха Мт 27.35 јављају се варијанте својствене млађој секцији, као што су: распънше уместо пропънше Мт 27.35, распше ум. пропше 27.38, ѡ лѣкоу ю ум. ѡ шоу ю(ю) 27.38, старѣишны жьрѣцьскы ум. архирѣи 27.41, часа ум. години 27.45, нѣци ум. итери 27.47 — итд.

3) *Извесне међусобне разлике између наших кодекса не могу се међушим објаснити нормалним ирејисивањем или слободним писарским модификацијама, него јонекад ујућују на утицај различитих ишијова јеванђељског текста. Те разлике се најчешће лако могу објаснити ирејисивањем да је на неком иредлошку Ми (или вишесѣруко у лану ирејисивања) долазило до извесних коректура текста, уз угледање на кодексе који су се јо ишиу разликовали од Р, чиме се текст Ми јонешто удаљавао од Рх, односно од заједничког иредлошка.*

Наиме, нису у питању само разлике које би се могле схватити као системска нормализација и прилагођавање правилима, какве су нпр. тип корабъ (доследно у Мп): коравъ (местимично сачувано у Рх), или Мп: ли Рх, соудни Мп: соудни Рх (Мт 5.25), 'црство Мп: 'црствни Рх, 'нвсны Мп: 'нвскыи Рх и сл. Да су такве разлике могле настајати спонтаном нормализацијом, сведочи и само Рх, где је накнадном коректуром систематски преправљано ли у или; уосталом, већ је при првом писању примљен облик или у целој млађој секцији Рх, а и други писар Рх, који је у једном кратком одељку (и то у конзервативној секцији, у Мт 6) заменио основног писара, два пута је употребио или (а ли ниједном). Исто тако у Мт 7.16 видимо да је у Рх накнадном преправком архаизам грозны претворен у грозды, како налазимо у Мп, а слична је ситуација у Мт 25.26 са паром лѣны: лѣнныи.

Али с друге стране имамо и овакве односе: Мт 26.28 ѡтдание Рх М: ѡставление Мп О; Мт 26.34 коурь Рх З А О: пѣтъль Мп Н;

Мт 28.5 пропетаго Рх М З: распетааго Мп А О — и још низ сличних разлика (истина, малобројних у односу на степен подударања наших кодекса), које имају типолошки смисао и сведоче о накнадном утицају који су претрпели предлошци Мп, што их је у неким елементима водило мимо заједничког протографа рашких јеванђеља и удаљавало од Рх.

4) *Иако је несумњиво старије и конзервативније, Рашко хиландарско четворсјеванђеље не може у директној линији бити ближи или даљи предлошак Мокројољском. Док се Мп начелно у целини наслања на заједнички протограф (Р), дошле је у Рх у другој половини јеванђеља по Јовану битно нарушен континуитет и укључен уметак знатно друкчијих особина (Рх₃).*

Најоучљивија карактеристика тог уметка је да у њему изостаје накнадни „пуристички“ превод, својствен млађој секцији рашких јеванђеља. По томе се овај уметак подудара са старијом, конзервативном секцијом (Р₁, одн. Рх₁), али у другим особинама нема оне изразите конзервативности и блискости Маријинском јеванђељу, каква је својствена секцији Рх₁. Тај уметак не показује никакву специфичну сродност с текстом Мп, а захвата текст готово од почетка 10. главе по Јовану па до пред крај споменика (можда негде до Јо 19.24, или мало даље), што практично значи да на последња три сачувана листа Рх (четврти није сачуван) имамо опет текст карактеристичан за Р₂ (одн. Рх₂, Мп₂).³ Иако су, сем овога, знатно ређи примери где је старина на страни Мп (а где у Рх имамо иновацију), ипак их има; нпр. Мт 13.39 коњчина вѣка Мп М; коњчание Рх З А О; Мт 12.7 у Рх накнадно преправљено милости у милостини, док у Мп остаје старије милости; Мт 11.12 възхытають Мп М З Н; възхищаютъ Рх О; Мт 11.1 шѣтоудѣ Мп М; шѣтоудѣ Рх З; Мт 6.30 дѣнѣ Мп М; шѣнѣтъ Рх З; Мт 6.24 не родити Мп М; не родити Рх О. То би могло значити да ни Рх није директни препис са заједничког протографа рашких јеванђеља (Р), него да и до овог кодекса води извешан ланац преписивања, мада краћи него до Мп.

Показани међусобни однос два најстарија позната рашка четворсјеванђеља у извесном смислу проширује дomet и значај сведочанстава која садрже ови кодекси. Нису, наиме у питању само два споменика, њихове одлике и међусобни однос, него и чињеница да они посредно сведоче о већој групи или низу сродних кодекса, о једном типу тетра-

³ У одељку V поменућемо још један сасвим кратки уметак конзервативног текста у Рх (поч. гл. XII по Луки), који ћемо такђе (уследио) означавати са Рх₃.

јеванђеља који је изгледа био доста заступљен и утицајан у српској писмености прве половине XIII века. У сваком случају, поред два сачувана споменика можемо сматрати засведоченим и њихов заједнички протограф (Р), а такође и већи или мањи број посредничких преписа, нарочито између Р и Мп.

Упоређењем сачуваних споменика са највише сигурности могу се реконструисати лексичке одлике заједничког протографа, о коме ће ниже бити речи. Посебно је занимљиво што се са доста вероватноће могу реконструисати и неке специфично штокавске појаве, што значи да је и заједнички протограф Р имао особине српске редакције.

Наиме, у оба сачувана кодекса (нарочито у Рх) срећу се примери замене вѣ са оу. Овакви примери представљају ипак само мален постотак свих ликова са вѣ, па случајебе у којима се ова штокавска иновација јавља паралелно и у Рх и у Мп можемо са доста вероватноће узети као појаву преузету из заједничког протографа; уп. нпр.

Мт 13.35 оу притчахѣ Рх, оу притчаахѣ Мп;

Мт 15.33 оуземѣ Рх Мп;

Мт 23.26 оуноутрѣне Рх, оуноутрѣне Мп;

Мт 8.18 възрѣвѣ Рх, Мп (уместо оузрѣвѣ, са обрнутим смером поремећаја).

Напоменимо и то да се једна наизглед сасвим супротна појава у Рх и Мп може свести на исти узрок. Наиме, у Мп се као широко заступљена, системска појава запажа дуплирање вокала у дугим слоговима, док у Рх по правилу имамо једноструко писање и на местима где је у класичном старословенском систему стајао удвојени вокал (имперфект на -аахѣ, придевски завршеци типа -ѣи, -иѣ, -ааго и сл.) Ову разлику можемо објаснити претпоставком да је за Р било карактеристично сажето писање, што се и сачувало у Рх, док се у Мп одразила накнадна нормализација; при њој удвојено писање није реконструисано само у етимолошки оправданим позицијама, него (под утицајем језичког осећања писара) и у другим наставцима где се вокал изговарао дуго.

III. Карактеристике лексике у конзервативној секцији рашких јеванђеља (Рх₁, Мп₁)

1) Поред неких лексичких замена граматичког или стилског карактера (нпр. твои : сви, створити : творити, колебања у употреби предлога и сл.), у конзервативној секцији рашких четворојеванђеља најбројнија су она одступања од текста прототетре која бисмо могли

идентификовати као извесну морфолошку нормализацију лексики, тј. ситније разлике у облику речи, смењивање фонетских или творбених варијаната. Тако налазимо:

— или ум. ли. Ово је доследно спроведено у Мп, док се у Рх₁ чува архаизам ли, само је систематском коректуром накнадно успостављен лик или, иначе карактеристичан за Рх₂. На тај начин, Рх представља прелазну етапу напуштања лика ли, о чему посебно сведочи чињеница да други писар Рх (поменута кратка секција Мт 6.24—28) употребљава млађи лик.

— 'црство 'неснои или сл. ум. 'црствне 'неснои — али без оне доследности коју видимо у А и Н. У ствари се ова иновација у Рх₁ јавља само местимично, док је у Мп₁ знатно чешћа, нарочито у придеву.

— вратъ ум. вратръ (тако и у изведеницама) — доследно у целом тексту Рх и Мп.

— коравъ ум. коравь — у Мп доследно (као и други случајеви епентетског л), док се у Рх чува и лик без л, на пример у Мт 8.23;

— монси ум. монси — доследно у оба рашка кодекса (варијанту са и у основи срећемо већ у А, а у Н је уопштено монсѣи).

Одступања ограниченијег домета а сличне природе налазимо још подоста, нпр.: оувѣцаван Рх Мп уместо оувѣштаѣ М З (Мт 5.25); соудни Мп ум. соудни Рх М З (5.25); погынетъ Рх ум. погыветъ М З (5.29 и 30); погывноутъ Мп Н ум. погывають Рх М, погыванѣ Рх Мп ум. погыванѣ М Н; отъсѣци (роукоу) Рх ум. оусѣци М З (5.30); вѣмѣтанѣю Мп З А О Н ум. вѣметѣю Рх М (6.30); прѣвѣи Рх Мп ум. прѣвѣи М З (7.5); грозды Мп (и коректор Рх, такође З А) ум. грозны Рх М (7.16); поклонити (главу) Рх ум. подѣклонити М З (8.20); погрѣсти Рх Н ум. погрѣти М З (8.21); платна Мп Н ум. плата Рх М (9.16); ичтени Рх А, ичнени Мп ум. иштѣтени М З (10.30); пепелѣ Рх ум. попелѣ М З (11.21); въ соуботѣу Рх Мп ум. въ сѣботѣ М З (12.2); сѣлѣнои Мп Рх ум. сѣнои М (13.19), З (13.22); зѣноу гороушичню Мп ум. гороушноу Рх М (13.31); сѣжигаютъ Мп ум. сѣживаютъ Рх М З (13.40) — итд.

Како се види и из овог прегледа, сличних иновација има знатно више у Мп него у Рх, али и Мп у поређењу са Н делује у овом погледу доста архаично, тако да је степен архаичности сагласан хронологији (Рх — Мп — Н).

2) Знатно су малобројније иновације које можемо сматрати у ужем смислу лексичким, где се смењују синоними различите основе

и слична одступања. У Рх₁ (изузимајући почетак, где није сачуван текст М) уочавају се ови примери:

вѣѣзи (Мт 6.6) Рх Мп ум. вѣниди М З А; вѣстави... вѣставленѣ Рх Мп (-ла-) А О (6.12) ум. отъпоуѣсти... отъпоуштаемъ М З Н; люво Рх А (6. 24) ум. ли во М З; ѿ гробъ Рх Мп О Н (8.28) ум. отъ жални М (отъ гробништъ А, отъ гробништъ З); вѣзньники Рх Мп (13.41) ум. сканѣѣлы М Н (сѣвѣлзны А З О); четвъртовѣластьцъ Рх (14.1), четворовѣластьцъ Мп ум. тетрархъ М З Н; иначе Рх (15.16) (выноу Мп) ум. единаче М, едѣначе З Н; прохѣдомъ Рх Мп (15.17) ум. афѣдромъ М (афѣредомъ З, афѣндромъ Н); прѣвѣлажнѣтъ Рх Мп (18.6) ум. основе сканд- М Н; ѿ сѣвѣлзнь... сѣвѣлзномъ... сѣвѣлзнь Рх Мп (18.7) ум. отъ сканѣѣлъ итд. М Н; вѣровѣсте Рх Мп (21.25) ум. ѡсѣ емоу вѣръ М, есте вѣры емоу Н; златицоу Рх Мп (22.19) ум. скѣзъ М (кѣзъ Н, образъ А); по дѣломъ же ихъ не творите Рх Мп Н (23.3) ум. ... не ходите М; свѣзѣють же вѣѣмена Рх Мп О Н (23.4) ум. сѣвѣражъ... М А; вѣѣдѣѣ носима Рх Мп (23.4) ум. не оудѣвъ... М А; звѣти се, не зовите себе Рх Мп (23.7, 23.9) ум. нарицати сѣ, не нарицѣте себе М А Н; оучителю, оучители Рх Мп (23.7, 23.8) (сл. и А) ум. равѣви, равѣви М Н; оцѣѣцающеи комаръ Рх Мп (23.24) ум. оцѣѣждажшѣи мѣшницѣ М (оцѣѣштающеи мѣшнице Н); пожирающе Рх Мп (23.24) ум. поглѣштажшѣи М Н; вѣюдоу Рх Мп (23.25) ум. парѣсидѣ М Н; сѣ лицѣмѣры Рх Мп О (24.51) ум. сѣ ѹпокрѣты М З А Н; напитахомъ Рх Мп О (25.37) ум. натроуѣхомъ М З А; оудѣви се Рх Мп А О (27.5) ум. вѣзѣвѣси сѣ М З Н; село керамини Рх Мп (27.7 и 10) ум. село скѣѣдельниково и сл. М З А Н.

Овај списак готово се удваја ако додамо лексичке иновације специфичне за Мп, у позицијама где Рх углавном чува стари облик:

господинома Мп А О (Мт 6.24) ум. господѣма Рх М З; иного дрѣжитъ се Мп (6.24) ум. единогѣ Рх М З А Н; лицѣмѣри Мп (6.30) (можда просто омашка) ум. малѣвѣри Рх М и др.; платна нова Мп (9.16) ум. плата невѣлена Рх М (платѣна невѣлена Н); помышлениѣ Мп (12.25) ум. мысли Рх М З Н; раздѣлъ се на двоѣ Мп (12.25) ум. раздѣлъ се на се Рх М З Н; на вѣюдѣ Мп З (14.8 и 11) ум. на мисѣ Рх М Н; выноу Мп (15.16) ум. единаче М, едѣначе З Н (иначе Рх); г. сѣни Мп (17.4) ум. г. кровѣ Рх М З А Н; прискрѣвѣны Мп (17.23) ум. скрѣвѣни Рх М Н; шпрѣврѣже Мп (21.12) ум. испрѣврѣже Рх М; храмини Мп (24.43) ум. храма Рх М З; вѣ вѣставлениѣ грѣхѣвъ Мп А О (26.28) ум. вѣ вѣтданиѣ грѣхѣвъ Рх М Н (вѣ отъпоушѣтениѣ грѣхѣвъ З); пѣтълъ Мп Н (26.34, 27.74 и 75) ум. коуръ Рх З А О (кокотъ М); миноути Мп (26.42) ум. минѣнти Рх М З Н (да минѣидѣтъ А); спѣи

Мп (26.50) ум. то твори Рх, твори А, дрѣзи Нб — док у М З Н (према томе и у прототетри) изостаје та допуна; словеси Мп (27.14) ум. 'глюу Рх М З А Н.

IV. Ревизија *сѣарије* лексике у млађој секцији наших *сѣоменика* (Рх₂ Мп₂)

Видели смо да и у конзервативној секцији наших кодекса долази до накнадног превођења појединих грцизама. За ту секцију стиче се, међутим, утисак да замена грцизама није сама по себи представљала циљ ревизије текста, него да су поједини грцизми потискивани уопште у склопу замењивања слабо познатих речи, било да су оне грцизми или словенски архаизми одн. мање познате и мање прозирне речи.

Напротив, у секцији Рх₂ Мп₂ потискивање грцизама добија размере једног систематског поступка. Сам начин превођења, као и накнадног подмлађивања словенских лексичких решења, показује јасну везу са руским апракосима мстиславско-јурјевског типа, са нашим Вукановим изборним јеванђељем, као и са бугарским Трновским четворојеванђељем, мада се не може говорити о некој упадљивијој подударности текста наших кодекса са овим споменицима. Одређеније речено: сви ови споменици садрже као битан заједнички елеменат једну доста радикалну ревизију старе словенске лексике, нарочито грцизама, али у текстолошком смислу представљају посебне типове, тј. изостаје онај тип подударности који видимо кад руске апрокосе упоредимо један с другим, или кад међусобно упоредимо наша два рашка четворојеванђеља. Наиме, подновљени превод обично не налазимо на истим местима и у једнако стилизованим реченицама, али су лексичке одлике (посматране као списак карактеристичних подмлађивања) у великом степену подударне, што ће посведочити и примери које наводимо из наша два кодекса:

акы ум. *иако*: Рх Мп у Мк 4.31, 8.24, 12.25, 12.33, 14.48, Лк 18.17, 22.52; само Рх у Мк 9.3, Лк 10.3, 6.22.

ал(ъ)кати ум. *постити*, ал(ъ)канне ум. *постъ*: Рх Мп у Лк 2.37, 5.33, 5.34, 5.35.

вагрѣница, *вагрѣнь* ум. *порѣѣра*: Рх Мп у Лк 16.19. Такође уместо архаизма *прѣпрѣд-* (у А и *прѣпрѣд-*) Рх Мп у Мк 15.17, 15.20 (на оба места у Мп *ѣ* ум. *ѣ*); само Мп у Јо 19.2, док у 19.5 тај лик имамо и у Рх, *иако* је то већ секција Рх₂.

вливѣнии ум. *искрѣнии*: Рх Мп у Мк 12.31, 12.33; само Рх (Мп нема) у Лк 10.27, 10.29, 10.36.

влюдо ум. *миса*: Рх Мп у Мк 6.29, Лк 11.39.

влинѣ ум. *влин* — на више места (в. у одељку VI).

- власть ум. овласть — на неколико места (в. у одељку VI).
- вонвода ум. стратигъ: Рх Мп у Лк 22.52.
- воне ум. ароматы (ак. мн.): Рх Мп у Мк 16.1.
- дѣвѣ шгнѣна ум. гешна: Мп у Лк 12.5 (исп. у одељку VI).
- домоустроит(е)ль ум. икономъ : Рх Мп у Лк 16.8.
- дроугъ ум. итеръ — на више места (в. у одељку VI).
- дрѣводѣлнѣ ум. тектонъ: Рх Мп у Лк 6.3.
- дѣла, дѣлѣ, дѣла Рх, дѣла Мп ум. рѣди, за или узрочног инстру-
ментала: Рх Мп у Мк 2.4, 6.26, Лк 5.19, 6.22, 7.47, Јо 19.38, 20.19.
- женен се ум. женихъ: Рх Мп у Мк 2.19, 2.20, Лк 5.34, 5.35, Јо 2.9.
- жидовинъ ум. иудѣи, жидоваскъ ум. иудѣискъ и сл. — на много
места (в. у одељку VI).
- житие ум. животъ — на неколико места (в. у одељку VI); на
једном месту (Мк 5.3) и уместо жилище.
- запона ум. катапетавна: Рх Мп у Мт 27.51.
- инъ ум. итеръ — на неким местима (в. у одељку VI).
- книгочини (или книгочина?) ум. законъникъ: Рх Мп у Лк 7.30,
11.45, 11.46, 11.52.
- котыга ум. хитонъ: Рх Мп у Јо 19.23 (не може се са сигурношћу
рећи је ли овде још секција Рх₃, или се поново враћа Рх₂).
- коуца ум. скинии: Рх Мп у Лк 9.33; само Рх у Мк 9.5. Исп. и потъ-
чение коуць.
- лютѣ ум. горе: Рх Мп у Мк 14.21, Лк 6.24, 6.25, 6.26.
- масло ум. шѣки: Рх Мп у Мк 6.13, Лк 7.46, 10.34, 16.6 (на првом
од ових места имамо масломъ дрѣвѣнымъ).
- масло вѣрно ум. народъ пистикни: Мп у Јо 12.3.
- масть благовонѣна ум. муро: Рх Мп у Лк 7.37; само Мп у Јо 12.3.
- мѣдѣница ум. лепта: Рх Мп у Мк 12.42; такође уместо тѣхътъ:
Рх у Лк 12.59.
- мѣхъ ум. пирѣ: Рх Мп у Мк 6.8, Лк 9.3, 22.35, 22.36.
- муро ум. хризма: Мп (и Рх али је ово секција Рх₃) у Јо 12.3; исп.
и масть благовонѣна (у истом стиху).
- народъ ум. спира: Мп (и Рх, али је ово секција Рх₃) у Јо 18.3, 18.12.
- нѣ тѣкмо — в. под тѣкмо у одељку VI.
- нѣкоторѣи, нѣкъто, нѣкии ум. итеръ (в. у одељку VI).
- вставити, вставление Рх Мп, вставляти Рх одн. вставляти Мп
— уместо шѣпоустити, шѣпоушение, шѣпоушати у Лк 1.77, 3.3, 5.20,
5.21, 5.23, 5.24, 7.47 (овде ум. отѣда сѣ М, а у ЗАОН отѣпоуштаетѣ
сѣ) 17.3, 17.4; вставление ум. шѣрада Рх Мп у Лк 14.18.

пасторухъ ум. пастырь: Рх Мп у Мк 6.34, Лк 2.8, 2.18, 2.20; на неким од ових места у Мп је накнадно преправљено у пастырь.

петъкъ ум. параскев(ѣ)ни: Рх Мп у Мт 27.62, Мк 15.42, Лк 23.54, Јо 19.31, такође у Јо 19.14 (у оба споменика), иако је овде још секција Рх₃.

племе ум. сѣме: Рх Мп у Мк 12.20, 12.21, 12.22, Јо 8.33, 8.37; такође ум. колѣно у Лк 2.36.

пнищъ, пнищевати ум. мльва, мльвити: Рх Мп у Мк 5.38, 5.39, 14.2.

помазание, помазати ум. хризма, похризмити и сл.: Рх Мп у Мк 14.3, 14.4, 14.5, 14.8.

послоухъ и сл. уместо съвѣдѣтелъ и сл. — на више места (в. у одељку VI).

потъчение коуща ум. скинопигия: Рх Мп у Јо 7.2; исп. коуща.

пъпорищъ: ум. стадин: Мп у Јо 11.18.

право ум. аминъ — на много места (в. у одељку VI).

причестіе ум. достоѣние, причестъники ум. наследъники: Рх Мп у Мк 12.7.

распети ум. пропети — на више места (в. у одељку VI).

сѣблазнь, сѣблазнити ум. сканѣдалъ: Рх Мп у Лк 17.1, 17.2.

сѣворище и сл. уместо сънмище и сл. — на више места (в. у одељку VI).

сѣвъпрашати се ум. сѣтезати се: Рх Мп у Лк 24.15.

скровище имѣния ум. газофулакни: Рх Мп у Мк 12.41, 12.43; исп. храмъ навѣдѣшин имѣния.

сребръники ум. динарь: Рх Мп у Лк 7.41; такође уместо пѣнеъ: Рх у Лк 10.35.

старѣшина жарѣцка ум. архирей — на много места (в. у одељку VI).

старѣшина пироу ум. архитриклинь: Рх Мп у Јо 2.8, 2.9.

старѣшина сънмищю: Рх Мп у Мк 5.35, 5.36, 5.38, старѣшина сѣвороу Рх Мп у Лк 8.49, 13.14 ум. архисинагогъ. На једном месту (Мк 5.22) у оба споменика уместо овог грцизма имамо старѣшина мѣтара-ска, што је вероватно омашка.

стѣклѣница ум. алавастръ: Рх Мп у Мк 14.3, Лк 7.37.

страна ум. языкъ — на више места (в. у одељку VI).

стропъ ум. скоудель: Рх Мп у Лк 5.19.

соудильница ум. преторъ: Рх Мп у Мк 15.16, а само Мп у Јо 19.9 (Рх, соудище).

тъчию ум. тъкло — на неким местима (в. у одељку VI).

оувроуъ ум. сударъ: Рх Мп у Јо 20.7.

оутѣшитель ум. паракантъ: Мп у Јо 14.16, 14.26, 15.26, 16.7.
храмъ навздѣшии имѣниа ум. газофѣлакии: Рх Мп у Лк 21.1;
исп. скровище имѣниа.

хоула и сл. ум. власвимиа и сл. — на неким местима (в. у одељку VI).

цѣта, цѣта ум. пѣнезъ: Рх Мп у Лк 20.24; такође уместо лепта у Лк 21.2.

часъ ум. година — на више места (в. у одељку VI).

чрѣвленица ум. вѣсонъ: Рх Мп у Лк 16.19.

агодиница, ѣгодиница ум. сукамина, сукоморни: Рх Мп у Лк 17.6, 19.4.

изеро шгнѣном и сл. уместо гѣшна — на неким местима (в. у одељку VI).

Овим никако није исцрпен списак знатнијих лексичких одлика секције Рх₂ Мп₂, али он довољно указује на правац и размере лексичког подмлађивања у овом делу наших споменика.

V. Лексичке одлике Рх₂

1) Пре свега пада у очи да Рх₂ спада у конзервативније јеванђељске текстове. О томе сведоче, на пример, ове појаве:

аминъ остаје доследно непреведено, док се у Мп редовно преводи са право, нпр. Јо 10.7, 12.24, 13.38 итд. (в. у одељку VI).

архиереи такође се задржава непреведено, а у Мп је старѣшиина жѣрѣчѣскъ, нпр. Јо 11.49, 51.57; 12.10; 18.3 итд. (в. у одељку VI).

паракантъ се доследно чува у Рх, док је за Мп карактеристично оутѣшитель: Јо 14.16, 14.26, 15.26, 16.7.

иуденскъ и сл. такође је задржано у том облику, за разлику од Мп, где је доследно, на великом броју места, жид-, нпр. Јо 10.19, 10.31, 11.8, 12.9, 18.14, 19.12 итд. (в. у одељку VI). На једном месту појављује се и у Рх инов. жид- (видѣ ю и... пришѣдѣшихъ съ нею жидовъ Јо 11.33), али по томе се не би могла оспорити конзервативност Рх₂, јер се лик жид- као изузетак јавља и у глагољским тетрама (М З).

година се задржава у Рх₂, док се у Мп, а на неким местима и у З, замењује са часъ (Јо 12.27, 13.1, 16.2, 17.1, 19.14).

Појединачних примера за сличне разлике има и још, нпр.:

власвимиаѣши (Јо 10.36) Рх — хоулиши Мп;

по ланитам (Јо 19.3) Рх — по лицоу Мп;

ѣтеръ (Јо 11.49) Рх — нѣкто Мп;

съ свѣтилы (Jo 18.3) Рх М З — съ свѣтильники А О.

οΥΝΕ (Jo 18.14) Ρχ Ο, οΥΝ'κε Α Η — доврѣ М З.

ТВОРЕТЬ (Jo 16.3) Рх 3 — СЪТВОРАТЬ М А МП.

врътпъ (Jo 18.1) Рх, въртпъ О — въртъ М З А Н (въртотр^д Мп).

времено прекида), па ћемо се ограничити на набрајање карактеристичних лексичких појава:

- въ таницихъ (Лк 12.3) Рх М З А Н — въ храмѣхъ Мп;
 рекосте (Лк 12.3) Рх О, рѣсте Мп Н — 'гласе М З А;
 гешноу огньноу (Лк 12.5) Рх — ѣонъ М З А Н — дьвръ
 огньноу Мп Нб;
 не имоущемъ (Лк 12.4) Рх З О Н — не моглштемъ М А Мп Нб;
 цѣнити се (Лк 12.6) Рх Мп О — вѣнити сѧ М З А Н;
 пѣнзема дѣла (Лк 12.6) Рх М З А Н — на двою сребръникоу Мп;
 соулѣише (Лк 12.7) Рх, соулѣиши М З А — оуныше Мп;
 власвинисаетъ (Лк 12.10) Рх М З А (у Мп овде и даље није са-
 чуван текст);
 сѧньмица (Лк 12.11) Рх М З А Н — съворишта О.

VI. Распоред неких лексичких разночтенија која се често понављају у јеванђељском тексту

Овде ћемо исцрпно дати податке о употреби варијаната неких речи у нашим кодексима. У питању су речи високе фреквенције у јеванђељском тексту код којих се уочавају лексичка колебања. На тај начин ће овај оглед рељефније показати контраст између различитих секција као и распоред и учесталост појединих видова лексичког подмлађивања.

1. аминъ — право

Непреведена реч (у формули аминъ глаголю вамъ и сл.) чува се у Рх₁ Мп₁, такође у Рх₃, а само као изузетак и у Рх₂ Мп₂ (ортографија, тј. начин скраћивања, варира зависно од секције: у Рх₃ је редовно аминъ а другде 'аминъ, ређе нескраћено аминъ). У Рх₂ Мп₂ готово редовно долази млађа варијанта право, које нема у М З А О Н, а својствена је кодексима мстиславског типа.

— Стање у Рх₁ Мп₁: аминъ Мт 5.18, 26 (Мп уништ.), 6.2, 5, 16 (Мп уништ.), 8.10, 10.15, 23, 42, 13.17, 16, 18, 17.20, 18.3, 13, 18, 19, 19.23, 28, 21.21, 31, 23.36, 24.2, 34, 47, 25.12, 40, 45, 26.13, 21, 24.

— Рх₂ Мп₂: право Мк 3.28, 6.11, 8.12, 9.1 (Мп уништен текст), 41, 10.15, 29, 11.23, 12.43, 13.30, 14.9, 18, 25, 30; аминъ Лк 4.24; право 12.37 (Мп уништ.), 18.17, 29; аминъ 21.32; право 23.43, Јо 1.52, 3.3, 5, 11, 5.19, 24, 25, 6.26, 32, 47, 53, 8.34, 51, 58, 10.1, 21.18 (Рх уништ.).

— Рх₂ (уметак) Мп₂: гешноу огниноу (Рх) / дврь огниноу (Мп)
Лк 12.5.

4. година — часъ

Грчко ΩΡΑ превођено је у прототексту наизменично са часъ и година, понегде и годъ; једино је у јеванђељу по Јовану практично генерализовано година. Старо стање најбоље чувају М, А и Н, док је у З и О дошло до потискивања варијанте година и њене замене са часъ. — У конзервативнијим секцијама наших споменика (Рх₁ Мп₁ и Рх₃) чува се старо стање, али у Рх₂ Мп₂ долази до знатног ширења варијанте часъ уместо година. Навешћемо податке о местима у тексту где поједини споменици засведочавају лик година (варијанта годъ у Рх Мп остаје без промене, исп. Лк 1.10, 14.17, Јо 7.30).

— Рх₁ Мп₁: година Мт 14.15, 20.3, 5, 6, 9, 24.36; часъ (за разлику од Н) 24.50; година 26.45.

— Рх₂ Мп₂: часъ Мт 27.45, 46 (до деветога часа Рх, деветога Мп); година Мк 6.35 (година миноу), 15.25, 33, 34, Лк 12.46 (Мп уништ.), 22.14, 53, 59, 23.44; часъ Јо 1.39, 2.4, 4.6; година 4.21, 23; часъ 4.52, 53; година 5.25; часъ 5.28; година 5.35; часъ 8.20.

— Рх₃ Мп₂: година (Рх) / часъ (Мп) Јо 11.9; година 12.23; година / часъ 12.27, 13.1, 16.2; година 16.25; година / часъ 16.32, 17.1, 19.14.

5. велии (велии) — великъ

У Рх₁ (а и у Мп₁) не запажају се одступања од М, док је у Рх₂ Мп₂ приметно ширење варијанте великъ (у оба кодекса сагласно или у једном од њих), које је карактеристично и за О. Старија варијанта у нашим кодексима обична је у облику велии, мада у Рх понегде имамо варијанту велии (исп. Мт 28.2, Лк 1.15), иначе типичну за Н. Даћемо податке из Рх и Мп за места у тексту на којима су запажена разликажења међу споменицима које смо пратили (лик велии симболизује и варијанту велии).

— Рх₁ Мп₁: велии (Рх) / великъ (Мп) Мт 2.10; велии 7.27; великъ 8.24; велии 15.28, 24.21.

— Рх₂ Мп₂: великъ / велии Мт 27.46; великъ 27.50; велии 27.60, 28.2, 8; великъ Мк 4.7; великъ / велии 4.16, 15.34; велии 16.4, Лк 1.15, 32, 42; великъ 2.9, 10, 4.25; великъ / велии 4.33; великъ 5.29; велии / великъ 8.37; велии 13.9 (Мп уништ.), 14.16; великъ 16.26; велии 17.15;

ВЕЛИКЪ 21.23, 23.23; ВЕЛИИ 23.46; ВЕЛИКЪ 24.52; ВЕЛИИ Јо 6.18, 19.31; ВЕЛИКЪ 21.11 (Рх уништ.).

— Рх₃ Мп₂: ВЕЛИИ (Рх) / ВЕЛИКЪ (Мп) Јо 11.43.

6. ВЛАСВИНИИ — ХОҰЛА — ВРѢДНАИИ СЛОВЕСА И СЛ.

У конзервативним секцијама (Рх₁ Мп₁ и Рх₃) задржава се грцизам на истим местима као у М (сем на једном месту у Рх₃); јавља се само лик власк- (не власф-), а у глаголу суфикс -иса- (не власвимаџетъ и сл., чега има у МЗА). У Рх₂ Мп₂ редовно се преводи, обично помоћу основе хоҰла- (тј. ширењем модела присутног већ у МЗА, а проширеног у О), а понегде и млађим врѢДНАИИ СЛОВЕСА. За разночтеније у Мт 12.31 (хоҰла МА: власвиниџ ЗН) у Рх и Мп имамо хоҰла, што не треба сматрати иновацијом.

— Рх₁ Мп₁: власвинисаџетъ Мт 9.3; власвиниИ 15.19; власвиниЮ 26.65.

— Рх₂ Мп₂: врѢДНАИИ СЛОВЕСА Мк 2.7; хоҰлоу 'гаџетъ 3.29; хоҰлаИИО слово 7.22; врѢДНАИИ СЛОВЕСА 14.64; хоҰлоу Лк 5.21.

— Рх₃ Мп₂: власвинисаџетъ Рх (Мп уништ.) Лк 12.10; ѿ хоҰлениИ (Рх) / ѿ хоҰлаџ (Мп, а у МЗАН о власфиниИ) Јо 10.33; власвинисаниИ / хоҰлиИИ 10.36.

7. ЖИВОТ — ЖИТИИ

За грчко ЗОН нормално се задржава првобитни превод животоу, једино на неколико места у Рх₂ Мп₂ имамо млађу варијанту житиИ, која је на једном месту (Мк 5.3) долази и ум. старијег жилици.

— Рх₁ Мп₁: животоу Мт 7.14, 18.8, 9, 19.16, 17, 29, 25.46.

— Рх₂ Мп₂: житиИ Мк 9.43, 45, 10.17, 30, Лк 10.25; 12.15, 16.25, 18.18, 30, Јо 1.4, 3.15, 16, 36, 4.14, 36, 5.24, 26, 29, 39, 40, 6.27, 33, 40, 47, 53, 54, 63, 68, 20.31.

— Рх₃ Мп₂: животоу Јо 10.10, 28, 11.25, 12.25, 50, 14.6, 17.2, 3.

8. ИЮД-, ЖИД-

Што се тиче ортографије старије варијанте, у Рх₁, Рх₂, Мп₁ и Мп₂ готово је доследно џ у суфиксу (июдџи, июдџи, июдџисџ), док је у Рх₃ уопштен лик са ѓ. Млађе варијанте (жидовинџ, жидовџсџ жидовџскаИ) не јављају се у Рх₁ Мп₁, а ни у Рх₃ изузев на једном месту. У Рх₂ Мп₂, међутим, оне преовлађују, нарочито у јеванђељу по Јовану.

— Рх₁ Мп₁: иуд- Мт 2.1, 2, 5, 22 (Мп уништ.), 3.1, 5, 4.25, 19.1, 24.16, 27.11, 29.

— Рх₂ Мп₂: иуд- Мт 27.37, 28.15, Мк 1.5, 3.7, 7.3, 10.1, 13.14; жид- Мк 15.2, 9, 12, 18, 26; иуд- Лк 1.5; жид- 1.65, 2.4, 3.4; иуд- 4.44; жид- 5.17, 6.17, 7.3; иуд- 7.17, 21.21, 23.3, 5; жид- 23.37; иуд- 3.38, 51; жид- Јо 1.19, 2.6, 13, 18, 20, 3.1, 22, 25, 4.3, 9, 22; иуд- 4.47; жид- 4.54, 5.1, 10, 15, 16, 18, 6.4, 41, 52, 7.1, 2, 11, 13, 15, 35, 8.22, 31, 33, 48, 52, 57, 9.18, 22, 19.31, 38, 40, 42, 20.19.

— Рх₃ Мп₂: иуд-(Рх) / жид- (Мп) Јо 10.19, 24, 31, 33; иуд- / иуд- 11.7; иуд- / жид- 11.8, 19, 31; жидовъ / жидаы 11.33; иуд- / жид- 11.36, 45, 54, 55, 12.9, 11, 13.33, 18.12, 14, 20, 36, 38, 39, 19.3, 7, 12, 14, 19, 20, 21.

9. власта — власта

Грчко ΕΒΟΥΣΙΑ преводи се у М чешће са власта него са овласта (ова друга варијанта почиње се јављати у јеванђељу по Марку). Као и у кодексима мстиславског типа, у Рх₂ Мп₂ долази до даљег потискивања варијанте овласта и њене замене са власта. У складу је са том тенденцијом и владущю (Рх Мп) у Лк 3.1 ум. овладающюу МЗАН.

— Рх₁ Мп₁ (и М): власта Мт 7.29, 9.6, 8, 10. 1, 21.23, 24, 27.

— Рх₂ Мп₂: власта Мт 28.18, Мк 1.22, 27 (обл. М), 2.10, 3.15 (обл. М), 6.7, 11.28 (обл. М), 29 (исто), 38 (исто), 13.34, Лк 4.6, 32, 36, 5.24, 7.8, 9.1, 10.19, 12.5, 11; власта 19.17; власта 20.2 (обл. М), 8; власта 20.20; власта 22.53 (обл. М); власта 23.7; власта Јо 1.12 (Рх Мп 3: обл. АОН, М уништ.); власта 5.27.

— Рх₃ Мп₂: власта Јо 10.18; власта 17.2, 19.10; власта (Рх М) / власта (Мп) 19.11.

10. пропети, пропетие — распети, распетие

Како је познато, ово различитије представља једну од најмаркантнијих разлика прототекста апракоса и тетре: док је у апракосима редовно распети, дотле је у глагољским тетрама свуда префикс про- (изузев у Мт 27.31 распатиѣ). Рх₁ Мп₁ иде доследно са тетрама (чак је и поменуто одступање уклоњено у корист варијанте с префиксом про-). У Рх₂ Мп₂ нема доследности: у две групе примера (код Мт и Лк) преузима се апракосна варијанта, а у друге две (Мк и Јо) остаје са тетрама. Секција Рх₃, међутим, доследно преузима апракосну варијанту.

— Рх₁ Мп₁: проп- Мт 20.19, 23.34, 26.2, 27.22, 23, 26, 31.

— Рх₂ Мп₂: расп- Мт 27.35, 38; проп- (Рх) / расп- (Мп) 28.5; проп- Мк 15.13, 14, 15, 24, 25, 27; расп- Лк 23.21 bis, 23, 33; проп- 24.7; расп- 24.20; проп- Јо 19.41.

— Рх₃ Мп₂: расп- (Рх) / проп- (Мп) Јо 19.6, 10, 15, 16; проп- (Рх Мп) 19.18; расп- / проп- 19.20, 23.

11. сѡвѣдѣтель — послоухъ и сл.

У класичним старословенским текстовима употребљавање су само варијанте сѡвѣдѣниѣ, сѡвѣдѣтель и сл. Такво стање доследно се одржало у конзервативним секцијама наших споменика (Рх₁ Мп₁ Рх₃). Међутим, у Рх₂ Мп₂ широко су примењене млађе варијанте послоухъ, послоушество, послоушествовати — али само у јеванђељима по Марку и Луки, док је код Јована доследно сачувана старија варијанта.

— Рх₁ Мп₁: с(ѡ)вѣд- Мт 8.4, 10.18, 15.19, 18.16, 19.18, 23.31, 24.14, 26.59, 60, 65.

— Рх₂ Мп₂: посл- Мк 1.44, 6.11, 10.19, 13.9, 14.55, 56, 57, 59, 63, Лк 4.22; свѣд- 5.14, 8.5; посл- 11.48, 18.20, 21.13; с(ѡ)вѣд- 22.71, 24.48, Јо 1.7, 8, 15, 19, 32, 34, 2.25, 3.11, 26, 28, 32, 33, 4.39, 44, 5.31, 32, 33, 34, 36, 37, 7.7, 8.13, 14, 18, 19.35, 21.24.

— Рх₃ Мп₂: с(ѡ)вѣд- Јо 10.25, 12.17, 13.21, 15.26, 27, 18.23, 37.

12. сѡнѡм-, сѡвор-

Старије варијанте превода за грч. ΣΥΝΑΓΩΓΗ и ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ (сѡнѡмище, сѡнѡмѡ) чувају се доследно у Рх₁ Мп₁ (у Рх на неким местима с вокализованим јером: сонинци- Мт 5.22 и 6.2, сѡнѡмѡ 26.59). У подновљеној секцији (Рх₂ Мп₂), међутим, на више места су примењене млађе варијанте (сѡворище, сѡворѡ), али само у оквиру јеванђеља по Луки; са овим је у складу сѡврашѡмѡ се (Лк 12.1) Рх Мп: сѡнемѡшемѡ сѡ МЗН, сл. и у Лк 17.37.

— Рх₁ Мп₁: сѡнѡмище Мт 4.23, 5.22, 6.2 (Мп уништ.), 5, 9.35; сѡнѡмѡ 10.17, сѡнѡмище 10.17, 12.9, 13.54, 23.6, 34; сѡнѡмѡ 26.59.

— Рх₂ Мп₂: сѡнѡмище Мк 1.21; сѡнѡмѡ (Рх) / сѡнѡмище (Мп) 1.23; сѡнѡмище 1.29, 39, 3.1, 6.2, 12.39, 13.9; сѡнетие 13.9; сѡнѡмѡ 14.55, 15.1; сѡворѡ Лк 4.15, 16; сѡворище 4.20 (Мп: сѡворѡ), 28, 33, 38 (Мп: сѡворѡ), 44; сѡворище / сѡнѡмище 6.6; сѡворище 7.5; сѡнѡмище 8.41, 11.43, 12.11 (Мп уништ.), 13.10 (Мп уништ.); сѡворище 21.12; сѡнѡмѡ 22.66; сѡнѡмище Јо 6.59.

— Рх₃ Мп₂: сѡнѡмѡ Јо 11.47 (Рх: „сѡниими“); сѡнѡмище 18.20.

13. **тѣк(ъ)мо — нѣ тѣк(ъ)мо — нѣ тѣчию**

У класичним споменицима речца **тѣк(ъ)мо** — поред општег значења „само“, „једино“ — добија често и значење „осим“, „изузев“. То бива кад се нешто изузима у негативним реченицама, нпр. **никѣтоже благѣ тѣк(ъ)мо единѣ богѣ**. И у овој позицији у конзервативним секцијама наших кодекса чува се лик **тѣк(ъ)мо**. Међутим, у оквиру секције **Рх₂ Мп₂** јавља се карактеристична млађа модификација: испред **тѣк(ъ)мо** убацује се „нѣ“, чиме се мења смисао саме насловне речце, која остаје ближа свом основном значењу „само“, исп.:

никѣтоже благѣ тѣк(ъ)мо единѣ богѣ (= изузев, осим)

никѣтоже благѣ нѣ тѣк(ъ)мо единѣ богѣ (= већ само, него само)

Поред ове модификације, местимично и сама речца мења лик, што је такође карактеристично за млађу редакцију јеванђељских споменика, тј. имамо **нѣ тѣчию ум. (нѣ) тѣк(ъ)мо** И овде ревизија изостаје у јеванђељу по Јовану.

— **Рх₁ Мп₁: тѣк(ъ)мо Мт 11.27, 12.4, 24, 39, 13.57, 14.17, 16.4** (Мп уништ.), 17.8, 21, 19.17, 21.19, 24.36.

— **Рх₂ Мп₂: нѣ тѣк(ъ)мо Мк 2.7, 26; тѣк(ъ)мо 5.36, 37; нѣ тѣк(ъ)мо 6.4, 5, 8; тѣк(ъ)мо 7.12, 9.8, 9, 29, 10.18, 11.13; нѣ тѣк(ъ)мо 13.32; нѣ тѣчию Лк 4.26, 27, 5.21; нѣ тѣк(ъ)мо 6.4; тѣк(ъ)мо 8.50, 10.22** (Мп уништ.), 11.13; **нѣ тѣк(ъ)мо 11.29, 17.18, 18.19; тѣк(ъ)мо Јо 3.13, 6.22, 46.**

— **Рх₂ Мп₂: тѣк(ъ)мо Јо 14.6, 19.15.**

14. **изыкъ — страна**

Старији превод за грч. ΕΘΝΟΣ — тј. варијанта **изыкъ** — чува се доследно у **Рх₁ Мп₁**, док се у **Рх₂ Мп₂** (опет примера из јев. по Јовану нема) на више места замењује са **страна**.

— **Рх₁ Мп₁: изыкъ Мт 4.15, 6.32, 10.5, 18, 12.18** (Мп нема), 21, 20.19, 25, 21.43, 24.7, 9, 14, 25.32.

— **Рх₂ Мп₂: страна Мт 28.19; изыкъ Мк 10.33, 42, 11.17, 13.8; страна 13.10; изыкъ Лк 2.32, 7.5, 12.30; страна 18.32; изыкъ 21.10; страна 21.24, 25; изыкъ 22.25; страна 23.2; изыкъ 24.47.**

— **Рх₂ Мп₂: изыкъ Јо 11.48, 50.**

15. **и҃терѣ — дру҃гѣ — инѣ — еди́нѣ — нѣ́кѣи — не́кто — нѣ́которыи**

Обиље синонима и њихов различити размештај у разним споменицима дају посебан значај овим разночтенијима: она могу послужити као својеврстан тест приликом испитивања нових или недовољно ис-

питаних споменика и указивати на евентуалну ближу сродност међу појединима од њих. Зато ћемо овде навести и упоредне податке из других споменика, поред Рх и Мп, стављајући у прву колону хипотетичну протоформу тетра-текста (*T₀). Ликови су представљени скраћеним симболима: *еи* (етеръ, етеръ и сл.), *др* (дроугъ и сл.), *ин* (инъ, инъи и сл.), *ед* (единъ и сл.), *нк* (нѣкъи и сл.), *нкѣ* (нѣкъто и сл.), *нкр* (нѣкѣторѣи и сл.), *еид* (етеръ дроугъ и сл. — удвајање у О); једино се на крају реда дају подаци онакви какви јесу у Рх и Мп.

Грцизам *етеръ*, који је очигледно био својствен првобитним преводима, почео се врло рано у словенској писмености потискивати и замењивати словенским речима — калковима *дроугъ* и *инъ* и правим преводима *единъ*, *нѣкъи* и др. У конзервативној секцији наших споменика (Рх₁ Мп₁) *етеръ* се доследно чува, док у Рх₂ Мп₂ долази до млађих замена, али без неке уједначености. Секција Рх₁ Мп₁ је, према томе, у погледу ове заменице конзервативнија и од самог Маријинског кодекса, где је грцизам изразито потискиван, што важи и за Савину књигу (С) и О.

Рх₁ Мп₁:

		*T ₀	М	З	Н	А	С	О	Рх	Мп	
Мт	9.3	*ет	ед	ет	ет	ет	нк	ед	ет	ет	(етери)
	12.47	*ет	ед	ет	ет				ет	ет	(етеръ)
	18.12	*ет	ет	ет		ет	ед	етд	ет	ет	(етероу)
	19.16	*ет	ет		ед		ед	нк	ет	ет	(етеръ, етеръ)
	26.18	*ет	ет	ет	ет	ед	нк	ед	ет	ет	(етероу)
Рх ² Мп ² :											
Мт	27.38	*ед	ед	ед	ед	ед		ед	др	др	(дроугаго)
	27.47	*ет	ед	ет	ет	ет	ин	нк	нк	нк	(нѣци)
	27.49	*др	др	др	ин		др	ин	др	др	(дроугъи же...)
	28.11	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	нкр	ин	ин	(ини)
Мк	2.6	*ет	ед	ет	ет	ет	нк	ед	др	др	(дроузи)
	5.25	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	нк	нк	нк	(нѣкаи)
	7.1	*ет	ед	ет	ет				др	др	(дроузини)
	7.2	*ет	ед	ет	ет				ед	ед	(единни)
	8.3	*др	др	др	ет			ед	др	др	(дроузи)
	9.38	*ет	ед	ет	ет	ет		нк	ед	ед	(единого)
	10.37	*ед	ед	ед	ед	ед	др	ед	др	др	(а дроугъи)
	11.5	*ет	ед	ет	ет					др	(-, дроузи)
	12.13	*ет	ед	ет	ет				др	др	(дроугъиѣ)
	14.4	*ет	ед	ет	ет			нк	др	др	(дроузини)
	14.51	*ет	ет	ет	ет				нкѣ	нкѣ	(нѣкто, тј. едина н.)
	14.57	*ет	ед	ет	ет			ет	ин	ин	(ини)
	14.65	*ет	ед	ет	ет			ет	—	—	(изостављено)

	*Т ₀	М	З	Н	А	С	О	Рх	Мп	
Лж	15.21	*ет	ед	ет	ет	ед	ед	др	др	(дроугомоу)
	15.35	*ет	ед	ет	ет			др	др	(дроузин)
	1.5	*ет	ед	ет	ет		ет	ет	ет	(етерь, итерь)
	6.2	*ет	ед	ет	ет	ет	нк	др	др	(дроузин)
	7.2	*ет	ет	ет	ет	ед	нк	нк	нк	(н'ккономоу)
	7.19	*ст	ет	ет	ет			нк	нк	(н'ккага)
	7.36	*ет	ед	ет	ет	ет	нк	нкт	нкт	(н'ккто)
	7.41	*ет	ет	ет	ет	ет	нк	—	—	(изостављено)
	8.2	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(н'кк'иѣ, н'кк'иѣ)
	8.27	*ет	ед	ет	ет	ед	нк	нк	нк	(н'кк'ин)
	8.49	*ет	ед	ет	ет	ед	нк	нкр	нкр	(н'ккотоури)
	9.7	*ет	ет	ет	ет			др	др	(дроуг'иѣхъ)
	9.8	*нк	нк	нк	ет			нк	нк	(н'кк'ин)
	9.8	*ин	ин	ин	ет			ин	ин	(шт' ин'ѣхъ)
	9.19	*ст	ед	ет	ет			нк	нк	(н'кк'ин)
	9.27	*ет	ед	ет	ет	ет	нк	нк	нк	(н'к'цин)
	9.49	*ет	ет	ет	ет			ет		(етера, -)
	9.57	*ет	ед	ет	ет	ед	нк	нк		(н'кк'ин, -)
	10.25	*ет	ет	ет	ет	ед	нк	нк		(н'кк'ин, -)
	10.30	*ет	ед	ет	ет	ед	нк	нк		(н'кк'ин, -)
	10.31	*ет	ед	ет	ет	ед	нк	нк		(н'кк'ин, -)
	10.33	*ет	ед	ет	ет	ет	нк	нкт		(некто, -)
	10.38	*ет	ед	ет	ет	ед	ет	ет		(етероу, -)
	10.38	*ет	ед	ет	ет	ед	ет	нк		(н'ккага, -)
	11.1	*ет	ед	ет	ет	ет		нк		(не на кономъ, -)
	11.1	*ет	ед	ет	ет			нк		(н'кк'ин, -)
	11.15	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(иаци, н'к'ци)
	11.27	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	нк	нк	(н'ккага, н'ккога)
	11.37	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(н'кк'ин)
	11.45	*ет	ед	ет	ет			нк	нк	(н'кк'ин)
	12.13	*ет	ед	ет	ет			нк		(н'кк'ин, -)
	12.16	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	нк	нк	(н'ккономоу)
	13.1	*ет	ед	ет	ет			нке	нк	(н'к'цин Рх: н. етери О)
	13.6	*ет	ед	ет	ет			нкте	нк	(н'кк'ин Рх: н'ккато ет. О)
	13.23	*ет	ед	ет	ет	ед	нкт	ет		(етерь, -)
	13.31	*ст	ед	—	ет			ет	ет	(етери)
	14.1	*ет	ед	—	ет	ед	нк	ет	ет	(етера)
	14.2	*ет	ед	—	ет	ед	нк	ет	ет	(етерь)
	14.15	*ет	ед	ет	ет		нк	ет	ет	(етерь, етерь)
	14.16	*ет	ед	ет	ет	ет	нк	ет	ет	(етерь)
	15.11	*ет	ед	ет	ет	ед	нк	ет	ет	(етерь)
	16.1	*ет	ет	ет	ет			ет	ет	(етерь)
	16.19	*ет	ед	ет	ет	ед	нк	ет	ет	(етерь, етерь)
	16.20	*ет	ед	ет	ет	ед	ет	нкт	нкт	(н'ккто)
	17.12	*ет	ед	ет	ет	ет	нк	ет	ет	(ет'роу)

	*Т ₀	М	З	Н	А	С	О	Рх	Мп	
18.2	*ет	ед	ет		ет	ед	нк	нк	нк	(н'ѣк'ын)
18.2	*ет	ед	ет		ет	ед	нк	нк	нк	(н'ѣкоємь)
18.9	*ет	ед	ет	ет			др	др	др	(дрѡуг'ымь)
18.18	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	нк	нк	нк	(н'ѣк'ын, н'ѣкин)
18.35	*ет	ет	ет	ет	ет		нк	нк	нк	(н'ѣк'ын)
19.12	*ет	ед	ет	ет	ет			нк	нк	(н'ѣк'ын)
19.39	*ет	ед	ет	ет				нк	нк	(н'ѣцин)
20.9	—	—	—					нк	нк	(ч'лвкь н'ѣк'ын)
20.27	*ет	ед	ет	ет				нк	нк	(н'ѣцин)
20.39	*ет	ед	ет	ет				нк	нк	(н'ѣцин)
21.2	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	нк	нк	нк	(н'ѣкою, н'ѣкоюю)
21.5	*ет	ед	ет	ет				ет	ет	(ѣтеромь)
22.56	?	ед	ед	ет			ет	нк	нк	(н'ѣкою, н'ѣкою)
22.59	*ет	ет	ет	ет			ет	нк	нк	(н'ѣк'ын, тј. инь н.)
23.8	*ет	ет	ет	ет				нк	нк	(н'ѣкою)
23.19	*ет	ед	ет	ет				нк	нк	(н'ѣкою)
23.26	*ет	ед	ет	ет				—	—	(изостављено)
24.1	*др	др	др	ет	ет		нк	др	др	(дрѡуг'ымь)
24.22	*ет	ед	ет	ет	ет		ет	ет	ет	(ѣтерь)
24.24	*ет	ед	ет	ет	ет			ет	ет	(ѣтери)
Jo 4.46	*ет	ет	ет	ет	ет		нк	нк	нк	(н'ѣк'ын)
5.5	*ет	ед	ет	ет	ет		ед	нк	нк	(н'ѣк'ын)
6.64	*ет	ед	ет	ет	ет		др	нкр	нкр	(н'ѣкоторин)
7.25	*ет	ед	ет	ет	ет		ет	нкр	нкр	(н'ѣкоторин)
7.44	*ет	ед	ет	ет	ет	ин	ет	ет	ет	(ѣтери)
9.16	*ет	ед	ет	ет	ет		ед	ет	ет	(ѣтери)
Рх ₂ Мп ₂ :										
11.1	*ет	ед	ет	ет	ет	ед	ед	ет	нкт	(ѣтерь, н'ѣкто)
11.37	*ет	ед	ет	ет	ет	ин	нк	ет	нкр	(ѣтери, н'ѣкотори)
11.46	*ет	ед	ет	ет				ет	ет	(ѣтери, ѣтери)
11.49	*ет	ет	—	ет	ет		нк	ет	нкт	(ѣтерь, н'ѣкто)
12.20	*ет	ед	ет	ет	ет		нк	ет	ет	(ѣтери)
13.29	*ет	ед	ет	ет				ет	ет	(ѣтери)

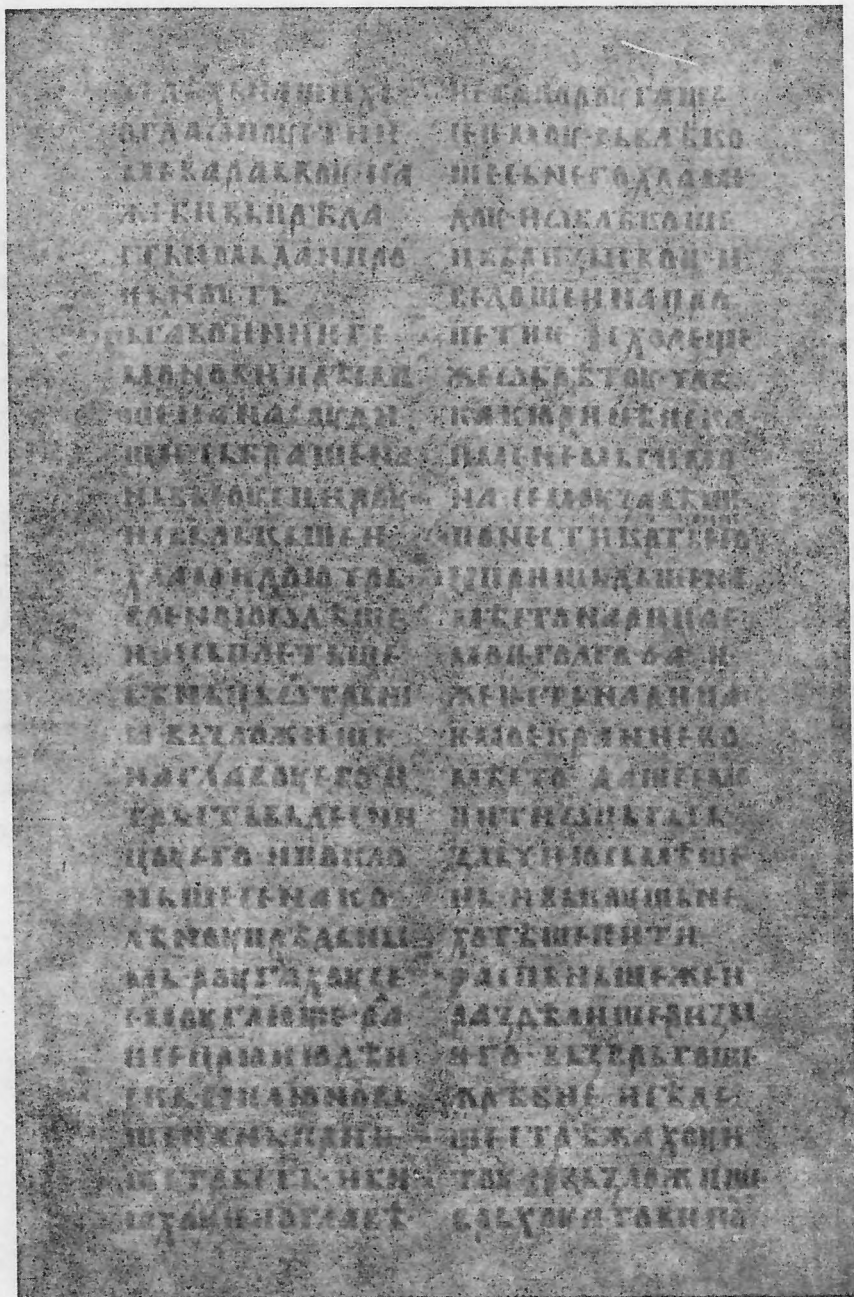
Мишар Пешикан — Гордана Јовановић

Митар Пешикан — Гордана Иванович

Авторы произвели сравнительный анализ текста двух древнейших сербских четвероевангелий: Рашского хиландарского четвероевангелия (Хиландар № 22, сокращенное обозначение — Рх, вторая четверть XIII в.) и (также рашского типа) Мокропольского четвероевангелия (сокращенное обозначение — Мп, середина или конец первой половины XIII в.). Анализ второго памятника выполнен М. Пешиканом (см. Сборник Матице српске за филологију и лингвистику, XVI/1, стр. 61—88).

Сравнительный анализ показал, что оба памятника восходят к одному протографу (Р), но между ними и протографом находился целый ряд (большой или меньший) промежуточных списков. Этот общий протограф по составу был смешанным: евангелие от Матфея (до Мт 27.35) представляло консервативный текст, а для последующей части текста характерны значительные инновации, которые в лексическом плане согласуются с русскими апакосами типа Мстиславова евангелия. Такая композиция Р перенесена и в Рх и Мп с тем только отличием, что во второй части Рх обнаруживаются и две консервативные вставки. Таким образом, структуру исследуемых текстов можно представить в следующем виде:

- Рх₁ Мп₁: до Мт 27.35,
Рх₂ Мп₂: Мт 27.35 до начала главы 12 Лк,
Рх₃ Мп₂: текст в кваск фарисейств, Лк 12,
Рх₂ Мп₂: последующий текст до начала Ио 10,
Рх₃ Мп₂: Ио 10—19.24 или несколько дальше,
Рх₂ Мп₂: до конца текста.

Сл. 1. Рашко хилендарско четворојевањѣ (текст Мт 27, 26—37)

„СРБСКА ГРАММАТИКА“ ДИМИТРИЈА
МИЛАКОВИЋА И ЊЕН ЗНАЧАЈ ЗА НАУКУ
О СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

I

Велики успеси постигнути задњих година у проучавању историје српскохрватског књижевног језика и нова сазнања о делу Вука Караџића и Ђура Даничића рађају сасвим разумљиву потребу да се настави с дубљим испитивањем или преиспитивањем многих појава везаних за језичке односно књижевнојезичке прилике у XIX веку и оцењивањем улоге низа културних радника тога доба у формирању савременог књижевног језика. То ће обогатити и употпунити научно фундиране представе не само о књижевнојезичком развоју, већ уопште о културним токовима националне историје.

У литератури посвећеној српскохрватском језику има једно дело које је све до недавно било готово заборављено, а које је по много чему карактеристично и важно за поимање неких аспеката књижевнојезичке ситуације у периоду дефинитивног афирмисања Вукових језичких принципа. То је школска граматика Димитрија Милаковића (Србска граматика састављена за црногорску младеж. Часть прва. У Црној Гори, у книгопечатњи Правитеља Црногорскога. 1838). Написана арханџелијским језиком, са неумереном употребом партиципа којих нема у живом говору, штампана старим празописом уз примену црквених слова — ова граматика је доскоро оцењивана као рад без већег значаја, који се није уклапао у прогресивна књижевнојезичка кретања.

Таква оцена је, међутим, једнострана и зато нетачна. Милаковићева граматика поседује низ квалитета који је чине значајним документом историје књижевног језика, у којем су дошле до изражаја противречне тенденције уобличавања књижевног израза. Р. Шукловић има право кад каже да се у овом приручнику „укрштају разна струјања

из области језичке културе, у њему се огледа преломни тренутак у историји нашег књижевног језика. Много јасније него у другим радовима из тога периода, насталим у црногорској средини, ту се спајају старе и нове тенденције у књижевном језику¹. Томе би требало додати да је Милаковићево дело значајно и као један од првих извора веродостојних података о неким штокавским говорима, према њиховом стању у првој половини XIX столећа.

II

Да би се добио бољи увид у суштинске особине Милаковићевог граматичког дела, треба поменути неке детаље из пишчеве биографије.

Димитрије Милаковић (1805—1858) родио се и рано детињство провео у Мостару. Од своје десете до двадесете године живео је у Дубровнику. Од малих ногу се одавао читању српских и италијанских књига. У новосадској гимназији учио је латински и немачки, студирао је у Пешти филологију, а у Бечу право. Године 1831. дошао је на позив Ивана Вукотића у Црну Гору, добивши у Његошевој влади дужност „народног секретара“, а касније поставши и лични секретар црногорског владике. Ишао је у два наврата у Русију (1833. и 1836). Други његов боравак у Русији трајао је годину дана. После Његошеве смрти Д. Милаковић се није дуго задржао међу Црногорцима. Живи у Београду, затим опет у Дубровнику. Умро је 1858. године у Дрездену.

У годинама државне службе у Црној Гори Д. Милаковић је, поред многих других обавеза, активно радио на реализацији Његошевог програма културног и просветног развоја земље. Издавао је први црногорски часопис („Грлица“, 1835—1839), а објавио је, поред спомињане граматике, један буквар и Шлецерову „Преправу за историју свијета“ (коју је превео са руског). Такође је скупљао историјску грађу, коју ће касније обрадити у књизи „Историја Црне Горе“ (Задар, 1856).

Од младих година Милаковић је одржавао везу са Вуком Караџићем. Организовао је претплату на Вукова издања, дописивао се с њим, заузимао се на Цетињу око штампања Вукове збирке народних пословица, слао Вуку информације о историји и географији Црне Горе,

¹ Радивоје Шуковић. Србска граматика Д. Милаковића. — Зборник за језик и књижевност. Књ. I. Титоград, 1972, стр. 109.

као и податке о значењу неких речи и израза². Све то ваља имати на уму кад се прилази анализи Милаковићеве „Србске граматике“.

III

У предговору свом делу Д. Милаковић каже да се при писању служио другим граматикама, али није навео ниједну од њих. Р. Шуковић с правом сматра да је једна од тих граматика била Вукова, штампана 1818. године уз његов речник. Међутим, нико још није покушао да утврди које је још граматичке радове имао при руци Милаковић и како их је искористио, односно како су те граматике утицале на његово дело. У том погледу се неке везе доста лако откривају.

Како је излагању Милаковићеве књиге (1838) претходио дужи ауторов боравак у Русији (1836—1837), логично је претпоставити да је он том приликом читао неке руске граматичке радове. У то доба Руси су се увелико служили граматикама двојице угледних научника, Александра Востокова и Николаја Греча. Сваки од њих има по једну већу, обимнију и по једну мању граматику, које су више пута прештамповане.

Поређење текста Милаковићевог приручника и руских граматика несумњиво показује да је српски граматичар већину општих података и дефиниција позајмио из руских књига, наравно у преводу на свој језик. Неки пасуси се потпуно поклапају са оним што садржи „Кратка руска граматика“ Н. Греча, други — са текстом „Руске граматике“ А. Востокова³. Да наведемо неколико примера (у левом ступцу је Милаковићев текст):

Уводъ

§ 1. Србска граматика учи правилно говорити и писати србски (стр. 1).

Введение

§ 1. Русская грамматика учит правильно говорить и писать по-русски (Н. Греч, стр. 1).

² Животни пут Д. Милаковића приказан је детаљније у овим написима:

Г. Николајевић. Милаковића Димитрија кавалџра, животъ и дѣла.—Магазин српско-далматински. Књ. 19. У Бечу 1860;

П. Поповић. Вук Караџић и Димитрије Милаковић. — Вуков зборник. Посебна издања САНУ, књ. 400. Београд, 1966.

³ Н. Греч. Краткая русская грамматика. Овде се цитира њено десето издање — Петроград, 1847.

Русская грамматика Александра Востокова, по начертанию его же сокращенной Грамматики полнее изложенная. Цитирамо четврто издање — Петроград, 1839.

§ 2. Србска граматика раздѣлюе се на три части, кое су:

I. Словопроизведење (Етимологија).

II. Словосочинење (Синтаксис).

III. Правописаніе (Орфографија) (стр. 1).

§ 8. Рѣчь есть простый или сложенный звукъ гласа, коимъ се изражава понятие о чему-нибудь или чувствованіе, напр. градъ, звѣре, великій, добрый, пишемъ, идемъ, я, онъ, пре, послѣ, да, не, ахъ, леле. Рѣчь состоитъ изъ одного слога, или изъ многихъ слоговъ... (стр. 3—4).

§ 11. Скупъ рѣчій, кои служи да изрази мысли зове се говоръ.

Говоръ, по избору рѣчій, кое га саставляю, може бити:

1. Важанъ или благороданъ, кои се зове такођеръ книжечный языкъ.

2. Простонародный, другочіе названъ простачкій языкъ (стр. 5).

§ 2. Грамматика разделяется на четыре части, кои суть:

I. Словопроизведение (Этимология).

II. Словосочинение (Синтаксис).

III. Правописание (Орфография).

IV. Слогоударение (Просодия) (А. Востоков, стр. 1).

§ 15. Слово есть простой или сложный звук голоса, которым выражается понятие о чем-нибудь или чувствованіе; например: дом, велик, зверь, белый, хожу, гляжу, я, он, прежде, после, да, нет, ах, ай. Слова состоят из одного или из многих слоговъ... (Греч, стр. 3).

§ 8. Соединение слов, служащее к выражению мыслей, называется речью.

Речь бывает, по выбору слов, в неё входящих,

I Важная или благородная, называемая также книжным языком.

II Простонародная, иначе называемая просторечием.

III. Между сими двумя серединою занимает обыкновенная речь или язык разговорный (Востоков, стр. 4).

Од првих деветнаест параграфа Милаковић је осам (1, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 19) пренео без већих измена из граматике Н. Греча, а десет других из Востоковљевог дела (2, 3, 7, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18). Нешто је скраћивао, понешто и додавао. Тако је у § 7 увео податак о слоговном р, о чему наравно нису писали руски научници.

IV

На првим страницама књиге посебно се истиче § 10, који садржи опис акцената. Ту се Милаковић није могао ослоњити на руске књиге, јер је природа руског акцента сасвим друкчија. Одељак о акценту указује на треће граматичко дело које је, поред руских граматика, Милаковић проучавао и на које се увелико угледао. То је „Српска граматика“ Вука Караџића из 1818. године. Поређење Вукова и Милаковићева текста показује доста сличности, иако је Милаковић понекад тражио боље формулације од Вукових (исп. опис трећег, дугосилазног акцента):

У српским рѣчима изговарају се неки слогови оштро, а неки протегнуто, и за означенј те разлике имају четири ударенја слѣдујућа:

1. Кадъ се писме какво изговара оштро, онда треба да стои надъ њимъ удареніе кратко ('); напр. дѣмъ, хлѣбъ, вода, дѣдъ, брдо, пѣвати и т.д.

2. Кадъ се кое писме изговара мало протегнуто, онда треба да надъ њимъ стои удареніе протегнуто ('); напр. рѣка, хана, љубав, клѣти, полѣпати и т.д.

3. Кадъ се писме какво изговара тако протегнуто, да се у протезаніу гласъ пенѣ и спушта, онда ваља да надъ њимъ стои удареніе округло (^); напр. рѣдъ, плѣсанъ, сѣ, подѣшѣ, брѣкъ, ѣвда, стојанѣ, пѣмтити и т. д.

4. Кадъ се писме какво изговара тако здраво протегнуто, да то протезанѣ прелази и на друга писмена иза њѣга, онда треба да надъ њимъ стои удареніе дугачко (ˆ); напр. Србљѣ имаю

У српском језику имају 4 различна ударенија гласа, и по њима су ево начињена 4 знака: ', ^, ˆ.

Први (') стоји над оним словом, ѣе се глас оштро изговара, н.п. вода, вѣна, вѣна, зѣмља, премѣтати, премѣтнути, тѣца, пѣти, кѣст, прѣст и т.д.

Други (^) стоји над оним словом, ѣе се глас управо протече, н.п. гѣна, ѣвца, сѣка, рѣка, вѣкати, дѣша, рѣкати, вѣсѣље, трѣкати, сѣна и т.д.

Трећи (ˆ) стоји над оним словом, ѣе се глас као округло разлази, н.п. гѣд, бѣго, тѣло, бѣр, сѣнце, крѣг, рѣј, пѣмтити, трѣи, крѣв, трѣк, црѣка и т.д.

Четврти (ˆ) стоји над оним словом, ѣе се глас тако протече, да од протезања прелази нешто и на друга слова, која иду за њим, н.п. нѣво; (и свуда у родит. млож.) десѣт љѣди, пѣт ѡвѣца,

добры списатеља. Ово удареніе стои у свима рѣчма у родителъномъ множественогъ броя (Грамматика, стр. 4—5).

свију на́рода и т.д. (Вук Стеф. Караџић. Српски рјечник. 1818. Стр. XXXVI).

Зависност Милаковићевог дела од граматике Вука Караџића долази очито до изражаја када аутор од општитх дефиниција и констатација прелази на конкретно тло матерњег језика. Поделивши, као и Вук, све именице у четири деклинације, Милаковић понавља многе Вукове примере. Тако приказујући парадигму прве деклинације Вук даје ове примере: јелен, колач, ора, мије, соко, катао — док Милаковић наводи већи број образаца, али се међу њима налазе сви Вукови примери: еленъ, колачъ, орахъ, мѣхъ, сужанъ, славуј, соко, катао, уяцъ, моляцъ. Таквих подударанја — већих или мањих — у језичкој грађи и неким ставовима има скоро у свим одељцима двеју српских граматика.

Ако занемаримо традиционалну, архаичну ортографију којом се Милаковић служио, испада да је морфолошки систем који је презентан у његовом делу скоро у свему битном истоветан морфологији Вукова језика.

Карактеристично је и понављање неких Вукових опаски и констатација. Тако Вук даје у парадигми личних заменица облике датива једнине *мени (мене), теби (тебе), себи (себе)*, па објашњава: „Народ понавјише говори *мене, тебе*, а списатељи и књижевници *мени, теби* (да се разликују од винителнога!)“ (Српска граматика, стр. XLIX и L). Д. Милаковић такође каже да народ зна за облике датива једнине *мене, тебе, себе* и додаје: „Ови дателни падежи *мене, тебе, себе* у књижевномъ сзыку тешко ће се одобрити“ (стр. 97). Иако се у речима Вуковим и Милаковићевим осећа разлика у давању одређеног статуса овим облицима са гледишта нормирања језика (Вук углавном констатије двојство облика, док се Милаковић јасно опредељује за неке од њих), овај пример је важан као недвосмислено сведочанство угледања Д. Милаковића на Вука Караџића. Томе се могу додати, на пример, и тврдње обојице граматичара да у српском језику нема облика „сослагателног наклоненија“ (Вукова граматика стр. LVI, Милаковић стр. 108).

V

Д. Милаковић је везан за Вука и једном принципијелном страном свог излагања — оним чему се није могао научити од Руса, којима је то било старо — интересовањем за дијалекатске разлике у штокавској средини. У „Србској грамматици“ нема на једном месту података о дија-

лектима и њиховој класификацији, али, говорећи о појединим граматичким облицима, Д. Милаковић се осврће на њихове особине у „сремачком нарјечију“, „херцеговачком нарјечију“ и „овде“, тј. у Црној Гори. Термин „нарјечије“ он употребљава само за она територијално-језичка подручја која издваја Вук, не одлучујући се да примени овај термин на црногорске говоре, мада фактички одеаја те говоре од херцеговачких.

Како је дуго времена живео у Мостару, Дубровнику, Новом Саду и на Цетињу, од детињства осећајући наклоност према књижевности или, можда боље рећи, филологији — Д. Милаковић је, захваљујући свом животном искуству и природној склоности, имао јасну представу о језичком варирању на штокавској територији. Он иде за Вуком у бележењу дијалекатског варирања, али не преноси слепо његов материјал, него даје много својих података. На овом тлу он се осећа самостално и сигурно. Подаци из дијалектологије (углавном о морфологији) више него било шта друго одређују научни значај Милаковићеве књиге.

Фонетика је, на жалост, у овој граматици слабо заступљена. Стара ортографија скрива изговор некадашњег „јата“, док се аутор на то специјално не осврће. Може се само понешто сагледати у ретким примерима одступања од ортографских правила (сѣдити 107, 108; видити 102, 110 и видѣти 186; мрзѣти 186 и мрзити 183; оћериванѣ 206, ћерајући 206). Акценти се не обележавају.

Има, међутим, више података о судбини *x* — директних, тј. ауторових опажања, и индиректних, који се садрже у начину његовог писања неких облика и речи. Сам писац употребљава слово *x* „према етимологији“, са једним значајним изузетком. Наиме, он не пише *x* где је тај сугласник био у изолираној финалној позицији, тј. у ген. мн. придева и заменица (*великих, наших, њих, их* и сл.), у првом лицу једине аориста (*реко* ум. *рекох*), у прилогу *одмах* — али доследно употребљава *x* тамо где финална позиција алтернира са медијалном (*сиромах-сиромаха, орах-ораха, чийах-чийаху* итд.). Пошто Милаковић посебно указује да се у Црној Гори *x* изговара и где је овај глас у изолираној финалној позицији (стр. 129), може се мислити да се његов начин писања *x* подудара са његовим живим изговором, а то је у крајњој линији везано за говор Мостара и Дубровника. Истраживачи су давно констатовали да се у Мостару *x* доследно губи само у финалној изолираној позицији.⁴

⁴ М. Milas. Današnji mostarski dijalekat. — Rad JAZU, 153 1903, стр. 55;

VI. Corović. Der Dialekt von Mostar. — Archiv für slavische Philologie, XXIX, 1907, стр. 503.

Кад Милаковић каже да у сремском „нарјечију“ именице женског рода са етимолошким *x* у основи имају у дат. и лок. јд. облике *снаи* и *снаси*, *муи* и *муси*, а у херцеговачком облике *снахи*, *мухи* (стр. 40—41), то се добро слаже са подацима који се налазе у дијалектолошким студијама⁵. На основу Милаковићева писања можемо говорити још о неким појединостима из историје *x*, али ћемо се засад ограничити на још само један податак. Милаковић, наиме, каже да се у Црној Гори у ген. мн. *x* не изговара ако именица има *x* у основи: *јеленах*, *колачах*, али *влаха*, *сиромеха*, *ораха* (стр. 34—35). О овој појави изгледа да у стручној литератури нема података осим његовог сведочанства.

У Милаковићевој књизи има иначе и других сличних запажања која би могла да подстакну дијалектологе на тражење неких језичких факата у штокавским говорима, јер се такве појаве у новијој литератури понекад запостављају. Та запажања и констатације могу се учинити и безначајним, али у склопу језичке грађе они употпуњују представе о дијалекатским системима. Тако, на пример, поред именице *госи*, са облицима ген. мн. *госиа*, *госии*, *госију* — за чију се промену редовно дају падежи у дијалектолошким студијама — Милаковић наводи и реч *јоси*, са ген. мн. *јосии*. Ова друга именица ретко се спомиње у стручним радовима, па није сасвим јасно да ли она у савременим херцеговачким говорима има обичну, нормалну промену или неке њене особине нису запажене.

То се односи и на облике потенцијала, за које Милаковић тврди да у херцеговачком и сремачком „нарјечију“ имају различиту промену помоћног глагола (стр. 127). За Срем наводи контаминирани облике, који у првом и другом лицу једине и трећем лицу множине представљају спој форме аориста и презента:

У Херцеговини

би   бисмо
би   бисте
би   би

У Срему

бисам   бисмо
биси   бисте
би   бису

Распрострањеност и историја облика које Милаковић назива сремачким није сасвим јасна. Познато је да су се такви облици употребљавали у делима српских, углавном војвођанских писаца у другој по-

⁵ А. Пецо. Говор источне Херцеговине, стр. 100; М. Милас, наведено дело, стр. 64.

ловини XVIII века, па све до половине XIX века⁶. Има их и у Вуковим текстовима писаним односно штампаним пре 1840. године.⁷ Намеће се питање у којој су мери ти писани примери одраз стања у говорном језику и у којим говорима је било (или још има) контаминираних облика *бисам*, *биси*, *бису*. У дијалектолошким студијама о томе нема података. Да Милаковићева књига није била пала у заборав, можда би дијалектолози посветили већу пажњу облицима потенцијала у североисточним штокавским говорима.

Пажљиви читалац наћи ће у граматичи Димитрија Милаковића и других детаља који могу донекле употпунити наше знање о штокавским говорима прве половине XIX века и навести на размишљање о неким језичким појавама. Кад се говори о почетној етапи дијалектологије српскохрватског језика као посебне науке, међу посленике којима је пало у део да стварају општу представу о штокавском дијалекту и његовој унутрашњој разведености треба — поред Вука Караџића — увршћивати и Димитрија Милаковића.⁸

VI

Какво место припада народном језику у склопу Милаковићеве концепције књижевног језика? Да би се добио одговор на ово питање треба се ослободити прецењивања пишчеве графиције и ортографије, које стварају утисак велике архаичности и замагљују језичке квалитете његове књиге. Као што је познато, на Цетињу је у оно доба био у употреби стари правопис. И Његошева дела су тако штампана.

Књижевни језик је за Милаковића идиом који се не поклапа са говорним језиком. То проистиче из његовог прихватања већ цитираних формулација руских граматичара, као и из тога што допушта облике за које се зна да су страни живом говору.

⁶ А. Албин. Потенцијал и облици *бисам*, *биси*, *бису*. — Зборник за филологију и лингвистику, XI. 1968, стр. 20.

⁷ Т. Maretić. Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, 1963, стр. 297.

⁸ Вредност дијалектолошких запажања Д. Милаковића истакао је иначе Д. Петровић, који је прегледао Милаковићев алманах „Грлица“ и нашао у њему доста података о говорима Црне Горе и Дубровника. Д. Петровић посебно наглашава да је Милаковић „на томе подручју п р и ј е В у к а констатовао неке језичке особености“. — Види: Др Драгољуб Петровић. Неки записи Димитрија Милаковића и Милорада Милаковића о говорима Црне Горе и Дубровника. — Просвјетни рад, Титоград, година XXII, бр. 11 и 12 (1. и 15. јун 1972), стр. 11.

Од Вукова израза Милаковићев језик се највише удаљује широко употребом партиципа, чему су можда допринеле руске граматике којима се писац служио. На пример:

Два, три, четири само у женскомъ роду скланяю се, и то слѣдуюћимъ начиномъ... У мужком и среднѣмъ роду остаю нескланяема (Милаковић, стр. 82—83).

Два, три четири склањају се само у женском роду, ево овако... а у мушкоме и средњем роду не склањају се (Вукова граматика, стр. XLVII).

Милаковић иначе не инсистира да се у књижевни језик уводе стари књишки облици као што су партиципи (почитаемый, избираемый итд.) или архаични суперлативи (благочестивѣйшій, строжайшій, стр. 78), него препушта времену и писцима сређивање, нормализацију језика (стр. 115). Он не брани, дакле, наслеђе славеносрпског језика, које је било и те како присутно у књижевном изразу у првој трећини прошлог века. Рекло би се да је склон одржавању континуитета у развоју књижевног језика и допушта да се систем говорног језика допуњује понечим из „славенског“ наслеђа. У томе Милаковић није био усамљен.

Битно је да основицу пишчева књижевног израза, према томе и књижевног језика како га је он замишљао, чине народни говори штокавског дијалекта (и то новоштокавски), с допуштањем морфолошког и фонетског варирања у оквирима, да се послужимо Вуковим изразом, „опште правилности“ језика. Милаковић је знао да се издигне изнад локалних особина народних говора — мостарског и дубровачког — чије карактеристике је упио у себе у детињству и младости. Дијалектолози сведоче да именице III деklinације имају у мостарском говору у инструменталу једине увек завршетак *-и* (*сѣвари*)⁹, а у дубровачком завршетке *-и* и *-им* (*сѣвари*, *сѣварим*)¹⁰. Милаковић, међутим, прихвата и завршетак *-ју*, који је — као и *-и* — карактеристичан за многе друге штокавске говоре. Он каже да збирне именице на *-ад* добијају у истр. јд. *-и* или *-ма* (*момчади*, *момчадма*), а код других речи избор између завршетака *-ју* и *-и* „зависи од воље онога који пише“ (стр. 45). Све то иде у прилог мишљењу које је изнео у горе наведеном чланку Р. Шуковић, а према којем је Милаковић „као и Вук, утврђивао заједничке црте у народном језику на широком простору новоштокавских

⁹ М. Милас. Наведено дело, стр. 64.

¹⁰ Р. Budmani. Dubrovački dijalekat, kako se sada govori. — Rad JAZUU, 65, 1883, стр. 170.

говора, што значи да се придружио поборницима јединственог књижевног језика“.¹¹

За оцењивање улоге народног језика у књижевнојезичкој концепцији Д. Милаковића важно је узимати у обзир његов лични однос према Вуку Караџићу. Колико је Милаковићу било стало до Вуковог мишљења и оцене, види се из тога што му се обратио с питањем били хтео написати приказ његове граматике. Вук то није учинио, а како његова писма Милаковићу нису сачувана, можемо само нагађати дали му је и како Вук објаснио свој став. Зна се само да су и даље њихови односи били добри.

Информишући Вука с времена на време о свом раду, Милаковић му у писму од 21. априла 1849. године јавља да је завршио други део своје граматике, а први део *п о п р а в и о*, али нема где да је штампа. Милаковић верује да ће његов нови рад бити „доста добар“.¹² Ово ново граматичко дело Димитрија Милаковића није угледало света. Његов рукопис је изгубљен, па се не може рећи шта је аутор променио и поправио у првобитном тексту прве „части“ и какав је био други део књиге. Међутим, имајући у виду језичке квалитете других Милаковићевих дела, на пример његове „Историје Црне Горе“, штампане 1856. године у Задру, с правом се може мислити да су се позиције народног језика у новој граматичкој учврстиле и ојачале. Ваљало би предузети трагање по архивама за рукописном заоставштином овог српског филолога, у којој би се могли наћи значајни материјали.

Владимир П. Гудков

Резюме

Владимир П. Гудков

„СРБСКА ГРАМАТИКА“ ДИМИТРИЈА МИЛАКОВИЧА И ЊЕГОВО ЗНАЧЕЊЕ ДЛЯ НАУКИ О СЕРБСКОХОРВАТСКОМ ЯЗЫКЕ

„Сербская грамматика“ Димитрия Милаковича, до недавнего времени не привлекавшая внимания филологов и лингвистов, является, несомненно, значительным документом истории сербскохорватского литературного языка. При оценке этой книги следует иметь в виду, что

¹¹ Р. Шуковић. Наведени рад, стр. 111.

¹² Вукова преписка, књ. V, Београд, 1910, стр. 56.

се автор был для своего времени высокообразованным человеком, который живо интересовался филологией и историей, сотрудничал с Вуком Караджичем, имел представление о диалектном разнообразии родного языка. Во время пребывания в России Д. Милакович, судя по его труду, основательно познакомился с русской грамматической литературой. Сравнительный анализ обнаруживает, что при написании своей грамматики Д. Милакович широко пользовался русскими грамматиками Н. Греча и А. Востокова, заимствуя из них многие положения. В тех случаях, когда русские труды были бесполезны для описания материи сербскохорватского языка, Милакович опирался на „Сербскую грамматику“ Вука Караджича.

Большую ценность представляют содержащиеся в труде Милаковича сведения о диалектных различиях внутри штокавского наречия. Свидетельства автора могли бы побудить диалектологов к более тщательному изучению некоторых языковых явлений, но, к сожалению, его грамматика была надолго забыта.

Д. Милакович был сторонником непрерывности в развитии литературного языка и постепенности в его нормировании. Основу литературного языка составляют, согласно его концепции, новоштокавские говоры — с допущением речевого варьирования, но и с сохранением связи со „славяносербским“ наследием. „Сербская грамматика“ и другие труды Д. Милаковича заслуживают самого серьезного внимания диалектологов и специалистов по истории литературного языка.

О АУТОНОМНОСТИ НАУКЕ О ЈЕЗИКУ

1. Аутономност једне науке увек је зависна од степена развоја разних сазнања у једном друштву, од степена цивилизације, од потреба, материјалних или потреба разних врста надградње. Једном стечена сазнања се поступно преносе на целокупну светску заједницу, негде брже, другде спорије. Темпо ширења њихових зависи најмање од два фактора.

1^о Од спремности неке средине да дато научно или друго сазнање прихвати. Спремност је условљена потребом за нечим, најчешће. Па затим од интелектуалних могућности прималаца информације, као и других чинилаца.

2^о Од способности онога који је први дошао до одговора на нека питања да дату информацију саопшти системом који дати аудиториј може примити. И даље, да се информација може ширити на друге пунктове. А шириће се утолико брже уколико је саопштена на начин који одговара примаоцима и уколико је више универзалног карактера.¹

2. Веома илустративан пример у овом погледу је развој лингвистике у разним етапама. У античкој Грчкој и Индији, где је лингвистичка мисао и зачета, однос према науци о језику је и методолошки, суштински и по ширини интересовања веома неједнак. Размишљања о функцији језика у Грчкој су упочетку углавном фрагментарна. Језик се не обухвата као систем, али се у селекцији питања о којима се расправља ипак полази од оних која су хијерархијски најизразитија, уочавају се јединице битне за остварење говорне комуникације. Није случајно што Платон и Аристотел највећу пажњу обрађају реченици и звучној природи језика. Па даље, природи језичкога знака. Дискусија започета опозитним ставовима аналогиста и аномалиста практично ни до данас није сасвим завршена.

¹ V. Ferenz Kovács, *Linguistic Structures and Linguistic Laws*, Budapest 1971, 14 и даље.

3. Граматичка учења су се поступно ширила и на остале области језика. У александријској ери је наука о језику знатно више систематизована, јасније је дефинисана као објекат изучавања, јасније су одређене поједине категорије језика. Међутим, лингвистика је још увек, на извештан начин, само део глобалнијег система наука који укључује филозофију, логику, касније и психологију, и др., иако се већ тада, а касније све брже, поједине научне области издвајају, индивидуализују, стичу своју аутономност.

Језик је у старој Грчкој од почетка посматран у вези са његовим различитим реализацијама, у појединим областима људске активности, нпр. постиком, реториком.²

4. У Индији је, по свој прилици, већ у почетној фази развоја лингвистике било друкчије него у Грчкој. Језику се прилазило као систему. Циљ је био сачувати и објаснити чистоту језика светих текстова, у ствари, језика привилегованих каста. Отуда се и постављао готово императивни задатак: описати систем језика у свим његовим појединостима. Но без обзира на циљеве, остаје чињеница да је Панинијева граматика целовитија, методолошки најодређенија од свих других у Старом веку. У исто време, најмање је везана за друге науке, најмање зависна од других научних области.

Судбина ова два учења, толико методолошки и квалитативно различита, у обрнутој је пропорцији са стварном вредношћу њиховом полазећи од чисто лингвистичких димензија. Утицај индијске школе на даљи развој лингвистичке мисли је незнатан, док је грчка лингвистичка школа за дуго време одредила токове развоја науке о језику.

Можда нико тако убедљиво није показао стварну вредност Панинијеве граматике као што је то учинио Leonard Bloomfield, који каже следеће: „This grammar, which dates from somewhere round 350 to 250 B. C., is one of the greatest monuments of human intelligence“.³

Грчка школа наметнула се и методолошки, феноменолошки и терминолошки европској лингвистици, а затим и много шире, једноставно зато што је међ грчке цивилизације, њен стратификациони положај обезбеђивао ширење идеја и научних сазнања грчкога друштва у многим гранама људске делатности, па и у науци о језику. У даљој еволуцији никада ни једно друштво није у таквој мери успело наметнути свету своја сазнања као што су учинили стари Грци. Панинијева граматика не само да није постала узор, већ је вековима остала углавном непозната

² V. John Luens, *Introduction to Theoretical Linguistics*, Cambridge 1971, 4—12.

³ V. *Language*, New York 1958, 11.

па тако није ни успела науци о језику обезбедити аутономност иако је имала објективно далеко више услова него друге лингвистичке школе јер је била највише лингвистичка, највише лишена екстралингвистичких фактора. Егзактност метода је за дату епоху запањујућа, а према томе, и језички описи су изванредно тачни. Индијски модел је лако могао бити примењен на друге језике, али периферијски положај Индије у односу на европске центре цивилизације учинио је да је и ово ремек дело остало на периферији научних збивања кад је реч о лингвистици. Стварну оцену добило је тек у XIX и нарочито у XX веку.

5. Ни латинска граматичка учења науци о језику нису донела статус аутономне науке. Латини су упочетку грчком језику и грчкој култури придавали огроман значај. Деца богатијих људи су поред латинског учила и грчки. Варонова латинска граматика је под веома јаким утицајем грчких граматичара, особито оних из александријске епохе. И Донат и Присциан су такође под утицајем грчке лингвистичке мисли, али њихова дела имају посебне циљеве. Њихове граматике служе за пропагирање латинскога језика све до XVII века и узор су у описима других језика веома дуго. Иако латинска граматика науци није донела много квалитативно новог, ипак је допунила, кодификовала, учврстила оно што је настало у старој Грчкој. Дат је и опис још једнога језика — латинскога, који је у великој мери био модел за описе прво других романских језика, а после и језика других група. Нема сумње да је остваривање утицаја у лингвистичкој сфери тесно повезано са експанзијом коју је латинско друштво имало. Освајања Римљана су отварања могућност ширења идеолошких и културних утицаја. Граматичко учење у свет продире напоредо са другим утицајима. И до дана данашњега остало је много што из споменуте фазе историјскога развоја. Покушај школе Port Royale да пробије оквире наметнуте у латинско време имало је само парцијалних успеха, и то углавном много касније од њене појаве.

Питање је како у латинско време није дошло до аутономности лингвистике кад су граматичка учења имала значајно место у латинском друштву. Латински језик имао је крупну функцију пропагирања и ширења идеја латинскога друштва и католичке цркве. Уколико се о језику говори као о објекту, или се дају граматички системи, примаран је циљ показати приоритет латинскога језика над другим, латинске културе, па онда католичке идеологије као врхунских достигнућа дате епохе.

6. У савременој лингвистици нема потпуно јединственог стага кад је лингвистика постала науком за себе, односно аутономном. Њена

мисли да је лингвистика осамостаљена појавом компаративне граматике у XIX веку. За теоријску лингвистику односно општу лингвистику неки мисле да је настала радовима W. von Humboldta.⁴ Ferdinand de Saussure разликује три епохе у развоју науке о језику.

1⁰ Језичка проучавања почела су под називом „граматика“, и Saussure овако оцењује дати период: „Cette étude, inaugurée par les Grecs, continuée principalement par les Français, est fondée sur la logique et dépourvue de toute vue scientifique et désintéressée sur la langue elle-même...“⁵

2⁰ Друга фаза је филолошка. Поред позитивних резултата које је овај метод постигао, нпр. припрему за настанак историјске лингвистике, Saussure јој налази и замјерке: „... elle s'attache trop servilement à la langue écrite et oublie la langue vivante...“⁶

3⁰ Трећи период почиње настанком компаративне граматике, и Saussure имплицитно каже да управо од тог периода и настаје наука о језику: „Il est douteux que Bopp eût pu créer sa science, — du moins aussi vite, — sans la découverte du sanscrit.“⁷

Saussure свој метод изграђује највећим делом на критици лингвистичке мисли до његова времена, особито лингвистике XIX века. Из задатака које науци о језику поставља види се и како би требало да изгледа аутономна наука о језику. Полазећи од овога факта, највероватније, A. Martinet закључује: „Prizna'mo ipak da bismo bez Sosira i njezovog modela transverzalnog prezečka stabla bili još daleko od potpune autonomije lingvističke nauke“.⁸

7. Очигледно је да многи лингвисти сматрају да лингвистика настаје почетком XIX века, а да општа лингвистика настаје касније.⁹ Но без обзира на различита мишљења остаје чињеница да лингвистика постаје научном дисциплином у правом смислу те речи тек у XIX веку. Од тог века се третира као и остале научне области које су раније стекле аутономност, тј. има свој предмет, садржину, изграђену методологију, терминологију. Поступно се усавршава метатеорија која служи за изучавање феномена језика.

⁴ В. Милка Ивић, *Правци у лингвистици*, Љубљана 1970, 39.

⁵ V. Cours de linguistique générale, troisième édition, Paris 1931, 13.

⁶ О. с. 13—14.

⁷ О. с. 14.

⁸ V. Andre Martine, *Jezik i funkcija*, Sarajevo 1973, 11.

⁹ В. између осталог, Georges Mounin, *Histoire de la linguistique, des origines au XXe siècle*, Paris 1967, 1.

8. Питање аутономности лингвистике вероватно никад нико и није схватао у некаклом апсолутном смислу.¹⁰ Већа или мања аутономност зависи од тога да ли је једна научна област објекат за себе, предмет посебног научног истраживања, или се сматра интегралним делом неке друге области стварности, да ли је део неке до краја нерашчлањиве целине. Управо у овоме је и разлика савремене науке о језику према ранијим епохама, искључујући до извесне мере развој науке о језику у Индији.

Стечена аутономност науке о језику никако није умањила њену повезаност с другим наукама. Напротив, повезаност је све већа. Међузависност сасвим очевидна. Р. Јакобсону је за фиксирање фонолошких дистинктивних фактора била неопходна помоћ математичара и инжењера. N. Chomskom, поред математике и модерне логике била је потребна и помоћ психолога. Сарадња са Georgom A. Millerom дала је плодне резултате.¹¹

9. У XIX и XX веку скоро нема теоретичара лингвисте који своје учење не повезује са неком другом науком. W. von Humboldt је своје лингвистичко учење ослањао на Кантову филозофију. За Канта, филозофа и Хумболдта, лингвисту сазнање је независно од објективне стварности. По Хумболдту језик је душа у целини. Развија се по законима духа. Па даље тврди да је језик оруђе мишљења. A. Schleicher је своје учење повезивао са Хегеловом филозофијом и теоријом еволуције Ч. Дарвина. Младограматичарима и Белићу приписује се утицај позитивизма, што до данас није довољно теоријски образложено. Saussure је своју теорију изграђивао у тесној вези са социолошким учењем E. Durkheima. L. Bloomfield је језик изучавао у складу са теоријом бихевиоризма, Л. Хјелмслев се ослањао на логички позитивизам итд.

10. У наше време је повезаност лингвистике с другим научним дисциплинама још интензивнија. Већ сами називи појединих прџваца, школа, дисциплина, нпр. социолингвистика, математичка лингвистика, психолингвистика, етнолингвистика и др. јасно га то указују. Међутим, међузависност и повезаност различитих наука се никако не грађа на старо стање, на почетне основе. Лингвистика никако није више интегрални део неке друге научне дисциплине, мада је као и свака друга наука део укупне стварности. Преовладава став да је свет целовит

¹⁰ Можда је у том смислу најискључивији Мартинет. Он каже „... la autonomie d'aujourd'hui est souvent une autonomie d'appoint, une autonomie d'appoint, une autonomie d'appoint“, *Jezik i funkcija*, Sarajevo 1973, 9.

¹¹ Исп. нпр. учење N. Chomskog i Millerovo дело „*Language and Communication*, New York... 1951.

систем, веома компликован, али са дијалектички повезаним деловима и силама које га држе у систему. Није сваки пут лако установити, нити се праволинијски могу одређивати релације између појединих саставних делова. Према томе, и научне дисциплине које се тичу појединих делова датог система укључене су у шири систем повезаности. Управо отуда и неопходност и сазнање да једна наука може дати оптималније резултате и решења уколико се ослања на резултате других, нарочито тамо где се њихови параметри укрштају, или где се поједине области додирују. Нема никакве сумње, нпр. да је логика имала крупну улогу да се почетком XIX века у математици постигну готово спектакуларни резултати. Познато је, наиме, да је у ово време математика имала веома уске методолошке оквире. Инсистирало се на појединачном, ишло се до атомизирања, обрађала се пажња мало релевантним феноменима, ретко је било системских прилаза математичкој науци. Управо из спреге математике и логике настала је математичка логика, а многи њени елементи проширени су и на друге научне области. Математичка логика се наметнула и лингвистици, психологији, биологији итд.

11. Јавља се, дакле, веома специфична појава. Лингвистика је добила своју аутономију у кругу других наука, а данас је далеко чвршће повезана с другим наукама него у почетној фази њенога развоја у Европи. Уколико се даље продире у тајне језичке материје, уколико се пред науку о језику постављају сложенији задаци, утолико је више зависна од других наука. Без математике, акустике, логике, психологије тешко се може доћи до потпунијих решења.

12. Методолошки приступ науци о језику такође открива њено место и степен њене аутономности у скупу других научних дисциплина. Наиме, експлицитно или имплицитно лингвистика се најчешће сматра емпиријском научном дисциплином. По правилу се сврстава у ред хуманитарних наука. Младограматичари су посебно инсистирали на изучавању реалних феномена језика, ослањајући се скоро искључиво на оно што дати феномени показују кад се непосредно опсервирају. А. Белић младограматичарима највише замера „... што су... узимали као полазну и главну тачку формалне језичке особине не улазећи у саму суштину језика“.¹² Saussurovo посебно инсистирање на језику као систему са социјалном функцијом¹³, а после њега и многих других, нарочито представника француске лингвистике, с једне стране, помогло је да се лингвистика схвати као аутономна дисциплина са властитим си-

¹² В. О језичкој природи и језичком развоју II, Београд 1959, 3.

¹³ В. Cours... 24, 25, 43 et passim.

стемом, а с друге учврстило је старо схватање да све научне области ипак припадају целовитом систему. Saussurova схватања су у извесном смислу контраверзна. Он подвлачи значај математике и њених метода за лингвистичка изучавања, а опет подвлачи и учвршћује схватање да је лингвистика емпиријска наука.

13. Лингвистика после Saussura, између осталог, поставља и питање изграђивања метода на модерним основама, а уједно и места лингвистике међу другим наукама. С. К. Шаумјан сматра да се све науке, према предмету истраживања, деле на два скупа:

1. Емпиријске, 2. Математичке.

Свака емпиријска наука за свој предмет узима неку област стварности. Математичке науке односе се на стварност у целини. Методологија једних и других наука одређена је суштинским разликама међу њима. Шаумјан сматра да по природи ствари емпиријским наукама одговарају индуктивни методи, а математичким — дедуктивни.¹⁴ Истина, Шаумјан дозвољава да се и у математичким истраживањима може применити индуктивни метод, али само у помоћном, евристичком значењу. Целокупна дискусија Шаумјанова о различитим наукама и могућним методима истраживања у њима има за циљ објаснити где сместити лингвистику и одредити јој методологију. Као што ћемо касније видети, дискусија имплицитно подразумева и питање аутономности науке о језику.

14. Шаумјан претпоставља да структуралној лингвистици одговара хипотетичко-дедуктивни модел истраживања. Неопходно је подвући неке елементе учења С. К. Шаумјана да би се разумео домет његових даљих теоријских разматрања.

1° Хипотетичко-дедуктивни метод предлаже се само за структуралну лингвистику. Дакле, остаје простора и за другчије методе у зависности на какав модел теоријски се примењује.

2° Уводи се одредница „хипотетички“, дакле, не само дедуктивни, што је карактеристично за математичке науке. Оба ова факта имају фундаментални теоријски и методолошки значај.

15. Дедуктивни метод се сасвим природно претпоставља кад је реч о испитивању некога система за који не можемо непосредном опсервацијом одредити како функционише. Пошто структурална лингвистика инсистира на језику као систему, то се нормално дати метод на њу и мора применити. Питање модела и овако конципираног метода

¹⁴ В. Структурная лингвистика, Москва 1965, 46.

у језику несумњиво је настало под утицајем сазнања до којих је дошла кибернетика. У различитим наукама се као илустративан пример узима тзв. црна кутија (black box, чёрный ящик). Модел се изграђује према томе како неки организам или апарат функционише, а прихвата се или одбацује у зависности од тога да ли може производити исте или веома сличне процесе и давати исте резултате.

16. За питања која Шаумјан покреће далеко је важније што се имплицитно одређује место лингвистике према другим наукама. Логично је извући закључак да лингвистика припада егзактним наукама, пре свега математичком типу, јер се и за њу предлаже исти метод као и за математичке науке. Дакле, лингвистика и математика припадале би истом скупу.

Међутим, питање се ипак не може на овакав начин поставити. Односно, постоји опасност да његово упрошћавање не би дало фундаменталне одговоре на питања о месту лингвистике у систему наука.

17. У проучавању језика може се поћи од различитих аспеката. Језик као објекат је само једна област, једна манифестација стварности. А тако узет може се проучавати као емпиријска наука. Значи, индуктивни методи задовољили би проучавање језика, били би целисходни под условом да се искључи структурална суштина његова. Додајмо још да је функција природних језика везана за друштво, да језик обележава стварност у свим њеним манифестацијама, у ономе што називамо базом, и у ономе што је надградња. Према томе, језик је хуманистичка дисциплина. Због тога је лингвистика дуго сматрана искључиво хуманитарном дисциплином, а тако је често и данас. Али не може се заобићи факат да се језиком обележава свет као целина и на том параметру секу се многи феномени. За науку је најбитније што се на овај начин лингвистика несумњиво укључује у скуп математичких наука. Уз то, модерна лингвистика не једном подвлачи да је језик систем, да се његова унутрашња организација конституише по строгим правилима, те проучавање његово може бити организовано на принципима математичких наука. Описи језика на овај начин већ су потврдили целисходност метода и у теоријској и у примењеној лингвистици. У неким гранама науке о језику процедура описа не може се ни замислити без примене математичких метода, нпр. у припреми текста за машинско превођење, у неким видовима типолошких изучавања итд.

18. На основу досадашњих излагања још увек је тешко одговорити на питање колика је стварна аутономност лингвистике. Да се на ово питање одговори, неопходне су неке претходне напомене.

1° Било би готово бесмислено доказивати да једна наука, па и лингвистика могу претендовати на апсолутну аутономност. Ако би се за било коју научну област тврдило нешто слично, морало би се доказивати да свет није целина, већ низ аутономних аутархичних система. Апсурдност овакве тезе једва да би било вредно и повдлачити.

2° Напред је већ истакнуто да се језик укршта с највећим делом система који конституишу објективну и субјективну стварност. Према томе, функција језика у извесном смислу има иста својства као функција математике. Језик као семиотска категорија обележава универзум у целини и његове веома различите конституенте. Моћ језика се протеже отприлике дотле докле иде људско сазнање.

3° И управо због своје повезаности са светом као глобалним системом, што је означавајући фактор његове прошлости, садашњости и његове будућности, то се језику може прићи на веома много начина, из више праваца полазећи од веома различитих метода. Може се изучавати сам за себе, али и у повезаности с низом других наука. Све ово уједно показује колика је релативност аутономије науке о језику, али ипак и њено постојање.

4° Сваки језик има свој систем, а сви језички системи заједно чине целину по неким универзалним заједничким својствима. Према томе, посматран као објекат језик чини целовит систем за себе, а сви заједно – скуп.

5° У методолошкој разноврсности изучавања језика неки путеви су посебно релевантни. Наиме, језичким описима може се прићи идући од језика ка појединим скуповима стварности који конституишу свет, где је примарна језичка структура и правила по којима феномен дате структуре функционишу у реализовању информације. Из овакве спреге језика и стварности може настати низ симбиозних дисциплина, нпр. лингвистичка стилистика, лингвистичка статистика, математичка лингвистика, психолингвистика, социолингвистика и др. И наравно, описи могу бити усмерени само на лингвистички ниво.

6° Дакле, у одређеном циљу може се занемарити, привидно, релација датога система према свету који обележава. Привидност могућег одвајања језика од стварности је несумњива, везана је за ограничени циљ и увек има ограничен домет. F. de Saussure је веома убедљиво показао да је немогућно језик одвојити од стварности коју обележава. Његова шема

Signe- - - - - signifiant + signifié

изискује могућност да се целовитост система може објаснити друкчије до укључивањем оба елемента у опис, што наравно, не искључује научно изучавање једнога и другога скупа посебно.

7^о Друга могућност показује обрнут процес. Полази се од других области ка језику. У том случају наука о језику има помоћну функцију. Помаже да се објасне неки феномени других научних области, нпр. историје, археологије, социологије и др. И у овом случају развија се низ интердисциплина са две одреднице у називу, што уједно говори колико су науке међу собом повезане без обзира на то колико се сматрају независним и посебним.

Душан Јовић

R é s u m é

Dušan Jović

DE L'AUTONOMIE DE LA LINGUISTIQUE

L'auteur discute l'autonomie de la linguistique dans la perspective diachronique, la place actuelle de la linguistique dans l'ensemble des sciences et le degré de son autonomie à l'époque contemporaine.

L'étude traite les différences méthodologiques dans les doctrines linguistiques dans la Grèce et Inde antiques. En Grèce la linguistique a été considérée comme partie intégrale d'un ensemble global des sciences. La méthodologie et terminologie linguistiques ont été souvent empruntées aux autres disciplines scientifiques, comme par exemple à la logique. L'influence de la science grecque sur son évolution ultérieure a été considérable. Cette influence n'a pas disparu, même aujourd'hui, surtout en Europe. Cependant, en Grèce la linguistique n'a pas obtenu une autonomie totale, n'étant pas complètement isolée de l'ensemble des autres sciences.

En Inde par contre, du point de vue méthodologique, la linguistique a pu assurer une autonomie dans son développement. Mais, éloignée des autres foyers de culture, l'Inde n'a fait vraiment connaître au monde sa doctrine linguistique qu'au XIXe siècle.

La plupart des savants estiment que la linguistique ne devient une science autonome qu'au XIXe siècle, à l'époque des comparatistes, et que la linguistique théorique commence avec les travaux de W. von Humboldt. Aujourd'hui la question se pose si la linguistique fait partie des sciences humaines ou bien des sciences exactes. L'opinion traditionnelle la classe parmi les sciences humaines. Dans la linguistique moderne, à partir des structuralistes on la classe parfois dans la catégorie des sciences exactes.

Chaumian soutient la thèse que la linguistique structurale exige une méthode hypothétique déductive, et celle-ci est caractéristique pour les sciences mathématiques. Par conséquent, les descriptions structurales supposent des méthodes appliquées dans les sciences mathématiques. D'où la conclusion que la structure linguistique et la grammaire d'une langue ne peuvent être autrement décrites ni étudiées à fond.

Enfin, l'auteur discute la relativité de toute autonomie totale d'une science quelconque et par conséquent celle de la linguistique.

ПРИЛОЗИ КАО ВРСТА РЕЧИ¹

6. *Заменице* су прастара и по много чему сасвим особита врста речи. Општи значај и посебна вредност њихова је што оне преко *система говорних лица* уносе у реченичну предикативност *меру стварности*: на предикативном лицу као основној категорији предикативности, засноване су остале две предикативне категорије, предикативно време и предикативни начин, које укупно дају реченици аспект актуализације.

Све заменичке речи служе у језику као индикатори који *ујућују на говорна лица*: 1-во, 2-го, 3-ће. Оне у језику служе као параметри или координате на којима је конституисан људски говор. Оне одражавају цео *систем говорних лица*, све положаје људи и предмета у акту говора.

Опште категоријално заменичко значење *ујућивања на говорна лица*, које их конституише као посебну врсту речи, структурирано је у све три функције пунозначних речи:

- а) у именичку предметност — код личних заменица,
- б) у придевску функцију особине — код придевских заменица,
- с) у прилошку функцију околности — код заменичких прилога.

Ово структурно-граматичко значење, функција врста речи, пресудно је за повезивање ових речи у синтагме са другим пунозначним речима. Даље, све ове заменичке речи имају опште, заједничке особине које их обједињују у посебну врсту речи:

1) Имају целовит затворен *систем функција говорних лица*, 1-ог, 2-ог, 3-ћег лица — са свим посебним сазнајним ликовима 3-ег лица (познатог — *он, она, оно*, непознатог — *ко, шћа*, неодређеног — *неко, нешто*, одричног — *нико, ништа*, општег — *свако, свашта*, опште дисјунктивно-концесивног — *ма ко, ма шћа; ко било, шћа било; ко год, шћа год; кому драго, шћа му драго*, опште дистрибутивног — *ио неко*,

¹ Први део овога рада штампан је у претходној књизи Јужнословенског филолога књ. XXX (1973).

ио нешто; где *ко*, где *што*, опште изузимајућег — *ико*, *ишто*, опште потцењујућег — *које ко*, *које што*).

2) Као речи индикатори и параметри у језику оне немају стварно значење пунозначних речи, већ је код њих стварно значење *варијабилно* и *оказионо*, у свакој новој говорној прилици — друго пуно сазнајно-садржајно значење. Отуда личне заменице, иако су у структури именичке предметности, не везују атрибут уза се, само онда кад приме одређено стварно значење, могу везати атрибут полупредикативно, нпр. *она једна горко зайлака*.

3) Иако су речи *без обличке структуре*, без посебних суфикса, одређене *партикуле*, исте код заменица свих врста, једнообразно формирају заменичке облике према посебним функцијама, и тако чине истоветне парадигме облика: као *ко*, *неко*, *нико*, *свако*, *ма ко*, *ко год*, *ко било*, *које ко*, *ико* тако и: *какав*, *некакав*, *никакав*, *свакакав*, *ма какав*, *какав год*, *какав било*, *које какав*, *икакав* или *где*, *негде*, *нигде*, *свугде*, *ма где*, *где год*, *где било*, *које где*, *игде* итд. И деклинација код заменица друкчије се формирала и развијала, него ли именичка деклинација која је произашла у вези са тзв. основама. Заменице немају основа, структурних форманата.

7. Бројеви су, као и заменице, са тројаком структуром стварног значења, са *тројаком функцијом*: основни бројеви имају функцију *предметних* речи, редни — *придевских*, а њихов облик средњег рода долази у функцији *прилога*. Код свих ових бројних речи заједничко је *значење тачне количине јединки*, које је категоријалне природе, као што је заменичко значење говорних лица, или као што је значење код тзв. помоћних речи: предлога — однос предмета, свеза — однос значења реченица и израза, речца и узвика — експресивност неког смисла и осећање извесне врсте. У српскохрватском језику данас *основни бројеви* своју функцију збрајања предмета врше путем везивања са генитивом предметних речи у тзв. *бројне конструкције* (*substantivum adverbiale* + + генитив). Структурно-граматичка вредност ове конструкције је потпуно аналогна конструкцији *адверб количине* + *генитив*, с тим што бројна конструкција значи тачну количину јединки, док адверпска значи неодређену: исп. *два војника* — *неколико војника*, *десет људи* — *много људи*. Бројна и прилошка реч у овим конструкцијама вреди као индеклинабилна именица која везује генитив партитивни, који изразу даје стварни садржај. *Редни бројеви*, и број један, употребљавају се *априбујски* уз именицу и имају тзв. *придевску трородност*. Посебне структуре тзв. *збирних бројева* (*двоје*, *троје*, *четиоро*, *десеторо* итд.)

служе за збрајање збирних и колективних именица и *pluralia tantum*. Збирни бројеви постали су индеклинабилни као и основни бројеви, и као *substantivum adverbiale* везују генитив множине.

8. Прилози су као врста речи сасвим особите речи, и по много чему значајне: како по стварном значењу тако и по структурно-граматичком значењу и обличкој „структури“ својој. Али апсолутизујући сам облик прилошких речи, због одсутства обличке структуре (суфикса) и флексије, прилози су добили незавидан епитет *аморфних* речи, па су тако изједначавани са помоћним речима и партикулама. Зато је потребно извршити анализу структурно-граматичких значења (функција) свих речи које се у граматикама обично сврставају у прилоге, јасно дефинисати функцију *прилога*, и *разграничити* их од других врста речи. Као што смо рекли на почетку, прилози се лако разликују као посебна врста речи, и није тешко утврдити њихове особине у односу на речи других врста.

Прва и основна карактеристика прилога је у томе што су они *пунозначне речи* као што су именице, придеви и глаголи, боље рећи што они имају управо стварно значење ових речи од којих воде порекло. На другој страни, по овој особини својој они се јасно одвајају од тзв. помоћних речи: предлога, свеза, узвика, речца, модалних речи. Помоћне речи деструктурирају (разарају) стварно значење речи од којих постају, и своде га на смисао, функцију само. Друга, исто тако маркантна и приметна особина прилога, која је у вези са првом, али и противна њој, јесте то што прилози не улазе са овим пунозначним речима у познате *одnose грађења речи*: прилози се не „граде“ од именица, придева, глагола, затим од заменица и бројева — иако имају управо стварно значење ових речи. Прилози немају своју обличку структуру, немају суфиксе за грађење речи, као и заменице. Исто тако, од прилога се не граде друге речи, иако су они пунозначне речи, са пуним стварним значењем. Сасвим је усамљена и ограничена појава изведених придева од неких прилога за време и место, позната семантичка група придева, као што су: нпр. према *синоћњи* (*ноћњи*) образовано је суфиксом *-њи* и *јуијрашњи*, *данашњи*, *вечерашњи*, затим *лејшошњи*, *јесенашњи*, *зимушњи*, *ноћашњи*, а после издвајања из ових формација суфикса *-шњи* образовани су: *суијрашњи*, *јучешњи*, *садашњи*, *тадашњи*, *ондашњи*, *кадашњи*, *некадашњи*, *свагдашњи*, *вајкадашњи*, *давнашњи* и *јучерашњи*, *ономадашњи*, или: *тамошњи*, *овдашњи* и сл. Наравно, ова извођења придева претпостављају претходно извесно *суйсјаншијивизирање* ових прилога, јер само тако се може разумети грађење придева од њих.

Сасвим аналогно овоме, могу се разумети и објаснити везе предлога са неким прилозима за време и место (правац): нпр. *од сада, од сада, од онда, од увек, од јуче до сутра* и др. И овде се мора видети извесно супстантивизирање ових прилога, јер предлози *од* и *до* као типични синсемантични предлози долазе само са правим падежима, што онда препоставља предметну структуру значења ових прилога, без које не може бити падежа. Јер падеже имају само речи са именичком функцијом предметности, ако је њихово стварно значење у структури предметности.

На исти начин треба разумети и тзв. *појаве два предлога* (двојни предлози), нпр. *од изнад куће до испод куће, од испред Београда до иза Земуна, до на Златибор* и сл. — где је само први предлог у предлошко-падежној функцији, а други предлог, који је у оваквим везама обично аутосемантичан, у функцији је *substantivum adverbiale* + генитив одредбени: *од изнад куће, са врх брда, на сред села, у сред срца* итд. Или, кад је и други предлог прави предлог и синсемантичан, први предлог је везан са *прилошком одредбом* (предлог + падеж), која је добила функцију именичке предметности. Два предлога у исто време не може бити, јер једна номинална представа не може *истовремено* бити у два различита падежна односа (Исп. Ј. Ф, XXI, 215—236, посебно 235).

Што се, пак, тиче образовања неких прилога од присвојних заменица наставком — *ски*: *својски, нашики*, дијал. *мојски* и *његовски* — то су сасвим усамљени случајеви и нимало продуктивна формација. Могло би се рећи да су настали у наслону на придевско-прилошку формацију типа: *наполеоновски, њашићевски, његошевски* и сл. — који су такође од присвојних придева, али с том разликом што се први не употребљавају као придеви, већ само као прилози.

Трећа и најглавнија особеност прилога, у односу на друге пунозначне речи, јесте сам *начин постојања* и постајања прилога: прилози постају *од облика* пунозначних речи (именица, придева, глагола). Облици придева, именица и глагола, затим придевских заменица и редних бројева постају прилози (адверби) кад се *стварно значење* код облика ових речи преструктурира у *прилошку функцију околности* и уђе у сферу глаголске функције процесуалности. Наравно ова преструктурирања придевске структуре особине предмета, именичке предметности (код падежа) и глаголске процесуалности у прилошку структуру околности — нису увек потпуно завршена и јасна у свим случајевима. Постоји — нарочито код адвербијализације падежа и код прелаза глаголских адверба у прилоге — више прелазних степена који се тешко разграничавају. Међутим, тзв. практична *помоћна појављивања* поуздано откривају

и идентификују прилошку функцију. Питања са адвербима *Кад? Како? Где? Куда? Колико?* непосредно, јасно и недвосмислено откривају прилошке функције околности.

Овакав прелазак речи у другу врсту речи, само *променом функције врсте речи*, тзв. хипостаза, познат је иначе и код других речи, али код прилога је то редовни случај. Познати су и не тако ретки случајеви *суйсџанџивизирања придева*, *адјекџивизирања* глаголских придева и прилога, *суйсџанџивизирање прилога* (*substantivum adverbiale*), затим овамо иду све *адноминалне функције придева* у придевској функцији, и многе друге прелазне категорије и узајамности код тзв. помоћних речи. И код прилога, видећемо, касније, постоје целе групе које специјализујући се прелазе или су коначно прешле у друге врсте речи. Управо, то је и задатак овог рада: дефинисати прилоге као врсту речи и разграничити их од других врста речи, односно показати који су прилози прешли у друге врсте речи.

Прилози се, као и остале пунозначне речи, морају *дефинисати по функцији*, према структурној вредности њиховог стварног значења. Прилози имају *функцију околности* (време, место, начин, прилике). Стварно значење прилога оформљено је у структурно-граматичко значење околности под којима се врши глаголска радња. Као детерминатив глагола, прилози *реализују функцију глагола*, њихову процесуалност, јер глаголска функција представља структуру стварног значења у временско-просторно појављивање, у тзв. глаголску процесуалност. У сфери такве глаголске функције постају и опстоје прилози, који реализују и својим значењем конкретизују апстрактно (и потенцијално) временско-просторно значење глаголске функције процесуалности — у смислу конкретног времена, места, начина и других прилика и околности под којима се изводи глаголска радња. Управо исто онако као што придеви са функцијом особине предмета реализују потенцијал именичке функције предметности. Ако бисмо говорили у слици, прилози су продужена рука глаголске функције процесуалности, као што су придеви продужена рука именичке предметности. Другим речима, као што придеви са функцијом особине предмета улазе у сферу и план именичке предметности и чине *синџагму* са именицом, и остварују јединствену називну функцију, тако и прилог са функцијом околности за вршење глаголске радње улази у сферу и план глаголске процесуалности и чини са глаголом синџагму, остварујући јединствену називну функцију: нпр. *високо дрво*, *шарен ђас*, *сјрма обала*; *седџи мирно*, *стајајџи дуго*, *шрчајџи брзо*, *дођи касно* и др. Као што су придеви зависке речи и не долазе без управне речи именице, тако су и прилози зависке речи које не

долазе самостално. Нпр. као што описни придеви не могу доћи без именице, тако и прилози за начин од ових придева не долазе без глагола: *благо, бесно, гласно, вично, брзо* итд. Само треба рећи да је конструктивна вредност глаголских речи далеко већа од именичких речи. То је отуда што функција глаголских речи, њихова процесуалност и динамичност има веће димензије и домет него именичка предметност која је омеђена и укалупљена. Глаголска реч, познато је, у плану слободне, живе, продуктивне и актуелне предикативности (*Verbum finitum*) организује и повезује све синтаксичке функције речи и облика речи у нивоу тзв. језичке комуникације. Али осим тога, глаголска реч и на основу саме *функције врсте речи*, на основу своје структуре стварног значења у временско-просторно појављивање, има значајан конструктивни домет у *плану функција врсте речи* и на нивоу *језичке номинације*. Прилози управо и настају у плану глаголске функције процесуалности и на нивоу језичке номинације ступајући у синтагматски однос са глаголом. Сама сфера глаголске функције је врло широка и свеобухватна, а уз то јака и динамична: глаголске детерминате су по структури различите и врло бројне. Сфера околности је великог домета, тако да у њу улазе како прилози као оформљене речи тако и бројне падежне функције, многи изрази, па и целе реченице (зависне) имају функцију прилога. Тако можемо разумети да су неки падежи, и док су са падежном функцијом, — прилошког карактера (J и L), да глаголски прилози док су у статусу глаголског облика имају функцију прилога (отуда им и име). Но да падеж постане адverb, мора изгубити *именичку функцију* предметности и *синтаксичку функцију падежа* (зависни однос предметности) и да се његово (именичко) стварно значење сформира у *функцију прилошке околности* (време, место, начин и сл.). Тада он излази из *синтаксичког плана* (односа) и улази у *синтагматски план*, постаје засебна прилошка реч. Падеж је тако изашао из нива језичке комуникације и из *плана синтаксичког односа* и ушао у ниво језичке *номинације* и у *синтагматску везу* са глаголом, која је на подручју функција посебних врста речи. Падеж је сад постао прилог, посебна лексичка јединица, засебна реч са називном (номинативном) функцијом. При том, оваквом прилогу ништа не смета што је и даље у падежном облику, и што је стварно значење именичко — али оформљено у прилошку функцију околности. Наравно, ове чињенице јако заварavaju при анализи синтаксичких и адвербијализованих функција падежних: нпр. *сиљом, срџњом* и сл. — имају врло карактеристичан падежни облик инструментала, чак и дужину на наставку, која је карактеристична за овај падежни наставак. Међутим, има врло често и обратних појава,

кад се адвербијализовани падежни облик разара, крњи, нпр. *ономадне*, *ономад*, па и диј. *номад*. Позната је „немарност“ прилога према облику свом. Прилози су конституисани у речи на основу *стварног значења* — које је свеједно увек туђе — и *функције прилошке*, структуре тог значења у форму околности глаголске радње. Обличка структура за прилошке речи је потпуно ирелевантна: чува се само морфем који је носилац стварног значења.

Што се тиче самог питања шта одређује прилог код глагола, сада можемо одређеније и одсудније тврдити да *прилог служи функцији глагола*, да он реализује и конкретизује апстрактну просторно-временску процесуалност глаголске речи. Следећа анализа ће то потврдити.

Прво, прилог не одређује глагол у синтаксичком плану на нивоу језичке комуникације, већ у синтагматском плану језичке номинације, где су речи повезане на основу функција врста речи. Време, место и начин које значе прилози битно се разликују од синтаксичких функција времена (*tempus*) и начина (индикатив и модус) које значе предикативни глаголски облици (*Verbum finitum*). Прилошко време, место и начин управо је са оног подручја на коме је временско-просторна процесуалност глаголска, тј. у плану општег историчног објективног временског тока, тзв. календарско време. Предикативна временско-просторна локализација је у плану *времена говора* говорних лица. Упразо то су два посебна плаћа и два нивоа: ниво синтагме и језичке номинације и ниво реченице и језичке комуникације. Затим, прилог долази и уз непредикативне глаголске облике, глаголске прилоге и инфинитив, који немају синтаксичке функције глаголских облика и нису у нивоу предикативне актуализације. Прилог уз њих, јасно је, служи њиховој *глаголској функцији*. Исто тако, да падеж постане прилог, мора изгубити синтаксичку падежну функцију (именичку функцију такође) и прећи у синтагматски однос са глаголом, кад постаје детерминанта глаголске функције (време, место, начин).

Друго, проф. А. Белић је на основу „аморфности“ прилога и претпоставке да прилози воде порекло из дофлексивне епохе (по Хирту) закључио да су прилози везани управо за стални, неизменљиви део код глагола, за корен, па да према томе одређују *стварно значење глагола* (в. Глас САН 156 (1933), 79—98). Ово мишљење Б. је задржао и касније, мада прилог дефинише *по функцији*., Прилошке ћемо речи моћи правилно разумети, ако се пре свега зауставимо на њиховој *функцији* (ИС).⁷ Затим: „Прилошке речи најпотпуније одређују глаголе“

⁷ А. Белић, *О језичкој природи и језичком развоју*, 1941, стр. 106.

(Ib. id.). Пошто је у претходном пасусу навео примере *јуче; овде, онде; лејо* итд., у следећем дефинише функцију прилога: „Одавде се види да се у прилошким речима износе *околности* (ИС) (месне, временске и начинске) под којима се врши реализација глаголске радње“ (Ib. id. стр. 109). Затим: „Оне (прилози) се везују са пратилачким моментима места, времена и начина којима смо ми обухватили све оне могућности у значењу које ма која реализована глаголска реч допушта“ (Ib. id. стр. 110). Иако је јасно из овога што смо навели да је код проф. А. Белића заступљено мишљење да прилози служе функцији глагола, да они реализују „пратилачке моменте“, тј. функцију глаголску, изнећемо и неке доказе о томе да прилози не одређују стварно значење глагола: Прво, глаголске именице имају стварно значење глаголско, па ипак не могу везати прилог, јер је томе опречна именичка функција предметности код ових речи: речи се везују у синтагме на основу функција врста речи. Ако упоредимо нпр. *лејо њисање* и *лејо њисаши*, лако је уочити и поуздано разликовати придев *лејо* од прилога *лејо*, иако су у овим синтагмама речи са истим стварним значењем, али у другим структурама, са другим функцијама, и управна реч и зависна. Друго, још се очигледније види да прилози не одређују стварно значење код глагола ако наведемо примере са прилозима уз изведене глаголе, кад они (глаголи) имају именичко и придевско стварно значење: нпр. *он ситално кући*, *он га је јуче усинио*; *она је данас белила њлајно*, *он је њамо осћарео* — где се јасно види сазршена непотребност и неспојивост прилошке одредбе времена и места са стварним значењем *кућа, син; бео, сћар*, али зато оне служе управо глаголској функцији процесуалности у коју је структурирано значење ових именица и придега.

Ми ћемо, даље, анализирати све поједине *семантичке групе* прилошких речи *њо њореклу* и *њо функцији*, и на крају ћемо *разграничити* прилошке речи од других врста речи, издвајајући из прилошких речи оне групе које више нису прилози према функцији својој.

9. *Заменички прилози.* — Основна семантичка група првобитних речи од депктичких „сугласничких“ морфема и партикула чини прастаре прилошке речи за оријентацију временско-просторну са указивањем на *говорна лица*. За основно значење им служе сазнајни ликови говорних лица и тако чине потпун *систем говорних лица* као и заменице, а њихова функција је адвербативна функција прилога околности: место, правац, време, начин и количина, која као глаголска детерминанта реализује глаголску функцију процесуалности у временско-просторном смислу.

место	правац		време	начин	количина
просекутивно-лативно					
овде	овуда	овамо	сада	овако	оволико
ту	туда	тамо	тада	тако	толико
онде	онуда	онамо	онда	онако	онолико
где	куда	камо	када	како	колико
негде	некуда	—	некада	некако	несколико
нигде	никуда	—	никада	никако	николико
свугде	свукуда	—	свакада	свакако	сваколико
ма где	ма куда	—	ма када	ма како	ма колико
било где	било куда	—	било када	било како	било колико
где год	куда год	камо год	када год	како год	колико год
које где	које куда	—	које када	које како	које колико
игде	икуда	—	икада	икако	иколико

Заменичка природа ових прилога види се из следећих особина њихових:

а) Основно значење им је заменичко, које се показује у целом систему функција говорних лица у посебним сазнајно-садржајним ликовима њиховим.

б) Са овим значењем, заменички прилози су *асемантичне* речи као и заменице, а стварно значење са пуном семантиком код њих је *варијабилно* и *оказионо* — у свакој новој говорној прилици (примени) друго.

в) Као заменице, и они су без морфолошке структуре, без суфикса, па им служи систем *партикула* за изградњу парадигматског система облика који одражавају систем посебних функција говорних лица: нпр. *ко, неко, нико, свако, ма ко, било ко, ко год, ко му драго, које ко, ико*, па тако и: *где, негде, nigде, свугде, ма где, било где, где год, где му драго, које где, игде* — у потпуном паралелизму облика и функција према сазнајно-садржајним ликовима 3-ег лица. Паралелизам са заменицама се показује и у посебним могућностима употребе: а) сви упитни прилози: *где, кад, како, куд, камо, колико* употрбљавају се у релативној функцији као *свезе*, као што се упитне заменице (личне и придевске): *ко, што, који, чији, какав, колики* употребљавају као релативне и у функцији свезе; б) заменички прилози се употребљавају *саодносно* (корелативно) управо као и заменице: као *онај-ко, оно-што, онај-који, онакав-какав, онолики-колики*, тако и *онде-где, онамо-камо*, итд. или у обратном поретку: *ко-штај, и-ш-то*, итд. а код заменичких прилога такође: *где-ш, куда-штамо, када-штада*, итд. в) Сви упитни заменички прилози, као и упитне заменице, употребљавају се у функцији *неодређених*: *где = негде, куда = некуда, када = некада*, итд. нпр. Има ли где снега? Стави то

где. Идете ли куда? Да ми је куда отићи! Да ли ћемо се када срести?! Да ми је како отићи тамо. Јеси ли колико уловио?

Све ове прилошке речи, као и сви други прилози, конституисане су у посебну врсту речи прилошком функцијом околности, и као такве служе да се глаголска функција процесуалности реализује у временско-просторној и квалитетно-квантитетској димензији: време, место (правац), начин, количина. Оне имају туђе, заменичко значење — као што други прилози имају придевско, именичко или глаголско значење. Што се тиче облика њиховог, ови прилози су у морфолошкој граматички били с правом називани аморфним речима: без суфикса и флексивног наставка они показују често и деструкцију свога облика губећи поједине морфеме: *ономад*, *јуче*³; или примајући нове партикуле (нпр. *овамо-ка-не*, *тамо-ка-не* и сл.), па чак у дијалектима има облика са претметнутим морфемама, нпр. *овде-воде*, *онде-ноде*, или *овамо-амо* (*вамо*), *онамо-намо*, *одакле-ошкале* и сл. Али, као што се види у горњем прегледу ових речи, систем њихових облика изграђен је у потпуним парадигмама, које вертикално повезује један коренски морфем или чак и низ сугласника, а посебне партикуле обележавају посебне функције прилога — као наставци падежне функције.

Парадигматски је и овај систем облика заменичких прилога за место (правац) и време кад су они везани са предлозима *до* и *од* — пошто су се претходно били супстантивизирали (*substantium adverbiale*):

Место			Време		
овде	— до-в-де и	ода-в-де	сѣдѣ (сад, сада)	до-се-ле	од-се-ле
ту	— до-т-ле	ода-т-ле	тада	до-т-ле	ода-т-ле
онде	— до-н-де	ода-н-де	онда	до-н-ле	ода-н-ле
где (кѣдѣ)	— до-к-ле	ода-к-ле	кѣдѣ (кад, када) ⁴	до-к-ле	ода-к-ле

Затим и облици: *ош-с-ле*, *шо-с-ле*, *шо-ш-ле*, *од-не-к-ле*, *до-не-к-ле*, чак. *шо-к-ле*, *ош-к-ле* (*окле*, *оклен*); *од-шо-ле* (*ошле*, *ошлен*) и др. Као и код одричних заменица, код одричних заменичких прилога предлог одваја *ни-* од прилошке речи: *ниошкуда*, *ниодакле*, *ниошкада*, *низакада*. Супстантивизирање се мора претпоставити и код осталих заменичких прилога кад су везани с предлозима: *одасвуд*, *ошкуда*, *одонуда*, *од некуда*, *ниодкуда*, *од сада*, *за сада*, *до сада*, *до тада*, *донекле*, *од када*, *од како*, итд.

³ А. Белић, *О језичкој њрироди и језичком развјуику* 1941. стр. 107—108.

⁴ А. Белић, *О језичкој њрироди и језичком развјуику*, 1941, стр. 115—116.

10. *Прилози од придева*. — Значајну семантичку групу врло продуктивних прилога чине прилози од придева. Облик средњег рода сваког *ојисног* придева, као неутрални придевски облик, потенцијално постаје прилог *за начин* — кад прими прилошку функцију околности у плану глаголске функције процесуалности: придевско стварно значење које је било у структури особине предмета и функцији описа предмета — сада је у структури описа глаголске радње (начина) и у прилошкој функцији околности. Овај прелаз је лак и сасвим приметан је: неутрални облик придева прима функцију прилога. Познати су класични школски примери типа: *Вредно дејше вредно ради* или *Љућо йсејшо љућо цвили*. За придев је питање *Какво?* — за прилог *Како?* Ове две функције (придевска и прилошка) врло су блиске у семантичком смислу, јер су обе са подручја квалитета. Отуда се стварно значење придевске речи при прелазу у прилог веома мало преструктурира, јер оно и по квалитету и по садржајној пунсћи и семантичкој вредности остаје исто, само улази у сферу глаголске функције процесуалности и прима функцију околности за реализовање и конкретизовање глаголске радње. Особина именичке предметности сад је особина глаголске процесуалности, тј. начин вршења радње глаголске. Како се може променити придев у прилог, померити се из сфере именичке функције предметности у сферу глаголске функције процесуалности показаше нам анализа једног примера. Нпр. *Цвеће дивно мирише*. Кад је придев био полупредикативно везан за именицу — у позицији тзв. издвојеног и придодатог атрибута, што је слободнија и лабавија веза са именицом — лако је могао ући сад у сферу глаголске функције процесуалности, и тиме је већ био готов прилог. Никакво преструктурирање и деструкција (губљење) стварног значења није се вршило при прелазу ових придева у прилоге. То је сасвим видљиво и осетно. Али је исто тако, при том, функција прилога несумњива, и нећемо прилог помешати са придевом. Згодно је, и врло поучно је, уз то методски јако корисно и значајно, — упоредити овај прелаз са тзв. *адвербијализацијом* падежа: преструктурирање стварног значења од именичке предметности до прилошке функције околности представља знатно већу промену, знатно већу деструкцију (губљење) стварног значења — знатно веће померање семантичког квалитета, исп. *силом, махом, редом*, или *ономад, широм, крадом, љасом*, или пак *скоро, давно, касно, вечно, йозно, близу* и сл. — где је потпуно прекинута веза, код првих, са именицом, код других — са придевима, који скоро сви не постоје више као посебне придевске речи.

Прилози за начин од описних придева су веома бројни, по семантичком садржају највише је оних који стоје паралелно са придевима: нпр. *благо, бесно, вично, гласно, јасно, храбро, мудро, нагло, горко, бистро, крејко, хитро, сјоро, дуго, глатко, љуко, кројко, ниско, злобно, будно, ваљено, мриво, рејко, често, ласно, шешко, слабо, њихо, снажно, бучно* итд. — с тим што је прилошко значење у структури околности и у плану глаголске појавности нешто апстрактније него што је придевско у структури особине на подручју именичке предметности, често и конкретних предмета. Ови прилози стоје у семантичким опозицијама као и „њихови“ придеви: нпр. *добро-лоше, брзо-сјоро, лако-шешко, лејо-ружно, видно-мрачно, светло-тамно* итд., каткад је позитиван семантички лик и са више опозиција, нпр. *јраво-криво, косо, изокола* и сл. *јасно-мукло, неразговейно, мрачно, њмурно* и сл.

Знатну семантичку групу прилога чине прилози од *јадежа* *йридевских речи*: *суйсјантивизирани* придев у *генијиву* и *акузативу* са *йредлозима*, обично *с, од, из; на, у*: *ген. одмалена, искоса, зарана, одскура, издалека, изблица, достја, изнова, догола, исјиха, слева, здесна, одисја, заисја, акуз. налево, надесно, улево, удесно, укоса, надуго, навелико, њойреко, наздрово, наскоро, најразно, насамом, назелено, наголо, насуво, начисјо, наново, њоново, умало, замало* итд. Овде иду и: *јо новом, јо сјаром*.

Издвајају се, особито, у посебну семантичку групу прилози од *девербативних* *йридева*, управо по томе што је код њих структурирано глаголско стварно значење у функцији прилога, уколико придев није био прекинуо везу са глаголом: нпр. *реско, глатко, љуко, гийко, јейко, жарко, бријко, бљујко, њрјко, сийко*, и сл.¹⁰; *јажљиво, сјирљиво, бојажљиво, несхвајљиво, њејобедиво, неукројиво, неизбежно, несазнајно, сјираино, мучно, њлачно, бучно, њужно*, и др.

Могу се сматрати ретким примерима прилози који су од адјективизираних глаголских придева: нпр. *најрезнујо, узбуђено, уздржано, њовучено, ујлашено, сјишано* и сл.

Треба овде сада нешто рећи и о питању тзв. *компарације* *йрилога*, о којој се обично у граматицама говори. Мислим да прилози као речи без облика флексије, па чак и без морфолошке структуре (без суфикса) — не могу имати никаквих облика, па ни компарације. Друго је то што се код прилога за начин који су постали од описних придева — огледају степени поређења, па и деминуације, и по облику и по функцији. Али

¹⁰ О формацији старих девербативних придева са суфиксом *-ак* в. проф. Р. Бошковић, *Зборник А. Белића*. 1937, стр. 465—470.

Прилози за начин од придева на-ски нису бројни, налазе се претежно у књижевном језику. Придеви на-ски значе однос према предметима једне врсте, а не према појединачним предметима (особама), као што је код присвојних придева: исп. нпр. *школска клуџа*, *женски саџ*, *мушки корак*, према очев *шџај*, *Јанков син*, *Марин муж* и сл. Из оваквог односа произашло је њихово значење *врсте предмета* (*Који? Које врсте?*): нпр. *градски животи*, *женски радови*, *шумски ваздух*, *мушке цицеле*, *универзитетске студије*, *логичко размишљање*, *лингвистичко истраживање* итд. Ово значење придевско произашло је из извесног значења *поређења*: нпр. *школска клуџа* = клупа као *шџа* је по школама, *мушки корак* — корак као *шџа* је код мушких, мушкараца итд. Као прилози, они такође имају значење извесног *поређења* (начина), а онда и класирања (у врсте) и дефинисања: *лингвистички* = онако како чине, поступају лингвисти, *географски* = онако како схватају, формулишу географи, *брајски* = као што чине браћа, *иријашељски* итд.

В. В. Виноградов означава ове облике као номинатив-акузатив.¹²

¹² В. В. Виноградов, *Русский язык*, 1947, стр. 360.

Ови прилози су бројни и у великој примени су у научном, наставном и журналистичко-публицистичком стилу, док у народном језику нису бројни: *другарски, њријашељски, сељачки, брајски, зверски, вучки, зечки, ђачки, војнички, српски, руски, француски, немачки* итд. Нарочито су, и нису тако бројне везе *њо* (= као што је, налик, подражавајући) и неких прилога на-ски: *њо сѡарински, њо сељачки, њо варошки, њо газдашки, њо сиротињски, њо босански, њо војнички, њо нашики, њо евројски, њо француски* и др.

11. *Прилози од именица*.¹³ — Прилози од именица су постали и постају путем тзв. *адвербијализације* зависних падежа.¹⁴ Ова појава је веома раширена и свеобухватна, и врши се на основу конструктивне вредности глаголске речи, управо глаголске функције процесуалности: кад у сферу глаголске процесуалности уђе зависни падеж, он губи *њадежну функцију* (зависни однос номиналне представе) и губи такође *именичку функцију* предметности, па се именичко стварно значење сада пререструктурира у *њрилошку функцију околности*.¹⁵ Ђадеж-прилог губи *синѡаксичку функцију* коју имају падежи док су прави, тј. губи жив, актуелан и продуктиван однос зависне номиналне представе према субјекту — номинативу, који је (однос) у *синѡаксичком њлану њредиѡивности* и у нивоу језичке *комуникације*, па сад ступа у *синѡагмаѡску везу* са глаголом у *њлану функција врѡта речи* и у нивоу језичке *номинације*, тј. падеж је постао прилог везан у синтагму са глаголом. Падеж, прави падеж, одговара на питања *личних заменица*: *Кога-чега? Коме-чему? Кога-ѡѡа? Са ким-чиме? О коме-о чему?* — јер она поуздано откривају (траже) *именичку функцију* предметности и *функције њосебних њадежа* (G, D, A, J, L).¹⁶ Исто тако, адвербијализовани падежи одговарају на питања *заменичких њрилога*: *Где? Куда? Како? Када? Колико?*

¹³ Није без значаја истаћи овде факат да се падежи личних заменица никад не адвербијализују, иако су функције ових падежа у свему исте као функције падежа од именица.

¹⁴ Постоји само незнатан број *номинаѡива*, који се убрајају у прилоге, као што су *сила, маса, чудо* и још неки. Међутим, ове прилошке речи не долазе уз глагол, па се не могу сматрати прилозима (в. даље т. 16).

¹⁵ Морфолошка граматика има за ову појаву термин *оѡаењавање* (уѡоченост) падежа (нем. Erstarrung) или *морфологизирање*, дѡнас се среће термин *лексикализација*. Код Делбрика — *Umdeutung* (преосмишљавање).

¹⁶ Док питања *њридевских заменица* које су атрибуѡске речи: *Који? Које врѡте? Чији? Каѡа? Колики?* — поуздано откривају *њридевску функцију* особине предмета код падежа у *адноминалној уѡѡѡреби*.

Зашто? Ради чега? — јер ова питања поуздано откривају (траже) прилошку функцију околности (места, правца, начина, времена, мере, узрока, намене) код падежа који су адвербијализовани. Наравно, адвербијализација је широк појам, постоје различити степен адвербијализованости код падежа, а завршен и пун степен представља падеж који је постао прилог, посебна врста речи. Ми ћемо овде узети у обзир само такве падеже, без предлога и са предлогом, јер је тема нашег рада — прилози. Иначе адвербијализација падежа се јавља у следећим формама: 1) *падеж — прилог*, 2) *предлог + падеж — прилог*, 3) *предлог + падеж — предлошки падеж* (падеж са предлогом), 4) *предлог + падеж — тзв. прилошки израз*, 5) *адвербијализовани падежи без предлога*, нпр. инструментал временски: *средом, петком, недељом, годинама, сајмима* и сл. — увек од именица које су неки временски термин; акузатив и генитив времена: *сваки дан — сваког дана, ову ноћ — ове ноћи, сваки час — сваког часа* и сл., — такође од именица које су временски термини и редовно везане са атрибутом. Дакле, у нашу тему иду случајеви под 1) и 2), а остале случајеве ћемо само дефинисати, јер они иду у синтаксу падежа, која — на овом подручју — није обрађена на завидној висини, скоро никако.

Не само да су случајеви и форме адвербијализације бројни и разноврсни, већ су и узроци адвербијализације бројни и сложени. Сам прелаз именице у прилог представља значајну промену: конкретно, компактно предметно значење, постаје апстрактно значење околности. Стварно значење у форми именичке предметности разграђује се и преструктурира, преосмишљава у функцију околности на подручју глаголске функције процесуалности. Основни узрок адвербијализације управо је сложена, динамичка глаголска функција (в. горе стр. 84). Но то су општи услови, али има и других посебних, који погодују адвербијализацији падежа. Као прво, треба рећи да се адвербијализују понајпре инструментал (J) и локатив (L), чије су и саме синтаксичке функције блиске адвербима, док падежи са изразитом падежном функцијом (зависни однос предмета) и јаком именичком функцијом предметности (G, D, A) — никад се не адвербијализују. И само стварно значење (именичко) код падежа може погодовати адвербијализацији: исп. факат који смо већ поменули да инструментали, акузативи и генитиви од именица које значе временске термине — имају као падежи временску функцију прилога. Затим, падежи од именица са апстрактнијим значењем лакше се преструктурирају у прилог, нпр. *махом, редом, силом* (све су глаголске именице), него оне које значе конкретне предмете, нпр. падежи од именица које значе особе (људе) — не адвербијализују

се. Ово би био и одговор на питање које смо горе поставили: Зашто се не адвербијализују падежи личних заменица? Поменимо овде, да описни придеви који значе боје исто тако не прелазе у прилоге. За падеже уопште, па и за њихову адвербијализацију, од великог је значаја стварно значење предикативног глагола. На њему је заснована тзв. *рекција глаголска*. *Сйварно значење* глагола у предикату служи као *йойка* падежном односу који је као такав апстрактан, чист однос зависне номиналне представе према независној (номинативу — субјекта). Од тог значења „изграђена“ је *семантичка вредности* појединих падежних квалитета (G, D, A, J. L.), као и *йосебне функције падежа*, сваког од њих. Дакле, стварно значење предикативног глагола *конституишуће* падеже и посебне функције истог падежа.¹⁷ Зато прави падежи морају бити у *адвербијивној* употреби. Да је стварно значење глагола конститутивни елемент падежа и падежних функција, најбоље показују глаголи са *две рекције*, са две падежне допуне, нпр. *йомагаџи некоме*, *некога*, — где је у ствари глаголско значење *двозначно*: *йомагаџи некоме* — „узети учешћа у пословима нечијим“ *йомагаџи некога* — „давање материјалне, техничке помоћи“. Или: *разумџи се у нешџо*, *у нечему* — где је прво значење „имати основна знања“ (разумети се у музику), друго „бити мајстор у послу“ (разуме се у музици — каже се за виртуоза, мајстора) (в. Н. Ј. III — 1952, 98—103). Уколико је стварно значење глагола пуније и његова функција процесуалности динамичнија, утолико је и синтаксичка функција падежа, и сама именичка функција предметности, стабилнија.

Акузатив правог објекта је — по мишљењу многих истраживача функција падежних — типичан представник свих зависних падежа, тако рећи *йадеж йадежџ*. По јакости именичке функције предметности он је најближи номинативу. То је управо зато што је акузатив регран од прелазних, активних глагола, који имају једно пуно стварно значење, значе делатност, рад, посао. Прави падежи се конституишу само у структури *двочлане реченице* и *адвербијивној* употреби: кад падеж — преко предикативног глагола — држи однос (зависни) према независној

¹⁷ Кад говори о конституисању појединих падежа и њихових посебних функција, проф. А. Белић сав значај ту придаје значењу глагола, управне речи зависног падежа. Он пише: „Та реч својим значењем (курз. А. Б.) открива латентну функцију (ИС) допуне (или одредбе) која се налази у управној речи“ (О јез. природи и језичком развоју 1941. 219, т. 169). Дакле, поједини падежи и њихове посебне функције, које су *семантичке вредности* или *смиао* допуне (одредбе) падежне — конституишу се на темељу *сйварног значења* глагола у предикату.

номиналној представи у номинативу (субјекту).¹⁸ То је синтаксички однос, јер је он у плану предикативности Verbum finitum-а и у нивоу језичке комуникације. Овај аистиракћни падежни однос (зависни) номиналне представе сад се испуњава семантичким садржајем као потком својом, коју му даје стварно значење глагола у предикату, и тако се конституишу поједини падежи и посебне падежне функције. Прави падеж је ситуиран у синтаксичком плану Verbum finitum-а и у нивоу реченичне комуникације. Кад се падеж адвербијализује, губи падежну функцију (однос према номинативу) и функцију именице, структуру стварног значења у предметност, које је сад у структури прилошке функције околности. Тиме је падеж-прилог изашао из синтаксичког плана Verbum finitum-а и из нивоа језичке комуникације и ушао у план функција врста речи, у синтагму са глаголом у нивоу језичке номинације.

Прилози од падежа без предлога су већином инструментал: *махом, редом, иријадом, силом, срећом, већином, временом, једном, лисћом, дујком, ноћу, дању, јутром, вечером, зором* и др. Они нису бројни, јер су иначе многе падежне функције инструментала већ адвербијализоване.¹⁹ Инструментал и у статусу падежа већ има многе адвербијалне функције: *оруђник* је и *начин*, јер се увек намеће поређење средстага: нпр. *Допутовао возом, бродом, аутобусом, авионом* (питање је: *Како сте допутовали?*). Ору *илугом, ралицом, ифракћом* и сл.

Исто тако, *просекућивни* инструментал од именица које значе време, како смо већ изнели, има функцију прилога за време: нпр. *средом, иејком, суботом, недељом или годинама, данима, сајима* и сл. Увек је тешко овакве адвербијализоване функције инструментала разграничити са прилозима, јер се могу окарактерисати и као једно и као друго: нпр. инструментали глаголских именица који се могу схватити као *начин* (оруђник) и као *време* (просекутив): *ијрком, кораком, касом, галойом, иасом, гредом, кришом, крадом, ијајом* итд. Код ових прилога су се појавили извесни суфикси: *-ице, -омице, -имице*, који су стекли и структурну вредност и постали продуктивни: нпр. *деломице* и *делимице, јайомице, крадомице, иљошћимице, ширимице*, па и: *усћојице, насайице, нешћеди-мице, немилице, нешћремице, навалице, засебице, безобзирице, наизменице*,

¹⁸ Овај однос зависних падежа према номинативу проф. А. Белић назива тзв. „вертикалним односом“ (*О јез. иријоди и јез. развијку* 1941. Глава XVIII, стр. 225—234, посебно 227).

¹⁹ Још А. Потебња је писао да је код инструментала ослабљена именичка предметност и падежни однос: „Инструментал није објект задешен (погођен) радњом, већ он ту радњу омогућава да се развије.“ (код Виноградова, *Русский язык*, 1947, стр. 361).

йоименице, сѣирмоглавице, йеише и др. (Види А. Белић, Историја сх. језика II, I (1950). стр. 424—429). Још су ређи прилози од локатива, који већином чувају облик старих деклинација: нпр. *ономад*, *ономадне*, *горе*, *доле*, диј. *жље* (злѣ), *блizu*, *зими*, *лети*, *лани*, *ономлани* и *дома*. У облику номинатива су: *истѣина*²⁰, *збиља*, затим партиципски облици *шале* (шалѣ) и *мимогред* (мимоградѣ), затим компаративно *већ* (е); *ван*; и усамљени дат. *кући*.

Треба istaћи да су од временског акузатива postали прилози само онда кад су у атрибуту имали стару показну заменицу *сь, си, се*, која се изгубила у нашем језику, и у следећим везама она је бeћ „заборављена“: *синоћ, данас, вечерас, јутрос, лeтос, јесенас, зимус* — док у савременом језику синтагме темпоралног акузатива и темпоралног генитива постоје као конкурентни синтаксички синоними, али никад не прелазе у адвербе: нпр. *сваки час — сваког часа, целу ноћ — целе ноћи, цео дан — целог дана, сваки дан — сваког дана, ово лeтo — овог лeтa, једну ноћ — једне ноћи, ову ноћ — ове ноћи* и сл. — иако имају управо вредности прилога за време.

Много продуктивнији тип прилога представљају прилози од *йа-дежа* са *йредлозима*. Најчешће је овде акузатив и генитив (ређе), а од предлога су: у, на, с и из. Акуз. *углас, увис, увек, уширину, удубину, удаљ, округ, умах, уйоље, уйојас, и укоси* (рвати се), *ујрсије, увече, ујуширо, уснагу, усйрану*, а као предлози долазе чешће *уочи, уиме, умесйо, уврх, удно, усред, ујркос*²¹; *наглас, најаменй, наизусй, наискай, найоље, наруку* (ићи коме), *наруке* (шити), *надан, навек, найред, найтраг, насйрану, наснагу, найрешек, наногу* (није ми), као предлози: *наиме, намесйо, заиме* и *зарад; узбрдо, низбрдо, узнос* (ићи коме); *йодсйаросй, йодруку, йодногу, йодвече, йодзиму; заувек, занавек* и др. Треба овде поменути да је енклитички акузатив личне заменице — повратне доста адвербијализован са предлозима *над, йод, йред, за* и *међу, у на* и *о*, али се никад не везује са предлогом у једну реч, прилог, као што се и други заменички падежи не стапају у прилог, нити се адвербијализују: исп. *йреда се, за се, йода се, нада се, међу се; у се, на се, о се, уза се, низа се.*

Ген. сѣоља, сѣреда, сѣрага, слица, слеђа, збока, сруке; измѣста, истѣрке, исѣочейка, изблиза, изнуѣра, издалека; одозго, одоздо; задана, зајуѣра, завиладела итд.

²⁰ *Истина* не долази као прилог, уз глаголе, већ само као *модална реч* (в. т. 15).

²¹ Као што они нису прилози, јер не долазе уз глагол; они нису исто тако ни прави предлози, већ аутосемантични substantivum adverbiale + *генијив* (в. доле стр. 106—107 и т. 16, стр. 101—102).

Ови прилози који су по саставу *предлог + падеж* стоје у врло живој вези на подручју *прилошке функције околности* са тзв. *предлошким падежима*, који такође имају функцију прилога, али падеж у њима још чува функцију *именичке предметности*. То ћемо најбоље разумети ако се подсетимо на оно што смо рекли о неким функцијама инструментала, које имају вредност адверба за начин и време: нпр. *возом, лађом или средом, недељом*, чувају структуру стварног значења именице у предметност, чувају функцију именице, али су изгубили *падежне функције* оруђа и просекутива и примили прилошке функције *начина и времена*. Исто тако предлошки падеж чува именичку функцију, али се његова падежна функција адвербијализује: нпр. *Отишли смо у њоље да се прошетамо*. Питање је *Куда сте отишли?* Ова прилошка функција *правца* још је оног семантичког квалитета којег је и *падежна функција* — акузатив правца, тзв. *директив*. Али не одговара на падежно питање *У ишта?* — као у *кућу, у шорбу, у шешир* и сл.

Тек онда, пак, кад предлошки падеж прими неку другу прилошку функцију која није по семантичком квалитету сагласна са падежном — постаје прилог. И тада пишемо предлог уједно са падежом: нпр. *Бику расту рогови у њоље (Како?)*. Исто тако: *Пало му на њамеј (Куда, где?)*, али: *Он учи на њамеј (Како?)*. — *Ушао у круг (Куда, где?)*, па игра *укруг (Како?)* — *Бацио му прашину у очи (Куда, где?)*, али: *Све му скресао уочи (Како?)*. — *Он иде низ брдо (Куда?)*, али: *Пут иде низбрдо (Како?)*. — *Он уђе у кућу (Куда, где?)*, али: *Он узме зета укућу (Како?)*. Само су ови тзв. прави предлози могли са падежима образовати прилоге, јер они су у служби падежне функције, морфеми који сагласно са падежним наставком остварују падежну функцију (једног падежа или више падежа, они предлози који иду са више падежа) уносећи и посебну своју семантичку нијансу, карактеристику. Дакле, прави предлози су *синсемантични*, јер се слажу с падежном функцијом.

Сасвим други однос је *нових предлога* са падежом у тзв. *прилошким изразима*. Они су речи са пуним значењем, пр. *украј, њукрај, садна, изврх, испред, изнад, њодно*, итд. итд. Ови предлози од падежа именичких, као и прилози које смо анализирали, чине *аутосемантичне* предлоге који везују генитив именица и чине тзв. *прилошки израз* — управо онако као што прилози за количину и бројеви везују генитив и чине идеклинабилне изразе: *substantivum adverbiale + генитив*. Зато прилошки изрази, као и бројне конструкције или прилог за количину + генитив, могу поново ступити у нове падежне односе у форми тзв. *аналитичких* облика падежа, тј. примајући праве предлоге као знак падежне функ-

ције, нпр. од *изнад куће до испод куће*, од *испед њразника до њосле њразника* и сл. (в. горе стр. 82).

Напоследку, треба овде рећи да постоји велики број тзв. *сложених њрилошких израза*, који су по природи идиоматичне везе два падежа. Ови изрази су врло сликовити и експресивни, јер су по структури симетрични, саодносни, а често су асеверативне таутолошке редупликације: нпр. *руку њод руку, ногу њред ногу, раме уз раме, лице у лице, реч њо реч, корак њо корак, очи у очи, мало њомало, дан за даном, корак за кораком* — *јунак за јунаком, од корице до корице, од немила до недрага, од главе до њеише, од њоиа до ковача, од данас до суиџа, од јуиџа до мрака, од руке до руке, од усџа до усџа, од срца срцу, од речи до речи* итд. итд.

12. *Прилози од глагола*. — Ова семантичка група прилога није знатна, и представља ограничен број примера једне мало продуктивне формације. То су прилози од глаголског прилога садашњег, типа: *седеџи, сџојеџи, клечеџи, чучеџи, лежсеџи*, који су често оформљени посебним суфиксом-ке: *седеџке, сџајеџке* и сл., а затим слична образовања као продуктивно грађење прилога: *џуиџке, џеиџке, оиџкочке, њолошке*, или оформљавање падежних прилошких израза: *њолеџуиџке, њоџџрбуиџке, налеџке, њоџречке, насайџке, њоребарке, замашке, наузначке*, итд. (в. А. Белић, *Историја сх језика II₁* (1950.), стр. 429). Ова семантичка група прилога је ограничена и незнатна услед тога што глаголски прилози и у статусу глаголског облика имају функцију прилога, па су зато прилози ове врсте условљени изменом акцента: *седеџи* — прил. *седеџи*, *сџојеџи* — прил. *сџојеџи* и сл.

13. *Прилози од бројева*. — Постају на онај начин како постају од придева и придевских заменица: облик ср. р. редних бројева прима функцију прилога: нпр. *џрво, друго, џреџе* итд. Ови прилози се ређе употребљавају као прави прилози, уз глагол, а чешће као *модалне речи*. Праве прилошке речи су они прилози који су пореклом од падежних облика бројних речи: нпр. *надвоје, најџроје, удвоје, уџроје, учейџоро, заједно, уједно, једном, наједном, одједном; једанџуиџ, дваџуиџ, џриџуиџ, једнокрајџно, двокрајџно, сџокрајџно, једносџруко, двосџруко, сџосџсурко, одвојено, удвојено, развојено, њодвојено, сједињено, разједињено, обједињено*, итд.

*

Ми ћемо даље издвајати и груписати оне прилошке речи које по својој *функцији* нису прилози, које не долазе уз глагол, које „не воле

глагол“ — како је духовито рекао за њих А. Пешковски. Није свака индеклинабилна реч већ и прилог. Потребно је разграничити прилоге, који имају функцију околности и који се синтагматски везују са глаголима, од индеклинабилних речи које имају друге, посебне функције.

14. *Компаративно-асеверативне речце*. — Постоји веома велики број „прилошких“ речи са значењем квалитета и количине које служе тзв. *описној компарацији придева*. Оне долазе уз описне придеве и служе да ови придеви изразе сложенија значења компарације, *градације* или *деминуације*, поред њиховог облика компаратива и суперлатива који имају претежно значење упоређивања, а не и градирања, повећавања особине. Наравно, ову своју особину описни придеви су пренели и на прилоге²² са преласком у прилоге за начин — као што су им предали и саму компарацију (в. горе стр. 90). Међу овим компаративно-појачаним речцама разликујемо три групе њихове: а) оне које су искључиво појачано-компаративне речце, које „не воле глагол“, да се изразимо речима А. Пешковског, не могу се употребити као прилози уз глагол, б) оне које долазе и као прилози уз глагол, в) оне које долазе и као безлично предикатско име (в. доле т. 17). Наравно, у примени ове су речи увек са једном одређеном функцијом, а у језику оне припадају тзв. прелазним категоријама или међукатегоријама, које иначе нису непознате, нити су малобројне у језику. Јер немогућност њихове чврсте класификације није нека њихова слабост и недостатак, већ напротив вишавалентност и преимућство за наш израз сложенијих и богатијих садржаја. Навешћемо примере засебно, јер је циљ нашег расправљања разграничавање и издвајање, али би се разлика ових посебних функција боље видела у напоредном распореду грађе. Компаративно-асеверативне речце су: *врло, веома, здраво, сасвим, њосве, крајње, необично, њошњуно, значајно, знајно, силно* и др. Овде иду и неке, поглавито из књижевног језика, које су врло честе, али чине утисак непревреле формације, иако наизглед продуктивне. По пореклу су облик ср. рода адјективизираног глаголског прилога садашњег — или девербативног придева на -ни: нпр. *узнемиравајуће болестан, заслепљујуће бело, застирашујуће слаб, онесиокојавајуће весела, њеоврајно изгубљено, њеверовајно добар, њеочекивано богат род, њесхвајљиво упоран, њесрећно заљубљен* и др. Данас звучи необично Змајев стих: Опече се *врло* или разг. *Веома* жалим. Прилози у функцији компаративно-асе-

²² Тако као *врло добро* вино и *врло добро* учи. Отуда потиче схватање да прилози „долазе уз друге прилоге“.

веративних речи знатно губе пуноћу свог стварног значења, које је сведено на асеверативну функцију градирања и количинског увећавања особине код придева: исп. *јако леј* и *јако виче*, *досџа брзо* и *досџа ради*, *много љуџ* и *много донео* и *много љуџовао* и сл. Са двојном функцијом, појачајном и прилошком, још су ови примери: *једва*, *чудно*, *далеко*, *мало*, *савршено*, *изванредно*, *џоџџуно*, *оџворено*, *доследно*, *буквално*, *јасно*, *силно*, *убичајено*, *сјајно* и др. Као безлично предикатско име долази: *сџрашино*, *савршено*, *необично*, *џешико*, *бучно*, *свечано*, *џријајно*, *оџојно*, *лако*, *ојасно* и многе друге. Приметно је да се ове речи квалитета и количине са својом функцијом појачавања и градације — крећу управо на оси: везане функције уз придев и слободне употребе као предикатска реч стања у структури безличне једночлане реченице, као њено конструктивно језгро: нпр. *сџрашино вредан* — *сџрашино ми је* или *овде је сџрашино*; *бучно весели младићи* — *овде је бучно*; *свечано обучени људи* — *џамо је било свечано* и *џријајно*; *оџојно мирисаво цвеће* — *у башиџи је било оџојно* и *угодно* итд. Овако специјализоване по функцији и семантичком квалитету, све се више удаљују од прилога и прилошке функције околности, адвербативне: исп. *сигурно*, *нормално*, *сџварно*, *џриродно*, *наравно*, *могућно*, *немогућно*, затим *јединсџвено*, *нарочиџо*, *особиџо*, *изванредно*, *божансџвено*, *раскошнo*, *богатиџо* — као самосталне речи са изразитим значењем суперквалитета, од којих многе долазе и као *модалне речи* (в. т. 15). Од поменутих овде примера као *substantivum adverbiale* употребљавају се *досџа*, *много*, *мало* и заменички облик *неиџо*.

15. *Модалне речи*. — У савременим граматикама све чешће се срећу модалне речи издвојене у посебну врсту речи. У структури реченице оне се јављају као тзв. *издвојени члан*, који није везан ни за коју реч у реченици, већ се тиче реченице у целини. Заправо, функција модалних речи је оне врсте које је и функција модалних глагола, и заједно са њима, и облицима глаголских начина и модалним временима — чине основна средства изражавања модалних предикативности у нашем језику. Модални прилози се јасно разграничавају од прилога који су адвербативно везани или од појачајних речи које су везане за придев: Исп. Он *сигурно* то зна (*Како?* — прилог) — Он, *сигурно*, то зна! = Претпостављам да он то зна (модус уверености, претпоставке). Или: Он је *невероватно* брзо дошао (појачајна реч) — Он је, *невероватно*, брзо дошао! (чуђење, неувереност). Модалне прилошке речи су: *свакако*, *очиџо*, *неосџорно*, *очевидно*, *џриродно*, *несумњиво*, *наравно*, *буквално*, *дословно*, *заисџа*, *одисџа*, *вероватно*, *могућно*, *можда*, *ваљда*, *исџина*, *збиља*, *коначно*, *уџраво*, *углавном* итд. Можда би требало овде сврстати

не, да и *ли*, јер то нису просто речце и морфеми, као што су нпр. сим-семантични предлози који имају функцију падежа као и падежни наставци — мада су они у морфолошком погледу управо то за глаголске облике — већ они мењају укупну реченичку предикативност од афирмације до негације и од потврдне до упитне функције, дакле, управо онако како модалне речи мењају индикативну предикативност у модалну.

16. *Substantivum adverbiale*. Мислим да смо до сада показали доста јасно и убедљиво да су прилози као врста речи са посебном функцијом околности и да долазе уз глаголе. Исто тако смо показали да прилошке речи уз придеве, — а следствено томе и уз друге прилоге — нису прилози већ појачајне речце, које служе придевској градацији у форми тзв. описне компарације. Остаје још схватање, које се традиционално упорно одржава: да прилози одређују именице. Оно се одржава и „храни“ једним другим схватањем са много ширим дометом, а наиме, да је свака *индеклинабилност* и *адвербијализација*. То мишљење, које вуче корене из морфолошке граматике, такође је неодрживо: Исп. именицу *доба*, која је *индеклинабилна*. Основни бројеви у српскохрватском језику су *индеклинабилне* речи, а никако нису прилози, нити се могу везати са глаголом. Ми смо већ анализирали неке облике супстантивизираних адверба-предлога (в. горе стр. 97 — трећи пасус).

Проф. А. Белић је више пута износио своје мишљење о томе да је управни члан у везама типа *много људи* или *ћети војника* — управо *индеклинабилна именица*, а у последњој својој књизи он то мишљење своје поново афирмише (А. Белић. О језичкој природи и језичком развоју II (1950), стр. 161—162). Мислим да везе *прилог количине* + + *генитив множине* и *бројне конструкције* 2—4 + ген. јд. и 5—20 + + ген. мн. — нису једине везе ове врсте, *substantivum adverbiale*, већ да се могу наћи и при анализи тзв. *прилошких израза* (в. горе стр. 97 — трећи пасус).

Могу овде рећи само то да се *генитив партитивни* може везати само за *номиналну представу*, за реч која има *именичку функцију* предметности, тј. за реч чије је стварно значење у структури предметности, па без обзира, да ли је она *деклинабилна* или не. Уосталом, ове везе као *индеклинабилни изрази* ступају у падежне функције путем *аналитичких падежних облика* — са предлозима: исп. *много градова*, *из много градова*, *ка много градова*, *над много градова*, *у много градова*. Или: *од доста пријатеља*, *са доста пријатеља*, *о доста пријатеља* итд.

Прилози у функцији *индеклинабилне именичке речи количине* (*substantivum adverbiale*) нису тако бројни, али је њихова примена врло

честа, како у народном језику тако и у књижевном, у свим његовим стилевима. Они су различитог порекла: заменичког *оволико, толико, онолико, колико, неколико*; *ма колико, колико год, било колико*; именице у номинативу: *маса, низ, сила, сијасет, шушња и тма, чудо* (исп. Чудо йаса изедоше вука), па и *мноштво*; адвербијализовани акузативи: *сјошину, хиљаду, тисућу*; придевског су порекла *много, мало* и комп. *више, мање*, а затим заменице *ово, то, оно* и *нешто*. Све ове речи са генитивом множине заједничких именица или генитивом једине градивних, збирних и мисаоних чине непроменљиви *йрилошки* израз: нпр. *са оволико људи, са толико новца, од онолико блага, у колико градова, из неколико села, на ма колико сјрана, са колико год војника, са било колико људи, маса свешта, сила новца, сиасет мува, шушња и тма свешта, са сјошину другова, у хиљаду градова, са тисућу дукаћа, од више врста, са мало имања, из много градова, са мало зуба, са мање грања, од ово гооведи, са то уштељевине, са оно новца, са нешто брашна и соли* итд.

На крају, треба овде поменути и неке везе прилога са именицом. Налазе се ретке и сасвим особите везе, претежно књишког порекла, као што су: *Село данас, Београд ноћу, шума у зиму, град у јодне, Београд некад и сад или рад ноћу, ограда уоколо; орање удубину, развишак уширину, слагање йойреко, рогови уйоље, седење ноћу* и др. Сви су ови прилози овде у овим везама стилизовани као тзв. *йридодашњи* члан, као полупредикативна одредба, која је по природи елипса, нпр. *село данас* = *село* (виђено или какво је) *данас*, *Београд ноћу* = *Београд* (гледан, виђен, снимљен) *ноћу*, *йарк ноћу* = *йарк* (како изгледа) *ноћу* итд. Наравно, овакве везе се наслањају на блиску појаву адноминалне употребе *йредлог* + *йадеж*: нпр. *кућа крај реке, коњ йод седлом, јунак од мегдана, човек од речи, кључ од йодрума, кућа на сјраш, йрозор на улицу*. А примери *орање удубину, развишак уширину* и сл. су глаголске именице које имају глаголску рекцију. Исп. *дивне леиње шейње йо месечини, Свакодневни одлазак на рад* — где глаголске именице везују и атрибут и глаголску допуну. Питање глаголске рекције код глаголских именица и адјективизираних глаголских придева — тражи посебно испитивање.

17. *Безлично йредикашивно име.* —²³ Многи *йридеви* са значењем *квалишешта*, или *именице* са значењем *сјања*, везани са *сјоном* чине безличну предикативност, и тако се *вербализују* — постају садржајно-изражајно исто што и глаголи стања — са примесом *субјективне йроцене* (рус. „субјективно-оценочные слова“): нпр. *добро ми је, йшенико*

²³ Ово име (назив) није практично, али овако описно упућује се на природу и главне карактеристике ових речи.

му је, *йраво ми је* или *йамо је* увек весело, свуда је светло, данас је ведро, најољу је хладно или *жао ми је*, *мука му је*, *зима им је*, *срамота га је*, *сид га је* и сл. Ови обрти у форми једночлане безличне реченице могу се разумети као даљи развитак двочланих реченица²⁴ са којима стоје у односу: нпр. *Ово је добро, то је шешко, оно је йраво. Небо је ведро. Време је хладно* итд. Ови апстрактни субјекти (*ово, то, оно*) или у извесном смислу синоними са предиктом (*небо* и *ведрина*, *време* и *хладноћа*) могли су бити апсорбовани од предиката, који се развијао у *сйихијну свеобухвајћу йојаву*, тј. у структуру безличне реченице *душевних расйоложења, йрилика и околносйи* (окужувајуће средине), па и шире — *мешоролошких йрилика и йојава*. У оваквој предикативности, обогаћен садржајно и проширен по обиму, *йридев неодређеног видског облика* се *суйсйанийвизирао*, и везан са споном чини врло стабилну предикативност, и у тој структури посебну, самосталну и сасвим особиту садржајно-изражајну вредност. Потпуно паралелно са придевом у оваквим предикатима долазе и неке именице (претежно глаголског порекла), као нпр. *жао, мука, шйеша, сйрах, сид, срамота, грехота, зима* и сл. Да је у основи ових речи једно у ширем смислу *йридевско значење квалитетна* доказ је њихова веза са споном, њихова предикативна функција, у којој су се и могли придеви развити у ову посебну врсту речи, и њихова описна функција, са додатном нијансом *субјективне йроцене*: *расположења, прилика, околности, појава у природи* и др. У овој врсти речи издваја се једна посебна семантичка група која има значење *процене момента, хорс, тренутка за какав посао или акцију: време је, рано је, касно је, вакай је, час је, йренушак је, моменай је, хора је* и сл.

Прва особина и најглавнија карактеристика ових придевских речи јесте њихова „одвојеност од субјекта“ и њихово самостално ступање у везу са споном. У овој вези, у структури безличне предикативности, оне су настале, развијале и изградиле се у посебну врсту речи. Историјски гледано њихова појава је могла настати у моменту кад је настала *сйона*, кад је глагол *бишйи* изгубио стварно значење²⁵.

Тако, на пример, док је глагол *бишйи* имао пуно значење егзистенцијалног глагола *йосйоји, налази се* и сл. у реченици *Жао ми је*,

²⁴ Овде је заступљено гледиште да су безличне једночлане реченице секундарне творевине у односу на двочлану реченицу. Оне су апстрактнији, сложенији и експресивнији облици израза него што је двочлана реченица. Друго, оно што је овде битно, оне су могле постати и опстоје једино на основу постојања двочлане реченице. Ове последње нису ниуколико условљене оним првим.

²⁵ в. код В. В. Виноградова, *Русский язык*, 1947, стр. 402. Исп. И. Стевовић, *Књижевност и језик* (1956), 558—569).

која је била двочлане структуре, *жао* је било субјекат²⁶, *ми* је било датив намене, а *је* (= постоји) било је ту предикат. Кад је предикат *је* „избледео“ семантички и постао *сиона*, везао је пунозначну именицу *жао* и тако је постала безлична једночлана реченица номиналног типа. Датив је морао изгубити *надежну функцију* намене, јер у реченицама без субјекта не може бити правих надежних функција, а остала му је *именичка функција* предметности, управо као код предикатског номинатива што је. Тако је датив сад примио функцију тзв. *логичког субјекта*. Још више од тога, заменички дативи, или акузативи, будући у систему лица, стварају код ових безличних предиката секундарну *квази-личну конјугацију*: нпр. *жао ми је*, *жао ти је*, *жао му је*, *жао нам је*, *жао вам је*, *жао им је*, или: *сид ме је*, *сид те је*, *сид га је*, *сид нас је*, *сид вас је*, *сид их је*. Ови акузативи логичког субјекта били су претходно у структури двочлане реченице објекти. Исп. *пече ме*, *срби те*, *боли га* и сл. (Исп. Пече ме сунце).

Ове предикативне речи сврставане су у прилоге управо због њихове непроменљивости. Међутим, и по функцији и по значењу оне се сасвим разликују од прилога: исп. *Он добро учи* и *Добро му је*. *Он зло ради* и *Зло му је*. *Он мучно корача* и *Мучно (мука) му је*. *Она тешко куне* и *Њој је тешко* итд. Многе од ових предикатских речи имају придевски акценат (акценат придева у предикату, тј. акценат неодређеног вида), а не прилошки: нпр. *Лепо*, *ружно*, *светло*, *тамо*, *тесно*, *тихо*, *гуво*, *јусио*, *хладно* итд.

Према томе, ове придевске и именичке речи кад су у структурни безличне предикативности потпуно су *вербализоване*, имају вредност глагола *сиња*. Као такве имају глаголску функцију *процесуалности*, па као глаголи везују уза се прилоге за време, место и начин: исп. *Овде је сада јако хладно*, *њему тада би много жао*, *њег је сада сид*, *тамо је увек весело* и *фријално*, *њему је много мука*, *девојци је било много сид* итд. Наравно, начинска одредба је појачајно-асеверативна, као уз придеве што је: *То је њему врло жао било*, *веома ми је зима*, *јако нам је жао*, *њу је невероватно сид*, *здрово ју је сид*, итд. Исто тако, као на прилоге, и на ове речи придевског порекла пренесена је придевска компарација, тј. ове се речи јављају и у облику компаратива, али у суперлативу веома ретко: нпр. *данас је толико*, а *сушра ће бити још толикије*; *овде је светло*, а *тамо нешто светлије*; *мени је добро*, али *је вама боље* итд. Чак је и *жао*, које је именичког порекла, развило облик компарације: *вама је жао*, али *је мени жалије*, *жао ми је да ми не може бити жалије*

²⁶ Виноградов сматра да је то био *адверб* (!) (*Ib. id.* 415).

итд. Све ми жао, ал' ми *најжалије* што мој драги оде из Србије. Суперлатив се образује описно: *јако њойло, њрејњойло, до зла бога њойло, надасве ми је жао, зајарно као у кујњњилу* и сл.

Веома је велики број придевских и именичких речи које су се специјализовале у функцији безличног предикативног имена. Навешћемо изванредан број најчешћих, по семантичким групама. Оне које значе расположење и душевна стања (са дативом, или акузативом субјекта): *добро, њраво, лејо, мило, криво, њойло, лако, њешко, хладно, досадно, мучно; жао, мука, зима; сѡрах, сѡид, срамоѡа*. Оне које значе расположења средине (штимунг): *весело, њужно, удобно, дивно, досадно, сѡрашно, красно, њескобно, бучно, свечано, њријњњно, њойло, ојњјно, слајко*. Оне које значе временске прилике: *ведро, облачно, суво, влажно, врућина, оморина, сѡарно, њихо, мирно, вејровињо, њмурно, суморно, зима, мраз, киша, бура*. Оне које имају модална значења и траже инфинитивну допуну (или да + презент): *могућно, њѡњребно, нужно, неѡходно, мучно, њѡњњено, ниско, гадно, добро, лоше, грех, севњ, ружно, њодло, часно, нечасно, исѡѡина, лејо, слајко*. Оне које значе процену момента за акцију: *време, рано, касно, хора, час, моменњњ, њренуѡак, вакањњ*, које такође траже инфинитив допуне.

Никако се ове речи, ни по функцији ни по значењу, по садржајно-изражајној вредности, — не могу сматрати прилозима. Њихова бројност и продуктивност њихова тако је значајна да се оне никако не могу заобићи у класификацији речи. Ове речи имају номинативну функцију у плану језичке номинације као све друге пунозначне речи, и у исто време везане са споном чине безличну једночлану реченицу у плану језичке комуникације. Њихова семантичка обогаћеност у односу на придев, и њихова глаголска конструктивна вредност чине их несумњиво посебном врстом речи.²⁷

18. Пошто смо до сада разграничавали и из прилога издвајали непроменљиве речи са друкчијом функцијом него што је права адвербативна прилошка функција околности, — сада ћемо показати неке узајамности прилога са тзв. помоћним речима: предлозима, свезама, речцама. То су неке тзв. *међукањегорије* или прелазне појаве, које, иначе, нису ретке на подручју помоћних речи.

Познати су *њрилози-њредлози*: *више, ниже, њре* и *њсле* који се редовно наводе у граматикама, а могао би се навести још цео низ ауто-семантичних предлога који се могу употребити и уз глагол у функцији

²⁷ Види мој рад *Безлично њпродукњивно име*, *Анали филолошког факултета*, св. 11 (1974), стр. 319—355.

прилога: *близу, њројив, насујрој, насјрам, унушар, около, ујркос, украј, њоред, њоврх, удно, садна, усред, изван (ван), мимо, исјред, изнад, исјод, иза, између*, итд. Услов да ове речи буду прилози јесте, наравно, прилошка функција околности, да стоје уз глагол. Међутим, још више, услов је да имају једно пунозначно стварно значење места, неког стварног одређеног простора. Јер су прилози пунозначне речи и увек значе конкретно значење места, простора, времена, које као такве реализују потенцијал глаголске функције процесуалности која је по природи апстрактно структурно-граматичко значење. Прилог *више* има увек конкретно значење: нпр. *сјани више* (место), *живео више* (време), *ради више* (време-количина), а као предлог, *више главе*, значи апстрактан однос, оријентацију у простору. Прилог *ниже* (комп. од *ниско*, као што је *више* комп. од *високо*) има такође конкретно значење места, док предлог *ниже* значи апстрактан однос, нпр. *ниже куће*. Прилози *јре* (*јрије*, тј. раније) и *јосле* (*јослије, јошље, касније*) значе одређено, познато, конкретно време, а као предлози они значе апстрактне односе (исп. *јосле* < *јо-с-лѣ, до-с-лѣ, до-к-лѣ, ода-к-лѣ* — све прилози правца).

Што се тиче осталих прилога које смо овде поменули, а потенцијално их има много више, то су већ познати нови, неправи предлози, који су *аујосемантични*. Они су најчешће у функцији *substantivum adverbiale* + *генијив*, и као такви они чине индеклинабилне адвербијалне конструкције, као што чине *адверб количине* + *генијив* или *број* + *генијив* (в. горе, стр. 97). Док прилошке и бројне значе количину, ове значе место (простор) и време, наравно заједно са генитивом именице: нпр. *близу реке, насјрам Београда, унушар граница, украј реке, њоврх њива, усред срца, изван оgrade, исјред куће* итд. Ми видимо овде да су ови аутосемантични предлози, који увек везују генитив²⁸, по пореклу и структури *јредлог* + *јадез*, и да отуда имају пуно значење именичко — осим неких прастарог порекла као што су *исјред, иза, изнад, исјод, између* (мада се у последња два назире именичко значење: *јод* и *међа*). Како ми већ знамо да се међу прилозима налази знатан број оних који су постали од *јредлога* + *јадез* (в. горе стр. 96) — поставља се питање односа тих прилога и ових аутосемантичних предлога истоветне структуре. На основу тога што ови аутосемантични предлози, или тачније говорећи *substantivum adverbiale*, могу доћи и у прилошкој функцији, уз глагол — обично се мисли, и у граматикама

²⁸ Исп. код А. Белића поделу предлога на: а) старије предлоге и б) „новије предлоге, постале махом од именица, који се слажу готово искључиво са генитивом“. (*О јез. њрироди и јез. развјитку II* 1950, стр. 101—102). Види такође: И. Стевовић, *О њишану конструије јадеза с јредлозима*, ЈФ XXI 1955, стр. 233.

се среће редовно тврђење да предлози листом постају од прилога, да је то чак редовни пут настајања ових предлога, и као процес који је у току. Ово мишљење нам се чини пре као последица недовољне испитаности овог подручја и неизучености ове појаве, него ли што би оно било тачно и општепримљено: да прилози масовно прелазе у предлоге, да је функција ових аутосемантичних предлога раније била прилошка. Јер стање ствари које се у језику налази сведочи управо обратно: примарна функција ових речи је њихова функција у плану предлошко-падежних функција, где су оне постале аутосемантични *substantivum adverbiale*, а секундарно примају функцију прилога. Тек кад су оне, формиране у *substantivum adverbiale*, постале аутосемантичне речи и тако стекле извесну самосталност, оне су могле примити адвербативну функцију прилога. Ми смо их на почетку овог одељка управо зато и одвојили, и рекли да се они тек „могу употребити и уз глагол“, јер они ређе и теже долазе као прилози. Да су они по пореклу прилози, они би, будући прелазна категорија, чешће, лакше и стабилније долазили у прилошкој функцији. Уосталом, прелаз облика речи у другу врсту речи увек се оствари у плану *синтаксичких односа*, на нивоу реченичне комуникације као живе, актуелне и продуктивне језичке праксе (нпр. адвербијализација падежа): при том облик као посебна реч излази из синтаксичког плана и из нивоа комуникације и улази у синтагматску везу, у плану функција врста речи, на нивоу језичке номинације. Ови наши аутосемантични предлози, тј. *substantivum adverbiale*, још су претежно у синтаксичком плану предлошко-падежних функција, а тек изузетно примају функцију прилошке самосталне речи, прелазећи на подручје синтагматских веза у нивоу језичке номинације.

Поменућемо још овде сасвим усамљене случајеве самосталне употребе предлога *за* и *против* (*pro et contra*), што представља нарочито условљене елиптичне изразе, као што могу доћи и неке друге предлошке и прилошке семантичке опозиције: *од-до*, *унутар* и *око*, *изнад* и *испод*, *испред* и *иза*, *пре* и *после* или *горе-доле*, *тамо-амо*, *лево-десно* и сл.

Напоследку, позната је узајамност неких модалних прилога и *свеза* закључне и искључне партаксе: *дакле*, *једино*, *само*, *шек*, *осим*. Повратна заменица *сам*, *сама*, *само* развила је једно пунозначно придевско значење, по квалитету придева *усамљен*, *без других*, *одвојен*, а у прилошкој функцији облик ср. рода *само* развио је значење *једино* (нпр. *само* зна да каже тата) или *једино*, (нпр. *само* се смеје), а из овог значења је постала *појачајна* речца *само*, нпр. а киша *само* пада.

Заменичке речи *ево*, *ево*, *ево* указују на говорна лица. Оне немају функцију прилога нити могу доћи уз глагол. Имају функцију покази-

вања предмета и појава у *йлану говорних лица*: *Ево јагода. Ево одела, ево обуће, ево марама, ево йешифра. Ено дуге. Ено ждралова. Ейю кише. Ейю свайова. Ейю гостийу* итд. По самосталности својој ове речи су најближе *узвизима-ономатопејама*, који такође чине засебан и потпун. самосталан исказ. Још се *ейю* употребљава као *речца* са смислом: дакле, напоследку, на крају. *Ейю, йослушао сам йе. Ейю, сйигли смо! Ейю, све се добро свршило!*

Др Игрушин Стивовић

Резюме

Игрушин Стевович

НАРЕЧИЯ КАК ЧАСТЬ РЕЧИ

Вопрос о наречиях представляет очень интересную проблему в лингвистике, но она до сих пор недостаточно разработана. Даже в грамматиках наречия как часть речи неточно определены и в недостаточной степени отграничены от остальных частей речи. К наречиям обычно относят все полнозначные несклоняемые слова, а также те слова, которые невозможно с полной достоверностью отнести к какой-нибудь другой части речи.

В первой части своей работы автор настаивает на классификации и определении частей речи с точки зрения *функции*, которой они обладают как лексические единицы (лексемы) на уровне так называемой языковой номинации. Под функцией частей речи он понимает то категориальное структурно-грамматическое значение слов, значение частей речи, которое в языке выступает как особая форма действительного значения слов (познавательного-содержательного значения) и по которому слова распределяются в классы: каждое слово в языке по необходимости является одной из частей речи; в языке слова не существуют сами по себе — существуют только части речи.

На функциях частей речи, как первых и основных структурно-грамматических значениях в языке, базируется объединение полнозначных слов в словосочетания, а также синтаксическое сочетание форм флексии на уровне языковой коммуникации, в предложении, как основной единице речи, основной структуре языковой практики и использования слов. Следовательно, функции частей речи являются основой, на которой лежит вся грамматическая структура языка. Грамма-

тические значения слов — это формы их лексически действительных значений, и вместе с ними они составляют диалектическое отношение формы и ее содержания. Поэтому эти два значения составляют неразлучимое единство, неразрывную связь. При лингвистическом анализе их нельзя брать отдельно, одно без другого, их нельзя абсолютизировать, но эти два значения всегда должны быть отчетливо дифференцированы и разграничены (делимитация), так как они по своей природе представляют различные вещи: реальное значение связано в познавательно-содержательном плане с нашим опытом и познанием мира вещей, а грамматическое значение в категориальном, структурном и классификационном отношениях — форма реального значения.

Наречия определяются автором как часть речи с *обстоятельственой функцией*, как слова, детерминирующие глагол, и, будучи полнозначными, образуют вместе с глаголом словосочетания; они реализуют потенциальные значения глагольной функции процессуальности (время, место, способ, обстоятельства и др.).

Автор как одну из специфических особенностей наречий упоминает отсутствие у них словообразовательных суффиксов. Наречия не вступают в словообразовательные процессы с другими полнозначными словами: наречия не образуются от других слов и от наречий не образуются другие части речи. Однако наречия обладают реальным значением других полнозначных слов, от которых ведут свое происхождение: существительных, прилагательных, глаголов, числительных или местоимений.

В настоящей работе систематизированы и обработаны все наречия по отдельным группам, согласно своему происхождению. В конце работы выделены в отдельные группы все слова, которые не входят в состав наречий, хотя они обычно зачисляются в наречия.

ОСНОВНЕ СТРУКТУРАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РУСИНСКОГ ГЛАСОВНОГ СИСТЕМА

Овај приказ има донекле дескриптиван карактер, да би могао послужити као прилог информисању о неким карактеристикама још недовољно познатог и обрађиваног језика војвођанских Русина, који се са доста успеха негује и употребљава као књижевни, стандардни језик русинске народности. С друге стране, рад је замишљен и као прилог адекватном идентификовању русинских језичких појава у широј перспективи — упоредној и еволутивној. Податке сам прикупљао углавном непосредном ексцерпцијом русинске послератне литературе, књижевне, информативне и стручне, а проверавао их и донекле допуњавао анкетирањем русинских културних радника.

Савремено стање русинског гласовног система

1) Савремену русинску фонетику, посматрану у данашњем стању (синхронично), пре свега карактерише класичан петовокалски систем:

У транскрипцији:

i	u
e	o

a

(1°)

или у русинском писму:

и (i)	у (ju)
е (e)	о

а (ja)

(1°a)

Дифтонга и приметнијих позиционих варијација вокалске боје нема, а такође ни слоговних сонаната.

2) Не постоји фонолошка разлика дугих и кратких вокала, односно у квантитету слогова.

3) Акценат има утврђено место, тј. практично редовно је на претпоследњем слогу. Изговор социјализм, дебакл, ансамбл и сл. не значи стварно нарушавање овога правила, јер крајњи сонант постаје у извес-

ном смислу носилац слога. Запажају се, међутим, и нека реална одступања од овог правила, као акценат на првом слогу у сложеним бројевима типа пейдзешат.

4) Изразиту карактеристику русинске фонетике представља разуђен и доследан систем правих сугласника, са потпуном симетријом звучних и беззвучних сугласника, а такође развијен систем сонаната, што ћемо представити схематски (2°, 2°а).

p		t		t'		k
f		s		š		h
		c		č		
b		d		d'		g
(v)		z		ž		γ
		ẓ		ẓ̌		
v		r		j		
		l		ḷ		
m		n		ñ		

(2°)

или у русинском писму:

п		т		ть		к
ф		с		ш		х
		ц		ч		
б		л		дъ		г'
(в)		з		ж		г
		дз		дж		
в		р		й		
		л		лъ		
м		н		нь		

(2°а)

Битне карактеристике овог система су: постојање звучних африката (дз, дж); постојање експлозивног и фрикативног звучног велара (г', г,) постојање реда палаталних сугласника: ѿъ, дъ (слични по изговору мађарским *ty, gy*), нь, лъ. Не запажа се битнији утицај самогласника на изговор претходног сугласника (у синхроничном смислу, према данашњем стању), нити пак обрнуто, него долази до изражаја аутономност сугласника и самогласника.

Русинска савремена фонетика има, према томе, јасну логику једног доследног система, који у принципу можемо сматрати стабилним, а не системом у превирању, мењању, флукуацији.

Генетске карактеристике русинског гласовног система

Сложеније је, међутим, питање структуралних карактеристика русинске речи посматране дијахронично, с обзиром на генезу и однос према другим словенским језичким системима. Та сложеност се и очекује, с обзиром на основни податак који у формулацији русинског граматичара Г. Костельника гласи:

„Наша бешеда ше виробела на граніци трох народох: рускоукраїнског, польског и словацког“.

Треба овде додати да постоје битна подударења русинског језика и са белоруским.

Али пре него што пређемо на разматрање генетских карактеристика русинског гласовног система нужно је дати неке принципијелне ограде.

1) Словенски језици су толико међусобно блиски, а прелаз од једног ка другом (онде где су били у трајнијем територијалном контакту) толико је постепен да језичке (односно дијалекатске) разлике нису одлучивале где ће бити етничка одн. национална и политичка граница, него историјске и друштвено-политичке околности. И кад негде уочимо подударење националних граница са дијалекатским (језичким), то не значи аутоматски да су језичке разлике узрок такве националне границе. По правилу ће ближи истини бити обрнути закључак: језичке разлике често настају као последица политичких граница, јер се поједине језичке појаве теже шире преко такве границе, због смањеног контакта.

Другим речима, етничка припадност не одређује се језичким карактеристикама, па и овај наш прилог никако не може ићи у било какву аргументацију дискусије о етничком идентитету југословенских Русина, у којој је било и извесних забуна.

2) Кад у језичком систему који испитујемо нађемо језичку појаву својствену и неком другом сродном језику, само са крајњим опрезом можемо закључити да је та појава примљена из тога језика, односно направљена под његовим утицајем. Тек кад тачно утврдимо системске одлике испитиваног језика, моћи ћемо у њему са потребном сигурношћу разликовати појаве настале у развоју тога језика (било самосталне, било заједничке с неким другим језиком) од језичког наноса, адстрата, утицаја другог језика. Ово је потребно истаћи, јер се у постојећој литератури приликом објашњавања појединих појава и неке основне

црте русинског система идентификују као утицај других језика и презимање из њих, што није оправдано.

3) Русинске језичке одлике упоређиваћемо углавном само са словенским књижевним језицима, а не и са дијалектима у оквиру тих језика. То значи да упоредне податке наводимо у оријентационе сврхе, а не у смислу лингвистичке географије, која би морала оперисати и дијалекатским подацима. Упоредне податке наводићемо у схеми којој је циљ прегледност, а такође да омогући уочавање зависности простирања појединих појава од територијалног распореда словенских језика и њихове припадности овој или оној словенској језичкој грани или изоглосној области:

горњо- лужички	доњо- лужички	пољски	белоруски	руски
чешки	словачки	РУСИНСКИ	украјински	
словеначки	српскохрватски	македонски	бугарски	

У даљем тексту употребљаваћемо и скраћене ознаке: глж., длж., пољ., брс., рус., чеш., слв., РСН., укр., слн., сх., мак., буг.

Једна подробнија и потпунија анализа морала би, наравно, оперисати и са најважнијим дијалекатским подвојеностима на терену појединих језика, нпр. са српскохрватском дијалекатском четвороделношћу (кајкавски, чакавски, штокавски и посебно говори призренско-тимочке говорне зоне, који у неким структуралним појавама иду заједно са македонским и бугарским говорима, нарочито суседним), такође са посебним местом кашубског дијалекта у односу на пољски језик и др. Посебно кад је у питању русински гласовни систем, морала би се имати у виду чињеница да се источнословачки говори, који — како је познато — имају изразите подударности с русинским системима, упадљиво одвајају од средњословачких (на којима се заснива словачки књижевни језик) и западнословачких, као и чињеница да у западној Украјини постоје говорни типови којима је русински језик знатно ближе него књижевном украјинском.

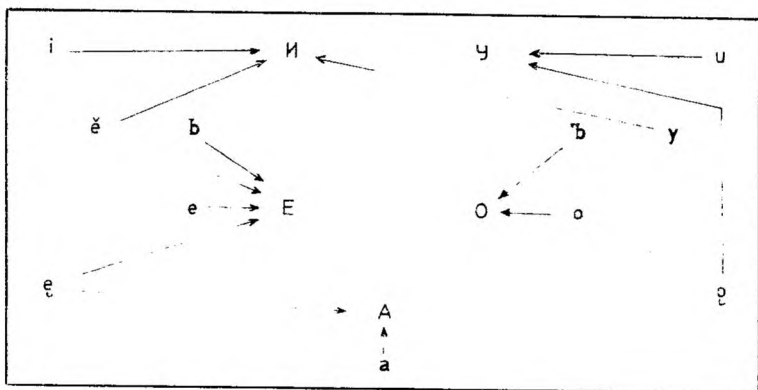
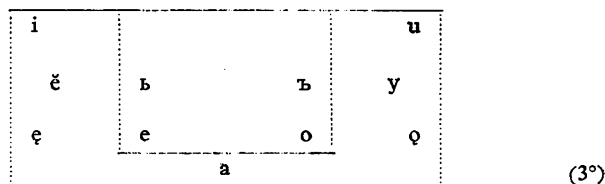
Међутим, ми овде пратимо језик југословенских Русина као нормирани књижевни језик, па је оправдано да га упоређујемо у првом реду са другим словенским нормираним, стандардним системима.

Основни однос русинског и прасловенског гласовног система

Овде ћемо у једном општем прегледу схематски приказати само опште, најкарактеристичније генетске односе русинског гласовног система према прасловенском, а у даљем делу овога рада посебно ћемо се задржати на појединим важнијим појавама.

В о к а л и з а м, приказан на схеми 1°, показује радикално упрошћавање у односу на прасловенски систем од седам дугих и четири кратка вокала (схема 3°). Основне линије свођења тога система приказује схема 4°.

У погледу прозо ди је русински спада у најмање конзервативне словенске језике, јер је захваћен и губљењем квантитета и стабилизацијом места акцента (схема 5°).

а) Одсуство квантитета:

гљк.	дљк.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.	
слн.		сх.	мак.	буг.

б) Стално место акцента:

гљк.	дљк.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.	
слн.		сх.	мак.	буг.

(5°)

Русински консонантизам, напротив, у својим старијим фазама значио је богаћење прасловенског система. Он у том погледу пружава генералну тенденцију прасл. периода: богаћење сугласничког система услед позиционих палатализација (и јотовања). То ћемо илустровати помоћу неколико схема, од којих прву (6°) треба схватити условно, као теоријски основ словенског консонантизма.

p	t		k
	s		h
b	d		g
	z		
v		j	
	r		
	l		
m	n		

(6°)

Схема 7°а, која представља коначни прасл. фонолошки систем (са оградом коју ћемо даље дати у погледу односа *k g h : c ž š*), још није довољна као исходиште појединих словенских консонантских система, међу њима и русинског, јер је вероватно да је већ у прасловенском дошло до знатнијег фонетског разлагања непалаталних сугласника на позиционе варијанте, да се — дакле под утицајем наредног вокала предњег реда нису мењали само *k g h*, него, у извесној мери, и остали непалатални сугласници, што ће касније у појединим језицима добити и фонолошки значај. То прасл. стање приказано је на схеми 7°б.

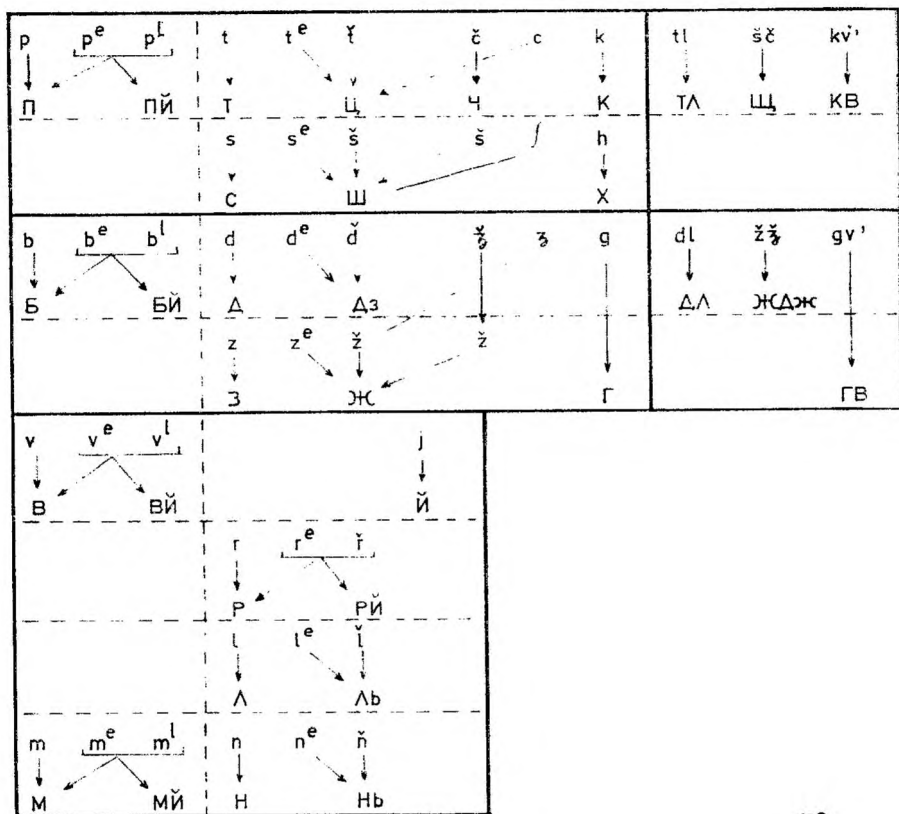
p . . . p ^l	t . . . t̃	č . . . c . . . k
b . . . b ^l	s . . . š̃ = š̃ . . . š . . . h	
	d . . . d̃ *ž̃ . . . ž . . . g	
v . . . v ^l	z . . . ž̃ = ž̃	
		j
	r . . . r̃	
m . . . m ^l	l . . . l̃	
	n . . . ñ	

(7°а)

p — p ^e p ^l	t — t ^e t̃	č c . . . k
	s — s ^e š̃ = š̃	š . . . h
b — b ^e b ^l	d — d ^e d̃	ž . . . g
	z — z ^e ž̃ = ž̃	
v — v ^e v ^l		j
	r — r ^e r̃	
	l — l ^e l̃	
m — m ^e m ^l	n — n ^e ñ	

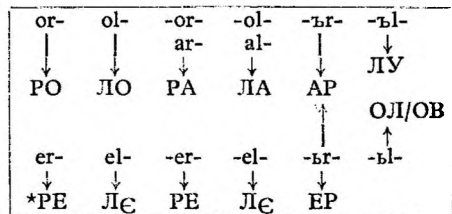
(7°б)

Полазећи од тога стања, можемо већ показати основне развојне линије русинског консонантизма (схема 8°); треба при томе напоменути да су *ш* и *ж* као рефлекси прасл. прогресивне палатализације једва засведочени (пенезж, впадзи).

(8°)

Схемом 9° ћемо, на крају овог прелиминарног прегледа, показати русинске рефлексе карактеристичних прасловенских слогова са ликви-

(9°)

дама (*r l*), о којима ће касније бити речи, када ћемо додати и неке податке о случајевима секундарне вокализације ових сонаната, што у овој схеми није приказано.

Напомена. Намерно смо горе избегли термин „трећа палатализација“ јер њена релативна хронологија у односу на млађу регресивну палатализацију остаје спорна. Без правих је доказа став да су рефлексни прогресивне палатализације били мекши него у позицијама регресивне палатализације: западнословенски рефлексни то не доказују (уп. нпр. код Бернштајна, *Очерк сравнительной грамматики славянских языков*, Москва 1961, стр. 202); нема доказа да јат није могло стајати иза палаталних сугласника (сем етимолошких ограничења), јер се случајеви као *otъsi* у лок. јд. лако објашњавају морфолошким уједначавањем (а с друге стране имамо *vsěhъ*, *sicěhъ*). Пре би се могло мислити на обрнуту ситуацију: варијанте *k g h* јаче су се мењале под утицајем следећег самогласника него под утицајем претходног, тако да је у овом другом случају лакше долазило до регенерације тврдих сугласника приликом коначне фонологизације и фонолошког разграничавања варијаната. Тако би шароликост рефлекса по словенским језицима могла значити да у доба прекида словенског језичког јединства ови фонолошки процеси још нису били завршени, па су на разграничење могли деловати различити фактори, као дисимилација (в. код Ирене Грицкат, *ЈФ XIX*, 87—110). Другим речима, и ту неуједначеност рефлекса ризикантно је узимати као доказ хронолошке разлике (као што ни разнолики рефлексни полупалатала испред слабог јера не сведоче о хронолошкој разлици између умекшавања пред слабир јером и пред другим вокалима предњег реда). На тај начин млађа словенска палатализација задњенепчаних сугласника, и прогресивна и регресивна, могла би се посматрати као суштински иста појава, аналогна појавама типа *јабуће*, *вешаља* у дијалектима југоисточне Србије.

Развој русинског вокализма

О слововима са *r l* ће даље посебно бити речи, а овде ћемо указати на неке друге појаве у развоју русинског вокализма.

Замене јата. Русинска замена прасл. *ѣ* је екавско-икавска. Немајући прикупљен исцрпан материјал који би омогућио темељнију анализу

и истраживање мерила распореда рефлекса јата, ограничићемо се само на неке прелиминарне констатације:

— у крајњем отвореном слогу запажа се само рефлекс *е* (мне, у чаше, о мире итд.);

— у једносложним речима са сугласником на крају преовлађује икавизам: вик, вист, витор (овде је *о* од секундарног полугласника), гнів, грих, жвир, лік, шлїд, шнїг, шмих, шпив, шнїц, цинь — али бег, швет, лес;

— у другим позицијама у унутрашњости речи срећемо оба рефлекса: били, лїви, швижи, ридки, стина, вира, рика, писня, вишац, винчац, дідо, клїци, лїсковец, нїжносц, мишац (глагол), квиток, одблїск, гнїздо, гвизда, дзивка, шитковка, стрибло, жридло, ришене, злодїй итд. — а с друге стране: бежац, бешеда, венец, дзелїц, дзеци, єсц, колєно, ленїви, лепши, лето, место, мешац, мешок, недзеля, нєми и др.

— заједно са бляди, могли бисмо и цали сматрати полонизмом, кад се овај последњи пример не би наслањао и на цадзиц, што асоцира посебну судбину јата иза старог *ц* (вероватно у вези са отврдњавањем овога гласа), о чему имамо сведочанстава на бугарско-македонском терену (прелази *сѣ* у *са* својствени су и врло старим писаним споменицима), а и екавизми *цесїа*, *цесар*, *целиваїи* и сл. у српскохрватским ијекавским говорима сведоче у сличном смислу;

— нема сумње да се број икавских примера увећавао и новијим наносима из Украјине (исп. злодїй, ділокруг, надїя итд.), али је сигурно да се русински икавизам не може свести на те новије утицаје, него представља елеменат изворног русинског система.

Замене назала Ѣредњег реда. Ни за двојаку русинску замену назала предњег реда (*е* и *'а*) немамо довољно исцрпан материјал да бисмо покушали утврдити мерила од којих је зависио избор рефлекса, па ћемо само навести неке карактеристичније примере:

— у крајњем отвореном слогу: ше, целе, щене, вимне итд., али З. л. мн. през. купя, бежа и сл.;

— у другим позицијама: пришагнуц, ряд, княз, вязац, памятка, мешац, заяц, вжац, зачаце, цагац, часц, жадлю, жадане, клятва, ядро, язык итд., а с друге стране: вецей, чежки, щесце, клєчац, гредка, мєжки, прєсц, трєшене, пейц (од рєть) итд.;

— примери прадки, ястраб, запрага указују да после сугласничке групе у којој је *р* на другом месту немамо рефлекс *я* него *а*;

— запажају се и различити рефлекс у дериватима исте основе (који би, кад се изузму привидне опозиције које чине стара русинска реч и нека новија позајмица, могли бити од значаја за утврђивање критеријума од којег је зависео један или други рефлекс): дзешец-дзешати; предза-прадки; чежки-цагац; швето-свати; паметливи-паметка; зредзовац-ряд; наджнєц-жац; целе-целята.

Иако би се по оваквим примерима могло рећи да је рефлекс можда зависео од тврдоће следећег слога, има доста примера које такво правило не би могло објаснити, па се овде нећемо задржавати на том проблему.

Рефлекси йолугласника. Русинском гласовном систему својствени су различити рефлекси тврдог и меког полугласника: сон, мох, хладок. любов (са *о* од *з*) према: дзєнь, пес, лєв, лєн, овєс, оцєц итд. (са *е* од *ь*). Замена су, дакле, као и у источнословенским језицима и македонском, уз делимично подударење и са словачким и бугарским језиком. Однос русинских рефлекса према другим словенским могли бисмо према томе овако представити:

гљж.	дљж.	пољ.	брс.	рус.
чєш.	слв.	РСН.	укр.	
слн.		сх.	мак.	буг.

(10°)

Од ове русинске замене полугласника има неких одступања: диждж (а не „дождж“), крев (а не „кров“) и сл., али се ипак рефлекси *о* < *ь* и *е* < *ь* могу сматрати основним правилом.

И секундарни полугласник, испред крајњег сонанта, показује двојак рефлекс: витор, сом, кладол, тресол, али: огєнь, осєм. Изгледа да је рефлекс зависео од карактера сугласника између којих се јављао секундарни полугласник.

Појаве йрегласа е у о. Како је познато, преглас старог *е* у *о* под утицајем следећег тврдог слога захватио је, у овом или оном виду, све источнословенске језике, а такође пољски и лужицке језике. Последице ове појаве, међутим, ограничиле су се у украјинском на позицију иза шуштавих сугласника. Слично ограничење (само још изразитије) видимо и у русинским рефлексима: чоло, пчола, мачоха, чорт, гарчок, брєцок, кружок, ишол и сл. — тако да појава доста ретко долази до изражаја и ни изблиза толико не утиче на општи лик језика као нпр. у пољском или руском језику.

Опшћа конзервативност русинског вокализма. У русинској лексици запажа се још покоја специфична промена вокала, нпр.:

— вечар, жалудз-жалудок; ляд (исп. и поменуто бляди, цали, цадзиц);

— љк, пирко-пире, ище; рижни (исп. поменуто диждж);

— челедз поред челядз.

Међутим, ово су лексички изузеци, па се упркос њима може рећи да русински вокализам оставља утисак сразмерно конзервативног система, у коме се добро чува континуитет вокала у односу на наслеђе из прасловенског доба (слично словачком и западнијим јужнословенским језицима). Томе утиску посебно доприносе ове појаве:

— нема систематског прегласа у вези са тврдоћом следећег слога, о чему је горе било речи;

— нема флукуације вокала ван акцента, тј. појава аналогних руском и белоруском акању;

— нема мешања рефлекса два прасловенска назала, као у пољском, бугарском и македонском језику (у русинском *o* даје редовно *y*);

— нема систематских промена вокала условљених акцентом, квантитетом и дуљењем у затвореном слогу, као у украјинском, пољском или чешком језику;

— нема дифтонгизација ни прегласа *a* иза меких сугласника, као у чешком језику — итд.

Рефлекси љрасловенских гласовних група or ol er el

Овде ћемо најпре прегледати позиције које одговарају тзв. „полногласију“ у источнословенским језицима, тј. случајеве у којима су се групе *or ol er el* налазиле између сугласника. Русински језик се овде заједно са чешким и словачким подудара са јужнословенским језицима, тј. има рефлексе *pa la pe le*. Међусобни однос словенских језика начелно је овакав кад су у питању групе *or ol*:

гљж.	дљж.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.	
слн.		сх.	мак.	буг.

(11°)

тј.:

ro/lo	ro/lo	ro/lo	opo/olo	opo/olo
ra/la	ra/la	PA/ЛA	opo/olo	
ra/la		pa/ла	pa/ла	pa/ла

(12°)

Примери: страна (од прасл. *storna*), глава (од прасл. *golva*), слично и драга, браніц, здрави, крава, праг, влага, злато, млади, класок, власи, длань итд.

Показани односи у ствари значе да у је јужној зони словенских језика у поменутих прасл. слоговима дошло најпре до дуљења вокала испред сонанта (због чега је *o* прешло у *a*, а *e* у *ja*), а затим до метатезе (измене места) вокала и сонанта. И у пољском и лужичким језицима као крајњи резултат имамо измењена места сонанта и пратилачког вокала, али је тамо развој ишао битно друкчијим путем, и није дошло до дуљења, а тиме ни до настајања секундарног јата. У источнословенским језицима изостала је и метатеза и дуљење, а неслагласност поменутих прасл. слогова са тежњом ка отвореним слоговима решена је развојем секундарног вокалног елемента иза сонанта.

Треба још напоменути да се разлика између *or* и *er* боље одржавала него између *ol* и *el*, јер су се у овом другом случају у источнословенским језицима (а тих је појава било и на северу западнословенске области) рефлекси изједначили у корист тврдог (нпр. рус. молоко од *melko* једнако као и голос од *golst*).

Међутим, кад су групе *or ol* биле на почетку речи, у слоговима тзв. циркумфлексног типа (где није наслеђена индоевропска дужина слога, него је развијена тек у прасловенском), ареали су битно друкчији, и русински језик — који овде има рефлексе *ro lo* — иде заједно са северном групом словенских језика

гљж.	дљж.	пољ.	брс.	рус.
чсп.	слв.	РСН.	укр.	
слн.		ск.	мак.	бут.

(13°)

Примери: роснуц, розум, робиц, робота, ровни, локец итд.

Рефлекси њрасловенског вокалног *r*

Односи словенских књижевних језика у рефлексима вокалног *r* начелно се свде на то да се на југозападу чува вокално *r* а на североистоку се девокализује, развијајући пратилачки вокал; у бугарском се јавља пратилачки полугласник (ѣ), што можемо узети као прелазни случај.

Русински гласовни систем не чува вокално *r*, тако да можемо узети да су односи словенских стандардних језика начелно овакви:

гљж.	дљж.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН. укр.		
слн.		сх.	мак.	бут.

(14°)

На месту прасловенског тврдог вокалног *r* (*ѣr*) налазимо овакве русинске рефлексе: покарма, тар҃овец, гарчок, таргац, гарло-подгар-ліна, смаркац, гарсточка, барз, скарб.

Међутим, за меко прасл. вокално *r* (*ѣr*) налазимо двојаку замену:

- шмерц, шерсц, черв, червени, церква, шмерджух, черпац, церпиц, шерп, перши, персцень, верх, верба, церліца, твердзиц, цверчок;
- умарти, зарно, бардо, сарня, чарни, подарти, тварди, штварток.

Није тешко уочити да тврди дентал (*d t z s n l*) изазива прелазак рефлекса типичног за *ѣr* у рефлекс какав је нормалан за *ѣr*, тј. имамо *ар* уместо *ер*.

Познато је да је тврдоћа дентала (*t d s z l n r*) могла имати јачи утицај на суседне гласове него тврдоћа осталих сугласника. То се најјасније види у пољском и доњолужичком, где се распоред рефлекса вокалног *r* подудара са показаним русинским распоредом а тврди дентали су изазивали и преглас јата и *е*. Међутим, посебан утицај дентала огледа се и ван ових језика, нпр. у руском (дентал је изазивао диспалатализацију претходног сугласника); видећемо ниже да и у српскохрватским говорима има трагова специфичног понашања тврдих дентала.

Показани распоред замена за вокално *r* може се сматрати главном русинском системском тенденцијом, али има и примера где се од таквих односа одступа у руско-украјинском смислу: жертва а не „жартва“, свердло а не „свардло“, оберт а не „обарт“, черстви а не „чарстви“ и сл.

У неким примерима налазимо и *-ир-* (вир҃ла, пирсла — глаголски партиципи), али изгледа да су то секундарне појаве и да оне бар једним делом представљају третман српскохрватског вокалног *r* у позајмицама.

Рефлекси ѣрасловенског вокалног *l*

Русински материјал показује три рефлекса:

- волна-вољняни, жолти (дублет), жолч (дублет), полковнік, полни, толковац, толмачиц, чолнок;
  - вовк, жовти (дублет), жовч (дублет);
  - длуг(ок)и, длужен-длуство, слунко-слунечнік, тлусті, тлучиц.
- Уочавају се ова системска правила:

1) не чува се вокално *l* (за разлику од чешког и словачког), него се редовно девокализује;

2) изједначен је рефлекс прасловенског *ɹl* и *yl* (за разлику од пољског, а подударно са источнословенским и др. језицима);

3) иза *tds* (примера за остале дентале немамо) нормални је рефлекс *лу*, у чему има подударања са пољским, доњолужичким и чешким језиком, а таквих појава има и у белоруском (длубаць, тлусты, тлумач и сл.).

Занимљиво је да за ову последњу појаву налазимо аналогije и у дијалектима југоисточне Србије; та појава је, уосталом, засведочена већ у Мирослављевом јеванђељу, српском споменику из XII века.

Слогови са секундарном вокализацијом r l

Како је познато, у слоговима у којима се у ранијим фазама прасловенског налазило *ru ri lu li* између сугласника вокали *u i* развили су се у полугласнике, тако да је у каснијем прасловенском ту било *р̣ь р̣ь ḷь ḷь*, где је носилац слога био полугласник (а не сонант *r l*). Кад је касније у развоју појединих словенских система наступало губљење слабих полугласника, долазило је до различитих разрешења:

— могао се полугласнички елеменат одржавати као јаки полугласник и даље се вокализовати (као и сваки други јаки полугласник), исп. рус. *дрожать, греметь*;

— могао се слог сводити на *r l*, али без развијања вокалног карактера тих гласова, што је својствено пољском и лужичким језицима;

— могло се развијати вокално *r l*, па се или одржавати као вокално (у чешком и словачком, а у погледу вокалног *r* још и у српскохрватском, словеначком и македонском), или се даље развијати на различите начине.

За овај последњи случај имамо примере простог развијања вокалног сонанта у други вокал (српскохрватски прелаз вокалног *l* у *u*), али је чешће долазило до комбинованих разрешења. При томе се развијао пратилачки полугласник (што се одржало у бугарском) или који други (пуни) пратилачки вокал, што у погледу оба сонанта имамо у украјинском и белоруском, а у погледу *l* и у словеначком и македонском.

Русинска ситуација спада у тип који смо констатовали за украјински и белоруски језик, тј. слог се није свео на *r l*, него се развијао пратилачки самогласник. Главне русинске системске тенденције огледају се у овим примерима:

— гирмиц, кирвави, скирхац, тирвац, дирґоніц, тирсковец-тирсовка;

— блиха, слиза.

Уочавају се ове законитости:

1) нема разлике између рефлекса слогова са прасл. *ъ* и прасл. *ѡ*, какву је очувао руски језик;

2) слогови се не свде на *r l* (за разлику од западнословенских и јужнословенских језика), него се развија пратилачки вокал;

3) карактеристични пратилачки вокал је типа *и* (и то тврдог, јер не долази до умекшавања: тирвац а не „џирвац“, слиза а не „шліза“), што је својствено и украјинском и белоруском језику (само што је у ова два језика не само у слоговима са *л* него и у слоговима са *р* пратилачки вокал иза сонанта).

Према томе је за међусловенске односе карактеристична схема

глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.	
слн.		сх.	мак.	буг.

(15°)

У појединим речима срећу се и друкчији рефлекси: *ри* (као у украјинском и белоруском) — хрибет, чарнобриви; *ре* (као у руском и старословенском) — кресциц, Греци; *ер* (можда у сербокроатизмима, с обзиром на изједначеност са рефлексом примарног вокалног *р*) — оберва, кертица. Међу њима је можда аутентично русинско једино хрибет, док остали примери вероватно представљају касније наносе и подешавања.

За рефлексе аналогних слогова на апсолутном почетку речи исп. ардза, ардзави (има и гардза, гардзави, са протетичким *г-*), ложка.

Русински рефлекси њрасловенских дијалекајтских йојава у консонантизму

l: ɫ dl. Русински језик у овим случајевима наслеђује неупрошене сугласничке групе, што због продуктивности наставка *-д л о* (мидло, шидло, ковадло итд.) и присуства *шл дл* у глаголској промени (плетла, кладли, ведли и сл.) представља доста уочљиву одлику савремене русинске речи.

Тий рефлекса ʔ ǃ. Мада су се ови прасловенски палатали доста различито развили по словенским језицима, сматра се да су се већ у

прасловенско доба формирале одређене дијалекатске зоне у погледу артикулације ових гласова. Русински рефлекс (*ц* *дз*: *цудзи*, *медзи*, *садза*, *ноц*, *моцни*, *лежаци*) укључују се у тип пискаве артикулације, и доста утичу на општи лик говора.

рј : *рј* и сл. У русинском језику изостаје епентетско *љ* у познатој позицији по којој се диференцирају словенски језици (на граници морфема): *јвјц*, *любени*, *купя* у 3 л. мн. презента итд.

kv gv : *cv zv*. Русински рефлекс показују да је велар у овим групама остајао неизмењен (*квет*, *квице*, *гвиздочка*), а појава се ограничава на свега неколико лексема, и нема приметнијег утицаја на општи лик русинске речи.

s : *š* као рефлекс *йалайализације* *h*. Како је познато, умекшано *s* (*š*) које се добијало од *h* у резултату млађих прасловенских палатализација задњенепчаних сугласника развило је у једном делу словенског пражезика шуштаву артикулацију и дало као резултат *š* а у другом делу није дошло до таквог развоја. Позиције у којима је ова појава долазила до изражаја готово су ишчезле из русинског језика, али се може рећи да је рефлекс *š* засведочен (у дериватима заменице *вѣсь*).

За све ове појаве русински језик показује рефлексе својствене западном прасловенском дијалекту. Они су, према томе, карактеристични за западнословенске језике, иако подударане са актуелним језичким границама није потпуно. Тако су групе *tl dl* у некој мери својствене и словеначкој говорној зони, а — обрнуто — појаве њиховог упрошћавања присутне су и у словачком; и у северноруским говорима има особеног развоја ових група (прелазак у *кл гл*). Исто тако, изостанак епентетског *љ* карактеристичан је и за бугарско-македонску област, па се одразио и у старословенској писмености. Најзад, ликови са *kv gv* присутни су у некој мери и у украјинско-белоруској области.

Позициона *йалайализација* и *дисйалайализација*

Рекли смо да је у последњој фази прасловенског језика изговор тврдих сугласника испред вокала предњег реда („меких“ вокала) био полуумекшан (полупалатализован). То закључујемо с једне стране на основу даљег развитка те појаве у словенским језицима, а с друге стране по аналогiji са судбином прасл. *k g h*. Наиме, ако је утицај меких вокала био довољно јак да у два маха измени *k g h* у потпуно нове гласове (старија палатализација: *č ž (ž) š*, млађа: *c z š*), онда је природно прет-

поставити да су се и други сугласници у некој мери мењали, иако не толико да постану нови гласови већ у словенском прајезику.

За севернословенске језике карактеристичан је даљи палатални развој, фонологизација ових полупалаталних сугласничких варијаната. Развио се велики ред нових палаталних гласова:

p' b' v' m' s' z' t' d' r' l' n'

при чему су се последња три изједначила са одговарајућим старим палаталима (рефлексима прасловенског јотовања).

Русински гласовни систем јасно засведочује ову појаву, чији рефлекси представљају једну од најочљивијих одлика русинског консонантизма. Примери: ешенъ од прасл. *jesenъ*, дзешец од *desetъ*, дзешати од *desetъja*, шерцо од *srъdъse*, желени од *zelenъja*, шиѣг од *snъgъ* итд. Русинско стање треба посматрати у светлу ових познатих појава:

— Може се узети да је ова појава заједничка за све севернословенске језичке системе (укључујући русински), а донекле и за бугарски језик. Њен одраз је, међутим, веома разнолик, због дејства диспалатализације, отврдњавања.

— Најпотпуније су сачувани рефлекси обе палатализације у руском, белоруском и пољском језику, мада и тамо имамо појава диспалатализације (тврдо белоруско *r*, тврди уснени сугласници у **damъ*, **pravъda*, *dn'a* а не *d'n'a* и сл.).

— И у украјинском се добро чувају стари палатали у неким позицијама, али је испред *e* и етимолошког *i* дошло до генералног отврдњавања. Сем тога долази до разлагања, декомпозиције уснених палатала, тј. до развијања пратилачког *j* (*п'ять* = *p'jat'* и сл.).

— Широки процеси диспалатализације карактеристични су и за словачки и чешки језик; у чешком су изразите и појаве декомпозиције палаталних уснених сугласника.

— У јужнословенским језицима прасловенска позициона палаталност није доживела знатнији развој, изузимајући донекле бугарски језик. Појаве неутрализације старих палаталних *ř* *l̥* *ñ* и *r̥* *l̥* *n̥* карактеристичне су не само за бугарски него и за македонски језик, али је овде до изједначења долазило више отврдњавањем старих палатала него развојем мекоће полупалатала.

— У српскохрватском и словеначком језику ова позициона палатализација није се даље развила, него се може рећи да је дошло до обрнуте еволуције: појачала се аутономност сугласника у односу на самогласнике.

Разумљиво је да у оваквој разноликости појава постоје специфична подударана и разлике међу појединим језицима, тако да се

формирају занимљиви међујезички ареали; сваки језик има свој специфични систем, али су поједине карактеристике једног језичког система заједничке за више језика.

Упркос различитим укрштањима ареала, може се уочити одређена поступност коју ћемо илустровати пратећи рефлексе полупалатала испред *e* и посебно неутрализацију односа полупалатала *r^e*, *l^e*, *n^e* и одговарајућих палатала. Наиме, поступно се ограничавају фонолошки поремећаји (преласци једног гласа у други односно изједначења различитих гласова) изазвани развојем полупалаталности и диспалатализацијом. Табела показује судбину прасл. полупалатала у позицији где у датом језику иза таквог сугласника имамо *e* које води порекло од прасл. вокала предњег реда (за чешки језик узимаћемо у обзир *e* од прасл. *jata*). Знаци у табели представљају:

+ мек рефлекс полупалатала;

≠ палатализацијом измењен рефлекс, али без чувања изговорне мекоће (тј. рефлекс који се отврдњавањем изједначио с каквим другим сугласником, а не са својим тврдим парњаком);

декомпоновану палаталност (тј. рефлекс у коме се из меког изговора развило пратилачко *j*);

≠ тврд рефлекс, али изједначен са одговарајућим старим палаталом (само за однос *r^e*, *l^e*, *n^e* према *ř*, *ḷ*, *ṇ*);

= рефлекс једнак рефлексу тврних сугласника.

	<i>p^e</i>	<i>b^e</i>	<i>v^e</i>	<i>m^e</i>	<i>s^e</i>	<i>z^e</i>	<i>t^e</i>	<i>d^e</i>	<i>n^e</i>	<i>l^e</i>	<i>r^e</i>
руски	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
пољски	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	≠
белоруски	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	≠
лужички	+	+	+	+	=	=	+	+	+	+	+
чешки	#	#	#	#	=	=	+	+	+	+	+
РУСИНСКИ	=	=	=	=	≠	≠	≠	≠	+	+	≠
словачки	=	=	=	=	=	=	+	+	+	+	≠
украјински	=	=	=	=	=	=	=	=	≠	≠	≠
бугарски	=	=	=	=	=	=	=	=	≠	≠	≠
македонски	=	=	=	=	=	=	=	=	≠	≠	≠
српскохрватски	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	≠
словеначки	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=

(16°)

Треба истакнути условност овакве лествице, јер ако би се посматрали рефлекси не испред *e* већ испред *'a*, украјински, па и бугарски језик нашли би се у самом врху, јер се у тој позицији у њима чува читав

ред палаталних сугласника; и сам русински би могао ићи ка врху по броју фонолошких поремећаја, јер бисмо га могли оставити без иједног знака =, тј. и уснене сугласнике означити једнако као *r* (као накнадно отврдњавање и изједначавање и палатала и полупалатала). С друге стране, чешки бисмо могли сместити и знатно ниже, јер се сугласници не палатализују у неким позицијама у којима је у севернијим језицима палатализација редовна (испред етимолошког *e* и *ь*), док бисмо га по чувању изговорне мекоће код рефлекса прасл. полупалатала могли (заједно са словачким) сместити изнад русинског.

*Карактеристике русинских рефлекса
палатализације и диспалатализације*

Поменућемо само најочљивије моменте.

1) Русинска палатализација је широког опсега у односу на вокале који су је изазивали, без ограничења која видимо у чешком, бугарском или украјинском језику; она се рефлектује испред свих прасловенских вокала предњег реда, ма какав био њихов каснији рефлекс:

дзењ од *dънъ*;
вжац од *vъzъti*;
шестра од *sestra*;
шнѣг од *sněgъ*;
шерп од *šъgrъ*.

Испред *и* од *ы*, као и у неким другим позицијама које ћемо касније видети, изостаје, међутим, палатализација.

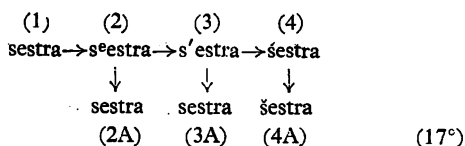
2) Иако се нису одржали меки уснени сугласници и меко *r*, русински језик чува јасне доказе да су и они некад постојали, да је палатализација захватала читав ред непалаталних прасловенских сугласника. Докази су:

— трагови посредне палатализације, где је некадашњи меки лабијал преносио мекоћу на претходни сугласник: швекор < *s'v'ekъr* < *svekrъ*, дзвигац < *d'v'iъat* < *dvigati*, шмих < *s'm'eh* < *směhъ* итд. (исп. и жренко од *zъrě-*);

— испред вокала задњег реда палаталност се није губила без трага, него је долазило до декомпозиције, излучивања *j*: вязац = *vъzъc* < *v'âzat* < *vъzati*, ряд = *rъad* < *r'âd* < *rědъ*.

У овој последњој појави блиске паралеле пружа за лабијале украјински језик (в'язати), а сличних појава има и у чешком (*pět* = *pjet* < *pěť*) и другде.

3) Русинска палатализација била је у фонетском смислу изразита, и доводила је до знатнијег удаљавања палатала од тврдог парњака него што је то било у руском и украјинском, тј. доводила је до развијања шупшавости у s' z' , која је карактеристична и за белоруски, пољски и лужичке језике. Због тога, кад је дошло до диспалатализације (отврдњавања), нису се могли регенерисати изворни тврди сугласници — као у украјинском — него су се стабилизовали измењени гласови. Тако би се однос русинског система према поменутим језицима (и нпр. српскохрватском, као типичном по томе што се у њему није развила прасловенска полупалаталност) могао овако представити:

Развој од полазног типа (1) до (2), где је дошло до извесне изговорне промене али још не до стварања нове фонеме, можемо сматрати прасловенским. Руски језик остао је начелно на типу (3), док је тип (4) карактеристичан за белоруски и пољски (уз нарочите прегласе вокала *e*), док је за српскохрватски (2A), украјински (3A) и русински (4A) систем карактеристичан исти правац секундарног развоја (диспалатализација, отврдњавање), само што се полазна тачка разликовала по ступњу до којег је био дошао развој палаталности.

4) Ни у једном стандардном словенском систему диспалатализација није довела до тако корених структуралних промена као у русинском. У њему је генерално неутрализована опозиција старих и нових палатала (што се у већини словенских језика ограничава на рефлексе *r l n*):

$r^e = \check{r}$: ряд < rѣдъ — као моря < моѣа;

$l^e = \check{l}$: огляд < oglѣдъ — као воля < воѣа;

$n^e = \check{n}$: дзень < дѣнь — као конь < коѣнь;

$t^e = \check{t}$ } дзевец < devѣтъ — као цудзи < туѣъ;

$d^e = \check{d}$ }

$s^e = \check{s}$: ношиц < nositi — као ношене < пошенѣе;

$z^e = \check{z}$: жем < zemъ — као вяжеш < vѣжешъ;

$b^e = b^l$: любиц < lubiti — као любени < lubѣнѣ;

$v^e = v^l$: вязац < vѣzati — као явяц < jav'ati — итд.

Ово је јединствена појава међу познатим словенским системима и једна од најзанимљивијих структуралних карактеристика русинске фонетике. Она је била од великог значаја за успостављање правилности у разним парадигмама и упрошћавање гласовних алтернација у њима, јер су се тројне алтернације (тврди сугласник: стари палатал: нови палатал, нпр. руско ход-хожу-ход'иѣ, чак и четврти, унесени алтернант: хождение) свеле на двојне (δ : δz и сл.).

Задржали смо се дуже на русинским рефлексима палатализације зато што нам ова појава омогућује и неке начелне закључке. Пре свега, показује се да русинска фонетика није механичка мешавина различитих наноса из разних словенских језика, него аутентичан систем, са доследном унутрашњом логиком. Истовремено, ове појаве у великој мери осветљавају однос русинског гласовног система према другим словенским системима, па и место русинског језика у породици словенских стандардних језика.

При томе разне структуралне карактеристике указују на различите ареале, нпр.:

1) африкате уместо t^e d^e

2) шуштавост рефлекса s^e z^e

глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.	глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.		чеш.	слв.	РСН.	укр.	
слн.		сх.	мак.	буг.	слн.		сх.	мак.	буг.

(18°)

(19°)

3) рефлекс s^e z^e различит од рефлекса тврдог s z

испред e

испред $'a$

глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.	глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.		чеш.	слв.	РСН.	укр.	буг.
слн.		сх.	мак.	буг.					

(20°)

(21°)

4) отврдли рефлекси s^e z^e

испред e

испред $'a$

глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.	глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.		чеш.	слв.	РСН.	укр.	буг.
слн.		сх.	мак.	буг.					

(22°)

(23°)

5) отврдли рефлекси $t^e d^e$ испред e

глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.	
слн.	ск.	мак.	буг.	(24°)

испред $'a$

глж.	длж.	пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.	буг.
				(25°)

Упркос неминовној условности у избору појава које смо пратили, изложене схеме добро илуструју место русинске карике у ланцу или мозику словенских стандардних система и додирне тачке русинске фонетике са стандардним системима појединих словенских језика.

Русинска одсјуцања од позиционе палатализације

Показано русинско мењање сугласника испред вокала предњег реда није више живи актуелан фонетски закон (као нпр. у руском језику), него припада историји русинског гласовног система. Има, наиме, доста примера где се у русинској речи данас налази неизмењени (тврди) сугласник испред e , $и$ или у позицијама где је некада иза тог сугласника био вокал предњег реда. Овде можемо разликовати неколико случајева.

1) Етимолошки разлози. Тако није долазило до палатализације испред $и$ од $ы$ (син, сир, дим) као ни испред пратилачког $и$ које се развило у рефлексима неких слогова са $r l$ (тирсовка, дирџоніц, блиха, слиза). То сведочи о великој старини палатализације, као и о томе да је она давно престала бити жив и обавезан гласовни закон.

2) Позициони разлози. Испред некадашњег слабог $ь$ које је стајало између сугласника само изузетно имамо трагове умекшавања (свадзба, лішка), а иначе је нормално: гладни а не „гладзни“, началнік а не „начальнік“, тлачидба, писмо и сл. Исто тако испред $ц$ од t' и $дз$ од d' претходни сугласник је данас тврд (госц а не „гошц“, спец а не „шпец“ итд.), иако је некад несумњиво морао бити у некој мери умекшан. Сличну појаву имамо у случајевима где је дошло до отврдњавања слога са вокалним r (зарно а не „жарно“, сарня а не „шарня“). У свим случајевима то заправо значи да је до отврдњавања дошло пре него што је у процесу умекшавања сугласник био веома измењен, тако да се још увек могао регенерисати тврди сугласник, о чему смо говорили у вези са украјинском диспалатализацијом.

3) Уједначавање облика. По угледу на облике у којима се могао сачувати или регенерисати тврди сугласник, могао се и настали умекшани

сугласник поново замењивати тврдим. Очекивали бисмо однос *едзен: едного-една; *цвердзиц: тварди и сл., али су се први облици изменили под утицајем других, тако да имамо данас еден, тврдзиц. Облици са тврдим сугласником могли су утицати и на нова образовања: безчислени (а не -ле-) према число; смертељни (уместо „шмерцељни“) према могућем *смартни; сердечни (уместо „шердзечни“) према могућем *усардни или сл.; треба, наравно, рачунати и са утицајем других словенских система (црквенословенског, украјинског и др.).

4) Хронолошки разлози. Речи које су примљене у русински говор после престанка активног дејства закона палатализације задржавале су неизмењен тврди сугласник: граматика (а не -ци-), ниџилизм (а не „ниџилизм“) итд. Ипак је у многим позицијама умекшавање продуктивно, па се преноси и на нова образовања, нарочито кад се изводе од домаћих, словенских основа (надзорник, закупнина итд.).

Још неке појаве у развоју русинског консонантизма

Показани односи прасловенских и русинских сугласника још нам не објашњавају постанак целокупног данашњег русинског сугласничког система, па ћемо овде указати на још неке појаве.

1) Промена изговора прасловенског *g* каква је својствена русинском језику, има веома широк ареал у словенским језицима. Она је карактеристична не само за украјински, белоруски, словачки, чешки и горњолужички језик, него и за јужноруску говорну област и неке словеначке говоре, а позната је и на терену чакавског дијалекта. Према томе, могли бисмо је схематски овако представити:

глж.	длж. пољ.	брс.	рус.
чеш.	слв.	РСН.	укр.
слн.	ск.	мак.	буг.

(26)

2) За неколико русинских сугласника можемо рећи да су углавном везани за позајмице и за утицај других система (слично као што се за сугласник *џ* може констатовати у односу на све словенске језике):

- *џ*: фабрика, фарба, форма, фијалка итд.;
- *дџ*: дябол, Дюра, мађарски итд.;
- *џь*: дутяц, фитюла;
- *г'*: група, магазин, енерџия.
- *дџ*: индџилір и др.

Међутим, ниједан од ових сугласника не ограничава се само на позајмице. Као што се иначе у словенским језицима поред *ф* у позајмицама јавља овај глас и у различитим ономатопејама или као резултат специфичних гласовних промена (исп. русинско некњижевно *фчера*, *фшадзи*), тако су се и остали поменути русински гласови проширили преко граница позајмица. За стабилизацију *дѣ* *ѣѣ* у русинском систему нарочито су заслужни неоукрајинизми (*дјеслово*, *дјялносц*, *тјлесни* итд.), а захваљујући својој мекоћи ови гласови су погодни за хипокористична образовања (*дјдо*, *Петѣо*), која се у свим језицима наслањају на дечји изговор. Што се тиче *г* изгледа да оно није у свим позицијама ни прешло у *з*, нпр. у суседству с вокалним *р*: *тарговец*, *диргоніц*, а карактеристично је и за неке друге позиције: *ягод* (од *як год*), *гужел*, *гдовица* и сл. За *дз* исп. *дзмуркац*, *дидждз* и др.

3) За русински језик доста је карактеристична и појава протетичких сугласника: *в-он*, *г-ужел*, *г-арешт*, *г-евтот*, *некѣ*, *г-ардза* и сл.

Митар Пешикан

Резюме

Митар Пешикан

ОСНОВНЫЕ СТРУКТУРНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ РУСИНСКОЙ ФОНЕТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Немногочисленная народность югославских русин (самоназвание — *руснаци*, язык — *руска бешеда*) переселилась в места ее нынешнего обитания в XVIII в. из области Карпат. В 1974 г. русины отметили семидесятилетие первой своей книги — „З мойого валала“. Ее автор, Гавриил (Габор) Костельник, впоследствии заложил основы русинского языкознания и филологии, выпустив „Граматику бачвансько-рускей бешеди“. За семьдесят лет, на протяжении которых условия существования не всегда благоприятствовали развитию духовной культуры малой народности, у русин сложилась довольно богатая литература, достигшая особенно больших успехов в период после второй мировой войны. Наряду с учебно-педагогическими и иными изданиями регулярно выходит журнал „Шветлосц“, на страницах которого публикуются и материалы по русинскому языку.

Филологическая литература находится в стадии становления: изданы орфографический кодекс и некоторые терминологические спра-

вочники, готовится выпуск сербскохорватско-русинского словаря. Опубликованные труды имеют преимущественно прикладной, практический характер, они призваны удовлетворять повседневные потребности языковой культуры. Современное состояние фонетической системы русинского языка (в плане синхронии) достаточно точно представили и описали филологи-русины Г. Костельник, М. Кочиш и др. В последнее время вопросы русинского языка успешно разрабатывает советский лингвист А. Дуличенко. В научной литературе все еще нет, однако, исследований русинской фонетики с позиций диахронической и сравнительной фонологии.

В данной работе представлены основные характеристики русинской фонетики в плане синхронии и диахронии, в сравнении с другими славянскими языками.

GRAFIJA DUBROVAČKIH TESTAMENATA 17. VIJEKA

Stari spisi su, pored ostalog, vrlo značajni jezički spomenici. Tako, stari dubrovački testamenti opovrgavaju tvrdnju da se Dubrovčani nisu služili našim jezikom u javnom životu, ukazuju na odnose latinica — ćirilica na dubrovačkom području (prvi prozni tekst, zapisan latinicom na našem jeziku baš je testament), otkrivaju izvjesne društvene odnose koji se ogledaju i u jeziku (rječnik, sintaksa), dokazuju da je jezik književnih djela Gundulićeve epohe i jezik pravnih spisa Kancelarije u stvari isti, dubrovački govor u osnovi, ili, pak, pružaju novi „dokazni materijal“ o porijeklu dubrovačkog govora.

Prelistali smo dvadeset dva sveska oporuka arhivske serije Testamenta Notariae X-1 i pročitali sve testamente i testamentarne bilješke, zapisane našim jezikom u Notarijatu Dubrovačke Republike od 1599. do 1701. godine. Dubrovački su kancelari zapisivali i prepisivali testamente latinskim, talijanskim (najviše) i našim jezikom, latinicom.¹ Broj testamenata, pisanih našim jezikom raste, sukcesivno, prema novijim godinama, tj. prema kraju vijeka. U 51. svesku (1599) svega su dva testamenta na našem jeziku, dok ih je u 72. svesku (1700) čak šesnaest.

Prvi zapisani testament u Dubrovačkoj Republici datira iz 1281. godine.² Upisao ga je Tomazin de Savera na latinskom jeziku. Naime, gradska je uprava 1275. godine ozakonila da se svi novčani poslovi koji prelaze svotu od 10 perpera moraju sklapati pismeno. I zbog toga „dotadašnji dubrovački notari iz redova svećenstva više nisu bili kadri da vrše službu notara“.³ Poslova je sve više, te Dubrovnik 1277. godine pozove učenog notara Tomazina de Saveru iz Reggija u Lombardiji da preuzme ovu dužnost, a njegove arhivske knjige otkrivaju vascijeli život starog Dubrovnika.

¹ O latinici i ćirilici u starom Dubrovniku isp. članak: Latinica i ćirilica u starom Dubrovniku, „Odjek“, Sarajevo, 1/1974.

² Vidi: Gregor Čremošnik, Spisi dubrovačke kancelarije, knj. I, Monumenta Historica Ragusina, JAZU, Zagreb 1951, str. 125. pod brojem 434.

³ Ibidem. Predgovor, str. V.

K. Jireček konstatira da su već u 16. vijeku oba sekretara (*cancellarius communis*) Dubrovčani „de populo“, umjesto dotadašnjih Talijana, i za „tri sudska pisara uzimani su domoroci“.⁴ On je izdao i prvi testament, zapisan latinicom (*Test. Not.*, sv. 33, f 223; 1524. godine). Tu je posljednju volju iskazala Rusa Giurgia Gargurichia.

O GRAFIJI LATINIČKIH SPISA 17. VIJEKA

Grafija je dubrovačkih spisa 17. vijeka slična talijanskoj. Naš i talijanski jezik imaju iste glasovne vrijednosti samoglasnika: *a*, donekle *i*, *u*, te suglasnika: *p*, *b*, *f*, *v*, *t*, *d*, *l*, *m*, *n* i donekle *r*.

Talijanska se ortografija ističe čestim udvajanjem suglasnika koji „se izgovaraju mnogo intenzivnije odnosno dulje od jednostavnih suglasnika“.⁵ Na dubrovačke spise, pa i na testamente 17. vijeka, mogao bi se primijeniti Rešetarov zaključak da „se prilično rijetko piše dvostruko slovo, pa i to samo donekle kaže kvantitet sloga“.⁶ A poznato je da se u talijanskom jeziku kratko izgovara svaki samoglasnik pred dvostrukim suglasnikom. U testamentarnim spisima često je (i opravdano) udvajanje suglasnika *ss*, jer ono, tako napisano, kao i u talijanskom, uvijek označava fonemu *s*. I enklitički oblik zamjenice *se* u izvjesnim se slučajevima piše *sse* pri spajanju s prethodnom riječi, čak ovako: *dasse rasdieli* (69, 29),⁷ *dasse ima prodat* (69, 35), *dasse ima datti* (69, 35).

Govoreći o razlikama između ćiriličkih i latiničkih spomenika Milan Rešetar je primijetio da se upotrebljava „dvostruki vokal za dug vokal“ (i naveo primjer: *daan*)⁸ što se ne može primijeniti na tekstove testamenta 17. vijeka, jer takvih udvajanja gotovo i nema. Tako je genitivni nastavak *â* zabilježen kao *aa* u rijetkim testamentima s kraja vijeka; npr. u testamentu dubrovačkog trgovca Frana Kalodere Nikolina (*Test. Francisci Nicolai Caloiero*; 71, 147—152) samo u riječi *misaa*, više puta. U još nekoliko rijetkih slučajeva naići ćemo na udvajanja: *paas* od *slata* (60, 64), *itee* (= *i tē*; 64, 51), *stoo* (54, 229v), *suee* (genitiv; 55, 79), *platee* (55, 88) i *gnee* (58,2).

⁴ Konstantin Jireček, *Monumenta Ragusina*, u Zborniku Konstantina Jirečeka I, Beograd 1959, str. 321.

⁵ Josip Jernej, *Konverzaciona talijanska gramatika*, I dio, Školska knjiga, Zagreb 1970, str. 8.

⁶ Milan Rešetar, *Najstarija dubrovačka proza*, SAN, Posebna izdanja CXCI, Beograd 1952, str. 9.

⁷ Prvi broj označava svezak, a drugi folio-stranu arhivske serije Testamenta Notariae.

⁸ M. Rešetar, *Proza*, str. 14.

Kada je riječ o grafiji i ortografiji 17. vijeka, treba pomenuti pokušaj pravopisne reforme Dubrovčanina Rajmunda Džamanjića „Nauk za pisati dobro latinskijema slovima riječi jezika slovinskoga kojijem se Dubrovčani i sva Dalmacia kako vlastitijem jezikom služi“ (In Venetia 1639), ali i dodati što je o tome zapisao I. Đorđić u „Uzdasima“: „... budući Džamanjić Dubrovčanin radio utemeljit i zasjeći uredbe od skladnospisja slovinskoga, dogodilo mu se što jur velikomu Platonu u uredbah i zakonijeh od njegova skupnovladanja ali republike, koji su bili od njecijeh hvaljeni, od njecijeh pohuljeni, a od nikoga nasljedovani.“⁹ O tom pokušaju stvaranja prvog fonetskog pravopisa kod nas pisao je i C. A. van den Berk u svojoj studiji „Y a-t-il un substrat čakavien dans le dialecte de Dubrovnik“. U predgovoru svoje knjižice i sam Džamanjić ističe kako Dubrovnik i Dalmacija govore „slovinskim“ jezikom i pišu na dva načina: latinicom i ćirilicom, pa kako se „niko ne trudi da piše pravilno latinskim slovima, odlučio je predložiti logičan i fonetski pravopis za jezik Dubrovčana i drugih Dalmatinaca“.¹⁰

Vrijedno je, uz to, citirati i ovu Maretićevu konstataciju: „Stari su hrvatski pisci skrajali sebi azbuku, koji po latinskoj, koji po talijanskoj, koji po mađarskoj, a samo jedan (Ančić) se ugledao u ćirilsku bosansku azbuku i po njoj složio znakove za *d*, *lj*, *nj*. Dalmatinski su i čakavski pisci imali dosta prilike, da po glagolici udese latinska slova za hrvatski jezik, ali su oni radili, kao da glagolice nije nigda na svijetu bilo. Da je s kojom srećom udarena za temelj ćirilica ili glagolica i prema tijem pismima da je latinsko pismo prerađeno, bio bi hrvatski pravopis u staro doba mnogo jednostavniji i bolji.“¹¹ I Rešetar konstatuje da je najstarija dubrovačka proza „prilično šarena“, pretpostavlja da su „postojale razne pisarske škole“, a uticaji su s raznih strana.¹² On potvrđuje Maretićevo mišljenje riječima: „Ali od glagoljske ili ćirilske grafike mislim da stari dubrov. pisari nisu ništa uzeli, jer bi inače po svoj prilici najprije primili tačno, ili bar tačnije razlikovanje sibilantâ *s*, *z*, *c* i palatalâ *š*, *ž*, *č*.“¹³ Uostalom „latiničkim“ pisarima bile su veće poteškoće (nego ranijim „ćiriličkim“) kako da zapišu one glasove našega jezika kojih u latinici nije bilo: *š*, *ž*, *č*, *dž*, *ć*, *d*, *lj* i *nj*, ne manje poteškoće izazivalo je označavanje velara: *k*, *g*, *h*, vokalnoga *r*, vokala: *i*, *u*, te

⁹ Citat je iz: Istorije hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima, T. Maretića, Djela JAZU, knj. IX, Zagreb 1889, str. XII.

¹⁰ Vidi o tome u prikazu Van den Berkove knjige, koji je objavljen u „Južnoslovenskom filologu“, knj. XXV, str. 418—422.

¹¹ T. Maretić, Istorija, str. XII.

¹² Rešetar navodi uticaje „iz crkvenoslavenske i dalmatinske književnosti, iz latinske i talijanske“. Proza, str. 13.

¹³ Ibidem, str. 13.

suglasnika: *j*, ili *c*, *z*, *s*; pa čak i *ž* koje se govorilo i još se čuje u Dubrovniku. Možda je Rešetarovu konstataciju „da od 30 običnih naših glasova samo za 13 nalazimo redovno u svim spomenicima iste oznake, to jest za *a*, *b*, *g*, *d*, *e*, *l*, *m*, *n*, *o*, *p*, *r*, *t*, *f*“,¹⁴ trebalo smanjiti za koji glas.

Zamjena staroga jata

Pitanje zamjene staroga vokala *b* predstavlja jedan od najvećih i najtežih problema u istorijskoj fonetici našega jezika. U toku 14. i 15. vijeka počinje se javljati ijekavska, ekavska i ikavska zamjena ovoga starog samoglasnika.¹⁵ Rešetar je siguran da se u Dubrovniku, već sredinom 15. vijeka „govorilo gotovo čisto jekavski“.¹⁶

Refleks jata u testamentima 17. vijeka nije uslovljen kvantitetom sloga; svugdje je: *ie*. Dakle, refleksi jata u dugim i kratkim slogovima se ne razlikuju. Međutim, logično je zaključiti da glas *jat* nije imao istu glasovnu vrijednost u dugim i kratkim slogovima u dubrovačkom govoru 17. vijeka, već se samo jednako bilježio.

Prema tome, samo je jedna zamjena jata: *ie* bez obzira na dužinu (za *je* i za *iје*): *diezi*, *dum Stiepanouoi*, *dieuoizi*, *neuiestinoj* (51, 48v), *rasumieti*, *suiedok*, *diете*, *mientouati* (54, 171), *odniet*, *suiedozzi*, u *tielu*, *suiechie* i *suiechizze*, da *sse rasdieli*, *poslietgni*, *brieme* (69, 29), *dieuizze*, *priechi* (69, 35) itd.

Ovo pitanje je važno „napose za najstariji dubrov. govor, jer treba da se raščisti pitanje jesu li Dubrovčani nekad bili, bar većinom ikavci...“¹⁷ Rešetarovo je uvjerenje „da su povelje 13. vijeka pisane redovno *ekavski*, a da od srpskih kancelara Parmezan u sredini 14. vijeka ima dosta ikavskih i nešto ekavskih oblika a ni jedan jekavski“.¹⁸ Testamenti 17. vijeka dokazuju da su ikavizmi sve rjeđi i da obično „dolaze“ u istim leksemama. Poslužimo li se Rešetarovim zaključkom,¹⁹ uvjerit ćemo se da je govor starog Dubrov-

¹⁴ Ibidem, str. 11.

¹⁵ Pavle Ivić, Srpski narod i njegov jezik, SKZ, Beograd 1971, str. 128. i d.

¹⁶ Rešetar, Proza, str. 27.

¹⁷ Ibidem, str. 15.

¹⁸ Rešetar, Najstariji dubrovački govor, Glas CCI Srpske akademije nauka, Beograd 1951, str. 26. U to se Rešetar uvjerio proučavanjem spisa u Dubrovačkom arhivu.

¹⁹ „Što je dakle u vrijeme prvih pjesnika sastavljeno prozom u Dubrovniku pisano je bez pjesničkih čakavizama i ponajviše jekavski: tako pišu svi državni kancelari, naročito Menčetićev vršnjak dubrovački građanin Paskoje Primojević i njegovi sinovi; tako pišu i privatni spisi a naročito ćirilski testamenat od g. 1512 i latinički od g. 1524; tako Ranjina

nika 17. vijeka, kako to i testamenti kao pravi svjedoci živoga govora dokažu, zaista ijekavski, a takav je i književni jezik Gundulićeve epohe („... ipak je svak u Gundulićevu jeziku vidio onaj isti štokavsko-jekavski govor...“).²⁰

Ističemo da se u testamentima 17. vijeka još uvijek bilježi: njeko (gnieco; 51, 49), nešto (niescto; 52, 62), nekoliko (gniecholicho; 60, 18) i sl.

Uz to, naravno, treba ukazati i na dosljednost zamjene staroga *jata* sa *i* ispred *o*, što je karakteristika starijeg dubrovačkog govora, a danas je zamjena *i* ispred *o* (< *l*) pravopisna norma književnog jezika.²¹ Tu dosljednost potvrđuju primjeri: uidio (53, 18), donio (60, 18) i dio (71, 150v) koji se pominju više puta, uvijek u istom obliku.

Pod uticajem promjene zamjenica, od starog nastavka -ѣхъ nastalo je *ije* (dubrovački -*ijeh*) u genitivu množine pridjeva i zamjenica; u testamentima, naravno, -*ieh*; isto tako, u množini i -*iem* i -*iema*: moieh dobara (51, 78), recenieh (51, 78v) i receniex (60, 18), suiema (60, 63v), u ducatieh slatnieh i dobrich (51, 79), od martuieh (51, 79v), uaskolikieh (60, 61v), suiem suetiem, i suetizama Bosciema koisu nanebesiex (53, 170v), diuersiex (54, 127v), diuersiem (60, 17v), biograzchiem (54, 228v), ciemese (= čime se; 52, 64), Jouiemase suiem (= i ovima se svim; 52, 64) itd. Tako, dakle, bilježe testamenti 17. vijeka, tako bilježi i Budmani (dativ i genitiv plurala: dobrijem, dobrijeh, a ne dobrim, dobrich)²² kao osobinu dubrovačkog govora 19. vijeka, a tako se i danas čuje u Dubrovniku.

Stari jat iza glasa *r* pred kojim se nalazi neki suglasnik daje samo *e* u ijekavskom izgovoru današnjega književnog jezika.²³ Potvrde za to nalazimo i u dubrovačkim testamentima 17. vijeka: krepsti (svugdje; npr. 60, 61), grescna duscia (71, 147) i grescnoi Dusci (više puta; npr. 71, 151) itd. Samo leksema *vreća* je u obliku *vrijecha* (i to, u genitivu množine; npr. ù sue vrie-

u originalnom dijelu svojega Lekcionara a tako i originalni dio ćirilčkoga Lekcionara i Zbornika od g. 1520.“ Tako je Rešetar zapisao ne kolebajući se ni u pogledu obilja pjesničkih čakavizama, jer „ta se razlika ne može drukčije tumačiti nego tako da su samo jedni pisali kako su govorili a da drugi nijesu...“ Ibidem, str. 30.

²⁰ Citat u cijelosti glasi: „Nego 'Osman' u jezičnom pogledu, nije povukao na sebe osobitu pažnju, jer, premda je svaki iole obrazovani čitalac mogao i morao opaziti da u 'Osmanu' ima mnogo neobičnih, to jest starinskih oblika i riječi, ipak je svak u Gundulićevu jeziku vidio onaj isti štokavsko-jekavski govor što ga je Ilirski pokret proglasio zajedničkim književnim jezikom svih 'Ilira' — i kajkavaca i čakavaca, i ekavaca i ikavaca. Stvar se je promijenila kad su se počele iznositi na svijet pjesme nekih pjesnika starijih od Gundulića...“ Ibidem, str. 4.

²¹ Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika, 1960, § 34.

²² Pero Budmani, Dubrovački dijalekt, kako se sada govori, Rad JAZU, knj. LXV, Zagreb 1883, str. 172.

²³ Pravopis, str. 29, § 32.

hla imamo; 60, 18). Tu osobinu dubrovačkog govora konstatira i P. Budmani: „Iza r slovo j obično ispada, te se govori ne samo *vreća, breme, repa*, kao kod ostalih jekavaca, nego i posve dosljedno: grěšnik, krěpös, a ne grješnik, krjepost“. Budmani isto tako, nadalje, konstatira da se „*d, t*, ne slijevaju u *đ, ć* pred je (ѣ)“. Pri tome navodi primjere: djed, djeteta, tjeme, vidjeti, nedjelja, letjeti govoreći o tome da se u Dubrovniku „miješa jedno i drugo“²⁴ kada su u pitanju ovi posljednji primjeri. U testamentima 17. vijeka redovito je zapisano: uidieti i nediegla, ali se danas u Dubrovniku govori: videt, neđeja, lećet itd.

Moguće je, naravno, porediti refleks staroga jata u testamentima (uvijek: *ie*) sa pojedinim štampanim djelima dubrovačkih književnika 16—18. vijeka: Nikola Ranjina (1507) *je* (kratka zamjena) i *ie* (duga zamjena); Dinko Ranjina (1563) *je* (kratka zamjena) i *ie* (duga zamjena), ali u njega nalazimo i *i* (prema zapadnom ikavskom izgovoru); Mavro Orbin (1621) *ie* (za dugi i kratki jat: liepo, vierouatti, couiek, tielu); Junije Palmotić (1670) piše *ie* (dugi i kratki jat: rieka, miesta), ali se već, rijetko, javlja *tje* (lijepe, odijelio, duije); Vital Andrijašević (1686) *ie* (i za dugi i za kratki jat: tielo, diello); Ignjat Đorđić (1728) svugdje piše *je* (za kratki i dugi jat, a to odgovara onome *ie* iz 17. vijeka), a tako je i u Ambroza Markovića (1826) koji piše i *ie* i *je* na početku 19. vijeka.²⁵

Vokalno r

Za vokalno *r* u svim testamentima redovno piše *ar*. Potvrde se nalaze u svim latiničkim testamentima 17. vijeka, npr. u svesku 52: parchiu (= prćiju; 52, 61v), saparsten (= za prsten; 52, 61v), potuargiuem (= potvrđujem; 52, 62), Gargura (52, 62), Zarkounih (isto), Zarque (isto), martue misse (52, 63), misse Gargureusche (isto) ne sarce namene (= ne sarče na mene = ne srde na mene; 52, 63 i 63v), umarla (52, 63v), kars (= krst; 52, 64), suarxu (= svrhu = nad; 52, 177v i 178 i d.), paruo (= prvo; 52, 178v) itd.

U testamentima 17. vijeka nema *er* za vokalno *r*.²⁶ Međutim, za vokalno *r* u 17. vijeku, na dubrovačkom području, u štampanim djelima, Ma-

²⁴ P. Budmani, Dubrovački dijalekat, str. 157.

²⁵ Podaci su preuzeti iz Maretićeve Istorije, passim.

²⁶ M. Rešetar u Najstarijoj dubrovačkoj prozi piše da „se može izuzetno naći *er*“. Navedeni primjeri potvrđuju da je vokalno *r* u svim latiničkim rukopisima zapisano *ar* (str. 39). I u Libru od mnozijeh razloga, koji je pisan ćirilicom, nalazi se *ar* za vokalno *r* (v. M. Rešetar, Dubrovački zbornik od god. 1520; SKA, posebna izdanja, knj. C, Filozofski i filološki spisi, knj. 24, Beograd 1933).

retić bilježi: *ar* (parvomu, tvrde, darxim), *r* (umro) i *er* (sasvim rijetko; npr. kervavi) u Mavra Orbina (1621); ili: *ar* i rjeđe *r* u Junija Palmotića (1670); isto tako i u Vitala Andrijaševića (1686).²⁷

P. Budmani navodi da se *r* u Dubrovniku „izgovara uvijek kratko“ i da se riječi: *rvati se*, *rvanje* izgovaraju *èrvati*, *èrvanje*;²⁸ ali možemo, sasvim sigurno, tvrditi da se tako danas u Dubrovniku ne govori. Na žalost, tih riječi nema u testamentima 17. vijeka.

Za vokalno *l* nema nijedne potvrde u testamentima 17. vijeka. Uostalom, Rešetar je zapisao da se „po svoj prilici do sredine 14. vijeka izgovaralo čisto vokalno *l*“.²⁹

Fonema i grafema *j*

Fonema *j* sigurno se izgovarala, ali se grafema *j* uglavnom nije bilježila. Gotovo uvijek je zamijenjena grafemom *i* ili je izostavljena. Potvrde za to mogu se naći u svakom testamentu (Primjeri su iz 52. i 69. sveska): *coiumie* (= koju mi je), *dauaiu*, *babbi moioi*, *moiom rukom*, *moia neuiesta*, *Primorie*, *fra Marian*, *oporuciuiem* (= oporučujem), *ponediegnik*, itd. Prema tome, u sredini riječi je uvijek *i* mjesto *j*. Tako je i na početku riječi: *ia* (= ja), *Iuan* (= Ivan), *iesich* (= jezik), *iednu missu*, *iakos* (= jakost) itd.³⁰ Kao majuskula često se piše *J* za *I*, ali nedosljedno. Naći ćemo: *Juan* i *Iuan*, *Jllia* i *Illia* i sl. ali su primjeri s majuskulom *J* neuporedivo češći. Grafemu *j* moguće je naći jedino u finalnoj poziciji,³¹ naravno mjesto foneme *i*: *usuoioi pametj* (= u svojoj pameti), *milostj*, *sebj*, *Marij*, *Soffrij*, *cetirj*, itd. Inače, fonema *j* se izostavlja: npr. *sestrioi* (= sestre joj = njenoj sestre; tako i danas u Dubrovniku), *Lutii* (= Luciji), *koi* (= koji), da *imaiu patientiu* (= pacijenciju = strpljivost), *Marie* (= Marije) itd.

Da je zamjena *i* — *j* dosljedno provedena, potvrđuje dio teksta iz testamenta 1689. godine: „... sctosam *saimala* sna G. Climo da *obechioie pokoinoi Maizi* menni sa uratit, sato toliko od dinara *koiesam saimala goru receniema*, toliko od slusce sctomi *imaiu* platiti *ostaugliam*...“ (podvukao V. L.)³²

²⁷ Potvrde nalazimo u Maretićevoj Istoriji, str. 64, 120. i 140.

²⁸ P. Budmani, Dubrovački dijalekat, str. 156.

²⁹ U Najstarijoj dubrovačkoj prozi, str. 39.

³⁰ Rešetar: „*i* i *j* redovno se ne razlikuju nego se za oba glasa piše *i* kao minuskula, a *J* kao majuskula“ (Proza, str. 11).

³¹ Na istom mjestu Rešetar piše: „... ima i *j* naročito poslije konzonanta“ i navodi primjer: *sebj* (= sebi).

³² Testamentum Giuanae famulae Clementis Jois de Menze; sv. 71, f 75 v.

U drugoj polovini 17. vijeka naći ćemo grafemu *j* u karakterističnim oblicima pridjevskih zamjenica u množini (genitiv, dativ, instrumental, lokativ) i u sredini riječi: i moijeh Rodiaka, s moijem epitropim, od kojih (primjeri iz: 70, 19v).³³

Poredimo li štampana djela 17. vijeka s rukopisnim testamentima, naći ćemo više „šarolikosti“ za glas *j* u štampi: Mavro Orbin (*y*, *ø*), Junije Palmotić (*i*, *j*, *ø*) i Vital Andrijašević (*i*, *ø*).³⁴

Grafeme *lj* i *nj*

Pisari 17. vijeka pišu latiničke palatale *lj* i *nj* talijanskim pravopisom:³⁵ *gli* = *lj*; *gli* + *a*, *e*, *o*, *u* = *lja*, *lje*, *ljo*, *lju*; *gn* = *nj*. U testamentima nalazimo *gl* i *gli* (= *lj*) i *gn* i *gni* (= *nj*): *gnie diezi* (*nje* = *njenoj*), *na gniega*, *ostaugliam* (u svakom testamentu više puta; znači: ostavljam), *gniegouu*, *gorgniemu*, *gnima*, *rasmiscgliaiuchi*, *boglie*, *gliubau*, *poslietgni*, *uoglia*, *odkupitegliu* (69, 65). Vrlo rijetko, ali više puta u istim riječima nalazimo *l* i *n* za *lj* i *nj*; npr. *pomlivo* (= *pomljivo* = *pažljivo*), *gorno* (= *gornjo* *mj. gornje*), *gorni* (= *gornji*) itd. što se ne bi moglo smatrati samo slučajnom pogreškom. Možda bi se ta pojava mogla protumačiti uticajem ćirilice (jer stare dubrovačke povelje imaju лѣ, љѣ, љо или лѧ, љѧ, љу)³⁶ a nema razlika u pisanju *l* i *n* i *lj* i *nj* ni u Dubrovačkom zborniku³⁷, dok talijansku grafiju i ortografiju nalazimo već u najstarijim latiničkim djelima³⁸ kao i u 17. vijeku.³⁹

³³ Testament je iz 1673. godine.

³⁴ V. Maretićevu Istoriju, str. 64, 120. i 140.

³⁵ To potvrđuje i Slavko Vukomanović: „Obeležavanje palatalnih glasova *lj* i *nj* kombinacijom nekoliko znakova javlja se u našoj primorskoj latinici krajem XIV veka. Takav način pisanja preuzela je naša latinica iz italijanskog pravopisa, gde su se glasovi *lj* i *nj* uvek označavali grupama *gl* (*i*) — *gn* (*i*).“ (S. Vukomanović, Jezik Stipana Markovca Margitića, Monografija Filološkog fakulteta Beogradskog univerziteta, Beograd 1971, str. 19)

³⁶ S. Vukomanović, Jezik S. M. Margitića, str. 22.

³⁷ Pisan je ćirilicom 1520. godine pod naslovom „Libro od mnozijek razloga“. Isto: Rešetar, Dubrovački zbornik od god. 1520.

³⁸ Nikola Ranjina (1507) piše: *gli* i *gnj*, npr. *bogljje*, *obgljubit*, *gnje*; a Dinko Ranjina (1563): *gli* i *gl*, npr. *gliubau*, *kragl*; *gni* i *gn*, npr. *gniegova*, *ogagn* (T. Maretić, Istorija, str. 8. i 15)

³⁹ Mavro Orbin bilježi: *gli* i *gn*, Junije Palmotić: *gli*, *gni* i *gn*, Vital Andrijašević: *gli*, *gl* i *gn* (T. Maretić, Istorija, str. 64, 120. i 140). Tako je zapisano i u testamentima 17. vijeka.

O izgovoru glasa *lj* P. Budmani je zapisao: „Neki, ali samo manji broj, koji nepomnjivo izgovaraju, ne razlikuju *lj* od *j* i govore npr. boje, uje, mj. bolje, ulje.“⁴⁰ U današnjem dubrovačkom govoru grada i okolice čuje se *j* mjesto *lj* (dakle, boje i uje) vrlo često. Interesantno, mada testamenti 17. vijeka odslikavaju ondašnji govor dubrovački, ipak tu osobinu u njima ne nalazimo.

Fonema v i njen odnos prema u, f i sekvenci sv

U testamentima 17. vijeka ne razlikuju se glasovi *u* i *v*, nego se za oba piše *u*: na početku, u sredini i na kraju riječi; npr. u Dubrounichu, usuoioi pametj, godiscnizi suakoi, polouizze, sciu (= živ), uoglia (= volja), guardian od oloua, uelim, ostagliam, ouo, nekasuak (sve iz 52. sveska), o Ghiurgieuu, suiedok, mientouati, uechma, uas (= vās), suiekolizieh, sdrau (iz 54. sveska), zatim: uidio, uulasctitom rukom, uieri (= vjeri), u gotouu, ueliku, uratichiesc (= vratičes), sagliubauu (iz 53. sveska). Kad se pak na početku riječi nalazi majuskula, onda se uvijek piše: *V*:⁴¹ Valentinouich (51, 78v), Visocomu (51, 79v), Gospu Velicu (51, 78) V Sueti Vlasi (55, 32), V Sueti Stiepan (60, 61v), Vladika (= vlastelinka; 60, 62) itd. Ni na jednom mjestu nismo našli veliko slovo *U* ni za *u*, ni za *v*, čak ni u majuskulnom: IESVS (na početku testamenta 55, 87v). Rešetar je zapisao da se „izuzetno nalazi i malo *v*...“⁴² što je, u vezi s rukopisnim testamentima 17. vijeka tačno, jer se, prema kraju vijeka, sve više javlja grafema *v*, ali samo na početku riječi: da vcinim (= da učinim; 55, 152), vogliu (66, 89), da vzme (= da uzme; 66, 89), v̇pomoch (= u pomoć; 55, 152), voluntat (= volja; 58, 166), vltima voglia (66, 89) itd. Mogu se, naravno, uočiti dvostrukosti: *V* kao majuskula ali *u* kao minuskula u istim riječima: u Vieche (60, 61) i u̇ueche (67, 94), Vboghe (71, 151) i uBosiem, uBoga (često u tom obliku za ubog = siromašan; npr. 55, 32) ili uBoxtua (= uboštva = siromaštva; 54, 228v), Vinograda (60, 19v) i uinograd (71, 58) itd. Česte su dvostrukosti i minuskula *u* — *v*, npr. voska (54, 127 v) ali u̇uosku (ista riječ, na istom mjestu: 54, 127v), vogliu i uogliome (55, 152), od veresia i ueresiami (60,

⁴⁰ Dubrovački dijalekat, str. 157.

⁴¹ Isto u Rešetara (Najstarija dubrovačka proza, str. 12) koji za stare dubrovačke pisare piše: „Oni su se sigurno najviše ugledali u latinsko-talijansko pisanje, odakle su uzeli *i* — *J*, *u* — *V*, *gl* — *gn* za *lj* — *nj*, *c* za *č*, *z* za *c*, *g* (*i*) za *đ* i *dž*, po svoj prilici i *ç* za *c* — *č*, možda prema mletačkom izgovoru, i *ch* (*i*) za *č*, a svakako jednaku oznaku za *c* i *z* (Ibidem, str. 13).

⁴² Najstarija dubrovačka proza, str. 11.

17v), *velicianstuo* (69, 34) ali *uelicianstua* (55, 32) itd. Vrlo rijetko možemo naći *v* u sredini riječi gdje je inače uvijek *u*: npr. *sve* od *slata* (58, 2) i *ovom intratom* (60, 61v).

Interesantno je da se za glas *v* mogu kadšto naći i dvije grafeme: *uu*, ponajviše u početku vijeka: *Dubrouucianin* (51, 78), *sdrauu* (51, 78), *usueti* *Vulasi* (51, 58), *ostauugliam* (51, 78v), *Louuro* (= *Lovro*; 51, 79v) itd.

Da suglasnik *v* „u srijedi ispada“⁴³ našao sam poneku potvrdu: *mar-tacke* (= *mrtvačke*; 54, 127v), ili *Kragliestu* (55, 88).

Nikada se u današnjem dubrovačkom govoru ne zamjenjuje sekvenca *sv* za *sf*. Međutim, u nekim testamentima 17. vijeka (druga polovina) često je *sf* mjesto *sv*, odnosno *su*, jer grafema *u* redovito zamjenjuje fonemu *v*. Suglasnička grupa *sf* zabilježena je: *sfuda* (67, 94v), *sasfe* (= *za sve*; 67, 95), *sfoju uogliu* (67, 95v), *Duha Sfetoga* (71, 147), *sfaku missu* (71, 147v) itd. Za sekvencu *sv* mjestimično je zapisana suglasnička grupa *sfu*: *sfuise* (= *svi se*; 71, 147), *sfue mankamente* (u značenju: *sve nedostatke*; 71, 147v) *sfue Duscie* (71, 148v) itd. I ovdje se mogu naći dvostrukosti, proizašle, kao i sve do sada, iz pisarske nedosljednosti, npr. *sfuiechia* (71, 148) i *sfiechie* (71, 149) ili *Suete Klare* (71, 148v) ali *Sfuetogha Antuna* (71, 151v). Inače je osobina štokavskih govora da fonemu *f* zamjenjuju srodnim fonemama,⁴⁴ ali se u dubrovačkom govoru čuva u svim riječima tuđeg porijekla,⁴⁵ što bilježe i testamenti: npr. *faticni dan* (= *fatižni dan* = *radni dan*; 67, 94), *fratigli* (= *fratilji* = *bratovštini*; 67, 94v), *Suetoga francesca* (70, 19v), *Fratrom* (71, 149) itd. Glas *f* dosljedno se čuva i u današnjem dubrovačkom govoru.

Poredimo li poznata djela naše starije književnosti, naići ćemo na podudarnu sličnost sa tekstom testamenata u pisanju *u-v-f*; u 16. vijeku: *f* = *f*, *u* = *u*, majuskula je *V*, *v* = *u* (Nikola Ranjina), ili *u* = *u*, u majuskulama *V* (Dinko Ranjina); u 17. vijeku: *v* = *v* i *u*, *sv* = *Sv* i *sf* (Mavro Orbin), ili *u* = *u* i *v*, *v* = na početku riječi *v*, inače *u*, ali i *vu* = rijetko, kao i u testamentima (Junije Palmotić); a u 18. vijeku *v* = *v*, „ali se kadšto naziva i znak *u*“ = *uidi* (Ignjat Đorđić).⁴⁶

⁴³ P. Budmani (Dubrovački dijalekat) navodi primjere: *srbjeti*, *sekrva*, *gožde* na 159. str.

⁴⁴ S. Vukomanović, Jezik S. M. Margitića, str. 68. i 69.

⁴⁵ I P. Budmani navodi da se *f* čuva u riječi „*ufati*“ i u tuđim riječima: „*funjestra*, *féla*...“ (Dubrovački dijalekat, str. 158).

⁴⁶ Svi podaci opet su, naravno, iz Istorije pravopisa T. Maretića, *passim*.

Afrikate

Sliveni (*c*, *č*, *ć*, *dž* i *d*) i strujni suglasnici (*s*, *š*, *z* i *ž*) zadavali su najviše muke dubrovačkim pisarima.⁴⁷ U testamentima 17. vijeka otkrivamo mnoge nedosljednosti, pogotovo u grafiji strujnih suglasnika.

Grafija afrikata u dubrovačkim testamentima takođe je talijanska. Grafema *z* u talijanskom jeziku ima dvije izgovorne vrijednosti: bezvučno *c* i zvučno *dz* (u transkripciji *z*).⁴⁸

Glas *c* zabilježen je: *zz* i *z* u sredini riječi, a *z* na početku i svršetku riječi: *diezze* (58, 126v), *Anizza* (55, 17), *Marizza* (58, 166), *polouizza* (57, 12), *suiechizze* (69, 29) itd.; *dieze* (52, 63v), *dieza* (52, 178), *dieuoizi* (52, 63), *oza* (52, 61), *ozu* (51, 78v), *Vierenizi* (= zaručnica; 60, 19v), *godiscnizi* (= godišnica = služavka; 52, 178v), *namiesez* (53, 170v), *targouaz* (51, 78), *Zarquax* (51, 49), *Zarquu* (52, 61) itd.

Vrlo rijetko, ponajviše između vokala, naći ćemo znak *z* kao ekvivalent glasu *c*, mada taj znak označava glas *dz* koji se i danas (kao *z*) čuje u govoru Dubrovčana.⁴⁹ Ovaj znak nalazimo i u testamentima 17. vijeka npr. *mosge afforzat* (= može aforcat = može učvrstiti; 57, 16), *targouze* (53, 170v), *jarque* (57, 12), *Oza* (69, 34) gdje je znak *z* ekvivalent za *c* ali i za *dz*, npr. *Lazara* (53, 170 v).⁵⁰

Glas *c* treba čitati i u grupi: *t + i + vokal*, što ne odgovara talijanskoj nego latinskoj grafiji. Po tradicionalnom izgovoru latinskog jezika slog *ti* ispred vokala čita se kao naše *ci*, pa je u rijetkim primjerima tako zabilježeno i u testamentima na više mjesta: *sa Decime i Primitie* (= za decime i primicije = crkveni porez koji se obavezno ostavljao prilikom sastavljanja oporuke), *Lutii* ili *Lutij* (= Luciji), da imaju *patientiu* (= da imaju pacijenciju = da budu strpljivi).⁵¹ I latinsku riječ: *decime* (vrlo česta, nalazi se gotovo u svakom testamentu) treba čitati: *decime* (a ne: dečime, talijanski)

⁴⁷ I Rešetar tako misli (Najstarija dubrovačka proza, str. 11).

⁴⁸ U Jernejevoj Gramatici piše: „Budući da za taj izgovor nema praktičnih pravila, treba primjere naučiti mehanički i postepeno“ (str. 12).

⁴⁹ P. Budmani (Dubrovački dijalekt, kako se sada govori na str. 158. i 159) piše: „Ima kao u crnogorskom dijalektu osobiti sični glas *dz*; u Dubrovniku se čuje najveće kod tuđih riječi: *spendza*, *midžerija*, *Jödzo*; a kod same dvije narodne: *dzora* i *jedzero* (običnije *jedzer*).“

⁵⁰ I danas Dubrovčani kažu: *Lazar* = *Ladzar*, a ne *Lazar*, mada pišu *Lazar*. Isto tako: *spenza* = *spendza* (= trošak, obrok) ali se čuje i *spenza* (nedubrovački). Čak je tako i u testamentima zapisano: *spenze* (npr. 58, 90) što, mislimo, treba čitati: *spenze* (= *spendze*) a ne: *spenze*, pogotovo ne: *spence*.

⁵¹ Latinska riječ: *patientia* piše se talijanski: *pazienza*. U testamentima je, dakle, latinska grafija u tim malobrojnim riječima.

jer je i tu sačuvan latinski način pisanja. Naravno, tako ne treba čitati naše autohtone riječi; npr. riječ *braća* u testamentima je zapisana: *bratia* (ne-jotovano) i *brachia* (jotovano).

Da fonemi *c* odgovara grafema *z* svjedoči i Maretić u Istoriji pravopisa latinskijem slovima.⁵²

Sliveni glasovi *č* i *ć* sasvim se dobro razlikuju u testamentima 17. vijeka. Njihova je grafija talijanska, bar se to može tvrditi za glas *č* čije su grafeme *c* + *e*, *i*, dok je *ć* obično upisano digramom *ch* (*i*).

Grafija slivenih glasova, naročito *č-ć*, u rukopisima Testamenta Notariae 17. vijeka zastupljena je uglavnom istim znakovima koje je utvrdio M. Rešetar u „Najstarijoj dubrovačkoj prozi“, s razlikama koje ćemo dalje utvrditi.⁵³

Za glas *č* = *c* navodim ove primjere (gotovo u svakom testamentu): *cinim*, *saciuua*, *nicesa*, *Dubroucianin*, *oporuciuiem*, *recie* (= reče, npr. 69, 29). Nije rijedak slučaj da se piše udvojeno *cc* za glas *č*: *reccenijh* (51, 79 v) *prid occi* (= oči, 54, 173), po *riecci* (riječ; 54, 228v), *uccinilla* (58, 166), *plocciu* (= ploču; 69, 29) itd. Vrlo rijetko sam naišao na *c* mjesto *ci*, za glas *č*;⁵⁴ npr. *cast* (= čast; 52, 177v), *casno* (= časn; 58, 86) mletackijeh (= mletačkih; 67, 34), *Dubrouacke* (70, 18). Inače pisari su se dosljedno pridržavali talijanske grafije. Mjestimično će se naći pokoji primjer sa *ç* (*c* sa sedijem) za glas *č*; npr. *Ia Petar Mihoççeuu* (54, 201), od *Danaça* (*Danača* = *Danče* su predio Dubrovnika; 58, 86), *Baxtinu* na *Diegançiu* (= baštinu na Dingaču; 58, 130 (i rečenu *Zarquu* (58, 166).

Fonema *ć* upisana je redovito *ch* ili *chi*: *tisuchia*, *kuchia*, *parchia*, *nemochian*, *hochiu*, *dochi*, *priechi*, *domachiza*, *pomoch*, *suiechie* i *suiechizze*, itd. I ovdje je prisutna geminacija: *Bracchi* (58, 85), *hocchiu* (58, 86) ili *uecchie* (= veće; 58, 166) itd. Poznato je da se talijansko *ch* izgovara *k*, što dovodi do znatnije nedosljednosti u grafiji testamenata 17. vijeka; npr. leksemu *kci* našao sam u ovim oblicima: *chchieri* (52, 63) i *chchieram* (55, 130) ali i *kcieri* (57, 14) i *kcierma* (na istom mjestu)⁵⁵, ili leksema *kuća* ima i ovakve oblike: *chuchi* (55, 152v), *cuchi* (52, 177v) i *chuchie* (55, 130). Poznato ime Petra Palikuće upisano je: *Palichuchia* (60, 63). Naišao sam i

⁵² Samo u Mavra Orbina (*Zarčalo dvhovno...* 1621) nalazimo znak *ç* (sa sedijem)

⁵³ Rešetar je utvrdio: za *č* i za *dž* češće *c*, *z*...izuzetno i *ci* pred vokalom; *dž* kao i *d* pišu *g*, *gi*, naročito u latinsko-talijanskim imenima i riječima; za *ć* svi pišu *ch*, a pred vokalom *chi* (*chij*). Ovakvu je grafiju utvrdio autor na osnovu starijih djela i spisa nego što su testamenti 17. vijeka (str. 12).

⁵⁴ U takvom položaju talijanski bi se čitalo *k* (*c* + *a*, *o*, *u* = *k*).

⁵⁵ Diva posljednja, i ne jedina, primjera, ukazuju na izjednačivanje i postepeno nerazlikovanje prednjonepčanih *č-ć* na dubrovačkom području.

na udvajanje *chch*, npr. akose *nechchiela* udat (= *nećela* = ako se ne bude htjela udati; 54, 227). Valjda česte dvostrukosti: *hochiu* (57, 17) i *hociu* (isto; 57, 17) ne znače izjednačivanje *ć* i *č* u Dubrovniku 17. vijeka, već pisarsku nesmotrenost, jer ostali mnogobrojni primjeri svjedoče dosljedno razlikovanje fonema *ć* - *č* u dubrovačkom govoru. Danas, pak, Dubrovčani teško razlikuju ove glasove. Tome je, mislim, dosta pridonijela upotreba talijanskog jezika, gdje je *c* + *e*, *i* = *č* (oslabljeno) kao i *g* + *e*, *i* = *dž* (takođe oslabljeno), pa je i to uzrok labilnosti, zatim sve slabijeg razlikovanja *i*, konačno, izjednačivanja.

Glasovi *d* i *dž* takođe odslikavaju talijansku grafiju. Mnogo je češće njihovo izjednačivanje nego kod glasova *č* - *ć*. Pored *gi*, *ge* (za *d* i *dž*) upotrebljava se i digram *gh*, uglavnom za *d*.⁵⁶

Gi i *ge* za *d* i *dž* nalazimo u ovim primjerima: *spengiali* (= *spendali*, dubr. *spendati* = potrošiti; 54, 3), *spengiaiu* (51, 49), *Giuro* (= *Đuro*, često ime u testamentima), *Giuro* (= *Dživo*, često ime), *Giono* (= *Džono* = Junije; 52, 63v), *cangiliera* (= *kandžilijer* = kancelar = pisar; 54, 229v), *Milosargia* (= *milosrđa*; 57, 11), *gionta* (= *džonta* = dodatak; 58, 131), *rogienne* (= *rođene*; 58, 166), *giardina* (= *džardin* = vrt; 60, 61v), *calugier* (= *kaluđer*; 51, 49), *gospogia* (= *gospođa*; 52, 64), *Euangelie* (= *evanđelje*; 69, 53) itd.⁵⁷ Geminaciju *gg* moguće je naći u nazivu mjeseca maja prema tal. *maggio* (madžo) u izrazu: na 3 *Maggia* 1668 u Dubrovniku (69, 34). U mnogim riječima nalazimo i digram *gh(i)* za *d*: *graghie* (= *građe*; 54, 228), *potuarghiuim* (54, 228v), *Roghiache* (54, 228v), *Gospoghia* (55, 79v), *spenghiaiu* (64, 51), *kalughierom* (69, 29), *mlaghi* (55, 130v) *Milosarghia* (55, 34) itd. Zato nalazimo iste riječi različito napisane: *takoger* (52, 62), *takoghier* (66, 28) i *takogier* (56, 148v) ili *meghiu* (69, 35) i *megiu* (59, 107v). Naravno, digram *gh* nalazimo i za glas *g* kao što je i u talijanskom jeziku; npr. *ne dugho* (69, 75v) *raslogh* (55, 79v), *drughih* (52, 61v), *saghinuli* (52, 62), *suegha inogha* (70, 19v) itd.

Gdje se pak novo jotovanje još nije izvršilo, nalazimo *d* u slogovima *die* i *dia*: *nadgradie* (53, 171), *milosardie* (54, 171), *Rodiakom* (54, 171), *suetoga Vandieglija* (71, 58), *usadieno* (71, 58) itd.

Pitanju glasa *dž* poklonio je izvjesnu pažnju R. Džamanjić (1639. godine)⁵⁸ koji je utvrdio da nema pogodnog znaka za fonemu (ž) i „predlagao

⁵⁶ Slično kao i za glas *ć*=*ch*, čime se naša grafija 17. vijeka razlikuje od talijanske.

⁵⁷ I danas se u Dubrovniku čuju iste riječi, ali se u izgovoru više ne osjeća razlikovanje *d* i *dž*. Dubrovčani izgovaraju oslabljeno *dž* i slijedeće riječi upisali bi ovako: *donta*, *spendati*, *dardin* itd.

⁵⁸ Naslov originala je: „Nauk fa piisati dobro latinskiema slovima riedi yefika slovinskoga koyiemse Dubrovcani i sva Dalmatia kakko vlascitiem fvoyiem yefikom flujcij“.

etimološko č“: rasrč+ba za rařargba = rasrdžba; sviedoč+ba za řviedogba = svjedodžba itd. Inače, Džamanjić je predložio ove znakove: *k* za fonemu *k*, *g* za *g*, *c* za *č*, *ch* za *ć*, i *gh* za *ž*, „čime je gledao unaprijed i bio neshvaćeni preteča fonemskih pravopisa našeg 19. stoljeća“.⁵⁹

Još jednu napomenu moramo iznijeti: U testamentima 17. vijeka nema čakavskog *j* mjesto štokavskog *d*.

I Maretić je utvrdio raznolikosti u grafiji slivenih suglasnika (16—18. vijeka).⁶⁰

	č	ć	dž	d
Nikola Ranjina	cj	chj	—	gi
Dinko Ranjina	c, ci	ch, chi	g, gi	gh, ghi, g
Mavro Orbin	c	chi, cch, cchi	—	j
Junije Palmotić	ci, c	chi, ch, tchi	gi	ghi, gh
Vital Andrijašević	ci, c	chi, ch	g	ghi
Ignjat Đorđić	cj, c	chj, ch, tj	g	ghj, gh, dj
U testamentima	ce, ci, c cc, ç	ch, chi, cch	gi, ge	gi, ge, gh

Strujni suglasnici

Dosta šarolikosti i još više istih znakova za različite foneme nalazimo u grafiji strujnih suglasnika: *s*, *š*, *z*, *ž*. Prije svega da napomenem da u štampanim djelima dubrovačkih pisaca 17. vijeka nalazimo jedan poseban znak *f* ili *f* za *s* i *z* i isti taj znak u sekvencama *fc* ili *sci* za *š* i *ž*. Tomo Maretić je utvrdio ove grafijske znakove za frikativne glasove u 17. vijeku.⁶¹

	s	š	z	ž
Mavro Orbin	f, s	fc, f	z	x
Junije Palmotić	f, s	fci, fc	s, f	fci, fc
Vital Andrijašević	f, s	fc, sc, fci sci, x	f, s	fc, sc, sci, x, g
U testamentima	f, fs, s, ss	sc, sci, x, xi	s,	sc, sci, x xi, sg, sgi

⁵⁹ Žarko Muljačić, Ortografske i ortofonske primjedbe R. Džamanjića u vezi sa realizacijom foneme (ž) u svjetlu fonološke analize, Zbornik za filologiju i lingvistiku, XI, Matica srpska, Novi Sad 1968, str. 193. i 195.

⁶⁰ Iz Istorije pravopisa, passim.

⁶¹ T. Maretić, Istorija, str. 64, 120, 121. i 140.

Baš taj znak *f* ili *ſ* dosta je rijedak u rukopisnim testamentima 17. vijeka: *fina* (69, 34), *ucemſam* (= u čemu sam; 53, 171v), *fato* (= zato; 53, 171v), *lemofinam* (= lemozina = ital. elemosina = milostinja; 57, 11), a javlja se i u udvojenom *ss* kao prvi znak: *ſs*; npr. *samiſse* (= za mise; 51, 78), u iedno *keſsi* (53, 172), *ſaborauio* (52, 62v) itd.

Ne treba se čuditi grafijskom nerazlikovanju strujnih suglasnika, jer je to odlika talijanske ortografije, gdje je grafema *s* u stvari znak za dvije foneme: bezvučno *s* (= *s*) i zvučno *s* (= *z*).⁶²

Za glas *s* nalazimo u testamentima ove znakove: *s*, *ſ* i udvojeno *ss*:⁶³ *suetoga Nikolu*, *sa misse*, *tisuchiu*, *tissuchia*, *dasse rasdieli*, *dachiesse* (= daće se), *dase ima prodat*, *iesu*, *ossamnaes*, *sestru*, *ciassa* (= čas), *nesnase* (= ne zna se), *ponessite*, *kars* (= krst) itd.

Grafemu *s* za fonemu *z* nalazimo, naravno, svugdje: *sa suetoga Nicolu* (= za...), *sa pomoch*, *ùslatu*, *iesich* (= jezik), *rasumieti*, *rasdieli*, *sdrau*, *saxto* (= zašto), *sato*, *usdagne*, *rasmiscgliaiuchi*, *saimala* (= pozajmila), *ubosiem*, itd.

I foneme *š* i *ž* grafijski se ne razlikuju. Njihove grafeme su: *sc*, *sci*, *x*, *xi*, samo što *ž* ima još jedan digram: *sg*. Utvrdivši takvo stanje u grafiji i ortografiji starijih djela naše književnosti Maretić je zaključio: „Koji pisci u azbuci ne razlikuju *s* od *z* ili *s* od *ž*, kod njih se ne može znati, jesu li pišući n. pr. *izpasti* ili *s njim* hotjeli zapisati *ispasti*, *š njim* ili možda *izpasti*, *s njim*.”⁶⁴

Primjeri za glas *š* (*sc*, *sci*, *x*, *xi*): *oscpedao* (= ošpedao, dubr. ošpedo = tal. ospedale = bolnica), *piscem* (= pišem), *Ioster* (= jošter = još, k tomu), *duscia*, *dusciu*, *sa dusce*, *dusca*, *duxiu* (= duša), *pet groschia* (= groš), *nasc* (= naš), *niscta*, *xuri momu* (= šuri momu), *scto* i *xto*, *saxto*, *arscin* (= aršin), *isuarscitti*, *rasmiscgliaiuchi*, *ù moioi ciarscij* (52, 62v),⁶⁵ *scgnime* (= šnjime = s njim) itd.

Primjeri za glas *ž* (*sc*, *sci*, *x*, *sg*, *sgi*): *damosce*, *mosce*, *nemosce* (= može), *duscian* (= dužan), *sctomeie sluscila* (= služila), *osciza* (ožica; 52, 61v), *xiuot* i *sciuot*, *bosgianstuo*, *sgenu moiui Paulu*, *ùsgiuot*, *orusgie*, *Boxiem*, *is Gruscia* (= iz Gruža), *sciu*, *sciuu* i *xiu*, *musc* (= muž), *krisc* (= križ), *bosciu*, *Bog pomosge*, *musgia* (= muža), *xeni* i *sceni* (= žena) itd.

⁶² U talijanskom jeziku suglasnik *s* je bezvučno *s* pred samoglasnicima na početku riječi, pred bezvučnim suglasnicima: *c*, *f*, *p*, *qu* i *t*, uvijek iza suglasnika i često između dva samoglasnika, a suglasnik *s* je zvučno *z* pred zvučnim suglasnicima: *b*, *d*, *g*, *l*, *m*, *n*, *r* i *v*, te često između dva samoglasnika (Jernej, Gramatika, str. 8).

⁶³ Dvostruko *ss* uvijek je bezvučno i u talijanskom jeziku (Jernej, Gramatika, str. 12).

⁶⁴ T. Maretić. Istorija, str. XIII.

⁶⁵ U dubrovačkom govoru rijetki su turcizmi. To vrijedi i za testamente 17. vijeka

Možemo, dakle, prihvatiti Rešetarovu bilješku da se „s—z ne razlikuju, za oba glasa svi pišu s -j - [, ili, miješaju te znakove“⁶⁶, ma testamenti opovrgavaju njegov zaključak da se „š i ž ponajviše drukčije pišu: [c, [c = š; [g, [g = ž; sc = š, x = ž“⁶⁷, jer navedeni primjeri pokazuju da su znakovi isti i za š, i za ž, npr. *moxex* (= možeš; 55, 19). Ovdje moramo dodati da je nemoguće utvrditi tačan izgovor pojedinih zvučnih suglasnika na kraju riječi, gdje oni postaju poluzvučni, jer testamenti nude samo zapisan tekst. Pa, ipak, riječ: *calesc* (51, 78v) mogla se izgovarati *kalež* i *kaleš*, kao što je pisar, kad se radilo o fonemskoj opoziciji d—t, upisao *ualit* (= mj. valid : — valjan; 56, 89).⁶⁸

Razlikovanje grafeme *x* otežano je ne samo u vezi s predstavljanjem glasova *š* i *ž*, već i glasova *h* i *x* (iks), npr. *oniex nouiex* Karstiana (54, 127 v), ili na Daxu (= na Daksu = otočić kod Dubrovnika; 57, 13).

Jednu vrednotu srpskohrvatskoga književnog jezika kao osobinu dubrovačkog govora potvrđuju i testamenti 17. vijeka: „ž se ne pretvara u r kod možeš itd.“⁶⁹

Velari

Suglasnik *k* piše se u testamentima 17. vijeka raznim grafemama i digramima: *k*, *c*, *ch*, čak i *cc*. U starijim spisima utvrdio je Rešetar da „glas *k* pišu na razne načine: *ch* (pred *e* i *i*), *c* (pred konsonantom), *ch*, rjeđe *k* koje se sve više javlja...“⁷⁰ U oporukama 17. vijeka više je zastupljena grafema *k*, nego *c* ili *ch*. Inače, često nalazimo sve navedene znakove za glas *k* u jednom testamentu, pokatkad na istoj folio-strani. Evo nekoliko takvih ilustracija: *ducata* (52, 178), *ù dukatieh* (54, 172v), *duchate* (55, 152v) ili *ducata* i *dukata* (58, 159v); *caco* (51, 78v), *cacho* (55, 152), *chachoie* (59, 107v) i *kakoie* (60, 65); *suiedok*, *suiedoch*, čak i *suiedocca* (51, 79v) itd.

Navodimo česte riječi s grafemom *k*: *recoh*, *rukom*, *Katta*, u *Visokomu*, *ueliko*, *Nikole*, *Nebeskoga*, *Matko*, *knigu*, u *Koinaschie* (54, 228) itd. I grafema *c* za fonemu *k* je vrlo česta: *Catta*, *coie*, *coi*, *castigaj*, (= *castigati* = tal. *castigare* = kazniti), na *conat* (= na *konat* = na račun), *Jacoba*, *coxiuhara* (= *kožuhar* = *kožar*), *uclonio*, *scupittj*, *cuchi*, *cumpagn* (= *kumpanj* = drug u poslu), u *Visocomu* itd. Digram *ch* za *k* takođe je vrlo čest:

⁶⁶ M. Rešetar, *Proza*, str. 12.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Vidi: A. Peco, *Izgovor zvučnih suglasnika na kraju riječi u srpskohrvatskom jeziku*, Zbornik za filologiju i lingvistiku, knj. IV—V, Novi Sad 1961—62, str. 239.

⁶⁹ To potvrđuje i P. Budmani (*Dubrovački dijalekat*, str. 159). Tako je i u današnjem dubrovačkom govoru.

⁷⁰ M. Rešetar, *Proza*, str. 12. i 13.

Dubrounich, poruche, iesich, Christianin, dachle, tetchi, suachi, chuchi, dechiarauam (= dekjaravam = tal. dichiarare = izjaviti), uuieche (= uvijek; 55, 79v) itd. Fonemu *k* nalazimo još jedino mjesto *h*: cochiu (51, 49 i 51, 79) mjesto hocchiu (54, 171v) ili hochiu (58, 130) = *hoću*, ili ctio (= htio; 52, 177v). Možda to dolazi iz poznate „alternacije *ht* — *kt* glagola htjeti“ u dubrovačkom govoru.⁷¹

Glas *g* ima grafemu *g* i digram *gh*, koje nalazimo gotovo u svakom testamentu: Bog, Bogha, grob, kogha, gorgni, ne dugho, groschia, drughi, drughieh, tega i tegha, suemoguchiemu Bogu, raslogh, negho, mogha itd. Ima i jedna pogreška: suakoka sla (mjesto: svakoga zla) u T, 51, 79v što ne bi trebalo objasniti drugačije no slučajnošću.⁷²

Svojom nestabilnošću u štokavskim govorima suglasnik *h* zaslužuje izuzetnu pažnju. Od 16. vijeka počelo je njegovo gubljenje u našem jeziku. Uostalom, i danas se u mnogim govorima srpskohrvatskoga jezičkog područja glas *h* ne izgovara. Ni Vukova azbuka (u Predgovoru Srpskom rječniku, 1818) nije imala slova *h*, a Vuk ga nije ni pisao sve do 1836. godine, kada je glas *h* čuo u Dubrovniku i Crnoj Gori te ga i pisao u „Srpskim narodnim poslovicama“ (Cetinje, 1836).⁷³ Govor dubrovački nikada nije gubio glas *h*, pa ga nalazimo u svim, izdiktiranim i prepisivanim, testamentima 17. vijeka. Dakle, noviji inovacioni talasi, u koje spada i gubljenje suglasnika *h*, „u većini srpskih krajeva u XVII i XVIII veku zaustavili su se već na postojećoj liniji“,⁷⁴ pa je Dubrovnik mogao, i iz tog aspekta vremena, sačuvati i glas *h*. I Budmani konstatuje kao posebnu karakteristiku da se „*h* izgovara svud gdje mu je mjesto“.⁷⁵ Tome, posebno, izgovorno (ne grafijski) nije pridonio talijanski jezik,⁷⁶ ali je mogao uticati hercegovački govor u kome glas *H* čuva u svim pozicijama veliki dio stanovništva u zaleđu Dubrovnika.⁷⁷

⁷¹ M. Rešetar, Jezik Marina Držića, Rad JAZU, knj. 248, Zagreb 1933, str. 154 (56).

⁷² Naravno, i u testamentima, kao i u svim rukopisnim tekstovima česte su pogreške. Trebalo bi ih, eventualno, popisati, kako je za druge spise učinjeno u „Monumenta serbica“, u dodatku „Corrigenda“.

⁷³ M. Stevanović, Gramatika srpskohrvatskog jezika, II izdanje, Novi Sad 1954, str. 20. Da je „artikulacija suglasnika *h* dosta neodređena“, potvrdu nalazimo i u § 42. Pravopisa.

⁷⁴ P. Ivić, Srpski narod i njegov jezik, str. 22.

⁷⁵ P. Budmani, Dubrovački dijalekat, str. 158. Isto i u M. Rešetara, Jezik Marina Držića, str. 154.

⁷⁶ J. Jernej u Talijanskoj gramatici (str. 13) piše: „Suglasnik *h* (acca) nikad se ne izgovara i služi, kao što smo vidjeli, kao pomoćni znak u nekim suglasničkim spojevima. (ch, gh).“

⁷⁷ Poredi: Asim Peco, Govor istočne Hercegovine, § 109. na str. 68.

U dubrovačkim testamentima 17. vijeka zabilježena je fonema *h* grafemama *h* i *x* gotovo podjednako često na pojedinim folio-stranama.⁷⁸ Evo primjera koji se ponavljaju više puta: primih, pisah, martuieh, hereda i ereda (tal. erede = nasljednik, baštinik; u dubrovačkim testamentima češće sa *h*: hered), duha Suetoga, od Haglina (npr. 60, 64), sa suieh strana, dat u ducatieh slatnieh i dobrieh (51, 79), ouieh, inieh, molituah; a zatim i primjera sa *x*: uistiex, dobriex, receniex, u ciexim, xranim, xranечи, xraglena, naxodj, nebix, biex itd. Kao što se čuva *h*, tako je sačuvana i sekvenca *hv*: xuala (52, 180) i huala (55, 79v).⁷⁹

Gubljenje glasa *h* moguće je uočiti jedino u oblicima glagola *htjeti* (i tu mjestimično, rijetko): tio...bitj, tiela...udati (52, 177v), ali samo jedna leksema ne dokazuje nestabilnost foneme *h*. Uostalom, i danas se na dubrovačkom području čuje: čeo, čela, za htio, htjela.

Znak *q* (*qu*, *ku*, *kv*)

Sekvenca *kv* obično je zapisana znakom *q* ili uobičajenim *qu*. Pravilo talijanske grafije da je *q* (*cu* = *ku*) uvijek *qu* (*ku*)⁸⁰ nisu dosljedno slijedili notari Dubrovačke Republike u 17. vijeku. U testamentima, samo u jednoj riječi (crkva), nalazimo znakove: *qu*, *q*, *ku* i *cu* za sekvenu *kv*: Zarquu (52, 61), Zarque (52, 63v), Zarkua (59, 107), Zarkue (71, 58), ù Zarcuu (53, 16), Zarcua (53, 16) Zarqu (= Crkvu; 55, 34) itd. Čak na istim folio-stranama nalazimo različito pisanje iste riječi: Jarqua i Zarkua (59, 107). Izvedeni pridjev *crkveni* uvijek je *crkovni*, a zapisan je: od xaglina Zarkounieh (52, 62) i zarcuono (52, 62).

Od naših riječi našli smo samo jednu sa *qu*: nichachque riedi (60, 18), gdje je pisar, očito je, napisao digram više. Tek poneka talijanska riječ upisana je sa *qu*; npr. quietanzu uciniti (quietanza = priznanica, potvrda), imase acquietati (tal. acquietare = umiriti; 60, 66), ili maniquo (tal. manichino = manšeta; 52, 62), gdje se navode dijelovi fratarske odjeće: chosciuglie, stole, planetu od demaschina, i sue stvarj koie iesu sa Zarque...⁸¹

⁷⁸ Nismo našli potvrde da se i „izuzetno za *h* piše *ch*“, kako to navodi M. Rešetar u Najstarijoj dubrovačkoj prozi, str. 12, za V¹ i V² (= Vatikanski molitvenici XV vijeka).

⁷⁹ I danas se u Dubrovniku čuje čisto: hvala, pa ne mogu prihvatiti Budmanijevu bilješku da se „*hv* od većine izgovara dandanašnji kao *f*: fala, pufica, fjelica“ što je tačno za potonja dva primjera gdje se *hv* i ne može osjećati zbog glasa *i* — *j* koji slijede. P. Budmani je (na istom mjestu: Dubrovački dijalekat, str. 158) tačno utvrdio da se u Dubrovniku ne kaže: uhvatiti, hvatati nego: uhititi, hitati; ali to nije zbog težine izgovora sekvenca *hv*, nego zbog sljedećeg glasa (*i*).

⁸⁰ J. Jernej, Gramatika, str. 13.

⁸¹ Svi nazivi su iz T. 52, 62.

ZAKLJUČAK

Grafija starih dubrovačkih testamenata 17. vijeka ukazuje i na to da kancelari i notari Dubrovačke Republike nisu poznavali pravopisne reforme svoga vremena. Pisari, k tome, ništa nisu preuzeli od stare glagoljice i ćirlice, već su nastojali primijeniti grafiju talijanskog jezika. Uostalom, „latiničkim“ pisarima bilo je teže, nego ranije „ćiriličkim“, zapisati sve one glasove srpskohrvatskog jezika kojih u latinici nije bilo. To se, prije svega, odnosi na naše palatalne glasove. Stoga ovaj rad i raspravlja o svim grafijskim varijantama pojedinih glasovnih grupa.

mr Velimir Laznibat

Summary

Velimir Laznibat

**THE WAY OF WRITING OF THE OLD TESTAMENTS OF DUBROVNIK
IN 17-th CENTURY**

This article deals with the way of writing (from Gr. *graphein*) of the old manuscript testaments of Dubrovnik showing that the old 17-th century scribes (notaries of the Republic of Dubrovnik) neither had a knowledge nor ever followed the orthographic reforms of their time. The scribes did not accept anything from the old Glagolic or Cyrillic alphabet rules but they did not accept to apply the Italian orthography.

In addition to this, it was more difficult for the „Latin“ scribes than for the early „Cyrillic“ ones to put down all those Serbo-Croatian sounds which did not exist in the Latin orthography, such as the palatals.

Therefore, this article takes into consideration graphic variations of the individual sounds, such as the vocal r sound, reflex of Old-Slavic „jat“, as well as the velar, fricative and palatal consonants.

J. Roux

MISCELLANEA ETYMOLOGICA

(сом, бодило)

Реч СОМ у нашим речницима обично означава врсту рибе и метафору за глупог човека. Од новијих речника само Речник Матице српске има и треће значење — *новчаница од 100 динара*. Цитат гласи: „Ошамарило га по цепу. Два цела сома“. Занимљиво је да Оскар Давичо (из чијих је романа — „Песма“ и „Бетон и свици“ — ова реч узета) употребљава ову реч у значењу новчанице од 100 динара, мада се данас као и непосредно после ослобођења реч *сом* употребљавала за новчаницу од 1000 динара (10 НД). Немогуће је проверити да ли је ова грешка исписивача Речника или је тако стварно у Давичовом тексту, јер у Речнику не налазимо чак ни број стране па ни назив романа одакле је узета цитирана реч.¹ Реч *сом* не налазимо ни у чланцима и студијама посвећеним нашим занатским тајним језицима², али постоји у шатровачком тј., у градском жаргону. У књизи „Језик наших шатроваца“ под појмом *новчаница* забележене су следеће речи: кајна (новчаница од 10 динара), гусларка (100 динара) и сом (новчаница од 1000 динара). Очигледно је, дакле, да је цитат из Речника Матице српске погрешан.

¹ Речник српскохрватскога књижевног језика, књига пета (П-С), Матица српска, Нови Сад 1973, 917.

² У лончарском тајном језику из Лужнице новац се каже *џилове*, а грош *џољар* (Николић Владимир, Из Лужнице и Нишаве, СЕЗ XVI, Београд 1910, 435—436); у дунђерском тајном језику новац се такође каже *џилови*, грош *џуљоњак*, банка или новчаница *лејтерка* а динар *џркаљац* (Ђорђевић Тихомир. Белешке о тајним језицима, „Караџић“, год. II, VIII—IX, Алексинац 1900, 162—163); у гегавачком говору, према информатору Владимиру Стојановићу просјаку из Алексинца, рођеном 1848. године, новац (паре) су *џрањнице*, грош је *грамдељ*, а дукат *галбин* или *џилавка* (Т. Ђорђевић, Белешке о тајним језицима, „Караџић“, II, 163—164); бањачки говор из околине Сребрнице познаје следеће изразе за новац: *фолчић* и *шумни фолчић* — дукат, *фоле* или *воле* — новци, *фулушка*, *шумна фулушка* и *жарењак* — дукат, *галбан* — такође дукат (Бањачки говор на подручју Сребрнице, Билтен Института за проучавање фолклора, 3 Сарајево 1955, 85—96).

јер је *сом* и после првог светског рата представљао најкрупнију новчаницу. Иако за многе речи из ове књиге налазимо и етимолошка објашњења, реч *сом* не налазимо ни у посебном одељку „речи нејасног порекла.“³ Управо због тога што је у овом моменту врло тешко одредити приближан ареал, као и фреквенцију употребе ове речи у појединим областима српскохрватског језичког подручја, задовољимо се само њеном етимологијом.

Етимологија речи *сом* везана је за турски придев *som* у значењу *масиван, комџакџан, у једном комаду*. Из турског израза *som altın bilezik* у значењу *гривна од масивног злата* сасвим рељефно се издваја придев *som* који стоји уз именицу *злато (altın)*.⁴ Макако то чудно звучало када се каже да се до нашег значења речи *сом* може доћи преко турског придева који ближе одређује врсту метала, потврду да оваква иста реч значи управо новац налазимо хиљадама километара далеко од данашњег турског језичког подручја. Чувашки језик, који се иначе сматра за протобугарски, као и низ других турских језика на територији Совјетског Савеза, поседују реч *сом* у значењу *рубља*. Овакав исти облик постоји у следећим турским језицима: каракалпакском, киргиском, казахском (овај последњи поред значења *рубље* има и ове семантичке нијансе које су свакако примарне: *цео, масиван, необрађени део меџала*), алтајском. У узбечком и татарском језику *рубља* се каже *сум*, а у башкирском *хум*.⁵ Потврде су више него довољне да се стекне утисак да не постоји скоро никаква разлика између наше дијалекатске (шатровачке) речи *сом* у значењу новчанице од 1000 динара и ових турских језика у којима ова иста реч значи *рубљу*. Турска етимологија ове речи указује на једну занимљиву чињеницу. Познато је да је реч *рубль* постала од глагола *рубити*, тачније, процес сечења гривне, некадашње новгородске новчане јединице, утицао је на то да се тај „обрубок“ касније назове и основном новчаном јединицом.⁶ Врло сличну идејну семантику срећемо и у турској речи *som*: *som altın* турски (комад злата), *сом шемир* чувашки (комад гвожђа), *сом агаиш* (алтајски (обрађено дрво))⁷ и сл.

³ Живко Петковић, Речник наших шатроваца (са речником шатровачких речи), Београд, 1928, 16, 27.

⁴ Никола Ванчев, Гъльб Гъльбов... Турско-български речник, София 1962, 506.

⁵ Егоров В. Г. Этимологический словарь чувашского языка, Чебоксары 1964, 195.

⁶ Макс Фасмер. Этимологический словарь русского языка, перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева, том II, Москва 1966, 511.

⁷ Егоров, нав. дело, 195.

Да ли је овде у питању калк према турским језицима, или су ове турске језичке конструкције настале према руском узору, то је питање које треба решавати на много ширем упоредном материјалу.

Из ових оскудних података о нашој речи *сом* може се извући још једна узгредна чињеница: више је него сигурно, судећи и према турској и према руској етимологији ове речи, да се наша реч *сом* однсила на метални, а не као данас, на папирни новац. Исто тако, на основу свега овога може се са великим процентом сигурности тврдити да данашња реч *сом* у прошлом веку, бар на територији Србије, није представљала новчаницу од 1000 или 100 динара, већ свакако десетицу или неки други комад сребрног или златног новца. Због недостатка писмених докумената о овој речи у нашим старим текстовима не може се одредити време пријема ове речи у наш лексички фонд. Може се, дакле, само претпоставити да је реч *сом* у овом значењу примљена негде на територији Србије или Босне, а можда и Македоније и Бугарске, наравно, под претпоставком да оваква иста реч постоји у дијалектима ових језика.

Реч БАЈОНЕТ појавила се у француском језику 1575. године, када је почела производња овог оружја у месту Бајони. Војници који су били наоружани овим додатним наједем на пушкама појављују се први пут у француској армији крајем XVII и почетком XVIII века.⁸ Убрзо после тога све тадашње велике силе Европе увеле су бајонет у обавезно наоружање. Нас за ову прилику највише интересује судбина ове речи у немачкој језичкој средини. Знајући да је велики део нашег живља био укључен преко некадашње Војне границе у многе аустријске родове војске, а нарочито пешачке, логично звучи ако се каже да је реч бајонет била позната тадашњим нашим војницима истовремено када и аустријским. Међутим, прву потврду ове речи на нашем језику налазимо тек 1790. године. Овај податак је, наравно, само релативно тачан, јер још нису предузети кораци да се направе одговарајући термилошки речници ове епохе. Узимајући у обзир, дакле, ову ограду, реч *бајонет* први пут срећемо у Немачко-српском речнику Аврамовића. Три године касније у „Славено-сербским вједомостима“ налазимо исту реч у следећем контексту: „Кадъ смо ихъ съ пушкама и бајонети дочекали, онда су се изтрзнили таки.“ Јоаким Вујић у својој познатој Француској граматичи даје ову реч у регистру,

⁸ Albert Dauzat, Jean Dubois, Henri Mitterand, Nouveau dictionnaire étymologique, Paris 1964, 67.

Николај Шимић у својој књизи „Иконостас славних и храбрих лиц“ помиње је у вези са једним ратним доживљајем руског фелдмаршала Суворова, а Јефтамије Јовановић наводи се је само једном у књизи „Нови Плутарх.“⁹ Реч *бајонет* не налазимо ни у једном издању Вуковог Рјечника, а Академијски речник даје примере с краја XIX века.¹⁰ Међутим, поред ове речи за исти појам постојала је и једна наша реч. Она гласи *бодило* и први пут је налазимо 1813. године у „Сербским новинама“ Димитрија Давидовића и Димитрија Фрушића. За разлику од „Славено-сербских вѣдомости“ које употребљавају само реч *бајонет*, у „Новинама сербским“ налазимо обадве речи, али на првом месту се обавезно налази *бодило*, а иза ње, у загради¹¹, реч *бајонет*. На 80. страни читамо извештај о једном кратком окршају између аустријске и француске војске: „Войска наша топовы защищена напредъ ступи, и бодилама (баіонеты) на 7-му войске французске часть нагерне.“¹² Опкољена регимента ерцхерцога Рајнера крајем августа 1813. године била је у тешком положају: „Обколу их дакле цѣле три регименте французски Коняинника, и ... морале су се бодилама (баіонеты) бранити.“¹³ Проглас пруског генерала Блихера из места Левенберга својим војницима садржи такође ову реч: „Вы сте на нѣи не пуцанѣмъ пушака ... но бодилама (баіонеты) низъ стерменьи брегъ берзе реке Найсе и Кацбаха нѣи сваливали.“¹⁴ Сама чињеница да се реч *бајонет* стално појављује у загради говори довољно јасно о томе да овакве пуристичке тенденције у овим, тада врло популарним новинама, нису биле случајне. И збиља, постоје врло много примера избегавања или одбране од страних речи приказаних на исти начин, помоћу заграде. Неки пут се у загради налази реч написана немачким или енглеским језиком, али највећи број се односи на немачке или турске позајмице за које су уредници ових новина налазили прикладне народне речи и изразе. Много пута су то кљкови из суседних језика или неуспеле језичке творевине, али се Димитрију Давидовићу и Димитрију Фрушићу не може одрећи свесна

* Сви подаци су из књиге В. Михајловића „Грађа за речник страних речи у предвуковском периоду“, том I (А-Љ), Нови Сад 1972, 47—48.

⁹ APj, I, 157.

¹¹ О улози заграде у текстовима неких наших писаца пре Вука Караџића види мој чланак „О једном пројекту Института за лингвистику“, Прилози проучавању језика, књ. 7, Нови Сад 1971, стр. 3 и даље.

¹² Новине сербске 1813. Српска академија наука и уметности — Матица српска фототипска издања, Нови Сад 1964, 80.

¹³ Исто, 82.

¹⁴ Исто, 85.

намера да у тадашњи језик унесе свежине у корист словенског или народног лексичког фонда. Ево неколико примера. Реч *сигурносѝ* обавезно налазимо у загради. Испред ње у свим примерима стоји русизам *безбедіе*: „Да е ... общему безбедію (Sicherheit) противно“¹⁵; „Намерава преко Елбе безбѣдно (сигурно) на више мѣста да прејде.“¹⁶ Немачка реч Schlachtfeld преводи се са *битвишѝе* („онда текъ съ битвища — Schlachtfeld- отиде“)“¹⁷, а немачка позајмица *шѝишѝал* по правилу стоји у загради поред наше *болница*. Турска реч *мејдан* замењује се речју *боришѝе*, која је свакако креација аутора: „Россіа дакле и Прајзска саме на борищу (мейдану) ...остану.“¹⁸; у броју 66 од 23. марта 1814. године „Новине сербске“ доносе занимљиву полемику између француских и енглеских новина у вези са бекством енглеског генерала Мура испред Наполеонове ескадре. Том приликом су Французи писали да се енглески леопард (грб Енглеске) сакрио у морске таласе од сјајног француског орла. Исти француски лист назвао је леопарда „водоземном живином“, тј. амфибијом.¹⁹ Сличних примера има на стотине и било би заиста вредно да се неко прихвати изучавања стила и језика ових наших публициста.

Вратимо се на реч бодило. Да ли је она креација аутора „Новина сербских“ или је као народна постојала у њиховој језичкој свести? Мишљења сам да је реч бодило пореклом свакако калк. И то по свој прилици од мађарске речи *szurony* (< *szúr* — бости), а направљена је са ослонцем на нашу реч *бодеж*, познату у нашим најстаријим текстовима. За реч *бодило* знао је и Јован Стерија Поповић, јер је налазимо у његовом познатом „Називословном речнику“ из 1846. године,²⁰ па није искључено да ју је управо и сазнао преко „Новина сербских.

Очите пуристичке тенденције у овом листу које се огледају у многобројним примерима буквалних превода или калкова са немачког и других језика пружају нам довољно доказа да је српскохрватски назив за бајонет настао према узору на семантички идентичну мађарску реч *szurony* која, исто као и ова креација, има у основи глагол *босѝи*.

Велимир Михајловић

¹⁵ Исто, 64.

¹⁶ Исто, 141.

¹⁷ Исто, 56.

¹⁸ Исто, 229.

¹⁹ Исто, 278.

²⁰ Јоаннѣ С. Поповић, Србскій языкъ. Назывословне речи, израђене Дружствомъ србске словесности, Гласникъ Дружства српске словесности, свезка I, у Београду 1847. 5.

Резюме

Велимир Михајловић

MISCELLANEA ETYMOLOGICA

(сом, бодило)

Автор считает слово *сом* в языке аргоса заимствованием из турецкого языка.

Слово *бодило*, засвидетельствованное первый раз 1813. года в журнале „Новине сербске“ в значении *штык* автор объясняет влиянием венгерского языка, точнее, калькой, сделанной по модели *szúr* — *szurony*: бости — бодило.

РУЈАН, РУЈЕВАН, РУЈЕВИНА, РУЈИ И СЛ.

У новије време о значењу речи рујан објављена су четири рада.

Асим Пецо¹ прво наводи да по Вуку *рујно* вино значи *жућкасто вино*, да је, по једнима, рујан сичоним придезу *црвен* (отворено или затворено црвен), а да по другима рујан значи *жути* и најзад, изнето је мишљење да ова реч значи *млад, овогодишњи*.

О значењу речи *рујан* налази податке код наших лексикографа, затим у грађи Института за српскохрватски језик Српске академије наука и уметности; наглашава се свуда да та реч означава неку боју, а не доба или старост. То значење има и у изразима *рујан кукуруз*, *рујан йасуљ* и *рујно жийо*, што се говори у источној Србији, а што је навео Св. Вуловић.² То исто значење има и у изразу *рујно воће* у време пре него што сазри. А. Пецо је закључио: а) да је *рујан*, стални епитет уз вино и још уз речи: *крв, зора, јесен, цвијећ*; б) да према већини лексикографа значи *црвен* у различним нијансама, а мало је потврда за значење које му је дао Вук; в) да за значење *младо, ново, овогодишње* (Вуловић) није у питању старост плода него боја пре пуног сазревања.

Према А. Вајану³ *рујан* је чачкавска реч позајмљена из старог талијанског *roggio* (фр. rouge, лат. rubens) која је замењена са *rosso*, одакле је, према аутору, као у другим примерима, изведена и реч рујан.

Ново гледиште о значењу речи *рујан, рујеван* изнео је Ив Едуар Беглен⁴ који истиче да Вук поред речи *рујан* има у Рј. и *рујеван* (рујезно вино), реч која је била застарела у Вуково доба, те Вук упућује на *рујно вино*, па даље наводи речи изведене од *руја*: *рујевина, рујика* — рујево дрво, *рујница* гљива жуте боје. За сам *руј* Беглен напомиње

¹ Асим Пецо, Прилози за књижевност, језик и фолклор, књ. 28. 1962, стр. 101.

² Св. Вуловић, Годишњица Николе Чупића, VI, Београд, 1884, стр. 265

³ André Vaillant, Прилози за књижевност, језик и фолклор, књ. 29, 1963 стр. 323

⁴ Yves Edouard Boeglin, Прилози за књижевност, језик и фолклор, књ. 29, стр. 324—331.

да има жуте цветове, да се његови екстракти употребљавају у бојарству и боје жуто до црвено, што зависи од концентрације. Према томе, Вук је био у праву што је овом вину приписивао жуту нијансу.

По Беглену боја у називу *рујно вино* није у питању, већ се овај назив директно везује за дрво руј. Он се додавао вину да би га конзервирао, тј. да би се вино могло сачувати *да не ускисне*, да не оболи, како се каже, другим речима, вино је тим додатком оплеменењено: не квари се и услед танина и других састојака, које садржи руј, добива нарочити укус. Такво вино није се пило сваки дан и ма где, није га пио ма ко и у већој количини могли су га пити само јунаци, који су увек у народним песмама изнад обичних људи, па и у погледу количине вина коју могу попити.

Беглен, дакле, сматра да је боја од споредног значаја и тек доцније, у току ропства под Турцима, рујно вино је изгубило квалитет племенитог вина, али његово пиће и даље је везивано за народне јунаке као борце против Турака, који нису пили вино.

Према аутору могло би се скоро рећи да је у подсвести оних који употребљавају овај адјектив остала далека успомена о *илеменијом*, овом нарочитом не обичном вину, тако да рујан чува извесну нијансу „племенитог“: *рујна крв* није само црвена крв, то је румена крв руја, племенита, благородна крв итд. ... исто тако *рујна усна* и *рујна усња* сигурно се не употребљавају као *црвена усна* и *црвена усња*!

М. Златановић у свом чланку: *Рујно вино*⁵ заступа гледиште, донекле слично Бегленову, да је *рујно вино* за народног певача синоним доброг, јаког, силног вина, какво треба да пију прави јунаци, да ни у стиховима: *усијанца*, *рујна румена* и *румено*, *рујно вино црвено* рујан не мора да значи боју; да се у нашим јужним крајевима епитет рујан односи на воће које је још у процесу зрења. Дакле, ни у једном случају у народној поезији Враћа на југу Србије рујан не означава боју — црвен.

I

Да би се могла објаснити ова често супротна гледишта потребно је прво указати на неке особине руја, после чега ће се без тешкоће разумети различна тврђења у погледу значења *рујан* у народној поезији и у другом књижевном стваралаштву.

⁵ Др Момчило Златановић, Народна стваралаштво *Folklor*, св. 46, 1973 (изишло у 1974) стр. 68.

Руј (*Rhus caryiaria* L.) расте у Јужној Европи (око Средоземног мора). То је дрво или грм од 8 до 10 m висине. Његово лишће садржи 21—30% танина. Код нас је распрострањена врста (род) *Rhus cotinus* L. = *Cotinus cogzygia* Scop. по камењарима и сунчаним брдским странама. То је шиб висине око 2 m. Цвета у мају одн. у јуну, цвеће му је ситно, *црвенкасто*, поређано на врху гране у растресите метлице; лишће је цело, округласто (јајасто) и под јесен црвено (Панчић каже *рудо*). Плод му је црвена *кошћуница*.⁶

Синоними су: *рујевина*, *рујика*, *рујка*.

Оно што је за наша тумачења посебно важно јест карактеристична промена боје *рујева* лишћа: *зелена* боја крајем лета прелази у *жути*, затим у *наранџасту*, *ружичасту* и најзад у *црвену*. Све лишће рујевог шибља у октобру је *црвене боје*, тако да чини упечатљив утисак међу осталим дрвећем. То се, нпр., може посматрати дуж долине реке Ибра као и на многим другим местима. Ова промена боје иде обрнутим редом од једног дела сунчаног спектра (црвена, наранџаста, жута, зелена) рачунајући ту и нијансе које се јављају при прелазу једне боје у другу.

Лишће нашег руја садржи од 13 до 18% танина и употребљава се, као и *Rhus caryiaria*, за штављење (чињење) коже (сахтијан — Saf-tiān, марокен — првобитно на Истоку (Сирија) и у Северној Африци), боје црвене, жућкасте и сл. Боја је постојана на светлост. Дакле, примењује се у бојарству. Водени екстракт лишћа са зеленом галицом („карабојом“, феро-сулфатом) употребљава се за бојење постојаном црном бојом, дрво и кора служе за бојење пређе у жуто, а корењем се бојадише црвено. Раније се из источних делова Србије руј извозио у Бугарску (Панчић).⁷

II

Као трговачки артикал руј се помиње још у средњем веку. Тако Јиречек⁸ говорећи о извозу из Босне и Србије у Дубровник помиње,

⁶ Највероватније је да му назив потиче од келтског *rhudd*, првен због плода. Од истог су корена: *руд*, *рус*, *рић*, *рђа*.

⁷ Ј. Панчић, Ботаника, Београд, 1868, стр. 270; Флора кнежевине Србије, Београд, 1874, стр. 22; Додатак флори кнежевине Србије, Београд, 1884; Гласник Српског ученог друштва XXX, 1881, стр. 158; Флора у околини Београда, VI изд. 1892, стр. 232. Др С. Петровић, Флора околине Ниша, Београд, 1882, стр. 198. Фран Кушан, *Ljekovito i drugo korisno bilje*, Zagreb, 1956, стр. 358, 359. Драгутин Симоновић, Ботанички речник, Посебна издања Српске академије наука, Београд, 1959. Флора СР Србије V, Српска академија наука и уметности, Београд, 1973, стр. 57—60.

⁸ Јиречек-Светковић, *Važnost Dubrovnika u trgovačkoj povijesti srednjeg vijeka*, Dubrovnik, 1915, стр. 36.

међу осталим шумским производима, за кожарство потребну *рујевину* (*scotatum*) која се извозаше до у Фиренцу, Апулију или Месину. Р. Ковијанић⁹ наводи да се у XV веку *рујевина* извозила у Котор. Тако је према уговору од 10. јуна 1438. год. један трговац имао да извезе, између осталог, 3000 фунти *рујевине* (*scotani*).

У новије доба В. Карић¹⁰ пише да у окрузима чачанском, ужичком, рудничком и књажевачком има доста *рујевине* — шибља, које је у претходним годинама било доста знатан предмет за извоз. К. Костић¹¹ износи да је још и данас јак извоз бухарице и *руја*, који се употребљава за чињсње кња.

По М. Ж. Јовановићу¹² владика Раде је увео извозне таксе на *руј* и рибу. Црна Гора је уочи првог балканског рата извозила четири вагона *руја*¹³, а после првог светског рата десет вагона¹⁴. Податке о скупљању и употреби *руја* код нас наводи М. Савић и за нека друга места¹⁵.

III

Многа топографска и географска имена изведена су од речи *руј*. Ван оквира овога рада било би навођење свих тих имена, места где се налазе и библиографских података који се могу наћи у А. Рј., у Насељима српских земаља (књ. 4. до 39, 1902—1965. г.) и на другим местима. Али број и разноврсност тих имена указује колико је *руј* био распрострањен и колико је био везан са свакидашњим животом ондашњих људи.

Руина, Руишта, Руизвор, Руј, Руја, Рујаве (pl), Рујак-Рујака, Рујан-Рујна, Рујан-планина, Рујане, Рујани, Рујанско поље, Рујарица, Рујаште, Рујбине, Рујев бријег, Рујев врх, Рујев крш, Рујева глава, Рујева главица, Рујева пољана, Рујева стијена, Рујева страна, Рујевац, Рујевачка река, Рујевачки Бешлинац, Рујеви до, Рујеви дол, Рујеви

⁹ Р. Ковијанић, Помени пригорских племена у которским споменицима (XIV—XVI вијек) књ. II Титоград, 1974. год., стр. 212.

¹⁰ В. Карић, Србија, опис земље, народа и државе, Београд, 1887.

¹¹ К. Костић, Старе српске трговине и занати, Београд, 1904, стр. 44.

¹² М. Ж. Јовановић, Босанска вила, 1910, стр. 246.

¹³ Миливоје Савић, Наша индустрија, занати и трговина, IV Београд, 1924. год., стр. 225.

¹⁴ *ibid.* X књ. Сарајево, 1932, стр. 338.

¹⁵ *ibid.* IV, Београд, 1924, стр. 196.

киж, Рујевик, Рујевиница, Рујевица, Рујевице, Рујевића до, Рујевишта, Рујевишће, Рујево, Рујево гувно, Рујез, Рујетка, Рујец(ј)ско гувно, Рујишка, Велика Рујишка, Рујишка Жљебара, Мала Рујишка, Рујишка река, Рујишко брдо, Рујишко село, Рујишник, Рујишта, Рујиште, Рујковац, Рујковце, Рујна, Рујна или Рујно, Рујниковац, Рујнићи, Рујница, Рујничарка, Рујнско гувно, Рујовина, Рујце, Рујчић, Рујшић, Руник, Рунице. (У западној Бугарској до границе наше земље, налази се планина *Руј* (врх 1706 m), а топоним истог назива постоји и у Румунији.)

Додаћемо овде неколико напомена о неким називима:

1. — *Рујно* је стара кнежевина у некадашњој ужичкој нахији, а тако се зове и манастир на реци Ђетињи испод Златибора (у манастиру је била једна од првих наших штампарија, 1529. год). Мисли се да је тако названа по обиљу руја који је по њој растао (Вук, Рјечник; М. Ђ. Милићевић, Кнежевина Србија, Београд, 1876, стр. 587).

2. — Сухо рујево лишће се млати на *гумну* и уситне га да се даје просејати на сити (А. Јовићевић, Рјечка нахија у Ц. Гори, Насеља VI, 1911, стр. 170).

3. — *Руј* је имао некада много већу употребу: жез се и врхао на *гумну*, те се отуда и зове место Рујец(ј)ско *гумно* (М. Станојевић, Тимок, Насеља књ. 29, 1940, стр. 463, 464.)

4. — Као крај у селу Рибарићу помиње се *Рујско гувно* (М. Лутовац, Ибарски Колашин, Насеља, књ. 34, 1954, стр. 98).

5. — *Рујево гувно* зове се место у Равници. (М. Филиповић, Рама у Босни, Насеља, књ. 35, 1955, стр. 143, 144).

6. — У суботу је Иван млатио *рујевину* с братом на *гумну* (В. В. Вукосавић, Бршљан I, Нови Сад, 1885, 1886, стр. 194).

7. — „У Брду је био сплхнјски кш, а на Рујевој Страни Турци су *врли руј*“. (М. Драгић, Насеља, књ. X, 1921, стр. 252).

8. — *Рујара*. Ступа на јазу где се туца руј, чији тучак подиже и спушта водена снага помоћу кола (М. К. Борисављевић, Збирка речи из разних крајева, 1952. год.).¹⁶

9. — *Рујошцу*. На Фојници више је *рујошцуца* (ступа) и кожестоји (табаци) имају око воде кожестроје (Даница, VIII, 475).

10. — По предању кнез Лазар је место одакле му је у ма-рамама доношено *рујно вино* назвао *Рујиник* (Т. Бушетић, Левач, Насеља V, 1903, стр. 471).

¹⁶ Све збирке речи су из Грађе Института за српскохрватски језик Српске академије наука и уметности.

Пре другог светског рата говорило се за неготинско вино да се може носити у марами.

11. — *Руја брдо*, *Руја* тако се зове по својој *црвеној* земљи (Ј. Ердељановић, Доње Драгачево, Насеља, IV, 1902, стр. 13—16, 117—126).

12. — ... и код садашњег брда и потока „*Рујевца*“ потоку се, и ту „*рујев йошток*“ од *крви* буде... Отуда се тај поток назива „*Рујеви* поток“ и то брдо „*Рујевац*.“ (Ј. Мишковић, Гл. СУД 34, 1872, стр. 241).

IV

Реч, изведена од именице руј, о којој се највише расправљало јест *рујан* и то нарочито у вези с вином (*рујно вино*). Ми ћемо овде говорити и о другим називима који стоје у вези с основним значењем речи *руј*.¹⁷

Рујно вино

За Вука је ова реч стајаћа (стални епитет) уз вино и значи *жућкасио*. Сам адјектив рујан значи: црвен, црвенкаст; жут, жућкаст; румен, ружичаст (А. Рј); заиста, он може означивати сваку од тих боја; према боји цвета — *црвенкасиа*, према боји плода — *црвена*, према боји добивеној при екстракцији коре и рујевог дрвета — *жуџа*, према боји добивеној из корена — *црвена*. Најзад, рујево лишће, као што је поменуто, прелази од зелене у жуту, наранџасту, ружичасту, да напо-слетку добије црвену боју, што даје нарочити изглед рујевом шибљу у месецу октобру и, на основу чега је, поред осталог, народ *црвено вино* назвао *рујним вином*.

У нашим народним песмама, овде мислим у првом реду на Вукову збирку од I до IX¹⁸, епитети уз вино су: (*х*)*ладно вино*, *црвено вино*; *црвеника вино*, *рујно вино* (*рујевно вино*, *рујевина вино*) и *мрко вино*. Бело

¹⁷ О осталим речима чије је значење различито од ових изведеница неће бити говора, нпр. *руан* и *рујански* — септембар, септембарски; *рујевائي* (*рујевање*) — стругати зубе о зубе, шкргутати; *рујейи* — зујати (у Левчу); *руба* — смрзотина, озеблина; *рујица* дем. од *руба*; *рујайи* — тутњети, бучати; рити; *рујак* — рој; кошница за ројење; *рујиши* — зујати, брујати итд.

¹⁸ Вук Стеф. Караџић, Српске народне пјесме, I—IX, Београд, наши наводи односиће се на издање 1929—1940.

вино се уопште не помиње као ни *црно вино*.¹⁹ Ти су називи дошли доцније. (Према Вуку *мрк* значи *црн*, *вран*). Сам Вук превео је немачки назив *roter Wein црвеника* (Vuk Steph. Karadschitch, Deutsch-serbisches Wörterbuch, Wien, 1877).

Беглен је додао напомену да је српскохрватски језик један од ретких језика у коме се *црвено вино* назива *црним вином*. Пре свега у народним песмама употребљава се назив *мрко вино*, а мрк, као што је горе речено, по Вуку значи *црн*; друго, тај назив потиче од тачно посматране физичке појаве јер је такво вино у одбијеној светлости *црно*, а у пропуштеној *црвено*.

А. Пецо је навео (loc. cit.) речничку и другу грађу према којој овај адјектив у вези с вином и неким другим речима значи само *црвен* у разним нијансама.

По Вуловићу *рујно вино*, као што смо поменули, значило би ово-годишње или, наставља он даље, како се данас обично говори, *ново*, *младо вино*.

Позната је ствар да *ново*, *младо вино* није никакво вино, а најмање вино које пију јунаци народних песама. Међутим, сам Вуловић цитира ове стихове:

Пред њег'носи *шрогодишње вино* (II књ. стр. 146, стих 151)

Донесе му крчмарица Јања

Рујна вина од *седам година* (II књ. стр. 383, стих 162)

Донесе ми *рујно вино*

Да кипјало *девет љути* (Бугарске народне пјесме браће Миладиновић)

Ова последња два стиха указују на чињеницу да се сталним и спорим врењем (ферментацијом) добивају добра црна вина, јер у току неколико година потпуно „сазру“.

По Беглену назив *рујно вино* потиче од руја који се додавао вину да би се конзервирало, тј. да не ускисне, те да се на тај начин добивало *йлеменишо*, несвакидашње вино.

¹⁹ *Бело вино* није беле боје, оно је сивожућкасте боје. Каже се боје белог вина, а у Чумићу беловињске боје. Ја сам чуо у новије време да се покаткад рече: добро, старо *црвено вино* из Далмације (далматинско). Новијег је порекла и *вино ружица*. Дописник „Политике“ из Париза (1. X 1974, стр. 7) вели: ... из којих се на травнатим пропланцима извлаче боце *руменог вина* ... Он је тако назвао француско *le vin rouge* (црно, „црвено“ вино). Најзад, вреди напоменути да сељаци у Херцеговини (нпр. околина Требиња) црно вино називају *црвеника* (*руменика*) *вино*, а „бело вино“ жућкасте боје (нпр. жилавка) називају *рујно вино*.

У нашој народној књижевности и иначе нема ни помена да се тако нешто чинило, тј. да су се вино додавале примесе које би му побољшале укус, сачувале га да не „оболи“ — оплемениле га.

После напред наведена два стиха (Донесе му крчмарица Јања ...) долазе стихови:

Меће у њег' била свакојака,
Паде Бемо главом без узглавља.

Овде су „траве (биље) свакојаке“ додате само да би опиле Бема, али не као додаток вино или нешто слично. Уосталом, љуске од црнога грозђа садрже, између других састојака, танина и стреша (среша) (кисела калијумова со винске киселине, калијум-хидроген-тартарат) који се с временом таложи на зидовима бурета као чврста кристална маса. Ова два састојка дају укус вино и, поред тога, чувају га донекле да се не поквари.

Треба овде још једном истаћи да се и из народних песама може једино закључити да рујно и *црвено вино* (*црвеника вино*) исто значи. Тако у песми *Марко Краљевић и Арапин* (II књ. стр. 367). Арапин је наметнуо намет на Стамбол ...

По два чабра *црвенога вина*,
И по једну лијепу ђевојку,
Те му служи *црвенику вино* (стих 69—61);

мало даље:

Спремише му господску вечеру,
И спремише *црвенога вина*,
И послаше у новог хана,
Сједе Марко пити *рујно вино* (стих 262—265);
Те он пије *црвенику вино* (стих 312).

Као што се види певач је (Вук је забележио ову песму од Тешана Подруговића) употребио синониме: *црвено вино*, *рујно вино* и *црвенику вино*. По себи је јасно да је *црвено вино* које су Марку послали у Њови хан и он одмах почео да пије *рујно вино* вино исте боје.

У песми *Марко Краљевић и Мина од Косиура* (II књ. стр. 357) помиње се *црвено вино* (стих 2), *рујно вино* (стих 52) и *мрко вино* (стих 115). Дакле, *црвено*, *рујно* и *мрко* (црно) *вино* означавају вино исте боје.

Борђе Поповић у својој књизи *Турске и друге источанске речи у нашем језику*, Београд, 1884, каже: „Рујно, држим није друго него ру-

мено. Ја сам се родио у селу, где људи живе од винограда, и никад нисам чуо, да су рекли за бело, жуто, жућкасто вино да је рујно вино; напротив, кад су се веселили и црвено вино пили, увек су га звали рујно вино“. Ђ. Поповић рођен је у Срему (село Бенковац, 1832—1914).

К. Поповић Мидјана (Велики српски кувар, II изд. Нови Сад, 1904, стр. 15) вели: „До печења пије се обично асталско вино, за рибом добро *црно* или *рујно*.“

Рујне усне

Беглен сматра да *рујна крв*, *рујна усња* и *рујне усне* не значе само *црвену крв*, *црвена усња* и *црвене усне* (видети раније). Слично мишљење заступа и М. Златановић. По њему у стиховима

Да ти видим, бело Лепче,
Усњанца, рујна румена.

реч *рујна* може да значи и *млада*, *чедна* (још „незасрела“) *усњанца*. Тако исто у стиху

Румено, рујно вино црвено.

Прво ћемо рећи да употребом синонима *рујна*, *румена* и *румено*, *рујно вино црвено* само се врши појачавање и јаче истицање епитета *рујан*. Тако у стиховима:

Све се кунем и преклињем
Да не пијем *рујна вина*,
Рујна вина румена,
Да не јашем *врана коња*
Врана коња гаврана.

Гавран и као птица и као *коњ* (вранац) означава црну боју, а то исто значи и реч *вран*.

С друге стране, човек од рођења (дакле и мушко и женско) има, поред црвене крви и црвених уста, *црвене усне*. Да ли су оне затвореније или блеће боје зависи од узраста, здравља и других услова. Али, жене су од давних времена *бојиле косу*, па то чине и данас (у различитим бојама), *обрве*, *шрејавице*, *лице* (белило, руменило, пудери различитих мирних боја), *ноктије*, *усне*, па то и данас чине (руж за усне, читава скала црвених боја различитих нијанси, *кармин* — карминисати, накарминисати усне). Дакле, рујне усне значе само *црвене усне*.

Ако треба рујним уснама дати још и неку другу особину, онда се то чини посебним епитетима²⁰:

Са усана рујних и нежних
Веселе им песмице се краду. (М. Поповић, Песме, Земун,
1884, стр. 189)

... јер их ни овог јутра нису гризла твоја мушка руна и
йойла усја. (Д. Васић, Црвене магле, Београд, 1922,
стр. 24)

Занесен блуђах градом милиона
И сневах твоје вреле усне рујне. (М. Милошевић, Први
плодови, Београд, 1929, стр. 73)

Рујан = жуји, наранцаси

А. Пецо је навео (loc. cit.) да је *рујан* стални епитет уз речи: *вино, крв, зора, лице, јесен, цвијет*. — Али овај епитет се помиње, поред *усја* и *усана*, и уз многе друге речи: *зраци, руже, зајад, јутро, лишће, лик (зоре), осванак, йфозорје, кукурек* ... Сем тога се употребљава и у пренесеном значењу. Напред је исто тако поменуто да *рујан*, као и друге изведене речи од *руја*, може значити *жуји, жућкаси, наранцаси*.

Тако ми је једна старица, мајка мога пријатеља и колеге, рекла за једног болесног човека да је *жуји као руј*.

Ево још неколико примера:

1. — Sibirija također daje mnogo topaza koji su obično *medo-
žuti* ili *rujni* (Dr Đuro Pilar, Vienac, 1871, str. 379).

Сибирски су топази дакле *жуји као мед* или *рујни*. Топаз је обично жуте боје.

2. — ... као да је конопља брана у *рујном зрењу* (В. Т. Ра-
довановић, Гајење конопље и лана, Београд 1927, стр. 34).

Кад лишће код конопље почне *жујети*, онда је чупају. Мушка (белојка) пожуги пре женске (црнојке), чије лишће *йо-жуји* кад семе почне зрети.

3. — Перперомъ ... звао се еданъ родъ Византійски златны новаца, одтудъ тако наречены, што су одъ *злати* особини *руиногъ* ... и претоплѣногъ ковани были. (Сербскій народнѣй листъ, IX, Будим, 1844. год., стр. 293)

Као што је познато злато је *жује* боје.

²⁰ Наводи овде као и у даљем раду узети су из грађе Института за српско-хрватски језик Српске академије наука и уметности, али су ипак свуда проверени.

4. — Напред иде чета снажних копљаника

А за њима слуге с *рујним* *букџињама* (В. Ј. Илић, Песме I, СКЗ, 1907, стр. 137)

5. — Ти падаш сунце драго,

Твој *рујни* гаси се *лик* (М. П. Шапчанин, Приповетке II, Панчево, 1879. стр. 66)

6. — Сунчани зраци још топли и *рујни* (М. Бојић, Сонети 1917, VI)

7. — Наранџе *рујни* *лик* међ' лишћем се стидно *руји* (В. Ј. Илић, Песме II, СКЗ 1909, стр. 155)

У примерима 4, 5, 6 и 7 боја буктиње и боја сунчане светлости и самог Сунца су жуте.

Рујна пшеница

Жетву пшенице треба предузимати у *рујном* *сџању*, тј. када већи део влаћа *пожуји* и зрно у половину стврдне. (Ј. Марковић, Ратарство, Београд, 1907, стр. 56)

Дакле, *рујна* пшеница значи кад влаће пожути као руј.

Рујни кукуруз

Кукуруз кад су му зрна прилично тврда, али ипак могу ноктом да се начну (Ж. Н. Стефановић, Збирка речи из Средњег Тимока, Књажевца и околине и из разних крајева, 1900—1907).

Кад се црвени кукуруз крупно самеле (прекрупна) за исхрану живине зову га *рујал* (село Браћевац близу Неготина).

Рујни ђасуљ

Обичнији назив је *рујави ђасуљ*. Тако га нпр. зову у околини Врњаца; ту се назива још и *лежак*, зато што ниско расте, затим *комишарац*, *гулаш*.²¹ На Златибору га називају *рујчица* (Јб. Мићић, Златибор, С. етн. зборник, XXXIV, 1925, стр. 408).

²¹ Од *гулиши* — скидати махуну (љуску) с пасуља, одвајати плод од махуне, *комишати* га.

Рујави ђасуљ је прво бео, а кад сазри *поцрвени* — отвореније или затвореније боје. (Обојена је само целулозна опна, а језгра је бела).

Рујне воћке

Расту корисне воћке окићене зеленим лишћем, између кога стидљиво провирују *рујни ђлодови*. (Свет. Ђоровић, Из моје до-мовине, Мостар, 1898, стр. 57)

... брескве, шљиве су *рујне* кад почну да зру, па су по површини као *лиће од руја*, кад почну да руде те их неки и једу. (Властимир Станојевић, Књажевац)

За шљиве се вели да су *рујне* кад су тек почеле зрети. (Стеван Пејић, Збирка речи из Пирота и околине 1900).

Рујни ђлод који још није потпуно зрео. (Т. Димитријевић, Збирка речи из Врања 1907—1908)

Дакле, зелени плодови воћа прво *заруде* пре него што сазру. Тако се каже да су шљиве (трешње, црно грсџе и др.) почеле да *руде*, тј. добијају црвенкасту, ружичасту боју рујева лишћа при прелазу наранџасте у црвену.

Рујни ораси

Тако се зову ораси кад имају сасвим младу језгру. (Ж. Стефановић, в. стр. 175, под Рујни кукуруз).

Језгре младих ораха обавијене су танком опном жућкасте или црвенкасте боје што зависи од времена зрења.

Руји, а, е

Овај придев употребљава се у одређеном виду у неким местима у Србији.

Народ разликује боје: белу, *рују* ... (Ј. Павловић, Живот и обичаји народни, књ. XII, стр. 36, Београд, 1921)

Понека (деца) су носила капу од плетива *рује* боје (обојене у броћу). (Л. Грђић Златокосић, Гласн. Етн. музеја, 1926., стр. 97) Броћем (ализариниом) се боји дивном црвеном бојом.

Један мој познаник из Чумића рекао ми је да код њих *руји* значи наранџасти и за ову последњу реч они раније нису уопште знали. Тако

млеко од росопаса (русе) који тамо расте (они росопас зову роса) има *рују боју*; даље, Сунце је код њих такђе *рује боје*. Међутим *руја кокош* је она која је црвеног или црвенкастог перја, дакле *руји* значи и црвен, црвенкаст, али кажу да руја кокош носи и *руја јаја*, тј. јаја која нису беле већ имају жућкасту боју. *Руја* или *руја* име је кокошци рујава перја (Крста Божовић, Доброљупци, округ крушевачки). У околини Горњег Милановца црвена кокош зове се *рујка*. *Рујо говече* је црвене боје, а у околини Г. Милановца во црвене боје зове се *рујко* (жујоња) а крава *рујка* (жутуља). Исто тако их зову у Неготинској крајини. Н. Петровић у француско-српском речнику превео је француску реч *bresson* са *рујоња*. Ова је реч направљена према народним именима за волове (сивоња, шароња, мркоња ...) ²²

За *рују боју* се употребљава кора од биљке *рујака*. (Ј. Павловић, Српски етн. збор., Београд, 1921, стр. 36)

Руја, рујава је црвенонаранџаста боја на народној ношњи. (Бељина, Космај, Картотека етн. м. 180)

Рујевно вино = рујно вино

Придев *рујеван*, -вна, -вно има исто значење као и рујан. Тако у народној песми *Царица Милица и Змај од Јасићрејца* (II књ., стр. 233, стих 125) стоји:

И спреми му вина *рујевога*...

Из потока вина *рујевога* бију сласти каквих више нема
(Ј. Ј. Змај, Источни бисер, Београд 1920, стр. 65).

Рујевина вино

Реч *рујевина* има четири значења:

1. — *Рујевином* се у неким местима наше земље назива *руј*.

У шумама налазимо ове биљке: *рујевину* (*Rhus cotinus*). (Л. Марчић, Насеља, 26, 1930, стр. 514—515)

Са сјевера уз *Limun* има много *рујевине*. (D. Franić, Plitvička jezera, Zagreb, 1910, стр. 37)

На Острици има... и по дну још *рујевине*... (Ј. Мишковић, Гл. СУД 34, 1872. стр. 241)

²² О речима које су изведене од речи *руј*, а односе се на имена животиња овде се даље неће говорити.

В. Карић (в. стр. 168, под 10) наводи да у окрузима чачанском, ужичком и књажевачком има доста *рујевине*.

У њој има доста рујевине и бере је сваки, како ко може. (С. Накићеновић, Насеља, 9, 1913. стр. 421)

Црљени се све-све'дно (куће) к'о *рујевина* у јесен по бреговима. (Б. Топић, Борци, 1939, стр. 142)

2. — *Рујевина* значи рујево дрво (као храстовина, јеловина ...), тј. посечено шибље које је служило за израду предмета и екстракцију жуте боје.

Тргују биљем (*рујевином* ...) (Ј. Дедијер, Етн. збор. XII, 1909, стр. 194, 342)

Пређа се пропере цеђем и пусти у одвар од *рујевине*²³ (Р. Н. Казимировић, Гласн. Етн. муз. у Београду, 1927, стр. 61)

Предање вели да су у Мораву њихови преци дошли да продају *рујевину*. (А. Урошевић, Срп. етн. зборник 51, 1935, стр. 182)

За ову жуту боју узимају дрво *рујевину* (руј) (Ј. Kršnjavi, Listovi iz Slavonije, Zagreb, 1882, стр. 93)

Из шуме се извози шишарика, срчаник, *рујевина*. (Lovro Mihačević, Po Albaniji, Zagreb, 1911, стр. 86)

3. — Раније су поменути гума на којима се млатио рујев лист (в. стр. 169, под 2 до 9), па се тако уситњен (самлевен) извозио и називао се *рујевином*.

Производ дубрава била је *рујевина* ... добивана од грања и цветова руја (Јиречек — Радоњић, Ист. Срба II, 1926, стр. 151)

Рујевину предају Љуботињани у Будву, те се носи у Инглеску за машћење. М. Медаковић, Живот и обичаји Црногораца, Н. Сад, 1860, стр. 143; (ср. А. Јовићевић стр. 169, под 2)

Као што је раније речено, из Црне Горе се углавном извозио лист од руја.

4. — *Рујевина* — *рујно вино*. У народној песми *Ойеј Љујица Богдан и сестра му* (I књ. 1932, стр. 489) у стиху 69 (в. и стих. 117 и 120) стоји:

Тад он седе пити *рујно вино*.

а у стиху 107:

Да пијемо *Рујевину вино*

Рујевина вино је дакле исто што и *рујно вино*.

²³ Домаћице у планинским селима Санџака за бојење предива још и данас употребљавају кору од јове, ораха и *рујевине*. Политика, 8. IX 1974, стр. 13.

Уздигла превез те се могло видети како јој оно једро лице полива руменило као *рујевина*. (Ј. Веселиновић, Хајдук Станко, 1896, стр. 365)

Марко сеђаше с Јовом и Маринком у хладу орахову. Пред њима пуна оканица *рујевине*, па разговарају. (Ј. Веселиновић, Сlike из сеоског живота I, СКЗ. Београд, 1896, стр. 149)

Могоа сам лепо остати па у топлој соби при чаши *рујевине*, а у лепом разговору, слушати како напољу бесни. (Ј. Веселиновић, Целокупна дела I стр. 350),

Чаша *рујевине* је у Мачви у доба Ј. Веселиновића значила исто што и чаша рујног (црног) вина („чаша црњака“).

Ogovaram slatkovodnu ribu, hvalim morskú, ličke jaganjce i dalmatinsko *rujevini vino* u mješinama doneseno. (I. Cepelić, Glasi i poglasja iz lovova (crtice) Osijek, 1940, стр. 39).

Руј — црвена боја, црвенило, црвен, руменило

Сам руј употребљава се у литератури за упоређење, тј. место црвене боје његова плода и његова црвеног листа у јесен.

Лијепа је веле *рујна зора*, али мени је љепши *руј* на свелијем образима, на свелијем усницама. (М. Живковић, Босанчице, Београд, 1897, стр. 76)

Пукло срце Смедеревке,

Чуј, роде, чуј,
(Рефрен) Просуо се *руј*,
Просуо се, просуо се, просуо се *руј*.

Народна песма из смедеревског краја (Лозовик). Текст и подаци из музичке редакције Радио-Београд.

... Dame u bojama *vinskog ruja* i nebeskog plavetnila. (V. Vilić, Vijenac, 1924, стр. 65)

I sunce već zalazi, te se za njim zasjaji i zarumeni nebo čudnim rumenilom, čudnim *rujem*. (Osman-Aziz, (M. Milićević), Na pragu novog doba, Zagreb, 1896, стр. 8).

Rujna zoro posestrimo,
Rudjela si sto put ljepša
I zlatnija nego sada,
Ali nikad *rujem* svojim
Ne ublaži moje jade. (T. Alaupović, Pjesme, Zagreb, 1902,
стр. 15)

Кад се спусти тихо вече
Кад облије земљу *руј*. (И. Ђ., Даница VIII, 1867, стр. 769)

Divna tvoja oranja u jutro
Crvena rujet i sveži pregnućem. (I. Mamuzić, Nove pjesme,
S krstopuća, Osijek, 1929, str. 21)

Рујем су руделе крушке караманке ...
Све је рудело под нашијем сводом: (С. Вукосављевић,
Поезија младих, Уредио Р. Тошовић, Београд, 1948, стр. 21)
I Sisak plamsa u sutona *ruji* (V. Nazor, Epika I Zagreb,
1918, стр. 112)

Obližnje jezero sjaji se crvenim svjetlošću u *ruji* plamenova
(V. Nazor, Pripovijetke, Zagreb, 1947, стр. 228)

Ни *руј* са твојих усана не вене
И пију блесак твоје тамне зене. (Ј. Радуловић, За утехом,
Београд, 1926, стр. 11)
... у сјајном мору вечерњег *руја* (В. Петровић, На прагу,
Београд, 1913, стр. 120)

Позади на шумовитим брежуљцима подгорја Рудника тре-
пери јесен у *рују* и злату. (М. Настасијевић, Музичке драме,
Београд, 1938, стр. 83)

Ко снег кад копни усахну нам наде
И *руј* усана што их целов дод! (М. Матовић, Књ. север,
Суботица, 1927, стр. 57)
Дај ми чашу *руја*! (Ј. К. Борјановић, Збирка речи ...
1904—1906 27. V 66)

(место: руменике, црвенике, рујног вина, „црњака“).

... љетнег дана који је оним *гримизним рујем* ... (Ј. Козарац, Мртви
капитали, Београд, 1910, стр. 57)

Руј — жуџа боја, жуџило, наранџаста боја.

А до цркве тиком био дворац стари
Прозоре му светле *руј* сунчани боји. (М. Шапчанин, Цел.
дела I, Београд, стр. 195)

Боли ме нихање у вршцима јабланови где је јесен истакла
свој жарки *руј*. (Б. Јевтић, Дани на Миљацки, 1935, стр. 99)
Руј сунчани на усне му слеће (Забавник, Додатак Српских
новина, Крф, 1917—1918, 2/3)

Šume, oblivene zlatnim večernjim *rujet* čine ti se kao udaljeni
otoci. (E. Kumičić, Gospođa Sabina, Zagreb, 1883, str. 427)

Како је лијеп и поносан, онако обливен *рујем* сунца (Борба, Београд, 1952, бр. 10, стр. 6)

Јесен је на све стране *рујем* бојила гране. (Политика за децу, 1974. 10. X стр. 1)

*Рујиши*²⁴ *се (се)* — бојити црвенкасто, жуто или наранџасто, као руј; црвенити се; жутети.

... Трибунала ево челичних зидина,
Чије горде куле при зраци *рује* (М. Бојић, Урошева
женидба, Песме и драме, Београд, СКЗ, 1927, стр. 224)

A zašto lišće u jesen počne da žuti (*ruji*) i da pada? (D. Nenadić, Osnovi šumarstva, Zagreb, 1924, str. 25)

Vino *se ruji* u sjajnim kupama. (V. Nazor, Epika I Zagreb, 1918, str. 140)

... gore sa bregova sve *se rujilo* od svjetlosti i žara ... (K. Š. Đalski, Sveukupna djela I, III Diljem dcma, Zagreb, 1918, str. 32)

... Sama je uzme namještati koketno na bujnu, smeđu kosu, kojom se prelijevala i *rujila* ista crven, kakva se vidi na starim umjetničkim slikama. (Š. K. Đalski, Sveukupna djela, ser. IV, sv. II Zagreb, 1914, стр. 50)

Сањалачка гора бруји
А по странама
Наранџа се стидно *руји*
Међу гранама (В. Илић, Песме I СКЗ, 1907, стр. 66).

Градско небо се нада мноме модри и *руји* (Ј. Ђоновић,
Горски токови, Пјесме, Београд, 1947, стр. 129)
И изгуби се међ цвећем што *руји*... (М. Королија, Песме,
Београд, 1933, стр. 19)

Ти јој љубавне приче
Причаš istoka bajna,
Stidom *se ona ruji*
Као zorica sjajna. (Т. Alaupović, Пјесме I Zagreb, 1902,
стр. 23)

Западом *се* небо *руји*. (Даница, VII, Н. Сад, 1866, стр. 229)
... mramorne *се* stepenice mramornih palača *рује* i пуše građanskom
krvlju. (А. Т. Matoš, Ogledi, Zadar, 1905, стр. 135)

У разору турчинак *се руји*. (М. Јакшић, Песме, Велика Кикинда,
1893, стр. 47)

²⁴ Рујети, рујим, у Левчу и Темнићу значи зујати (нпр. пчеле) (Ст. Мијатовић)

Рујнији се — рујији се

Исток се тек почиње *рујнији*?

И с њега скоро проћи ће мрак. (Даница, VII, 1866 стр. 774).

Рујев

Овај адјектив може имати два значења.

1. Који припада рују, који је од дрвета руја.

Гледам бистру реку како тече

Са јесењим *лишћем рујевим* (Б. Ковачевић, Поезија, Београд, 1926, стр. 8)

... и штапићем од некаква *рујева* дрвета са сребрном главом Маратовом... (Л. Комарчић, Два аманета, 1914, стр. 42)

Рујево дрво за затворено жуту боју, а лишће с галицом за црну. (В. Карић, Србија 1887, стр. 398)

Шушне л' гдјегод покрај пута гуја

Ил' *рујева* испод *грма* зече. (И. Мажуранић, Смрт Смаил-аге Ченгића, II Ноћник, 8. стих)

2. Исто што и *рујан*, тј. означава црвену одн. жуту (наранџасту) боју руја.

Пролећни дане ... ти ћеш

Стрсти с воћа *цвеће рујево* (Б. Ковачевић, Песме, СКГ XIX 1926, стр. 179)

... боје одела: вишњева, *рујева* (М. Ђ. Милићевић, Кн. Србија, 1876, стр. 301)

За лубенице и њихове *румене* кришке, за ту *рујеvu* сласт... (Д. Ђосић, Каталог сликара М. Поповића, Београд, 1974, стр. 45)

Све се у *рујево златну* обукао одећу сунца. (Ј. Драгашевић, Песме, Београд, 1869, стр. 82)

Обавијене су у *рујеvu* (оранџасту) хартију. (Српске новине, 1877, стр. 334)

Ил' си жељна *вина рујевога*

Ил' симита леба бијелога. (Нар. песме, Вила III, Београд, 1867, стр. 454)

Па се прелева као какво велико повесмо од *рујеve* свиле. (М. Ђ. Милићевић, Зансест, Земун, 1894, стр. 42)

Рујав — рујан; рујев

Гледајући на мирну површину... и која се дијели од опалног неба *рујавом* цртом руменила. (Р. Николић, Са Сунчаних обала I, Београд-Земун, 1927, стр. 10)

Над још успаваним логором развила се *рујава* ... мека и топла светлост јунског сунца. (Мил. Јовановић, Трубач, СКГл. XV, 1905, стр. 321)

Кошуље су у неким селима, особито у Средњој Ресави, шаране *жујим* (*рујавим*) памуком — ћенаром и личе на кошуље које се виђају на Нишпијама. (Ст. Мијатовић, Гл. Етн. музеја IV, Београд, 1929, стр. 13)

Прозори су јој били осветљени једном треперавом, *рујавом* светлошћу. (Б. Ђосић, Египћанка, 1928, стр. 38)

Рујаво се боји у рују. *Рујаво* се дрво одеље и потопи у врелој води да стоји до пет дана. (Ст. Мијатовић, Живот и обичаји народни, Занат., 1928, стр. 19)

Рујаван — рујан

Светлост, необично *рујавна* светлост, пливала је по колу. (Даница II, 1861, стр. 260)

Ах ти танка девојко!
С прстићима *рујавним*
И ноктићима кристалним
Рајска душо, шта ли си? (С. М. Сарајлија, Драгољуб,
1846, стр. 305)

И Даницу виђао сам
У *рујавном* свом оделу
Кад јутарњом румен-бојом
Васиону кити целу. (М. Д. Даница, VIII, Н. Сад, 1867,
стр. 12)

Рујани — рујан

У једном примеру место рујан употребљен је облик *рујани*:

Око јој пуно злаћани стрела,
Љубавне крви *рујане* жедни... (М. Нешковић, Даница X,
1869, стр. 372)

Рујен — рујан (црвен, жут ...)

Al' on neće *rujenoga vina*... (Hrv. nar. pjesme II Zagreb,
1897, стр. 331)

Napoji ih *vina rujenoga*... (O. S. Grčić, Kotar. nar. pjesme,
Šibenik, 1930, стр. 110)

Велики *рујени* и усијани сунчев диск, као на копљима подиже се над огромну средоземну котлину. (Бр. Лазаревић, Сеоска основа, СКГл XXX 1930, стр. 342)

Рујенов — рујан

„I ponesi vino *rujenovo*,
Pak porani na noge lagahne...“ (Stj. Ivičević, Vienac uz-
darja narodnoga, 1861, стр. 94)

Рујика — руј (Босна, Книнска околина, Србија)

Мешају у лековите траве *рујике*, аптовине и боце. (М. Ђ. Милићевић, Жив. Срба сељака, Београд, 1894, стр. 143)

Рујак

1. — Значи *руј*

Што на лепо лице зорица *рујак* не точи? (Н. Ђорић, Косово, Београд, 1902, стр. 88)

За бојање се употребљава: за *рују* боју кора од биљке *рујака*. (Ј. Павловић, Српски етн. збор. 22, Жив. и обич. народни, 12, Београд, 1928, стр. 36)

2. — *Рујак* значи место где има много руја. (М. Т. Станојевић, Средњи Тимок)

Рујански — придев од Рујно²⁵

Рујански монаси нису знали резати матрице и у њима слова лити. (Љ. Стојановић, Ст. српска штамп. СКГл. VII 1902, стр. 448)
Јован Млађић, сердар *рујански*. (Забавник Д. Давидовића, Крагујевац, 1835, стр. XXVI)

Рујанац, из Рујна, Ужичанин.

Рујац, човек риђе, црвене косе; плав.

Рујасић — црвенкаст.

... два вола длаке један црне, а други *рујасић*. (Срп. нов., 1907, стр. 19.)

Рујевић — што има руја:

Држмови излокани, кише сиве и шуме *рујевиће*. (Р. Драинац, XX век 1939, књ. 1, стр. 492)

Рујило — црвена боја

²⁵ Од *рујан* — септембар адј. је такође *рујански*

Само се мени њена шара не допада. Ја сам овде метнула крмез, а овде *рујило*. (Ј. Веселиновић, Српски писци VIII, Београд, стр. 386)

Рујина — оно што је рујно, што се односи на рујну боју (црвену, жуту, наранџасту)

Његова (сунца) *рујина* захватила је цео запад и раскошно бојила облаке и даљине. (Ј. Калаџиновић, Месец данас с чобанима, Београд, 1938, стр. 149)

Рујиште, место где расте много руја. (М. Т. Станојевић, Тимок), али може значити такође и место где је некад било много руја.

Рујкос — црвенкасте косе, риђ.

Постоје и именице изведене од рујан: *рујност*, *рујноћа*.

Папрад покривена неком јарком *рујношћу* као да је сунце на заходу позлатило. (Г. Божовић, Узгредни записи, Београд, 1926, стр. 54)

У његовом чару,
Чаровној *рујноћи*,
Само тебе светске
Уочиће очи. (М. Кујунџић, Абердар, Песме, Други јек, Београд, 1870, стр. 16)

Рујница, гљива жуте боје (*Agaricus deliciosus*) или црвенкасте боје (*Lactarius deliciosus*) (адј. *рујнички*), тако назване по боји (рујна боја), а постоји и назив *рујњача* (*Lactarius terminosus*)

★

★ ★

Наш народ је одавно познавао руј и будући стално у додиру с њим запазио је неке његове посебне особине, па је према тим особинама давао значења и речи руј и од њега изведеним речима, али у свим случајевима било је у питању промена боје као код руја — рујева лишћа. Он га је раније и практично примењивао (бојење, штављење). Најзад, то је био и трговачки артикал који се извозио, као што је поменуто, још од средњег века. Колико је руј био распрострањен говоре многобројни топоними. Можда ни од једног другог дрвета нема толико изведених топографских и географских имена код нас као од речи руј.

Многи од народних назива у јези с рујем сачували су се у неким крајевима наше земље до данашњег дана.

У уметничкој књижевности (поезија, проза), а донекле и у стручној литератури, употреба речи *ruj* и од њега изведених речи није ретка, па се с тим срећамо и код савремених писаца.²⁶

Др Вукић М. Мићовић

R é s u m é

Vukić M. Mićović

RUJAN, RUJEVAN, RUJEVINA, RUJI etc.

Notre peuple a connu le *ruj* (*fustet*, *Rhus cotinus*) depuis le Moyen-âge, et étant toujours en contact avec le *ruj*, il a remarqué ses propriétés particulières: sa *fleur* est rougeâtre, parfois jaunâtre, son *fruit* est rouge; sa *feuille* verte, qui change vers la fin d'été, tout d'abord en *jaune*, ensuite en *orange* et en *rose*, pour en virer au mois d'octobre en *rouge* qu'il garde jusqu'à ce qu'il tombe. Cette couleur rouge donne une impression particulière parmi d'autres arbres de la région.

Le peuple a utilisé le *ruj* pratiquement: l'extrait aqueux de ses feuilles avec le vitriol vert (sulfate ferreux) pour la teinture d'une couleur noire et stable, et pour tanner les cuirs, particulièrement celle de chèvre. Son écorce et son arbre sont employés pour l'obtention des couleurs plus claires, ou des couleurs jaunes foncés, ses racines pour la teinture en rouge. Enfin c'était un article de commerce exporté depuis le Moyen-âge. De nombreuses toponymes parlent de la façon dont le *ruj* était repandu. On pourrait dire que le nom d'aucun autre arbre de nos régions n'a pas été autant utilisé dans les expressions topographiques et géographiques que celui de *ruj*.

Rémarquant ces particularités mentionnées, notre peuple a attribué d'après la couleur du fruit et de la feuille rouge, à nos vins d'aujourd'hui, les attributs suivants: *rujno* (*rujevina*, *rujevno*) *vino*, et dans la littérature encore *rujevo*, *rujeno*, *rujenovo vino*. De même, les lèvres, les roses, l'aurore, etc, ont été nommés *rujne*, d'après la couleur du *ruj*. Quand l'épis du blé prend la couleur d'or comme la feuille du *ruj*, ce blé est appelé *rujna pšenica*; quand le fruit vert, en mûrissant devient rose, le peuple l'appelle *rujno*

²⁶ Једна збирка песама Б. Петровића носи назив *Ruj*. „Просвета“ Београд, 1960.

(la prune ou autre fruit). Donc il s'agit dans tous les cas des changements de la couleur du *ruj*, c'est à dire de la couleur de la feuille de *ruj*, quoique certains auteurs pensaient autrement. Dans la comparaison on utilise le mot *ruj* (synonymes: *rujika*, *rujevina*, *rujka*) et pas seulement ses dérivés.

Beaucoup de noms populaires concernant le *ruj* ont été conservés dans certaines régions de notre pays jusqu'à nos jours.

Dans les belles lettres, et même dans la littérature technique l'emploi du mot *ruj*, ainsi que ses dérivés n'est pas rare, et de même nous rencontrons le mot *ruj* chez les écrivains contemporains.

The first of these was the discovery of gold in California in 1848. This discovery led to a great influx of people to California, and the state became a free state in 1850. The second was the discovery of gold in Colorado in 1859. This discovery led to a great influx of people to Colorado, and the state became a free state in 1876. The third was the discovery of gold in Nevada in 1859. This discovery led to a great influx of people to Nevada, and the state became a free state in 1864. The fourth was the discovery of gold in Idaho in 1860. This discovery led to a great influx of people to Idaho, and the state became a free state in 1890. The fifth was the discovery of gold in Montana in 1865. This discovery led to a great influx of people to Montana, and the state became a free state in 1889. The sixth was the discovery of gold in Wyoming in 1869. This discovery led to a great influx of people to Wyoming, and the state became a free state in 1890. The seventh was the discovery of gold in Utah in 1871. This discovery led to a great influx of people to Utah, and the state became a free state in 1896. The eighth was the discovery of gold in Arizona in 1876. This discovery led to a great influx of people to Arizona, and the state became a free state in 1909. The ninth was the discovery of gold in New Mexico in 1878. This discovery led to a great influx of people to New Mexico, and the state became a free state in 1906. The tenth was the discovery of gold in Texas in 1880. This discovery led to a great influx of people to Texas, and the state became a free state in 1845.

ИЗ ФОНЕТСКЕ ПРОБЛЕМАТИКЕ ИКАВСКОШЋАКАВСКИХ ГОВОРА ЗАПАДНЕ БОСНЕ

Међу типичнијим особинама шћакавских говора налази се и артикулациона неиздиференцираност наших двају парова африката, гласова *ч* и *џ* на једној страни и гласова *ћ* и *ђ* на другој страни. О поријеклу ове појаве у шћакавским говорима у нашој стручној литератури не постоји јединствено мишљење.

А. Белић је био мишљења да је његов западни дијалекат, тј. шћакавски говори, имао *č* и *dž*, уколико се и овај посљедњи глас рано јављао у нашем језику, који су га одвајали и од чакавског и од штокавског дијалекта као цјелина, а та мекоћа ових гласова је наслијеђе из старије фазе развитка нашега језика — „у прасловенском *č* је било меко (као што је данас напр. у руском) па се та његова мекоћа задржала у западном дијалекту, док се и у чак. и осталим шток. изгубила“ (Белић: Значај, 70), Дакле, према Белићу, изразито палатализовани гласови *ч* и *џ* у шћакавским говорима наслијеђени су из старије епохе развитка нашега језика. Њихов даљи еволутивни развитак могао је бити различит, у различитим говорима. У једнима је такво стање могло да се сачува до данас, у другима је палатална компонента могла да превлада и да се ти гласови фонетски изједначе са гласовима *ћ* и *ђ*, у трећим, пак, говорима, такође шћакавским, могло је доћи до ликвидирања изразите палаталности и до развијања потпуне фонетске дистинкције између *ч* и *џ* на једној и *ћ* и *ђ* на другој страни.

П. Ивић је другачијег мишљења. У његовој Дијалектологији читамо да је неразликовање „африката типа *ч* од оних типа *ћ* по свој прилици одблесак структуре турског консонантизма у којем на месту ова два реда консонаната стоји само један“ (стр. 139). Испод текста ту се додаје да има „индиција да је процес претварања старог *ч* у тврдо српскохрватско *ч* у западнијим штокавским говорима текао врло споро, што је олакшало једначење још непотпуно тврдог *ч* са *ћ*“, али уз то и напомена да „из овога не треба извући закључак да је овакво *ч* спе-

цифичност штокавских говора са $\acute{s}\acute{c} < *s\acute{k}j$ итд“ јер се ове изоглосе не поклапају. На 177. страни ове књиге проф. Ивић констатује да немају сви шћакавци Муслимани $\acute{h}$ мј. ч, а код католичког живља ова је појава знатно рјеђа.

У Ивићевом раду „Два главна правца“ ова се теза нешто више развија. Закључак је да је турски језик, посредно или непосредно, утицао на свођење двају парова наших африката на један (стр. 174—175). О томе се такође опширно говори и у књизи проф. Ивића: Српски народ и његов језик (стр. 78—79). Турски чиновници, боравак наших људи ван родног завичаја и њихово деформисање домаће гласовне структуре служили су као повод за распрострањавање ове појаве и шире међу њиховим истовјерницима, прво у градовима и касабима да би затим то постало особина и муслиманског села. А као закључак ту читамо да данас „у Босни, Херцеговини и Санџаку само у најзабаченијим сеоским пределима постоје муслимански говори у којима се $\acute{c}$ разликује од $\acute{s}$ “ (стр. 79).

Сасвим разумљиво оваква објашњења те наше фонетске специфичности понукала су и друге да о томе кажу своју мишљење. Д. Брозовић у раду о источнобосанском ијекавскошћакавском говору констатује да у границама тога говора налазимо и зона које знају за сва четири наша африката, али има и крајева гдје $\acute{h}$ и $\acute{h}$ врше функцију и гласова ч и џ. Објашњење те појаве је овакво: „Belićevo zapadnoštokavsko $\acute{c}$ („šćakavsko“) lako se držalo kao fonem dok se nalazilo u opoziciji prema okluzivu t' i oba su glasa sa zakašnjenjem pošla zapravo istim putem koji je na šćakavskom istoku doveo do opozicije č:ć. U migracijama dolaze s istoka mase s već davno gotovim č:ć i sad se sukobljuju sistem č'as:kut'a i sistem čas: kuća“ и ту побјеђују спољни парови, а као даљи ток ове еволуције може доћи до ликвидирања и једног од ових гласова. Дакле, по Брозовићевом мишљењу, на појаву свођење двају парова африката на један имали су пресудну улогу чисто лингвистички разлози — фонетско-фонолошки, иако он не искључује ни могућност страног утицаја, на који је указао проф. Ивић (Brozović: Ijekavskošćakavski, 142—143, i ispod teksta, primjedba 95).

Проф. Ј. Вуковић прихвата наведено Ивићево мишљење о узрочницима ове појаве у босанским говорима. У његовом раду: Refleksi medjujezičkih dodira о томе се нашироко расправља. Тако на стр. 9. тога рада читамо: „nameću se pitanja zašto su muslimani izraziti nosioci izgovora $\acute{c}$ mesto $\acute{c}$, zašto nailazimo na čitave teritorijalne komplekse sa ujednačenim izgovorom $\acute{s}\acute{c}$ od $\acute{s}k\acute{i}$ i sl. bez obzira na veroispovesti ako su u pitanju samo starosedeoci (i pre turske najezde), a takvo jedin-

stvo ne postoji u izgovoru *č* i *ć*, — i na koncu, zašto na izvesnim širokim područjima bosanskim samo u gradovima i u uskim areama u domaćaju grada (u srazmeri sa veličinom i značajem grada) imamo izgovor *ć* mesto *č*, *dj* mesto *dž*, a inače normalan izgovor *č* i *ć* (tako i *dž* i *dj*) jednak kod pripadnika svih triju konfesija”. И као закључак: „Kada se sve to ima u vidu, onda današnjem dijalektologu ostaje da ozbiljno uzme u razmatranje pretpostavku prof. Ivića da je za posebne pojave u bosanskohercegovačkoj fonetici bilo od značaja sporadično useljavanje Turaka u ove krajeve, boravak turskih posada...” (исто). Поред тог турског утицаја овдје се још помишља и на могући утицај аустро-угарске администрације (стр. 11—12). Проф. Вуковић овдје и одступања од класичне ијевске замјене старог вокала *ě* у неким босанско-херцеговачким говорима доводи у везу са страним утицајем (стр. 12—13).

У Историји српскохрватског језика проф. Вуковић такође заступа напријед изнесено мишљење, исп.: „Bosanski gradski izgovor *č* i *dž* mesto *ć* i *dj* ništa nije po porijeklu nego imitacija izgovora naših riječi u ustima stranaca, koji nisu mogli da izgovaraju naše meke palatale” (Историја, стр. 68, ispod teksta). Раније је, видјели смо, проф. Вуковић свођење наших двају парова африката само на *h* и *ħ* такође доводио у везу са утицајем њемачког језичког елемента. Сада он види разлоге за појаву африката *h* и *ħ* мјесто *h* и *ħ* у томе утицају, уп. „Nijemci na prvom mjestu”, а за Турке веже појаву *h* и *ħ* и мјесто *č* и *ć*, уп. „Domaći gradski ljudi viših slojeva (u tursko vrijeme naši muslimanski slojevi) podliježali su uticaju stranaca u izgovoru zamjene *ě*-ta, kao što se to dešavalo i u gubljenju razlika između naših mekih i očvrsljih afrikata *č* i *ć*, *dj* i *dž*” (стр. 68).

Дакле, странци су својим присуством пореметили не само слику нашега африкатског блока него и наших рефlekса *ě*.

И Славко Вукомановић доводи појаву свођења двају парова наших африката на један, онај палаталнији *-h* и *ħ*, у говору католичког становништва Јајца и околине, у везу са утицајем турског језика (Вукомановић: Јајце, 24—26).

Ја сам у неким својим радовима о проблематици херцеговачких говора више био склон да прихватим Белићево тумачење ове појаве у нашој фонетици. У мом раду Мјесто централнохерцеговачког говора о томе читамо: „ја сматрам да је свођење два пара африката на један у говору сеоског муслиманског становништва Б. и Х. особина наслијеђена из старог западног говора” (Пецо: Мјесто централнохерцеговачког говора, стр. 311). Ту се и посебно истиче да турски језик „ту није ништа могао да измијени” јер су и оријенталне ријечи са изворним *k*’ углав-

ном примане са *ћ:ћар, ћебе*, а ријечи са изворним *ч -џ* углавном су и примане са тим гласом: *чаршаф, чифћ*. За говор наших градова ту се не искључује могућност утицаја турског језика, мада ни ту „нарочито у Босни, не треба потпуно искључити особине западног говора” (стр.312).

У раду о језику Алагићевих мемоара ја сам нешто више рекао о овоме проблему. Мехмед Фаик Алагић је рођен, да се подсјетимо, 1843. године у Коњицу. Школовао се у Коњицу, Мостару и Сарајеву, и то све у вјерским школама. Доцније је вршио разне административне дужности, како до аустро-угарске окупације тако и доцније. Дакле, постојали су сви услови да овај наш земљак има у својој писаној ријечи неиздиференциране африкате. Па ипак није тако. Његова писана ријеч не даје уопште повода за такво закључивање. И управо због тога ја сам у томе раду написао и ове ретке: „Алагићева писана ријеч, нарочито када су у питању африкате, за нас је интересантна не само због сјеверно-херцеговачке говорне ситуације него и због једног принципијелног питања из наше фонетике: питања утицаја фонетике турског језика на појаву неразликовања двају парова африката... у говору босанско-херцеговачких Муслимана и у босанско-херцеговачким говорима уопште”. А као закључак ту стоји: „Алагић је прошао кроз различите школе у којима је турски језик био главни предмет. Он је лично добро знао тај језик, чак и његову фонетику. Насупрот томе, он је врло мало познавао, ако је уопште и познавао, фонетска правила свог матерњег језика. Па и поред тога... његова писана ријеч не зна за мијешање или замјену африката *ч* и *џ* африкатама *ћ* и *ђ*... то говори да турски језик није утицао на измјену фонетске структуре наших гласова тамо гдје за то није било ослонаца у домаћој фонетици” (Алагићеви мемоари... 157).

Мада овај фонетски феномен, неразликовање африката, или њихово свођење на један пар, није никакав спецификум наших Муслимана, ова се појава, нарочито на босанско-херцеговачком тлу, управо веже за говор муслиманског становништва. То је, чини ми се, и разлог зашто се та појава веже за утицај турског језика. А није увијек тако. Има читавих подручја гдје муслиманско становништво, и у Босни, лијепо разликује ове гласове. То ће показати и овај рад.

I

Да би се добила што јаснија слика о фонетским вриједностима наших африката у говору босанско-херцеговачких Муслимана, овдје ће се прво изнијети подаци који су нам од раније познати, а затим ће слиједити материјал из икавских говора западне Босне.

Од раније је познато да на нашем језичком подручју постоје двије шире зоне у којима долази до неутралисања фонетских опозиција између наших африкатских парова. То су 1) периферни говори — од Истре до Тимока и 2) неке области у унутрашњости наше језичке територије гдје, опет, треба разликовати зону шћакавских и њима сусједних говора и зону косовско-ресавских говора. Ни узрочници ни посљедице овог фонетског феномена нису ту исти.

1. У првој групи говора на свођење двају парова африката на један, на *ћ* и *ђ*, утицали су страни језички елементи — талијански, у приобалној зони, до Дубровника; албански, на говоре Мрковића, на призренско-јужноморавску говорну зону и говоре Косова (о овоме в. П. Ивић. Два главна правца, 164—170, као и његов извјештај о раду на терену у Годишњаку Филозофског факултета у Новом Саду, књ. II, 1957, стр. 406; затим М. Стевановић: Баковачки, 70—74; за Мрковиће в. Вујовић: Мрковићки, 208; Барјактарев: Гњилане, 64—65; за тимочки говорни тип, гдје је ситуација нешто другачија, в. Белић: Дијалекти, 141 и даље).

2 У другој групи могу се издвојити косовско-ресавски говори у засебну групу на чију је фонетику имао знатног утицаја говор румунског становништва (исп. о томе: Пецо-Милановић: Ресавски, 272—273, као и Пецо: Бердапски, 197—199 и тамо наведену литературу).

Посебно мјесто у овој групи говора припада шћакавским говорима и говорима који су на неки начин били повезани са шћакавским говорима. Ту на првом мјесту долазе босански шћакавски икавски говори, и — нешто шире — говори у којима Муслимани често не разликују два пара африката, мада не припадају шћакавским говорима. Таквих говора налазимо од Санџака до Уне, али не територијално повезаних, него разбацаних, да би им највећа густина била у централној Босни. Истина, у тој зони поред појаве свођења двају парова африката на један имамо и појаву разликовања ових гласова, тј. постојање фонетске издиференцираности између африката *ћ-ђ* и *ч-џ*, уз све то ту се могу јавити и нешто палаталнији ови посљедњи гласови него што је то у природи тих фонема у нашем стандардном језику. Управо тим редосљедом ми ћемо овдје и прегледати постојећи материјал, одредити мјесто нашега западнобосанског икавскошћакавског говора међу тим говорима и, по могућности, утврдити генезу те појаве на босанско-херцеговачком подручју.

Из онога што је овдје већ речено може се закључити да појава неразликовања двају африкатских парова на српскохрватском језичком тлу, тачније у границама његовог штокавског дијалекта, није везана за једно говорно подручје. Управо би се могло рећи да постоје три

различите говорне зоне у којима је ова појава, свођење двају африкатских парова на један, нарочито дошла до изражаја, и то:

- а) санџачко-источнобосанска зона,
- б) централно и западнобосанска зона и
- ц) централно и западнохерцеговачка зона

Ми ћемо овдје дати више материјала из свих тих зона.

а) Још је П. Ивић у раду: Два главна правца, стр. 164, указао на постојање једнога пара африката, умјесто два, у говорима Санџака. То стање постало нам је јасније последице објављених радова проф. Д. Барјактаревића. У његовом раду о санџачком говору читамо: „На целом подручју ових говора (а то су новопазарско-сјенички говори А. П.) муслиманско становништво, а првенствено варошко, изговара *ћ* место *ч*, а *ђ* место *џ*” и даље: „Ова особина није својствена само овом говору, већ постоји и у суседним, као нпр. косовском код муслимана и Шиптара ...” и као закључак: „Имајући све то у виду, може се тврдити да је распрострањена, у овом говору, под утицајем суседних говора због сељења и укрштања становништва” (Барјактаревић: Новопазарско-сјенички, 51—52). Без икакве сумње ову појаву у новопазарско-сјеничкој зони треба доводити у везу са говором досељеника из Босне. Нарочито оних који су се на путу за Турску ту задржали и остали до данашњег дана (исп. о томе и код Барјактаревића, *op. cit.* 10—11).

У говору Муслимана Бихора налазимо или потпуно разликовање гласова *ч* и *џ* од *ћ* и *ђ* или се, као индивидуална појава, јављају *ћ* и *ђ* и мјесто *ч* и *џ*, уп. код Барјактаревића: „Бихорска зона потпуно је слободна од тога. Конкретно, у њој се ...африкате међусобно не замењују сем као индивидуална појава” иако села уз вароши нагињу више ка томе (Барјактаревић: Бихор, 39). Ситуација је, мислим, и ту јасна. Старији Муслимани, који су овамо могли доћи из Босне, сачували су ту особину до данас. Млађи су и ту кренули за говором средине у којој су се родили и одрасли (Барјактаревић, Бихор, 38—39).

У источној Босни, у говору Муслимана јекаваца-штокаваца, најчешће се на појаву неразликовања двају парова наших африката, али то никако није типична особина за говор Муслимана те зоне. Они случајеви гдје изговор африката *ч* и *џ* одступа на овом подручју од штокавског стандарда могу се двојачко тумачити: а) то је последица мијешања становништва из западних предјела Босне са овим јекавцима и б) то је последица утједања ових Муслимана на говор Сарајева, Тузле, Зенице и сл. У сваком случају то је новија особина на овом подручју. Не треба заборавити да за њу никако не знају Муслимани суседних херцеговачких предјела, о чему ће ниже бити ријечи. И тај момент

говори да узрочнике овој појави у источној Босни не треба тражити искључиво у њиховој религиозној припадности. Узрочници су у нечем другоме — у чињеници да су се овуда кретале муслиманске мухадерске колоне према Турској и да су на том путу ту могле неке породице и да остану, у чињеници да су овуда водили трговачки путеви према истоку и да су родбинске везе са Муслиманима из шћакавске зоне могле бити бројне и честе. Источна Херцеговина, која је била ван тих и таквих путева, остала је поштеђена од ове иновације. Дакле, појава свођења двају парова африката на један у зони Фоча-Вишеград-Рогатица секундарног је поријекла, и то не сувише стара, и овамо је унесена из сусједних говора који припадају шћакавској групи.

Романијска област, Соколац-Власеница, према мојим подацима, не зна за ову појаву. Тамо и Муслимани сасвим лијепо разликују ова четири наша гласа.

б) За већи дио централног босанског подручја још је Решетар утврдио појаву свођења двају парова африката на један, на *ћ* и *ђ*. На његовом списку налазе се ова мјеста: Стари Мајдан (Сански Мост), Сански Мост, Градишка, Котор-Варош, Скендер Вакуф, Тешањ, Дубица, Жепче, Уздол (Прозор), Бугојно, Сљемено Поље (Травник), Витез (Травник), Високо, Вишеград (Решетар: *Der štokavische*, 132), а то неће увијек бити тачно (в. ниже).

Доцнија испитивања су ове податке само употпуњавала. За централну Босну, управо за ијекавско-шћакавско подручје, Брозовић констатује следеће:

„Опозиција *џ:џ*, *дџ:д* очувана је у неким ијеџ. говорима, али између њих нема територијалног континуитета: Крешево (кат.), дијелови сутјешког краја (кат. и у долини Босне прав.), поједини крајеви тул. области (све три вјере), Тешањ (musl.). На крајњем западу (Маглај, musl.) и крајњем истоку (Сарајево, кат.) оба су пара представљена гласовима *џ* и *џ* (валјда *дџ*’, А. Р.). На свем осталом терену *џ* и *д* заступа (!) сва четири гласа (то вриједи углавном и за прав. на тим подручјима, а и за сарајевске и крешевске musl.” (Брозовић: *Ијекавскошћакавски*, 141).

За подручје Бања Лука-Јајце-Горњи Вакуф Г. Ружичић је констатовао да „код муслимана и католика у долини Лапве, у изворишту Врбаса (око Горњег Вакуфа) у селима западно од Јајца и код муслимана у Врбањи (код Бања Луке) и у Козарцу (код Приједора) редовно је *ћ* и *ђ*” (Ружичић: Главније особине, 40). Ове податке употпуњују доцнији радови (Павловић, Јајце, 109; Вукомановић: Јајце, 19—26).

Из ове зоне ја имам потврда за једначење африката *ч* и *џ* са *ћ* и *ђ* из: Бање Луке:

нетска разлика између *ч*-*и* и *ћ*-*ђ* код старијих људи. То би, опет, говорило да је појава свођења *ч* и *и* на *ћ* и *ђ* овдје новија појава (Чустовић: Ливно, 105), а у Ливну и његовој околини имамо *ч'*, *и'*, изговор тих гласова је на „некој средини” (в. ниже)

За Сарајево је још Вук констатовао да се „слабо изговарају прави гласови ...*ч* и *и* него се...изговара...*ч* као *ћ*, *и* као *ђ* н. п. *ћас'а*, *сеједођба*, *филђан*” (Скуп. грам. списи, III, стр. 12, испод текста). Код Ђ. Шурмина читамо да се у Сарајеву гласови „*ч* и *ћ*... данас готово никако не разликују” јер се јавља и *куча*. Ова је појава нарочита карактеристична за говор Муслимана „у говору православнијех претеже изговор гласа *ћ*, а у католика већином некако као да се још опажа разлика... Селјаци из околних села још су како тако учували разлику” (Шурмин: Сарајевски, 192). Додајмо уз ово да Стака Скендерова, сарајевски летописац из XIX вијека, не зна за појаву свођења двају парова африката на један пар, уп. код ње: *џемаџу*, *учиниџи*, *џохарчиџи* (Собрание сочинения А. Гилъфердинга, т. III, С. Петербург 1873, стр. 384—465. Истина, Скендерова је родом из Пријепоља).

У Витезу (Травник), гдје је већина муслиманског живља, један пар африката врши функцију обају парова:

ћуј, *веће*, *увеће*, *ћували*, *рућак*, *рућала*, *сићофари*, *колаћући*, *ћеџири*, *ћавке*, *ћекај*;

саћак, *хоћа*, *ћаба*, *ђиџ*, *филђан*, *ђамија*, *хађија* (моји подаци).

За околину Сарајева Сл. Павешкић констатује да „pravoslavke dovedene iz kraja oko Hadžića, Pazarića i Raštelice gotovo sve govore samo *č'*”, тј. мјесто *ч* (Ljetopis JAZiU, knj. 64, 360). У Лепеници, међутим, само „Muslimanke mjesto *č* govore *č'*” (исто, 366). И у Ливну, видјели смо, *ћ* и *ђ* врше функцију обају парова наших африката, у говору Муслимана (Дж. Чустовић, Livno; Brozović, Ljetopis JAZiU, knj. 63, 349). У Фојници „glas *č* чује se samo izuzetno...*č'* je rijetko, redovno je *č* > *č'*... Nema *č*, *č'* < *č*. To sve vrijedi i za glasove *d* i *g*”. И православци ту имају *ћ* < *ч* (Brozović, Ljetopis JAZiU, 63, 434).

ц) На централнохерцеговачком подручју само Муслимани градова: Мостар, Чапљина и Столац, не разликују ова два пара наших гласова, управо не посједују у свом гласовном систему гласове *ч* и *и*. То вриједи и за Муслимане Љубушког, западна Херцеговина. Неколико потврда: из Мостара:

ћујџеш, *ћеџири*, *у Гајџини*, *у Гајџини*, *ћадор*, *џрића*, *џрићалица*, *џоћни*;

ђамија, *хдђа*, *Ђемо*, *ђенеџ*, *ђиџарица*

(в. и М. Milas: *Današnji mostarski dijalekt*, Rad 153, стр. 53. Истина, Милас каже да се у Мостару чују средњи гласови, између ч и ħ, њ и ħ̌. То би значило да ту имамо ч' и њ'. Ипак је ту данас ħ и ħ̌, в. Ј. Вуковић: *Карактеристичне особине мостарског говора*, Мостар и Херцеговина, 1937, стр. 92—93; као и код мене: Буна, стр. 6).

Тако је и у Чапљини:

Ђаљина, ис Поћишеја, на ћуки, ис Пејева, ћавка, ћело, ћетири; ђамија, ђаба, ђеј, ђабе ти је (в. о овоме код мене: Јекавске оазе, 300).

И Столац има исту ситуацију:

ћујеш, ћџај, Поћишеј, ћџаде синђур; хџа, ђамија.

У Љубушком све ово плус икавизам:

ћовик, ћџад, ћџ, ћџај
хџа, хџија (исп. Јекавске оазе).

Тешко је рећи да ли је то и у овим мјестима Херцеговине стара или новија особина. Прво, ово није шћакавско подручје, није све ни икавско. Типични икавизам имамо само у Љубушком. У осталим овдје наведеним мјестима, која припадају централнохерцеговачком, има код Муслимана икавизама (в. код мене: *Мјесто централнохерцеговачког*, 313 и даље), али то никако није типично икавско подручје (в. и за Буну, ор. cit. 2—5), нити је икада било интегрални дио икавштине. Икавизам је овдје унесен са стране, као што су унесене и многе друге особине нетипичне за јекавску Херцеговину. Међу њима, свакако, и свођење двају парова африката на један. Вриједно је овдје истаћи, оно што је знатно раније утврђено, да Муслимани Јасенице и Грацке, западна Херцеговина, у овој особини, а и не само у овој особини, никако не иду са говором Муслимана Љубушкога (в. Јекавске оазе,). То вриједи и за сва муслиманска села у централној Херцеговини (в. *Мјесто централнохерцеговачког*, 107). И још нешто. У писмима Муслимана са тих подручја не налазимо потврда за ову појаву. У писмима Алипаше Сточевића, Ризванбеговића, који је родом из Стоца, ови се гласови употребљавају онако како то изискује наш стандард (исп. код мене: *Неке фонетске особине*, 107). Тако је и у писмима других столачких Муслимана (према мојим исписима из Дубровачког архива). Али је тако и у писмима љубушких капетана, Муслимана, уп. *начин, чујеше, човека, учини, чудо, почителске, вичући, чесићии, дубровачки, учинише*. Дакле, све онако како је и данас у говору Муслимана шире централне Херцеговине, односно источне Херцеговине (писма се налазе у Дубро-

вачком архиву — ASMM Lettere de comandanti e capitani Turchi scritte in Serviano dalle limitrofe Provincie Ottomane — а потичу из 17. вијека (в. о овоме у: Јекавске оазе, 300).

Истина, када је у питању писана ријеч, никада се не смије заборавити ни улога писара. Писар је могао бити, а често је и био, човјек са стране, који није носио у свом језичком осјећању фонетику краја у коме је службовао. Тај моменат никако се ни овдје не смије заповијести. Али, има још један доказ који би могао упућивати на закључак да свођење двају парова африката на један у овим херцеговачким зонама није сувише стара појава. Наиме, у језику фра Ловре Ситовића, који је родом из Љубушкога, а умро је почетком XVIII вијека, управо 1729. године у Сплиту, не налазимо потврда за употребу *ћ* и *ђ* мјесто *ч* и *џ* (в. Н. Куна: Ситовић) Ситовић има: *чују, језичници, ѝричи, чавлима, очима*. А Ситовићев примјер је и интересантан и поучан. Он је рођен у муслиманској породици у Љубушком и „као дијете допао је у руке босанских” фрањеваца у чијој средини је остао до краја живота (Куна, ор. cit. 125). Његовим поријеклом се објашњава доста стабилна употреба фонеме *x* (Куна, ор. cit. 137—139). То је особина коју је он понио из родног дома и коју није напуштао ни доцније, када је напустио „вјеру родитељске куће”, није се ту, дакле, повео за говором своје сабраће који, то је сигурно, нису имали овај глас у свом консонантизму, или им, бар, његова употреба није била сасвим обична и стална. Ако је тако, а биће да јесте, могли бисмо, аналогно томе, рећи да је Ситовић носио у свом консонантизму и два пара африката. Он их у писаној ријечи, видјели смо, не замјењује, нити своди на један пар. То би, даље, говорило да у другој половини XVII вијека ни говор љубушких Муслимана није у овој особини одступао од херцеговачког стандарда. А оно што вриједи за Љубушки, требало би да вриједи и за централнохерцеговачку говорну зону. Из овога би, опет, слиједио закључак да је појава неразликовања гласова *ч* и *џ* од *ћ* и *ђ* и ликвидирање првих у корист других новија појава у овим говорима, то је појава коју су овамо унијели досељеници из Далмације, Имотског или других шћакавских подручја. Има доста разлога да се дâ овакво објашњење ове фонетске особине у херцеговачким говорима. Прво, то никако није особина штокавских говора, херцеговачких поготово. Ова особина је својствена или штокавској периферији, што значи настала је под утицајем страног језичког елемента, или његовом шћакавском дијелу, у коме је то једна од архаичнијих особина. У херцеговачким говорима ова особина је нанос са стране, и то из икавских говора, то ће рећи из шћакавских говора — било непосредно или посредно да је овамо стигла.

У савременом говору Имотске крајине и Бекије има још увијек неразликовања ових двају сугласничких парова, и то у крајњем југозападу те зоне и говору Имотскога, а „*ova su sela* (тј. *sela* у којима се не разликују *č* и *ć*, А. Р.) најистојнији руб једнога већег пространства које се стере према Полјцима (омишким) и Макарском приморју гдје је проведена замена *č > ć* или, у најбољем примјеру, становништво употребљује оба гласа, али их брка замјенјујући њихова мјеста” (Šimundić, Imotska krajina, 70).

Из Подгоре (Макарско приморје) ја имам, у својим биљешкама, овакво стање:

шта ћу *h̃iniĩ*?, изија би то *h̃d̃vik*, *rõgāh* није оста, *ūd̃heja* је, *h̃ūli* су, *h̃d̃vika*, поштену *rĩh̃*, ја би најволија *j̃ũher* да си бија ту, свак *vĩh̃ē*, *ir̃ĩha*, *h̃āciĩ* ми, поштен *h̃d̃vik*, знаш да *h̃ĩĩāi*, с *ñh̃im* миришиш, *h̃ĩcĩa* је, *h̃ēĩĩri*, *nar̃ũh̃ĩĩe*, јеси *h̃ūja*?, *h̃ūja* сам, *vēh̃ērne* новине, *kr̃ēh̃ēne* у *h̃ēĩvrĩĩb̃m* мисецу, *d̃d̃* *Pl̃õha*, до *mẽĩa* ис *Tũh̃ēĩi*, до *ĩũh̃ēĩsk̃õg* гробља, *Tũh̃ēĩjani*

знатно рјеђе:

rĩč?, *č*’*d̃vik*, *č*’-*eĩrd̃ēē* хиљада, *č*’*ēkāj*, *č*’*ēĩri* и по,

али је ту и *sh̃*:

kl̃ĩĩha, *sh̃h̃ĩĩ*; *kr̃ĩh̃en*, *ĩũsh̃en*, *zvĩj̃h̃aĩĩ*, *m̃d̃j̃h̃ani*, *ir̃ĩĩh̃*

иако и:

z̃em̃j̃ĩĩĩe, *sm̃ēĩĩĩĩe*, *h̃ūbr̃ĩĩĩe*; *ml̃āh̃ĩ*, *sl̃āh̃ĩ*, *ir̃ēh̃a*

У питању је, дакле, шћакавски говор који зна и за понеки чакавизам. То је и разумљиво, с обзиром на положај Подгоре.

Свођење двају парова африката на један у говору Имотског и његове околине Шимундић објашњава страним утицајем, уп.: „*Imotski slučaj samo potkrepljuje tvrdnju da je zamjena č > ć u gradovima i njihovoj okolini (u Bosni i Hercegovini) nastala pod utjecajem tuđe vojske i činovništva, ovdje pak mletačke vojske i činovništva*” (Бекија, 70). Ово своје мишљење аутор шире разрађује у напомени, испод текста, позивајући се на овдје већ изнесена мишљења о тој појави проф. Ивића и Вуковића. За чудо Шимундић овдје и не помишља на шћакавски континуитет, иако се зона његових шакаваца налази уз зону која од раније има такво стање, то је далматинска шакавска зона. Врло је вјероватно да су управо шакавци из ових крајева пренијели артикулациону неиздиференцираност наших африката и њихово свођење на један пар и у херцеговачке говоре. Јер, то смо и овдје видјели, појаву неразликовања ових гласова не налазимо ни код Алагића (Коњиц) ни код

Ситовића (Љубушки). Што је такво стање и код Алипаше Ризванбеговића, ту се мора имати на уму и фактор — писара. Додајмо уз све ово да у херцеговачким границама неразликовање *ч* и *ћ* имамо само тамо гдје има и досељеника из западних крајева, гдје има икаваца-шћакавца. А познато је да су послје повлачења Турака из тих крајева овамо долазили првенствено богатији и да су се они насељавали или у оновременске вароши или у села која се налазе у њиховој непосредној близини. Ван тих међа ни данас нема супституисања африката *ч* и *џ* африкатама *ћ* и *ђ* (о чему в. ниже). Истина, овдје би се могло поставити и питања: а како су управо они, тј. ти досељеници из западних крајева, успјели да наметну свој говорни образац онима који нису из тих крајева? Питање има свој *raison d'être*. Одговор би могао бити овакав. Ти досељеници су били бројни, чинили су једну цјелину, дошли су у исто вријеме, и као такви су брзо наметнули свој говорни образац осталима који нису морали бити ни хомогена група, а ни бројни. А овдје није безначајан ни утицај Босне и њеног говора, који је такође био и икавски и шћакавски.

И у једном дијелу посавског говора, у његовом сјевероисточном дијелу, говори се *ћ* и *ђ* мјесто *ч* и *џ*: *ћића*, *ћићай*, *већер*; *ђей*, *канђија* (Ившић: Posavski I, 203) Ившић је помишљао да ова особина може бити какав траг кајкавског дијалекта, али је и сам видио да је такво објашњење слабо и зато каже да у „оваквим питањима треба да се филологија утече етнографији” (op. cit. 134, испод текста).

II

Прије него пређемо на шире теоретско разматрање ове проблематике да видимо гдје у говору наших Муслимана имамо нормалношћакавску артикулацију ових гласова, тј. стандардни њихов изговор, а гдје *ч'* и *џ'*.

Стандардни изговор африката у говору припадника исламске вјероисповијести налазимо у једном дијелу Санџака, свим мјестима у долини Лима (према подацима које ми је дао проф. др Петар Влаховић). То вриједи и за Бродарево. У раду проф. Влаховића (Бродарево и његова околина, Београд 1968) констатује се да говор Муслимана Бродарева не одступа, сем фонеме *х*, од говора Срба у том крају (стр. 120—121).

И у говору Бихора, а та је зона „претежно муслиманска” постоје фонетске разлике између гласова *ч* и *џ* на једној страни и гласова *ћ*

и *ћ* на другој страни. Мијешања, тј. међусобног замјењивања ових гласова, налазимо као индивидуалну особину „код старијег света” али их млађи добро разликују (Барјактаревих: Бихор, 39).

Ја овдје посебно указујем на гњилански говор који по многим својим особинама припада Белићевом призренско-јужноморавском дијалекатском типу. А подручје Гњилана, да и то истакнемо, припада изразито билингвистичкој зони. Ту се данас „и у граду и у селу” говори и „српски и шиптарски”, а турски је „везан само за град” (Барјактаревих: Гњилане, 65). У гњиланском говору гласови *ч*, *џ*, *ш* „данас су палатализовани до извесне мере”, што је последица дуговјековног заједничког живота различитих језика и система (исто, 64—65). Истина, Д. Барјактаревих само констатује постојање палатализованости „до извесне мере” гласа *ч*, али у примјерима који се ту наводе та се фонетска компонента не истиче, уп.: човека, сас папучу, без реч, с петлице (стр. 86), два оцака, два човека, три учитеља, четири бубрега, четири доктора, овчаре, опанчаре, коваче, певаче (стр. 87). То би говорило да страни утицај, а у питању је утицај турског и албанског језика, није овдје избрисао фонетске дистинкције између *ч* и *ћ* и да се та два гласа јављају као двије засебне фонетске јединице. Истина, Д. Барјактаревих, разматрајући нешто шире овај проблем, каже да су се ту гласови, *ч* и *и*, изједначили са *ћ* и *ђ*, уп.: „Када се тиче мекоће гласова (африката) *ч* и *и*, које се изједначавају са *ћ*, *ђ*, овде нема никаквог проблема” (стр. 65). То би значило да и ту долази до фонетске неутрализације између африкатских парова, и то у корист оних палаталних. Колико је та појава овдје фреквентна, тешко је рећи. Материјал који наводи Барјактаревих, на жалост, није довољно фонетски издиференциран да би се на основу њега могли доносити неки закључци (исп. примјере на стр. 86 и даље). Све то, опет, говори да у гњиланском говору имамо појаву изразитије палаталности појединих гласова као општу, а да је појава ликвидирања африката *ч* и *и* присутна, али не и општа (исп. за Врање, Барјактаревих: Врањски говор, Врањски гласник, I, 1965, стр. 40).

У говору Мрковића, чији су становници примили ислам у „току XVIII вијека” (Вујовић: Мрковићи, 78), налазимо палатализованије гласове *ч* и *и* него што је то случај у нашем стандардном језику, али не код свих. За такву артикулацију ових гласова знају само они Мрковићи „који су дуже боравили у Турској” или они „којима је један од родитеља албанске народности”, иако се не искључује ни могућност чувања старије вриједности ових гласова (ор. cit. 204). Чини нам се да је на мрковићку артикулацију пресудан био утицај албанског језика,

као што је то раније констатовао проф. Стевановић за говор Баковице (Стевановић: Баковачки, 70—74).

У осталим говорима Црне Горе, тамо гдје имамо припадника исламске вјероисповијести, не указује се на одступања од стандардне артикулације у њиховом изговору. То вриједи за Пљевља (в. Ружичић: Пљевља), за данашњи Титоград (в. Стевановић: Источноцрногорски), иако ту проф. Стевановић указује на специфичности у говору титоградских муслимана које су везане за рефлексе старог вокала *љ*, на икавизам. Да је њихов говор карактерисала и нека посебност у артикулацији африката, без сумње би се и на то указало. Значи, ни ту нема никакве разлике која би била везана за конфесионалну припадност.

Цијела источна Херцеговина има потпуно очуване артикулационе разлике између наших гласова *ч-џ* и *ћ-џ*. То вриједи како за Муслимане села тако и за Муслимане Требиња, Билеће, Љубиња, Невесиња, Гацка. Истина, ја сам у говору неких Требињки биљежио полумекко *ч*, дакле *ч'*, али то је њихова индивидуална особина коју су оне могле да усвоје за вријеме школовања у Мостару или Сарајеву (в. Пецо: Источнохерцеговачки, 82).

Ова констатација вриједи и за централнохерцеговачки, ако се изузму Мостар, Столац и Чапљина — евентуално и још по неко село уз ова мјеста. Ја сам о томе писао у више наврата и то није потребно овдје понављати (в. Буна; Мјесто централнохерцеговачког, Јекавске оазе, Алагичеви мемоари). То вриједи и за сва муслиманска насеља у западној Херцеговини изузев Љубушког. То вриједи, добрим дијелом, и за сва муслиманска насеља у сјеверној Херцеговини, изузимајући, евентуално Коњиц и Јабланицу. Истина, ја имам из села Чехаре, непосредна близина Јабланице, прибељежака које говоре да је и ту јасно очувана разлика између *ч-џ* и *ћ-џ*:

Чџхаре, чџџверџе, ђ свачему, чџвџам, чџришијџм, зџчинин, џрџкучџр, џричџа, чџришијџе, чини ми се, чџвик, џдчџе, вџјничкџе; џџмија, џелешџнухџ, џџба, хџџа, Џџџо.

И Решетар има из Јабланице: *ријеч, сијечем, човик* (Der štokavische, 81—82).

Према ономе колико се то може закључити на основу материјала који нам пружа Филиповићев рад о Рами, а и на основу мојих присјећања о томе говору рекло би се да и рамска говорна зона, или бар један њен дио, не зна за свођења двају африкатских парова на један. Код Филиповића имамо: *Прачићи, Хаџићи, Койчићи, Грачац, Грачаница, Цафербеговићи* (М. Филиповић: Рама у Босни, Београд 1955).

Из Мркоњића, и Горње Санице ја имам потврда и за нормално-штокавску артикулацију ових гласова, али и за појаву *ч'*, *и'* и, рјеђе, да *ћ*, *ђ*, заступају сва четири африката.

Тако имамо из Мркоњића:

ушова̀рива̀ч, Кључа, ба̀чен, до̀чим, чѐкай̑, чѐшрес, ба̀шче, чо̀жек, слу̀чај, случа̀ју, чѐшрис̑ио, чла̀нарин̑е, на чува̀рс̑иџу, меха̀нич̑а̀р, ју̀че, идо̀чели, до̀личан, иу̀чу̑, чо̀јека, чѐкај

поред:

ћудно̀ва̑ио, ћѐкај, Ма̀њаћу, до̀биће

и

ч'ѐкај, ба̀шч'е, ју̀ч'е

односно:

ма̀мија, хо̀ма, хо̀џи̑н̑ца

из Кључа: само *ч*, *и*:

до̀жеко, чѐшри, чѐшри̑, кључ̑к̑и, у Кључу, чѐкај, чо̀жек, јуч̑и, чу̀ј, ма̀мија, ма̀бе, до̀ак

Из Кључа и Ружичић наводи: Кључ, чађ, чуво, Хадићи, а Ружичић и посебно наглашава „код муслимана у општини Днолука на истоку од Јајца, око Приједора, Кључа и Бугојна, редовно је *ч*, *ц'*” (Главније особине, 41).

из Горње Санице имам ове примјере:

слу̀чај, идо̀че̑а, чѐкай̑, чѐшверо, ју̀че, ја̀че, чу̀ј, чѐка, ири́чек̑а; ма̀мија, ма̀ба

рјеђе:

и́на̑ч'е, за̀кључ'ку;

и само једном: та̑но.

Из Ризвановића (Приједор), ја имам потврде за *ч-ц*:

чу̀ј, чѐкај, ири́чај, и́до̑че, и́ла̑че, и́до̑чи̑е, ма̀чка, и́до̑ч̑ је, ма̀чак, ири́чек̑ај, ве́черу, и́а̑рче, ве́чер̑а̑ше, чу̀јем, че̑ш̑и̑не̑с, чо̀рбу, до̑чи; сви́до̑ба, хо̀ма, Ха̀мо, Хо̀џи̑ћи, ха̀џи̑н̑ца, и́е̑н̑џера, ха̀џи̑ја

Ружичић је за Тешањ утврдио, и то смо већ видјели, да се гласови *ч* и *и* разликују од *ћ* и *ђ*. То потврђују примјери:

чува̑и̑, чува̀ју, чувар, чудо, чуд̑ио, чули, ири́чек̑а̑и̑, дочек, речи, и́очела, и́ри̑и̑ече, и́ри̑уче...; ма̀мију, бу̀мак, ха̀џи̑ја;

само једном је забиљежио *ћ* мј. *ч*: кова̑и̑ница (Ружичић: Тешањ, 246).

За централну Босну, видјели смо, Брозовић констатује да има и мјеста гдје су фонетске опозиције између *ч* и *ћ* очуване: Крешево (кат.), дијелови сутјешког краја (кат.) и у долини Босне (прав.), поједини крајеви тузл. области (све три вјере, Ijekavskošćakav. 141)

И. Смаиловић тврди да је такво стање и у говору Муслимана Градачца, уп.: „U Kikićevu zavičaju ogromna većina stanovništva izgovora *č* i *ć*, *dž* i *đ* kako treba i gdje treba. Odstupanja su rijetka i nisu vezana za nacionalnost i konfesiju” (Smailović: Kikić, 521). У једној ТВ емисији (Сарајево) имао сам могућности да слушам говор мајке Хасана Кикића. Том приликом она је сасвим коректно изговарала сва четири наша африката. То потврђује и Смаиловић у поменутом раду.

III

Између ових двију група, са јасно исказаним фонетским опозицијама *ћ-ћ*: *ч-ћ*, *м-ћ*, налази се трећа група говора у којој немамо искристалисане фонетске вриједности ових гласова, у којој, управо, имамо или *ч’-м’* у функцији сва четири наша африката, или, пак, поред ових гласова имамо још и *ћ-ћ*.

За подручје централне Босне: Завидовићи-Жепче-Немила И. Брабец констатује постојање *č’-:* *č’ovik*, *č’vač’ak* (I. Brabec: Istraživanje govora u srednjoj Bosni, Ljetopis JAZiU, 64, стр. 346), иако ту имамо и: *govећe*, *čavka*, *počеe* (стр. 345).

Брозовић такво стање види и у Маглају (муслиманско становништво) и Сарајеву (католичко становништво, Ijekavskošćakav. 141). Само ће ту бити неки неспоразум. Брозовић се, наиме, овдје, за Маглај позива на Ружичића, а код Ружичића, видјели смо, експлиците стоји да су гласови *ч* и *м* „у Маглају изједначени са *ћ* и *ћ*: *ћудо*, *ћићав*, *ћојка*, *ћађе*, *ћећири*, *ћадори*...” (Тешањ, 246), иако ту налази и двије потврде за *ч*: *йечењака*, *одједноч*, и једном *маба*, за које каже да му није јасно „шта они претстављају” (исто). За Сарајево Брозовић се позива на Шурмина, уп. „за Sarajevo Šurmin kao i obično ima dobro uho, ali manje uspješno interpretira” (ор. cit.). Шурмин, међутим, јасно каже, то смо ми овдје већ навели, да се „гласови *ч* и *ћ*... данас готово никако не разликују” и да се ту јавља *ч* мј. *ћ*: *куча*. Ова је особина нарочито карактеристична за говор Муслимана „u govoru pravoslavniјeh preteže izgovor glasa *ć*, a u katolika većinom nekako kao da se јеš opaža razlika” (Šurmin: Sarajevski, 192). Дакле, Брозовић неоправдано оптужује Шурмина, који, истини за вољу, није био богзна какав ди-

јалектолог. Али, опет истини за вољу, рад о сарајевском говору знатно му је бољи од оног о херцеговаком говору. Што се тиче нашега проблема, Шурмин је ту јасан: конфесионалне разлике на извјестан начин одражавају се и у овој фонетској особини. Он, додуше, каже да само Муслимани имају ч мј. *ћ*. Да ли је то *ч-и'*, то је друго питање.

Такве вриједности африката *ч* и *џ*, тј. *ч'* и *џ'* ја сам биљежио у Бањој Луци:

ч'а̀ришија, ч'о̀јк, ѝрич'а, у̀тирч'а̀ла, ч'е́кај, ч'е́ишири, ч'ува́ј, ч'е́сти,
и́дч'и́ти, ч'а́ша, ч'и́ји, ч'е́љад, ч'о́бани
и́а́мија, и́а́бе, да́и'а

иако ту и $\hbar$ мј. ч, $\hbar$ мјесто μ .

Скендер-Вакуфу:

ч'у́ј, ч'е́йири, ч'о́веку, ч'и́ста, ч'е́љади, и́дч'о, и́нфери́ч';
и́а́мију

али и ту је сасвимо бично: *доћекасмо, ђамија*

Раније су наведене потврде за *ч'* и *и'* из Мркоњића и Горње Санице. Управо из Мркоњића имамо: *ч'екај*, *башч'е*, *јуч'е*, а из Санице: *инач'е*, *закључ'ку*. А и у Ливну, и његовој околини, имамо *ч'*, *и'* (Чустовић: Ливно, 106).

IV

Ако бисмо изнесени материјал пренијели на карту, добили бисмо овакву слику:

Постоје неколике зоне гдје су груписани говори Муслимана према изговору наших африката, и то:

а) зона која се налази источно од линије Шамац-Тузла-Сарајево-Пазарић-Мостар-Столац. У тој зони, назовимо је јекавском, сви Муслимани углавном имају јасно издиференциране гласове *ч-ћ*, *и-ћ*. Ту не долази ни до палатализовања првих, ни до мијешања једних са другим. Оно што одступа од стандардних артикулационих норми у тој зони нанос је са стране и никако не чини органску особину фонетике аутохтоног становништва;

б) зона која се налази западно од назначене линије, назовимо је икавском, није јединствена и не пружа хомогену слику када је у питању изговор африката. На подручју које би се, у грубим цртама, могло овако омеђити: Приједор-Бања Лука-Добој-Тузла-Кладањ-Сарајево-Пазарић-Горњи Вакуф-Мркоњић Град-Кључ-Сански Мост-Приједор у говору Муслимана углавном се јављају гласови *h* и *ħ* у функцији сва

четири наша африката. Истина, и у тој зони има већих оаза гдје се још увијек чува фонетска разлика између *ч-џ* и *ћ-џ*, рецимо у троуглу: Тешањ-Градачац-Пријавор, а у тој зони има и мјеста гдје се факултативно јављају и *ч-џ* и *ћ-џ*, или, пак, *ч'*, *џ'* врше функцију свих тих гласова. Најизразитије свођење двају парова африката на један имамо управо у централној босанској зони: Зеница-Травник-Горњи Вакуф-Сарајево;

ц) постоји још једно подручје гдје су избрисан ефонетске дистинкције између *ч* и *ћ*, *џ* и *џ'*. То је централнохерцеговачка говорна зона: Мостар-Чапљина-Столац, укључујући и Љубушки из западне Херцеговине;

д) Ливно на једној страни, са својим *ч'*, *џ'* и Имотски на другој страни, са својим *ћ*, *џ* чине одвојене оазе и изискују засебна објашњења.

Као што видимо, у питању су двије веће изразито одвојене зоне које одвајају не само рефлекси *џ* него и природа, управо фонетске врсте једности африката. Али се и међу њима могу успоставити неке генетске везе, бар тако се мени чини.

У источној групи, јекавски говори, старе гласовне скупине: *šč* — *ždž* „упрошћене су губљењем фрикативне компоненте код африкате” и дале су *šč > št*, *ždž > zd* (Бошковић, Упоредна граматика: 84). А. Белић уз ове скупине веже и африкату *ч*, уп.: „У штокавском имали смо такође *шч* (меко) и *ч* меко, и то се стање сачувало у старијем икавском новоштокавском са преласком *шч* у *шћ*” (Белић: Фонетика: 115, в. и Ившић: Поредбена граматика, 143). Дакле, процес је овдје доста јасан: напореда са очвршћавањем скупина *шч* и *жш* очвршћавао је и сугласник *ч*, а, равномјерно са њим, и *џ*, уколико је тај глас тада постојао у нашој фонетици (нешто више о овој појави, о очвршћавању некада палатализованих сугласника в. код А. Вајана: Упоредна граматика, I, 40—61).

Уколико се данас у зони тих говора јављају палатализовани гласови *ч* и *џ*, а о палатализованости других сугласника или сугласничких скупина ту и нема помена, ту појаву, по мом мишљењу, треба сматрати новијом. И она је некакав нанос са стране. То вриједи како за Фочу, Горажде, тако и за Нови Пазар. Али ја ту појаву никако не бих везивао за конфесију и националност. Могуће је да је то данас особина муслиманског живља, мада није увијек тако, узрочнике тој појави ја бих прије тражио у остацима оних исељеничких колона које су се туд кретале ка истоку него у њиховој религиозној опредељености (исп. о овоме Ј. Цвијић, Балканско полуострво 142). Ван те стазе у овој зони говор Муслимана се никако природом африката не одваја од говора

других. Источна Херцеговина, гдје имамо и читава подручја настанена Муслиманима — Подвележје, Борац, Фазлагиха Кула, уопште не зна за ову појаву, уколико то млађе генерације не уносе, али не више као припадници једне конфесије или нације него као припадници једне генерације.

За икавске говоре, уколико бисмо ишли за Белићем, такође је све јасно: ту је сачувано старије стање, са изузетком што је *ич'* прешло у *ић* (Фонетика, 115). Проф. Белић ту каже да су се ови говори (тј. штокавски икавски, А. П.) са тим цртама (*звизђи*, *огњишиће* и меким *ч*) сачували у Посавини, Босни и Далмацији (исто). У раду о шћакавском говору (ЈФ XXIII), видјели смо, Белић је дао своје коначно схватање тога проблема. Он ту пише, да то и овдје истакнемо, да његов западни говор представља „штокавски говор извесне врсте” који има у својој структури *šč* и *žj*, а ова га посљедња особина искључује из круга чакавских говора и даје му посебно мјесто у границама штокавског дијалекта. Тај говор, уз то, одваја од чакавског, а и од штокавског „*č*” (свакако и *d'ž* уколико се оно у нашем језику тада јављало)” јер је и прасловенско *ч* било меко, као што је меко у савременом руском језику „па се та његова мекоћа задржала у западном дијалекту, док се и у чак. и осталим шток. изгубила (Значај, 70).

Проф. Башковић није одушевљен оваквим рјешењем проблема о коме је ријеч у икавским говорима. Код њега читамо: „У чакавском и икавском штокавском дијалекту српскохрватског језика налазимо уместо група *šč* и *ždž* рефлексе које је тешко извести из прасловенског *šč* и *ždž*, иако то многи чине: у чакавском *št* и *žj* < *žd*”, у икавском *šč* и *žj*” (Упоредна граматика, 84—85, о овоме исп. још и ниже у овом раду).

Код А. Бајана о овоме читамо: „En serbo-croate occidental, *šč*, *žj* (*žj*) sont également les formes alternantes de *sk*, *zg*: *iskati...* *ištem* et dial. *iščem*. Ces traitements, et ceux du slovène, sont suspects d'être les produits d'un remaniement ancien, comme aussi s. cr. *č*, *d* de **tj*, **dj*, qui, des groupes alternant avec *st*, *zd*, les aurait étendus à ceux qui alternent avec *sk*, *zg*” (Бајан: Упоредна граматика, 71). Говорећи о првој палатализацији и њеним резултатима у словенским језицима Бајан каже: „On ignore si les traitements *šč* et *žj* (de *žj*) du serbo-croate occidental et du slovène continuent phonétiquement *št* et *žd* non durcis, ou s'ils ont été entraînés par les traitements des groupes **stj*, **zdj* avec lesquels ils se confondent” (op. cit. 49).

Док је еволуција старих гласовних скупина *šč* и *žžd* у штокавским говорима довољно јасна да се може прихватити понуђено

рјешење (о томе в. Белић: Прилози историји, 10 и даље; Пешикан: Неке напомене, 247—253, Ивић: Поредбена граматика, 142—144), еволуција тих скупина на икавском подручју није била тако једноставна и због тога ни понуђено рјешење за те говоре није општеприхваћено.

Проф. Белић је био мишљења да је „пред крај прасловенске епохе...*stj*—дало *š't'*, *skj* — *š'č'*, *zđj* — *ž'd'*, а *zgj* -*ž'dž'*“. Доцнији развитак ових скупина зависио је од дијалеката, и то овако: „у чакавском и првобитном кајкавском...*š't'* и *š'č'* изједначили су се у њима у *š't'*; тако исто и *ž'd'* и *ž'dž'* опет у *ž'd'*; у доцнијим епохама *t'* и *š't'* су остали неизмењени, а *d'* и *ž'd'* дали су *j* и *žj*“. То се све дешавало прије доласка наших предака на Балканско полуострво или у раном балканском периоду, у оно вријеме када су се јављали замеци наших будућих основних дијалеката и када су чакавски и кајкавски, према Белићу, чинили једну ужу заједницу, а сви говори будућег штокавског дијалекта другу ужу скупину, иако је већ и међу њима било диференцирања, и управо на основи рефлекса скупина *š't'*, *ž'dž'* (в. Белић: Галички, стр. 13). У штокавском дијалекту, продужава Белић” добили смо нешто друкчији правац развитака: *t'* је дало *č*, *d'* - *d''* а пошто је ту палатализација праћена фрикацијом „било је сасвим природно да се *š't'* и *š'č'* изједначе у *š'č'*... исто онако као што се *ž'd'* и *ž'dž'* морало свести на *ž'dž'*“ (Галички, 13).

У четвртој књизи Ј Ф, у раду: Прилози историји словенских језика, о овоме читамо из пера проф. Белића: „Као резултат јотовања прве епохе у српскохрватском је језику добивено *šč* и *žd* који су тако остали у чакавском говору, са изменом у групи *žd* у толико у колико је *d* прелазило у поменутом говору у *j*; у штокавским говорима (и екавским и јекавским свих врста) овакво *šč* прелазило је дисимилацијом у *št*, а *žd* у *žd''* (Прилози, 21). У продужетку се констатује да у „штокавском икавском говору имамо нарочите прилике” (стр. 22).

У Фонетици проф. Белића понављају се, углавном, његове већ изнесене мисли. За икавске говоре, пак, ту читамо да су они, са цртама *šč* и *žd* и меким *č* сачували те своје значајке у посавском и по Босни и Далмацији (Фонетика, стр. 115), а у његовом врло значајном раду, у коме се даје цјеловитији поглед на развитак шћакавских говора, у раду: Значај западноштокавског дијалекта..., као што је то овдје већ и истакнуто, читамо да тај западни говор представља „штокавски говор извесне врсте” који има у својој структури *šč* и *žd*, а ова посљедња гласовна скупина искључује га из чакавских говора и даје му штокавско обиљежје. Уз то овај говор, тј. западни, одваја од чакавских

говора, а и од осталих штокавских, његово палатализовано *č*, свакако, вели Белић, и *dž'* „уколико се оно у нашем језику тада јављало”, а то *č* упућује на прасловенско *č* које је било меко, као што је меко у савременом руском језику „па се та његова мекоћа задржала у западном дијалекту, док се и у чак. и у осталим шток. изгубила” (Значај, 70, због тога Х. Куна неће бити у праву када Белићево схватање овога проблеми из ранијих година његовог рада узима као његово коначно мишљење о томе проблему, в. Куна: *Laštrić*, 105—106).

Из овога је, мислим, јасно да Белић веже резултате старих скупина *stj*, *zdj* и *skj*, *zgj* и да њихов даљи развитак одређује дијалекатска припадност поједине говорне зоне. У штокавским говорима последице дисимилације добиле су се скупине *št*, *žd*; у шакавским говорима крајњи резултат је био: *šč*, *žl* што ове говоре чини посебном скупином штокавских говора.

За чакавске и штокавско-икавске резултате ових старих гласовних промјена (скупина *stj*, *zdj*, *sk^e*, *zg^e*) проф. Бошковић каже да их је тешко извести „из прасловенског *šč* и *ždž'*” (Упоредна граматика, 84—85), а нешто ниже ту се даје теоретско објашњење проблема, уп.: „И овде, као код група *sk^e*, *zg^e*, *skj*, *zgj* (а ријеч је о измјени група *stj*, *zdj*, А. II.) одступају од општег развитака чакавски дијалекат српскохрватског језика са својим *št'*, *žj*, икавски дијалекат са својим *šč*, *žd* и говори словеначког југозапада са својим *šč*” и даље „у чакавском и икавском дијалекту рефлексни група *sk^e*, *zg^e*, *skj*, *zgj* и група *stj*, *zdj* изједначили (су се, А. II.) на тај начин што су у њима групе *š'č'*, *ž'dž'* прешле у *št'*, *žd'* < *stj*, *zdj*” (исто, стр. 100). Дакле, коначни резултат је исти. И старе палатализационе скупине и старе јотоване скупине дале су у коначном исходу исти резултат: *št'*, *žd'*. Из овога је сада лако изводити све данашње вриједности тих старих гласовних група (в. о овоме и код Пешикана, Неке напомене, 252—253).

А. Бајан, видјели смо, о томе пише: „En serbo-croate occidental, *šč*, *žd* (*žj*) sont également les formes alternantes de *sk*, *zg*: *iskati*... *ištem* et dial. *iščem*. Ces traitements, et ceux du slovène, sont suspects d'être produits d'un remaniement ancien, comme aussi s. -cr. *č*, *d* de **tj*, **dj*, qui, des groupes alternant avec *st*, *zd*, les aurait étendus à ceux qui alternent avec *sk*, *zg*” (Бајан: Упоредна граматика, 71). Говорећи о резултатима прве палатализације у словенским језицима Бајан каже: „On ignore si les traitements *šč* et *žj* (de *žd*) du serbo-croate occidental et du slovène continuent phonétiquement *št'* et *žd'* non durcis, ou s'ils ont été entraînés par les traitements des groupes **stj*, **zdj* avec lesquels ils se confondent” (op. cit. 49).

За нашу шћакавску проблематику мислим да се могу примити рјешења која виде у тим гласовним групама уједињене резултате и промјена старијих скупина *skj*, *sgj* и скупина *stj*, *sdj*. Ако су те групе дале *št'*, *žd'*, процес је, фонетски, ишао у правцу развијања палатално фрикативне компоненте чији је коначни резултат била скупина са једним фрикативом и једним африкатом: *šč*, *žd*. Мислим да овдје не морају са штокавским шћакавцима да иду заједно и чакавски и кајкавски говори (исп. о томе код Белића: Периодизација стр. 4, а за словеначке прилике в. Ramovš: *Konzonantizam*, 252—286). И Рамовш прихвата неједнак развитак гласова *t'* и *d'* у западној групи јужнословенске језичке скупине, уп.: „Razmerje med slov. (kajk., čak.) *č*, *č-j* in štok. *č-đ* nam kaže, da se je pri glasu *d'* prvotnih govorov na slov.-kajk.-čak. ozemlju izvršila izprememba v-j- prej, predno se je pri *t* razvil spirant *š*...če se to ne bi izvršilo, tedaj bi morali ob času *t>t'š* dobiti tudi *d'ž<d'*, kakor se je to v štokavščini, v ruščini in v zapadni slovanščini tudi zares zgodilo” (Ramovš, *Konzonantizem*, 264:—265 а он се ту позива и на Белићев чланак у RES, I, 20).

Одавде би проистигао закључак да су сви штокавски говори, укључујући и шћакавске, развијали палатално-фрикативну компоненту како у *t'* и *d'*, тако и у *št'* и *žd'*. Први ће дати *č-đ*, друге скупине *šč*, *žd*. За источни дио штокавских говора даља еволуција ће ићи у правцу очвршћавања оних гласова и гласовних скупина који нису били ни потпуно палатални ни потпуно веларни. Отуда у тим говорима поред наслеђених *č* и *đ*, као палаталних сугласника, очврсле скупине *št* и *žd*, као и очврсло *č* и *g*.

Друго је питање да ли је процес очвршћавања морао бити реализован у свим категоријама ријечи без изузетка. Ја мислим да није. Познато је да су примјери као: *чаићях*, *йоићях* и *гуићи*, *чеићи*, а који су настали у процесу старог јотовања, изискивали посебна објашњења, јер се својим скупинама *šč*, тако и *žd* у *бражћях* и сл., нису уклапале у резултате који су старе скупине *št'* и *žd'* дале у говорима штокавског дијалекта (в. Белић: Прилози историји, 20—24, као и Ивчић, Посавски, 135—136). Белић *šč*, *žd* у тим примјерима објашњава анолошким уопштавањем африката *č* и *đ* уз основно *s* и *z*. Према односу који имамо у *муићийи-мућях-мућен* јавило се и *часићийи-чаићях-чаићен*; према *љуић-љући* и *чесић-чеићи* и сл. (Прилози историји, 23) Ово и овако формулисано објашњење у нашој науци је било прихваћено као једино могуће. Ја сам, пак, радећи на проблемима везаним за наша јотовања дошао, на основу података које нам нуде наши историјски споменици, до другачијег закључка. Дошао сам до закључка да секвенце *ић* и

жђ, добијене у процесу старијег јотовања и палатализације, нису морале, обавезно, да дисимилацијом прелазе у *шћ*, *жд*. Извјесне категорије ријечи, као што су, нпр. имперфекат, трпни гл. придјев или компаратив, због своје велике фреквенције нису никада ни уопштиле дисимилацијом добивене скупине *шћ* и *жд* него су знале или за напоредању употребу и старијих скупина *шћ*, *жђ* и новијих скупина *шћ*, *жд* или су, скоро редовно, чувале старије стање. У мом раду о томе проблему: Промене непалаталних сугласника — читамо: „Могуће је... да дисимилациони процеси о којима говори проф. Белић нису до краја спроведени ни у једном штокавском говору и да су двојаки облици, тј. они старији са сугласничким скупинама *шћ* и *жђ* и они млађи, настали у процесу дисимилације, односно депалатализације, са групама *шт* и *жд*, донесени на Балкан и да су се доста дуго напоредо употребљавали” да би доцније скупине *шћ*, *жђ* биле подржане резултатима новог, српскохрватског јотовања (стр. 176). Према томе, одступања на која наилазимо у источној групи штокавских говора, тј. примјери са очуваним старијим скупинама *шћ* и *жђ* не морају бити резултат подновљеног јотовања, како се мислило, него могу бити продужетак старијих резултата, добијених у процесу гласовних измјена прије доласка наших предака на Балкан. Ово се, истина, қоси са законом о безизузетачности у вршењу гласовних промјена, али је тај закон знатно раније оспорен, и на више примјера је доказано да је безизузетачност само теоријска претпоставка. У живом језику, било које епохе, увијек ће се наћи по неки примјејр, који због ових или оних разлога, не иде у прилог тог закона.

У источној групи штокавских говора, дакле, преовладавале су скупине *шћ* и *жд*, а само у одређеним категоријама ријечи ту се чувају и старије гласовне секвенце, *шћ* и *жђ*.

У западној групи говора, оној са икавским рефлексом јата, која је и иначе показивала знатно више архаичности у својој еволуцији него источна група, и која је имала свој властити развитак и своја властита рјешења, овај процес је могао или да се уопште не јави, и да се очува старије стање до данас, или је тај процес, процес дисимилације и очвршћавања како скупина *šć* и *žd* тако и африката *č* и *dž*., текао врло споро тако да савремени говори показују управо стање које је у фази превирања. Ситуација коју налазимо у западнобосанским икавско-шћакавским говорима, а коју ћемо доцније навести, то ће све да потврди.

Поред ове двије изразито различите скупине говора, а у границама нама до сада познатих фонетских вриједности африката *č-ć*, *dž-d* постоје још двије групе говора са нестандартним артикулационим вриједно-

стима тих гласова, све ово, опет, без стања које налазимо у Босанској крајини, у западnobосанским икавским говорима. Постоји једна зона у којој африкате $\check{c}$ и $d\check{z}$ врше функцију обају африкатских парова. Такво стање имамо у централној Босни: Немила-Завидовићи и једном дијелу Босанске крајине: Мркоњић-Кључ-Бања Лука. Могуће је да је овакво стање обично и у неким другим предјелима Босне, али за сада ја имам потврде из тих региона. Истина, такво стање ће се наћи и по-негдје у источној Босни: Фоча-Горажде, све, наравно, у говору Муслимана, али је то некакав нанос из других босанских говора. У овим говорима, тј. у говорима централне Босне и долине Врбаса, па и њиховим истуреним пунктовима у источној Босни, имамо $\check{c}$ и $d\check{z}$ у функцији и $\check{c}-d\check{z}$ и $\acute{c}-d$. Тешко је рећи куда ће се даље развијати ови гласови. Да није екстралингвистичких фактора који данас знатно утичу на физиономију говора, требало би очекивати да у говорима источне Босне, који не разликују два пара африката, преовлада стандардна артикулациона норма, тј. да се усвоје фонетске дистинкције између $\check{c}-d\check{z}$ и $\acute{c}-d$. Могуће је да ће и данас њихов еволутивни пут бити такав, али то сада ремете многи чиниоци везани за масовније кретање становништва и средства масовне информације, која, на жалост, не његују увијек стандардни изговор.

У оним другим говорима, централна Босна и средишњи ток Врбаса, процес би, највероватније, ишао у правцу потпуне палатализације гласова $\check{c}$ и $d\check{z}$ и њиховог једначења са гласовима $\acute{c}$ и $\acute{d}$, нашег стандардног језика. Данас је тешко предвидјети како ће се даље ту развијати ови гласови. Могуће су и ту неке диференцијације: град ће доста дуго чувати овакво стање, село ће, вјероватно, кренути ка стандарду. Није немогуће да ће се у градовима наставити процес палатализације и свођења гласова $\check{c}$ и $d\check{z}$ на $\acute{c}$ и $\acute{d}$, тј. на уопштавање палаталнијих гласова у функцији нашег африкатског пара. Данашња ситуација упућује на такве претпоставке. Тешко је вјеровати да ће школа и средства масовне информације ту много допринијети на усвајању стандардних гласова $\acute{c}-\acute{d}$, $\mu-\acute{h}$.

Постоји још једна зона гдје немамо у говору Муслимана очуване фонетске разлике између двају парова наших африката. То је централно-херцеговачко подручје: Мостар-Чапљина-Столац са обухватањем Љубушког у западној Херцеговини, и Ливна. Како објаснити појаву неразликовања африкатских парова у говору ових мјеста, или шире у говору Муслимана ових зона. Ја сам о централнохерцеговачкој проблематици писао у више наврата. Тамо је речено да нема никаквог основа да се ова фонетска појава доводи у везу са конфесионалном

припадношћу. То поготово не вриједи за данашњу ситуацију. Ја сам и раније помишљао да је централнохерцеговачко стање некакав наставак ситуације коју налазимо у западним говорима. Помишљао сам на напоре из говора који се налазе западно од Неретве (в. Мјесто централнохерцеговачког: 309—318 и Јекавске оазе). Данас сам, последице Шимундићевог рада о говору Имотске крајине и Бекије, још више склон таквом рјешењу. Наиме, ситуација коју Шимундић налази у тој говорној зони, и управо у Имотском и једном дијелу Имотске крајине, упућује на закључак да је такво стање раније било ту обичније и да су иселјеници из тих крајева такве фонетске вриједности наших африката разлијели по Херцеговини, свуда тамо докле су допирали и гдје су били бројно јаки. А то су херцеговачки градови и, евентуално, нека приградска села. Гдје није било ових уселјеника, нема ту ни фонетске нестабилности у изговору наших африката. Ја сам, дакле, склон да вјерујем да је у централнохерцеговачку зону ова особина унесена из западних говора који су је могли да развију или под утицајем далматинских говора, линијом: Имотски-Љубушки-Мостар. или, пак, под утицајем западнобосанске ситуације, управо да чувају те фонетске значајке као саставни дио западнобосанских шћакавских говора; то би вриједјело за Ливно, које и припада том типу босанских говора, а Имотски је више окренут Далмацији и њеним говорима.

И ова разматрања проблематике везане за природу наших африката, и шире, указују на двојако поријекло појаве свођења двају африкатских парова на један и то: а) централна зона ту је особину могла развити самостално, без икаквог страног подстицаја. У тој зони је, наиме, цио еволутивни процес текао знатно спорије него што је то случај у другим штокавским говорима, а као посљедица таквог спорог хода у језичкој еволуцији ту је остало и *šć*, *žđ*; није се, дакле, отишло у депалатализацију и очвршћавање. Африкате *č* и *dž* ту су, насупрот осталим штокавским говорима, оним источног дијела штокавског подручја, а што је у складу са судбином секвенци *š't*, *ž'd* — развијале своју палатално фрикативну компоненту, што је дало у крајњем резултату *šć-žđ-č-d*. Истина, ни у овој групи говора, као уосталом ни у оној првој, овај процес није морао ићи праволинијски, нити је морао обухватити све примјере. Као што у источној групи говора има примјера са *шћ*, *жђ*, без обзира на то како их ми објашњавамо, тако се може десити у западном дијелу штокавштине да имамо примјера са *št-žd*. б) У другој групи говора, који такође не знају за фонетске разлике између наших африкатских парова, узрочници могу бити спољни. То вриједи како за зону према албанском тако и за зону према другим

сусједним језицима чија фонетика не зна за опозиције *ч-ћ*. Такав је случај, нпр., у говору Ђердапске зоне (исп. код мене: Ђердап, 199). Све оно што није у непосредној вези са ове двије говорне skupине, да се лако повезати са њима и, без сумње, сва одступања од нашег фонетског стандарда у већини других говора генетски су везана за ове двије групе говора.

Дакле, ја не искључујем могућност утицаја страног језика на нашу фонетику, не, чак, ни на природу наших африката. Али, за разлику од неких других испитивача народних говора који појаву неразликовања двају парова африката објашњавају првенствено страним утицајем — без обзира на то какви су нелингвистички моменти могли пратити ту појаву-, ја сматрам да на босанском подручју, и првенствено у границама те наше говорне зоне, узрочнике за појаву неразликовања гласова *ч-и* и *ћ-ђ* треба тражити у фонетској структури тих говора. Домаће прилике су уродиле ту појаву. Страни утицај, ако га је ту уопште и било, могао је само да потпомогне њеној бржој кристализацији, али никако и да буде њен подстрекач. Све ово има ослонац и у чињеници да нигдје на подручју о чијем је фонетским особинама овдје ријеч нисмо имали билингвизам као општенародну појаву. Странци нису никада били тако бројни да би својим присуством могли да ремете нормални развитак језика аутохтоног становништва. Појединачни усељеници са несловенским матерњим језиком на овом тлу брзо су се асимиловали и прихватили језик старинаца као средство за комуникацију. Истина, они су могли и даље да чувају свој матерњи језик, али његове фонетске карактеристике нису могле да постану опште. Наш језички елеменат, напротив, саображавао је и стране гласове према својим фонетским обрасцима. Страно *к'* примано је као *č:šecer, dučan* или је депалатализовано и остало као задњонепчани оклузив: *šeker*. То вриједи и за палатализовано *g:gul-đul, legen-leđen* (в. Škaljić: Turcizmi, 28 и даље). У периферним зонама наше језичке области, тамо гдје је од најранијих времена било билингвизма, и то масовног билингвизма, страна фонетска структура могла је да ремети природу наших гласова и да наметне своје фонетске обрасце и за неке наше гласове. То је појава која иначе карактерише језичка подручја у пограничним зонама и не представља никакав спецификум нашег језика. (исп. о овоме код мене: Утицај турског језика).

Да искључиво присуство турског језика није могло условити појаву ликвидирања једног африкатског пара у нашим босанским говорима, говори и ситуација коју налазимо у македонским и бугарским народним говорима. У македонском језику, зависно од изворне фонеме, имамо *к':dž шек'ер:оца, намија* (исп. И. Филипошки: Неготинскиот говор,

16), односно: *к'оше*, *к'ушук:алваџија*, *аџија* (Б. Видоески: Кумановскиот говор, 93, 126). У Историји македонског језика од проф. Б. Конеског читамо да су туђи гласови *к* и *г* меко давали у македонском *к'* и *г'* *к'ерамида*, *анг'ел* из грчког, а то је нарочито честа појава у ријечима преузетим из турског језика: *к'ор*, *к'аџ*, *г'ол*, *г'увеч*. „Турските севквенци *кѓ*, *кѹ*, *гѓ*, *гѹ*, пише ту проф. Конески, се адаптирале во нашиот јазик како *к'о*, *к'у*, *г'о*, *г'у*... Мекоста пак на *к* и *г*, која во турскиот јазик во овие групи не е релевантна, при адаптирањето на соотвесните турски зборови во нашиот јазик причинала да се јават гласовите *к'*, *г'* во позиција пред заден вокал (Конески: Историја, 69—70) Фонетска природа тих гласова, може да се креће од меких плозива *к* и *г* до гласова „са изразитом фрикцијом“ сличних нашим *ћ-ђ*. (исто, 70). А турски језик је утицао и на македонски језик у творби речи, нарочито тамо гдје је било чифлука и гдје је домаће становништво усвајало „изговорот на Турците“, а ни ту није исклучен утицај турске администрације (ор. cit. 72).

Као што видимо, у македонском језику, гдје је такође било утицаја турског језика, турски гласови су се фонетски једначили са домаћим гласовима и примали нивове артикулационе особине. Истина, овдје се одмах може рећи да је у Македонији изостала масовнија исламизација и да није било онаквих услова за усвајање страних фонетских образаца као што је то био случај са Босном. Ова констатација је тачна, али је, исто тако, тачно да је и на подручју Македоније било билингвизма, да су и Македонци путовали у Турску-ријечју да су се и ту стицали сви моменти, осим религиозног, као и у Босни, па, ипак, ту је преовладала домаћа фонетска структура, а не страна. На питање: зашто? Одговор би могао бити двојак: зато што ту није било масовније исламизације и што није било психолошких разлога да се усвоји нешто што је туђе. Али би ту могао да се да и овакав одговор: У фонетској структури домаћег живља није било основа да се наметне изговор странаца, без обзира на нивов број, и домаћем становништву. Дакле, домаће прилике нису погодувале било каквом страном фонетском обрасцу. Странац је могао имати у својој фонетици и *ч'* и *џ'*, на македонском т.ј. су ти гласови давали онакве фонетске вриједности какве су већ постојале у том језику. Домаћа фонетска структура ту је била и остала примарна. Страни гласовни наноси су се уклапали у ту структуру не реметећи нивене артикулационе обрасце.

Ни у бугарском језику, ни код бугарских муслимана, не налазимо у природи африката нешто посебно, што би резултирало из нивове религиозне определијелености. Ст. Стојков у својој Бугарској дијалек-

тологији не указује на такве специфичности за галатски говор, којим се говори у зони Луковита и Тетевена. А „житељи тих мјеста (то су: Галата, Градешница, Бугарски Извор, Помашка Лешница и Добревици у Тетевенској области и Румјанцево у Луковитском крају, А. П.) су мухамеданци (помаци) и познати су као ловчански помаци”, Ловчански помаци су ислимитизирани у току 17. вијека, а до тада су били павлићани (Стојков: Дијалектологија, 75—76).

Истина, има и бугарских говора који знају за палатализоване гласове *ч, ж, ш* и др. То су рупски говори, који заузимају простор јужног дијела Тракијске равнице, Странцу, Тракију, Родопе, Разлошку и Гоцеделчеву област, дакле, југозападни дио Бугарске, Стојков за те говоре каже да чувају меке сугласнике *ш, ж, ч* и да су по тој особини рупски говори доста архаични, јер су првобитно меки сугласници *ш, ж, ч* у другим говорима очврсли и прешли у тврде (оп. цит. 78). Дакле, у питању је један фонетски архаизам који је ту очуван до данас и за који се не траже узрочници у страном утицају, мада је таквог утицаја могло и ту бити, али он није примаран нити је реметио домаће гласовне односе.

Све ово упућује на закључак да је још у предтурском периоду постојала јасна издиференцираност између источног и западног дијела штокавске територије. Разлике нису биле само у рефлексима *é* него и у судбини африката *č* и *dž*, а и сугласничких скупина *šč* и *ždž*. Источни дио штокавског дијалекта ту је већ имао завршен процес очвршћавања и нове фонетске вриједности *-č-dž, št, žd*, мада ова посљедња скупина није у свим категоријама замијенила старију гласовну групу. У западном дијелу штокавштине процес очвршћавања реализовао се знатно спорије. Вјероватно су и у једном дијелу тога подручја *ч* и *џ* рано потиснули из употребе *č* и *dž*. То би вриједјело за крајњи западни дио те територије, тамо гдје и данас имамо такве вриједности ових наших гласова. У централном дијелу Босне, тај процес је могао бити недовршен. Доласком Турака многи већ започети процеси у фонетици и морфологији могли су бити прекинути, и не за кратко вријеме. Присуство турског језика, то није невјероватно, и природа његових гласова могли су процес фонетске диференцијације у овом дијелу Босне, ако је и био започет, не само зауставити, него му дати и посебно обиљежје — кретање у правцу уопштавања изразито палаталних гласова. Али, то је битно, турски утицај ту је био секундарног карактера. У фонетској структури аутохтоног становништва већ су постојали палаталнији гласови *č* и *dž*. Страни утицај ту је само потпомогао уопштавање палаталније артикулационе компоненте, на рачун њене, могуће, веларне компоненте. Зашто се то десило управо у централној босанској зони,

то је друго питање. У сваком случају историјске прилике погодовале су оваквом рјешењу. Не треба заборавити да је ова зона ушла у састав Турске империје знатно прије западнобосанске територије, Поуња, које тек крајем XVI вијека долази под непосредну турску управу, 1592. Бихаћ са околином. Дакле, неједнака хронологија у развоју појединих говорних особина, уз то и неједнака судбина појединих зона наше језичке области погодовале су и неједнаком развоју старијих гласова $\acute{c}$ и $d\acute{z}$ и гласовних група $\acute{s}'\acute{c}$ и $\acute{z}'d\acute{z}$. У оним областима наше језичке територије у којима је прије доласка Турака у наше крајеве било завршено очвршћавање палаталнијих африката и искристалисано фонетско двојство: ч-ш : ћ-ђ , утицај турског језика није могао да мијења постојећу фонетску структуру; тамо, пак, гдје није дошло до такве диференцијације на фонетском плану, страни утицај је могао не само да успори даљи еволутивни процес него и да му да посебно обиљежје.

Према томе развој старих гласова $\acute{c}$, $d\acute{z}$ и гласовних група $\acute{s}'\acute{c}$, $\acute{z}'d\acute{z}$ могао би се овако шематски исказати:

западни дио штокав. д.			источни дио штокав. д.		
$\acute{s}\acute{c}-\acute{z}\acute{d}$			$\acute{s}'\acute{c}$	$\acute{z}'d\acute{z}$	$\acute{s}t-\acute{z}d$
(са могућим одступањима регионалног карактера)					(сем одређених категорија промјенљивих ријечи)
$\acute{c}-d\acute{z}$	$\acute{c}-d/\acute{c}', d\acute{z}'; \text{r.}\acute{c}-d\acute{z}$	$\acute{C}'$		$D\acute{Z}'$	$\acute{c}-d\acute{z}$
пјеће $\acute{c}-d/\acute{c}'d\acute{z}'$					(изузетци су на одређен начин везани за стање у западном дијелу штокавског дијалекта; периферија и ту чини нешто посебно.

V

Западнобосански икавскошћакавски говори према резултатима старијих промјена сугласничких скупова sk^e , zg^e , stj , $zđj$, skj , zgj , а и природи африката ч , и ш , заузимају посебно мјесто у шћакавском говорном комплексу. Наравно, многе констатације које су овдје већ изнесене могу да вриједе и за западнобосанске шћакавце, али прије свега је потребно видјети какво стање имамо у границама те говорне зоне. ОDMAH се може рећи да је ситуација доста уједначена, мада не и потпуно

хомогена. То ће показати примјери који слиједе, а они ће се наводити из свих мјеста која су посјећена на терену, нешто преко тридесет, и даваће се у броју који одговара сразмјери забиљеженим примјерима:

Бакиши:

ча̋си̋, чи̋си̋, чо̋вик, чӳјем, чо̋јек, Ча̋кр̋ли̋је, Ча̋в̋ки̋ћи̋, чо̋јку. че̋ш̋ерес, чи̋ф̋ти̋ја, ча̋ки̋је, чи̋ји̋ си, че̋ка̋ј, чо̋рба, ча̋р̋ши̋ја, ча̋н̋гр̋из̋лив, чо̋бани, чӳйав, чӳва̋ј се, чӳвала сам га, чла̋н, чла̋на̋рина, ча̋дор, ӳнуча̋ди, дӳга̋чке, и̋д̋че̋ћи̋, и̋д̋че̋ли̋ су, и̋ра̋ӳнуча̋ди, до̋ла̋чка̋ли, си̋рд̋че, х̋ра̋и̋чи̋ћ, д̋ј̋е̋чко, ш̋е̋ни̋чи̋и̋ше, до̋рӳчак, до̋рӳчко̋во̋ је, и̋р̋и̋ча̋ се, и̋р̋и̋че̋ка̋ј, на̋че̋кали̋ се, ӳ Њ̋е̋мач̋ко̋ј, из̋ Њ̋и̋мач̋ке̋, и̋ла̋ч, Љ̋ӳи̋оч, Гла̋моч

тако и:

Ма̋и̋а̋ри, Це̋х̋во, Це̋х̋ва, Мӳја̋и̋ћи̋, Ми̋и̋и̋ћи̋, и̋ли̋ца, на̋ и̋ли̋ци, ма̋ми̋ја, и̋е̋ни̋ере, и̋и̋ца̋ма, хо̋ма, хо̋и̋и̋нца, хо̋и̋и̋н̋це, хо̋и̋и̋ја, мӳма, са̋и̋а̋к, ф̋е̋ре̋ма, бӳи̋а̋к, ба̋мо, ба̋и̋а̋на̋к, ма̋ба, до̋и̋а̋к, о̋и̋а̋кли̋ја, Ха̋и̋е̋ра,

односно:

кӳћа, и̋ћи̋, вр̋и̋ћа̋, ӳ вр̋и̋ћи̋, кӳћи̋, кӳћи̋и̋и̋ше, Че̋хи̋ћи̋, Сӳљи̋ћи̋, ха̋ге и̋е̋ћина, и̋е̋ћ, си̋н̋до̋ћ, и̋д̋мо̋ћ

као и:

ћа̋х̋ка̋да, ћ̋е̋ца, ви̋ћа̋ј, ви̋ћа̋, до̋ћи̋, ће̋ гд̋ хо̋ће̋и̋, ви̋ћа̋и̋

рјеђе:

и̋ӳће

Бихаћ:

ча̋лма, че̋ш̋ри, чо̋вика, чо̋је̋ка, че̋му, чи̋ји̋ си, чи̋ф̋ти̋и̋ја̋н, чи̋ је, чо̋јка, че̋ш̋во̋р̋ца, че̋ш̋ве̋р̋ца, ча̋ш̋р̋ља, чӳјем, чӳј, чӳвали̋ су, чи̋ко, че̋ка̋ј, чи̋си̋и̋, чи̋си̋и̋ли, че̋си̋и̋и̋до̋, Ча̋чак, че̋и̋р̋ка̋, чӳва̋р, чо̋рба, ча̋ша, ча̋р̋ши̋ја, че̋ша̋, чи̋ша̋в, че̋си̋и̋и̋, и̋д̋че̋ћи̋, и̋д̋чни, и̋р̋и̋ча̋ј, и̋р̋и̋чо̋, и̋р̋и̋че̋ка̋ј, са̋че̋ка̋ј, оче̋рӳи̋до̋, вра̋ча̋и̋и̋, д̋ј̋е̋чко, ӳ Де̋бе̋ља̋чу, и̋р̋че̋ћи̋, до̋личан, ск̋до̋чи, рӳча̋и̋, рӳчо̋ сам, рӳча̋ј, р̋и̋че̋, ви̋че̋, ӳ Њ̋е̋мач̋ко̋ј, ӳ Њ̋е̋мач̋ко̋, из̋ Њ̋и̋мач̋ке̋, р̋е̋че̋мо, ба̋и̋а̋чи, до̋чи̋и̋ла, до̋мич̋е̋, об̋уч̋ени, ӳчи̋и̋ше̋ла, о̋и̋са̋а̋чи, см̋до̋чи̋и̋, из̋ли̋чила̋ се, до̋чи̋кали̋, до̋сич̋ена, на̋си̋чу, за̋ви̋че о̋и̋са̋а̋ч, Вр̋но̋гра̋ч, и̋ла̋ч, ма̋ч, и̋р̋а̋ч, р̋и̋ч, ко̋ва̋ч, ба̋и̋а̋ч

тако и:

ма̋ми̋ја, ме̋ма̋и̋, ма̋ба, Це̋ма̋ле, ма̋ба̋лук, Це̋х̋ва, фи̋ли̋а̋н, хо̋ма, хо̋и̋и̋ја, а̋ме, Ма̋и̋а̋ри, бӳи̋е̋и̋, бӳи̋а̋к, ба̋мо, сви̋до̋и̋ба, и̋р̋о̋ми̋ба, и̋д̋м̋ба

односно:

кӳћа, вр̋е̋ћа, ср̋е̋ћа, и̋ћи̋, Би̋ха̋ћа, Би̋и̋ћа, Би̋и̋ћани, Ко̋си̋ћи̋, Ка̋сӳмови̋ћи̋, Ри̋би̋ћ, И̋за̋чи̋ћ, мла̋до̋и̋ћ, и̋р̋о̋ћи̋ ће

ἡεῦα, ἡέκο, δόῃυ, γιύῃυ, Τύ.ια, ἡε,

ч'ёкᄁ, ЫГ'ёмᄁле, ч'ёпᄁири, йрᄁч'екᄁј, нач'иᄁнијо

узвеличени, їрейоручене, Изачићу, чловик, чекамо, свидочимо, учи-
нено, учинили, їрейоручеине, очима, дичина, час, чула, речемо;

кћер, њ Бухаћ, највеће, да ће, њ Бухћу, њомоћи, њомоћ

Босанска Круїа:

чѣтири, чїни, чѣкало се, чѣтвртак, чѣкаи, чѣкај, чѣвај се, по чѣ-
вѣњу, чвѣр, чѣтврѣтѣ, чїпав, чѣвѣра, чѣпѣ, чѣј, чѣђа, чѣјек, чѣјека.
чѣбани

унучади, дјечко, крчани, сачекаш, причекала, најчистијија, Грмеча..
Грмечлија, идгача, мајке, сачуѿ, сјечу, докучи, трговцић, исидеи,
причали су, ошдечеш, јечам, играчка, причалица, дкати, скдчи, скдчѿ
ијганчад, ијдшорчад, Нимачка, значии, жлдчасија, почуијати, Грмеч,
илдч, скдч, жуч, ндсач

Хаџибег, мамију, џума, ченџа, маџе је, маџалџка, хевџиџија, хевџиџиџија, маџиџиџија, маџиџиџиџија

Ћаћа, кевѡѡија, Ковѡчевићи, Езић, Круѡићи, чеѡири куће, Ђѡ-
њевићи, врѡћо, нећѡ, сјѡћа̄м се, јѡдѡћи, шећер

унићу, виђаио, же, оиуиђи, хеца, урођи, урече, хацу, уреша, међа,
млађи, лђђи, произвођачи

ч'ѣкѧ, бѧи ч'ѣ

У једном писму, које је Мустајбер Бадњевић, санџабег бихаћки и заповједник крупски, писао босанчицом 1695, налазимо ове примјере: *часџи, учиниш, дочекају, чеџверџио, јупачки, чињено, чинџиџи, чеса; Маџара, Маџари;*

hecapv, uovhu, uocuhv, vehe, xoheue xohtv

(Lopašić: Bihać 270—272)

чѡјк, чейшѣрес, чѡјик, чѡрайа, чѡрайа, чйсѣе, чѡјек, чѡчни, чѡс
йосла, чѡо, чѣкали су, чейфкѡ се, чйјѡ је, чѡдили се, чѣкѡј, чѡйѡвци,
чѡвѡј, чѡвѡри, чѡлма, чѡбанима,
ручак, йрйчали, слѡчѡј, винчѡјѣ, винчѡј се, ѡ бѡшчу, йменично, йѡчно
Орашчани, йлѡчѡ, йрдмичѡ, очѣкујѣм, йлѡчѡ, йрмичѣ се, йрдчийѡб,
мѡч, рйч, Глѡмоч, Грмѣч, йрѡч, кѡвѡч, нѡсѡч

и́амија, у и́амији, ха́мија, ме́мāй, фѝлмāн, сѝнцѝр, свједо́уба,

ћѣбе, ћиѣаб, ћаѣа, ѣћи, дѹћан, ћѣѣенак, ћѣлим, ћѹмур, ћаса, ѣлѣћа,
зулѹмћар, зијанћер

ђаци, Ђулага, дођи, наиђи, ипрође, иређа, међа, леђа, млађи, слађе,
рђењ, нагрђењ

чѡѣк, чѡсѣио, чѡла, чѡо, чѡйѣ, чѡгѣ, чѡна, чѡѣку, чѡдо, чангрѣжълив,
чуѡѣрак; очѡле, очинѣй, ѡрѣчѡѣ, ѡрѣчѡкѡѣ, ѡлѡчѣ, ѡрѣкѡчѡчѣ

ма̀бе̄, маба̀лука, ма̀мија; хо̀ца, на̀ хац

хоћу, шећера, скрѣћу, наџћ, да ће доћи, ћѣр, нисам хѣла ра°одити,
нѣћемо

nàŭhē, vŭhā, pāhā, vŭhāj, hāka, ūpóhē

Ћа ми је

чѣйрес, чѣкај, чѣтри, чѣтабница, члѣнарину, чѣкѣм, чѣкајѹ, члѣн,
чѣјек, чѣјѹ си, чѹвѣ, чѣсѣи
јѹчѣ, код ѣчијѹ, наочѣле, дрѹжчијѣ, рѹчѣи, ѣчи, виѣнчѣи, ѣричѣкај,
ѹчио, виѣнчѣи, ѣиѹчијѹ, дѣчиѣ ме, ѣрѣчиѣ, ѣјѣнѣчиѣ, ѣдѣло је,
ѹчлѣнили се, ѣричѣ је, ѣчѣли, зајѹчѣ, звѣчи, ѣрѣчи, ѹмѣчѣ, ѹмѣчи,
ѹ ѣлѣч, сѣч, Глѣмѣч, Грѣмѣч, бѣиѣч, кѣвѣч

*хатија, хѡи, нѧмијскѣ земље, ѡбщице, ѡбщину, нѧмију, ѡбѣ, дѧща,
хѡца, дѧщи, кѧнѡм, ѡцк, мѣмѧтѧ, мѣмѧтѧиле, нѡма, нѧнс, фѧлнѧн,
свидѡбѣ, ѡрѡмѡба*

тако и:

ка ће доћи, Бајракијаревић, узећу, ја ћемо изминити, ићу, младити,
ћуштим, доћеро, Бегити, на ћесту, коће (код куће), сад је коће, итиће,
кући,

као и:

вићо, вића, је, млади, Булса, Булдина, доћем, вићати, да добаћете,
обаћи, мећа, ђубар, да иреће, ироћи

Цазин:

чуо, чула, чим, четирњес, четири, чийаве, чело, чекали, чизма, чо-
јека, чорба, чийав, чалме, чараје, чељаде, чинија
речу, најјачи, иричо, иовлачили, иовлачење, заједнички, раднички,
на челу, Хрњичин, ирича, идоће, иодучавање, идо, кључеве, кљу-
чара, иљачке, мучили, илдо, ирчање, шенлучење
обрезивач, Грмеч, освајач, носач, баџач

тако и:

мамија, Репо, хаџија, ханџија, омак, буџак, даџа, маба, мемаи,
илаи, мелаи

односно:

Мулић, ићина, ићиндо, ић, Хасанага Пећки, на Пећки брди, иза
Пећки брди, Пећане, наћераше, свића, кућа, нћи, крећала, воће,
ируће, у кућу, ћеиенак, јоуће, у дућану

као и:

мећа, доћи, наће, млади, граћа, је, ироће, ирећи, краћа, рђен,
рђена

Добреница:

чуја, чела, ево чела, довик, довека, четири, Чайлина, чујо, ио
чашице, чаши, дојек, често, чји
Скодај, оијочео, идоујо, лички, Личко Петрово Село, личи иловача,
без очиндога вида, у Скодају, увече, ирича, идочили су
Гламоц, Грмеч, ковач

тако и:

свидомба, мамија

односно:

је, ћеца, Мрђа, млади, краћа, шује, није

као и:

Рогити, Бићаи, свећеник, ћерка, ио дрвећу, у хошку, хоће, оће, оћемо
оити ћемо идоити, доћерати, врића, накиће

случајевā, слўчāј, ўчен, ўчийшєл, учийшєлица, ўсїче, Врнѡграча, дѡче-
кајў, ўрїчайш, вјєнчайш, с чїм, ўрїчѡ, дѡчим, рачўнāм, рачўн,
ѡбично, мāчка, Сўхачāнā, исїўче, мāчку, ўрїчāјў, ўрїчалѡ се,
зўбаче, ѡдчєли, ѡзнāчийш.

сāч, Грмєч, ѡлāч, мāч

тако и:

Сїјамхоиш, хѡма, хѡш, ѡаїлїчан, мāмија, мāбє, свїдѡмбє, Цєхво,
фїлїан, хѡиїнца, хāмије, мємāш, мўма, Хāиїнскї бајрам, мушїу-
лўгија, ћєвāбија

односно:

Сїјамхоиш, ћāћа, ѡрємєћє, ако ћѡ, кўће, је ли кѡћє, кѡћє је, ис
кућє, дѡћ, шїїаїиш, рєћи, ћєра, ћєрє, у ћєрє, цвїће, свїћа, ѡрѡлиће,
ўфаћєн, ѡдѡмїћєн, Бєћир, хѡће, дѡћєрā

као и:

шїўїї, млāђї, ѡрєђа, ћи, свāђе, у крађи, ће, мєђєда, ћєци, ћāк, ћāци,
нїђе, дѡђи, ѡрѡђи се

У овом мјесту су ми указивали на Козарац и Приједор гдје се
говори мāчка, ађе, ћамија, што је за њих необично. И то говори да
су овдје јасно издиференциране фонетске карактеристике наших двају
африкатских парова.

Јелинїћ:

чїйшаву, чѡјка, чўвāј, чєшїверо, чѡјєк, чѡвик, да чўднє, чєле, чєшїрес,
чўвѡ козе, чїјā си, чєкā, чєкала, чўвали, чинѡвнїк, чѡбани, чєлāде,
чїча, чєшал, чєшїлā, чєшїркā, Черкєзи
шєхничāр, шєхничāра, корѡунāчкѡм дивизијѡм, ѡнуче, ѡраўнуче, шє-
ничїшїше, дєчāка, ѡрїлично, дѡчєкāм, дѡчїкам, ѡдлично, вєчєрњу
школу, ўвєче, ѡдчєш, ѡрїчєкāј, Њємачкā, из Нїмачкє
Грмєч, Бєч, Глāмоч

тако и:

ко мāмијє, ў даице, Хāшїице, Хāиїре, хāиїја, дāица, аце, дāицин,
дāициш, ѡмāк, у ѡмāку, бумāк, мāба, мāбє, Рєѡ, Цāфер, хāиїнца,
Хāшїи

односно:

Ћєшїибе, Сāћа, у Бихāђу, Рїзвїћи, Диздāрєвїћи, дви ћєри, од ћєрє,
ѡлўћа, ћāћино, дѡћ, ѡдѡлєћ

као и:

нєђе, ће, ѡрєђа, ѡрєђє, ѡрєђє на ѡлўћа, ћєкојї, вїћāј, Пѡдзвїжћāни,
дѡђў, рѡђєнā брāћа

чин, *иїдчно, уїдечу, ирїчали, иїииче, грїчачкї вїда, лїйачкї вїда, дочїкали, дуњалучки, јунїчки, јунїчкє ијдсє, Лїчанин Тїле, иї ирїчїању, јер ћеш војевати Лїчкїм Мусїїїбегом, шчєїї, иїїдїрїчїр, знїчї, ијдєвїчкї, илїчємо, ијевїчи, Орашчїани, срчїану жїлу, на оїа-сїчу, у Њємачкї, из Нїмачкє, научио, нїчин, освидїдїиїи, у очи, учї, ирїчїам, излїчио, ирїїоручио, научили, јднє рїчи, ддчєкїј, дјдчїк, дрїкчїїє, рачїнајї, иїїииче, вїнчїиї, клїуч, Грмїч, Кљїч, илїч, кдвїч*

тако и:

Цїнсїн, мїмија, мїма, мєлешїануху, хдїа, хїиїїи, мїба иїи, фїрєра, Хаїїрє, мїмијскї вїїїа, у мїмији, свидїдїба, хдїин, хдїїнїа, фїл-мїн, мєхєнєм, мїмє,

односно:

ћї, иїи, ћдбє, ирїдїїє, Ђїмкї, вдїє, вдїїїїк, свїїа, мєи ћеш ддїи, ћдї, ћїли, мїћхїнски, нїћ

као и:

ћдда, мдїа, мдїї, ддїїє, рдїїєна, вдїїєка, Ђїлсї

У овом мјесту, и то углавном у говору једнога седамдесетогодишњака, који је дуже боравио у Америци, јавља се пснекад и *ћ* мјесто *ч*:

ћешдєс, ћешрїнєс, ћас му, ддїїєкала мє, ћїфїуїи, без рїїи, иїїї сє иїїїїє, ћимє, рїднїїкї клїса

и:

ћдбє

Стекао сам утисак да је то његова индивидуална особина. У сваком случају овдје је чешћа нормалноштокавска вриједност африката, него што је одступање од нашег артикулационог стандарда. Могуће је да ће се у овом мјесту и у говору других наићи на понеки примјер са *ћ* и *ђ* мјесто *ч* и *м*, али, понављам, то није општа појава у овом мјесту и не може се то сматрати типичном особином Куленвакуфљана. Ја сам, наиме, у говору неких других старца, који нису напуштали своје родно мјесто на овако дуго вријеме, констатовао стабилну артикулацију обају наших африкатских парова. Али не треба заборавити ни то да се Кулен Вакуф налази на граници према Лици и да са те стране нису искључени неки утицаји, мада овдје није нарушена основна артикулациона база ових гласова.

Орљани:

чдкїћ, чїї, чдїа, чакїїїи, чдкїја, чдїаїа, чдкїїрє, чїм, чїунак, чїнїї, чїдо, чїдно, чдїїє, чїїї, с чїмє, чдїєк, чїїїам, чїїїала јє, чїїїиї, чїїїї, сє чдкїј, чїїїаво, чдїїрїнєсїїє, чдїїрїдєсїї, чїїїав,

Као и:

млађа, њуђе, међа, глђе, грађа, рђени, рођење, рађа се, њређа, њрође, њниђе, њзађе.

Подзвизд:

чѣкај, чайша, чуј, чѣтири, чим, чийшав, чело, чаршија, у чаршији
учитѣљица, учитѣль, ѿдѣли су, ѿпочѣтак, сиче, ѿдсиче, ѱмаче;
крѣч, Грмѣч.

ТАКО И:

ма̀мија, му̀ма, мѐмай, мѐндаза, ма̀бѣ, ха̀йи́нца, хо̀ца, да̀ща

ОДНОСНО:

hāha, hūuui, ðōh, hāhi, svīha, svēha, ūpūhe, vōhe, ūlāha;

КАО И:

млађи, уредја, међа, дођи, рђа, свађа, уродје, изађи.

Покој:

чѡѣк, чѣтѣрес, чѣрайа, чѡрайа, чѡѣк, чѣстѣе, чѣлѡд, чѣвѣ, чѣѣ, чѡ-
бани, чѡха, чѡрба, чѣшица, чѣшу, чѡѣку, чѣтири, чѣтри, чѣкаѣ,
чѣкаѣ, чѣѣ, чѣвѣ се;

Подобјачни, иричање, по иричању, скочио, иричо, кошачи, иречључе,
у кријицином стању, закачио, избачено, коначишије, дйричај, зачини,
иричекѧ, иричај, иричекѧј, мучи, мучење, мѧчка, драча, дрѧча;
крѧч, Гламоч, илѧч, бријѧч;

ТАКО И:

ма́мија, му́ма, ма́ба, да́ја, йе́нцере, фѝлмѝн, у фѝлмѝну, свѝдѝмба,
ба́мо, бама́нак;

ОДНОСНО:

и́рѣћи, хѡћеи, сјѣћаи се, љи, ѡѣрѣ, нѣће, из Зѹмѣћа, осам вриѡћа,
десеѹ вриѡћа;

као и:

vũḥā, mlaḥū, mēḥa, ūrēḥa, ḏóḥu.

Прийока:

*чѣкај, чѣсто, чийшав, чуло се, чувāj, чѣкати, чаше, чашица, чѣладди,
чийн се, чобани, чобанā, чайирња;
наси́че, учи́тель, учии́тельница, учй, ма́чка, йла́чѣ, йрича́, п́ричалио се,
йрдо́чуло се, йри́чекāj, йла́чи, йдогача, Пдо́којча́ни, Прйи́оча́ни, за́час,
на́чудийи се, йри́личй, йдо́чини;
крѣч, йла́ч, дбрѹч, брија́ч, ндсáч;*

тако и:

ма́мија, ма́мијска́ вра́џа, пена́за, ме́маи̑, ма́ба, да́ја, хџа, фи́лџан, фџе́ра;

односно:

ћи̑, њи̑, до̑ћ, њрџи́ће, во̑ће, вра́џа, ку́жа, ку́жи, ку́жи̑и́ће, њу́џи, на-
џу́ли џи̑и, са́џи, са̑ћ ме́да, у са́џу;

као и:

до̑ђи, ма̑ђи̑, кра̑ђе̑, ме̑ђа, њро̑ђе.

Руби̑:

чу̑о, ча́домци, ча́ше, у ча̑џрлу, чу́ла, чу́ва̑, чува́ру, че́кај̑, чи́си̑о, чи́џав, че́ло, че́си̑о, че́бани, че̑и̑е̑ор;

ју́че̑, њре̑ључе̑, њри́чаи̑, њрозо̑рчи̑ћ, оба́рача, во̑јни̑чки̑, на ње́мачки̑, ко̑дџи, се̑ља́чки̑, му́чи̑, му́че̑ње, свла̑чи̑, обла̑чи̑, џма̑че̑, умџи̑, мо̑мче̑, ми̑че̑ се, смла̑чи̑, мли̑чна, џомли̑чи, обла̑чи се;
ма̑ч, Бе̑ч, Гр̑ме̑ч;

тако и:

ма́мије, ма́мији, пена́за, ме́хџем, му́ма, маба́лука, ма̑бе̑, Џе́ма̑л, Ха̑ме̑ра;

односно:

ћи̑, џе̑ла, њи̑, њрозо̑рчи̑ћ, мо̑мчи̑ћ, џдвџа̑џа̑м, ве̑ће̑, хџе̑, во̑ђе, сви̑џа, ко сви̑џа;

као и:

ђи̑, до̑ђи, свџи̑, звџџа̑ње̑, ма̑ђи̑.

Скокови:

че̑џи̑ри, че̑џве̑рица, че́каи̑, чу́ла, че̑ља̑ди
њри̑ча̑, џдче̑ло, ли̑чи̑ се, њри̑че̑каи̑, изли̑чи, џзмучи̑ло га, обла̑чи се,
њри̑ча̑ се, ма̑чке, зве̑чи̑, ви̑нча̑, ви̑нча̑ње̑;
Гр̑ме̑ч;

тако и:

хџа, ма́мија, ма́ба;

односно:

из Би̑џа̑џа, џе̑рку, њлу̑џа, ку́џи, до̑џе̑рали

као и:

ма̑ђи̑, џу̑ђи̑, ни̑ђе̑.

Србљани:

че̑џе̑, чу́ва̑р, чи̑ча, че́кај̑, чу̑до, ча̑лма, че̑ла̑ра, чо̑џи̑к, чу̑ј̑, чи̑ни̑,
ча̑си̑, му̑чи̑џе̑, свџи̑је̑, ву̑чи̑ца, ма̑чи̑џи, ме̑чка, за̑вла̑чи̑, При̑џи̑оча̑ни,

*Приједорча̀ни, Грмѐчије, учла̀ни се, исичемо, дугачка, доналивача
Бѐч, Гла̀моч, ой̀ас̌а̌ч;*

тако и:

*ма̀балука, ма̀мије, мена̀за, фѝлѝа̀н, Рѐмићу, мѐмаѝс̌ка̌, ба̀ро
мѝрије, Ха̀миновац;*

односно:

ћа̀ћа, ку̀ћи, во̀ће, мѐчићи, ку̀ћца, ку̀ће, ку̀ћама, хо̀ће, у ѝрдузѝћу;

као и:

мѐђа, ѝрѝће, мла̀ђи̌, мѐђу, ѝдслова̀ђа, ра̀ђа̌;

Ту и:

ѝла̀ћкали, Ђѝх, ћѝшки, ѝла̀ћкали.

Без сумње, ове су ријечи у оваквој фнотској форми примљене из неког другог говора. Бројни примјери са јасно издиференцираним африкатама *ч* и *ћ*, *м* и *ђ* јасно показују да ту није у питању једначење ових гласова него прихватање неких ријечи у већ деформисаној фнотској форми (в. о овоме Šimundić: Imotska krajina, 71)

Сишјена:

*Чѝходѝри, чо̀јек, Чѝликовић, ис ча̀риѝѝ, чу̀ва̌ј, чу̀до, од Чалѝѝека,
чѝни се, мен с чѝни̌, чо̀јека, ми чу̀ли, чу̀ло се, чѐшѝерс врѝћа̌, чѐшѝовѝ
чѐшѝовало се, чѐше̌, чо̀јик, с чо̀јиком, чѝм, свѝнѝ чѝзму, чо̀јка, чѐшѝево,р,
чѐка̌ј, чѐлѝа̌к, чѐла, чѐле, чѐле се за̀ши̌и̌, чѐшѝево,р;
ѝје̌ча̌к, на̀и̌и̌че̌, ре̌че̌мо, на ру̀чку, ѝ̌е̌че, Му̀чало, ѝ̌у̌че, ѝ̌дв̌ла̌че се,
ѝ̌а̌и̌че, у Њ̌е̌ма̌чко̌ј, Њ̌е̌ма̌чко̌а̌, сѝри̌че̌ви̌ћ, ѝ̌чи̌н ѝ̌а̌ји̌ца, доче̌ки̌ва̌и̌ћ,
зл̌ѝчи̌н, зл̌ѝчи̌на, ре̌чу̌, Вр̌но̌гра̌ч, гр̌а̌ни̌ча̀ри, ѝ̌л̌ѝча̌, ѝ̌а̌рче, ѝ̌ову̌че,
вра̌чара, в̌је̌чи̌и̌, ѝ̌а̌чке;
Бѝч, Гр̌ме̌ч, ѝ̌ла̌ч, са̌ч, кр̌е̌ч, ой̀ас̌а̌ч, нѝса̌ч, ѝ̌е̌г̌ла̌ч, ой̌и̌ра̌ч, ѝ̌ро-
си̌и̌ра̌ч;*

тако и:

*ма̀мија, ѝ̌а̌и̌ца, ха̌м, ма̀ду, Ма̌а̀ри, на му̀ме, ѝ̌а̌ји̌ца, Рѐме̌, Рѐмо,
ѝ̌е̌ме̌ ма̀ми̌ѝ, ме̌ј̌да̌нѝи̌ја, ме̌ј̌да̌нѝи̌ју, Фили̌ј Ма̌а̀рина, Фили̌ј
Ма̌а̀рине, би̌ње̌и̌ја, на̌ма̌к, ме̌ј̌да̌нѝи̌је, од̌ма̌кли̌ја, ја̌ба̌нѝи̌ја, сри̌а̌за,
на му̀ма̌ј;*

односно:

*свѝћа, св̌је̌ћа, ку̀ћа, ѝ̌ћи, ѝ̌о̌ћ, ку̀ће, ѝ̌с ѝ̌ес̌и̌у, ѝ̌ес̌и̌ѝм, Би̌ха̌ћ, ли̌и̌а
во̀ћа, сѝри̌че̌ви̌ћ, Пе̌ћ̌и̌рад, ћ̌а̌бу, ѝ̌д̌ни̌ћеш, Из̌а̌чи̌ћ, на̌ли̌ћ̌е̌ ки̌и̌а,
Рѐмо Бе̌ги̌ћ, са̌ бра̌ћ̌ѝм, ћ̌е̌р̌ѝм, ѝ̌ес̌и̌ѝ, ѝ̌од гл̌ѝи̌ћ̌е̌м, ѝ̌ћ̌е̌ра̌ли;*

као и:

*мѐђа, ѝ̌ре̌ђа, мла̀ђи̌, гѝве̌и̌ја, ѝ̌ѝ̌ѝ̌, ѝ̌ѝ̌ѝ̌, ѝ̌ѝ̌ѝ̌, Бу̀лсе, ѝ̌е, ѝ̌е̌ко,
ѝ̌ре̌ђ̌ѝ̌, рѝ̌ѝ̌ен, ра̀ђ̌а̌ се, рѝ̌ѝ̌енѝ̌а̌н, ѝ̌е̌ѝ̌е̌ѝ̌а̌, ѝ̌е̌ѝ̌а, ѝ̌у̌бар;*

Велика Кладуша:

чѡвик, чѣкāj, чѣло, чѣбук, чѣбр, чѣбра, чѡпалѣ
мāчак, мѣчка, ѡрѣчāj, ѡуче, нāвече, ѡрѣчѣ, сāчовѣ
ѡѡсāч, Грмѣч, мāч;

тако и:

мāмија, мāба, меназа, мѡма, хѡма, филмāн;

односно:

магарѣћѣ, кѡћѣ, сā ћу јā, ѡн ће ѡѡћи, Куленѡвићи, ѡѡћ, нāћи, ѡрѡ-
лиће, вѡће, свићѣ, свића

као и:

мѣђа, ѡрѣђа, млāђѡ, слāђѣ, ѡѡђѣ, ѡрѡђе

али и: плаћка; ѡема што се ѡјашњава, као и у осталим мјестима ове
зоне у којима је очувана артикулациона разлика између двају парова
наших африката — није у питању поремећеност осјећања за фонетску
разлику између ових гласова него су те ријечи, и у тој фонетској форми,
примљене из другог говора.

Тодорово:

чāкишире, чѡјка, чāјиру, чѣѡри, у чѣѡрѡшак, чѣѡверо, чѣѡверѡѣ,
чѡвāм, чѣѡрѡсѣѡѡ, винчāва, вѣчере, вѣчера, винчāѡѡ, вѡчијā јāма,
ѡбѡчем, Изечић, ѡѡчѡ, рāчѡн, рѣче, ѡѡче, ѡнучāѡ, ѡрескѡчи, бāшче,
ѡѡчак, Грмѣч, ѡсāч, ѡлāч, мāч, ѡросѡѡрāч, зайѡшāч, ѡмѡѡāч;

тако и:

ѡāјиѡ, хѡма, хāмија, Мѣрић, Рѣѡ, нāмак, нāмаком, мāмарија, ѡѡн-
мера, ѡѡ ѡѡнѣру, свидѡмѣ;

односно:

врѡћа, кѡћу, врѡће, ѡрѣћѡ, ћѡлим, ћāр, Мѣлкић, ћѡѡ, рѣћѣѡ, ћѣр,
ѡѡћи, ѡѡмѡћ, нѡћиѡѡ, свѡнѡћ;

тако и:

лѣђа, ћāк, мѣђа, свāђе, ѡе, ѡѡћи, нāћѣ, рѡћѣѡе, рѡћѣн, рѡћāѡѡ, ћѡбар,
из ћѡбра;

а само једном: у Тѣскѡј. ѡјашњење као и за друге примјере у овој
зони

Трнови:

чāришији, чѡј, чѡјек, чѣѡзеро, чāришија, чѣѡ, чѣкāj, чѡвāј се, чѣѡвере,
чѣѡзѣрица, Чѣнѡѡћи, чувāвало се, чѡбани,
рāчѡн, рāчѡнајѡѡѡ, ѡбѡчен, ѡбѡчем се, млāчѡ кāхѡу, ѡрѣкѡѡѡѡ, ѡрѡчѡ,

йрискодчи, йдчѣло се, ўскāчу, излічила се, наоблāчило се, смрāчало се, ушѣчѹ, ойкōчи, кōчница

Врнōграч, Грмѣч, Бѣч, мāч, сāч, зайвāрāч, нōсāч;

тако и:

мāмија, бацāнак, филмāн, буѹмāк, ђмāк, свидѡмба, йѣнѣра, инāмија, галāмѹија;

односно:

йћи, йѡйићемо, фйћо, Бйхāћ, ѡййћ, йлāоћа, ѡсйѡ је коћѣ, хѡће, нѣћеш, йрѡћи, ўјећи, ўнйћи, свйћа, цвйће, младйћ;

као и:

ўнйћеш, мѣђа, мѣђе, млāђй, ђе, нѣђе, рѡђāк, грађа, йрѣђа.

Виница:

чѣле, чѡјка, чѹјѣ, чѹвайй, чѹла, чѡјик, чѣй, чāрайā, чāрайе, чѣло, на чѣлу, чйй си, чйм, чѣлāѡ, чѹвāј, чейрkā, чейркаййи, чйбук, чѹвāр, чѣлу, чѹвāмо, чѹвāрска, Чāйљина, чйнили, Челѣбйћи, сичѣна, нāчуо, докўчио, ўвече, сўййра ме кāчѹ, докўчила, дјечāци, хрче, скāчѣ, ўнче, ўнучāѡ, вйчѹ, йāчан, вйчѣ, обрачўнāње, крчевине, нāчин, йочѣйāк, йдчѣли су, ѡѡчекали су, Сарāчу, сāч, Грмѣч, ойāсāч, нōсāч;

тако и:

еглѣнѣија, мушййулўгйија, инāмија, Цѣхво, мāмије, ѡāјица, из мāмијѣ, хѡййница, хāййници, хāмија, хѡма, ѹенāза, ѹума, мѣмāйй, мāба;

односно:

йћи, цвйће, свйћа, младйћи, кўћи, ћѣрѡ, исйѣћи, за Шѣховићом, ѡѡће, Сāлихагић, Дизѡрићи;

као и:

мѣђа, лѣђа, рѡђāк, грађу, млāђй, ѡѡћѣ, Алђун, свāђи, нāћѣ, за грађу, рѡђени су, мѣђед, ђе;

Вршиа:

чѹѡ, чѡјека, чѣкāј, чѹвало се, чѹј, чѹвāј, чинѡвнйк, чāрайе, чѣле, чѣло, чйнй се;

ййййѡљче, ўчй, колāчи, йдчѣли, зарўчили се, сўнчѡ се, йјѣшāчки, зāкачй га, умѡчи, йрескодчили, ѡѡчекала, ойрчала, јасйўчић, мѡмчић, учйнили;

сāч, нōсāч, ойāсāч, Бѣч, Грмѣч;

тако и:

еглѣнѣија, мāмије, хйлеија, мѣнѣй, ѹенāза, ѹума, хѡма, хѡми, хāййница, сйлеија;

стандардни изговор ових гласова је сасвим обичан на овом подручју Босне. Одступања од такве артикулационе норме, као што ће се ниже видјети, нису честа. Није искључено да ће се на овом подручју наћи још неко мјесто са помјереном артикулацијом ових гласова, тј. са не-стандардном артикулацијом, али, то је сасвим сигурно, број таквих мјеста никако неће бити велик нити ће њихов број моћи да утиче на општи суд о изговору наших африката у овом дијелу Босне-а то је: постојаност нормалноштокавске артикулације код обају наших африкатских парова. Додајмо уз то, да је и у мјестима из којих се овдје не дају потврде стандардни изговор, такође, обичан.

2. Другу групу чине она мјеста на овом подручју у којима нису јасно издиференцирани у артикулационом погледу гласови *ч-ћ*, *μ-ђ*. У тим мјестима имамо најчешће *ч'* (ев. *μ'*). рјеђе се ови гласови ту једначе са *ћ* и *ђ*. Истина, а то је потребно истаћи, у свим тим мјестима постоје и гласови *ч* и *μ*, нормалноштокавске артикулације, али њихова употреба није увијек стандардна, иако нисам наишао на појаву *ч*, *μ* или *ч'*, *μ'* мјесто *ћ* и *ђ*, што се, такође, јавља у неким говорима Босне.

Да и ту дамо забиљежени материјал.

Благај:

ч'ишав, ч'им, ч'еишредес'иш, лончић, ч'двјек;

као и:

ч'арайе;

поред:

ћек'амо, ћеишири, заћадило, с'ун'а се, м'ућ'и, ћек'а, наоћ'але, ћараја, д'хиј'у, м'ућ'но, ћ'до, ћаришија

али само:

дај'ће, а'ће, дај'ћи.

Босанска Дубица:

ч'уј', ч'ек'ај, ч'ишав, ба'ч'ву, ч'двик, ч'екај'у;

поред:

ћикол'ада, ћам'ици, ш'ехнић'ар, ћаша, ж'ућ';

односно:

μ'амија, кир'ај'ије;

поред:

ђамија.

Босански Пеишровац:

чеишрес др'уге, ч'у'вд, ч'ек'ај, ч'дјек, ч'адор, ч'ист'е, ч'ему, Ч'енкић, ч'еиу, ч'у'вд, ч'ишшила, ч'екао, ч'ег'а, чеиш'ерес, ч'иш'аво, ч'ист'унац, чеиш'ри,

чула, учио, Турчија, Пеџировчани, вјечийо, зѣчѣвѣ, зѣчевима, шѣурчийи,
 Турчин, шѣжѣчки, иричали, слѣчѣј, виччѣје, виччѣј, виччѣна, сѣ-
 љачкѣ, иѣчѣ, ѣ бѣшчу, ишѣнично, иричѣ, шѣчно, Орашчѣни, илѣчу,
 инаѣ, шѣрѣчѣнѣк, иѣшѣровачка рѣкија, Рѣйча, Бѣковача, бѣсанѣца,
 Њѣмачкѣј, с нѣчѣм, бѣрачкѣи, ирилично, Грмѣча, виччѣ, хрѣсѣшовачу,
 ушѣче, у Осѣчѣниѣци, нѣвече, исиѣчен, Пеџировчѣнке, вѣчѣраске
 Кљѣч, Грмѣч, кљѣч;

али и:

ћѣдо, зѣићѣ, иѣћѣли, Ђѣнѣић, ћѣшѣрес, ѣвѣарскѣи, зѣкаћило, дѣћек,
 ћѣјека, рѣћаш, мѣћки, јѣћѣ, ћѣшѣрнѣс, ћѣкала, ћѣсийи;

поред:

јѣч'ѣ, ч'ѣгѣ, ч'ѣј, ч'ѣвик, ч'ѣм, ирич'ѣкѣј;

а само:

мѣмија, мѣмију, мѣмије, хѣмија, шѣљѣвѣија, хѣма, Цѣфер, мѣназа.

У мојим биљешкама није се нашла ни једна потврда за помјерену артикулациону базу африката *м*, што може имати и своје оправдање. Африката *ч'*, и у тој фонетској форми, наслијеђена је из старије фазе развитка нашега језика, њен звучни парњак је тада могао постојати и имати такође палатални карактер, али је његова фреквенција била изразито мала. Када је овај глас улазио у наш језик заједно са турцизмима, он се могао примати или као очврсли сугласник или као палатал. Пошто је и у овом говору већ била јасно изражена тенденција очвршћавања и африкате *ч* — то показује бројни однос примјера са *ч* и са *ћ*, јасно је да је тај глас приман као *м* који је стајао напореда са безвучним *ч* а према *ћ* већ је постојало домаће *ћ*. Није потребно ни наводити примјер за та два гласа, јер они не одступају од стандардне артикулационе норме, а и то би могло бити доказ да овдје није примаран страни утицај.

Пеџиград:

чишѣво, чули, чуѣи се, чуѣѣм, нѣ чујѣ се, чѣшу, чѣшѣрнѣсийѣ, чѣкѣм,
 чијѣ;

иричѣм, усѣче, исиѣ, иѣчѣше, сѣчекѣи, ишѣчѣди, ишѣчѣди, ишѣчу,
 сѣчѣвѣј, њѣмачки, зѣиѣчѣило;

Кљѣч;

поред:

ч'ѣкѣм, сѣч'ѣкује, рѣсѣч'ѣ, ч'ѣсийи, ч'ѣсийи, ишѣчѣнѣч'ѣ, вѣч'ѣру,
 вѣч'ѣрали, бѣшѣч'ѣ, илѣч'ѣ, ч'ѣшѣри, ч'ѣшѣ, ч'ѣшѣну, дѣч'ѣи, рѣч'ѣм,
 ч'ѣша, ишѣч'ѣ;

ostrožacka, pečatu, bnetačkoi, činite, čuvati, riči, Malkoč; иако и:

Čafr, sandžaku

(Lopašić, Bihać, 235—248; Ljubić, Rukoviet, 7—8)

У листинама које је објавио Рачки (Starine 11 и 12) поред примјера као.

sisačkoj, konstainičkoga, tanačniku, čehaie, časti, rič — iz Kostajnice, imamo i:

Patačiču, kostainiče, viče dana, uranač — vranac, ne čemo/ne čemo, plačuči, iaučuči, pračena, iščemo

(Starine XI, 82—84).

Из Дубице имамо:

chasty, yunachke

поред:

niksychu, tomichy, iantolchychu, hochemo

као и:

doyde y z ochem k namy

(Rački, Dopisi, Starine XI, 85—86)

Из Дубице имамо и овакве примјере:

Šerica, Patacica, vece, knetica, oprosceni list

поред:

časti, čemv, Žvpaničv

али:

hogin, Regер

(Starine XI, 86 i dalje).

Као што видимо, непотпуност графије не дозвољава да се прати фонетска вриједност наших африката, чак и када бисмо били сигурни да су писари увијек били домороци, што није био чест случај, и када бисмо знали да је говорна ријеч налазила своју вјерну слику на писаћем материјалу, ми нисмо у стању да овдје кажемо нешто одређеније о природи африката у тим писаним документима. У писаној ријечи Мустајбега Бадњевића, са краја XVII вијека, ови се гласови и у писаној ријечи лијепо разликују. То би говорило да је већ тада овдје фонетска ситуација била потпуно јасна.

VII

А сада нам остаје да покушамо наћи објашњење за фонетске вриједности наших африката у западнобосанском икавскошћакавском говору. Како објаснити овакво стање у нашем говору, стање које се битно разликује од стања у другим шћакавским говорима Босне? Одговор на постављено питање не мора бити само један. Могло би се рећи:

1. У говору овдашњих Муслимана, о њиховом изговору наших африката и воде се дискусије, било је раније више примјера са *ћ* и *ђ* мјесто *ч* и *џ*, како је то и данас у неким крајевима Босне, али је та особина устукнула у новије вријеме, под утицајем говора сусједних јекаваца, а и средстава масовне информације. Такав одговор је могуће дати, али га није могуће доказати. Наиме, познато нам је да ни у другим срединама не долази тако лако до прихватања нормалноштокавске артикулације наших африката ако је њихова артикулациона база поремећена. У Сарајеву и Мостару, рекло би се, врши се управо обрнут процес: и поред утицаја школе и сл. изговор *ћ* и *ђ* мјесто *ч* и *џ* све више постаје карактеристика житеља тих градова. Када је то тако у већим градовима, тешко је вјеровати да би се нешто другачије могло десити у забаченијим мјестима, чак и када би контакти између јекаваца и икаваца били тако тијесни и када би утицај првих на говор других био тако интензиван. Мој материјал са овога подручја не говори у прилог такве претпоставке. Икавци и јекавци на овом тлу, мада дуго живе у непосредном сусједству, нису много утицали једни на друге. За то постоје и објективни разлози — често одвојеност територијалне природе, а ни религиозни моменат није био без значаја.

2. Ова зона, пошто је доста касно — крајем XVI вијека дошла под турску управу, а тиме и њен говор под непосреднији утицај турског језика, није била изложена тако јаком притиску тога језика, нити су њени житељи имали могућности да дужим боравком у туђини деформишу своје изговорне карактеристике, како је то било могуће житељима централнобосанске зоне.

Мада је тачно да је Босанска крајина касније дошла под турску управу, мада је тачно да је и исламизација ових крајева била нешто касније него у другим областима Босне и Херцеговине, тешко је вјеровати да су управо то разлози којима се може оправдавати посједовање двају африкатских парова у овоме говору. Било је одлазака у Турску и из ових крајева, било је и овдје туђинских чиновника, има и досељеника, а било је и родбинских веза, а и овдје има варошког и стариначког становништва — па ипак све то није било пресудно да би се

неутрализовале фонетске дистинкције између гласова *ч-џ* и *ћ-џ*. Ни тај моменат, дакле, не даје прихватљив одговор.

3. Овдје нису постојали тако јаки и снажни административни центри као што су Мостар, Сарајево и Тузла и управо због тога ту није могао доћи до пуног изражаја страни језички елеменат и он није могао да поремети домаће језичко осјећање. Овај аргуменат може донекле да се прихвати, али само донекле. Наиме, већих градова ту није било. Али је било мањих градова, разних утврда и граничних постаја у којима је било странаца, и не мало, а који су били у тјешњим и ближим везама са домороцима. Бихаћ је, свакако, и раније био средиште ове области, па ипак, у њему, управо у говору његових житеља, посебно Муслимана, нема својсња двају парова африката на један, нема ћ мјесто ч.

4. Овдашње становништво није аутохтоно. У питању су досељеници који су из матичне зоне донијели јасно очуване фонетске дистинкције између *ч* и *ћ*, *ђ* и *џ*. Они су, с обзиром на бројни однос, успјели не само да очувају ту своју говорну особину него су је временом натурили и старинцима који нису имали тако јасно изражене фонетске разлике између ових гласова. Тамо гдје број тих досељеника није био већи од броја старинаца, ова појава ни до данас није доведена до краја, тамо и данас имамо неразликовања ових гласова. Овакав одговор био би увјерљив када би иза њега стајале чињенице проистекле из проучавања поријекла овдашњег становништва. Испитивачи тога питања, међутим, често указују на бројност управо старинаца (посебно Лопаших). Дакле, ни тај одговор не би могао да се прихвати као дефинитивно рјешење.

5. Па ипак, чини нам се, постоји један прихватљив одговор на постављено питање. А тај одговор би био следећи:

Ово је штокавска зона. Њен фонетски систем, као и систем свих других што говора, знао је за *ч'* (евентуално и *џ'*) и за групе *шћ*, *жђ*. У једним говорима, оним источнијег дијела, ови су гласови и гласовне скупине, рано почели да губе палаталну компоненту и да се јављају очврсли сугласници и сугласничке скупине, дакле, *ч-џ*; *шћ*, *жђ*. Друго је питање да ли је процес очвршћавање ових африката и сугласничких скупина ишао напореда и да ли је ликвидирање једних обавезно повлачило и ликвидирање других. Могуће је, а рекао бих и вјероатно је, да су прво очврсли африкати и да је затим успједило очвршћавање сугласничких скупина. Док је очвршћавање првих вршено без изузетака, очвршћавање других могло је бити поремећено, управо онемогућено утицајем неких других момената (о томе в. код мене у Јужнослов.

филологу, књ. XXVIII стр, 143—188), отуда према *оѣросѣиѣи-оѣрашѣиѣи-оѣрошѣиѣи* имамо *часѣиѣиѣи-чаиѣаѣиѣи-чаиѣиѣи* и сл.

У другим говорима, тј. оним западнијег дијела, као што је и овдје већ речено, еволуција је кренула другим путем: или је преовладавала палатална компонента и умјесто старијих ч', св. њ' добило се *ћ-ђ*, а према њима је остало и старије *шћ*, *жћ*, или је поред старијег *шћ*, *жћ* остало и ч', њ', што не искључује могућност појаве и *ћ-ђ*.

Сада се поставља питање: да ли су сви западнији — шћакавски говори морали ићи тим путем, односно, зар се и у крилу тих говора није могла јавити тежња за очвршћавањем. Другачије речено, зашто и западни дио штокавске територије, онај шћакавски, а *шћакавски је ујјраво због сѣоријег шѣиѣа развиѣиѣа, због сѣорије еволуѣије*, није могао сам, без икаквих спољних утицаја, да крене стазом којом је знатно раније био кренуо источни дио овога дијалекта; зашто се, другачије речено, у крилу тога говорног типа није могло извршити очвршћавање африката ч, св. њ, како је то знатно раније учињено у источном дијелу што-дијалекта и то без икавског утицаја са стране.

Можда ће овако постављено питање некога навести на помисао да је оно погрешно формулисано и подсјетити на дискусију коју су водили почетком овога вијека Решетар и Белић, тј. није проблем у томе да ли се нека појава могла јавити на једном подручју, него је проблем у томе да ли се она стварно ту јавила. Овакво резонување има свога оправдања само утолико што се промјене у језику не врше синхронизовано и што је могућ утицај једних говора на друге, али, с друге стране, мора се водити рачуна и о чињеници да у језику, као и у друштву, вриједи закон о перманентној променљивости и да, због тога, неке појаве које су биле карактеристичне за једно подручје у прошлом вијеку могу се јавити без икавог утицаја са стране, у овом вијеку, на другом подручју.

Прихватање оваквог мишљења, тј. дозвољавање да су и ови говори, као интегрални дио штокавског дијалекта, у својој еволуцији, која је, истина, била спорија од оне која је карактерисала источни дио што-дијалекта, нешто касније дошли до истих резултата као и говори источне половине штокавштине, значи у исто вријеме и прихватање једнога од основних принципа дијалектичког материјализма, тј. све се мијења у природи и друштву. Наравно, у језику, као вјечитом пратиоцу људског друштва, нема, нити може бити статичности. Ту су промјене сталне и свеобухватне. Према томе, ако су неке особине биле типичне за шћакавске говоре у раном Средњем вијеку то никако не значи да те и такве особине морају остати вјечити пратиоци ових говора. Отуда

је сасвим разумљиво што се и у крилу шћа-говора наилази на особине које су знатно раније постале типичне за онај други дио штокавштине. Зато је, по мом мишљењу, и могуће у једном дијелу западнобосанских икавскошћакавских говора јављање особина које су се знатно раније развиле у типичним штокавским говорима. Уосталом, цијела структура шћа-говора показује да они иду за источнијим дијелом штокавских говора — то се лако уочава не само у фонетици него и у акцентуацији, морфологији. Многе појаве које су биле језичка реалност у источном дијелу што-дијалекта у XVII вијека, овдје се реализује у наше вријеме.

Све ово, опет, говори да је западнобосанска шћакавштина саставни дио што-дијалекта. Ово, исто тако, потврђује мишљење да је ово подручје и раније било штокавско и да су извјесни чакавизми који се ту могу наћи, или остаци из времена када су наши дијалекти били у тјешњим и ближким везама, или некакви наноси са стране (а када је у питању писана ријеч из ранијих времена, у питању је и писарска традиција и сл.) Мислим да је у нашој науци усвојено схватање да раније политичке границе не морају бити, а најчешће и нису, и лингвистичке границе. Изооласне зоне у највећем броју случајева не поклапају се са границама наших средњовјековних држава (исп. о томе Филин, Неки проблеми, 382; као и Хабургаев: Основни дијалекатски 7, и X. Паул: Принципи, 63 и даље). Ово наше разматрање указује и на то да је и у источном дијелу штокавштине процес очвршћавања некадашњих палатализованих сугласника текао споро и да су прво очврсли африкати а затим сугласничке скупине: дакле, процес који је данас јасно уочљив у западнобосанској шћакавштини могао је некада да буде карактеристичан и за данашње штокавске говоре. Као следећи закључак био би да нејединствене фонетске вриједности наших африката у границама што-дијалекта не морају бити резултат искључиво спољних утицаја, а тих утицаја може бити у перифернијим говорима, него могу то бити остаци старијих вриједности тих гласова и посљедица неједнаког еволутивног хода у свим говорима тога дијалекта. Жариште ове појаве били су шћакавски говори. Исто онако као што су представници новоштокавских иновација из динарске зоне разносили те особине у различитим правцима, тамо куда су допирале њихове миграционе струје, тако су и икавци шћакавци разносили неке своје специфичности, међу њима и тежњу за упрошћавање африкатске скупине. Уколико је њихов развитак био спорији, њихова структура је имала више архаичности; уколико, пак, ти говори имају бржи или убрзанији еволутивни ход, њихова структура показује више блискости са прогресивнијим штокавским говорима. А све ово због тога што су унутарњи импулси и овдје

били прожети штокавским тенденцијама и што су многе појаве које је развио овај дио штокавштине ишле управо у правцу штокавске еволуције — како у фонетици, тако и у морфологији. Основна разлика између тих двају дијелова једнога дијалекта јесте неједнак темпо језичког развитка — исток је био прогресивнији, и све су промјене ту долазиле брже — запад је био архаичнији, и све су се промјене ту вршиле спорије и касније. То је, чини ми се, суштина шћакавштине у склопу што-дијалекта.

VIII

Ово мишљење потврђују и фонетске вриједности гласовних скупина *шћ*, *жћ* < *stj*, *zlj*; *skj*, *zgj*; *skʰ*, *zgʰ* у примјерима типа: *йушћан*, *убразжћен*; *шићем*, *кућишиће*, *йишићаља*.

На овом говорном подручју, наиме, поред гласовних група *шћ* и *жћ* у таквим примјерима имамо и скупине *шћ*, *жд*, иако не подједнако распрострањене у свим мјестима. Сасвим разумљиво, у појединим категоријама ријечи, како је то, уосталом, и у нашем стандардном језику, и у говорима његове уже основице, имамо искључиво скупине *шћ*, *жћ*. То су примјери типа: *часћишћи-чашићен-чашићаваши*, *угосишћи-угошићен-угошићаваши*; *убраздишћи-убразжћен-убразжћиваши*, односно: *чисћи-чишићи*, *гусћи-гушићи* (о томе в. код мене Промене непалаталних сугласника).

Ради боље прегледности сав забиљежени материјал ја ћу и овдје изнијети по мјестима гдје је забиљежен:

Бакшаиш:

кућйишиће, *зёмљйишиће*, *йишћё*, *шћай*;

поред:

двѣрйишће, *йгралйишће*, *шћйуца ми се*.

Бихаћ:

йушћай, *ѡйрошћен*, *йушћѡ*, *зайићи*, *гѡшћер* (*густйиш* у шуми), *врйишћй*, *сййишће*, *йрйййишће*, *йишћё*, *зайишће*, *йишћи*, *ѡгњйише*, *кумййрйишће*, *шћай*, *ййишћа*, *клйишћа*, *шћййайи*, *йишћакло му*, *йушћало се*, *йушћай*, *ѡййишће*, *йишћу*, *шћййайи*;

као и:

звйжћй, *звйжћа*;

поред:

шћйёйа, *ѡшћёйио*, *клйишћима*, *шћйуца ми се*, *ййишћа*, *клйишћа*, *йрйишћ*, *заѡавлйишће*, *зёмљйишће*, *шћёне*, *шћйуцање*, *двѣрйишће*, *кућйишће*, *кумййрйишће*

Тодорово:

најушићаи, уићиине, уићакло, шћаи;

поред:

шићаи, шћейиа, шћене,

Трнови:

шћаи, шћийа, кумийрииће, кўћийиће;

поред:

унишииий, кўйусийиће, шћий, зёмљийиће.

Турија:

*кейенийиће, кдсийиће, кдмуийиће, ийића, уићакло му, ијуићд, шћа-
йом, шћаи, дгњийиће, кўрузийиће, кўћийиће, кдначийиће, илјандийиће,
сйрийиће, кдсийиће;*

као и:

звјжђи, звјжђање, звјжђа;

поред:

уишиакло, ийишћала, шћейиад, кљишћа, кљишћима.

Виница:

*дгњийиће, кўћийиће, кумийрииће, сйрийиће, умишћа, смийића, шћа-
йом, сйуића, кљишћа;*

поред:

шћейиа, шћийиати, шћене.

Врнограч:

најуићайи, уићиино, уићакло;

поред:

шћийом, у шћейи;

Врста:

дгњийиће, кљишћа, Вршићани, уићакло;

као и:

звјжђикала;

поред:

ијуићд, дгњийића, ддйиийиий.

Жегар:

шћаи, врийићий;

поред:

гддйишће.

IX

У писаној ријечи, насталој на овом подручју западне Босне, углавном налазимо гласовну скупину *шћ*:

Осторжац, 1403:

opšćina, brat' šćini, godišća, ošće

(Lopašić, Bihać, 235)

Клиса (ако није Клис), 1436:

iščuće, u godišću

(Lopašić, Bihać, 237)

Бихаћ, 1540:

spušćati, višć

(Lopašić, Bihać, 241)

Бихаћ, 1573:

potribšći(ne)

(Lopašić, Bihać, 245)

Костајница, 1567:

не пушћа

(Rački, Dopisi, XI, 78)

Костајница, 1648:

ишце, али: милошча; уп. що

щетоуали, али: ишчемо, ишчеш; уп.: що, нищо, щетоуал

(ту ч=ћ: хочемо)

(Rački, Dopisi, XI, 83—85)

Дубица, 1648:

опрошченога, опрошчени, опросцени (уп.: ц=ћ: веце)

(Rački, Dopisi, XI, 86—87)

Костајница, 1655:

ишчи (уп.: ми чемо), али: нищо, поштоуаному

(Rački, Dopisi, XI, 93)

Дубица, 1655:

keršćenici (уп.: da će i vaša pravda reći, da ie svšan prost),

али: poštovanome

Дубица, 1678:

кућица (уп. ница, що и хоће, куће, четири, чуиен)

(Rački, Dopisi, XI, 122)

Дубица, 1679:

(уп. що, пощено)

(Rački, Dopisi, XI, 125)

Дубица, 1679:

иштите, иште (уп. що, коршценску, нищо, као и: паći, ćemo,

četiri, pomoć)

(Rački, Dopisi, XI, 127)

Дубица, 1686:

ижчете (уп. обечао, али пощованоме)

(Rački, Dopisi, XI, 147)

Дубица, 1676—92:

опрощени, опр(о)шцену книгв, али: pošto

(Rački, Dopisi, XI, 151)

Дубица, 1676—92:

милошчу учинили (уп. тер се не могох бога одречи)

(Rački, Dopisi, XI, 152)

Острожац, 1700:

ишћете

(Rački, Dopisi, XII, 16)

Костајница, 1703—1706:

допушташ (уп. што, поштенои)

(Rački, Dopisi, XII, 33)

Мада нисмо сигурни да ова писана ријеч увијек одражава говорну ситуацију краја гдје је настала, а ни лица у чије се име пише, ово, ипак, на извјестан начин упућује на закључак да је у периоду од краја XVI вијека и овдје *ишћ* било присутно поред старијег *иш* у примјерима као *дойуишћаш*, *ойроишћено* и сл.

У осталим шћакавским говорима имамо овакву ситуацију: У оним јужнијим имамо најчешће *иш-жћ*:

у говору икаваца Ливањског поља, како код Муслимана и Хрвата икаваца, тако и код Срба икаваца /исп. код Ђ. Чустовић: „Хрвати икавци готово редовно у своме изговору имају *иш*... *кућишиће*, *ишићу*, *уишћийак*... *огњишиће*... *грабишиће*, *с ойроишћењем*, *ићење*, *йуишћи*... *ићай*, *ићайина*“ али и ту имамо *уишћийци*, *огњишиће*, у говору истих особа, Ливно, 93. Сличну констатацију налазимо и за Србе икавце (исто 101), за Муслимане икавце ту читамо: „*иш* мјесто *ишћ* редовна је говорна појава и код Муслимана икаваца: *зашићи*, *йуишћи*, *сйуишћи*, *вршићайи*, *уишћийак*, *ойроишћење*“ (исто, 105)/;

и у говору Имотске крајине и Бекије имамо *иш* и *жћ* у примјерима као: *йришћ*, *ићай*, *ићедий*, *ићейта*, *буншиће* и сл., односно: *дрезжћий*, *звизжћай* и сл., (Шимундић: Имотска крајина, стр. 79);

у западним босанским икавскошћакавским говорима имамо поред *иш* (ев. *жћ*) и *ишћ* (*жд*), иако не подједнако распрострањене у свим мјестима те зоне. Петровић биљежи у неким мјестима напоредну употребу ових сугласничких група (Прилог, 342), а ту налазимо, да се и тога подсјетимо, и мјеста са јасно издиференцираним фонетским вриједно-

стима наших африката (исто, 341). Такву ситуацију, према мојим подацима, имамо не само у Доњем Мајдану, гдје $ч > ħ$ $μ > ħ$, него и у Бронзаном и Старом Мајдану;

у извјесним примјерима сугласнички скуп *шћ*, ван оних општештокавских категорија, налазимо и у говору Змијања (Петровић: Змијањ стр. 184—185), аи остали јекавци западне Босне нису имуни од ове сугласничке секвенце. Дешић из говора те зоне наводи: *вришћати*, *на рашћај*, *ојрошћен*, *исћашћа*, *јушћа* и сл. (Дешић; исто);

и на сјеверу шћакавске територије, у посавском говору, гдје је такође обично $ч$ и $μ$, бар у највећем дијелу тога говорног подручја (Ivšić: Posavski, 203) имамо *шћ*, иако ни *шћ* овдје није непознато, уп.: *шћем*, *шћати*, *сћишће*, *кочишће*, *шћедити*, *шћийати* поред: *кришћење*, *вјешћница*, *селишће*, *шћети*, *шћишће* (ор. cit. 201—202).

Као што видимо, ни у другим, непосредно сусједним говорима са нашим западнобосанским икавскошћакавским говором ситуација није јединствена. Истина, у јужнијој зони шћакавштине преовлађује скупина *шћ*, иако се ту $ч$ и $μ$ често фонетски супротстављају палаталнијем пару $ћ$ и $ђ$. Све то, чини ми се, заједно са оним што је овдје већ речено, упућује на закључак да је очвршћавање палаталнијих африката $ч$ и $μ$ ишло испред очвршћавања и депалатализације фонетских скупина *шћ* и *жћ*. Импулси за ту појаву могли су бити заједнички, општештокавски, али темпо у реализацији тога процеса није морао бити синхронизован. Несумњиво је да су источнији штокавски говори у овом погледу, као и иначе, ишли брже, и да су резултати тих фонетских измјена на том дијелу штокавске територије били завршени прије појаве наших писаних текстова. У другом дијелу штокавштине, оном западнијем — шћакавском — тај је процес био знатно спорији. Могуће је да су се и ту прије појаве писаних споменика извршиле фонетске диференцијације између африкатских парова, или у оном западнијем њиховом дијелу, и да је тај процес био готов прије доласка Турака у ове крајеве. Могуће је да је због присуства Турака и њиховог језика у централној зони шћакавштине тај процес заустављен, и да није продужио еволутивни пут општештокавског карактера, није се ишло ка фонетској диференцијацији него управо супротно: ка фонетској неутрализацији двају африкатских парова и њиховом свођењу на један африкатски пар — онај палаталнији.

У то вријеме, свакако, пада и почетак очвршћавања сугласничких скупина *šč* (ев. *žd*). Источни дио штокавштине, видјели смо, и ту је ишао брже и добио је *шћ*, *жд* прије појаве писаних споменика. У западнијим што-говорима процес очвршћавања ових сугл. скупова ишао

је иза очвршћавања африката *ч* и *џ*. Историјске прилике које су у Средњем вијеку захватиле наше крајеве нису погодиле нормалном и не-сметаном развиту ових гласова и зато овдје та појава није била онако радикална као у говорима источног дијела штокавштине. Због тога у овим западним говорима и имамо обичније *шћ* него *шић*, али је битно да ту ни *шић* није више непознато. Истина, писани споменици упућују на закључак да је *шћ* раније било обичније, али је питање колико је све то вјерна слика говора на чијем тлу је тај писани докуменат настао. Ипак, могло би се рећи да у оним говорима у којима имамо развијене артикулационе карактеристике наших двају африкатских парова, имамо чешћу појаву скупова *шић* и *жд* него у оним говорима у којима је дошло до артикулационе нивелације и свођења двају африкатских парова на један. Наравно, изузетака може бити, али је принципски тако. Ја, наиме, не мислим да је интензификације школског система, у наше вријеме, ту унијела битне промјене, мада ни тај моменат није за потцењивање, али за генерацију о чијем је говору овдје ријеч, тај моменат није био пресудан.

Теоретски гледано требало би очекивати да се у будуће све креће у правцу књижевног стандарда. Али, сви су изгледи, неће бити баш тако. Сигурно је да ће се све више уопштавати *шић* и *жд*, али није сигурно да ће за њима ићи и уопштавање африката *ч* и *џ*. Тако се може десити, и то у скорој будућности, да и у данашњим типично шћакавским говорима будемо имали *шић* и *жд* поред *ћ* и *ђ*, као јединих африкатских парова. Мислим да у другим шћа-говорима, оним западним, неће доћи до ремећења фонетских опозиција и да ће се цио њихов еволутивни процес кретати у правцу новоштокавске ситуације.

А. Пецо

ЛИТЕРАТУРА

1. *Ajeti: Glavnije osobenosti*, I. Ajeti: Glavnije jezičke osobenosti govora Albanaca preševsko-bujanovačke okoline, Врањски гласник, књ. V.
2. *Барјактаревић, Ђилане*, Д. Барјактаревић: Говорне особине Ђилане, посебан отисак из *Gjurmime albanologjike*, 2, Приштина 1965.
3. *Барјактаревић: Новопазарско-сјенички*, Д. Барјактаревић: Новопазарско-сјенички говор, СДЗБ. XVI.
4. *Барјактаревић: Бихор*, Д. Барјактаревић: Бихорски говор, посебан отисак из Зборника Филозофског факултета у Приштини, књ. III, 1965/66.
5. *Барјактаревић: Приштина*, Д. Барјактаревић: Приштина у говору Срба старинаца, *Gjurmime albanologjike*, I.
6. *Белић: Значај*, А. Белић: О значају западног штокавског говора за историју српскохрватског језика, ЈФ XXIII, стр. 69—75.

7. Белић: *Фонетика*, А. Белић: Историја српскохрватског језика, I, Фонетика, Београд 1969.
8. Белић: *Периодизација*, А. Белић: Периодизација српскохрватског језика, ЈФ, XXIII, 3—15.
9. Белић: *Галички*, А. Белић: Галички дијалекат, СДЗб. VII.
10. Белић: *Прилози*, А. Белић: Прилози историји словенских језика, ЈФ. IV
11. Белић: *Дијалекти*, А. Белић: Дијалекти источне и јужне Србије, СДЗб. I.
12. Бошковић: *Упоредна граматика*, Р. Бошковић: Упоредна граматика словенских језика, Београд 1968.
13. Brozović: *Ijekavskočakavski*, D. Brozović: О problemu ijekavskočakavskog (istočnobosanskog) dijalekta, HDZb, II.
14. Čustović: *Livno*, Dj. Čustović: Narodni govor stanovništva Livanjskog polja, posebni otisak iz „Glasnika Zemaljskog muzeja u Sarajevu“, Etnologija 1961.
15. Дешић: *Западнобосански*, М. Дешић: Западнобосански јекавски говори, докторска дисертација, рукопис.
16. Филиповски: *Неготинскиот говор*, И. Филиповски: Неготинскиот говор, Филозофски факултет, Скопје 1952.
17. Ивић: *Дијалектологија*, П. Ивић: Дијалектологија српскохрватског језика, Нови Сад, 1956.
18. Ivić: *Dialektologie*, P. Ivić: Die serbokroatischen Dialekte I, Ihre Struktur und Entwicklung, Mouton 1958, s-Gravenhage.
19. Ивић: *Два главна правца*, П. Ивић: Два главна правца развитка консонантизма у српскохрватском језику, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. II, 1957.
20. Ивић: *Српски народ*, П. Ивић: Српски народ и његов језик, Београд СКЗ, 1971.
21. Ivšić: *Posavski*, I, II, S. Ivšić: Današnji posavski govor, Rad JAZiU, knj. 196 и 197.
22. Ivšić: *Poredbena gramatika*, S. Ivšić: Slavenska poredbena gramatika, Zagreb 1970.
23. Конески: *Историја*, Б. Конески: Историја на македонскиот јазик, Скопје 1965.
24. Kuna: *Sitović*, H. Kuna: Neke osobine jezika fra Lovre Sitovića, Naučno društvo Bosne i Hercegovine, Gradja, X, Sarajevo 1961.
25. Lopašić: *Bihać*, R. Lopašić: Bihać i Bihaćka krajina, Matica hrvatska
26. Ljubić: *Rukoviet*, S. Ljubić: Rukoviet jugoslavenskih listina, Starine, knj. 10. Zagreb 1878.
27. Пецо: *Неке фонетске особине*, А. Пецо: Неке фонетске особине у писмима херцеговачких Муслимана, Огледи бр. 2, 1953.
28. Пецо: *Буна*, А. Пецо: Говор села Буне, Зборник за филологију и лингвистику књ. I.
29. Пецо: *Централнохерцеговачки*, А. Пецо: Мјесто централнохерцеговачког говора међу осталим говорима јекавске Херцеговине, ЈФ XXV.
30. Пецо: *Јекавске оазе*, А. Пецо: Јекавске оазе у западној Херцеговини, ЈФ, XXVII.
31. Пецо: *Источнохерцеговачки*, А. Пецо: Говор источне Херцеговине, СДЗб, књ. XIV
32. Пецо: *Алагић*, А. Пецо: Фонетске карактеристике Алагићевих мемоара. Анали Филолошког факултета у Београду, св. 7, Београд 1967.
33. Пецо: *Бердај*, А. Пецо: Говор Бердапске зоне, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, књ. XV
34. Пецо: *Промене*, А. Пецо: Промене непалаталних сугласника у вези са ј у српскохрватском језику, Ј Ф, XXVIII.

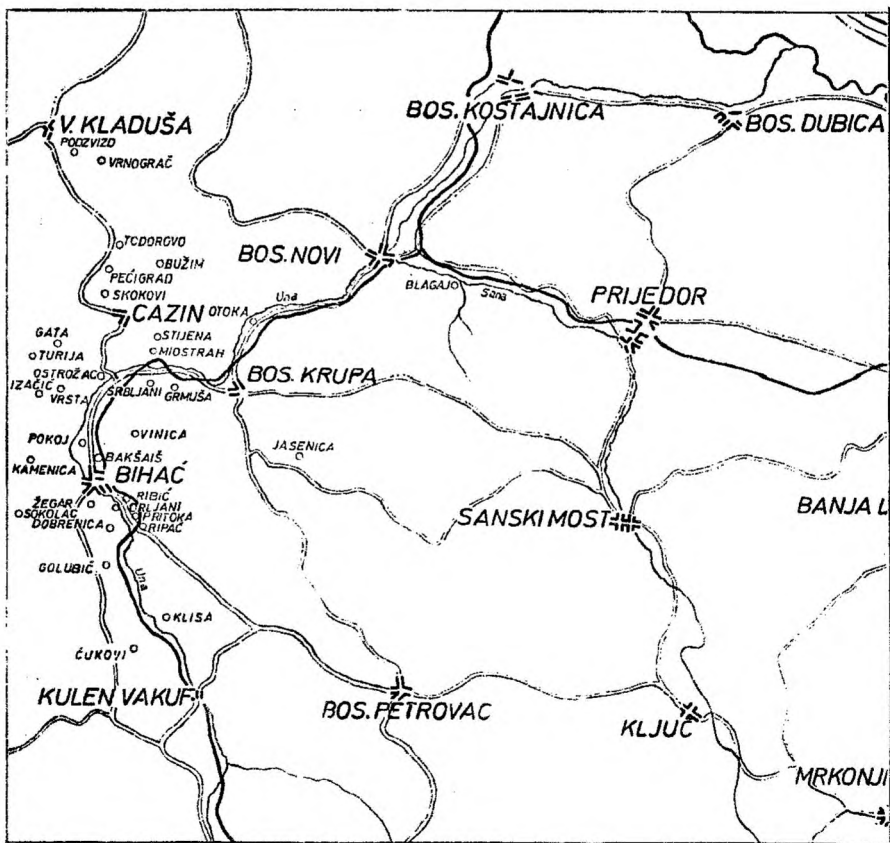
35. Пецо: Уџицај, А. Пецо: Утицај турског језика на фонетику штокавских говора, Наш језик, књ. XVI.
36. Пецо-Милановић: Ресавски, А. Пецо-Б. Милановић: Ресавски говор, СДЗб, књ. XVI.
37. Павловић: Јајце, М. Павловић: О становништву и говору Јајца и околине, СДЗб. III.
38. Петровић: Прилог, Д. Петровић: Прилог познавању муслиманских говора западне Босне, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књ. XIII/1, Нови Сад, 1970.
39. Петровић: Змијање, Д. Петровић: О говору Змијања, Матица српска, Нови Сад 1973.
40. Пешикан: Неке Найомене, М. Пешикан: Неке напомене о фонетском развоју група stj, zdj, skj, zgj, у српскохрватском језику, ЈФ, књ. XXIII.
41. Rački: Dopisi. В. Rački: Dopisi između krajiških turskih i hrvatskih častnika, Starine knj. XI. i XII.
42. Ramovš: Konsonantizam, F. Ramovš: Historična gramatika slovenskega jezika, II, konzonantizem, Ljubljana 1924.
43. Rešetar: Der štokavische, М. Rešetar: Der štokavische Dialekt, Beč 1907.
44. Smailović: Kikić, I. Smailović: Jezik Hasana Kikića, Rad JAZiU, knj. 361.
45. Ружичић: Главније особине, Г. Ружичић: Главније особине неких икавских говора западне Босне, Годишњак Задужбине Саре и Васе Стојановић, св. I, 1934.
46. Ружичић: Пљевља, Г. Ружичић: Акценатски систем пљевљског говора, СДЗб III.
47. Ружичић: Тешањ, Г. Ружичић: Један незапажени босански говор, Прилози за књижевност, језик... књ. XVI.
48. Сивановић: Баковачки, М. Стевановић: Баковачки говор, СДЗб. XI.
48. Сивановић: Источноцрногорски, М. Стевановић: Источноцрногорски дијалекат, ЈФ, XIII.
49. Šurmin: Sarajevski, Dj. Šurmin: Današnji sarajevski govor, Rad JAZiU, knj. 121.
50. Силојков: Бугарска дијалектологија, С. Стојков: Бугарска диалектологија, Софија 1962.
51. Šimundić: Imotska krajina, М. Šimundić: Govor Imotske krajine i Bekije, ANiU Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1971.
52. Škaljić: Turcizmi, А. Škaljić: Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo.
53. Vajan, Gramatika, А. Vaillant: La grammaire comparée des langues slaves, Pariz
54. Вујовић: Мрковићи, Ј. Вујовић: Мрковићки дијалекат, СДЗб. XVIII.
55. Видоески: Кумановски, Б. Видоески: Кумановскиот говор, Скопје, 1962.
56. Вукомановић: Јајце, С. Вукомановић: Гласови ч и њ у говору Јајца и околине, Зборник за језик и књижевност, I, Титоград, 1972.
57. Vuković: Refleksi, J. Vuković: Refleksi medjujezičkih dodira u fonetskim osobinama bosanskohercegovačkih govora, Sarajevo, 1963.
58. Вуковић: Историја, Ј. Вуковић: Историја српскохрватског језика, Београд 1974.
59. Филин: Неки проблеми, Ф. П. Филин: Некоторые проблемы реконструкции древнерусских диалектов, Зборник „Славянское языкознание“, Москва 1968.
60. Хабургаев: Основни дијалекатски појмови, Г. А. Хабургаев: Основные диалектологические понятия в свете данных лингвистической географии, „Славянская филология“, Москва, 1973.
61. Х. Паул: Принципи, Г. Паул: Принципы истории языка, Москва, 1960.

Zusammenfassung

Asim Peco

ZUR PHONETISCHEN PROBLEMATIK DER IKAVISCH-ŠČAKAVISCHEN
MUNDARTEN IN WESTBOSNIEN

In diesem Beitrag werden die phonetischen Werte der serbokroatischen Affrikatenpaare č-dž und ć-đ in den šćakavischen Mundarten behandelt. Besonders verwiesen wird auf die Beschaffenheit dieser Laute in den westbosnischen ikavisch-šćakavischen Mundarten. Ihre unterschiedliche Artikulation in den šćakavischen Mundarten ist nach Meinung des Autors auf innere phonetische Prozesse zurückzuführen, und zwar auf die ausgesprochen schleppende Evolution des ganzen Dialekts.

KARTA ZAPADNE BOSNE
R=1 500 000

1. — Readings in Modern Linguistics. An Anthology by Bertil Malmberg, Stockholm 1972, Läromedelsförlagen. Mouton, 384 str.

Као што наслов казује, ова је књига замишљена као антологија која ће нас увести на најприкладнији начин у свет модерне лингвистике. О својим амбицијама у том погледу обавештава, уосталом, сам састављач Антологије, угледни шведски лингвиста Бертил Малмберг, у уводном поглављу *Introduction: Contemporary Linguistics* (1—3). Ту је он прво изнео податке о томе шта треба разумети под термином „савремена лингвистика“ подсећајући на главне догађаје који савременој лингвистици дају специфично обележје, а затим је објаснио своје мотиве као састављача Антологије указујући при том на критерије чијом је применом одређен његов избор текстова. Тако сазнајемо да је у питању период од касних двадесетих година до 1970 („The period from the late twenties till to-day (1970)“ — стр. 1). Он је започет тиме што су, „под утицајем Сосира и руске традиције“, Трубецки, Јакобсон и Карцевски израдили „фонолошки програм“ који је оствариван у оквирима делатности „славног прашког серкла“. Током тридесетих година Хјелмслев и Улдал заснивали су теорију глосематике инспирисани Сосировим идејама о језичкој форми. „У истом веку“ ступио је на сцену амерички лингвистички структурализам („The same century saw the so-called American structuralism emerge“ — стр. 1) наслањајући се на Блумфилдову књигу *Language*. На социолошку оријентацију у језичким студијама упливисали су Сосир и тадашња француска социолошка истраживања. Оваква оријентација, у спречи с бихевиористичким концепцијама, условила је специфичан карактер америчког лингвистичког структурализма. Дефиниција језичких инваријаната у фонологији и морфологији омогућила је квантитативни приступ језичким јединицама и примену статистике при језичком опису (заслугом таквих као Ципф или Цвирнер). Теорија информације поговодала је развоју интересовања за примену закона вероватноће и предиктабилности на испитивање

језичких елемената. Семантика је све више улазила у домен пажње језичких стручњака. Најзад се појавио Чомски да својом теоријом оповргне дотадашње бихевиористичко третирање језика. Његов став у томе заснован је на принципима који проистичу из Јакобсонових теоријских погледа изложених још 1941. у студији *Kindersprache, Aphasie und allgemeine Lautgesetze*. Тиме је поновио оживљен концепт о универзалним лингвистичким категоријама и покренуто интересовање за дубинску структуру језика. Синтакса постаје централно подручје испитивања за Чомског и његове присталице. Последњих година пажњом лингвиста обухваћене су веће језичке јединице — текстови и литерарне творевине („Over the last few years the range has been extended so as to include still larger units of language: texts and fiction“ — 2). Следе завршне констатације о томе да „језик покрива цело поље људских активности“ и да „лингвистика постаје основна наука о човеку“ („Language covers the entire field of human activities. Linguistics is becoming the essential science of man“ — стр. 2).

Овакав крајње сажет приказ једног периода који је управо изузетно богат догађајима неминовно доводи до извесних симплификација и непрецизности. Остављајући по страни неке формулације које би било пожељно подврћи ревизији да би се осигурала тачност саопштења, приметићу толико да постојање стратификационе граматике није регистровано, да се психоллингвистика уопште не помиње (мада је њена присутност на сцени општелингвистичких збивања далеко значајнија од примене статистике при језичком опису) а да данашњој прашкој школи, заслужној, поред осталог, за разраду теорије о тзв. функционалној перспективи реченице (која је у овом тренутку толико интензивно обухваћена пажњом најеминентнијих у лингвистици) није ни слово поклоњено. Уосталом, зар би се последње поменуте констатације о централном значају језика и језичке науке уопште могле прихватити без извесних нужних ограда и допунских објашњења? Сви ови пропусти произилазе, очевидно, у првом реду из чињенице да се хтело много рећи са одвећ мало речи. Поставља се питање да ли је уопште и било потребно овакво излагање, посебно ако се има у виду намена Антологије. Малмберг наглашава да би њу требало искористити у процесу наставе лингвистике на универзитетима; нада се да би се њоме могло умесно документовати његово излагање о том истом развојном периоду језичке науке које је објављено у књизи под насловом *New Trends in Linguistics* („The book will thus, I hope, serve as a reference book for readers of my „New Trends in Linguistics“ (1964; Swedish original „Nya vågar inom språkforskningen“, 4th ed. 1969)“ — стр. 2).

Како је то објављено у уводном делу, главна намера састављача Антологије била је да, „вршећи репрезентативни избор оригиналних радова из области опште лингвистике“, прикаже развој ове научне области за протеклих четрдесетак година („This Anthology is intended as a representative selection of original articles within the field of general linguistics as this science has been worked out during the 40 years referred to above, i. e. roughly from the rise of structuralism till recent contributions within generative and transformational grammar“ — стр. 2). Ту се помињу радови са подручја „генеративне и трансформационе граматике“ („generative and transformational grammar“), што је врло несрећно формулисано јер би се могло разумети да се ради о различитим школама: има трансформационих приступа језику који нису генеративни (нпр. приступ Зелига Хериса), а има генеративних теорија које не прихватају трансформациони поступак у духу учења Чомског (нпр. теорија С. К. Шаумјана). Али Малмберг је очевидно мислио на једну исту генеративно-трансформациону граматiku чији је творац Чомски. О томе речито говори његов избор приложених чланака. Један је Метјузов (P. H. Matthews, *Transformational Grammar*, 321—335), објављен још 1961, у којем се приказује и тумачи приступ Чомског, делимично и у светлости његове везе са Херисовим трансформационим третирањем језика. Аутор другог чланка је сам Чомски: *De quelques constantes de la théorie linguistique* (336—343). Малмберг даје податак о томе да се ради о француском преводу са енглеског оригинала, али изостаје информација о томе које је године превод објављен (в. списак извора, стр. 383). У питању је 1965. година, изузетно значајни тренутак у развојном успону генеративне граматике. Тај тренутак, нажалост, у овој антологији уопште није заступљен (чланак о којем је реч репрезентује, у ствари, ранији период у сазревању теоријског света Ноама Чомског). Уопште, пада у очи чињеница да се састављач Антологије задржава само у првој половини шездесетих година, мада сам наглашава да је 1970. завршна граница временског пространства којим се простире његова пажња. Он је, сем тога, бесумње далеко бољи познавалац европских неголи америчких лингвистичких прилика (карактеристично је, рецимо, да Антологија не помиње чак ни тако важне догађаје из шездесетих година као што је заснивање Лабовљеве „урбане дијалектологије“ или Филморове „дубинске падежне граматике“).

Избор текстова, истиче Малмберг, вршен је непристрасно, с намером да се омогући увид у разне школе и правце лингвистичког мишљења („My aim has been, however, to allow scope for different schools and movements in linguistics, but not to favour my own personal pre-

ferences“ — стр. 2). Бирани су „типични чланци — типични по примењеним методама и установљеним принципима“ (стр. 2). На почетку су уврштени радови који се тичу историјске и компаративне граматике, такви који прикладно илуструју нову интерпретацију извесних фондова знања нагомиланих у предструктуралним временима. При том Малмберг посебно указује на рад Трубецког, којим Антологија отпочиње, као и на претпоследњи рад у Антологији — Ленебергову студију „о биолошким перспективама језика“. По његовом мишљењу оба су рада у истој смислу илустративна: у њима је изражен „критички став према ранијим доктринама“, мада се не заступа „ниједно опште прихваћено становиште“ (стр. 2).

Иза Малмбергових уводних речи следе одабрани текстови овим редом: Н. С. Трубецки, Размишљања о индогерманском проблему (N. S. Trubezkoy, Gedanken über das Indogermanenproblem, стр. 4—11); С. Хј. Боргстрем, Интерна реконструкција преиндоевропских облика речи (С. Хј. Borgström, Internal Reconstruction of Pre-Indo-European Word-Forms, стр. 12—27); А. Товар, Лингвистика и преисторија (А. Тovaр, Linguistics and Prehistory, стр. 28—50); А. Сомерфелт, Историјска тачка гледишта у лингвистици (A. Sommerfelt, Le point de vue historique en linguistique, стр. 51—60); Е. Цвирнер, К. Цвирнер, Фонометријски прилог питању квантитета у нововисоконемачком (E. Zwirner, K. Zwirner, Phonometrischer Beitrag zur Frage der neuhochdeutschen Quantität, стр. 61—77); Е. Касирер, Структурализам у модерној лингвистици (E. Cassirer, Structuralism in Modern Linguistics, стр. 78—96); Л. Хјелмслев, Структурална анализа језика (L. Hjelmslev, Structural Analysis of Language стр. 97—105); Л. Хјелмслев, Стратификација језика (L. Hjelmslev, La stratification du langage, стр. 106—136); Е. Фишер-Јергенсен, Напомене о принципима фонемске анализе (E. Fischer-Jørgensen, Remarques sur les principes de l'analyse phonémique, стр. 137—156); М. А. К. Халидеј, Категорије граматичке теорије (M. A. K. Halliday, Categories of the Theory of Grammar, стр. 157—208); Ј. Вахек, О узајамном деловању спољашњих и унутрашњих фактора у развијању језика (J. Vachek, On the Interplay of External and Internal Factors in the Development of Language, стр. 209—223); А. Мартинет, О разноврсности значењских јединица (A. Martinet, De la variété des unités significatives, стр. 224—231); Е. Улдал, Димензије значења у интонацији (E. Uldall, Dimensions of Meaning in Intonation, стр. 232—239); Х. Хојер, Импликације на културном плану неких лингвистичких категорија у навахо језику (H. Hoijer, Cultural Implications of Some Navaho Linguistic Categories, стр. 240—251); Е. Хауген, Правци

у модерној лингвистици (E. Haugen, *Directions in Modern Linguistics*, стр. 252—266); Е. Бајсенс, *Порекло Сосирове синхроничне лингвистике* (E. Buyssens, *Origine de la linguistique synchronique de Saussure*, стр. 267—281); И. Фонађ, *Комуникација у поезији* (I. Fónagy, *Communication in Poetry*, стр. 282—305); Л. Хејлман, *Статистички критерији и семантичка садржина* (L. Heilmann, *Statistical Considerations and Semantic Content*, стр. 306—312); Р. Јакобсон, *Зашто „папа“ и „мама“?* (R. Jakobson, *Why „Papa“ and „Mama“?*, стр. 313—320); Р. Х. Метјуз, *Трансформациона граматика* (P. H. Matthews, *Transformational Grammar*, 321—335); Н. Чомски, *Неке константе у теоријској лингвистици* (N. Chomsky, *De quelques constantes de la théorie linguistique*, стр. 336—343); Е. Х. Ленеберг, *Биолошка перспектива језика* (E. H. Lenneberg, *A Biological Perspective of Language*, стр. 344—358); В. Истрин, *Односи између типова писма и језика* (V. Istrine, *Relations entre les types d'écriture et la langue*, стр. 359—382). Иза текстова следи списак извора из којих су повађени (под насловом *List of the Journals and Books where the articles can be found*; стр. 383—384).

Несумњиво је да су сви ови прилози и занимљиви и довољно разноврсни да укажу на импресивну ширину тематских оквира савремене лингвистике. Наравно, сваки састављач овакве једне антологије излаже себе ризику да не погоди укус свију нити да обухвати сваког аутора и сваку конкретну студију за које се зна да представљају изузетну појаву у историји језичке науке. Не бих се стога овде посебно освртала на оно што би се могло још додати Антологији односно предложити као умеснији избор. Не бих инсистирала ни на извесној сумњи у то да ли је оправдано толико страница књиге посвећивати подручју историјске граматике; на тој се страни свакако не налази онај колосек теоријско-методолошког деловања који би најприкладније репрезентовао пређених четрдесетак година развоја лингвистике. Као главни пропуст бих, међутим, навела чињеницу да у Малмберговој књизи нису на одговарајући начин представљене такве значајне лингвистичке области као семантика или синтакса које су управо у раздобљу о којем је реч давале повода за проверу извесних авангардних теоријских ставова и методолошких поступака. Додала бих и то да нимало нисам сигурна да је састављач Антологије баш доследно уврштавао у своју књигу само „типичне чланке“ и то „типичне по примењеним методима и установљеним принципима“ („My aim has been to illustrate the different trends in modern linguistics by some typical articles — typical through the methods applied and through the principles established“ —

стр. 2). Ленебергов рад, на пример, мада несумњиво занимљив, не би се могао свести под категорију типичног.

Но, без обзира на ове и њима сличне напомене које би се, евентуално, још могле учинити, појава једног оваквог избора текстова свакако је врло корисна. Олакшаће заинтересованима продор у овај тако многострук и компликован свет наше лингвистичке савремености.

Милка Ивић

2. — МИЛИЈА СТАНИЋ: Ускочки говор, Српски дијалектолошки зборник, књига XX, Београд 1974, 1—259.

Од свих крајева српскохрватске језичке територије, и од свих зона штокавског дијалекта, подручје које се налази у границама СР Црне Горе имало је до данас највећи број испитивача. У Дијалектологији српскохрватског језика од проф П. Ивића за подручје зетско-сјеничких говора наводи се 30 библиографских јединица. Ако се овоме додају и радови о млађим говорима ијекавског наречја, а који се налазе у границама СР Црне Горе, тај број ће се повећати још за 4. Дакле, до 1956, када је издата Ивићева Дијалектологија, о говорима Црне Горе постојала су 34 рада. Истина, обим и вриједност тих радова нису исти, па ипак, тај број сам за себе довољно казује колики је интерес постојао за то говорно подручје. Од 1956. па до 1974, тај број је знатно повећан. У овом периоду добили смо двије комплетне монографије о говорима старијег типа. То су: Вујовићев рад о говору Мрковића и Пешиканов рад о говору Љешанске и Катунске нахије. Уз њих иде и већи број мањих радова у којима се обрађују или појединачни проблеми из тог говорног комплекса, или се даје цјеловитија слика говора уже зоне. Ту се мисли на радове Д. Петровића, Д. Ђупића, М. Пижурице и М. Станића. Ријечју, број радова о говорима данашње Црне Горе прелази у пету десетицу. Без сумње, импозантна цифра, чак да је у питању и већа говорна зона. Ако овоме додамо и рад М. Станића, о коме је овдје ријеч, и то све пренесемо на географску карту, добићемо јасну представу колико је до данас на дијалектолошком плану ту урађено. Урађено је доста, и може се, без претјеривања, рећи да дијалектолошка карта СР Црне Горе има данас најмање непокривених зона, зона које чекају своје дијалектологе, од свих наших република (више о овоме код Пешикана у Зборнику за филологију и лингв. књ. XIII/I). Истина, ово никако не треба схватити да се на том подручју нема више шта радити. То никако. Има и у тој зони још посла за дијалектолога,

али је чињеница да ће се ту моћи више ићи у интензивна проучавања него у другим зонама нашега језика.

Рад М. Станића о говору племена Ускока употпуњује нашу слику о млађим ијекавским говорима херцеговачког типа. Племена Ускоци, како нас аутор овога рада на првим страницама обавјештава, налази се „у северном делу СР Црне Горе, југоисточно од Дурмитора, у сливу речице Тушње“ (стр. 9), а његов говор је углавном прожет новоштокавским особинама.

Станић се доста дуго бавио испитивањем ускочког говора. Он је о неким питањима из проблематике ускочког говора већ објављивао краће прилоге у нашим стручним часописима. Иако је рођен у Ускоцима, тамо провео рано дјетињство, он је, како сам истиче, у прикупљању дијалектолошке грађе полазио од онога што нуди ускочки говор данас. Материјал је прикупљан од особа које потичу „из свих крајева Ускока... и припадају свим узрастима“ (стр. 21). Такав поступак је овдје био нужан. Станић је, наиме, већ 1929. године напустио Ускоке и од тада је настањен у Београду. А од 1929. па до данас прошло је скоро пола вијека. За то вријеме се много промијенило и у ускочком говору и у Станићевом осјећању тога говора.

Поред Увода овдје се говори о језику и животу становника тог племена, затим слиједи детаљнији опис фонетике, краћи поглед на творбу ријечи (код Станића је то поглавље о „грађењу“ ријечи) и на крају се даје преглед облика, морфологија. Пошто је ова књига замишљена као прва, ту се не дају синтакса ни акценат.

Када се пажљиво прочита ова монографија, добија се утисак да имамо пред собом изванредну дијалекатску грађу. Материјал је обиман и разноврстан. Види се да га је прибирао човјек који се дуго времена бави лексикографским проблемима и који зна шта је интересно за обрађивача појединих одредница, и шта интересује граматичара. Зато у овом раду поред фонетских варијација наилазимо и на многе семантичке појединости (в. на стр. 157 за лично име Гаврило, на стр. 27—28 за различите ликове којима се исказује семантичка вриједност глагола јести, и сл.). И на другим мјестима овај Станићев рад задовољиће својом грађом потребе многих истраживача нашега језика.

Али има нешто што умањује вриједност овога рада, и умањује је подоста. То је, прво, Станићева жеља да рјешава проблеме који су знатно раније ријешени; то је, друго, Станићева самоувјереност да је он најбоље обавијештен о свему, и да управо он има рецепт за сваки проблем на који дијалектолог наиђе у свом раду. Због таквог става он ријетко посеже за стручном литературом, а ако се и осврне на неки

рад, то обично чини онда када мисли да треба оспорити неке тезе и када жели да искаже своје неслагање са аутором тога рада. Мада ни такав начин приступа неком проблему није немогућ, сматрам да би било боље да се указује и на радове са чијим ауторима не треба полемисати. Има случајева када Станић није најбоље обавијештен о проблему о коме расправља. Ми можемо прихватити нечију жељу да иде напријед, да се уздиже изнад своје средине, такви су, уосталом, увијек гурали кола човјечанства напријед, али су и такви увијек полазили од онога што је до њих било створено и уочено. Не чини ми се да Станић припада таквим ствараоцима.

Далеко би нас одвело када бисмо указивали на све проблеме које нуди овај рад. Ја ћу, због тога, указати само на неке од њих. Несумњиво, за читаоца ове монографије, поготово за нестручњака, Станићев приступ ускочком говору може чинити право задовољство при читању. Његове експресивности могу да поведу и дијалектолога, па ипак, дијалектологу је значајнији материјал него излив поетских надахнућа. Ни то није лоше, али то би прије требало дати у неком литерарном дјелу него у раду ове врсте.

Приступ једном говору који је продукт многовјековне еволуције друштвене заједнице, и у коме се чувају трагови не само друштвено-историјских промјена него и различити остаци спољних утицаја којима је то говорно подручје било изложено, не може се ни замислити без солиднијег познавања како историјских тако и етнографских и социолошких прилика које су пратиле животни пут људи тога краја. И зато је сасвим разумљиво што се и чисто дијалектолошка проблематика мора посматрати и кроз призму тих наука. Станић то и чини у овом раду. На 23. страни он поглавље почиње изношењем мишљења које су о језику дали класици марксизма. И то је добро, јер нема језика без друштва, нити друштвене заједнице без језика. Језик је продукт друштвене заједнице и у њему се, на овај или онај начин, одсликавају многи моменти из историје оних који се служе тим језиком. На 23. страни Станић поручује да се „у проучавању језика не сме одвајати од њега оно што се њиме казује, значење, живот“. Само је штета што он сâм то начело не примењује у пракси. Говорећи о животу ријечи и њиховој семантичкој условљености он на стр. 24. каже да је „Некада ... реч хајдук имала изванредно позитивно значење, а има га и данас када се мисли на некадашње хајдуке“. Оваква дефиниција именице хајдук није у потпуности тачна. Ако и занемаримо исконско значење те ријечи, а она је у наш језик ушла из турскога у коме та ријеч значи, по Шкаљићу: одметник од власти, друмски разбојник; лопов — уз то:

За вријеме Турака код Јужних Словена (нарочито Срба) још и: борац против турске власти за ослобођење народа — дакле, ако и занемаримо исконско значење ове ријечи, морамо се сложити са давно изреченом констатацијом да није сваки хајдук био у исто вријеме и борац за слободу свога народа, и то ни онај прије осамдесетих година прошлога вијека. О овоме је Вук био боље обавијештен. У његовом Српском рјечнику (из 1852) између осталог читамо да су хајдуци „чинили зло и народу своме“, да су дочекивали трговце и друге путнике „а кашто ударе и на кућу коме за кога мисле да има новаца или лијепа руха и оружја, те га похарају“. Ова објашњења Вук је дао прије но што се појавила хајдучија у ослобођеној Србији. Вук је, без сумње, боље обавијештен о овоме од нас, и треба му вјеровати. Уосталом, семантичка страна појединих лексема зависи како од времена њиховог вредновања, тако и средине која их вреднује. То је непобитна истина и они који желе да у својим закључцима полазе од дијалектичког материјализма, тај моменат никако не смију губити из вида.

У истом овом одјељку код Станића читамо да је језик „најнепосреднија функција људске мисли“ (стр. 23). Чини ми се да је ту у питању неки неспоразум. Језик није функција људске мисли, језик се, управо, налази у тој функцији, у служби људске мисли. Код класика марксизма читамо да је језик „елеменат самога мишљења, елеменат животног испољавања мисли“ (Маркс, Енгелс, Лењин: О језику, Култура, Београд 1970, стр. 19). Дакле, језик је само елеменат животног испољавања људске мисли, а не њена функција.

Има у овом раду доста термилолошких новина. То није лоше, ако се нови термини научно оправдају. Код Станића није такав случај. Код њега се поред ускочки говор може јавити и ускочки језик (стр. 249), а то неће бити прихватљиво. Ипак је и ускочки говор саставни дио српскохрватског језика. Надам се да се са овим слаже и Станић и ја бих радије ишао ка термилолошкој уједначености него разједињености. У вези са овим и једна напомена о херцеговачким говорима. На 59. страни, испод текста, Станић пише: „Мислим да је Ивићево схватање појма простирања источнохерцеговачких говора... исправније од Пециног... Ускоци, Дробњак, Пива, никшићки крај и сл. — све су то, као што је познато делови некадашње Херцеговине и тек су од Берлинског уговора (1878) припали Црној Гори ... али су и даље у науци схватани као црногорска Херцеговина“. И овдје је у питању Станићева жеља да на основу прочитана два ретка доноси опште закључке. А то није добро. На 22. страни мога рада о источнохерцеговачком говору, на који се Станић овдје позива, стоји да Вушовићев

назив: Дијалекат источне Херцеговине, није исправан, јер зона чији је говор испитивао Вушовић „ни онда кад је Вушовић радио опис тога говора, а ни данас, то није ... Херцеговина“. Дакле, ја говорим о појму Херцеговине, а не о појму говора херцеговачког типа. Ја мислим и данас да је то тако. За мене је Херцеговина оно што се налази у границама СР Босне и Херцеговине, ван тих међа за мене је СР Црна Гора. Што се тиче говорних особина, добро би било да је Станић погледао још који мој рад. Тамо би нашао и овакве мисли — под ијекавским говорима херцеговачког типа подразумијевају се сви ијекавски / јекавски говори који имају четвороакценатску систему и изједначене облике у дативу, инструменталу и локативу множине, а тих говора налазимо поред у ијекавској Херцеговини још и у западној Црној Гори, западној Србији, једном дијелу Санџака и једном дијелу Босне. Дакле, границе говора источнохерцеговачког типа знатно су шире од херцеговачких међа. Према томе, ја двојим географске границе од дијалектолошких граница. Шта је некада било, докле се поједина покрајина простирала у ово или оно вријеме, за мене, као дијалектолога, данас не мора да буде нарочито значајно. Али, историја је једно, наша стварност је друго. Ја живим у садашњости и прихватам ситуацију нашега времена.

Станићева фонетика пружа обиље изванредне грађе. Да није било ауторове тежње да све објасни и да се при томе мало осврће на постојећу литературу, о овом поглављу могле би се износити само похвале. Овако, свака страница нуди поред материјала који заиста заслужује похвале и нешто што је за дискусију. Указаћу само на нека таква мјеста.

1. Назалност и назализација. Станић констатује да се за „српско-хрватски језик може ... рећи да је то језик без назалности и назализације“ а да само неке „лаке елементе назалности имамо у гласовима *н*, *м* и *њ*“ који су такви „по својој артикулационо-физиолошкој природи“ и да се „при њиховом изговору један део ваздушне струје, кад мање кад више, отискује кроз нос“ (стр. 53). У вези са овим треба рећи да овако стилизована ова тврдња не одговара чињеничном стању. Назализацију сретамо и у стандардном нашем језику и у његовим народним говорима, али је она фонолошки ирелевантна. За семантичку компоненту једне ријечи, дакле, није битно да ли ће имати у свом фонетском склопу и призвук назалне артикулације. Ја сам имао могућности, и не давно, да ово провјеравам на техничким средствима којима се служи експериментална фонетика и да констатујем јако изражену назалну компоненту не само код гласова *н*, *њ* и *м* него и код вокала у одређеним фонетским позицијама. А и од раније нам је познато да при творби назала у нашем језику имамо „потпуну преграду усне дупље, али услед

тога што је пролаз кроз носну дупљу слободан, увећава се степен отвора у толикој мери да фонациона струја излази без осетног трења“ (Милетић: Основи фонетике српског језика, Београд 1960, стр. 43). Дакле, и назални сугласници у нашем језику добијају свој коначни облик посредством носног резонатора и њихова назална компонента је овдје пресудна и као таква фонолошки релевантна. Оно фонационе струје што не прође кроз носни резонатор, пролази кроз усни отвор, али је тај дио у квантитативном погледу знатно испод онога који отиче кроз нос. Све се ово да лијепо пратити на савременим техничким средствима, од кимографа до сонаграфа. У каквом положају стоје дијелови нашег говорног апарата при творби назала, показују нам Милетићеви пресејци усне дупље (В. Б. Милетић: Изговор српскохрватских гласова, СДЗБ. V). Према томе, сасвим је сигурно да наш језик зна за назалне артикулације и сигурно је да оне у фонолошком погледу нису увијек ирелевантне. Истина, у примјерима типа *банка*, изговор *баџка*, *сѣанка-сѣаџка*, за семантичку страну датих лексема је ирелевантно да ли ће свака фонема бити изговорена са свим њеним фонетским специфичностима или ће доћи до обједињавања артикулационих процеса сонанта *н* и претходног самогласника, а у вези са наредним плозивом. До артикулационог обједињавања обично долази у говорном процесу, али је тај детаљ за фонолошку компоненту ирелевантан.

Станић воли да опште појаве веже за уско говорно подручје. А то није потребно. Ускочки говор ни у процесу назализације не чини ништа посебно. Друго је питање да ли су Станићева запажања о изговору ријечи типа *банда* и *момци* вјерно описана. Ту ће се прије огледати међусугласничка асимилација него редукција, а назализација самогласника је несумњива. Исто тако је питање да ли се ту јавља потпуни назални вокал, како мисли Станић (стр. 53) или је артикулација вокала дјелимично назализована. Подаци које нам пружа експериментална фонетика, у највећем броју случајева, говоре у прилог ове друге могућности. Није, исто тако, ничим доказано да је ова појава условљена природом акцената акцентогеног слога. Станић, наиме, констатује „да је назалност у овом говору (непотребно ограничавање једне опште фонетске појаве, А. П.) најизразитија и најпотпунија под дугосилазним акцентом“. Експериментална истраживања у овом домену фонетике не потврђују такву констатацију, као што не потврђују ни мишљење да се „консонант *н* (ту) заиста може потпуно деконсонантизовати и прећи у пуну назалну дисперсију (!), у коју се потпуно увија претходни вокал (!)“ (стр. 54). О оваквим питањима тешко је доносити закључке искључиво на основу властитих акустичких утисака. Ми смо данас у

стању да све те фонетске процесе пратимо и проучавамо на основу података које нам пружа експериментална фонетика. Закључци таквих проучавања не иду увијек заједно са нашим акустичким утисцима. Станић сматра да је ирелевантно...“ којим сугласником почиње наредни слог“ да би се појавила назална артикулациона компонента једнога вокала јер се „не може узети да било која врста сугласника ствара погодне услове“ за назализацију и назалност, а сугласници „којима почињу слогови иза слога у коме се одигравају назализација и назалност (!) врло (су) разнородни по својој природи“ (стр. 54). Фонетичари не мисле овако (в. код Милетића, Фонетика, стр. 37). А ни моја проучавања ове појаве не иду у прилог Станићевог схватања. Ипак ће бити тачно да степен назализације једнога вокала управо зависи од фонетских позиција. Није та појава иста у *омрзнуџи*, *омркнуџи* и *сџанка*, *ранка*. Нисам сигуран да се ове фонетске нијансе могу вјерно оцијенити искључиво органом слуха, макар био у питању и савршен тај орган и добро обучен испитивач. Мислим, исто тако, да Станићево схватање о трајању назализације, изнесено на стр. 55, не уноси ништа ново у нашу науку. Станић пише да назалност у изговору „траје све док се артикулациони апарат... не припреми за дотичну врсту наредне артикулације: дентализацију, лабијализацију“... и даље: „Како су усни и носни отвор (!) два артикулационо нехармонична струјна излаза, то готово увек постоји краћи или дужи прекид између носног и усног дела артикулације“ итд... Овдје се без потребе објашњава, и не увијек тачно, оно што је од раније познато. Уз то, све ово могло се рећи знатно једноставније. Да су усни и носни резонатор два засебна пролаза фонационој струји, то није потребно ни доказивати, а да артикулација једне врсте гласова искључује истодобно артикулацију друге врсте, то је такође схватљиво. Управо од положаја меког непца зависи да ли ће артикулација имати орални или назални карактер. Нисам сигуран да при смјени оралне и назалне артикулације долази до прекида емитовања фонационе струје. Такве прекиде не региструју техничка средства. Ток фонационе струје при таквом артикулационом процесу може да ослаби, на једној или другој страни, али не и да дође до потпуне преграде. Све ово, природно, зависи од врсте наредног гласа. Ако иза назалног сугласника долази оклузив, прекид тока фонационе струје је нужан, то изискује природа оклузива, али и тада, у самом почетку тог артикулационог процеса, фонациона струја још може да пролази кроз носни резонатор.

Да овдје укажемо на још један детаљ, који је, исто тако, везан за назал. На 253. страни Станић указује на облике: *лежџњи*, *шрчџњи*,

кличѣњи, идѣњи. То су облици глаголског прилога садашњег које Станић није нашао у дијалектолошкој литератури, нити чуо у неком другом говору. За такве облике знају и још неки говори Црне Горе. Из Бјелопавлића имамо: *бедењи, кољени*, поред *кољене* (подаци Д. Ђупића). У источноцрногорским говорима имамо, опет, облике типа: *заgone, ѿрке, ѿрује* — *сѿоје, беде, леже, гледе*, као и: *сѿојене, бедење, лежене* „где је не... партикула, која се с овим прилозима толико срасла да се, изузев први пример, без ње врло ретко употребљавају“ (М. Стевановић: Источноцрногорски дијалекат, ЈФ XIII, 92—93). Ту ови прилози могу имати и друге партикуле. Према томе, ускочки облици нису ништа изузетно, нити су по свом постанку загонетни, као што претпоставља Станић. Он каже: „Нисам у стању да поуздано кажем откуд је овај наставак (тј. наставак *-ње*, А. П.). Можда се овде сме претпоставити чување некадашњег назалног елемента испред *ј* (*сѿоје + јь*), тј. асимилација тога *ј* пре деназализације *ѣ*“ стр. 253. Ту нема ништа замршено, нити се ту огледа било какво одступање од деназализације старих назалних вокала. Ту имамо просто партикулу *ње* придодату старом облику глаголског прилога садашњег. У другим говорима партикула може бити, видјели смо, *не*, може и нека друга (о овоме в. код Белића, ЈФ XIV, 176—177, као и код проф. Бошковића: Белешке етимолошке и граматичке, Наш језик, XIV, стр. 231—234).

2. Рефлекси старог вокала *ѣ*. Ускочки говор, то нам је и од раније познато, и управо из Станићевих радова, чува класичне прозо-дијске вриједности овога старог вокала, тј. ту је *ријека, цвијећ*. Станић то констатује и у овом раду. Познато је, и не од јуче, да већина других говора источнохерцеговачког типа не иде у овој особини са Вуком, тј. класичном вриједношћу ових рефлекса. Зашто је то тако, то је друго питање, тек је чињеница да је данас обичније *ије* него *ије̑*, чак и *ије̑* него *ије̑* (о томе више код мене у часопису Књижевност и језик, 1965, стр. 27—42). На 68. страни читамо да испред „новообразованих меких гласова *ђ* и *љ*“ имамо и мјесто *ѣ*: *сиђејѣи, усиђејѣи/биље̑, биље̑а*. Али се у сљедећем реду констатује да „ова појава није доследна; има од ње знатних одступања“ као: *врђејѣи...* неђеља, ђељати. Овдје има неког неспоразума. Сонант *љ* у *неђеља* и *ђељати* није новообразовани глас, није настао у процесу јекавског јотовања, и управо због тога ту немамо и мјесто *ѣ*; у *врђејѣи*, опет, имамо рефлекс дугог *ѣ* — *ије̑*. Ускочко *не врђејѣи* поред *вријеђејѣи* својом квантитативном вриједношћу вокала *е* упућује на разлоге зашто ту није исти рефлекс као и *сиђејѣи* (о свему овоме опширно се говори у мом раду о јекавском јотовању, ЈФ XXVIII).

Тешко се сложити са Станићевом жељом да се за ијекавски стандардни изговор приме ликови *горейи*, *речийи*, тј. без *ј*, односно *јасйријѣб*, са *ије* (стр. 71): Док у првим примјерима у народним говорима имамо још увијек *ј*, други примјер иде међу типичне дијалектизме.

3. Африкате нису сложени гласови (стр. 81), уз то сливени и сложени нису синоними.

4. За објашњење придјевских облика *божји*, *божији* требало је консултовати поред Фонетике проф. Белића и Речи са деклинацијом још и рад проф. Бошковића у првој послератној књизи Нашега језика. Станићево извођење ових облика неће бити тачно (в. на стр. 102).

5. Говорећи о једначењу сугласника Станић указује и на могућност постојања облика типа *узка*, *сладка*, без извршене асимилације по звучности (стр. 113), што није немогуће. Друго је питање колико је ту та звучност очувана. Органом слуха то се не да мјерити, али се то лијепо да пратити на кимографским трасама. Да је Станић посегао за неком фонетиком, која узима у обзир и резултате експерименталних истраживања, нашао би тамо лијепих и корисних мисли и не би на стр. 114. писао да гласови *з* и *д* у напријед наведеним примјерима „нису потпуни, „пунокрвни“ гласови *з* и *д*, већ ти гласови са својом редовном артикулационом физиолошком конструкцијом (!), али без звучности; то су, дакле, обезвучени гласови *з* и *д*, врста гласова *з* и *с* односно *д* и *џ*“ (стр. 114). Ко познаје, макар мало, фонетику, врло добро зна да разлика између *з* и *с*, односно *д* и *џ* постоји искључиво у њиховој звучности. Ако првим одузмемо ту компоненту, постају други. И обратно. То је чињеница. Према томе, ако гласовима *з* и *д* одузмемо ту особину, добијамо *с* и *т*. Трећега нема. Истина, постоји могућност дјелимичне десоноризације, што је, опет, посебан проблем (в. о томе код мене: Изговор звучних сугласника... Зборник за филологију и лингвистику IV—V). Али се може десити да се у једној ријечи нађу *з* и *к*, као у *узка*, гдје је десоноризација само дјелимично захватила *з*, али гдје је, исто тако, артикулациони низ прекинут. Има мала пауза између ових двају сугласника.

Има још безброј питања која нуди ова Станићева монографија о којима би се надуго могло расправљати, али то би нас одвело у писање нове монографије, што никако није могуће извести у приказима ове врсте. Напоменуо бих још само да је о именици *комад* (стр. 78), о именицама на *-лац* (стр. 131—132) Станић могао подоста да нађе у нашим стручним часописима, уз то и да *аусйрински* (154) није добило *и* према придјевима типа *дрински* (в. о томе код Белића, ЈФ XIV, 175), а у *руку*, *могу* не чувају се стари двојински наставци (стр. 204), него су то облици

двојине у функцији множине. То показује не само њихов фонетски лик, него и њихов акценат (в. код Белића: Речи са деклинацијом, 78).

И на крају. Овај Станићев рад пружа, да поновим, обиље корисног материјала. Тешко ће се ова монографија моћи заобилазити при описивању било кога јекавског, па и штокавског говора. Штета је, и не мала, што је аутор сматрао да је први он који о неким питањима пише и што је сматрао да су његова објашњења увијек најтачнија. Да није било те жеље, овај рад би знатно добио на својој вриједности.

А. Пецо

3. — KAZIMIERZ FELESZKO, *Składnia genetiwu i wyrażen przyimkowych z genetiwm w języku serbsko-chorwackim* (Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, Wrocław — Warszawa — Kraków, 1970, 186 str.)

Knjiga Kazimierza Feleszka *Składnia genetiwu i wyrażen przyimkowych z genetiwm w języku serbsko-chorwackim* važan je prilog serbokroatističkoj nauci, posebno u oblasti sintakse padeža gde, zajedno sa knjigama Milke Ivić, Mihaila Stevanovića, Darinke Gortan-Premk i Tatjane Batistić¹, upotpunjuje krug u novije vreme publikovanih sintetičnih studija o srpskohrvatskoj padežnoj problematici (uz to, treba napomenuti da su ovakve studije veoma dragocene za plan tipoloških istraživanja slovenskih jezika u domenu sintakse). Pisana perom poljskog lingviste, na poljskom jeziku, štampana u veoma ograničenom broju primeraka, ona je ostala u velikoj meri (neopravdano) nezapažena među srpskohrvatskim sintaksičarima.

---

¹ Misli se na knjige: Милка Ивић, *Значења српскохрватског инструменитета и њихов развој (синтаксичко-семантичка студија)*, Посебна издања Српске академије наука, књига ССХХVII, Институт за српски језик, књига 2, Научна књига, Београд, 1954; Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнोजезичка норма)*. II. Синтакса, Научна књига, Београд, 1969 (поглавље: *Генитивне синтагме*, 167—344) (knjiga je, međutim, očigledno prekasno izašla da bi došla do ruku Kazimierza Feleszka i da bi sa njom korespondirao; o tome svedoči i podatak da u spisku konsultovane literature Feleszko, pored ostalih radova, navodi samo I tom knjige Mihaila Stevanovića *Савремени српскохрватски језик ... [Фонетика и Морфологија]* objavljen 1964. godine; v. Feleszko, str. 15); Даринка Гортан—Премк, *Акузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику*, Институт за српскохрватски језик, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 2, Београд, 1971; Tatjana Batistić, *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*, Institut za srpskohrvatski jezik, Biblioteka Južnoslovenskog filologa, Nova serija, knj. 3, Beograd, 1972.

Kazimierz Feleszko, primećen po raspravama o pojedinim problemima strukture savremenog srpskohrvatskog i makedonskog jezika², ovim svojim, u stvari, najvrednijim naučnim prilogom rasvetljava sintaksičko-semantičke aspekte koji se kao predmet posmatranja nameću ispitivaču značenja i funkcija srpskohrvatskog genitiva, polazeći od jezičkog materijala ekscerpiranog iz dela savremene srpskohrvatske prozne književnosti (uz, izgleda, brižljivo vođenje računa o ravnopravnoj zastupljenosti varijanata) nastalih, uglavnom, u posleratnom periodu (I. Andrić, M. Božić, M. Bulatović, B. Ćopić, D. Ćosić, V. Desnica, O. Davičo, Z. Džumhur, A. Isaković, V. Kaleb, R. Konstantinović, M. Krleža, M. Lalić, Đ. Labović, R. Marinković, B. Mihajlović, M. Selimović, Ć. Sijarić), zatim iz publicističkih tekstova i rečnika (v. *Wykaz źródeł wraz z rozwiązaniami skrótów*, 12—13). Ovakvo odabran korpus, odmah pada u oči, umnogome je uži od očekivanog, s obzirom na postupak koji je u ovakvim prilikama uobičajen. Tu se autoru s pravom može postaviti primedba da je svoje razmatranje morao bazirati i na jezičkoj građi koja reprezentuje neke „specifične“ domene srpskohrvatskog jezičkog standarda, npr. pravne, političke, naučne i dr. tekstove, a ovi bi, nesumnjivo, morali uputiti i na neke jezičke osobenosti sa elementima semantičke i funkcionalne distinktivnosti u odnosu na jezičke osobine pomenutih izvora literarne ili publicističke prirode. Druga primedba na ovom nivou posmatranja ticala bi se ponekad isuviše redukovano broj primera kojima se ilustruju delovi izlaganja.

Osnovni elementi autorovog metodološkog opredeljenja mogu se definisati kao dosledno sinhronična i sintaksičko-semantička orijentacija prema građi koja se ispituje. Uz to, Feleszko vodi računa i o dubinskoj strukturi jezičkog iskaza koji posmatra i pri tom se u postupku interpretiranja pojedinih genitivnih konstrukcija najčešće opredeljuje za primenu transformacionog testa (ova knjiga i, nešto recentnija, knjiga Tatjane Batistić o lokativu do sada su i najdoslednije transformacione analize srpskohrvatskog jezičkog materijala). Pri tom autor redovno uzima u obzir ulogu lingvističkog konteksta i inherentne leksičke semantike kao relevantnih regulatora konstrukcionih odnosa na sintaksičkom nivou jezika. U celini gledano, Feleszko je veoma dobro ovladao metodom koji u svojim sintaksičko-seman-

² Up. npr. sledeće studije Kazimierza Feleszka: *Przyimkowy genetyvus partityvus z obowiazkowym determinatorem w języku serbsko-chorwackim*, *Slavia*, roč. XXXV, seš. 3, Praha, 1966, 400—404; *Niekongruentne określenia atrybutywne w strukturze frazy nominalnej (niezależnej) współczesnego literackiego języka macedońskiego*, *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* 10, Warszawa, 1971, 183—192; *Zdanie podrzędne z funkcją frazy nominalnej (na przykładzie macedońskich zdań ze spójnikiem d e k a)*, *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* 12, Warszawa, 1972, 211—219.

tičkim studijama primenjuje (mada razloge za svoje metodološko određivanje eksplicitno ne pominje, niti upućuje na odgovarajuće izvore).

Valja istaći i solidan nivo obaveštenosti koja je očigledna kada se radi o literaturi o genitivu i padežnoj problematici, posebno slavističkoj i serbokroatističkoj (Feleszko detaljno poznaje i literaturu napisanu na srpskohrvatskom jeziku, v. *Wykaz prac cytowanych i wymienianych w tekście*, 13—16). Začuđuje, međutim, odsustvo eksplicitne korespondencije sa danas još uvek nezaobilaznim „teoretičarima padeža“ kao što su L. Hjelmsov, A. Martinet, A. W. de Groot, O. Jespersen, É. Benveniste i, u novije vreme, Ch. J. Fillmore i J. M. Anderson (dok se pominju, s razlogom, J. Kuryłowicz i R. Jakobson — verovatno zbog svoje, u osnovi, ipak slavističke orijentacije u lingvističkom istraživanju).

Uvod (*Wstęp*, 9—11) i koncizan rezime na francuskom jeziku (*Syntaxe du génitif et des locutions prépositives avec le génitif dans le serbo-croate*, 185—186) olakšavaju prilaženje knjizi, no, istovremeno, ovoj u tom smislu nedostaju očekivani registri.

U klasifikaciji građe koju iznosi, što znači i u diferencijaciji i klasifikaciji genitivnih tipova Feleszko se oslanja, u stvari, na već odavno poznatu „morfološku“ opoziciju (sa reperkusijama na nivou sintakse) *genitiv bez predloga/genitiv u konstrukcijama s predlozima* (u tom smislu principski je nedovoljno precizno određen status genitivnih konstrukcija koje su obeležene prisustvom *obaveznog determinatora*), odvajajući pri tom, ne dosledno, situacije sa genitivom u *adverbalnoj* odnosno *adnominalnoj funkciji*.

Polazeći od načelnih premisa A. Heinza (koje u osnovi i prihvata) da je genitiv u indoevropskim jezicima padež sa primarnom funkcijom izražavanja „opštih odnosa između dva entiteta“ (ima se u prvom redu u vidu studija A. Heinza, navedena u spisku literature: *Genetivus w indoeuropejskim systemie przypadkowym*, Warszawa, 1955), Feleszko ovu ideju razvija i razrađuje na materijalu srpskohrvatskog jezika, uvodeći u centar pažnje ulogu konteksta i leksičke semantike na plan konkretnog interpretiranja odnosno diferenciranja pojedinih genitivnih značenja i funkcija.

Knjigu čine tri celine: 1. o genitivu bez predloga: GENETIVUS BEZPRZYIMKOWY, 17—80; 2. o genitivnim konstrukcijama s predlozima: GENETIVUS W WYRAŻENIACH PRZYIMKOWYCH, 81—172 i 3. završne napomene: UWAGI KOŃCOWE, 173—184.

Izlaganje o genitivu bez predloga autor razbija u tri odvojena poglavlja, podvrgavajući posebnoj analizi genitiv u adnominalnoj odnosno adverbalnoj, te „drugim“ pozicijama (tj. funkcijama): *Genetivus bezprzym-*

kozwy w pozycji adnominalnej, 17—54; *Genetivus bezprzyimkowy w pozycji adverbajnej*, 54—71; *Inne pozycje i funkcje genetiwu bezprzyimkowego*, 71—80.

Očigledno impresioniran mišljenjem J. Kuryłowicza da je adnominalna pozicija istorijski primarna za genitiv (misli se na konstrukcije tipa: „nomen deverbativum + genetivus“), Feleszko na znatnom delu prostora analizira upravo ovaj tip genetiva u savremenom srpskohrvatskom jeziku, s posebnim akcentom na deverbativnim supstantivnim obrazovanjima i leksičkoj semantici kao relevantnom regulatoru sintaksičkih konstrukcionih odnosa. Primenjujući dosledno transformacioni test u cilju interpretiranja ovakvih primera, on redovno nastoji da rekonstruiše verbalni elemenat u njima, tj. ekvivalenat formalne predikacije na dubinskom nivou iskaza. Mada to autor sam eksplicitno ne kaže, on u osnovi sledi neke „lokalističke“ i već tradicionalne ideje i poglede na oblast *padeža* (kojima se, između ostalih, sa izvesnim modifikacijama, priključuje i J. Kuryłowicz), te podele „padežnih upotreba“ na „konkretne“ (tj. „lokalne“) i „apstraktne“ (tj. „čisto sintaksičke“ odnosno „gramatičke“) ili na „značenja“ i „funkcije“. U takvoj konstelaciji teorijskih određenja on, u velikoj meri opravdano, adnominalnom genetivu bez predloga pripisuje sledeća značenja odnosno funkcije: *Genetivus bezprzyimkowy w pozycji adnominalnej jako przypadek gramatyczny*, 18—32 (*Genetivus subiectivus*, 18—22; *Genetivus obiectivus*, 22—28; *Genetivus nosiciela cechy*, 28—31; *Tzw. genetivus definitivus*, 31—32); *Genetivus bezprzyimkowy w pozycji adnominalnej jako przypadek konkretny*, 32—54 (*Genetivus adverbialis*, 32—33; *Genetivus possessivus*, 33—40; *Genetivus przynależności*, 40—41; *Genetivus qualitatıs*, 41—48; *Genetivus partitivus*, 49—54).

Adverbialnom genetivu bez predloga (pri tom s punom merom vođenja računa o semantici glagola) posvećeno je neuporedivo manje prostora. Tu su odeljci: *Genetivus w pozycji dopełnienia bliższego*, 55—59; *Genetivus w pozycji dopełnienia bliższego po czasownikach zaprzeczonych (genetivus negationis)*, 59—63; *Genetivus w pozycji dopełnienia dalszego*, 63—65; *Genetivus w pozycji okolicznika*, 65—68; *Ogólne uwagi o genetiwie adverbialnym*, 68—71. Pri tom, valja istaći, prilikom razmatranja adverbialnog partitivnog genetiva (poglavlje: *Genetivus w pozycji dopełnienia bliższego*) prvi put se kategorički i eksplicitno, s vođenjem računa o dubinskoj strukturi jezičkog iskaza, konstatuje prisustvo neekspliciranog obaveznog determinatora kvantitativnog tipa (*dosta*, *malo*, *dovoljno* i sl.). U pitanju su, dakle, determinatori samo globalno nagoveštene kvantifikacije, bez preciziranja. Kategorički se, međutim, ne upućuje na podatak da je u pitanju determinator obaveznog tipa (o b a v e z n o prisutan na dubinskom nivou jezi-

ka), niti fenomen njegove fakultativne ispustivosti na površinskom nivou jezika.³ S druge strane, prisustvo obaveznog determinatora jasno je uočeno i detaljno objašnjeno kod temporalnog genitiva tipa *istog trenutka* (u poglavlju *Genetivus w pozycji okolicznika*). Posebno su zanimljive i pronicljive „opšte napomene“ o adverbalskom genitivu bez predloga (v. poglavlje: *Ogólne uwagi o genetiwie adverbialnym*).

U poglavlju o „drugim“ tj. preostalim pozicijama odnosno funkcijama genitiva bez predloga Feleszko analizira: pojavu genitiva u „bezličnim“ tj. takozvanim „egzistencijalnim konstrukcijama“ (bez obzira na to da li je u poziciji predikata rečenice glagol *imati* ili pak glagolska kopula) u odeljku *Genetivus w konstrukcjach bezosobowych*, 71—75 (npr. „*Snage je bilo* jedino u čelu“ ili „*takvih neprijatnosti ima* i na ulici“); *Genetivus jako determinant przymiotnika*, 75—79 (npr. „Ispratio sam ga psokama *nedostojnim čoveka*“) i, samo u nacrtu, bez analitičkog udublivanja, „stilističku upotrebu genitiva“ (termin baš nije sasvim jasan) u funkciji sredstva metaforizacije u odeljku *Pozagrawmatyczne (stylistyczne) zastosowanie genetiwu*, 79—80 (npr. „dok se oformi crna *pećurka eksplozije*“, „uhvati *rep sudbine*“ i sl.)

Izlaganje o genitivu s predlozima organizovano je u četiri osnovne, iz semantičkih razloga uspostavljene celine, tako da se zasebno u centar pažnje uvodi genitiv s predlozima u primarnoj funkciji obeležavanja kategorija mesta, vremena i uzroka odnosno cilja, a posebno „druge“ tj. preostale predložke konstrukcije (u okviru ovih celina, međutim, nedovoljno je napora uloženo da se izvrše neophodna semantička diferenciranja): *Genetivus w wyrażeniach przyimkowych występujących prymarnie w pozycji okolicznika miejsca*, 83—146; *Genetivus w wyrażeniach przyimkowych występujących w pozycji okolicznika czasu*, 146—155; *Genetivus w wyrażeniach przyimkowych występujących w pozycji okolicznika przyczyny (i celu)*, 155—160; *Genetivus w innych wyrażeniach przyimkowych*, 161—172.

Za genitiv u funkciji obeležavanja mesta, tj. u poziciji „priloške odredbe za mesto“ (a od 52 registrovana tipa genitivnih predložkih konstrukcija 36 su, kako kaže sam autor, sa „primarnim prostornim značenjem“) Feleszko odvajaja najviše prostora, pa registruje (i, manje ili više detaljno

³ Neka sintetična razmatranja problema obavezne determinacije i opšte napomene o njenoj mogućoj implicitnosti (ali, takođe, bez povezivanja ovog problema sa formom srpskohrvatskog adverbalskog partitivnog genitiva) v. u radu: Milorad Radovanović, *Opštejezični aspekt kategorije „obavezni determinator“ u sintaksi*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knj. XV/1, Novi Sad, 1972, 211—240 (posebo na str. 229—231).

opisuje) sledeće mogućnosti: *blizu + genitivus*, 86—87; *čelo + genitivus*, 87; *do + genitivus*, 88—93; *duž + genitivus*, 93—94; *iz + genitivus*, 94—98; *ispod + genitivus*, 98—101; *ispred + genitivus*, 101—102; *iskraj + genitivus*, 102—103; *iza + genitivus*, 103—104; *između + genitivus*, 105—108; *iznad + genitivus*, 108; *izvan + genitivus*, 109; *izviše + genitivus*, 110; *kod + genitivus*, 110—113; *kraj + genitivus*, 113—114; *mimo + genitivus*, 114—115; *niže + genitivus*, 115; *od + genitivus*, 115—126; *oko + genitivus*, 126—129; *podno + genitivus*, 129; *pokraj + genitivus*, 129—130; *pored + genitivus*, 130—132; *posred + genitivus*, 132; *povrh + genitivus*, 132—133; *pozadi + genitivus*, 133; *preko + genitivus*, 133—136; *prekoputa + genitivus*, 136; *put + genitivus*, 136; *s(a) + genitivus*, 136—139; *spram (naspram) + genitivus*, 139—140; *u + genitivus*, 140—141; *udnu + genitivus*, 142; *usred, nasred + genitivus*, 142—144; *uvrh + genitivus*, 144; *van + genitivus*, 145; *više (poviše) + genitivus*, 145—146. Feleszko ovde, za razliku od pristupa genitivu bez predloga, napušta strogo semantički kriterijum u postupku klasifikovanja posmatranih padežnih konstrukcija, što postaje očigledno kada se pažnja obrati i na podatak da se u centar opservacije u ovom poglavlju uvode konstrukcije s predložkim genitivom u p r i m a r n o mesnom značenju. Ponegde isuviše koncizan, a u primerima škrt, autor se samo izuzetno razmaše do minuciozne studioznosti, kao npr. u odeljku *od + genitivus*, 115—126. Svrstavši genitivne konstrukcije za obeležavanje mesta po abecednom redosledu predloga, Feleszko se, očigledno (i nažalost), i eksplicitno lišava mogućnosti da odnose među ovim predlozima i odgovarajućim konstrukcijama posmatra u sistemu, kao što i nerado i neodlučno upućuje na postojanje konkurentnog odnosa sa padežnim konstrukcijama ili pak predložkim mogućnostima drugoga tipa (tako se npr. uopšte, ni statistički, ne dovode u vezu predlozi kao: *kraj*, *pokraj*, *pored* i sl.) Pri tom se dovoljno pažnje ne obraća na izrazitu arhaičnost nekih predložkih mogućnosti odnosno na njihovu regionalnu lociranost (npr. konstrukcija: *iskraj + gen.*, 102—103, sa samo tri primera, ali i bez napomene o njenoj frekvenciji, arhaičnosti ili dijalekatskoj obojenosti; *povrh* toga, kasnije nema ni traga o analognim mogućnostima tipa *onkraj + gen.* ili sl.) Važno je napomenuti i to da, u poređenju sa poglavljem o genitivu bez predloga, poglavlje o genitivu s predlozima ne pravi na istom nivou posmatranja razliku između genitiva u adverbnoj i adnominalnoj funkciji, već ovaj drugi redovno interpretira uvođenjem verbalne strukture na dubinskom nivou iskaza (npr. „Relja sjede na tronožac do njega“ = *tronožac je stajao do njega* → *tronožac do njega*, str. 93 ili sl.) Ovde se neminovno nameće razmišljanje da bi se, u kontekstu ovakvih procena, funkcija sentencijalnog kondenzatora mogla pripisati i većini konstrukcija u ulozi mesnog adver-

bijala nekog tipa.⁴ Uopšte uzev, čitalac se ne može oteti utisku da je ovaj deo knjige (o genitivu s predlozima) rađen sa mnogo manje udublјivanja i inspiracije nego poglavlje o genitivu bez predloga.

Neuporedivo manjeg obima je poglavlje o primarno temporalnim konstrukcijama s predloškim genitivom (tj. genitivom u poziciji „priloške odredbe za vreme“). U okviru ove semantičke kategorije Feleszko izdvaja sledeće konstrukcione mogućnosti: *nakon + genitivus*, 148—149; *posl(ij)e + genitivus*, 149—151; *potkraj + genitivus*, 151; *pr(ij)e + genitivus*, 151—153; *ući + genitivus*, 153; *za + genitivus*, 154—155. Osnovne primedbe prethodnom poglavlju mogu se pripisati i ovom, s napomenom da su redukcija materijala i informacije naglašeniji, ali da je, s druge strane, nešto više pažnje posvećeno transformisanju posmatranih primera s genitivom. Ovo poslednje s razlogom, zbog prirode temporalnih konstrukcija koje po pravilu kondenzuju kompleksan sentencijalni sadržaj (npr. „Posle pojave Brankovih pesama ne postoji više „tabu“ u našoj poeziji“ → *otkad su se pojavile* Brankove pesme, ne postoji ..., str. 149).

U osnovi nerazrađeno poglavlje o predloškim genitivnim konstrukcijama u funkciji obeležavanja značenja uzroka i cilja (tj. u funkciji „priloške odredbe za uzrok odnosno cilj“) najviše pažnje posvećuje opoziciji konstrukcija *radi + genitivus*, 156—157 / *zbog + genitivus*, 157—160, s napomenama o konstrukcionoj mogućnosti *usl(ij)ed + genitivus*, 160. Propuštena je, čini se, prilika da se pomenuta problematika osvetli dublje, u kompleksnosti semantičkih odnosa u odgovarajućem sistemu padežnih značenja (ovo poslednje i zbog toga što se o preostalim predloškim mogućnostima iz ovog značenjskog kruga, shodno organizacionoj koncepciji knjige, raspravljalo u poglavlju o predloškom genitivu s primarnim značenjem mesta). Veoma bi instruktivno pri tom bilo videti i statističkim podacima potkrepljeno osvetljenje trenutne situacije u procesu narušavanja stabilnosti opozicije *zbog/radi* u savremenom jeziku, posebno uz ilustrativno upućivanje na vrlo verovatna teritorijalna (a dijalekatskom situacijom uzrokovana) razgraničenja.⁵

U izlaganju o „drugim“ (tj. preostalim) konstrukcijama s predloškim genitivom Feleszko analizira jezički materijal koji reprezentuje različite

⁴ V. šta o tome misli Tatjana Batistić u knjizi o lokativu: *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*, ..., str. 25 (s upućivanjem na neke ideje P. Guirauda i N. Chomskog u: P. Guiraud, *La syntaxe du français*, Paris, 1967, str. 54—55 i Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, Massachusetts, 1965, str. 218—219).

⁵ Uzgred rečeno, upućivanja na srž problema u ovoj oblasti mogu se naći u radu M. Ivić: *Узрочне конструкције с предлозима у савременом књижевном језику*, Наш језик, н. с., књ. V, св. 5—6, Београд 1953 186—194.

semantičke i funkcionalne tipove genitiva neobuhvaćene prethodnim klasifikacionim postupcima: *bez* + *genetivus*, 161—164; *m(j)esto (nam(j)esto, um(j)esto)* + *genetivus*, 164—166; *osim* + *genetivus*, 166—168; *sem* + *genetivus*, 168—169; *poput* + *genetivus*, 169—170; *protiv* + *genetivus*, 170—172; *uprkos* + *genetivus*, 172, i pri tom zasvedočuje već pokazan smisao za semantičku analizu sintaksičkih konstrukcionih tipova, ali se ne vidi jasno relevantan kriterijum za izdvajanje i konstituisanje ove „grupe“ genitivnih predloških konstrukcija (osim diskretnog nagoveštaja da se radi o izdvojenim i već u velikoj meri gramatikalizovanim jezičkim sredstvima koja izlaze iz domena „konkretnih“ semantičkih kategorija).

U završnim napomenama (*Uwagi końcowe*) Feleszko diskutuje o generalnim polazištima i zaključcima sintaksičko-semantičke analize koju nam prezentuje, u tesnoj vezi sa nekim opštepoznatim premisama o genitivu u slovenskim odnosno indoevropskim jezicima. Podsećajući na mogućnost poređenja posmatranog jezičkog materijala sa odgovarajućom situacijom u poljskom jeziku, autor daje pregled sledećih problema: odnos adnominalnog prema adverbalskom genitivu, pitanje primarnih odnosno sekundarnih funkcija i u tom smislu status deverbativnih supstantiva, identifikovanje osnovnih funkcija predloškog genitiva, uspostavljanje rečeničnog iskaza uvođenjem signala formalne predikacije na dubinskom nivou jezika, konkurentan odnos genitiva prema odgovarajućim pridevskim obrazovanjima, funkcija predloga u odnosu na druga formalna padežna obeležja i uloga leksičke semantike na tom planu⁶, gramatička funkcija konteksta.

Važno je istaći zapažanje da Feleszko izbegava tradicionalne postupke klasifikovanja padežnih konstrukcija i tradicionalna terminološka rešenja (ovo posebno kada je u pitanju deo razmatranja o genitivu bez predloga), pa će, tamo gde semantički razlozi to nalažu, uspostaviti i unekoliko drugačiju klasifikaciju od uobičajene. Npr. genitiv „pripadanja“, „sudelovanja“ dat je s razlogom odvojeno od posesivnog genitiva, mada sam termin (*genetivus przynależności*) kojim se obeležava pomenuta kategorija, nije, u svakom slučaju, baš najsrećnije odabran s obzirom na semantičku varijaciju u primerima koji se prezentuju. Istovremeno, Feleszko originalnim

⁶ Semantika konkretnih leksičkih jedinica reguliše u tom smislu i našu interpretaciju odgovarajuće padežne konstrukcije — Feleszkov primer: *izraz lica* — gen. definitivus / *izraz saučesča* — gen. obiectivus. No, vredelo bi istaći i mogućnost koju autor ne zapaža prilikom opisivanja ponašaja subjekatskog odnosno obiekatskog genitiva: smena dve različite leksičke jedinice može usloviti da konstrukciono istu genitivnu padežnu strukturu interpretiramo terminima subjekta odnosno objekta. Npr.: *Počelo je iskrcavanje putnika* → *Putnici su počeli da se iskrcavaju* / *Počelo je iskrcavanje robe* → *Počeli su da iskrcavaju robu*.

terminološkim određenjima napušta, veoma često, tradicionalnu srpskohrvatsku terminološku praksu: npr. — autor odustaje od termina *ablativni genitiv*, budući da je ovaj, ponekad neprilikadan s obzirom na varijaciju srpskohrvatskog jezičkog materijala, u nekim slučajevima s naprežanjem i neadekvatno primenjivan, i razvija u okviru te „kategorije“ organske semantičke tipove (u konstrukcijama s predlozima i onima bez njih).

Nedovoljno pažnje se obraćalo, čini se, odnosu genitiva prema konkurentnim (pre svega padežnim, ali i drugim) sredstvima u savremenom jeziku (to naročito važi za izlaganje o genitivu s predlozima). Suprotan postupak od ovoga mogao je dati važnih podataka o frekvenciji, produktivnosti, stilskoj distinktivnosti, stabilnosti, i teritorijalnoj ograničenosti u rasprostriranju pojedinih genitivnih konstrukcija ili sl. (up. npr. samo ilustraciju kojom se na str. 48 objašnjava konkurentni odnos kvalitativnog genitiva prema kvalitativnom instrumentalu). Postoji, međutim, i delimično odstupanje od ovakve prakse. U tom smislu up. poglavlja: *Genetivus possessivus*, 34—40 (raspravljajući o odnosu posesivni genitiv / posesivni pridev), *Genetivus w pozycji dopełnienia bliższego*, 55—59 (i odgovarajuću interpretaciju konkurentnog odnosa adverbialni partitivni genitiv / akuzativ — s upućivanjem na relevantnu semantičku distinkciju) i *Genetivus w pozycji dopełnienia bliższego po czasownikach zaprzeczonych (genetivus negationis)*, 59—63 (sa razrađenim statističkim pokazateljima frekvencije na nivou konkurentnog odnosa „slovenski genitiv“ tj. genitiv u konstrukciji s negacijom / akuzativ).

Posebno treba uputiti na mestimično vrlo instruktivna, ali nedovoljno razvijena poglavlja. Npr. u delu knjige koji se bavi adnominalnim genitivom bez predloga to su poglavlja: o genitivu nosioca osobine (*Genetivus nosiciela cechu*, 28—31) koji Feleszko izdvaja posebno u odnosu na ostale adnominalne genitivne tipove (npr.: „Prožimala me *hladovitost tih očiju*“ → *hladovite oči*), pa daje i pronicljivu ali nerazrađenu sintaksičko-semantičku analizu njegovog ponašanja; *Tzw. genetivus definitivus*, 31—32 sa neprecizno određenim i veoma uopšteno definisanim osnovnim konceptom „genetivus definitivus“ (npr.: „trebalo je odrediti *stepen njegove krivice*“ → *stepen kojim je zastupljena njegova krivica*); *Genetivus adverbialis*, 32—33 (npr.: „ostajali su gradovi u *polusnu svitanja*“) ili *Genetivus przynależności*, 40—41 (npr.: *porodice naših drugova* → *naši drugovi imaju porodice*). Nasuprot tome (u istom delu knjige) neka poglavlja, kao npr. poglavlje o posesivnom genitivu (*Genetivus possessivus*, 33—40) ili poglavlje o kvalitativnom genitivu (*Genetivus qualitatis*, 41—48) (istina nedorečeno s obzirom na aspekt obavezne determinacije koji se ovde neminovno nameće kao relevantan), veoma su detaljno razrađena, pa predstavljaju i prave

male, ali veoma promišljeno komponovane problemske studije o sintaksičko-semantičkom ponašanju posmatranih padežnih konstrukcija.

Ponegde su mogli izostati primeri koji su nejasni ili nepouzdati zbog potencijalne dvosmislenosti uslovljene kontekstom. Up. na str. 25 primer upotrebljen da ilustruje pojavu objekatskog genitiva i odgovarajući transform: „Gospodica je gledala s visoka i s izrazom *gorkog prezrenja ovog patuljka*“ → *Gorko prezreti ovog patuljka* (očigledno je da je ovde u pitanju zabuna: *ovog patuljka* je postponovana akuzativna sekvenca u funkciji objekta predikata *gledala je*; objekatski genitiv bi se, eventualno, transformom mogao identifikovati u sekvenci *sa izrazom gorkog prezrenja* → *izraziti gorko prezrenje*).

Štamparske greške se ne mogu u potpunosti izbeći, ali se čini da se nisu smele dozvoliti omaške kao one na str. 146 i 155, gde naslovi poglavlja u dva navrata ne odgovaraju onima u sadržaju (nedostaje vrlo važna reč *prymarnie* uz naslove odeljaka 2.2 i 2.3.).

Svi pomenuti pozitivni kvaliteti knjige Kazimierz Feleszka, kao i njeni nedostaci i nedorečenosti, te suprotstavljanje jednih drugima, dopunjuju naše predstave o razvitku serbokroatističke nauke van granica srpskohrvatskog jezičkog područja. Pišući knjigu o srpskohrvatskom genitivu Feleszko je obavio značajan posao i uneo osveženje u metodologiju srpskohrvatske sintakse. Osim toga, autor donosi opsežan jezički materijal i, najčešće, dobro fundirane zaključke. Gotovo istovremeno (1969. godine) pojavljuje se i knjiga Mihaila Stevanovića *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма). II. Синтакса* u kojoj autor 177 strana poglavlja *Генитивне синтагме* posvećuje razmatranju sintasičke problematike srpskohrvatskog genitiva. Pri tom je veoma korisno što se ova dva priloga, napisana sa različitih metodoloških pozicija i sa često neidentičnim zaključcima, međusobno uveliko dopunjuju.

Kazimierz Feleszko se osvedočio kao talentovan, obavešten i pouzdan serbokroatista čije napore treba iskreno podržati. Nije otud bezrazložno ni nadanje da ćemo od njega dobiti još vrednih i značajnih priloga serbokroatističkoj nauci.

Milorad Radovanović

III JUGOSLOVENSKO-RUMUNSKI SIMPOZIJUM

U organizaciji Društva za rumunski jezik SAP Vojvodine (Societatea de limba română din P.S.A. Voivodina, Zrenjanin), Odseka za romanistiku Filološkog fakulteta (Beograd), Instituta za lingvistiku (Novi Sad) i Odseka za italijanistiku Filološkog fakulteta (Beograd), održan je III jugoslovensko-rumunski simpozijum (Cel de-al III-lea simpozion iugoslavo-român) od 9—13. X 1974. godine u Zrenjaninu.

Nastavljajući tradiciju prethodna dva simpozijuma o kulturološkim i filološkim prožimanjima i podudarnostima (Vršac, 1970) i uzajamnim odnosima u narodnoj književnosti (Pančevo, 1972), Treći simpozijum je bio posvećen prožimanjima i uticajima na lingvističkom planu. Radna tema simpozijuma bila je *Jezičko-dijalektalne interferencije i filološki paralelizmi*. Po broju prijavljenih referata i saopštenja ovaj simpozijum premašio je prethodna dva. Prijavljeno je bilo šezdesetak referata i saopštenja, a u radu simpozijuma učestvovalo je trideset i četiri referenta, petnaest iz Rumunije i devetnaest iz Jugoslavije.

Simpozijum je tematski obuhvatio nekoliko lingvističkih oblasti. Iz istorije jugoslovensko-rumunskih odnosa podneto je nekoliko vrlo interesantnih referata, koji su podstakli i živu diskusiju učesnika simpozijuma. Iz ove oblasti referate su podneli Radu Flora — *Sava Tekelija i pitanje postanka i profila rumunskog jezika*, *Autorove rukopisne beleške* (Sava Tekelija i problema originii i profilului limbii române, Note de manuscris ale autorului), Dorin Gámulescu — *Prilog Petra Skoka upoznavanju rumunsko-jugoslovenskih jezičkih odnosa* (Contribuția lui Petar Skok la cunoașterea raporturilor lingvistice româno-iugoslave), Mircea Popa — *Școala ardeleană și mișcarea filologică sud-dunăreană — sîrbească* (Erdeljska škola i južnodunavski (srpski) jezički pokret) i Nikola Rodić — *Doprinos akad. Milivoja Pavlovića balkanskoj lingvistici* (Contribuția acad. Milivoj Pavlović în domeniul bal-

canologiei), sa posebnim osvrtom na romanske (rumunske) uticaje na južno-slovenske jezike.

O filološkim kontaktima jugoslovenskih naroda i rumunskog naroda zapažene referate podneli su Cesar Apreotesei — *Observații filologic-lingvistice asupra tipăriturilor bilingve sârbo-române* (Filološko-lingvističke opaske u vezi sa dvojezičkim srpsko-rumunskim izdanjima), Nikola Gavrilović — *Rumunski jezik u administraciji Karlovačke mitropolije u XVIII veku* (Limba română în administrația Mitropoliei din Karlovac în secolul XVIII), Eugenia Ioan — *Redacția sârbească a Evangheliarului din Sibiu, din anii 1551—1553* (Srpska redakcija slovensko-rumunskog Evangelijara iz Sibiu od 1551—1553. godine), Jiva Milin — *Manuscrisele slavone de redacție sîrbă din Biblioteca Academiei R. S. România, Considerații generale* (Slovenski rukopisi srpske redakcije iz Biblioteke Akademije SR Rumunije, Opšta razmatranja) i sl.

Najviše referata podneto je o slovenskim i srpskim uticajima u rumunskom jeziku i o romanskim i rumunskim uticajima na srpsko-hrvatske govore i dijalekatskim kontaktima. Referate iz ovih oblasti podneli su Petar Atanasov — *Observații cu privire la unele aspecte ale influenței slave asupra meglenoromânei* (Zapažanja u vezi sa nekim aspektima slovenskog uticaja na meglenorumunski), Momčilo D. Savić — *Palatalizacija i umekšavanje u rumunskim govorima jugoslovenskog Banata, endogene i egzogene sile* (Palatalizacija i inmuierea în graiurile românești din Banatul iugoslav, forțele endogene și exogene), Emil Filip — *Calcuri lingvistice după limba sîrbocroată în operele scriitorilor români din P. S. A. Voivodina* (Lingvistički kalkovi prema srpskohrvatskom u delima rumunskih pisaca SAP Vojvodine), Gavril Istrate — *Elemente sîrbești în opera lui M. Sadoveanu* (Srpski elementi u delima M. Sadoveanua), Theodor N. Trâpcea — Liliana Boiț — *Caracterul împrumutului slav în dialectul aromân — macedoromân* (Priroda slovenskih pozajmica u aromunskom — makedorumunskom), Voislava Stoianovici — *Uticaj rumunskog jezika na jezik temišvarskih publikacija „Banatske novine“ i „Kulturni život“* (Influența limbii române asupra limbii publicațiilor timișoarene „Banatske novine“ și „Kulturni život“), Victor Vesku — *Împrumuturi românești în graiurile sîrbești din jud. Timiș și Caraș-Severin, Privire generală* (Rumunske pozajmice u srpskim govorima tamiškog i karaško-severinskog okruga, Opšti pregled), Dušan Jović — *Neke razvojne tendencije govora okoline Negotina u kontaktu sa rumunskim* (Unele tendințe evolutive ale graiurilor din împrejurimile Negotinului în contact cu română) itd.

O onomastičkim uzajamnim uticajima i reliktima u oba jezika takođe je bilo reči na ovom simpozijumu. Podneseno je nekoliko vrlo interesantnih referata, kao što su, na primer, referat Srdana Musića — *Romanske pojave u onomastici severo-zapadne Boke Kotorske* (Fenomene romanice în onomas-

tica părții de nord-vest din Boka Kotorska), zatim referat Velimira Mihajlovića — *Neki rumunski elementi u patronimici Vojvodine* (Unele elemente românești din patronimica Voivodinei), referat Stevana Đapića — *Rumunski uticaj na srpsku patronimiju* (Influența română asupra patronimiei sîrbe), referat Vasile Ioaniță — *Toponime slave în Valea Bîrzavei* (Slovenski toponimi u dolini Brzave) i referat Theodora Sandru — *Microtoponimia din hotarele satelor de pe coasta Dealului Virșeșului în contextul interferențelor sîrbo-române* (Mikrotoponimija u atarima sela sa padina Vršačkih planina u kontekstu srpsko-rumunskih interferencija).

Interesantne referate podneli su još Vojislav Dančetović — *O jezičkim osobinama srpskohrvatskih, albanskih i rumunskih poslovice* (Despre însușirile lingvistice ale proverbilor sîrbocroate, albaneze și române), Đorđe Trifunović — *Stilske osobnosti Camblakovog književnog rada u Moldaviji i Srbiji* (Particularități stilistice în lucrările literare ale lui Țamblac în Moldova și Serbia), Gordana Vuković — *Rumunske pozajmice u predvukovskom periodu* (Împrumunturi românești în etapa diunainte de Vuk Karadžić), Milan Vanku — *Jezičke osobnosti srpskohrvatskog i rumunskog u diplomatskoj prepisci u periodu između dva svetska rata* (Particularități ale limbilor sîrbocroată și română în corespondența diplomatică în perioda interbelică) i dr.

Značaj održavanja ovakvog simpozijuma je od nesumnjive važnosti kako za našu i rumunsku nauku, tako i za nauku uopšte. Organizatori su se pobrinuli da saopštenja i referati budu svestrani, da obuhvate što više i što raznovrsnije teme o nauci o jeziku dveju susednih Republika, čiji su narodi vekovima živeli i uzajamno se doticali, ostavljajući tako tragova i u jeziku. Nadamo se da će saopštenja i referati ovog plodnog simpozijuma uskoro biti dostupni široj naučnoj javnosti u obliku zbornika, kao što je to bio slučaj i sa dva prethodna simpozijuma. Nadamo se, takođe, da će i u buduće biti organizovani slični simpozijumi, koji će upotpuniti naša saznanja o vezama, odnosima i uticajima jugoslovenskih i rumunskog naroda.

Nikola Rodić

МИЛИВОЈ ПАВЛОВИЋ

Почетком ове године (19. I 1974) умро је члан Српске академије наука и уметности проф. др Миливој Павловић, који је, и насупрот одмаклим годинама, био један од најактивнијих њених чланова, како у раду на науци тако и на радним седницама, у бројним пословима Академије, у многим њеним одборима, у које смо га ми из своје средине бирали. Увек готов да се озбиљно и прилежно прихвати свакога посла који му се повери, да свугде прискочи у помоћ где се то од њега тражи, да помогне, и у заједничким и у личним пословима, он је међу нама оставио празно место које није лако адекватно попунити, као што је наша наука губитком Миливоја Павловића осетно осиромашила у многим својим областима.

Миливој Павловић рођен је у Нишу 1891. Основну школу и гимназију учио је у више места ондашње Србије, у Великом Градишту, Горњем Милановцу, Чачку и Нишу, како му је отац, виши официр, непоћудан режиму на почетку века, премештан из једног од тих места у друго. По завршетку гимназије с испитом зрелости у Нишу, Павловић се уписао на Филозофски факултет Београдског универзитета, где је студирао српски језик и књижевност са славистиком, у бурном времену балканских ратова, иза њих и у време I светског рата, када је већ завршавао своје студије. У рату није могао учествовати као обвезник због тешке кратковидости, али је у њега пошао као добровољац и у борбама на Дрини је био тешко рањен. Још неизлечен од рана, са своја три млађа брата и мајком је, заједно са српском војском, отишао у избеглиштво. На путу му је умрла мати, један од браће је касније у рату погинуо, а он је, по преласку преко Црне Горе и Албаније, с гелером у ноzi, који је до краја живота носио, одвећ изнурен, послат с још неколико професора и групом српских ђака у Француску, где је, у тамо за њих основаним школама предавао језик и књижевност свога народа.

Време боравка у Француској Павловић је искористио и за проширивање својих студија. Он је у Поатјеу студирао класичне језике и келтски, а у Паризу, на Сорбони, у Ecole pratique des hautes études и у Collège de France — упоредну граматику, код Мејеа (Meillet) и Дозаа (Dauzat), санскрит код Анрија (Henry) и француски језик и књижевност код Бриноа и Лансона. У Паризу је узео да ради и докторску дисертацију. Ради њеног довршења остао је у Паризу и неко време после рата. И израдио је врло запажену студију о дечјем језику под називом *Le langage enfantin*, која је одлично оцењена, не само од испитне комисије већ и од научне критике, и била награђена од Француске академије.

Од повратка у домовину 1920. године проф. др Миливој Павловић је у просветно-научној струци. Он је био прво суплент па професор Друге мушке гимназије и Учитељске школе у Београду, затим професор Војне академије, а једно време и асистент код проф. А. Белића.

Год. 1926. М. Павловић је изабран за доцента српскохрватског језика на Филозофском факултету у Скопљу, где је радио до 1941. године, и ту је за исти предмет биран 1935. за ванредног, а 1940. за редовног професора.

Када је иза краткотрајног ратовања Југославије против Немачке и њених савезника 1941, у коме је Павловић узео учешћа као резервни мајор, и у једној борби код Призрена био контузован — после окупације земље од непријатеља, Павловић је заједно с осталим колегама Факултета у Скопљу, морао напустити овај град, дошао у Београд и, као и остали наставници Скопског филозофског факултета, који је припадао Београдском универзитету, био је додељен Филозофском факултету у Београду. Али ту није радио, већ је, при реорганизацији Универзитета од стране просветне власти под окупацијом, пензионисањем уклоњен из службе.

И по завршетку II светског рата и ослобођењу земље, Павловић је опет год. 1946. пензионисан у Скопљу. А наредне 1947 године именован је за спољњег сарадника Института за књижевност Српске академије наука, а 1948. за спољњег сарадника Института за језик.

И у првом Институту Павловић је радио углавном као лингвист, бавећи се интердисциплинарном проблематиком, проучавањем стила појединих писаца. И у томе времену је написао запажену студију *О гномичком сјилу Његошева Горског вијенца*, а у другоме је остао као спољни сарадник све до смрти. Једно време је био професор Више педагошке школе у Београду. А год. 1954. с првим наставницима је изабран за редовног професора онда основаног Филозофског факултета у Новоме

Саду, на коме је предавао историју српскохрватског језика, упоредну граматiku и општу лингвистику до године 1962, кад је, по навршетку 70 година живота, по закону пензионисан. Ослобођен рада у школи и наизменичног борављења у Београду, из којег се није стално селио, и Новом Саду, у коме је увек био на свакој дужности везаној за професорску службу, Павловић је сад мирније могао радити.

Иако не редовни, већ само спољни сарадник, он је стално, свакога дана долазио у Институт за српскохрватски језик, у коме је био један од уредника великог Речника књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности од почетка до V књиге, тј. до год. 1966, а и после тога је у овоме Институту редовно радио без икакве награде, највише на ономастичким проблемима, окрећући се све више овој дисциплини, прикупљајући око себе и уводећи у ономастичка истраживања сараднике Института који су се овој области језика желели посветити.

Проф. Миливој Павловић је био изузетно радан човек, који је неуморно радио и стварао. При образовању комисије удружења слависта за израду дијалекатских атласа јужнословенских језика и општесловенског лингвистичког атласа 1959. и приликом стварања Међуакадемијског одбора за рад на остварењу тога крупног научног задатка, Павловић је постао и члан Комисије и члан Одбора, много се ангажовао, како у раду на заједничким седницама тако и на прикупљању грађе на терену, у налажењу сарадника за овај посао и њихову упућивању у рад. А ни после пензионисања није сасвим напустио рад у школи. Одлазио је у Приштину да на тамошњем новооснованом факултету држи предавања и помаже у подизању кадрова, којих је у почетку, сасвим је природно, недостајало. До, тако рећи, последњих дана својих врло је често одлазио на терен ради ономастичких испитивања и проверавања других дијалекатских појава у језику.

Више од шест деценија Миливоја Павловића је носио неки чудан жар за истраживањем и стварањем. Он је изузетно рано почео да пише. Већ у 18-ој години живота, још као матурант, написао је и штампао (у Нишу 1909) повелик рад *О значају и карактеру народних ђесама* на око 30 страна. А други Павловићев рад, објављен у Одјеку 1914. год., био је некролог професору Јовану Скерлићу, у коме је он оплакао рану смрт југословенског идеолога, који је Павловићу, као и великом делу југословенске омладине био тиме велики идеал. И управо опијен идејом југословенства, Павловић у дневним листовима и часописима 1914. и 1915. пише неколико чланака о проблемима Јужних Словена, о односу јужнословенских племена, о илирском покрету, о Штросмајеру,

да у исто то време почне гледати на ове проблеме кроз своју најужу струку, кроз језик и да пише: о члану у дијалектима источне половине Балканског полуострва, о језику и етничкој синтези, о македонским говорима и др.

После допуњавања и продубљавања лингвистичких студија у Француској, Миливој Павловић се сав предаје научном раду. Израдом и објављивањем већ споменуте своје докторске дисертације 1920. год. у Паризу, он у науци постаје врло познат. О вредностима овог Павловићевог дела речито говори чињеница што се оно за више од пола века од његове појаве до данас, стално цитира у европској науци, не само у лингвистичкој науци већ и у психологији.

Дечји језик је и касније привлачио Павловићеву пажњу. Он је дао још неколико радова о овоме језику, од којих ћемо споменути расправу *О испитивању говора код деце* (објављену у Прилозима за психологију детета, у Београду 1926). На томе говору он је врло срећно, срећније од многих других научника, објашњавао језичке феномене уопште. А психолошки правац посматрања појава у лингвистици остао је једна од основних подлога научног рада Павловићева. Психолошки схваћена природа језика, управо, у његовим социолошки израженим функцијама, основна су подлога и цела основа Павловићевих учења о језику, у којима он ипак полази од језичких факата и овима тумачења даје у језичким системима и језичким категоријама, а не у психичким. У томе Павловић остаје ученик свога правога и за научно формирање свакако најзначајнијег професора А. Белића, а не ученик лингвиста-психологиста. Иако психолошка посматрања стварања и развоја дечјег језика, по Павловићу, имају општелингвистички значај, и иако он исти метод примењује на тумачење стварања и развоја језика уопште, он никада не напушта језичко тло и никада не иде у психологизирање да би престао бити лингвист.

Проф. Павловић управо схватањима свога учитеља А. Белића и гледиштима Вилхелма Вунта налази решења у глобалности природе реченице на основу језичких средстава и њихових вредности изражавања у дечјем језику. Ово се јасно огледа у његовим психофизиолошким анализама изложеним у студији *Основе психофизиологије и психофизиологије говора* (Београд 1956. стр. 183), а потврђује се у Павловићевим одговорима на питања датим берлинском часопису *Zeichen und System der Sprache* (св. I, стр. 118—128 од 1961). Глобалност изражавања, условљена емоционалношћу, објашњава Павловић, — да то покажемо на једном примеру — реализује се у дефектну, реченицу без субјекта и предиката или без његова финитног дела. Иста психолошка подлога

— даћемо и други пример — служи Павловићу да исправи ипак једнострано тумачење Николаја Трубецког о подвојености фонеме и фонетске реализације. Да би доказао своје схватање овога проблема, Павловић полази од трипартитности природе фонеме, од акустичке, моторичне и асоцијативне стране њене, од којих прва почива на психофизиолошким основама, а са овом он дијалектички успешно повезује и оне друге две стране фонеме (в. његову расправу *Језички знак и сѣрукѣура фонеме у језичким сисѣемима*, објављену у Јужнословенском филологу књ. XXVIII 1—2, стр. 37—70, Београд 1969).

Природно је још шира психолошка подлога на којој се заснива већи број стилистичких студија проф. М. Павловића, већ поменути његов *Гномички сѣил Његошева Горског вијенца*. (Зборник радова Института за језик САН књ. VII Београд 1952, стр. 241—267), рецимо, *Сѣил и језички изражај у комедијама Јована Сѣ. Пойовића* (Наша сцена, Нови Сад 1956), *Сѣрукѣура и сѣилисѣичко јединсѣтво сѣева Смрѣ Смаил-аге Ченгића* (Прилози 1967. стр. 161—196), *Сѣил Вука Караѣића* (Јужнословенски филолог XXVI, 1—69. Београд 1963—1964), затим радови о стилу народних песама, о значају стила Михаила Петровића и др., од којих су неки поново штампани у посебној Павловићевој књизи *Проблеми и ѣринѣији сѣилисѣичке* (Београд 1969, стр. 300), којом нас Павловић упознаје са целовитим гледањем на ову интердисциплинирану литерарно-језичку проблематику, која опет ни, по томе гледању, не излази из оквира науке о језику.

Социолошки приступ, један од данас значајних праваца у лингвистичкој науци у свету, друга је компонента подлоге Павловићева проучавања језика. Овај се метод у Павловићевим студијама огледа нарочито у његовом испитивању и утврђивању језичких мешавина, чији значај и улогу он посебно истиче у формирању дијалеката у правцу којих је врло рано усмерио своја проучавања народних говора српско-хрватског језика, за која наша наука доста дугује Миливоју Павловићу.

Своја дијалекатска испитивања он је почео проучавањем мешовите ијекавско-икавске области у западној Босни и објавио их у расправи *Сѣиановниѣиѣво Јајца и околине* (Српски дијалекатски зборник књ. III, Београд 1927), а продужио их проучавањем српско-македонских језичких мешавина условљених — прво продирањем српских језичких црта са севера на југ, у говоре македонског језика, којима се он бави у више својих расправа, објављиваних углавном у Гласнику Скопског научног друштва; а затим кретањима у супротном правцу, с југа на север, и продирањем македонских црта у говоре српског језика. Ово последње он је расветлио на широком плану у својој великој

дијалекатској студији *Говор Срејечке жује*, књ. VIII Српског дијалектолошког зборника, Београд 1939), у којој се лепо огледају стабилисани завршни процеси превирања македонско-српских језичких мешавина. И у томе правцу ово Павловићево дело има изузетан принципски значај. А по ширини, па и по продубљености миксоглотске проблематике на овоме централно балканском тлу од још је већег таквог значаја друга велика Павловићева студија сличне врсте *Говор Јањева* (Нови Сад 1970), у коме су миксоглотски дијалекатски процеси, дужим посматрањем и испитивањем у свој њиховој бројности и у свој сложености потпуно схваћени и свестрано протумачени. Проучавајући овај говор Павловић је у њему уочио многе балканистичке појаве из времена после XVI века. А преко њих он је открио низ проблема миксоглотије у којима прати трагове развитка балканских језика у ономастици, за коју последњих година показује изузетан интерес. Павловићево пак проучавање балканистичких процеса мешања и извођења односних закључака омогућили су му, а омогућиће и другима да исправније гледају на многе појаве у историји и српскохрватског и суседних му јужнословенских језика. Многим девијацијама, посебно у њихову историјском развиту, Павловић налази објашњење у међубалканским језичким додирима. Српскохрватско, рецимо, свођење тврдог и меког полугласника на један глас, на самогласник *a* у књижевном језику, управо у говорима који чине његову основицу, у односу на еволутивни развој ова ипак два различна гласа, где се чува разлика међу њима, у руском, нпр., и македонском језику, у којима је први прешао у *o*, а други у *e*, Павловић објашњава тим додирима. А тако исто је, по њему, чување природе тога редуцираног гласа у неколико наших дијалеката омогућило суседство са којим од других језика на балканском тлу. Затим у јављању сугласника *ж* место групе *жд* он не налази упрошћавање већ умекшаност у одређеној области (исп. *немој: не мози, Лајарум: Лазарум*), а недостатак заједничког својства палатализације Павловић објашњава условљеношћу континуаната (*č = j, t = j* итд.).

У скоро објављеној својој књизи *Проблеми синтаксе и језички динамизам* (Београд 1972, стр. 274), уз давање суштинских анализа, Павловић дефинише динамику етноса и народних мешавина чије нам манифестације откривају ритам друштвеног развитка. А у осталим својим бројним радовима разрађује своје раније научне погледе, и даје нове доприносе науци у више праваца. Он, нпр., о фонему, издвојеној — како се раније сматрало — апстракцијом, проучавањем дечјег језика у вези с психофизиологијом и говорним поремећајима, закључује да је то корелативни феномен гласа (исп. његове радове *Trois principes*

concernant le phonème. Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду XV¹ стр. 171—177) и *Три њринција фонеме и значај дечјег језика за лингвистику*. Институт за педагошка истраживања, Београд 1972).

Знатан број Павловићевих расправа из овога времена (*Balkanistische mixoglottische Parallelismen*. *Balkanica* III 1972, стр. 523—526. *Miscellanea etymologica Balcanica*. *Balkanica* III, стр. 527—529. *Пароним Цетиње*. Његов значај за научну оријентацију. Годишњак Цетињске гимназије. 1972. стр. 101—106. *Миксоглотске микро-анализе и балканистичка ономастика*. Јужнословенски филолог XXIX/1—2, стр. 1—48 и др.) посвећен је ономастици, која даје дубински вид језичких појава, и као таква је од изузетног значаја за разумевање историјских процеса, нарочито оних којима не налазимо потврде у другим писаним изворима. Закључке до којих је у овим радовима долазио, Павловић је најчешће износио у својим рефератима на појединим конгресима европских ономастичара, на које је он последњих година стално одлазио. И они су редовно, и по резултатима и по научним методама којима се Павловић служио, изазивали врло жив интерес учесника на тим конгресима. Када се, с једне стране, схвати значај проучавања ономастике, не само за науку о језику већ и за друге сродне дисциплине, за историју и фолклор, за књижевност, етнологију и антропогеографију, а с друге се стране зна како је у нашој средини изузетно мали број ономастичара-лингвиста, онда постаје јасно какав је губитак претрпела ономастика нестанком Митивоја Павловића. Његова смрт је велики губитак за целу нашу науку о језику и за нашу културу уопште, којима је он дао богат и драгоцен прилог у својих близу 500 радова са резултатима које смо настојали да у својој речи прикажемо.

Опсег тога прилога не би био тачно представљен ако не бисмо истакли да је Павловић радио и у другим овде још изричито не споменутим областима лингвистичке науке, у историји језика, нпр., пишући о *Белићевим одломцима босанског еванђеља* (Зборник филолошких и лингвистичких студија А. Белићу, Београд 1921, стр. 239—248), о *Грачаничкој повељи* (Гласник Скопског научног друштва, књ. III, стр. 105—140, Скопље 1928), о *Условима развијка и њериодизације историје српскохрватског језика* (Јужнословенски филолог XXV, стр. 49—63), о *Јединству зајмца Глигорија Дијака* (Слово, часопис Старославенског института у Загребу 1965, стр. 206—209), о *Симбиози њроцеса и диференцирања њрасловенских њј и њј* (Јужнословенски филолог XXVII, стр. 143—164); о језику појединих писаца, а наиме: о језику Вука Караџића (у више наврата), о језику Змајевих песама, Његошева Горског вијенца, о значају Бранка Радичевића за књижевни језик итд. О ширини научне

обавештености Миливоја Павловића као и о познавању многих праваца у науци о језику речито говори изузетно велик број његових научних критика, оцена и приказа објављиваних у нашим и страним часописима, највише у Јужнословенском филологу и Зборнику за филологију и лингвистику Матице српске, којих је и иначе био један од најревноснијих сарадника и сауредника.

А ради стицања потпуније слике о целокупном делу Миливоја Павловића — нужно је бар споменути, када овом приликом о томе не можемо говорити, да је он писао и врло запажене чланке и расправе из језику сродних дисциплина: из књижевности и етнологије, из психологије и педагогије. А још је неопходније и посебно поменути неке његове приручнике и уџбенике, средњошколске и универзитетске, његову *Наставу српскохрватског језика*, штампану први пут у Београду 1932. и поново, знатно проширену с новим и врло широким погледима под насловом *Основи методике наставе српскохрватског језика и књижевности* — издату 1961. године (Београд, стр. XI + 230).

Ширина погледа, многострана обавештеност у дисциплинама којима се бавио, врло широко познавање лингвистичке науке, многих праваца у њој, огледа се и у Павловићевим приручницима, какав је његов последњи, рецимо, *Увод у науку о језику*, и раније спреман за уџбеник студентима, а и сада штампан (у Београду 1970, стр. 218) с истом наменом, у првом реду. По тој намени ово је кондензована сума лингвистичких знања неопходна свима онима што се баве језичким дисциплинама, а по суштини — садржајан извод из учења изложених у неколико стотина радова Миливоја Павловића, којима је он обогатио нашу науку о језику.

Нека му је велика хвала на тако обимном доприносу!

и

Светла му успомена међу нама!

М. Сивановић

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 1971. и 1972. годину

расправа и дела из словенске и индоевропске филологије и опште лингвистике
која су изашла у Југославији

Ову библиографију израдили су: за СР Србију: *Олга Банковић-Тодоровић, Тајјана Байицић, Слободанка Бошков, Гордана Јовановић, Мирослав Николић, Звездана Павловић, Милица Радовић-Тешић, Никола Родић и Олга Цвијић*; за САП Војводину: *Јован Кашић*; за СР Црну Гору: *Смиљка Зубер*; за СР Босну и Херцеговину: *Драгомир Вујичић*; за СР Хрватску: *Јосип Вончина*; за СР Македонију: *Радмила Баскић*; за СР Словенију: *Јосе Мунда*; за албански језик [радови објављени на територији САП Косова и СР Македоније]: *Мехди Бардхи*; расправе у часопису Жива антика: *Никола Родић*.

Скраћенице

АНУ БиН	у појединим скраћеницама: Akademija nauka i umjetnosti BiH
АФФ	Анали Филолошког факултета, Београд
БИ	Библиотекарска искра, Скопје
Бо-ЗБРНКУ	Бока-Зборник радова из науке, културе и умјетности — Херцеговини
ВРShFF	Buletini i punimeve shkencore të Fakultetit Filozofik (Zbornik Filozofskog fakulteta), Priština
ГЗФФ	Годишен зборник на Филозофскиот факултет, Скопје
ГПА	Годишњак Педагошке академије, Никшић
ГПМ	Годишњак Поморског музеја у Котору, Котор
ГР	Географски разгледи, Скопје
ГФФНС	Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад
ГЦГ	Годишњак Цетињске гимназије, Цетиње
GjASShF	Gjurmime Albanologjike. Seria e shkencave filologjike (Albanologjika istraživanja. Srijia filoloških nauka), Priština
ДД	Девести децембар, Даниловград
Djela ANU BiH	Djela Akademije nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo
ЖА	Жива антика, Скопје
ЗБИК	Зборник историје књижевности, Београд

ЗБЈК	Зборник за језик и књижевност, Титоград
ЗБМСФЛ	Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад
ZbNŽO	Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, Zagreb
ЗБФФ	Зборник Филозофског факултета, Београд
ЗБФФП	Зборник Филозофског факултета, Приштина
ZbHJ	Zbornik Historijskog instituta JAZU, Zagreb
ZvIU	Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo
ZR	Zadarska revija, Zadar
ZRKJS	Zbornik radova posvećen VII. kongresu jugoslavenskih slavista u Beogradu 25—30. rujna 1972, Zagreb 1972.
ИЧ	Историјски часопис, Београд
JAZU	у појединим насловима: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
JiS	Jezik in slovstvo, Ljubljana
ЈФ	Јужнословенски филолог
КЖ	Културен живот, Скопје
КН	Књижевне новине, Београд
КњЈ	Књижевност и језик, Београд
Ковчежић	Ковчежић. Прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд
ЛЗБ	Литературен збор, Скопје
ЛМС	Летопис Матице српске, Нови Сад
МЈ	Македонски јазик, Скопје
Мо	Мостови, Пљевља
MR	Macedonian Review, Skopje
МС	Матица српска, Нови Сад
МФ	Македонски фолклор, изд. Институт за македонски фолклор, Скопје
МН	Matica hrvatska, Zagreb
НЈ	Наш језик, Београд
NRazgl	Naši razgledi, Ljubljana
н.с.	у појединим насловима: нова серија
НСтв	Народно стваралаштво, Београд
Ов	Овдје, Титоград
Од	Одзиви, Бијело Поље
ПД	Просветно дело, Скопје
ПН	Пљеваљске новине, Пљевља
Пос. изд.	у појединим насловима: посебно издање
PPShLP	Përmbledhje punimesh. Shkolla e Lartë Pedagogjike (Zbornik radova. Viša pedagoška škola), Prizren
ПР	Просвјетни рад, Титоград
Прил.	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд
Прил-МАНУ	Прилози на Македонската академија на науките и уметностите, Одделение за општествени науки, Скопје
Прил. ФФНС	Прилози проучавању језика, Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета, Нови Сад

PrNShJK	Prilozi nastavi srpskohrvatskog jezika i književnosti, izd. Društvo nastavnika srpskohrvatskog jezika i književnosti SR BiH, Banja Luka
PSKJ	Pitanja savremenog književnog jezika, izdanje Zavoda za izdavanje udžbenika BiH, Sarajevo
PSHK	Pet stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb
PuDstNiV	Putevi i dostignuća u nastavi i vaspitanju, izd. Republički prosvjetno-pedagoški zavod, Sarajevo
Radovi ANU BiH	Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo
Раз	Разглед, Скопје
Разв	Развиток, Битола
RZSF	Radovi Zavoda za slavensku filologiju, Zagreb
RSI	Radovi Staroslavenskog instituta, Zagreb
RFFZ	Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar
SAZU	у појединим насловима: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana
САНУ	у појединим насловима: Српска академија наука и уметности, Београд
СДЗБ	Српски дијалектолошки зборник, Београд
SL	Suvremena lingvistika, Zagreb
Сло	Слобода, Никшић
Сов	Современост, Скопје
Спо	Споне, Никшић
Спом	Споменик САНУ, Београд
SPH	Stari pisci hrvatski, Zagreb
SR	Slavistična revija, Ljubljana
SRAZ	Studia romanica et anglica zagradiensia, Zagreb
Сријеч	Студентска ријеч, Никшић
Ст	Стварање, Часопис за књижевност и културу, Титоград
Стр	Стремеж, Прилеп
To	Токови, Иванград
UR	Umjetnost riječi, Zagreb
ФП	Филолошки преглед, Београд
HDZb	Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb
HZZ	Hrvatski znanstveni zbornik, Zagreb
CBI ANU BiH	Centar za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo
ČR	Čakavska rič, Split
ŠK	у појединим насловима: Školska knjiga, Zagreb

I Општелингвистички проблеми

1. Andoljšek Ema, Tekst — dialog — vaje — transfer. „Vozni red“ modernega jezikovnega pouka. Vestnik (Društvo za tuje jezike SRS) 1972, sv. X, str. 42—44.

2. Asselin Claire, Od generativne sintakse do generativne semantike, 36МСФЈИ XIV/2 (1971) 7—36.

Превео с енглеског Милорад Радовановић.

3. В. В., О језику, Наше теме XV, br. 5 (1971, Zagreb) 954—959.

Осврт на западнонемачки часопис Philosophische Rundschau (17. Jahrgang, Heft 3/4).

4. Bezljaj France, Onomastika in leksikologija. Vo: Četvrto zasedanje na Megunarodnata komisija za slovenska onomastika, str. 17—24.

5. Бабовић Љиљана, Едвард Сапир, ФП I—II (1970, Београд) 131—137.

Преглед лингвистичке мисли Едварда Сапира поводом 30-огодишњице његове смрти.

6. Bogdan Zlata, Jezična integracija i dezintegracija (Otto Jespersen: Čovječanstvo, narod i pojedinac sa lingvističkog aspekta, preveo Dr Zdenko Lešić, „Zavod za izdavanje udžbenika“, Sarajevo, 1970), Dometi 4, br. 3 (1971, Rijeka) 83—84.

Приказ.

7. Brkić Josip, Tekstualna terevenka ili: prhkoća govora, Pitanja 3, br. 21/22 (1971, Zagreb) 158—160.

8. Бугарски Ранко, в. бр. 77 и 136.

9. Bugarski Ranko, Jezik i lingvistika, izd. „Nolit“ (1972, Beograd) 296+[1].

10. Walter Henriette, v. br. 80.

11. Winner Thomas G., Estetika i poetika Praškog lingvističkog kruga, UR XVI, br. 2—3 (1972, Zagreb) 137—154.

12. Vinogradov V[iktor], v. br. 126.

13. Vinogradov Viktor Vladimirovič, Stilistika. Teorija poetskog jezika. Poetika, izd. Zavod za izdavanje udžbenika (1971, Sarajevo) 316.

Превели с руског: Предраг Лазаревић, Татјана Шеремет, Милан Милинковић. Предговор „Виноградоп и његова стилстика“ написао др Јован Вуковић.

14. Висковић мр Казимир, Језик и дидактолингвистика, Настава и васпитање XXI (VII), 5 (1972, Београд) 564—572.

15. Vlahović Plemenka, v. Deže Laslo i Vlahović Plemenka, br. 28.

16. Vuković dr Jovan, v. br. 13.

17. Вуковић Јован, Повезивање лексичких и синтагматских целина у реченици, РАДОВИ Академије наука и умјетности БиХ. књ. XLI, Одјељење друштвених наука, књ. 14 (1971, Сарајево) 13—88.

Аутор у раду широко освјетљава питања везана за реченичну структуру и разновидост њених облика: унутарња повезаност елемената, дијелови органски повезани за синтагму и посебни спољни чланови реченице, интеркалиране реченице у структури сложене — сл. Посебна пажња је посвећена анализи међуодноса вербално

граматичке и интонационе структуре у динамици реченице, као и категоријама ријечи посматраним са аспекта синтаксичких односа.

Резиме на руском.

18. Вуковић Миладин, Могућности структуралне поетике (Ј. М. Лотман: Предавања из структуралне поетике, превод и предговор Новица Петковић, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1971), Ст св. 3 (1972, Титоград) 295—299.

Приказ. В. и бр. 132.

19. Vuletić Branko, (diskusija o temi „Govor i rad”), Pitanja 3, br. 21/22 (1971, Zagreb) 164—165.

20. Vuletić Branko, O arbitrarnosti lingvističkog znaka u umjetničkom tekstu, Govor, br. 3 (1971, Zagreb) 15—27.

21. Golias Janko, Nekaj misli o sodobnem slušnem jeziku. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 46—49.

22. Gradišnik Janez, v. br. 145.

23. Grosman Meta, Možnosti razločevanja med leposlovnim jezikom in drugim rabami jezika. JiS XVII (1971/72) št. 1/2, str. 1—10.

24. Grosman Meta, Noam Chomsky, Gramatika i um. Teorija in praksa IX (1972) št. 8/9, str. 1297—1298.

Poročilo o knjigi (Beograd 1972). V. i br. 32.

25. Grosman Meta, Ranko Bugarski: Jezik in lingvistika. Teorija in praksa IX (1972) št. 11/12, str. 1673—1675.

Poročilo o knjigi (Beograd 1972).

26. Guberina Petar, Fonetski ritmovi u verbotonalnoj metodi, Govor, br. 3 (1971, Zagreb) 3—13.

27. Debenjak Božidar, v. br. 53.

28. Deže Laslo i Vlahović Plemenka, Teorijsko-metodološka pitanja izučavanja sintakse dječjeg govora, Прил. ФФНС 7 (1971) 233—243.

29. Декс Пјер, Модерна уметност и структурална критика (с француског превео Бранко Јелић), Ов год. III бр. 22 (1971, Титоград) 25.

30. Despot Branko, (diskusija o temi „Govor i rad”), Pitanja 3, br. 21/22 (1971 Zagreb) 161—163.

31. Дрндић Даша, в. бр. 130.

32. Žitnik Janez, Prirejen izbor spisov Noama Chomskega v srbohrvaščini. JiS XVIII (1972/73) št. 3, str. 120+ovoj.

O knjigi Gramatika i um (Beograd 1972). V. i br. 24.

33. Иванова-Шалингова Марија, Лингвистичке теорије о системима у лексици, ФП III—IV (1970, Београд) 77—91.

34. Ignjačević Svetozar M., Lingvističko-strukturalni metod pesničke analize, Savremenik, knj. XXIX, sv. 1 (1969, Beograd) 53—60.

Аутор износи основне премисе метода песничке анализе А. А. Хила, који наглашава важност познавања структуре датог језичког система за интерпретацију песничких дела. Тако се енглеска метрика „заснива на структуралним и дистинктивним особинама реалног енглеског говорног система“.

35. Jakopin Franc, v. br. 125.

36. Jančićević Jovan, Uloga prevodne književnosti u razvitku nacionalne književnosti, Savremenik, knj. XXX, sv. 12 (1969, Beograd) 407—412.

Поред осталог напомиње се утицај преводилачког рада на развој књижевног језика.

37. Jauk-Pinhak Milka, Stara indijska lingvistička teorija, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 77—81.

Резиме на француском.

38. Jevšenak Ludvik, Učenje jezika danas. NRazgl XXI (1972) št. 13, str. 384—385.

39. Jedlička Alois, Praška škola i problematika standardnih jezika, osobito slavenskih, ZR XX (1971, Zadar) 81—95.

40. Jedlička Alojz, Problematika ispitivanja savremenog jezika i jezička kultura (na osnovu materijala iz češkog jezika), РАДОВИ Академије наука и умјетности БиХ, књ. XLI, Одјељење друштвених наука, књ. 14 (1971, Сарајево) 133—157.

Истичући да на стање и развој савремених књижевних језика утичу промјене социјалних, економских и културних услова (екстралингвистички фактори), аутор наводи и другу важну компоненту: промијењени карактер језичке комуникације у смислу јачег утицаја савремених масовних комуникативних средстава. То је разлог што се данас лингвистика у многим земљама усмјерава ка проучавању савременог књижевног језика. У центру ауторове пажње су импулси што их је Прашка школа дала науци о књижевном језику.

Резиме на њемачком.

41. Јелић Бранко, в. бр. 29.

42. Jespersen Otto, v. br. 6.

43. Јовић Душан, О месту Ferdinanda de Saussura, Александра Белића и Leonarda Bloomfielda у лингвистици XX века, ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 49—80.

Резиме на француском.

44. Јовић Душан, Теоретические проблемы современного языкознания. Изд-во Академии Наук СССР, Москва 1964, ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 541—546.

Приказ.

45. Јовић Душан, Човек, језик и машина, КњЈ XVIII, 3—4 (1971) 36—45.

46. Jović Petar, Klasno i nacionalno u jeziku, Lica knj. IV, sv. 1—2 (Sarajevo, 1971) 22—26.

47. Kalanj Rade, Noam Čomski, Gramatika i um, Nolit, Beograd 1972, Naše teme XVI, br. 6 (1972, Zagreb) 973—981.

Приказ.

48. Katičić Radoslav, v. br. 61 i 76.

49. Katičić Radoslav, Znanstveno-tehnološka revolucija i lingvistika, jezik i sloboda, Pitanja 3, br. 29/30/31 (1971, Zagreb) 889—891.

50. Katičić Radoslav, Identitet jezika, SL br. 5—6 (1972, Zagreb) 5—14.
Резиме на енглеском.

51. Katičić Radoslav, Jezikoslovni ogledi, Školska knjiga (1971, Zagreb) 271 str.

52. Katičić Radoslav, Lingvistički strukturalizam i proučavanje književnosti, UR XV, br. 3 (1971, Zagreb) 177—181.

53. Katičić Radoslav, O normativni naravi jezika. Prostor in čas III (1971) št. 1/2, str. 71—74.

Prevedel -iž. [= Božidar Debenjak].

54. Katičić Radoslav, Rečenice u rečenicama (Svršetak), Jezik XVIII, br. 3 (1971, Zagreb) 75—83.

55. Kvapil Miroslav, Zanat ili umjetnost, ili „umjetnost između dvije stolice“, Savremenik, knj. XXX, sv. 12 (1969, Beograd) 393—400.

O проблемима превођења, неким принципима савремене теорије превођења.

56. Kovač Nikola, v. br. 144.

57. Kolar Anton, Pouk tujih jezikov. Učna sredstva, metode pouka, preverjanje znanja, učitelji tujih jezikov. Naše gospodarstvo XVII (1971) št. 6, str. 466—472.

58. Kolibaš Darko, Čistina, Pitanja 3, br. 21/22 (1971, Zagreb) 147—157.

59. К[орубин] Б[лагоја], Д-р Миливоје Миновић, Увод у науку у језику, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 94—98.

Приказ.

60. Корубин Благоја, Јазикот и националноста, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 1—8.

61. Križman Mate, R. Katičić, A Contribution to the General Theory of Comparative Linguistics (Prinos općoj teoriji poredbene lingvistike). JANUA LINGUARUM, Studia Memoriae Nicolai van Wijk dedicata. Series Minor 83. 1970, MOUTON, The Hague — Paris. 160 str. 8°, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 85—86.

Приказ.

62. Lazarević Predrag, v. br. 13.

63. Levi-Stros Klod, Smisao mitskih reči, Savremenik, knj. XXXII, sv. 12 (1970, Beograd) 469—476.

Дијалог о антропологији између Клод-Леви Строса и Џорџа Стојнера, објављен у америчком часопису The Encountner. Наводи се став Леви-Строса о кључној улози лингвистике у анализи људског друштва, напомињу могућности које пружа

примена неких принципа и поступака модерне лингвистике у проучавању људских култура и друштвених организација.

Превела с енглеског Милица Минт Ђурђија.

64. **Лешкић Зденко**, в. бр. 135.

65. **Lotman J. M.**, в. br. 18 i 132.

66. **Machiedo Mladen**, Prilog diskusiji na temu „Govor i rad“, Pitanja 3, br. 21/22 (1971, Zagreb) 166—167.

67. **Marić Sreten**, в. br. 144.

68. **Martinet André**, в. br. 80.

69. **Martinet Jeanne**, в. br. 80.

70. **Микеш Меланија и Савић Свенка**, Развој номиналне синтагме са одредбом у дечијем говору, ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 305—325.

Наведена је литература којом су се аутори служили.
Резиме на енглеском.

71. **Milinković Milan**, в. br. 13.

72. **Миновић др Миливоје**, в. бр. 59.

73. **Миновић Миливоје**, Увод у науку о језику, Завод за издавање уџбеника (1971, Сарајево) 3—172.

У књизи аутор даје основне податке из опште науке о језику. Ово је друго, знатно допуњено, издање ове књиге. Посебно су разрађена и допуњена поглавља о синтаксичким појавама и о развоју науке о језику. Успесно је и сасвим ново поглавље у коме се тумаче неки методи савремене лингвистике.

74. **Мирковић Драгутин**, Семнологија и семантика у науци о књижевности, АФФ 10 (1970) 187—221.

Резиме на руском.

75. **Митков Маринко**, Общее языкознание, Наука, Москва, 1970, МЈ XXIII (1972) 339—343 (7—11).

Приказ.

76. **Митков Маринко**, Radoslav Katičić: Jezikoslovni ogledi. Školska knjiga — Zagreb, IЗБ XIX, 2 (1972) 75—81.

Приказ.

77. **Михаиловић Љиљана**, Ноам Чомски: Граматика и ум. Избор и редакција; Ранко Бугарски. Превод : Ранко Бугарски и Гордана Б. Тодоровић. Нолит, Београд 1972, стр. 287, ФП I—IV (1972, Београд) 119—123.

Приказ.

78. **Михаиловић Љиљана**, Рудолф Филдиповић: Контакти језика у теорији и пракси — Приноси методици наставе живих страних језика, Школска књига, Загреб 1971, стр. 142, ФП I—IV (1972, Београд) 115—118.

Приказ.

79. Михаиловић др Љубомир, *Encyclopedia of Linguistics, Information and Control*, Editor-in- chief A. R. Meethom, ФП III—IV (1970, Београд) 174—176.

Аутор истиче интердисциплинарни карактер приступа у обради ове енциклопедије, што у овом случају није значило и популаризацију научних принципа. Износи затим преглед чланака који сачињавају њен лингвистички део.

Приказ.

80. Михаиловић Љубомир, *La linguistique. Guide Alphabétique. Sous la direction d'André Martinet, avec la collaboration de Jeanne Martinet et Henriette Walter.* Paris, Denoël, 1969. 1—490. Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 112—113.

Приказ.

81. Михаиловић Љубомир, *Сосирова лингвистика*, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 99—104.

82. Мишеска-Томић Олга, *Математичката лингвистика и формалниот опис на природните јазике*, МЈ XXIII (1972) (1)+178—190 (14).

83. Mišeska Tomić Olga, *Praška lingvistička škola danas*, ФП I—IV (1972, Београд) 13—38.

84. Mišeska-Tomić Olga, *Uz literaturu o aktualnom raščlanjivanju ili funkcionalnoj perspektivi rečenice*. SR XX (1972) št. 3, str. 335—347.

85. Mišeska-Tomić Olga, *Funkcionalna generativna gramatika*, ФП I—IV (1971, Београд) 101—114.

О типу генеративне граматике у Лабораторији за алгебарску лингвистику Карловог универзитета у Прагу.

86. Мишеска-Томић Олга, *Што е тоа математичка лингвистика?*, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 15—21.

87. Muljačić dr Žarko, *Opća fonologija i fonologija suvremenoga talijanskoga jezika*. II prošireno i prerađeno izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1972, Zagreb) XXXIX—320.

Са библиографијом — 832 јединице.

88. Muljačić Zarko, *IV međunarodni kongres mediteranskih jezičnih studija* (Dubrovnik, 5—9. travnja 1971), ZR XX, br. 3 (1971, Zadar) 226—229.

Осврт.

89. Nartnik Vlado, v. br. 150.

90. Nartnik Vlado, *Eristika in eristični prijemi*. JiS XVII (1971/72) št. 1/2, str. 45—47.

91. Odn V[insten] H[ju], *Zagonetka pesničkog jezika*, *Savremenik*, knj. XXXI, sv. 7 (1970, Београд) 77—88.

Дијалог о поезији између песника В. Х. Одне и С. Куннца, објављен у америчком часопису *The Atlantic*, августа 1966. Поред осталог истичу се безграничне.

могућности које језик пружа песнику, супротставља језик поезије свакодневном говору.

Превела с енглеског Даша Дрндић.

92. Orvel Džordž, Politika i jezik, Savremenik, knj. XXXV, sv. 4 (1972, Beograd); 387—390.

93. Orešnik Janez, Novo v teoriji naravnih jezikov. Prostor in čas III (1971) št. 3/4, str. 154—165.

94. Orožen Martina, Poljska knjiga o vprašanih splošnega jezikoslovja. Jis XVI (1970/71) št. 4, str. 114—117.

Poročilo o knjigi: W. Man'czak, Z zagadnien' jezykoznawstwa ogólnego (1970).

95. Остојић Бранислав, Синтактичка структура клетве у „Горсом вијенцу“. IIP год. XXI бр. 3 (1971, Титоград) 9.

96. Остојић Бранислав, Структурне особености псовки у „Горском вијенцу“. IIP год. XXI бр. 8 (1971, Титоград) 8.

97. Ostrovska Milica, Pripombe k pouku tujih jezikov na višjih in visokih šolah. Vestnik (Društvo za tuje jezike SRS) 1972, zv. X, str. 37—41.

98. Павловић Мил[ивој], Језички знак и структура фонеме у језичким системима, ЈФ XXVIII, св. 1—2 (1969) 37—73.

Одељци: I Језички знак и значај фонеме, II Трипартитна структура фонеме, III Системи у структури језика, IV Став у језичком осећању, V Оријентационе језичке категорије. Језички системи и језички знак, VI Вредности и процеси фонема v—w у српскохрватском, VII Морфолошки ефекат фонематског миксоглотског процеса, VIII Процеси у фонему изражени географски и у временској перспективи. IX Типови и еманциповања фонеме у језичном знаку, X Језички знак и његове компоненте у динамици језика. Дате су и терминолошке напомене и резиме на француском.

99. Pavlović Milivoj, L'unité d'esprit et l'équilibre des études linguistiques en France, ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 327—338.

Резиме на српскохрватском.

100. Павловић Мил[ивој], Миксоглотске микроанализе и балканистичка ономастика. ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 1—48.

Одељци: I. Научна основа глотолошке феноменологије; II. Феномен говора Јањева као обнављање балканистичких процеса; III. Onomastica balkanica; IV. Морфолошки ефекат фонематског миксоглотског процеса; V. Еманципација антиципираног елемента фонетске реализације; VI. Акценти у ритму реченице; VII. Toronymica pseudoslavica; VIII. Функционални топоними као привидни етноними; IX. Методолошка квалификација микроанализе и микроелемената говорних процеса; X. Закључак.

Резиме на француском.

101. Павловић Мил[ивој], Opuscula linguistica — Ausgewählte Aufsätze und Abhandlungen. Universitetsforlaget, Oslo, 1970, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 549—553.

Приказ спомен-књиге која обухвата радове проф. Кр. С. Станга, истакнутог индоевропеисте са Универзитета у Ослу.

102. Pavlović Milivoj, Problemi sintakse i jezički dinamizam, izd. Zavod za izdavanje udžbenika SRS (1972, Beograd) 274+[1].

103. Павловић М[иливој], Семантичке девијације и интерференције, НЈ н. с. XIX, св. 2—3 (1972) 119—133.

104. Павловић Мил[ивој], Tatiana Slama-Cazacu: Limbaj și context — Problema limbajului în concepția exprimării și a interpretării prin organizări contextuale. (Editura Științifică, București, 1959), ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 519—522.

Приказ, повољан.

105. Pavlović dr Milivoj, Trois principes concernant le phonème. La signe linguistique et la structure du phonème dans le système de la langue, ГФФНС XV/1 (1972) 171—177.

106. Паноска Ружа, Прилог кон теориското сфаќање на методиката на мајчиниот јазик како научна дисциплина, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 77—80.

Реферати и соопштенција за VII конгрес на југословенските слависти.

107. Пантић Биљана, в. бр. 137 и 139.

108. Paternost Jože, Tristopenjska teorija prevajanja. Prostor in čas IV (1972) št. 9/10, str. 567—579.

109. Peytard Jean, Odnosi i prožimanja lingvistike i književnosti (Uvod za jednu bibliografiju), Kolo IX, br. 9 (1971, Zagreb) 903—914.

110. Petković Novica, в. бр. 18 и 132.

111. Petković Novica, Struktura svesti — struktura pesme, Na margini Mihalićeve poezije, Savremenik, knj. XXXI, sv. 11 (1970, Beograd) 381—386.

О могућности структуралне анализе теорије Славка Михалића: „Интерпретација треба да открије унутарњу, дијалектичку структуру једног стања свести које је постало предмет поетског обликовања“.

112. Pisanski Tomo, Matematična teorija jezikov. Nova proizvodnja XXII (1971) št. 1, str. 33—34.

113. Požar Breda, Lingvistična znanost in pouk tujih jezikov. Vestnik (Društvo za tuje jezike SRS) 1972, sv. X, str. 2—14.

114. Pranjić dr Krunoslav, Legitimnost lingvističkog pristupa u proučavanju suvremenih književnih procesa. Во: Осми Рацинови средби, стр. (1)+63—68.

За примената на лингвистичките теории при проучувањето на литературниот текст.

Резиме на француски и руски јазик.

115. Радовановић Милорад, в. бр. 2.

116. Радовановић Милорад, Language and social context (Језик и друштвени контекст), Књижевни језик, 3—4, Издавачко предузеће „Веселин Маслеша“ (1972, Сарајево) 125—130.

Приказ књиге из наслова.

117. Radovanović Milorad, Opštelingvistički aspekt kategorije „obavezni determinator“ u sintaksi, ГФФНС XV/1 (1972) 211—240.

118. Ridanović Midhat, Bit i značaj generativno-transformacione teorije u lingvistici, ФП I—IV (1971, Београд) 85—99.

119. Риђановић Мидхат, О језичком нормирању (код нас) у свјетлу модерне лингвистике, Књижевни језик, 1—2, Издавачко предузеће „Веселин Маслеша“ (1972, Сарајево) 7—21.

У раду, од чијих се ставова Редакција у напомени ограђује, аутор се позабавио неким аспектима нормирања у језику уопште, и у српскохрватском језику посебно, настојећи — како сам истиче — да дође до „неких закључака о нормирању језика који би извирали из нове свијести о феномену људског језика, знатно обогаћене истраживањима лингвиста 20. вијека“.

120. Rode Matej, Novo področje jezikoslovja — kinesika, ЈіS XVII (1971/72) št. 6, str. 204—205.

121. Савић Свенка, и. Микеш Меланија и Савић Свенка, бр. 70.

122. Sekulić Vladimir, Osnova koncepcije transformativne teorije o jeziku Noama Čomskog, Enciklopedija moderna VII, 19 (1972, Zagreb) 2C—26.

123. Секулић Владимир, Основа концепције трансформативне теорије о језику Ноама Чомског, ПР год. XXI бр. 13 (1971, Титоград) 8.

124. Slama-Cazacu Tatiana, в. бр. 104.

125. Slama-Cazacu Tatiana, O predmetu in metodologiji psiholingvistike, o možnostih njene aplikacije, ЈіS XVI (1970/71) št. 5, str. 129—137.

Prevedel Franc Jakopin.

126. Somborac Etel, V. Vinogradov: Stilistika i poetika, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1971, Naše teme XV, br. 12 (1971, Zagreb) 2235—2236.

Приказ.

127. Spalatin Leonardo, Gramatika za strance, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 49—54.

128. Spiewok Wolfgang, Stilistika na graničnom području između lingvistike i nauke o književnosti, UR XV, br. 3 (1971, Zagreb) 183—203.

129. Станић Милија, Класици марксизма о језику, КњЈ XVIII, 3—4 (1971) 95—97.

Приказ књиге: Маркс, Енгелс, Лењин: О језику, избор, редакција и предговор мр Мирко Чанадановић, Култура 1970. Београд.

130. Stankijević Edvard, Lingvistika i izučavanje pesničkog jezika, *Savremenik*, knj. XXXV, sv. 3 (1972, Beograd) 203—213.

С енглеског превела Даша Дридић.

131. Стевановић Михаило, Алтернативност употребе неких синтаксичких јединица, *ЗбЈК књ. 1* (1972, Титоград) 83—92.

132. Таутовић Радојица, Структурална постика и поетска вредност (Ј. М. Лотман: Предавања из структуралне поезике, превео Новица Петковић, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1971), *ЗбЈК књ. 1* (1972, Титоград) 153—165.

Приказ. В. и бр. 18.

133. Tekavčić Pavao, Attrazione formale e contatto semantico, *SRAZ*, num. 29—30—31—32 (1970—1971, Zagreb) 55—64.

134. Tekavčić Pavao, Sequenze omofone nella formazione delle parole, *SL*, br. 5—6 (1972, Zagreb) 27—36.

135. Ћосовић Стево, Смисао језичке анализе (Зденко Лешњић: Језик и књижевност дјело, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1971), *Мо св. 10* (1971, Пљевља) 57—59.

Приказ, повољан.

136. Ћосовић Стево, У доменима савремене лингвистике (Ранко Бугарски: Језик и лингвистика, Нолит, Београд, 1972), *Мо св. 15* (1972, Пљевља) 59—60.

Приказ, повољан.

137. Udebin Ž. L., Tekst, struktura, istorija, *Savremenik*, knj. XXXV, sv. 3 (1972, Beograd) 224—231.

С француског превела Биљана Пантић.

138. Umek Fedora, O programiranem pouku tujih jezikov. *Vestnik (Društvo za tuje jezike SRS)* 1972, zv. X, str. 33—36.

139. Faso Andrea, Označilac i označenik u književnom delu, *Savremenik*, knj. XXXV, sv. 3 (1972, Beograd) 214—223.

О могућностима које књижевној критици пружају неке основне поставке Сосиоровог Течаја.

Превела с италијанског Биљана Пантић.

140. Фекете Егон, Облик, значење и употреба одређеног и неодређеног придевског вида у српскохрватском језику, *ЈФ XXVIII*, св. 1—2 (1969) 321—386.

Докторска дисертација, I део. Поглавља: Увод, Општи део — Неке напомене у вези са теоријом придевског вида (I О значењу придевског вида у старословенском језику, II О тумачењу придевског вида у српскохрватском језику), Појам плана и збира именице као релевантних компонената категорије (не) одређености (I Општи план и збир — Категорија збира и његово сужавање, II индивидуални план — 1. Појам неангажоване, из збира издвојене јединке, 2. Појам ангажоване, из збира издвојене јединке, 3. Појам идентификоване јединке, III Нетипичне, прелазне категорије 1. Паралелизам општег и јединачног, 3. Паралелизам ангажованог и неангажованог, 3. Зависност категоријског значења збира од семантике именице).

Резиме.

141. Förster dr Ursula, По прашањето за предавање и увежбување на граматички структури, ПД XXVII, 7—8 (1971) (1)+450—464.

Методика на странските јазици. Преработка на едно предавање што беше одржано на семинарот во Охрид јуни-јули 1970 година.

142. Филиповић Рудолф, в. бр. 78.

143. Filipović Rudolf, Kontakti jezika u teoriji i praksi, Prinosi metodici nastave živih stranih jezika, Školska knjiga (1971, Zagreb) XVI+42 str.

144. Fuko Mišel, Riječi i stvari, preveo Nikola Kovač, izd. „Nolit“ (1971, Beograd) 445.

Предговор „Егзистенцијалне основе структурализма“ написао Сретен Марић.

145. Hädecke Wolfgang, Strukturalizem — ideologija statusa quo? Prostor in čas IV (1972) št. 5/6, str. 306—315.

Prevedel Janez Gradišnik.

146. Cvetko Varja, Brozovićev Standardni jezik, JiS XVI (1970/71) št. 7, str. 216—217.

Poročilo o knjigi (Zagreb, 1970).

147. Cernecca Domenico, Contatto linguistico e traduzione. Linguistica XII (1972) str. 23—29.

Resumé v srbohrvaščini.

148. Cipra Marijan, Vidici jezika, Pitanja 3, br. 21/22 (1971, Zagreb) 131—142.

149. Чанадановић мр Мирко, в. бр. 129.

150. Czaplejewicz Eugeniusz, Strukturalizem v poljski literarni teoriji. SR XIX (1971) št. 1, str. 31—54.

Prevedel Vlado Nartnik. Resumé v ruščini.

151. Čomski Noam, в. бр. 47.

152. Čuljak dr Milan, Jezik kao emanacija nacionalnog duha, Život, knj. XLI, sv. 9 (1972, Sarajevo) 239—247.

153. Цукески Александар, Пер Рестан, Синтаксис вопросительного предложения, Det norske videnskaps-Akademi i Oslo, Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Trondheim, стр. 880, MJ XXIII (1972) 335—339 (3—7).

Приказ.

154. Šeremet Tatjana, в. бр. 13.

155. Škarić Ivo, Diskusija na temu: govor i rad, Pitanja 3, br. 21/22 (1971, Zagreb) 143—146.

156. Škarić Ivo, Kako postajati jezikom? (Audiovizuelna-globalnostrukturalna metoda), Govor, br. 3 (1971, Zagreb) 29—34.

157. Škarić Ivo, U potrazi za izgubljenim govorom, Pitanja 4, br. 42/3 (1972, Zagreb) 2096—2109.

158. **Škiljan Dubravko**, Domet stvaralačkog u jeziku, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 65—70.

159. **Š.-P. Lj.**, Problemi semantike, Naše teme XV, br. 1 (1971, Zagreb) 185—186.

160. **Eichler Ernst i Schultheis Johannes**, Zum Slawischen onomastischen Atlas II: Probleme der Rekonstruktion slawischer Ortsnamen vom Typ Radogošč (Possessive auf -j-). Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 89—104.

Со табели, извори и литература.

II Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика

161. **Altbauer Moshè**, Psalterium Siniaticum, MR I, 1 (1971) 51—53.

162. **Аникин В. П.**, в. бр. 242.

163. **Бегенишић Божидар**, Руски културни и књижевно-историјски споменици XVI века, ЗФФП IX (1972) 217—256.

Резиме на руском.

164. **Bezljaj France**, Einige Fälle des -o- : -en- Ablauts im Slavischen. Linguistica XI (1971) str. 23—32.

Resumé v slovenštině.

165. **Bezljaj France**, Dopolnilno gradivo k problemu slovanskih prefiksov *en* in *on*. JIS XVI (1970/71) št. 6, str. 161—173.

166. **Бирило Н. В.**, Да' питання аб сучаснай беларускай антрапанімічнай сістэме. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, 25—36 со тбл.

167. **Blanár Vincent**, Sústava živého pomenúvania osôb. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 37—51.

168. **Bogdanović Dimitrije**, v. br. 226.

169. **Brozović Dalibor**, O fonološkoj adaptaciji slavenskih i neslavenskih posuđenica u slavenskim standardnim jezicima, ZRKJS (1972, Zagreb) 23—36.

170. **Видоески Божидар**, в. бр. 265.

171. **Видоески Божо**, Општесловенскиот лингвистички атлас (ОЛА), MJ XXIII (1972) (1)+34—43 (11).

Историски осврт.

172. **Witkowski Teodolius**, Über die Sammlung der altpolabischen Stammesnamen. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словеска ономастика, стр. 69—76.

173. Волос Р. П., Применение метода теории множеств к русской лексике, отображающей психические качества и свойства человека, RZSF, sv. 12 (1971, Zagreb) 33—67.

174. Вржиповски Танас, Oskar Kolberg „Dziela wszystkie“ — Polskie Towarzystwo Ludoznawcze-Wroclaw, МФ V, 9—10 (1972) 265—266.

Приказ.

175. Вулетић мр Вера, Именице са суфиксом *-ичина* у руском и суфиксом *-ићина* у српскохрватском језику, ГФФНС XV/2 (1972) 613—629.

176. Вулетић Вера, в. Синельникофф Роксана и Вулетић Вера, бр. 251.

177. Грицкат Ирена, Slovar slovenskega knjižnega jezika. — Prva knjiga A-H. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti — Institut za slovenski jezik. Ljubljana 1970. I—LXII+1—844, ЈФ XVIII св. 3—4 (1970) 485—492.

Приказ, похвалан.

178. Дреновац Јелица, Граматика руског језика за више разреде основне школе, изд. Завод за издавање уџбеника СР Србије (Београд, 1971) 22+[1].

179. Дуличенко А. Д., К вопросу о литературно-письменном и народном языке у бачко-сремских русин в XVIII—XIX вв, ЗбМСФЛ XIV/2 (1971) 61—69.

180. Duridanov Ivan, Kolektiva auf *-ar* aus Pflanzenbezeichnungen in der Serbisch-Kroatischen und bulgarischen Toponymie. Во: Четврто заседание на Међународната комисија за словенска ономастика, стр. 77—87.

Садржи 1 карта и кратенки на цитираната литература.

181. Дыбо В. А., К вопросу об ударении производных прилагательных в праславянском (прилагательные с суффиксом —) ЗбМСФЛ XIV/1 (1971) 7—24.

182. Ђорђевић Нада, Две Његошове песме у преводу на чешки језик, Прил. XXXVII, св. 1—2 (1971) 121—128.

183. Ђорђић др Петар, „Глас вапијућег у пустињи“ и „глас вопиющего в пустыне“, ГФФНС XIV/1 (1971) 361—372.

Аутор обрађује фреквенцију и језичке особитости фразеологизма библијског порекла у руском и у српскохрватском језику.

184. Живановић Ђорђе, в. бр. 257.

185. Живановић Ђорђе, О почетној настави пољског језика, АФФ 9 (1969) 1—26.

Резиме на руском.

186. Živanović Đorđe, Poljski u 100 lekcija, изд. „Prosveta“ (1971, Beograd) 332.

187. Žnidar Vincenc, в. бр. 259.

188. Zor Janez, R.G.A. de Bray, Guide to the slavonic languages. SR XIX (1971) št. 2, str. 216—219.

Порочило о књиги.

189. Ivšić Stjepan, v. br. 232 i 260.

190. Илиева-Шырбанова Анна Як., К вопросу о классификации болгарских народных танцев. Во: Материјали, I, 283—288.

Резиме на македонски.

191. Ilić Ljudmila V., Ruski jezik za studente elektrotehničkog, tehnološko-metalurškog fakulteta, drugo, dopunjeno izdanje, izd. Zavod za izdavanje udžbenika SRS (1970, Beograd) VII+128.

192. Јазич Джордже, Русско-србохорватские межъязыковые омонимы* ГФФНС XIV/1 (1971) 373—382.

193. Јакимова Јованка, в. бр. 261.

194. Jakopin Franc, V. V. Martynov, Slavjanskaja i indoevropskaja akkomodacija. SR XIX (1971) št. 3, str. 317—323.

195. Jakopin Franc, Glagoli premikanja v slovenščini in ruščini. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 6, 12 str.

196. Jakopin Franc, Ivšićeva slovanska primerjalna slovnica. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 256—258.

O knjigi Stjepana Ivšića Slavenska poredbena gramatika (Zagreb 1970).

197. J[akopin] F[ranc], Iz beloruskega jezikoslovja. JiS XVII (1971/72) št. 5, ovoj; št. 6, str. 211—212+ovoj.

Poročilo o novih knjigah.

193. Jakopin Franc, Poljska monografija o južnoslovanskih krajevnih imenih s pripomo -ci. JiS XVII (1971/72) št. 6, str. 198—199.

Poročilo o knjigi: Władisław Lubaś, Słowotwórstwo południowosłowiańskich nazw miejscowych z sufiksami -ci, -ovci, -inci itp. (Katowice 1971).

199. Jakopin Franc, Primerjava adaptacije tujega besedja v ruščini in slovenščini. JiS XVII (1971/72) št. 7/8, str. 248—256.

200. Jakopin Franc, Študija o predlogih v beloruščini. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 261—262.

Poročilo o knjigi: P. P. Šuba, Prynazounik u belaruskaj move (Minsk 1971).

201. Jurančič Janko, O slovenskem in srbskohrvatskem akcentu. SR XX (1972) št. 1, str. 43—49.

Resumé v ruščini.

202. Jurančič Janko, Formatu pregibnih besed v slovenščini in srbohrvaščini. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 21, 18 str.

Resumé v ruščini.

203. Jurković Ljubo D., Različna naučna mišljenja o prvim ruskim knjigama, RADOVI Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLI, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 14 (1971, Sarajevo) 205—219.

Пошто је у првом дијелу рада дато тумачење одговарајућих мјеста у житију Константинову и критички осврт на различита схватања тих мјеста и различита мишљења о првим руским књигама, аутор износи тврдњу на основу самих аргумената из Константинова житија да је Константин могао 861. год. наићи на праве руске (црквене) књиге у Херсону, што значи и постојање руске писмености прије 860. године.

Резиме на енглеском.

204. Kalenić Vatroslav, Primerjalna slovnica slovanskih jezikov Stjepana Ivšića. SR XIX (1971) št. 3, str. 327—330.

205. Karaś Mieczysław, Nazwy miejscowe typu Annopol, Tarnogród w języku polskim na tle słowiańskim. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 105—113.

206. Kačanik Emilija, v. br. 276.

207. Kvapil Miroslav, „Rukopisy Královédvorský a zelenohrský“ prema Gunduličevom „Osmanu“, Pril. XXXVII, sv. 1—2 (1971) 66—86.

208. Keber Janez, Kašubski slovar. JiS XVII (1971/72) št. 4, str. 114—116. Poročilo o knjigi: Bernard Sychta, Słownik gwar kaszubskich, I—IV (1967).

209. Kmecl Matjaž, Pogled na zgodnji ruski strukturalizem. JiS XVII (1971/72) št. 5, str. 162—164.

210. Коморовски др Јан, К семантике свадбених обрядов. Во: Материјали, II, 9—15.

Врз материјалите од свадбените обреди на Словените.
Резиме на македонски.

211. Конески Блаже, в. бр. 265.

212. Кошутин Радован, Граматика руског језика. II. Облици, треће издање, изд. „Научна књига“ (1971, Београд) XIX + [1] + 303.
Наслов на руском.

213. Кронеска Султана, в. бр. 224 и 261.

214. Лалевић М[иодраг] С., Путилов о руском и јужнословенском херојском спису, Б. Н. Путилов, Русский и южнославянский героический эпос (Сравнительно-типологическое исследование, Москва 1971, 315 стр.), Нств св. 39—40 (1971, Београд) 205—221.

Осврт.

215. Łöttsch Ronald, Michalk Siegfried, Характер неславянских элементов в славянских диалектах, Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLIII, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 15 (1972, Sarajevo) 215—238.

Циљ рада је покушај да се појам „несловенски елементи“ протумачи и схвати много шире. Сем лексике, аутори трагове утицаја откривају у фонетици, фонологији, творби ријечи, морфологији, синтакси и семантици. Све је то показано на материјалу њемачких елемената у лужицким дијалектима.

Резиме на српскохрватском.

216. Lubas Vladislav, Studije o građenju reči i morfologiji južnoslovenske toponimije, АФФ 9 (1969) 95—144.

Одељци: I Metode toponimičke analize građenja reči, II Ponovna toponimizacija geografskih naziva A. Sa sufiksom: (ov-, -in) ci, B.: sa sufiksom -jane||jani, III Retki strukturalni tipovi južnoslovenskih geografskih naziva, IV Poreklo singularne forme geografskih naziva sa sufiksom -(ov)ić tipa Dragoslavić, Metković u srpskohrvatskome jeziku, V Alternacija nastavka -i: e u nominativu množine južnoslovenskih geografskih naziva. У прилогу скраћенице и литература.

Резиме на француском.

217. Марков Борис, Московски изговор и нормe савременог руског књижевног језика, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 1—13.

218. Марков Борис, Род именица у руском у поређењу са српскохрватским језиком, ФП III—IV (1970, Београд) 93—114.

Резиме на руском.

219. Матијашевић Јелка, Грађење именица у језику романа Константина Симонова „Другови по оружју“, ЗбФФП IX (1972) 445—467.

Резиме на руском.

220. Матијашевић Јелка, Неки руски творбени типови и њихови српско-хрватски еквиваленти, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 15—23.

221. Merz Terry, O morfologiji ruskoga glagola, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 37—41.

Резиме на енглеском.

222. Миљинковић Милован, Граматика савременог руског књижевног језика, КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК 3—4, Издавачко предузеће „Веселин Маслеша“ (1972, Сарајево) 138—141.

Краћи приказ Граматике савременог руског књижевног језика, коју је издала Академија наука СССР-а, Москва 1970.

223. Мошин Владимир, в. бр. 261.

224. Мошин др Владимир, За словенската палеографија, БИ VII, 17—18 (1972—73) 13—27.

Содржина: I: Палеографијата и сродните дисциплини; II: Палеографска и лингвистичка анализа. Прев. од српскохрв. Султана Кронеска.

225. Мошин Владимир, Ћирилски рукописи у Повијесном музеју Хрватске. Копитарева збирка словенских рукописа и Цојсов ћирилски одломак у Љубљани (Палеографски албум), Народна библиотека СРС, Српска књижевна задруга (1971, Београд) [6] + 66 + [10].

226. Mošin Vladimir, Ćirilski rukopisi u Povijesnom muzeju Hrvatske. Kopitarova zbirka slovenskih rukopisa i Cojsov ćirilski odlomak u Ljubljani, uvod napisao Dimitrije Bogdanović, izd. Narodna biblioteka SR Srbije i Srpska književna zadruga (1971, Beograd) VII+206+[4].

227. Музалевски Александар, Језик и стил Бабелевих писма, ГФФНС XV/2 (1972) 631—674.

228. Најчески Димче, Б. Н. Путилов, Русский и южнославянский героический эпос, Москва, 1971, стр. 315, МФ V, 9—10 (1972) 255—258.

Приказ.

229. Наков Спиро, Глаголите на движење во рускиот јазик и нивното изучување, ПД XXVII, 1—2 (1971) (1) ÷ 54—73.

Со 8 библ. единици.

230. Николић Вера, Граматика руског језика. Фонетика и морфологија. треће издање, изд. Завод за издавање уџбеника СРС (1971, Београд) 282+[2].

231. Николић Вера и Станојевић Ружица, Руски пословни језик, друго издање, изд. Завод за издавање уџбеника СРС (1971, Београд) 158+[2].

232. Окука Милош, Jezici u usporedbi (Stjepan Ivšić: Slovenska poredbena gramatika, Školska knjiga, Zagreb, 1970), Мо св. 11 (1971, Пљесва) 102—103.

Приказ, повољан.

233. Olesch Reinhold, v. br. 262.

234. Организова др Цветанка, Интересот за народното поетско творештво во Русија—во првата четвртина на XIX век, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1) ÷ 314—327. Резиме на руски.

235. Pavlović dr Milivoj, Les slaves du sud d'après les faits de langue, ГФФНС XV/1 (1972) 75—88.

236. Пешчакан Митар, Генеза и еволуција словенског писма, ЈФ XXIX. св. 1—2 (1972) 105—151.

Студија садржи и 10 снимака табела које визуелно предочавају генезу и еволуцију словенског писма.

Резиме на руском.

237. Poljanec Franjo Radoslav, Очерк грамматики русского языка. Изд. 6ое, Školska knjiga (1972, Zagreb) 191 str.

238. Poljanec Franjo Radoslav, Pregled gramatike ruskog jezika. Очерк грамматики русского языка, šesto neizmijenjeno izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1972, Zagreb) X+[1]+192.

239. Psalterium Sinaitikum. An 11th Century Glagolitic Manuscript from Stf Catherine' s Monastery, Mt. Sinai. Ed. by Moshé Altbauer. Macedonian Academy of Sciences and Arts, Skopje, 1971, XVI+360, 8°.

Насловна страна и на македоски. Фототипско изд.

240. Путилов Б. Н., в. бр. 228.

241. Путилов Борис Н., Русский и южнославянский народный эпос в свете историко-типологического изучения, Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLI, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 14 (1971, Sarajevo) 159—179.

Са полазишта савремене историјско-типолошке теорије аутор приступа проучавању односа између руске и јужнословенске епске поезије, односно суодноса међу билинама и јуначким (српскохрватским, црногорским, бугарским и македонским) прјесмама. Поред везе у сиженма, особита пажња се посвећује стилским специфичностима, епским облицима, структури, стилу. На тај начин установљава се да везе поменутих епика нису случајне и фрагментарне, већ се уклапају у одређени систем и подлијежу одређеним законитостима.

Резиме на српскохрватском.

242. Р[истевски] Бл[аже], В. П. Аникин: Календарная и свадебная поэзия. Учебное пособие по курсу „Русское устное народное творчество“ для студентов заочников филологических факультетов государственных университетов, Издательство Московского университета, 1970, стр. 121, МФ V, 9—10 (1972) 268.

Приказ.

243. Robert Claude, Pour une microtypologie de quelques langues slaves, ФП III—IV (1970, Београд) 139—145.

Аутор је изнео покушај типолошког сврставања на морфолошкој основи разматрајући парадигму четири јменнице у српскохрватском, словеначком, руском и украјинском.

244. Робинсон А. М., Эпос киевской Руси в соотношении с эпосом востока и запада (народная оригинальность и международная типология), ФП III—IV (1970, Београд) 11—17.

Аутор поставља формирање староруског јуначког епа у оквиру историјског момента образовања Кијевске Русје, указује како се епоха прелаза у феудално друштво одразила у епској проблематици, садржајној у уметничкој структури.

245. Rode Matej, Glavni števnik v ruščini in slovenščini. Poskus kontrastivne analize. JiS XVII (1971/72) št. 1/2, str. 25—32.

246. Rode Matej, Novi sovjetski učbenik ruščine za tujce. JiS XVII (1971/72) št. 5, str. 169—170.

Poročilo o knjigi: M. Vjatjutnev, A. Kočetova, I. Vohmina. Ruskij jazyk, I (Moskva 1971).

247. Rode Matej, Pomen stavčne informacije v ruščini in slovenščini. Vestnik (Društvo za tuje jezike SRS) 1972, zv. X, str. 31—33.

248. Rode Matej, Uzus pri ogovoru v ruščini. JiS XVIII (1972/73) št. 1/2, str. 57—60.

249. Rospond Stanislav, Nazewnictwo północnej a południowej słowiańszczyzny. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 139—144.

250. Svoboda Jan, K slovenské onomastické terminologii. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 145—148.

251. Синельников Роксана и Вулетич Вера, Уничажительные существительные с суффиксом -шщина в русском языке, ЗМФСЛ XIV/2 (1971) 37—60.

252. **Славева Лидија**, в. бр. 261.

253. **Стаматоски Трајко**, в. бр. 265.

254. **Станојевић Ружица**, в. Николић Вера и Станојевић Ружица, бр. 231.

255. **Терзић Александар**, Структурно-семаитичке одлике глаголског именица творбеног типа -ние, -ение, -тие у руском и -ње, -ење, -ће у српскохрватском језику, АФФ 9 (1969) 27—93.

Резиме на руском.

256. **Терзић Богдан**, Однос синхроније и дијахроније у настави руског језика на нашим универзитетима, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 81—88.

257. **Томашевић Марија**, Ђорђе Живановић, Пољски примери, Научна књига, Београд, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 109—112.

Приказ.

258. **Тошев Крум**, в. бр. 265.

259. **Ušinskiј Konstantin Dimitrievič**, О заčetnem pouku ruščine. Sodobna pedagogika XXII (1971) št. 1/2, str. 57—64.

Priredil Vincenc Žnidar.

260. **Finka Božidar**, Slavenska poredbena gramatika. Napisao Stjepan Ivšić, izdala Školska knjiga, Zagreb, 1970, str. I—XXX+ 1—434, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 156—157.

Осврт.

261. **Харисијадис Мара**, Словенски рукописи у Македонији, Словенски рукописи во Македонија. Подготвил: Владимир Мошин во соработка со Лидија Славева, Султана Кронеска и Јованка Јакимова, Скопје, Архив на Македонија, 1971. књ. I, стр. 429; књ. II, факсимили, 174 репродукције; 26x20, Библиотекар XXIV, св. 4 (1972, Београд) 520—522.

Приказ.

262. **Hercigonja Eduard**, Reinhold Olesch, Juglers lüneburgisch-wendisches Wörterbuch i Fontes linguae dravaenopolabicae minores, RZSF, sv. 12 (1971, Zagreb) 77—81.

Приказ.

263. **Horák dr Emil**, Predložky *zboj, od a iz* v spisovnej srbochorvatčine a ich ekvivalenty *pre, od a z* v spisovnej slovenčine, ГФФНС XIV/2 (1971) 487—502.

264. **Чајка др Хенрика**, Свадбените обичаи и народната епика кај Јужните Словени. Во: Материјали, II, 33—48.

Резиме на руски.

265. Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, Говори и реферати. Скопје-Охрид, 17. IX — 23. IX 1970 (уреднички од-

бор: Божидар Видоески, Блаже Конески, Трајко Стаматоски, Крум Тошев), МАНУ, Скопје, 1971, стр. 232, 8°.

Содржи уводен збор; поздравен говор на акад. Блаже Конески, претседател на Македонската академија на науките и уметностите, на акад. Људевит Јонке, претседател на Југословенскиот ономастички одбор и на проф. д-р Владимир Шмилауер, заменик претседател на Меѓународната комисија за словенска ономастика; 21 реферат на учесниците, заклучоците од Заседанието и завршен говор на проф. д-р Владимир Шмилауер како и 1 фотографија на учесниците.

266. Шептаев др Леонид С., Симболика песен о Степане Разине и Гоце Делчева. Во: Материјали, I, 15—20.

Резиме на македонски.

267. Šivic Alenka, Monografija o slovanskih števnikih. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 260—261.

Poročilo o knjigi: A. E. Suprun, Slavjanskije čislitel'nye (Minsk 1969).

268. Шимуновиќ Петар, Објетница двадесетгодишњег рада и непосредни задаци ономастике у Југославији. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 173—176.

269. Шимуновиќ Петар, Устројство топонима у регији. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 177—183 со 1к. Прилог: Топоними во општината Нерезинице.

270. Sipos Istvan, Analogické vlivy ustálení se zeměpisných a místních jmen. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 185—189.

Со 17 библиографски единици. За топонимите: Ragály (Ragal'-Rogal') — Regéc, Regete-Regmec i Radvány (Radvaň).

271. Schlimpert Gerhard, Slawische Gewässernamen im Raum von Berlin. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 191—208.

Содржи: Избор на водните имиња даден во прилог, извори, литература и кратенки.

272. Šmilauer Vladimír, Onomastika v České republice. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 209—212.

273. Štefan Rozka, Praktična poljska stilistika. JiS XVI (1970/71) št. 7, str. 212—216. Poročilo o knjigi: Anna Wierzbicka, Piotr Wierzbicki, Praktyczna stylistyka (Varšava 1968, 1969).

274. Schultheis Johannes, v. Eichler Ernst i Schultheis Johannes, br. 160.

275. Schultheis Johannes, Zur slawistischen onomastischen Forschung in der Deutschen Demokratischen Republik. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 213—219.

276. Schuster — Šewc H., Status lužickosrpskog jezika i njegovo mesto u okviru drugih zapadnoslovenskih jezika, ЗЕМСФЛ XV/2 (1972) 7—14.

С горњолужичкосрпског превела Емилија Качаник.

III Етимологија, историја речи, тумачење речи, збирке речи

277.

Адамовић Милан, Неке османске етимологије, АФФ 10 (1970) 61—79.
О утицају османског језика на српскохрватску лексикну.

Резиме на немачком.

278. Ajeti Idriz, Contribution a l'étude de l'origine de quelques noms de lieu du Monténégro, ЗФФП IX (1972) 59—66.

Аутор расправља о неким топонимима у Црној Гори, за које сматра да су ар-
банашког порекла, дајући њихова етимолошка објашњења.

Резиме на српскохрватском.

279. Арсовић Југослава, Микротопонимија Блана и околине (грађа), Прил.
ФФНС 8 (1972) 71—86 [са две карте].

Грађа је акцентовапа.

280. Барац Вјда, О неким цртама луковдолске топонимике. Во: Четврто
заседание на Међународната комисија за словенска ономастика, стр. 13—15.

281. Барјактаровић др М[ирко] Р., Випишка. Сло год. XI бр. 226 (1971,
Иванград) 3.

Рубрика „Наша села и њихова имена“.

282. Барјактаровић др М[ирко] Р., Ђулић. Сло год. XI бр. 230 (1971,
Иванград) 2.

Рубрика „Наша села и њихова имена“.

283. Барјактаровић др М[ирко] Р., Курикуће. Сло год. XI бр. 229 (1971,
Иванград) 4.

Рубрика „Наша села и њихова имена“.

284. Барјактаровић др Мирко, Јагатори. Сло год. XI бр. 222 (1971, Иван-
град) 6.

Рубрика „Наша села и њихова имена“.

285. Барјактаровић др М[ирко] Р., Петњик. Сло год. XI бр. 225 (1971,
Иванград) 5.

Рубрика „Наша села и њихова имена“.

286. Барјактаровић др Мирко Р., Шекулар. Сло год. XI бр. 231 (1971,
Иванград) 7.

Рубрика „Наша села и њихова имена“.

287. Барјактаровић М[ирко], Шта значи израз „изашао из циганских“,
Прил. XXXVIII, св. 1—2 (1972) 107—110.

288. Барјактаровић др Мирко Р., Штитари. Сло год. XI бр. 227 (1971,
Иванград) 6.

Рубрика „Наша села и њихова имена“.

289. Bezljaj France, Etimološke analize slovanskih homonimov. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 4, 11 str.

Resumé v ruščini.

290. Bezljaj France, Leksikološke glose. JiS XVII (1971/72) št. 1/2, str. 39—43.
Razlaga besed: čašica in čaška, skozniti in skoznovati, všec in cijeć, čatiti in čater, bugariti in blag.

291. Bezljaj France, Razmerja med slovensko in slovansko leksiko. JiS XVII (1971/72) št. 4, str. 101—107.

Razlaga besed: grajati, nagrada; dumati, dimljati, odmev; luta, uljuniti; ulje, uljesa.

292. Berić Vesna, Neka zapažanja o fitonimima u srpskohrvatskom jeziku (prilog poznavanju pozajmljenica iz nemačkog jezika), ЗММФЛ XV/2 (1972) 229—234.

293. Bernardi Perini G., Gellio 1, 2, 1: Saepen > umer > o [s], ЖА XXII (1972) 131—133.

Чланак на италијанском.

294. Bokarica Petar, O podrijetlu imena Konavli, Dubrovački horizonti, knj. II, sv. 7—8 (1971, Dubrovnik) 41—42.

295. Budimir M[ilan], Σοφός οὐ φος (*dheubh-/dhubh-), ЖА XXII (1972) 60.

Чланак на латинском.

296. Budimir M[ilan], Hom. (év) σοφὸς ἀμολγῶ — Hes. βλαγίς· κηλὶς. Λάκωνης, ЖА XXI, 1 (1971) 43—44.

Аутор расправља о етимологији и значењу речи ἀμολγῶς и корадикалу βλαγίς.

Чланак на латинском.

297. Vego Marko, Postanak imena Bosna i Hercegovina, Pregled knj. LXII, sv. 1 (1972, Sarajevo) 109—118.

298. Winkler G., Laterculus praesidum, provinciae Raetiae, ЖА XXI, 1 (1971) 185—188.

Чланак на латинском.

299. Vinja Vojmir, Le lat. *BABA et ses continuateurs dans l'ichtyonymie croate. Illustration d'un compromis sémantique, SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 93—98.

300. Vratović V[ladimir], Bruerević ili Bruerović?, ЖА XXI, 1 (1971) 335—337.

Аутор сматра да је исправан облик презимена дубровачког песника француског порекла Бруеревих, а не Бруеровић.

Резиме на немачком.

301. Vujičić Dragomir, Bosansko-hercegovsčki hidronimski nazivi na stranim geografskim kartama do sredine XVIII vijeka i neka dosadašnja tumačenja tih naziva, RADOVI Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLIII, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 15 (1972, Sarajevo) 239—254.

У раду су презентирани босанско-херцеговачки хидронимски називи који су експерпирани из једног броја географских карата до средине XVIII вијека и учињен је покушај да се саберу, осмотре и приближе колико-толико бар нека од тумачења у вези с настанком и старошћу тих назива.

Резиме на француском.

302. Vujačić Dragomir, Jedan pogled na jezička obilježja današnje hercegovačke i zapadnoslovenske mikrotoponimije, RADOVI Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLI, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 14 (1971, Sarajevo) 221—227.

Пошто је указао како се ономастичка грађа може вишеструко искористити, аутор је илустровао ономастичким материјалом већ одавно констатовану творачку снагу херцеговачког дијалекта. У питању је право мноштво микротопонимских назива, са врло наглашеном метафоричношћу и спретно укомпонованом и страном лексиком.

Резиме на француском.

303. Galli de' Paratesi Nora, v. br. 373.

304. Grošelj M[iljan], De *samps* et *sandapila*, ЖА XXI, 1 (1971) 134.

Аутор расправља о етимологији ових двеју латинских речи.

Чланак на латинском.

305. Доне Александар, Покушај тумачења староруског капакслегомена шестокрилици, ФП III—IV (1970, Београд) 1—10.

Аутор је покушао да решење потражи у народној епизи других славенских народа, те износи примере јављања епитета *шестокрили* у народној поезији јужних Славена.

Библиографија.

306. Dragojević-Josifovska Borka, *Add. ad Spomenik*, LXXI, 557 *Albanopolis*, ЖА XXI, 2 (1971) 513—522.

Аутор анализира натпис из околине Скопља, дајући нове податке за потврду имена *Albanopolis*, који се налази на натпису.

Резиме на француском.

307. Dragojević-Josifovska Borka, Dve rimske sepulkralne stele iz Skopja, ЖА XXI, 1 (1971) 231—240.

Аутор објављује натписе стела и утврђује њихово датирање.

Резиме на француском.

308. Душанић Милена, Венетов натпис из Хераклеје, ЖА XXI, 2 (1971) 507—512.

Резиме на енглеском.

309. Душанић С[лободан], Нови Антинојев натпис и *mettala municipii Dardanorum*, ЖА XXI, 1 (1971) 241—261.

Резиме на енглеском.

310. Душанић С[лободан], Хетероклитичко *metalli* у натписима рудничког новца, ЖА XXI, 2 (1971) 535—554.

Резиме на енглеском.

311. Бапић Стеван, Микротопонимија у Хатару неких села општине Ниш, Прил. ФФНС 7 (1971) 215—224.

312. Зајцева Светлана, Названия овцы в штокавских говорах сербскохорватского языка, Прил. ФФНС 8 (1972) 133—144.

313. Zoumpos N. A., Observations on Alexander from Aphrodisias, ЖА XXI, 1 (1971) 18.

Аутор расправља о изразима *καθ' ἑκαστα* и *καθ' ὅλου*.

314. Јанакиевски Т[оме], Постамент за хорологиум со латински натпис од *Heraclaea Lyncestis*, ЖА XXI, 2 (1971) 691—694.

То је први до данас познат лат. натпис из СР Македоније који је датиран. Резиме на енглеском.

315. Jurišić Karlo, Nazivi naselja Makarskog primorja, Makarski zbornik I (1970) 83—120.

316. Калопер Чарна, Микротопонимија у говору села Остојићева, Прил. ФФНС 7 (1971) 229—231.

317. Kahlo G[erhard], Erleuchtungen durch alte Dichter, ЖА XXI, 2 (1971) 681—689.

Аутор осветљава нека места и имена у Аргонаутима А. Рођанина, Хомеровој Илијади и Овидијеним Фастима.

318. Капић др Јован, Виноградска лексика у Срему, ГФФНС XIV/1 (1971) 159—180.

319. Капић Јован, Прилог познавању разговорне лексике, ЗбМСФЛ, XV/1 (1972) 35—51.

320. Капић Јован, Речи из Црне Горе у Вуковом речнику и књижевном језику, ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 39—44.

Резиме на немачком.

321. Килибарда Гојко М., Траговима једне легенде, Спо св. 5—6 (1971, Никшић) 46—48.

Објашњење топонима „Златна страна“, „Дукат“.

322. Клајн Иван, Називи мачке у европским језицима. — Покушај упоредне синхронијске студије, АФФ 10 (1970) 335—353.

Резиме на француском.

323. Lebel Paul, v. br. 348.

324. Lee M. G., Callimachus' *Coma Berenices* (Catullus LXVI, 57—8), ЖА XXII (1972) 98.

Чланак на енглеском.

325. Lovrić A. Ž., Prilog poznavanju onomastike senjskog arhipelaga, Hidrografski godišnjak (1969) 125—145.

326. Ludvik Dušan, Edling, Edlingen, Edlinger. Acta neophilologica V (1972) str. 61—85.

327. Matijevics Lajos, Egy irodalmy mü földrajzi névancsa [Географска имена у једном књижевном делу], ГФФНС XIV/2 (1971) 653—664.

Аутор обрађује географска имена у роману Имре Чепеа „Fordul a szél“ (Ветар мења правац) чија се радња одвија у Ловћенцу и Малом Иђошу.

328. Микулчић И[ван], Споменик на еден praefectus castrorum од Скупи, ЖА XXI, 2 (1971) 663—667.

Аутор даје текст натписа, описује га и датира (прве две деценије II в. н. е.). Резиме на немачком.

329. Милевић др Јевто, Двије-три ријечи о процесу стварања код Његоша, Ст св. 7—8 (1971, Титоград) 968—983.

Његош и народна поезија. Повучена паралела кроз анализу значења и по-ријекла ријечи.

330. Mirnić Julija, Becse belterületi nevei [Geografiska imena unutrašnje teritorije grada Bečeja], ГФФНС XV/2 (1972) 761—772.

331. Mićović Dragutin, Zajednička arbanaško-srpskohrvatska leksika (dr Idriz Ajeta, Neki zajednički izrazi šiptarske i srpskohrvatske leksike, Poseban otisak iz Zbornika Fil. fakulteta u Prištini, knj. III, za godinu 1965—1966), КњЈ XVIII, 3—4 (1971) 98. Приказ.

332. Михајловић В[елимир], Из топономастике Србије (Чајетина, Семегњево, Бор), ЗБМСФЛ XIV/1 (1971) 258—263.

333. Михајловић В[елимир], Једна средњовековна мађарска позајмица, ухайџарији = омеђији, ЗБМСФЛ XIV/1 (1971) 257—258.

334. Mühlestein H., Sieben Personennamen aus der Odyssee, ЖА XXI, 1 (1971) 45—48.

Аутор објашњава следећа имена из Одисеје: 1. Ἀλθέρσης 2. Εὐπειθης 3. Μάστωρ 4. Ἀντίνοος 5. Ἀλκίνοος 6. Θόωσα 7. Ἀμφιθέη.

335. Младеновић А[лександар], Једна потврда придева „смислен“ (‘мудар’, ‘паметан’) из језика митрополита Стевана Стратимировића, ЗБМСФЛ XIV/2 (1971) 210—211.

336. Младеновић А[лександар], Још једна потврда из XVIII века ретке употребе глагола „осинорити се“ („омеђити се“), ЗБМСФЛ, XIV/1 (1971) 255—256.

337. Младеновић А[лександар], Непознате потврде придева „несетни“ (последњи) из језика митрополита Стевана Стратимировића, ЗБМСФЛ XIV/2 (1971) 209—210.

338. Младеновић Александар, О значењу два стиха у „Горском вијенцу“, ЗБМСФЛ XIV/1 (1971) 79—80.

339. Младеновић А[лександар], Потврда ретке употребе глагола „обимати“ (‘обухватити’) из језика митрополита Стевана Стратимировића, ЗБМСФЛ XIV/2 (1971) 212—213.

340. Младеновић А[лександар], Потврда ретког придева „трудолубан“ из језика митрополита Стевана Стратимировића, ЗМСФЛ XIV/2 (1971) 211—212.

341. Muljačić Žarko, Iz dubrovačkog leksika. Linguistica XII (1972) str. 129—135. Résumé v francošćini.

342. Муромцев И. В., в. бр. 346.

343. Musić Srdan, v. br. 369.

344. Мусић Срђан, Прилог изучавању топономастике сјeverозападне Босне Которске, Бо-ЗРНКУ св. 3 (1971, Херцеговини) 211—218.

Резиме на француском.

345. Nemeth Krešimir, Nekoliko napomena u vezi sa radom na jugoslovenskoj arhivskoj terminologiji, Arhivist XIX, sv. 1 (1969) 21—28.

346. Павловић Мил[ивој], И. В. Муромцев: Словотворчі типи гідронімів — басейн сіверського Дінця. — Видавництво „Наукова думка“. Київ, 1966, ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 515—518.

Приказ, повољан.

347. Павловић М[иливој], Les concurrences des oronymes et les onomastiques nouveaux en illyricum, ЈФ XXVIII, св. 1—2 (1969) 209—217.

Резиме (Борба оронима и стварање нових ономастикона у Илирику) на српскохрватском.

348. Павловић Мил[ивој], Paul Lebel, Principes et méthodes d'hydronymie française. — Société Les Belles Lettres. Paris 1956, In. 8, P. XXXII, 389, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 491—498.

Приказ с указивањем на корисност књиге за хидронимска истраживања у нас.

349. Павловић Миливој, Речи „препелица“, „препелка“ у фигуративном значењу „запаљива стрела“, Прил. XXXVIII, св. 1—2 (1972) 103—107.

350. Павловић др Миливој, Топоним Цетиње — његов значај за научну оријентацију, ГЦГ св. 3 (1971, Цетиње) 101—106.

351. Павловић Мил[ивој], František Cufin, Kapitoly z dějin českých nářečí a místních i pomístních jmen, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 499—500.

Приказ, повољан.

352. Павловић Мил[ивој], France Bezlaž: Slovenska vodna imena I del [A-L]. Ljubljana, 1956, 8°, 365; II del [M-Ž], Ljubljana 1961, 8°, 354, ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 457—462.

Критика, врло повољна.

353. Panagl O., Pe-ke-te-re und ka-na-to: zwei Gerätetermini der mykenischen Milchwirtschaft, ЖА XXII (1972) 71—84.

354. Papazoglu Fanula, Un témoignage imperçu sur Monounios l'Illyrien, ЖА XXI, 1 (1971) 177—184.

355. Папазоглу Фанула, Још једном о епиграму CIL III 8153, ЖА XXI, 2 (1971) 435—441.

Аутор износи нову интерпретацију овог епиграма из старог Сингидунума а, између осталог, исправља допуну имена Alexan[dreus] у Alexan[drea].

Резиме на француском.

356. Папазоглу Фанула, Почасни натпис Септимија Севера из Охрида, ЖА XXII (1972) 157—164.

Резиме на француском.

357. Penavin dr Olga, Néhány baranyai, drávaszlögi község földrajzinév készlete (részlet egy nagyobb tanulmányból) [Топонимастичка града из неколико села у Баранји]. ГФФНС XIV/2 (1971) 639—652.

358. Петровић Драгољуб, Микротопонимија Горњих Пјесиваца и Броћанца, Прил. ФФНС 8 (1972) 47—70.

359. Петровић П[етар], Schola mensorum u Viminacijumu, ЖА XXI, 2 (1971) 523—534.

Аутор објављује и анализира натпис пронађен у селу Дрмно код Пожаревца. Резиме на француском.

360. Петрушевски М[ихаил] Д., Δημήτηρ — Ἑρινός, Περσεφόνη, — ЖА XXI, 2 (1971) 621—633.

Чланак на македонском, резиме на француском.

361. P[etruševski] M[ihail] D., Ke-re-za, ЖА XXI, 2 (1971) 506.

Аутор претпоставља две могућности за решавање овог микенског натписа, који означава име места.

Чланак на француском.

362. Пешикан др Митар, Топономастика и њена примјена у историографији, ГЦГ св. 3 (1971, Цетиње) 107—113.

363. Пижурица Мато, Из ономастике Роваца. Имена домаћих животиња, Прил. ФФНС 7 (1971) 167—185.

364. Поповић Татјана, Микротопонимија Сремских Карловаца, Прил. ФФНС 8 (1972) 121—124.

365. Рајковић Љубиша, Микротопонимастика и патронимика у Црној Реци, Прил. ФФНС 8 (1972) 95—120.

366. Rendić-Miočević Duje, Ilirske onomastičke studije (III), Onomasticon Reditinum, ЖА XXI, 1 (1971) 159—174.

Резиме на француском.

367. Rendić-Miočević D[uje], Ilirske onomastičke studije IV, ЖА XXI, 2 (1971) 381—397.

Аутор пише о илирској антропонимији на основу нумизматичких извора. Резиме на француском.

368. Ружичић Гојко, Један тобожњи заменички облик, ЗбМСФЛ XV/1 (1972) 241—242.

Аутор утврђује да мџи у једном препису писма цара Бајазита II „не само што није заменички облик [како је мислио Даничић], него није ни засебна реч. То је само погрешно написана прва половина речи мџевиџство“.

369. Savić Momčilo D., Srdan Musić, Romanizmi u severo-zapadnoj Boki Kotorskoj, Monografije Filološkog fakulteta, knj. XLI, Beograd 1972, str. 275, ФП I—IV (1972, Београд) 134—137.

Приказ.

370. Sacconi Anna, A proposito dell' epiteto Omerico λινθοώρης, ЖА XXI, 1 (1971) 49—54.

371. Sironić M[ilivoj], Aristotel, 'Αθηναίων πολιτεία 20,5: ἔτι δὲ πρότερον τῶν Ἀλκμεωνιδῶν κήδων ἐπέθετο τοῖς τυράννοις..., ЖА XXI, 1 (1971) 131—133.

Аутор сматра да у Аристотелову изразу ... πρότερον τῶν Ἀλκμεωνιδῶν... треба видети генитив партиципиј, а не компаративни.

Резиме на француском.

372. Skok Petar, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Ur. Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Suradivao u predradnjama i prir. Valentin Putanec, Zagreb, JAZU, knj. 1: A-J 1971, 38+788 str.; knj. 2: K-poni 1 1972, 700 str.

373. Skubic Mitja, Nora Galli de' Paratesi, Le brutte parole, Semantica dell' eufemismo, Torino, Mondadori, 169, str. 222, ФП I—IV (1972, Београд) 138.

Приказ.

374. Stankiewicz Edward, Reč „nozve“ u Hasanaginici, Прил. XXXVII, св. 1—2 (1971) 95—97.

375. Станојевић Богдан Т., Микротопонимија у хатару Јасновца (Банат), Прил. ФФНС 7 (1971) 225—227.

376. Суботић Јелисавета, Микротопонимија Доњих и Горњих Леденица (Бока Которска), Прил. ФФНС 7 (1971) 193—198.

377. Суботић Јелисавета, Називи за стоку, опрему и сточарске производе у говору Кривошија, Прил. ФФНС 8 (1972) 145—160.

378. Суботић Јелисавета, Прилог познавању Микротопонимије Рисна, Прил. ФФНС 8 (1972) 87—93.

379. Томановић Васо, О неким топонимима Боке Которске. Во: Четврто заседание на Међународната комисија за словенска ономастика, стр. 163—166.

За топонимите: Херцег-Нови, Кумбор, Тиват, Котор.

380. Томановић др Васо, О романским елементима у бокелским говорима и њиховом односу према домаћим, Бо-ЗбРНКВ св. 4 (1972, Херцеговини) 159—172.

Резиме на француском.

381. Tomić Mile, Antroponimija Karaševaca, Prezimena, ЗбМСФЛ XV (1972) 213—227.

382. Томовски Душан, Паралелизам меѓу и. -е корени од типот *gŭer-*, *gher-*, *gŭher* i i. -e. корени од типот *bher-i* *bhel*, МЈ XXII (1971) 1 + 82—86.

Со 3 библ. единици.

383. Урошевић Атанас, Неколико топонима са Косова. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 167—171.

За топонимите: Дабишевце, Буришевце, Драголисице, Нишино Коло, Лајчић, Хајкобила, Никодим и Бенчук.

384. Hamp Eric P., Russ slovene *omēla* ocs. s-cr. *imela* ЗбМСФЛ XIV/1 (1971) 253—255.

385. Хербут Наталија, Микротопонимија Беркасова (Срем), Прил. ФФНС 8 (1972) 129—132.

386. Царевић Мира, Микротопонимија села Врдника, Прил. ФФНС 8 (1972) 125—128.

387. Svetko Varja, Slovansko-st. indijska izoglosa za pojem „čas“. *Linguistica* XI (1971) str. 33—34.

Resumé v nemščini.

388. Cvetkovski Vladimir, Graphemic presentation of the slavic names in the British diplomatic documents from 1797—1839 sent from the Balkan countries, ГЗФФ 23 (1971) (1)+494—495.

Резиме на македонски.

389. Препajaц Љиљана, ἑλλόν· ἀγαθόν· γλαυκόν· χαροπόν·; ἐνθαλάττιον· ταχύ· ἄφρων· ὑγρόν·; ἑλαφον νεογνόν. *Hesych.*, ЖА XXI, 1 (1971) 151—154.

Аутор расправља о овој Хесиџиевој глоси, сматрајући да се у њој крију три етимолошки различите речи.

Чланак на српскохрватском, резиме на немачком.

390. Препajaц Љиљана, Лексичка група σαυχόν· ξηρόν *Hes.* σαχνός „сух нежан“ σαυχμός „id“. итд., ЖА XXI, 2 (1971) 365—369.

Аутор расправља о етимологији ове лексичке групе, за коју сматра да је негрчка.

Резиме на немачком.

391. Čop B[o]jan, *Etyma*, ЖА XXI, 1 (1971) 141—150.

Аутор обрађује етимологије грчких речи αλονάω, ἄβρός, εὐθύς, οἶβος, τέναγος, τηρέω, ὕβρος и лат. coincubō, настављајући овај рад из ЖА IX.

Чланак на француском.

392. Šašel J[apo], Zur Erklärung der Inschrift am Tropaeum Alpium (Plin. *n. h.* 3, 136—137. *Cil* V 7817), ЖА XXII (1972) 135—144.

393. Šivic Alenka, Leksikološke glose. *JiS* XVII (1971/72) št. 1/2, str. 43—45. Razlaga besedne družine bugariti.

394. Šimunović Petar, Toponomastika i istraživanje jezičnih prežitaka na Balkanu* GODIŠNJAK Centra za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. IX/7 (1972, Sarajevo) 185—184.

395. Шкриванић Гавро А., Најважније етапе у развоју топонимије југословенских земаља на старим картама, ИЧ XVIII (1971) 115—122.

Резиме на француском.

396. Х., Топономастичка испитивања на подручју Космаја, ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 587—588.

Извештај Ономастичког одбора при Институту за српскохрватски језик у Београду.

IV Несловенски језици

397. Abdullahu Ahmet, Gjuhësia gjeografike, Përparimi XVII, 9 (1971, Priština) 8°, 768—785.

398. Agani Hilmi, Ё-ja në të folmen e qytetit të Gjakovës, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 105—122.

399. Agoli Nexhat, Types de dances féminines jouées pendant les cérémonies nuptiales. Во: Материјали, I, 310—316.

За албанските женски игри.

Резиме на македонски.

400. Adascalitsei dr Vasile, Traces du culte du boeuf chez des Roumains (spécialement en Moldavie), à l'occasion des fêtes de fin d'année, par rapport à celles des peuples voisins. Во: Материјали, I, 165—171.

Резиме на македонски.

401. Ajeti dr Idriz, „Djali plëngrishës“ në të folët shqip të Istrisë, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 7—16.

402. Ajeti Idriz, Probleme të histrisë së gjuhës shqipe, izd. Rilindja (1971, Priština) 1—452.

403. Ajeti dr Idriz, P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskoga jezika. Zagreb 1971 (A—J), GjASShF I—1971 (1972, Priština) 216—220.

Приказ.

404. Angoni Engjëlli, Pjesëzat në gjuhën shqipe, Përparimi XVIII, 8 (1972, Priština) 8°, 725—745.

405. Andelić dr Magdalena, Madarske narodne balade u Vojvodini, Njihov odnos prema baladama u Madarskoj i južnoslovenski elementi u njima. Нств св. 37 i 38 (1971, Београд) 45—48.

Резиме на француском.

406. Bajrami Xhemal, Mikrotoponimia në fshatrat Obri dhe Tërdevc të Drenicës, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 175—178.

407. Bardhi Mehdi, v. Drini Sulejman i Bardhi Mehdi, br. 459.

408. Bena-Ami dr Issachar, Un rite magique dans le mariage juif et musulman de Turquie. Во: Материјали, II, 161—165.

Резиме на македонски.

409. Berisha Sadik, Can/could and be able to in present — day english and the degree of Overlap when both are possible, ЗбФФП IX (1972) 257—291.

410. Beci Bahri, Rreth kropologjisë dhe burimit të kalimit të *u-së* indoevropiane dhe latine në *y* në shqipen, Përparimi XVIII, 2 (1972, Priština) 8°, 174—199.

411. Bokshi Besim, Ndryshimi i strukturës së temave emërore të shqipes, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 17—56.

Резиме на француском.

412. Boissin Henri, Sprovë e përkohëshme për një klasifikim të emrave të përveçëm në shqipe, Jehona IX, 10 (1971, Skoplje) 3—12.

413. Brihta dr Jolanda i Grgić Berislav, Engleska gramatika za svakoga. An English grammar for everybody, treće neizmijenjeno izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1971, Zagreb) 192.

414. Bugarski dr Ranko, Gjuhësia dhe historia, Jehona IX, 10 (1971, Skoplje) 8°, 30—36.

Превео са српскохрватског Нијази Мухамеди.

415. Бугарски Ранко, Трансформационо-генеративни приступ енглеској синтакси, АФФ 10 (1970) 371—386.

Резиме на енглеском.

416. Budimir Milan, De S initiali ex St orta. Linguistica XII (1972) str. 15—16. Resumé v srbohrvaščini.

417. Budor Karlo, Eslavismos en el español (Notas a propósito de la 19.^a edición del Diccionario de la Real Academia Española), SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 207—220.

418. Bujas Željko, Chronological and Area Survey of Foreign Element in the English Vocabulary, SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 31—188.

419. Burger André, Sur un déplacement de valeurs: *traire* et *tirer*. Linguistica XII (1972) str. 17—22.

Resumé v slovenščini.

420. Wallace Holton Sylvia, The Contemporary and the Traditional: Two Theories of Teaching Grammar, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 37—48.

421. Warnant Léon, v. br. 572.

422. Werner F. C., v. br. 500.

423. Wilson N. G., v. br. 428.

424. Vitas Dušan, Talijanski s izgovorom u svakoj situaciji, za svakoga, izd. „Futura“ (1971, Zagreb) 62+ [2].

Практични приручник са 4.000 речи.

425. Wyatt Jr. F. W., Iliad 21. 342—360, ЖА XXI, 1 (1971) 55—64.

Чланак на енглеском.

- 426. Vokshi Hasan**, v. Luboteni Gani i Vokshi Hasan, br. 525.
- 427. Vokshi Hasan**, Ndiesia gjuhësore në shkrimet tona, Jehona X, 6 (1972, Skoplje) 8°, 15—25.
- 428. Vratović V[ladimir]**, L. D. Reynolds e N. G. Wilson, Copisti e filologi. La Tradizione dei classici dall' antichità al Rinascimento. Traduz. di M. M. Ferrari, Editrice Antenore, Padova 1969, 201 str., L. 2000, ЖА XXI, 2 (1971) 710.
Приказ, на српскохрватском.
- 429. Vratović V[ladimir]**, Remigio Sabadini, Storia e critica di testi latini, 2. ediz., Editore Antenore, Padova 1971, 344 str., L. 6000, ЖА XXI, 2 (1971) 711.
Приказ на српскохрватском.
- 430. Vratović V[ladimir]**, Stanislav Škunca, Aelius Lampridius, poeta Ragusinus (Saec. XV) Seminarium di studi superiori, Sez. storia e filologia, vol. IV, Edizioni Francescane, Romae 1971, pp. 201, L. 2000, ЖА XXI, 2 (1971) 708—710.
Приказ на српскохрватском.
- 431. Вукобрат Слободан**, M. D. Ayers, English Words from Latin and Greek Elements, The University of Arizona Press, Tucson 1965, pp. 269, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 115—117.
Приказ.
- 432. Гађански И[ван]**, Аристотел о митологији, ЖА XXI, 2 (1971) 429—434.
Резиме на енглеском.
- 433. Gadanski I[van]**, Lexikon der Antike. Herausgegeben von Johannes Irmischer in Zusammenarbeit mit Helga Reusch, Johannes Schneider, Wolfgang Seyfarth und Renate Fiedler. Redaktion: Christa Zimmermann. — Leipzig. VEB Bibliographisches Institut 1971. Str. 607, ilustr., 40 tabli, ЖА XXI, 2 (1971) 695—696.
Приказ на српскохрватском.
- 434. Gantar K[ajetan]**, Jean Scot, Commentaire sur l'Évangile de Jean. Introduction, texte critique, traduction, notes et index de Édouard Jeauneau. Paris, Les Éditions du Cerf, 1972. 475 p., ЖА XXII (1972) 245—246.
Приказ на словеначком.
- 435. Gantar K[ajetan]**, Horazens Apokryknosis, Zur Interpretation von C. II 20, ЖА XXI, 1 (1971) 135—140.
- 436. Gantar K[ajetan]**, Horaz zwischen Akademie und Epikur, ЖА XXII (1972) 5—24.
- 437. Gashi Skënder**, Vështrim emrave të shpendëve në gjuhën shqipe, Përparimi XVIII, 2 (1972, Priština) 8°, 200—207.
- 438. Gashi Skënder**, v. Sejdiu Shefki — Gashi Skënder, br. 609.
- 439. Gega Xhevat**, Një vështrim rreth alfabeteve të gjuhës shqipe, Jehona IX, 9 (1971, Skoplje) 8°, 3—29.
- 440. Gerersdorfer Vera**, O jednom primjeru semantičke rekonstrukcije u roman-skim jezicima, RFFZ 10; sv. 9 (1972, Zadar) 49—64.

441. Glavičić B[ranimir], O složenijem redu riječi u Homera, ЖА XXI, 2 (1971) 443—462.

Резиме на француском.

442. Glavičić B[ranimir], Struktura stiha i struktura rečenice u Hesioda, ЖА XXI, 1 (1971) 65—102.

Резиме на италијанском.

443. Gortan V[eljko], Epigrami Jana Pannoniusa (Ivana Česmičkoga) i pjesnik Marcijal, ЖА XXI, 2 (1971) 573—579.

Резиме на француском.

444. Gortan V[eljko], Ignjat Đurđević o sebi u svojim Poetici lusur varii, ЖА XXII (1972) 165—170.

Резиме на италијанском.

445. Gortan V[eljko], Posljednji hrvatski latinisti iz Dubrovnika, ЖА XXI, 1 (1971) 325—334.

Аутор приказује рад четири песника, Ђ. Ферића, Џ. Растића, М. Бруеревића и Ф. Гаљуфа.

Резиме на француском.

446. Grgić Berislav, v. Brihta dr Jolanda i Grgić Berislav, br. 413.

447. Gugel H., Orpheus' Gang in die Unterwelt in den Metamorphosen Ovids (Met. X, 1—71), ЖА XXII (1972) 39—59.

448. Dajković dr Jovan, Engleski glagoli i njihova upotreba, izd. „Obod“ (1971. Cetinje) 128.

449. Daka Palok, Vëzhgime mbi emra vetjakë të ardhur nga leksiku i përgjithshëm i shqipes, Përparimi XVII, 6 (1971, Priština) 8°, 453—470.

450. Дамњановић Слободан, Четири стила француске поезије и њихова пројекција у српскохрватском преводу, ЗбФФП VIII, св. А (1971) 219—244.

Аутор испитује оригинални стил француских књижевника (пластични стил Бодлера, интимни стил Аполинера, надреалистички стил Елиара и лу-фок стил Превера) и у којој се мери њихов стил пројишира и у српскохрватском преводу.

Универзитетски уџбеник.

451. Dançetović dr Vojislav, Fjalë të urta shqipe, izd. Rilindja (1971, Priština) 1—128.

452. Demiraj Shaban, Gramatika e gjuhës së sotme shqipe. Fonetika — morfologjia, izd. Enti i teksteve dhe i mjeteve mësimore i KSA të Kosovës (1971, Priština) 8°, 1—288.

Универзитетски уџбеник.

453. Demiraj Shaban, Rreth formave të së ardhmes në gjuhën shqipe, Përparimi XVII, 5 (1971, Priština) 8°, 385—400.

454. Deroy L., Le préfixe mycénien „we-“, ЖА XXII (1972) 85—89.

455. **Desnickaja V. A.**, Gjuha shqipe dhe dialektet e saj, izd. Enti i teksteve dhe i mjeteve mësimore i KSA të Kosovës (1972, Priština) 8°, 1—314.

Превео са руског Зефир Садик.

456. **Domi Mahir**, Sintaksa e gjuhës shqipe, izd. Enti i teksteve dhe i mjeteve mësimore i KSA të Kosovës (1971, Priština) 8°, 1—145.

Универзитетски уџбеник.

457. **Drašković Vlado**, L'assonance transitoire dans le *Pèlerinage de Sharlemagne* et le *Cantar de mio Cid*. *Linguistica* XII (1972) str. 61—66.

Resumé v srbohrvaščini.

458. **Дранкович Милица**, Дистрибуција алтернативне употребе падежских облика личне заменице и односне и упитне WHO у савременом енглеском језику. АФФ 10 (1970) 387—408.

Резиме на енглеском.

459. **Drini Sulejman i Bardhi Mehdi**, Učimo albanski. Priručnik za učenike IV, V i VI razreda osnovne škole sa srpskohrvatskim nastavnim jezikom, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1971, Priština) 8°, 1—144.

460. **Dunare dr Nicolae**, Significations ethnologiques des cadeaux de noce chez les Dacoroumains, Aroumains, Meglenoroumains et Istroroumains. Bo: Материјали II, 153—159.

Резиме на македонски.

461. **Dunin Elsie**, Gypsy Wedding: Dance and Customs. Bo: Материјали, I, 317—326.

Резултати од набљудувањето на една свадба во циганската населба Топаана во Скопје. Резиме на македонски.

462. **Dhrimo Ali**, Substantivimi i mbiemrave, Përparimi XVIII, 4 (1972, Priština) 8°, 366—380.

463. **Gjevori Mehmet**, Frazelogjizmat e gjuhës shqipe, izd. Rilindja (1972, Priština) 1—430.

464. **Gjekaj H. Shaban**, Toponimia e fshatrave të Opojës së Dragashit, Përparimi XVII, 6 (1971, Priština) 8°, 512—517.

465. **Gjinari Jorgji**, Dialektet e shqipes si gjurmë e historisë së popullit tonë, Jehona X, 6 (1972, Skoplje) 8°, 3—14.

466. **Gjinari Jorgji**, Gjuha letrare shqipe dhe dialektet, Jehona IX, 4 (1971, Skoplje) 8°, 3—11.

467. **Gjinari Jorgji**, Mbi vazhdimësinë e ilirishtes në gjuhën shqipe, Jehona IX, 2 (1971, Skoplje) 8°, 77—90.

468. **Gjinari Jorgji**, Mbi parashtesën SH-/Ç- të gjuhës letrare shqipe, BPSHF IX (1972, Priština) 83—87.

Резиме на француском.

469. Gjinari Jorgji, Për zhvillimin e grupeve *kl* e *gl* në të folmet e gjuhës shqipe, GJASShF I—1971 (1972, Priština) 57—65.

470. Gjinari Jorgji, Për historinë e dialekteve të gjuhës shqipe, Jehona IX, 6 (1971, Skoplje) 8°, 35—61.

471. Gjinari Jorgji, Toskërishtja veriore dhe grupimi i të folmeve të saj, Jehona X, 1 (1972, Skoplje) 8°, 84—94.

472. Ђинђић Славољуб, Прилог проучавању галицизама у турском књижевном језику, АФФ 10 (1970) 33—59.

Резиме на француском.

473. Ђорђевић Милоје, Umlaut u Hronici o carevima, RADOVI Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLIII, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 15 (1972, Sarajevo) 255—283.

Посматрајући појаву умлаута у појединим категоријама ријечи у тексту *Хроника о царевима* из баварског дијалекта, аутор долази до закључка да је баварски дијалекат (а добрим дијелом и други њемачки дијалекти) дјеловањем умлаута до средине 12. вијека, када је настала Хроника о царевима, добио нове фонеме: (ѐ) (ä), (æ), ù, које су могле да стоје као опозиција другим фонемама.

Резиме на њемачком.

474. Ђукановић Јован, Врсте речи у немачком језику у светлости савремене лингвистике, АФФ 10 (1970) 355—370.

Резиме на немачком.

475. Jeauneau Edouard, v. br. 434.

476. Zamputi Injac, Barleci apo Barleti?, Përparimi XVII, 7 (1971, Priština) 8°, 579—585.

477. Илевски П[етар] Нр., Balkan Slav сѣи си, сѣе/ѣси and Latin suos sibi, se sibi, ЖА XXI, 2 (1971) 370.

478. Илевски П[етар] Хр., W. F. Wyatt, Jr., the Greek, Prothetic Vowel published by the American Philological Association, Princenton, University 1972, pp. XVII + 120, ЖА XXII (1972) 250—253.

Приказ на македонском.

479. Илевски Петар Хр., Една семантичка особеност на суфиксот — εὖς во микенскиот грчки, ГЗФФ 23 (1971) (1) + 558—577.

Резиме на италијански.

480. Илевски П[етар] Хр., The Knossos tablets (Fourth edition), a translation by J. Chadwick, J. T. Kilen and J. -P. Olivier, Cambridge University Press, 1971, pp. XIV + 477, price £ 3, (\$ 10), ЖА XXI, 2 (1971) 712—714.

Приказ на македонском.

481. Irmischer Johannes, v. br. 433.

482. Irmischer J[ohannes], Prolegomena zu einer Darstellung des klassischen Altertums, ЖА XXI, 2 (1971) 669—680.

483. Ismajli Rexhep, Vërejtje mbi të folmen e Preshevës — morfologji, Dituria 1 (1971, Priština) 11—23.

484. Ismajli Rexhep, Dr L. Mulaku, Govor Albanaca Bajgorske Šalje. Bashkësia e institucioneve shkencore të Kosovë-Metohisë, libri 4, 8° (1968, Priština) 285, Dituria 1 (1971, Priština) 147—151.

Приказ.

485. Ismajli Rexhep, Dr. P. Janura, Vrojtme gjuhësore (fonetike) dhe folklori-ke-etnografike të shqiptarët e Pollogut të Gostivarit, Gostivar 1970, 200—269, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 220—223.

Приказ.

486. Ismajli Rexhep, Edhe diçka rreth rotacizmit në gjuhën shqipe, Dituria 2—3 (1971/72, Priština) 5—8.

487. Ismajli Rexhep, Milivoj Pavlović, Miscelanea toponymica macedonica, in Makedonski jazik, Skopje: XVI 1965, 73—79; XVII 1966, 103—117; XIX 1968, 97—111, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 223—225.

Приказ.

488. Ismajli Rexhep, M. Camaj, La parlate albanese di Greci in Provincia di Avellino, Studi albanesi në Studi e testi vol. IV, Firenze 1971, 120, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 213—216.

Приказ.

489. Ismajli Rexhep, Tingulli, fjala e lidhur, ligjërimi..., Dituria 4 (1972, Priština) 11—19.

490. I[sma]jli R[exhep], Haralambie Mihăescu, Les éléments latins de la langue albanaise, Revue des études sud-est européennes, nr. 1—2, 3—4 Bucarest 1966, Dituria 2—3 (1971/72, Priština) 217—223.

Приказ.

491. Ismajli Rexhep, Cicerone Poghir, Considerations sur les éléments autochtones de la langue roumaine, Revue roumaine de linguistique 1/1967, 19—36, Dituria 4 (1972, Priština) 302—305.

Приказ.

492. Јанура др Петро, Ликот на Марко Крале во албанското народно творештво, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+282—288.

Резиме на англиски.

493. Jernej Josip, Giudacatici e enunciati modali. Linguistica XII (1972) str. 103—105.

V italijanščini. Résumé v srbohrvaščini.

494. Jernej Josip, I due tipi del predicativo in italiano, SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 65—72.

495. Joki Norbert, Disa fjalë të shqipes si dëshmi të historisë së kulturës shqiptare, Jehona IX, 8 (1971, Skopje) 8°, 37—52.

496. Josifović dr Stevan, Philologische Untersuchung I. Das Hesiodfragment 264. II. Zum Euripidestext. III. Die Götterwelt in Lykophrons Alexandra. IV. Animadversiones criticae ad Epitomen Flori. V. Emendation zu Lykophron, Ammonios und Festus. VI. T. Petronius und I. Lucius, ГФФНС XV/1 (1972) 1—25.

497. Jurak Mirko, O nekaterih vprašanjih praktične stilistike in tehnike citiranja v angleščini. Vestnik (Društvo za tuje jezike SRS) 1972, zv. X, str. 14—25.

498. Kabashi Jashar, Përthimi automatik preokupim i gjihësisë bashkëkohëse, Jehona IX, 4 (1971, Skoplje) 8°, 76—83.

499. Kahlo G[erhard], Vermischte Randbemerkungen, ЖА XXII (1972) 183—193.

500. Kahlo G[erhard], Lateinisch — Griechische Elemente in Fachausdrücken, ЖА XXI, 1 (1971) 344—345.

Аутор приказује књигу F. C. Wernera, Wortelemente lat. griech. Fachausdrücke, Halle/Saale 1968.

Приказ на немачком.

501. Kastrati Jup, Për historinë e ortografisë shqipe, Përparimi XVII, 7 (1971, Priština) 8°, 607—632; 8 (1971) 703—721; 9 (1971) 786—805.

502. Katičić Radoslav, Antroponimia ilire dhe etnogjeza e shqipterëve, Përparimi XVIII, 10—11 (1972, Priština) 8°, 1013—1017.

503. Katičić R[adoslav], Epirska plemena i njihov jezik, ЖА XXI, 2 (1971) 375—380.

Резиме на немачком.

504. Katičić R[adoslav], Mikenski tekstovi i grčka filologija, ЖА XXI, 1 (1971) 15—17.

505. Kelmendi mr Ahmet, Përkimet fonetike të gjuhës shqipe me gjuhët e tjera indoevropiane, Jehona IX, 1 (1971, Skoplje) 8°, 79—95; 3 (1971) 42—50; 5 (1971) 52—59; 8 (1971) 53—67.

506. Killen J. T., v. br. 480.

507. Klajn Ivan, Carducci e il linguaggio poetico tradizionale. Linguistica XII (1972) str. 107—123.

Resumé v srbohrvaščini.

508. Kovačec August, La place de l'adjectif épithète en istroroumain, SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 73—91.

509. Којић Светлана, Janus Bifrons, Прилог хетероклитичним основама *n/r/t*, ЖА XXI, 1 (1971) 175—176.

510. Kongoli Baki, Données sur les temps et la rythmique dans la musique populaire albanaise. Во: Материјали, I, 261—274.

Со 11 песни во прилог.

Резиме на македонски.

511. Cortelazzo Manlio, Tracce dell'antico dialetto veneto di Pirano. *Linguistica* XII (1972) str. 31—40.

Resumé v slovenščini.

512. Kostallari Androkli, Gjuha e sotme letrare shqipe dhe disa probleme themelore të drejtshkrimit të saj, *Përparimi* XVIII, 12 (1972, Priština) 8°, 1033—1081.

513. Костак др Страхина К., Уџбеници немачког језика код Срба у XVIII веку, *ГФФНС* XV/2 (1972) 511—550 [535—550 факсимили].

514. Коштутић Владета Р., Шпанска метрика и њене могућности у нас, *АФФ* 10 (1970) 249—264.

Резиме на шпанском.

515. Kravar M[iroslav], Une analogie russe de l'aoriste intemporel grec, *ЖА* XXII (1972) 111—120.

Резиме на српскохрватском.

516. Kravar M[iroslav], Quousque über das historische Präsens?, *ЖА* XXI, 1 (1971) 155—158.

517. Kravar M[iroslav], O makedonskom prijevodnom heksametru, *ЖА* XXI, 1 (1971) 27—42.

Аутор анализира структуру македонског хексаметра у преводу одабраних одломака из Хомера М. Д. Петрушевског.

Резиме на немачком.

518. Kraljević G., Jedan do sada nepoznat prijevod II pjevanja Vergilijeve Eneide, *ЖА* XXI, 2 (1971) 601—613.

Резиме на немачком.

519. Krasniqi Ymer, Veçori fonetike dhe morfologjike të së folmes së fshatit Tërpezë, *GjASShF* I—1971 (1972, Priština) 167—174.

520. Krstić Zdenka, Nemački kroz razgovor, izd. Kolarčev narodni univerzitet (1972, Beograd) XII+231.

Са предговором издавача.

521. Купхандаки Лакман, Јазичната ситуација во Индија, *ЛЗБ* XVIII, 2 (1971) 14—21.

Превел од англискиот ракопис Владимир Цветковски.

522. Leslie Annabella, v. br. 588.

523. Lee M. G., Two Difficult Lines in Tragedy, *ЖА* XXII (1972) 90.

Аутор расправља о стиху 1371. Есхиловог Агамемнона и о стиху 263. Еурипидових Бакха.

524. Лопатникова Н. Н., в. бр. 573.

525. Luboteni Gani i Vokshi Hasan, Učimo albanski za I i II razred srednjih škola, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAP Kosova (1972, Priština) 8°, 1—160.

526. Luka Jak, Përdorimi i fjalës „që“ në gjuhën shqipe, Përparimi XVII, 8 (1971, Priština) 8°, 676—689.

527. Meissenburg E., Altägyptische, -griechische und -römische Brettspiele, ЖА XXII (1972) 171—182.

528. Mancuso Vincenzo T., Postilla al Canto VII dello Inferno, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+290—296.

Со 22 библ. единици.

Резиме на македонски.

529. Mann E. Stuart, Shqipja si gjuhë indoevropiane, Jehona IX, 10 (1971, Skopje) 8°, 13—17.

530. Margetić L[ujo], Psefizma o osnivanju grčke kolonije na otoku Korčuli, ЖА XXI, 1 (1971) 189—204.

Резиме на италијанском.

531. Maricki-Gadanski Ksenija, I'. Μπαμπινιώτη — II. Κοντού: Συγχρονική γραμματική τῆς Κοινῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Θεωρία. Ἀσκήσεις. — Ἀθήναι, 1967, σ. 262, ЖА XXI, 2 (1971) 696—699.

Приказ на српскохрватском.

532. Марицки — Гађански Ксенија, Nam certe ex vivo centauri non fit imago, ЖА XXI, 2 (1971) 417—428.

Аутор расправља о проблему Кентаура, са посебним освртом на ово питање код Лукретија и Горгије.

Резиме на немачком.

533. Марицки-Гађански Ксенија, О Платоновом Филебу, ЖА XXI, 1 (1971) 123—129.

Резиме на немачком.

534. Marcovich M[iroslav], Voces animantium and Suetonius, ЖА XXI, 2 (1971) 399—416.

535. Marcovich M[iroslav], Eighty fresh Hippolytean emendations, ЖА XXI, 2 (1971) 635—658.

536. Marcovich M[iroslav], The First Foot Dactyl in Aeschylus, ЖА XXII (1972) 35—38.

537. Martinet André, Struktura dhe gjuha, Jehona X, 4 (1972, Skopje) 8°, 59—66. Предео са француског Р. Ј. Бина.

538. Medić dr Ivo, Njemačka gramatika za svakoga. Deutsche Grammatik für jedermann, drugo pregledano izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1971, Zagreb) 194+2[2].

539. Mika dr Cvjetko, Talijanski jezik. Gramatika, izd. Viša ekonomska škola (1971, Split) [1]+102.

540. Migliorini Bruno, v. br. 614.

541. **Migliorini Bruno**, Taccio e cionco: due parole toscane per „fortè“. *Linguistica* XII (1972) str. 125—127.

Resumé v slovenščini.

542. **Mihailović Živka**, De ili par: prilog proučavanju pasiva kod francuskog glagola. *Живи језици*, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 25—35.

543. **Mihailović Ljubomir**, *A Grammar of Spoken English*. By Harold E. Palmer and F. G. Blandford. Third edition. Revised and rewritten by Roger Kingdon. W. Heffer and Sons, Cambridge. 1969. XX+341. ФП I—IV (1971, Београд) 190—192.

Приказ.

544. **Михајловић Младен**, Семантичке функције елиптичних реченица у савременом енглеском језику, АФФ 9 (1969) 213—239.

Резиме на енглеском.

545. **Mihevc — Gabrovec Erika**, K. Mistakis, The Language of Romanos the Melodist. *Byzantinisches Archiv*, Heft 11. München, Beck 1967, ЖА XXI, 1 (1971) 343—344.

Приказ на словеначком.

546. **Mihevc-Gabrovec Erika**, L'infinifif du passif avec les verba iubendi, ЖА XXII (1972) 91—97.

Аутор расправља о употреби инфинитива пасива у посткласичном грчком.

547. **Мовшовић Н. А.**, н. бр. 573.

548. **Мојашевић Миљан**, Од патриотизма до национализма у немачкој германистици, АФФ 9 (1969) 313—359.

Резиме на немачком.

549. **Montani Klara**, Dinamičnost didaktičkih postupaka pri usvajanju stranih jezika po audiovizuelnoj-globalnoštrukturalnoj metodi, *Govor*, br. 3 (1971, Zagreb) 35—45.

550. **Mrazović dr Pavica**, Komparativno praćenje rezultata u početnoj nastavi nemačkog jezika na bazi dva različita udžbenika, ГФФНС XV/2 (1972) 579—612.

551. **Mrazović Pavica**, Problemi interferencije u nastavi stranih jezika (Ilustrovani primeri nemačkog jezika kao stranog), ГФФНС XIV/2 (1971) 735—750.

552. **Mulaku Latif**, Mbi zanoret hundore në të folmet e Kosovës, BPSHFF IX (1972, Priština) 199—206.

Резиме на немачком.

553. **Муљачић Жарко**, в. бр. 598 и 599.

554. **Muljačić Žarko**, Genetički, tipološki i standardološki kriteriji u klasifikaciji romanskih jezika, RFFZ 10, sv. 9 (1972, Zadar) 31—47.

555. **Muljačić Žarko**, Manilo Cortelazzo: Avviamento critico allo studio della dialettologia italiana. I. Problemi e metodi. Pisa 1969. *Linguistica* XI (1971) str. 93—94.

555. Misić Stefan, Romanizmi u severozapadnoj Boki Kotorskoj, izd. Filološki fakultet Beogradskog univerziteta (1972, Beograd) 274+[1].

Наслов на француском. Са речником и литературом. Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету, 12. маја 1970, Београд.

557. Nastev Božidar, La traduction aromaine d'une poésie occitane „L'Escriveta“, Прил-МАНУ II, 1 (1971) (1)+32—45.

За ароманскиот превод на монпелиевската верзија на окситанската народна песна „Ескривета“, направен од ароманскиот учител од Крушево, Ташку Илиеску со репродукција на оригиналниот текст и преводот и анализа на двата текста. Резиме на македонски.

553. Nəzimi mī Rənzī, Përdorimi dhe diftongimi i vokaleve *i* dhe *u* në të folmen e Tetovës, Jehona X, 2 (1972, Skoplje) 8°, 56—69.

559. Николаидис Миња, Тетпокоис наставе на албанском језику, ПР год XXI бр. 3 (1971, Титоград) 9.

560. Novak Vilko, Razlikovanje slovanskih izposojenk v madžarščini. SR XIX (1971) št. 2, str. 167—187.

Pregled dosedanjih raziskav. Resumé v nemščini.

561. Nuhū Vejsel, Gjuhët në kontakt, Jehona X, 5 (1972, Skoplje) 8°, 137—144.

562. Olivier J. P., v. br. 480.

563. Oltenau Pandeale, Sur les versions neo-grecques de l'oeuvre „L'Échelle“, traduites du slavons en roumain. Прил-МАНУ II, 1 (1971) (1)+6—15.

За романскиот превод на „Лествица“, од која постојат словенски преписи и во Македонија, направен од молдавскиот митрополит Варлаам во 1618. г. Резиме на македонски.

564. Orešnik Janez, On the phonological boundary between constituents of modern Icelandic compound words. Linguistica XI (1971) str. 51—59.

Resumé v slovenščini.

565. Orešnik Janez, Four modern Icelandic devoicing rules. Linguistica XII (1972) str. 137—156.

Resumé v slovenščini.

566. Павловић Мил[ивој], Cours de langue roumaine — Introduction a l'étude du romain, București, 1967. P. 582, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 555—558.

Приказ књиге о румунском језику, по аутору неопходне онима који имају интерес за балканистичке студије.

567. Pellegrini Gian Battista, I punti alloglotti (sloveni e tedeschi) nell' ASLEP (Atlante storico-linguistico-etnografico friulano). Linguistica XII (1972) str. 173—194.

Resumé v slovenščini.

568. Penavin dr Olga, Néhány szó a Jugoszláviai székhelytelepekről — Különös tekintettel székhelykévéré — Skorenovac [Nekoliko reči o sekuljskim naseljima u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na Skorenovac], ГФФНС XV/2 (1972) 743—759.

- 569. Pervaz dr Draginja**, Refleksivne konstrukcije u delima ser Tomasa Malorija, ГФФНС XIV/2 (1971) 555—575.
- 570. Petersmann H.**, Zum Schluss von Aischylos' Sieben geben Theben, ЖА XXII (1972) 25—34.
- 571. Петровић Нада**, Quelques reflections sur les valeurs logiques des conjonctions *quand* et *pendant que*, ФП III—IV (1970, Београд) 147—152.
- 572. Петровић Нада**, Léon Warnant, Dictionnaire de la prononciation française, ФП III—IV (1970, Београд) 188—190.
Приказ.
- 573. Петровић-Танасијевић Нада**, Н. Н. Лопатникова, Н. А. Мовшович: Lexicologie du français moderne, Москва, Высшая школа 1971, Живи језици, књ. XIII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 113—115.
Приказ.
- 574. Petrović-Tanasijević Nada**, Postoji li infinitivna rečenica u savremenom francuskom jeziku, ФП I—IV (1971, Београд) 121—130.
Резиме на француском.
- 575. Петрушевска Душица**, За подобро информирање во микенологија, ЖА XXI, 1 (1971) 19—25.
Резиме на француском.
- 576. Петрушевска Душица**, Порекло ореола и античка епска традиција, ЖА XXI, 2 (1971) 615—620.
Резиме на француском.
- 577. Петрушевски М[ихаил] Д.**, Белешки кон неколку Хесихиеви глоси, ЖА XXII (1972) 121—130.
Резиме на француском.
- 578. P[etruševski] M[ihail] D.**, Un nouvel idéogramme de Cnossos, ЖА XXI, 2 (1971) 398.
- 579. Плана др Шефкет**, Албанске народне песме о препознавању мужа и жене из околине Гостивара с освртом на остале песме с том темом. Во: научен собир, 123—130.
- 580. Plastre Guy**, Funkcije jezičnih laboratorija, Govor, br. 3 (1971, Zagreb) 79—94.
- 581. Plomteux Hugo**, Un presento slavisimo in friulano: *zave* „rospo“. Linguistica XII (1972) str. 195—206.
Resumé v slovenščini.
- 582. Polovina dr Pero**, Francuski pravopis. Sa vežbama u laboratoriji i slušaonici, izd. „Naučna knjiga“ (1971, Beograd) VI+[I]+168.
- 583. Popović dr Božidar**, Međunarodni jezik nekad i sad. Promene društvenih uslova menjaju i gledanje na ovaj problem, drugo dopunjeno izdanje, izd. Savez esperantista Jugoslavije (1970, Beograd) 47.

Проширено предавање одржано на више народних и радничких универзитета и других јавних трибина у Србији и Босни.

584. Prâpcea dr Theodor, La transplatation d'une danse ouest-europénne chez les Macédo-Roumains de Gopech. Во: Материјали, I, 289—293.

За кадрилот што се игра во Гопеш (Битолско) од Ароманците.

Резиме на македонски.

585. Pudić dr Ivan, Gotski jezik I. Istorijiska gramatika, izd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije (1972, Beograd) XII+[3]+224.

586. Puratić Ž[eljko], Neki prepjevi i preradbe Ovidijevih pjesama u hrvatskoj književnosti (Dubrovnik, Hvar, Zadar) 16—19 stoljeća, ЖА XXII (1972) 217—244.

Резиме на француском.

587. Puratić Ž[eljko], Utjecaj rimskog pjesnika Ovidija na hrvatskog književnika Džona Palmotića (1607—1657) iz Dubrovnika, ЖА XXI, 2 (1971) 581—600.

Резиме на француском.

588. Радовановић Карин, Annabella Leslie: Written English today. London, Macmillan, 1971, pp. XII+304, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 118—119.

Приказ.

589. Raka Fadil, Veçoritë e foljeve ndihmëtare në të folmen e Kaçanikut, Përparimi XVII 1 (1971, Priština) 8°, 40—44.

590. Regula Moritz, Forme, emploi et construction de l'impersonnel. Linguistica XII (1972) str. 207—218.

Resumé v slovenščini.

591. Reynolds L. D., v. br. 428.

592. Ricker-Bukumirović Renata, Nemački u svakoj prilici. Serbo-croatische für jede Gelegenheit, deseto izdanje, izd. „Naučna knjiga“ (1972, Beograd), [5]+104+[2].

593. Robert Claude, Les préverbes slaves (problèmes de diachronie), ФП I—IV (1972, Београд) 1—12.

594. Roglić Vera, Neke upotrebe imperfekta u francuskom jeziku i kako se one prevode na srpskohrvatski jezik, Mostovi, II, sv. 3 (1971, Beograd) 213—216.

595. Reusch Helga, v. br. 433.

596. Sabadini Remigio, v. br. 429.

597. Савић Момчило, в. Основне функције српскохрватског аориста и румунског простог перфекта у светлости романских и балканских језика, бр. 917.

598. Savić Momčilo D., Žarko Muljačić, Introduzione allo studio della lingua italiana, Torino, Einaudi 1971, str. 388, ФП I—IV (1972, Београд) 131—133.

Приказ.

599. Savić Momčilo D., Žarko Muljačić, *Fonologija generale e fonologia della lingua italiana*, ФП I—II (1970, Београд) 188—190.

Приказ, повољан.

600. Savić Momčilo D., *Il trapassato remoto nelle tre redazioni del romanzo manzoniano*. *Linguistica* XII (1972) str. 219—227.

Resumé v srbohrvaščini.

601. Savić Momčilo D., *Jedna studija o preteritu u italijanskom jeziku* — Mitja Skubic, *Contributi alla storia del preterito nello italiano*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, *Razprave* VII/8, str. 343—400 (1—58), Ljubljana 1970, ФП I—IV (1972, Београд) 125—131.

Приказ.

602. Savić Momčilo D., Pavao Tekavčić. *Današnji istroromanski dijalekt Vodnjana*, ФП I—IV (1969, Београд) 171—174.

Приказ, повољан.

603. Savić Momčilo D., Средства за исказивање прошлости у дневној штампи неких европских језика, АФФ 10 (1970) 295—334.

Резиме на немачком.

604. Savić Momčilo D., Heinrich Stobitzer, *Aspekt und Aktionsart im Vergleich des Französischen mit dem Deutschen, Englischen und Italienischen*, ФП I—II (1970, Београд) 190—194.

Приказ.

605. Sadiku Zeqir, *Transponimi i kuptimeve aspektorekohore të kohës së tashme* PPSHP VII (1971, Призрен) 1—18.

606. Svane Gunar, *Lëvizjet në fushën e sistemit foljor të shqipes*, *Jehona* IX, 10 (1971, Скопље) 8°, 18—29.

607. Sedaj E[ngjëll], *Iliret dhe Iliria të autoret antike*, Tiranë, 1965. 591 str. + 2 karte, ЖА XXII (1972) 248—249.

Приказ на српскохрватском.

608. Sedaj Engjëll, *Pse Fjalori latinisht-shqip i ka 25 germa?* BPSHP IX (1972, Приштина) 517—519.

Резиме на француском.

609. Sejdiu Chefki — Gashi Skënder, *Si t'i shkruajmë emrat e huaj (Vështirim Rregullave të drejtshkrimit të shqipes)*, *Përparimi* XVII, 2 (1971, Приштина) 8°, 165—173.

610. Seyfarth Wolfgang, v. br. 433.

611. Shiloah Amnon, *Les chants de noc dans la tradition musicales des juifs de Joanina*. Во: Материјали, II, 201—210, со примери.

Резиме на македонски.

612. Simoniti P., *Humanist Luka iz Dobropolj (Lucas Agathopedius ali Gutenfelder)*, ЖА XXII (1972) 203—216.

Резиме на немачком.

613. Scot Jean, v. br. 434.

614. Scubic Mitja, Bruno Migliorini — Carlo Tagliavini — Piero Fiorelli, Dizionario d'ortografia e di pronunzia, Torino, Edizioni RAI Radiotelevisione Italiana, 1969, str. CVII+343, ФП I—IV (1972, Београд) 139.

Приказ.

615. Skubic Mitja, v. br. 601.

616. Skubic M[itja], Il congiuntivo nei più antichi testi non letterari veneziani, ЖА XXII (1972) 195—202.

617. Skubic Mitja, Il congiuntivo nei primi testi letterari in volgare veneto. Linguistica XII (1972) str. 229—257.

Resumé v slovenščini.

618. Scubic Mitja, Contributi alla sintassi del verbo nei dialetti veneti: il congiuntivo. Linguistica XI (1971) str. 71—84.

O konjunktivu pri Giacintu Gallineju in v današnjem italijanskem govoru v Piranu. Resumé v slovenščini.

619. Skubic Mitja, Manlio Cortelazzo, Avviamento critico allo studio della dialettologia italiana, I, Pisa, Pacini editore, 1969, str. 368, ФП I—IV (1972, Београд) 138.

Приказ.

620. Skubic Mitja, Novešja dela s področja proučavanja italijanskega jezika, ФП I—IV (1969, Београд) 162—171.

Приказ.

621. Scubic Mitja, Soprannomi nella parlata veneta di Pirano. Linguistica XI (1971) str. 85—92.

Resumé v slovenščini.

622. Skubic Mitja, Sosledica časov v beneškem govoru Pirana. SR XX (1972) št. 1, str. 127—134.

Resumé v italijanščini.

623. Spalatín Leonardo, The Definite Article, SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 189—195.

624. Stipčević Nikša i Franchi Erio, Italijanski u 40 lekcija, izd. „Prosveta“ (1972, Beograd) 405+[1].

625. Stojanović dr Miodrag V., Latinski prevod „Hasanaginice“, Нств св. 37—38 (1971, Београд) 59—64.

O верном и тачном преводу, колико то карактер и стих латинског језика омогућавају, Бура Ферића-Гвозденице, дубровачког латинисте XVIII века.

Резиме на француском.

626. Sušjan Ante, La lingua italiana. Per il primo corso d'italiano del Seminario di filologia romanza della Facoltà di lettere e filosofia. Ljubljana, Univerza. 1972. 8°. Dva dela: Gramatica, esercizi, letture (419 str.); Esercizi, di traduzione (26 str.).

- 627. Tagliavini Carlo**, v. br. 614.
- 628. Текавчић Паво**, в. бр. 602.
- 629. Tekavčić Pavao**, Intorno al dignanese „zon“, „zoyn“, 'andiamo', SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 121—130.
- 630. Tekavčić Pavao**, Problematika istroromanskih studija, Dometi 4, br. 7 (1971, Rijeka) 56.
- 631. Tekavčić Pavao**, Sull'alternanza morfematica nel verbo italiano. Linguistica XII (1972) str. 269—300.
Resumé v srbohrvaščini.
- 632. Thiry H.**, La diffusion du muthe de Cerbère (ca 540—400), ЖА XXII (1972) 61—70.
- 633. Tomić Mišeska Olga**, Prevođenje engleskog člana na srpskohrvatski jezik, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 55—65.
- 634. Томовски Душан**, Фонологизацијата на некои алафони во германскиот јазик. (Дијахроничка анализа), ГЗФФ 24—25 (1972—1973) (1)+356—363.
Со 4 библ. единици.
Резиме на англиски.
- 635. Томовски др Душко**, Преминување на некои јаки германски глаголи од еден аблаутен ред во друг, ГЗФФ 23 (1971) (1)+480—491.
Со 14 библ. единици. Резиме на германски.
- 636. Traerup Birthe**, Rhythm and Metre in Albanian Historical Folk Songs From Kosovo (Drenica) Compared With the Epic Folk Songs of other Balkan Peoples. Во: Материјали, I, 247—260.
Со 1 песна во прилог. Резиме на македонски.
- 637. Thomaj Jani**, Problemet e frazeologjisë së gjuhës shqipe, Jehona IX, 9 (1971, Skopje) 8°, 55—9.
- 638. Qosja Rexhep**, Shkrimtarët dhe gjuha letrare (Kumtesë e mbajtur në Kongresin I të drejtshkrimit), Jeta e re XXIV, 6 (1972, Priština) 8°, 949—955.
- 639. Ushaku Ruzhdi**, Një vështrim struktural dhe semantik i disa shprehjeve dhe frazeologjive detare të së folmes shqipe të Ulqinit, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 123—149.
Резиме на француском.
- 640. Uhlik Rade**, Glagolski prilog sadašnji u ciganskom, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. IX 7 (1972, Sarajevo) 129—160.
Разматрања значења и употребе овог глаголског прилога попраћена су мноштвом аутентичних примјера из циганске живе говорне праксе.
Резиме на њемачком.

641. Farago dr Jozsef, Novak und Gruja, zwei balkanische Helden in der ungarischen Folklore. Во: Материјали, I, 79—83.

Резиме на македонски.

642. Ferati Vjollca, Vështrim emrave të luleve në gjuhën shqipe, Përparimi XVIII, 8 (1972, Priština) 8°, 746—757.

643. Fiedler Renate, v. br. 433.

644. Filipović Rudolf, Problems of Contrastive Work. The Yugoslav Serbo-croatian-English Contrastive Project So Far, SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 19—54.

645. Fiorelli Piero, v. br. 614.

646. Fisiak Jacek, v. br. 657.

647. Flora Radu, Slovenačke leksičke posudenice u istrorumunskom. Linguistica XII (1972) str. 67—94.

Resumé v romunščini.

648. Franchi Erio, v. Stipčević Nikša i Franchi Erio, br. 624.

649. Hajdari Ahmet, Fonetika korektive dhe vendi i saj në mësimin e gjuhës amtare, Jehona X, 8 (Skoplje) 8°, 105—127.

650. Halimi Mehmet, Mbi disa togfjalështa popullorë, Jehona X, 7 (1972, Skoplje) 8°, 77—84.

651. Halimi Halit, Zanoret hundore të shqipes dhe roli i tyre fonologjik, Jehona X, 10 (1972, Skoplje) 8°, 87—90.

652. Hamp Eric P., Albanian vrap, MJ XXIII (1972) (285) (1).

Соопштение.

653. Haxhihasani Qemal, Données sur la figuration dans la poésie lyrique populaire albanaise. Во: Материјали, I, 97—106.

Резиме на македонски.

654. Horga Damir, Sistem fonetskih grešaka Francuza koji uče ruski, Govor, br. 3 (1971, Zagreb) 67—78.

655. Samaj Martin, Sprovë për gjetjen e kritereve në analizën e emnavet të vend-banimeve, Përparimi XVII, 3 (1971, Priština) 8°, 231—235.

656. Цветковски Владимир, в. бр. 521.

657. Цветковски Владимир, Jacek Fisiak, A Short Grammar of Middle English. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa 1970. 8°. 140 стр., ФП I—IV (1972, Београд) 124—125.

Приказ.

658. Cernecca Domenico, Morfologia del dialetto di Valle d'Istria. Il nome e il pronome, SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 99—120.

659. **Zimmermann Christa**, v. br. 433.
660. **Црепајац Љиљана**, Уз историју грчког плусквамперфекта, ЗбФФ XI, 1 (1970) 27—33.
Резиме на француском.
661. **Џабег Егрем**, Mbi disa çështje të traditës së shkrimit dhe të drajtshkrimit të shqipes (Kumtesë e mbjatur në Kongresin I të drejtshkrimit), Jehona X, 9 (1972, Skoplje) 8°, 3—17.
662. **Џабег Егрем**, Problemi i vendit të formimit të gjuhës shqipe (Kumtesë e mbajtur në Kuvendin I të studimeve ilire), Jehona X, 7 (1972, Skoplje) 8°, 48—76, Përparimi XVIII, 10—11 (1972, Priština) 8°, 947—972.
663. **Chadwick J.**, v. br. 480.
664. **Čop Bojan**, Indogermanica minora, I. Sur les langues anatoliennes. Zu den anatolischen Sprachen. K anatolskim jezikom. Ljubljana, SAZU. 1971, (V)+146+(I) str. 8°.
(Razprave, razred za filološke in literarne vede, 8).
665. **Čop B[o]jan**, Zu einigen Fällen der Dissimilation der Anlautsgruppe *bhdh- und ähnl. im Griechischen, ЖА XXI, 2 (1971) 371—374.
666. **Čop Bojan**, Zu ein paar glottogonischen Fällen. Linguistica XI (1971) str. 35—49.
Razlaga sedmih indoevropskih besed. Resumé v slovenščini.
667. **Čop Bojan**, Zur mediopassiven 2. und 3. Person Dualis im Indogermanischen. Linguistica XII (1972) str. 41—56.
Resumé v slovenščini.
668. **Chérel Albert**, Engleski bez muke, izd. „Nolit“ (1971, Beograd) XIII+509+[1].
669. **Chérel Albert**, Engleski bez muke, izd. „Nolit“ (1972, Beograd) XIII+509.
670. **Chérel Albert**, Italijanski bez muke, izd. „Nolit“ (1970, Beograd) VI+400.
671. **Chérel Albert**, Italijanski bez muke, peto izdanje, izd. „Nolit“ (1972, Beograd) VI+400.
672. **Chérel Albert**, Nemački bez muke, izd. „Nolit“ (1972, Beograd) VIII+412.
673. **Chérel Albert**, Francuski bez muke, peto izdanje, izd. „Nolit“ (1972, Beograd) VII+485.
674. **Šimunović Agaeza**, Gramatika govora, Govor, br. 3 (1971, Zagreb) 47—54.
675. **Šimunović Agaeza**, Zašto u AVGS metodi ne pristupamo istovremeno pisanom i govornom aspektu jezika, Govor, br. 3 (1971, Zagreb) 55—65.
676. **Škerlj Stanko**, Alle origini della 1ª pl. dell' indicativo presente in -iamo. Linguistica XI (1971) str. 3—22.
Resumé v slovenščini.

677. **Škreb Zdenko**, Stilprobleme des Urfaust, ПФ I—IV (1969, Београд) 1—17.

Аутор се критички осврће на ранија испитивања прве редакције Гетеовог Фауста; паралелно употребљени разни стилови у делу младог Гетеа налажу употребу временске координате у анализи.

Резиме на српскохрватском.

678. **Škunca Stanislav**, v. br. 430.

679. **Shkurtaј Gjovalin**, Rreth disa veçorive të gjuhës së këngëve popullore. Jehona IX, 8 (1971, Скопје) 8°, 119—130.

680. **Šmaus dr A.**, Nemački u 100 lekcija, 14. izdanje, izd. „Prosveta“ (1971, Београд) 286+[1].

681. **Schneider Johannes**, v. br. 433.

682. **Šonje Š.**, Neka pitanja silabacije grčkog i latinskog jezika, ЖА XXII (1972, 99—110.

683. **Shuteriqi Dhimitër**, Shkrimtarët dhe drejtshkrimi (Kuntesë e mbajtur në Kongresin I të drejtshkrimit), Jehona X, 10 (1972, Скопје) 8°, 43—48.

V Балканологија

684. **Ajeti Idriz**, Contribution a l'étude de l'origine de quelques noms de lieu du Monténégro, BPSHFF IX (1972, Приштина) 8°, 59—66.

Аутор указује на обиље назива албанског порекла у топонимији Црне Горе.

Резиме на српскохрватском.

685. **Antoniević dr Dragoslav**, Die Kreissymbolik in der Folklore der Balkanvölker. Во: Материјали, I, 107—114.

Резиме на македонски.

686. **Gadanski I[van]**, The Vitality of Some Ancient Balkan Motifs as Found in Serbocroatian Epic Poetry, ЖА XXI, 1 (1971) 313—324.

687. **Deanović Mirko**, Ancora sull' Atlante Linguistico Balcanico. Linguistica XII (1972) str. 57—59.

Resumé v srbohrvaščini.

688. **Ismajli Rexhep**, Disa fjalë shqipe në maqedonishte, GjASShF I—1971 (1972, Приштина) 8°, 159—165.

Аутор указује на неке речи албанског у македонском језику.

689. **Katičić Radoslav**, Drei altbalkanische Nomina sacra, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. IX/7 (1972, Сарајево) 105—128.

У раду се разматрају три именске скупине са именима повезаним с вјером и обрадом (*nomina sacra*), и то оне што се везују за особна имена *Bato*, *Candalio* и

Bindho „сва три потврђена на сјеверозападном Балкану, односно у Источним Алпама“.

Резиме на српскохрватском.

690. Кауфман Николај, Свадебные песни сербов и болгар. Во: Материјали, II, 167—172.

Резиме на македонски.

691. Китановски Дано, в. бр. 692, 698, 702 и 709.

692. Кнежевиќ др Сребрица, Птиците во фолклорот и во симболиката кај балканските народи. Во: Материјали, I, 115—130.

Прев. од српскохрв. Дано Китановски.

Резиме на англиски.

693. Kovačec August, v. La place de l'adjectif épithète en istroroumain, br. 508.

694. Comișel Emilia, Traits caractéristiques communs du domaine de la l'architecture dans le folklore macédonien et roumain. Во: Материјали, I, 229—246.

Со преглед на кратенките и неколку термини. Резиме на македонски.

695. Материјали од II меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор. Охрид, 7 и 8 јули 1971 година, I МФ IV, 7—8 (1971) 333.

Содржи реферати на тема: 1. Симболиката во народното творештво на балканските народи; 2. Ритмиката во народната музика на балканските народи; 3. Класификацијата на народните ора од балканското подрачје. Напоредни заглавја на француски.

696. Материјали од II меѓународен симпозиум за балканскиот фолклор (под покровителство на Унеско), Охрид, 7 и 8 јули 1971 година, II, МФ V, 9—10 (1972) 214.

Содржи: IV: Свадебни обреди, игри и песни кај народите на Балканот со дискусија. Напоредно заглавие на француски.

697. Mladenović dr Živomir, Some Common Symbols in Modern Greek, Macedonian and Serbo-Croat Folk Poetry. Во: Материјали, I, 85—92.

Резиме на македонски.

698. Недељковиќ Вук, Ајдутот како лик и симбол во фолклорот на балканските народи. Во: Материјали, I, 93—96.

Прев. од српскохрв. Дано Китановски. Резиме на француски.

699. Павловиќ Мил[ивој], Балканистичке смернице и нове појаве у науци о румунском и вулгарно-латинском језику, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 479—484.

Аутор укажује на неколико најновијих студија које дају материјал о пасловној теми.

700. Павловиќ Мил[ивој], Три питања за балканистичку лингвистику. — Bulletin de la Société de Linguistique, LXI—LXIII, ЈФ XXVIII св. 3—4 (1970) 475—478.

Приказ часописа.

701. Petrescu dr Paul, Symboles archaïques dans l'art populaire des peuples balkaniques. Во: Материјали, I, 173—180.

Резиме на македонски.

702. Плана др Шефкет, Симболиката на албанските и македонските народни песни за броевите. Во: Материјали, I, 69—78.

Прев. од српскохрв. Дано Китановски. Резиме на француски.

703. Plana Šefcet, Albanske i makedonske narodne pesme o brojevima, BPSHFF IX (1972, Priština) 8°, 207—215.

Резиме на англиском.

704. Popa Ioan, Les cortèges aux masques chez les roumains et chez les bulgares de Banat. Во: Материјали, I, 159—164.

Резиме на македонски.

705. Попвасилева Александра, Змијата како симбол на добротворство во приказните на некои балкански народи. Во: Материјали, I, 137—140.

Резиме на француски.

706. Ravnikar Bruno, Rhythm Analysis. Во: Материјали, I, 221—227 со 3 прил. Врз база на балканскиот фолклор.

Резиме на македонски.

707. Rexhepagiq dr Jashar, Disa elemente të gjuhës shqipe në të folmen e popullësisë së Plavës, GjASShF I—1971 (1972, Priština) 8°, 151—157.

Аутор укажује на неке елементе албанског у говору становништва Плава.

708. Rubeša Ante, O ilirskoj nomenklaturi naših krajeva, Istarski mozaik IX. br. 3 (1971, Pula) 93—96.

709. Стојанчевик др Видосава, Обреди на воведување (иницијација) во свадбените обичаи кај Србите, Македонците и косовско-метохиските Албанци. Во: Материјали, II, 17—31.

Прев. од српскохрв. Дано Китановски.

Резиме на француски.

710. Tekavčić Pavao, v. Problematika istroromanskih studija, br. 630.

711. Hrovatin dr Radoslav, Rythme élevant dans les chansons populaires de Slaves de la péninsule des Balkans. Во: Материјали, I, 197—209.

Резиме на македонски.

712. Çabej Eqrem, Kontributi i shqipes në forcimin e lidhjes gjuhësore ballkanike (Referat i mbajtur në Kongresin I Ndërkombëtar të Studimeve ballkanike e të Evropës Juglindore në Sofje, 1966), Përparimi XVII, 3 (1972, Priština) 8°, 209—221.

Аутор укажује на допринос албанског у јачању балканских језичких веза.

713. Šoptrajanov Georgi, Le suffixe *-ul/-ula* dans les langues Balcaniques, ФП I—IV (1969, Београд) 67—85.

О пореклу суфиксе *-ул/-ула*, његовој продуктивности и проширености у свим балканским јединицама.

VI Старословенски језик

714. Антиќ Вера, Кирил Солунски, Скопје, 1970, МЈ XXII (1971) 139—140 (13—14).

Приказ за изданието на МАНУ.

715. Антиќ Вера, „Панонски легенди“, Скопје 1970, ЛЗБ XVIII, 1 (1971) 86—87.

Приказ.

716. Bezić Jerko, Pregled dosadašnjih rezultata u istraživanju glagoljaškog pjevanja, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 115—132.

717. Б[опшковић] Р[адосав], Светозар Николић, Nomina agentis у старословенском језику (посебан отисак из ЈФ XXVII — докторска дисертација). Београд 1967, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 513—517.

Приказ, врло похвалан, уз напомену да ову „монографију, неће моћи обићи ниједан лингвист који се буде бавио проблемима суфикса у словенским језицима“.

718. Bošnjak Mladen, O hrvatskom glagoljskom prvotisku, v. br. 814, Dodatak. XXXI—XLIV.

719. Bratulić Josip, Apokrif o Prekrasnom Josipu u hrvatskoj književnosti, RSI, knj. 7 (1972, Zagreb) 31—122.

Резиме на њемачком и руском.

720. Bratulić Josip, Glagoljica i glagoljaši u Poljicima, Poljički zbornik, sv. II (1971, Zagreb) 141—149.

721. Bratulić Josip, Povijesne odrednice istarskoga glagolizma, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 333—346.

722. Bratulić Josip, Успенский сборник XII—XIII вв. Издание подготовили О. А. Князевская, В. Г. Демьянов, М. В. Ляпон, под редакцией С. И. Коткова. Академия наук СССР, Институт русского языка, Москва 1971, str. 752 + prilozi, format 20,5 x 25,5, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 154—158.

Приказ.

723. Vuković Jovan, Značaj hrvatske glagoljice za razvitak naših nacionalnih kultura, Slovo br. 21 (1971, Zagreb) 31—39.

724. Георгиев Емил, Съществува ли още глаголически въпрос в славянската филология, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 95—113.

725. Golub Ivan, Rad Ivana Paštrića na izdavanju glagoljskih liturgijskih knjiga. Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 377—387.

С 4 репродукције.

726. Grabar Biserka, Apokrifna djela apostolska u hrvatsko-glagoljskoj literaturi (Nastavak iz Radova knj. 6), RSI, knj. 7 (1972, Zagreb) 5—30.

Резиме на њемачком.

727. Graciotti Sante, Hrvatska glagoljska književnost kao kulturni posrednik između evropskog zapada i Istočnih Slavena, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 305—323.

728. Димитровски Тодор, Кон Миклошичевата теза за потеклото на старословенските глаголки именки образувањи од свршени глаголи. Во: Предавања, V, стр. (1) + 59—64.

729. Dorčić Vinko, Svjedočanstvo Bašćanske ploče, Marulić IV, br. 1 (1971, Zagreb) 55—57.

730. Du Feu Veronica M., The Glagolitic Mss in the Bodley Library, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 301—303.

С репродукцијом.

731. Драгојловић Драгољуб, Прилог проучавању симболике минијатура српског Минхенског псалтира, Саринар н.с., књ. XXI (1972) 171—175.

Резиме на француском.

732. Dujčev Ivan, v. br. 787, 788, 789 i 792.

733. Ekl Vanda, Kožičić: Od bitiē redovničkoga knjižice, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 223—226.

С 3 репродукције.

734. Жуковская Лидия П., О глаголической традиции в славянском евангелии апракос, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 351—358.

735. Илиевски др Петар Хр., Културно-просветната улога на манастирот Пречиста-Кичевско. Во: I научен собир, 73—79.

За еден ракопис од XIX век кој содржи Дамаскинови слова а се наоѓа во Универзитетската библиотека „Светозар Марковиќ“ во Белград.

736. Keipert Helmut, Ksl. priimateлице und Verwandtes, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 85—92.

Сажетак на хрватском.

737. Király Péter, K otázke cyrilometodejských tradícií v Uhorsku: otázka hlaholských pamiatok, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 291—300.

738. Kulundžić Zvonimir, O mjestu tiskanja ovoga Misala, v. br. 814, Dodatak, LXIX—LXXIX.

739. Kurzová-Ribarova Zdenka, Iz proučavanja imperativa u staroslavenskom jeziku (Negativni imperativ u staroslavenskom jeziku u usporedbi sa stanjem u drugim slavenskim jezicima, osobito u češkom), Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 52—84.

Резиме на руском.

740. Linarić Nevenka, Vjekoslav Štefanić, Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije, I dio, Historijski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1969, str. 300, 4; II dio — Zagreb 1970, str. 300 + 92 table (ukupno 133 fotografije), Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 133—137.

Приказ.

741. Linarić Nevenka, Владимир Мошин, Тирилски рукописи у Повијесном музеју Хрватске. Копитарева збирка словенских рукописа и Цојсов ћирилски одломак у Љубљани, Народна библиотека Србије, Опис јужнословенских ћирилских рукописа, Том I, Уредник: Димитрије Богдановић, Српска књижевна задруга, Београд 1971, str. V—VII, 3—206+202 table.

742. Linča Elena, L'avant-propos d'épiphane à Житіє игоумена Гергія Чюдотворця, МЈ XXIII (1972) (1)+162—164 (4).

743. Львов Андрей С., Глаголица и некторые проблемы прастарославянской фонетики, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 41—70.

744. Mareš František Václav, Hlaholice na Moravě a v Čechách, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 133—199.

С 2 репродукције.

745. Matejka Ladislav, Grafemski sustavi u ranoj slavenskoj pismenosti, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 71—78.

746. Møller Kirsten, Preloženie knjig, МЈ XXIII (1972) (1)+192—202 (12).
Со 9 библ. единици.

747. Мновски Мито, Д-р Радмила Угринова-Скаловска: Старословенски јазик, Универзитет „Кирил и Методиј“ — Скопје, 1970, МЈ XXII (1971) (1)+136—138 (9—12).

Приказ за учебникот.

748. Mohorovičić Andre, Umjetnost u Hrvatskoj u doba razvoja glagoljice, Slovo, br. 1 (1971, Zagreb) 399—413.

749. Mošin Vladimir, Illuminated Manuscripts in Macedonien, MR, 1, 1, (1971) 47—50.

750. Mošin Vladimir, Prilepsko-varoški zagonetni natpis na antičkoj ploči, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 347—349.

С репродукцијом.

751. Mošin Vladimir, Heretici trojezičnici u staroslavenskom prijevodu Trioda, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 117—125.

Резиме на руском и француском.

752. Moszyński Leszek, Liturgia słowiańska i glagolskie zabytki w Polsce, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 255—273.

753. Mulc Ivana, Novootkriveni hrvatski glagoljski spomenici, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 388—397.

754. Mulc Ivana, STUDIA PALAEOSLOVENICA, Československá akademie věd, Praha 1971. Vědecký redaktor akademik Bohuslav Havránek, recenzent prof. dr. Karel Horálek, drsc., člen korespondent ČSAV, str. 420÷1, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 148—154.

Приказ.

755. N. A., Faksimilirano i kritičko izdanje Hrvojeva misala, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 192.

Рубрика „Вијести“.

756. Nazor Anica, Kulturnopovijesno značenje izdanja glagoljske tiskare u Senju g. 1494—1508, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 415—442.

757. Nazor Anica, Moshé Altbauer, Psalterium Sinaiticum, an 11th century glagolitic manuscript from St. Catherine's monastery, mt. Sinai, Makedonska akademija nauka i umjetnosti, Skopje 1971, XVI+360 str., Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 146—148.

Приказ.

758. Nazor Anica, Otvorena pitanja oko nastanka Misala iz godine 1483, v. br. 814, Dodatak, LXXXI—LXXXIV.

759. Nazor Anica, Riznica glagoljskih rukopisa. Vjekoslav Štefanić: „Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije“, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, I dio, Zagreb, 1969, II dio, Zagreb, 1970, Republika XXVIII, br. 2 (1972, Zagreb) 245—248.

Приказ.

760. Nedeljković Olga, Neke inovacije u fonološkom sistemu prvobitne glagoljice, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 79—93.

761. Nedeljković Olga, Problem strukturnih redakcija staroslavenskog prijevoda Apostola, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 27—40.

Резиме на енглеском.

762. Николић Светозар, в. бр. 717.

763. Николић Светозар, Старословенски језик. II. Примери са речником, изд. „Научна књига“ (1971, Београд) 115+[1].

764. Николовски Атанас, Македонска академија на науките и уметностите: Кирил Солунски, книга 1. и 2., Скопје, 1970 г., ПД XXVII, 5—6 (1971) (1)+369—370. Приказ.

765. Olteanu Pandele, Sur les anciennes oeuvres croato-glagolitiques chez les Roumains, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 275—289.

766. Ортаков Драгослав, Црковнословенски текстови во современото македонско музичко творештво. Во: Предавања, IV, стр. 235—240.

767. Ostrogorsky George, v. br. 787.

768. Pantelić Marija, Odras sredine u hrvatskoglagoljskim liturgijskim kodeksima 14. i 15. stoljeća, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 324—332.

769. Pantelić Marija, Sadržaj i kulturnopovijesna komponenta misalskih tekstova, v. br. 814, Dodatak, XLV—LX.

770. Pantelić Marija, Hrvatskoglagoljski odlomak „Missale festivum“, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 5—25.

С 5 репродукција; резиме на француском.

771. Petrović Ivanka, Bogorodičina čudesa u Ivančičevu zborniku, hrvatskogla-
goljskom spomeniku 14/15. st., RSI, knj. 7 (1972, Zagreb) 123—210.

Резиме на француском.

772. Petrović Ivanka, Кирил Солунски. Симпозиум 1100-годишнина од
смртта на Кирил Солунски (Скопје-Штип 23—25 мај 1969). Skopje 1970, Make-
donska akademija na naukite i umetnostite, knj. I (str. 239), II (str. 430), Slovo, br.
22 (1972, Zagreb) 142—146.

Приказ.

773. Petrović I[vanka], Cyrillomethodianum, vol. I. Thessalonique 1971, str.
VIII+227, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 188—190.

Осврт.

774. Picchio Riccardo, v. br. 793.

775. Поленаковиќ Харалампие, Грчкиот алфавит употребуван во македон-
ските книжевни текстови во текот на вековите, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 201—211.

776. Raukar Tomislav, Петар Ђорђевиќ, Историја српске ћирилице. Па-
леографско-филолошки прилози, Београд 1971. Стр. 533 (od toga na str. 233—505
reprodukcije), Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 158—168.

Приказ.

777. Саздов др Томе, Кирил Солунски (МАНУ, Скопје, 1970), КЖ XVI,
2—3 (1971) 27—28.

Приказ.

778. Samilov Michael, v. br. 791.

779. „Cyril the Thessalonian“ (МАНУ, Скопје, 1970), МР I, 1 (1971) 141.
Приказ.

780. Славева Лидија, За старославенскиот триод, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb)
93—116.

Сажетак на хрватском.

781. Словенски ракописи во Македонија, подготвил Владимир Мо-
шин во соработка со Лидија Славева, Салтана Кронеvsка и Јованка Јаќимова,
Архив на Македонија, Скопје 1971, str. 7—429+174 table (u drugoj knjizi), Slovo,
br. 22 (1972, Zagreb) 137—142.

Приказ.

782. Sreznevskij V. I., v. br. 787.

783. Tavzes Cvetana, Slovar starocerkvenoslovanskega jezika. JiS XVIII (1972/73)
št. 3, str. 118—120.

О slovarju, ki izhaja v Pragi.

784. Tandarić Josip, Grafički znakovi prvotiska, v. br. 814, Dodatak, LXI—
LXVIII.

785. Tixonravov Nikolaj, v. br. 791.

786. Tkadlčík Vojtěch, „Právníci“ v životě Metodějově, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 41—51.

Резиме на њемачком.

787. Трифуновић Ђорђе, V. I. Sreznevskij: Slavjanskij perevod chroniki Simeona Logotheta. With an introduction in Russian by George Ostrogorsky and a preface in English by Ivan Dujčev. London, Variorum reprints, 1971, стр. IV+17—37+XVI+240, Прил. XXXVIII, св. 1—2 (1972) 145.

Белешка.

788. Трифуновић Ђорђе, Ivan Dujčev: La vie de Kozma de Zographou, Хиландарски зборник, 2, Српска академија наука и уметности, Београд, 1971, 59—68, стр., Прил. XXXVIII, св. 1—2 (1972) 143.

Белешка са освртом.

789. Трифуновић Ђорђе, Ivan Dujčev: Slavia Orthodoxa. Collected studies in the history of the Slavic Middle Ages. With a preface by Ihor Ševčenko. London, ed. Variorum Reprints, 1970, 276 str., Прил. XXXVIII, св. 3—4 (1972) 279—281.

Приказ.

790. Трифуновић Ђорђе, Christian Hannick: Studien zu liturgischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek. Byzantina Vindobonensia (Herausgegeben von der Kommission für frühchristliche und ostkirchliche Kunst der Österreichischen Akademie der Wissenschaften und vom für Byzantinistik der Universität Wien), Band VI, Wien, 1972, 175 str., Прил. XXXVIII, св. 3—4 (1972) 281—282.

Приказ.

791. Трифуновић Ђорђе, Nikolaj Tixonravov: Pamjatniki otrečennoj russkoj literatury. With a preface by Michael Samilov. Vols. I & II. London, ed. Variorum Reprints, 1973, str. XII+313+IV+457, Прил. XXXVIII, св. 3—4 (1972) 284—285.

Приказ.

792. Трифуновић Ђорђе, N. L. Tunickij: Monumenta od SS Cyrilli et Methodii successorum vitas resque gestas pertinentia. With an introduction by Ivan Dujčev. London, ed. Variorum Reprints, 1972, VI+144 str., Прил. XXXVIII, св. 3—4 (1972) 289.

Белешка.

793. Трифуновић Ђорђе, Riccardo Picchio: Questione della lingua e Slavia cirillometodiana, Studi sulla questione della Università di Roma — Istituto di filologia slava, 1972, 7—120 pp., Прил. XXXVIII, св. 1—2 (1972) 143—144.

Белешка.

794. Tunickij N. L., v. br. 814.

795. Угринова-Скаловска др Радмила, в. бр. 747.

796. Угринова-Скаловска др Радмила, Јазичните особености на книжевните споменици од Охридската школа. Во: Предавања, V, стр. (1)+21—28.

Резиме на француски.

797. Угринова-Скаловска др Радмила, Македонската варијанта на црковнословенскиот јазик. Во: Предавања, IV, стр. 28—34.

Резиме на француски.

798. Угринова-Скаловска Радмила, Psalterium Siniaticum, Скопје, МАНУ, 1971, МЈ XXIII (1972) (1)+334—335 (3).

Приказ.

799. Fučić Branko, Najstariji hrvatski glagoljski natpisi, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 227—254.

С 9 репродукција.

800. Hamm Josip, Ruska redakcija u glagoljskim spomenicima, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 213—222.

801. Hamm Josip, Staroslavenska čitanka, II izdanje, izd. „školska knjiga“ (1971, Zagreb) [7]+164+[1]+10.

802. Hannick Christian, v. br. 790.

803. Хариспјадис Мара, Владимир Мошин, Ћирилски рукопис у Повијесном музеју Хрватске. Копитарева збирка словенских рукописа и Џојсов ћирилски одломак у Љубљани. Београд, Народна библиотека СР Србије, Српска књижевна задруга 1971, Библиотекар XXIV, св. 1—2 (1972, Београд) 207—209.

Приказ.

804. Hafner Stanislaus, Die slowenische Reformation und der Glagolismus. Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 365—376.

805. Hercigonja Eduard, „Liber Judith“ i Martinčev zapis „Suprotiv Turkom“ iz Novljanskog II brevijara, RZSF, sv. 12 (1971, Zagreb) 69—73.

806. Hercigonja Eduard, Napomene uz transliteraciju odabranih tekstova Misala, v. br. 814, Dodatak, XV—XXIX.

807. Horálek Karel, Potřeba nového kompendia hlaholice, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 359—363.

808. Hruškovec Tomislav, Ljepota drevne glagoljice (uz stalnu izložbu: „Glagoljica“ u prostorijama riječke „Naučne biblioteke“), Republika XXVIII, br. 2 (1972, Zagreb) 248—253.

Приказ.

809. Ševčenko Ihor, v. br. 789.

810. Šivic Alenka, Modalna raba slovanskega bimъ, bychъ, bēchъ. Linguistica XI (1971) str. 61—69.

Resumé v francoščini.

811. Štefanić Vjekoslav, Determinante hrvatskog glagolizma, Slovo, br. 21 (1971, Zagreb) 13—30.

812. Štefanić Vjekoslav, Иван Добрев, Глаголическият текст на Боянския палимпсест — старобългарски паметник от края на XI век. Българска академия на науките, Институт за български език. Sofija 1972. Str. 124+5 tabla izvan teksta. Slovo br. 22 (1972, Zagreb) 173—177.

Приказ.

813. Štefanić Vjekoslav, Misal po zakonu rimskoga dvora. Prvotisak: godine 1483. Pretisak: Zagreb 1971. Biblioteka pretisaka „Liber Croaticus“ Instituta za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Str. [1—16] + 1—426 + I—C. Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 168—173.

Приказ.

814. X., Misal po zakonu rimskoga dvora, prvotisak: godine 1483, pretisak: Zagreb, 1971, Liber, 426 str.

В. и бр. 718, 738, 758, 769, 784 и 806.

VII Српскохрватски језик

а) Фонетика (експериментална, физиолошка, фонологија)

815. Alerić Danijel, Za sustavnije pisanje nekih riječi s ijkavskim refleksom jata. Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 149—153.

816. Anić Vladimir, O akcentu složenica u hrvatskosrpskom jeziku, RFFZ 10, sv. 9 (1972, Zadar) 25—29.

817. Brozović Dalibor, O alofonskoj problematici u hrvatskoj ortoepiji (Fonemi i alofoni u standardnome hrvatskosrpskom jeziku), RFFZ 10, sv. 9 (1972, Zadar) 5—24 + tabela.

818. Brozović Dalibor, O nekim načelnim pitanjima pravopisne i ortoepske norme, Jezik XX, br. 1 (1972, Zagreb) 12—19.

819. Brozović Dalibor, Uz jedno vrijedno, ali i kontroverzno akcentološko djelo — razmišljanja o genezi, sustavu i normi (Josip Matešić, *Der Wortakzent in der serbokroatischen Schriftsprache*, Heidelberg, Carl Winter — Universitätsverlag, 1970, 8°, 345 str.), Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 123—139.

Приказ.

820. Вуковић Јован, Српскохрватска књижевна акцентуација и функционалност акцената и квантитета, Књижевни језик 1—2, Издавачко предузеће „Веселин Маслеша“ (1972, Сарајево) 47—63.

Пошто је указао на природу српскохрватског четвороакценатског система, са опозицијама узлазног и силазног тона, односно на опозицијама квантитета акцентованих и неакцентованих слогова, аутор се задржао на разматрању акустичких вриједности наших акцената (њихове *чисто грамађичке* и *грамађичко-стилстичке* функције), акценатских дублета, преношења акцената и сл.

821. Vuletić Branko, Koliko razumijemo intonaciju?, Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72, Zagreb) 71—74.

822. Ђорђевић др Бранивој, в. бр. 836.

823. Ivić Pavle, Beleška o akcentu reči *sluh*, ЗМФСФЛ XV/1 (1972) 242.

824. Ivić Pavle i Lehiste Ilse, Prilozi ispitivanju fonetske i fonološke prirode акцената u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku VI, ЗМФСФЛ XV/1 (1972) 95—137.

Са два спектрограма и шест графичких приказа.

825. **Lehiste Ilse**, в. Ivić Pavle i Lehiste Ilse, бр. 824.

826. **Magner Thomas F.**, в. бр. 842.

827. **Marković Svetozar**, О акценту неких категорија ријечи који је у супротности са акценатским системом српскохрватског standardnog jezika, *Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nazečića*, Filozofski fakultet u Sarajevu (1972, Sarajevo) 381—386.

Аутор у раду разматра акценат двије категорије ријечи: 1) акценат сложених ријечи типа *самойослуга*, *куйойпродаја*, *великосрџски*, *тйлевизија* и сл.; 2) акценат на крају или на унутрашњем слогу — тип: *майууранйй*, *асисйенйй*, *комунисйй*, *оку-йаййор* и сл.

Резиме на француском.

828. **Marković dr Svetozar**, Pravila za izgovor i pisanje glasova č, ć i dž i d (s rječnikom), друго допуњено издање, изд. Zavod za izdavanje udžbenika (1971, Sarajevo) 124+[3].

829. **Милатовић Бранислав**, Гласовна структура лирске пјесме „Вече на шкољу“ — једна могућност фоностиличког приступа поезији — ПР год. XXII бр. 9 и 10 (1972, Титоград) 4.

830. **Моловић Ј[ордан]**, Гласовне групе, КњЈ XVIII, 1 (1971) 103—104.

831. **Николаева Т. М.**, Соотношение фразовой и словесной просодии (синхронное описание). Некоторые аспекты проблемы, ЗМСФЛ XIV/1 (1971) 120—139.

832. **Николић Берислав М.**, Акценат интернационализма у савременом српскохрватском књижевном језику, НЈ н. с. XVIII, св. 4—5 (1971) 220—228.

833. **Николић Берислав**, Акценатске адаптације страних речи у савременом српскохрватском књижевном језику, КњЈ XIX, 2—3 (1972) 133—135.

834. **Пецо Асим**, Акценат речи и акценат реченице, КњЈ XVIII, 1 (1971) 1—18.

835. **Ресо Азім**, Акценат речи оријенталног порекла у српскохрватском језику, КњЈ XIX, 2—3 (1972) 125—132.

836. **Пецо Асим**, Др Бранивој Ђорђевић, Елементи српскохрватске дикције. Уметничка академија у Београду, Београд 1970, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 533—539.

Приказ, с извесним критичким напоменама у вези са обрадом акценатске проблематике.

837. **Пецо А[сим]**, Један актуелан проблем наше фонетике (изговор и писање фонеме х), НЈ н. с. XVIII, св. 4—5 (1971) 201—219.

838. **Ресо Асим**, Priroda neakcentovanih dužina u srpskohrvatskom jeziku, *Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nazečića*, Filozofski fakultet u Sarajevu (1972, Sarajevo) 389—394.

Према квантитету предакценатских слогова, нарочито дугих, на штокавском подручју аутор разликује двије изразито одијељене зоне: једну која је развила акутску интонациону компоненту у предакценатским дугим слоговима и та акутска ком-

понента све више постаје интонационо доминантна и преузима на себе акценатско обиљежје, — и другу, конзервативнију у погледу акцентуације, која није развила акутску интонацију у предакценатским слоговима, тако да у говорима те зоне поред класичне акцентуације старијег типа имамо најчешће метаксичку ситуацију (глава, вода).

Резиме на француском.

839. Пецо Асим, Промена непалаталних сугласника у вези са *j* на српскохрватском подручју, ЈФ XXVIII, св. 1—2 (1969) 143—187.

У вези са тзв. „поновљеним“ и новим јотовањем — о хронологији новог ијекавског јотовања и о „питању поновљеног јотовања“. Расправа полази од решења које је дао проф. А. Белић и износи нова схватања и тумачења аутора о томе, засновано на грађи која се у раду презентира.

Резиме на руском.

840. Пецо А[сим] и Правица П[етар], О природи акцената српскохрватског језика на основу експерименталних истраживања, ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 195—242.

Са 42 слике.

Резиме на француском.

841. Пешкикан Митар, О основама истокавске акцентуације, ЈФ XXVIII, св. 1—2 (1969) 107—142.

Одељци: Основни систем коначне прасловенске акцентуације, Даљи развој српскохрватске акцентуације, Развој и односи акценатских типова именица, Акценатски типови придева, Акценатски типови глагола.

Резиме на руском.

842. Пешкикан М[итар], Thomas F. Magner: Post-Vukovian Accentual Norms in Modern Serbo-Croatian. — American Contributions to the Sixth International Congress of Slavists, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1968—1969) 499—506.

Критика, са указивањем на комплексност акценатске проблематике.

843. Правица П[етар], в. Пецо А[сим] и Правица П[етар], бр. 840.

844. Ridanović Midhat, С, Ѓ и Ї, Odjek, br. 9 (1972, Sarajevo) 10. и 12.

Оспоравајући тумачења традиционалне граматике и правописних савјетника да разликовање изговора *ч* и *ћ* треба чувати зато што је у питању њихово изједначавање под утицајем страних језика, као и ради тога да се не би изједначиле различите ријечи, аутор о овом проблему расправља са становишта наших сазнања о језику „којима нас је обогатила“ модерна лингвистика, па наглашава да губљење опозиције између фонема *ч* и *ћ* „произилази из одређених структуралних промјена које су својствене природи људског језика“.

845. Секулић Момир, Неке особености говора Бијелог Поља, То св. 2—3 (1971, Иванград) 165—176.

Особености говора Бијелог Поља разматране првенствено у области фонетике.

846. Simić Radoje, Jedan pogled na akcente književnog jezika i dijalekata u njevoj osnovici (Dr Berislav M. Nikolić, Osnovi mlade novoštokavske akcentuacije), Кн. Ј XVIII, 2 (1971) 95—98.

Приказ књиге дра Берислава М. Николића, Основи млађе новоштокавске акцентуације, Институт за српскохрватски језик, Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија 1, Београд 1970.

847. Томановић др Васо, О фонетици речи романског порекла у говорима Боке Которске, Бо-ЗБРНКУ, св. 3 (1971, Херцеговини) 203—210.

Резиме на француском.

848. Hamp Eric P., Slüh, slüh, ЗБМСФЈИ XV/1 (1972) 242.

849. Čop Vilim, Vježbe za pravilno izgovaranje i pisanje Č i Ć, 2. izd. (Izd. i tisak: Učenička zadruga Jordanovac) (1972, Zagreb) 48 str.

б) Граматика и граматичка питања

850. Алексић др Радомир и Станић Милија, Граматика српскохрватског језика за VI разред основне школе, десето издање, изд. Завод за уџбенике и наставна средства Србије (1972, Београд) 72.

851. Алексић др Радомир и Станић Милија, Граматика српскохрватског језика за VII разред основне школе, једанаесто издање, изд. Завод за уџбенике и наставна средства Србије (1972, Београд) 72.

852. Алексић др Радомир и Станић Милија, Граматика српскохрватског језика за VIII разред основне школе, осмо издање, изд. Завод за уџбенике и наставна средства Србије (1972, Београд) 82+ [1].

853. Алексић др Радомир и Станић Милија, Граматика српскохрватског језика за ученике гимназије, седмо издање, изд. Завод за уџбенике и наставна средства Србије (1972, Београд) 234+ [2].

854. Alerić Danijel, Samoposluživaonica, Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 153—154.

Осврт.

855. Anić Vladimir, Diskobolos i kamena s ramena, 15 dana XIV, br. 2 (1971, Zagreb) 6.

Рубрика „Разговори о језику“; о спортској терминологији.

856. Anić Vladimir, Zagrada se izgovara, 15 dana XV, br. 7 (1972, Zagreb) 41.
Рубрика „Разговори о језику“.

857. Anić Vladimir, Iz sintakse našega maloga mista, 15 dana XIV, br. 3 (1971, Zagreb) 35.

Рубрика „Разговори о језику“.

858. Anić Vladimir, Kakvim riječima „narod naziva“, 15 dana XV, br. 5 (1972, Zagreb) 35.

Рубрика „Разговори о језику“.

- 859. Anić Vladimir**, Kako s — kakofonijom, 15 dana XV, br. 1—2 (1972, Zagreb) 37.
Рубрика „Разговори о језику“.
- 860. Anić Vladimir**, Lakše je napisati nego izgovoriti, 15 dana XV, br. 6 (1972, Zagreb) 41.
Рубрика „Разговори о језику“.
- 861. Anić Vladimir**, Lektorski otpad, 15 dana XIV, br. 1 (1971, Zagreb) 3.
Рубрика „Разговори о језику“; о неким проблемима при лекторирању.
- 862. Anić Vladimir**, Ne dižem teže od olovke, 15 dana XV, br. 8 (1972, Zagreb) 39.
Рубрика „Разговори о језику“.
- 863. Anić Vladimir**, Riječi u kalupu, riječi u galopu, 15 dana XV, br. 3—4 (1972, Zagreb) 50.
Рубрика „Разговори о језику“.
- 864. Anić Vladimir**, Riječ kao tane, 15 dana XIV, br. 6—7 (1971, Zagreb) 56.
Рубрика „Разговори о језику“; о језику на телевизији.
- 865. Anić Vladimir**, Tabuirane riječi i fraze, 15 dana XV, br. 5 (1972, Zagreb) 35.
Рубрика „Разговори о језику“.
- 866. Anić Vladimir**, Treba i totakirati. U traženju termina i specijalnih naziva nije potrebna smrtna ozbiljnost, 15 dana XIV, br. 8 (1971, Zagreb) 25.
Рубрика „Разговори о језику“.
- 867. Anić Vladimir**, Uzročna značenja padeža u jeziku Mihovila Pavlinovića, Jezik XX, br. 1 (1972, Zagreb) 19—24 i br. 2, 59—63.
- 868. Арбузова И. В.**, в. бр. 927.
- 869. Babić Stjepan**, v. Težak Stjepko i Babić Stjepan, br. 936 i 937.
- 870. Babić Stjepan**, Izbor u raznolikosti zamjena za štaubzauger, Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 154—156.
Осврт.
- 871. Babić Stjepan**, Izvedenice sufiksom -ica od imeničkih osnova, Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 109—123.
- 872. Babić Stjepan**, Klima-uređaj, klima-postrojenje, Jezik XX, br. 2 (1972, Zagreb) 63.
Рубрика „Питања и одговори“.
- 873. Babić Stjepan**, Promjendbeni nacrt, Jezik XX, br. 2 (1972, Zagreb) 63—64.
Рубрика „Питања и одговори“.
- 874. Babić Stjepan**, Tvorba imenica na -ač, RZSF, sv. 12 (1971, Zagreb) 13—20.
- 875. Babić Stjepan**, Festival djeteta u Šibeniku i posvojni genitiv, Jezik XX, br. 1 1972, Zagreb) 25.
Осврт.

- 876. Барац-Грум Вида**, в. бр. 900.
- 877. Barić Eugenija**, Svo troje, sve troje ili svi troje?, Jezik XX, br. 1 (1972, Zagreb) 24.
Рубрика „Питања“.
- 878. Bjelanović Živko**, O nesvršenim glagolima tipa dotjecati, Jezik XIX, br. 1 (1971, Zagreb) 19—26.
- 879. Bogdan Zlata**, Morfološke osobitosti Božićeva aorista, Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72, Zagreb) 33—38.
- 880. Bujas Željko**, Kompjutersko-leksiografski pristup kompiliranju hrvatske sinonimije, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 19—26.
Резиме на енглеском.
- 881. Винце Златко**, в. бр. 900.
- 882. Vuković Gordana**, в. Mikeš Melanija i Vuković Gordana, бр. 903.
- 883. Вулетих мр Вера**, в. Именице са суфиксом *-ичина* у руском и суфиксом *-ишина* у српскохрватском језику, бр. 175.
- 884. Georgijević Svetozar**, Prilozi savremenoj gramatici, izd. Katedra za srpsko-hrvatski jezik i jugoslovensku književnost Više pedagoške škole (1970, Niš) 78.
- 885. Derossi Zlata**, Predikatni atribut, Jezik XIX, br. 1 (1971, Zagreb) 26—32.
- 886. Дмитриев Андреевич П.**, в. бр. 927.
- 887. Дмитријев Андрејевич П.**, Основно конструктивно-синтаксичко значење адноминалних односних реченица (Превод: Бригите Симић), КњЈ XIX, 1 (1972) 17—33.
- 888. Дмитриев Андреевич П.**, Придаточные предложения с двусторонними синтаксическими связями, ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 243—274.
У овом се чланку анализирају сложене конструкције чије се зависне реченице везују за главну речима *где*, *како*, *да* и које се односе на објекат уз глаголе *sentiendi*.
Са списком књига из којих су узимани примери.
Резиме на српскохрватском.
- 889. Done Aleksandar**, Problemi transkripcije ruskih vlastitih imena u našem jeziku i prijedlozi za njihovo rješenje, Književni jezik 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 96—103.
- 890. Žepić Stanko**, Izvedenice sa sufiksima za tvorbu mjesnih imenica (nomina loci), Jezik XVIII, br. 3 (1971, Zagreb) 83—91 i br. 4, 105—114.
- 891. Ивић Милка**, О објекатској допуни глагола комуникативних и интелектуалних радњи, ЗБЈК књ. 1 (1972, Титоград) 27—32.
Резиме на енглеском.

892. Ivić Milka, Padežna problematika u univerzitetskoj nastavi, КњЈ XIX, 2—3 (1972) 1—5.

893. Jezični savjetnik s gramatikom (Izrađeno u Institutu za jezik JAZU), ur. dr Slavko Pavešić, Matica hrvatska (1971, Zagreb) 446 str.

894. Jonke Ljudevit, A Short Grammar of the Serbo-Croatian Literary Language. To accompany the Audio-visual Course, Jugoton (1971, Zagreb) 30 str.

895. Jonke Ljudevit, Kratka gramatika hrvatskosrpskog jezika. (Za audio-vizuelni tečaj.), Jugoton (1972, Zagreb) 40 str.

896. Jonke Ljudevit, Kurze Grammatik der serbokroatischen Schriftsprache zum audio-visuellen Sprachkurs, Jugoton (1971, Zagreb) 31 str.

897. Keršova Marijana, Deverbativi na -ač i -lac, Književni jezik 1—2, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 37—46.

Наставци *-ач* и *-лац* везани су за глаголске основе, али њих не повезује само тај однос према основи него и чињеница да је за наставак *-ач* главно, а за наставак *-лац* практично једино значење *nomina agentis*. Размотрен је начин везивања тих наставака са глаголском основом, као и њихова продуктивност.

898. Ladika Ivo, Humoristi i razvoj jezika, 15 dana XIV, br. 6—7 (1971, Zagreb) 57. Рубрика „Разговори о језику“.

899. Малић Драгица, в. бр. 900.

900. Marković Svetozar, Jezični savjetnik sa gramatikom, Književni jezik 1—2. Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 80—90.

Дат је шири приказ *Језичког савјетника с граматиком* (што га је издала Матица хрватска, Загреб 1971. г.), чији су аутори Вида Барац-Грум, Драгица Малић, Славко Павеша и Златко Винче.

901. Marković Svetozar, Morfološka adaptacija imenica stranog porijekla sa sufiksom -ist u srpskohrvatskom jeziku, Književni jezik 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 25—40.

Саопштење за VII међународни конгрес слависта у Варшави.
Резиме на француском.

902. Menac Antica, Glagolske posudbenice u ruskom i hrvatskom književnom jeziku, ZRKJS (1972, Zagreb) 77—82.

903. Mikeš Melanija — Vuković Gordana, Prilog proučavanju definitizacije imenica u srpskohrvatskom jeziku, Прил. ФФНС 7 (1971) 245—269.

904. Милановић Бранислав, Глаголи на *-аћи* са двојаком презентском основом, НЈ н.с. XIX, св. 2—3 (1972) 69—118.

905. Moguš Milan, Optimalan i minimalan, Jezik XX, br. 2 (1972, Zagreb) 64. Осврт.

906. Moguš Milan, Postoji li danas u pridjeva komparativni nastavak *-ji?*, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 150—152.

907. **Николић Берислав М.**, Мухаило Стевановић: Функције и значења глаголских времена. Посебна издања Српске академије наука и уметности, књ. CDXXII, Одељење литературе и језика, књ. 20 (Београд, 1962) стр. I—VIII: 1—176, велика 8°, ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 507—514.

Приказ, с освртом на нове, оригиналне поставке аутора књиге.

908. **Николић Берислав М.**, О глаголском виду с творбене стране, КњЈ XIX, 4 (1972) 26—30.

909. **Николић Берислав**, Основне значењске категорије српскохрватских падежа у светлости Белићеве синтагматике, Прил. XXXVIII, св. 3—4 (1972) 215—233.

Осврт.

910. **Орачић Nives**, Neprilike u sklanjanju engleskih vlastitih imena u hrvatskom jeziku, Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 156.

Осврт.

911. **Pavešić Slavko**, в. бр. 893 и 900.

912. **Paunov Aleksandar**, O deminutivima, Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 157—159.

Осврт.

913. **Пецо А[снм]**, Један пример погрешне аналогije, НЈ н.с. XIX, св. 1 (1972) 21—25.

О ликовима типа „Закарпатје“.

914. **Пецо Аснм**, Још реч-две о новом јотовању, ЗБЈК књ. 1 (1972, Титоград) 73—77.

Резиме на руском.

915. **Popović Dragomir**, Da li su finalne rečenice istovremeno i kauzalne, КњЈ XVIII, 2 (1971) 44—48.

916. **Поповић Љубомир**, О начинским реченицама с везником (*a*) *да*, НЈ н.с. XIX, св. 2—3 (1972) 155—164.

917. **Савић Момчило**, Основне функције српскохрватског аориста и румунског простог перфекта у светлости романских и балканских језика, АФФ 9 (1969) 145—211.

Резиме на талијанском.

918. **Sekulić Ante**, Naš jezik. Gramatika za 2. razred općih škola — Sastavio: Stjepan Velin — Nakladnik: Tankönyvkiado, Budapest 1970, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 157—158.

Осврт.

919. **Симић Бригита**, в. бр. 887.

920. **Simić Radoje**, Interpunkcija pri nabranjanju, КњЈ XVIII, 2 (1971) 37—43.

921. **Simić Radoje**, Napomene o tački iza rednog broja, КњЈ XVIII, 2 (1971) 89—91.

922. **Simić Radoje**, Neka odstupanja od principa logičke interpunkcije, КњЈ XIX, 1 (1972) 82—87.

923. **Симић Радоје**, О стављању заграде, КњЈ XVIII, 3—4 (1971) 46—56.

924. **Симић Радоје**, Ситнија интерпункцијска и композициона питања, КњЈ XIX, 1 (1972) 51—58.

925. **Сокаљ Н. И.**, в. бр. 927.

926. **Станић Милија**, в. Алексић др Радомир и Станић Милија, бр. 850, 851, 852 и 853.

927. **Станић Милија**, И. В. Арбузова, П. А. Дмитриев и Н. И. Сокаљ: Сербохорватский язык. Лењинград, 1965, стр. 291, ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 531—540.

Приказ, са извесним критичким примедбама.

928. **Станић Милија**, Паратаксичко-хипотаксичка структура реченице нашег језика, в. бр. 1038.

929. **Станојчић Ж[ивојин]**, Одређивање језичког типа једног еуфемизма, НЈ н.с. XVIII, св. 4—5 (1971) 229—234.

О језичкој структури типа *говори се, њрича се, служи се, грми (грмело је)* и сл. као еуфемизму.

930. **Стевановић Мухаило**, в. бр. 907.

931. **Стевановић М[ухаило]**, Глаголски облици као међусобне синтаксичке опозиције, в. бр. 1042.

932. **Стевановић М[ухаило]**, Граматика српскохрватског језика за гимназије, седмо издање, „Обод“ (1971, Цетиње) 1—430.

933. **Стевановић М[ухаило]**, Карактер значења везника као спољних знака унутарње везе међу реченицама, ЈФ XXVIII, св. 1—2 (1969) 75—105.

Између осталог, о употреби и функцији везивања различитих типова зависних реченица истим везницима, начину на који до тога долази и карактеру и значењу везника уопште.

Резиме на француском.

934. **Stevanović Mihailo**, Uslovljenost i ograničenost alternativnosti jezičkih znaka. *Linguistica* XII (1972) str. 259—267.

Resumé v francoščini.

935. **Стефановић Драгутин**, Српскохрватски језик (Приручник са вежбама за V, VI, VII и VIII разред основне школе, Завод за издавање уџбеника СРС, Београд, 1969), Настава и васпитање XX (VIII), 1 (1971, Београд) 129—133.

Приказ, повољан.

936. **Težak Stjepko — Babić Stjepan**, Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika za osnovne i druge škole, 4. izdanje. Školska knjiga (1971, Zagreb) 263 str.

937. Težak Stjepko — Babić Stjepan, Pregled gramatike hrvatskosrpskog jezika za osnovne i druge škole, 5. neizmijenjeno izdanje, Školska knjiga (1972, Zagreb) 263 str.

938. Ђорац Милорад, Трочлане елиптичне реченице, ЗбФФП VIII, св. А (1971) 195—204.

Резиме на француском.

939. Šimundić Mate, Mihailo Stevanović: Funkcije značenja glagolskih vremena. SR XIX (1971) št. 2, str. 212—215.

Порочило о knjigi.

940. Š. M., Još o nazivu trgovine gdje se kupac sam služi, Jezik XX, br. 1 (1972, Zagreb) 26—27.

Осврт.

941. Шуковић Радивоје, Србска граматика Димитрија Милаковића (Србска граматика састављена за црногорску младеж. Част прва. У Црној Гори у књигопечатњи правитеља црногорскога 1838), ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 105—116.

Приказ.

в) Савремени књижевни језик

942. Ajanović Mustafa, в. Marković dr Svetozar, Ajanović Mustafa i Diklić Zvonimir, бр. 994.

943. Албин Александар, Придевски суфикс -овит/-евит, Прил. ФФНС 7 (1971) 11—18.

944. Anić Vladimir, Jezik Ante Kovačića, Školska knjiga (1971, Zagreb) 228 str.

945. Babić Stjepan, Dobronamjernima za razmišljanje, Jezik XVIII, br. 3 (1971, Zagreb) 95.

Осврт.

946. Babić Stjepan, Lingvističko određenje hrvatskoga književnog jezika, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 129—137.

947. Babić Stjepan, Neprihvatljive postavke u Osnovama nastavnog plana i programa škola drugog stupnja u Hrvatskoj, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 369—372.

948. Babić Stjepan, Stjepan Ivšić kao lektor Mažuranićeve knjige „Od zore do mraka“, HZZ, sv. 2 (1971, Zagreb) 243—293.

949. Babić Stjepan, Sustav u tvorbi hrvatskih umanjjenica. SR XX (1972) št. 1, str. 19—28.

Resumé v slovenščini.

950. Babić Stjepan, Tri pitanja o velikom slovu, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 152—153.

Рубрика „Питања и одговори“.

951. Barić Eugenija, Bezlični podaci. *Anton Knežević*, Homophone und Homogramme in der Schriftsprache der Kroaten und Serben, 1970, Verlag Anton Hain — Meisenheim am Glan, 80 stranica, Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72, Zagreb) 86—87.

Осврт.

952. Batistić Tatjana, Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku, izd. Institut za srpskohrvatski jezik (1972, Beograd) 212.

953. Батистић Татјана, О семантичким условима који регулирају дистрибуцију посесивних конструкција типа „његов немир“, Прил. ФФНС 7 (1971) 55—62.

954. Безаревић В., Црногорски у 5 лекција (хумореска), ПН год. XII бр. 249 (1971, Пљевља) 9.

955. Brozović D[alibor], в. бр. 973, 974, 1005 и 1066.

956. Brozović Dalibor, O sadanjem času na kružnici jezičnog sata, Kritika, sv. 17 (1971, Zagreb) 190—210.

957. Vince Zlatko, Ljudevit Gaj i hrvatski književni jezik (U povodu 100. obljetnice smrti), Jezik XX, br. 1 (1972, Zagreb) 1—11.

958. Vitošević Dragiša, Jezičke „zgode i konfuzije“, КњЈ XIX, 4 (1972) 51—57.

959. Војиновић Милета, Има ли историјског основа за црногорски језик, ПН год. XII бр. 250 (1971, Пљевља) 6.

960. Вуковић Јован, в. бр. 1055.

961. Vuković Jovan, Naš književni jezik danas, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 3—320.

Књига представља избор расправа и чланака овог аутора објављених у неколико последњих година — углавном до 1970. године. Радови су распоређени по поглављима: I. Књижевни језик и језичка политика, — II. Босанскохерцеговачка стајалишта у одређивању језичке политике, — III. Књижевна норма и стилстичке вредноте, — IV. Додатак: Идеје и поводи.

962. Vuletić Branko, O jeziku ili govoru Radiotelevizije Zagreb, Pitanja 3, br. 25 (1971, Zagreb) 605—607.

963. Гортан-Премк Даринка, Акузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику, изд. Институт за српскохрватски језик (1971, Београд) 180.

964. Гудков В. П., Чередование *o* // *a* в склонении существительных среднего рода сербохорватского языка, ЗМФСФЛ XV/1 (1972) 85—93.

965. Д[абетић] С[лободан], Једногласно — за Новосадски договор, Слo год. XI бр. 222 (1971, Иванград) 2.

Рубрика „Ми и наш језик“.

966. Дабетић Слобо[дан], О језику нашем — заједничком, ПР год. XXI бр. 6 (1971, Титоград) 7.

У вези са Новосадским договором.

967. Дабетић Слободаи, Умјесто спорних и половичних — праве вриједности (над Примједбама Управе Удружења писаца Црне Горе), Сло год. XI бр. 237 (1971, Иванград) 4.

968. Dabić Bogdan L., Jezička norma, sredina i kultura govora, Književni jezik 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 89—95.

Расправљање на релацији: норма-средина-језичка култура аутор завршава: „Сви ми, и лингвисти, а још више нелингвисти, морамо учити књижевни језик и стално га његовати. Апсолутних компетенција овдје нема, али се и овдје зна ко је мање а ко више компетентан“.

969. Derossi Julije, Hrvatski književni jezik u hrvatskim školama, Kritika 16 (1971, Zagreb) 46—64.

970. Diklić Zvonimir, в. Marković dr Svetozar, Ajanović Mustafa i Diklić Zvonimir, бр. 994.

971. Ђуровић Војислав, Језик књижевности, Ов год. IV бр. 38—39 (1972, Титоград) 19.

Књижевни језик схваћен као синтеза историјског тока језика и литературе.

972. Zaključak Hrvatskoga filološkog društva, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 138.

973. Zečević Vesna, D. Brozović: Standardni jezik, Zagreb, Matica hrvatska, 1970, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 84—85.

Приказ.

974. Zečević Vesna, Standardni jezik. Napisao D. Brozović, izdala Matica hrvatska, Zagreb, 1970, Jezik XVIII, br. 4 (1971, Zagreb) 126—128.

Осврт.

975. Ивић Милка, Квештионар за употребу падежа у савременом српскохрватском књижевном језику, ЗМСФЛ XIV/1 (1971) 159—170.

976. Ивић Милка, Лексема *један* и проблем неодређеног члана, ЗМСФЛ XIV/1 (1971) 103—120.

977. Ivić Milka, Problematika srpskohrvatskog infinitiva, ЗМСФЛ XV/2 (1972) 115—138.

978. Institut za jezik JAZU, Institut za jezik JAZU o Novosadskom dogovoru, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 139.

979. Језичке поуке, НЈ н.с. XVIII, св. 4—5 (1971) 283—286; НЈ н.с. XIX, св. 1 (1972) 65—68; НЈ н.с. XIX 2—3 (1972) 181—187.

980. Јерковић Јован, Језик писама Ђуре Јакшића, ЗМСФЛ XIV/2 (1971) 147—169.

981. Јерковић Јован, Језик писама Ђуре Јакшића (II), ЗМСФЛ XV/1 (1972) 53—83.

982. Јерковић Јован, Језик писама Јована Јовановића Змаја, ЗБМСФЛ XV/2 (1972) 67—113.

983. Јерковић Јован, Језик првих дела Јакова Игњатовића, Прил. ФФНС 7 (1971) 35—53.

984. Јововић Радоје, У сукобу с науком, ПП год. XXI бр. 18 (1971, Титоград) 6—7.

У вези с чланком В. Никчевића „С чиме је у сукобу Новосадски договор“, VUS 3. XI 1971.

985. Jonke Ljudevit, Književni i razgovorni jezik u SR Hrvatskoj, Jezik XX, br. 2 (1972, Zagreb) 33—36.

986. Jonke Ljudevit, Kultura jezika u Hrvatskoj, Dubrovnik XIV, br. 2 (1971, Dubrovnik) 36—39.

987. Jonke Ljudevit, Hrvatski književni jezik danas, Školska knjiga (1971, Zagreb) 145 str.

988. Jonke Ljudevit, Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća, Matica hrvatska (1971, Zagreb) 390 str.

989. Кашић др Јован, Фонолошки, морфолошки и семантички дублети у Вуковом Рјечнику, ГФФНС XV/1 (1972) 104—142.

990. Knežević Anton, в. бр. 951.

991. Krleža Miroslav, Zakulisne igre s jezikom, Dometi 4, br. 1—2 (1971, Rijeka) 124.

992. Malić Dragica, Opus Herculeum hrvatske filologije. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (Iz tiska izišao 84. svezak: *uzao — užimavanje*), SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 82—83. Приказ.

993. Марковић Св[етозар], Шта је заједничко а шта посебно у варијантама српскохрватског (хрваткосрпског) књижевног (стандардног) књижевног језика, ЗБМСФЛ XIV/1 (1971) 141—151.

994. Marković dr Svetozar, Ajanović Mustafa i Diklić dr Zvonimir, Pravopisni priručnik srpskohrvatskog-hrvatskosrpskog jezika, izd. „Svjetlost“ (1972, Sarajevo) 268 + [4].

995. Martinčić Edit, в. Cek Ksenija i Martinčić Edit, бр. 1062.

996. Matica hrvatska, Osnovni priručnici hrvatskoga jezika na temelju hrvatskih vrela. Izjava Matice hrvatske u povodu saopćenja Matice srpske, Jezik XVIII, br. 3 (1971, Zagreb) 72—75.

997. Melviger Jasna, Rečenica sa redukcijom predikata i rečenica sa ekspresivnom pauzom u delima savremenih proznih pisca, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 71—76.

998. Menac Antica, O pisanju ruskih imena, Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 97—109.

999. Milošević Ksenija, Jedan slučaj asimetrije između izraza i sadržine u gramatičkom sistemu savremenog srpskohrvatskog jezika, Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLI, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 14 (1971, Sarajevo) 181—203.

Аутор расвјетљана семантичке односе и разлике у домену употребе конструкције будем + парт. пас. у српскохрватском језику и долази до закључка да „посматрана појава представља случај *неуштрализације на плану израза*’, синкретизам облика *неактуалног њезенија* — перфективног, који је увијек неактуалан, и имперфективног, који за активно значење и неке случајеве неактуалног има и облике са дружијим помоћним глаголом, с једне стране, — и *фуйџура II-ог*, с друге“.

Резиме на руском.

1000. Milošević Ksenija, Neki aspekti semantičkog odnosa konstrukcija pasivne (sa trpnim pridjevom) i refleksivne u savremenom srpskohrvatskom jeziku, Književni jezik 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 63—86.

Саопштење за VII међународни конгрес слависта у Варшави.

Резиме на њемачком.

1001. Milošević Ksenija, Futur II i sinonimski oblici u savremenom srpskohrvatskom jeziku, ANUBiH (1970 [1971], Sarajevo) 194.

Наслов на француском. Са изворима и литературом.

1002. Михаиловић Љубомир, Дужина српскохрватских речи изражена бројем гласова, ЗБМСФЛ XV/2 (1972) 139—149.

1003. Младеновић Александар, Филолошке и друге напомене о „Горском вијенцу“ и неким Његошевим песмама, ЗБМСФЛ XV/2 (1972) 43—66.

Са шест фото-копија.

1004. Mučibabić Mira, Tudiće u jeziku, Odjek br. 10 (1972, Sarajevo) 18.

Аутор осуђује оне који непотребно уносе туђице у наш језик, особито оне туђице од којих човек који има иоле слуха мора „нагонски бјежати“. Дат је уопштен поглед на однос наших писаца према туђицама и истакнут у овом смислу Кочићев језик као „највиши могући домет културе овог поднебља“.

1005. Nazor Anica, S ilircima ne počinje hrvatski jezični standard (Dalibor Brozović: Standardni jezik. Teorija (usporedbe, geneza) povijest, suvremena zbilja, Matica hrvatska, Zagreb, 1970), Republika XXVII, br. 2—3 (1971, Zagreb) 246—251.

Приказ.

1006. Naylor Kenneth E., On the opposition dative: locative in serbocroatian, ЗБМСФЛ XIV/1 (1971) 153—157.

1007. Николић Берислав, Морфолошке структуре Вукове и Даничићеве акцентуације, Прил. XXXVII, св. 1—2 (1971) 51—65.

1008. Николић Берислав М., Основни принципи творбе речи у савременом српскохрватском књижевном језику, НЈ н.с. XIX, св. 1 (1972), 7—20, НЈ н.с. XIX, св. 2—3 (1972) 142—154.

1009. Никчевић В., в. бр. 984.

1010. Okuka Miloš, Prilog poznavanju novije literature o našem standardnom jeziku, Književni jezik 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 104—121.

Дат преглед новије литературе о нашем стандардном језику — у поглављима: I. Дјела, II. Чланци, III. Осврти, полемике, саопштења, IV. О грађи, V. Индекси аутора.

1011. Орачић Nives, O prijedlogu *s(a)* uz strana vlastita imena, Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72, Zagreb) 89—92.

Осврт.

1012. Остојић мр Бранислав, Императивне форме и функције у „Горском вијенцу“, ГПА св. 2 (1971, Никшић) 39—49.

Резиме на француском.

1013. Pavličević Dragutin, Значај, значајка, значење, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 153.

Осврт.

1014. Paunov Aleksandar, Krazecologizam, Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72, Zagreb) 92—95.

Осврт.

1015. Петровић др Драгољуб, О „црногорском језику“ и неким његовим кумовима, Спо св. 5—6 (1971, Никшић) 68—76.

1016. Петровић Драгољуб, Речник уз књигу песама Матије Бећковића „Рече ми један чоек, в. бр. 2089.

1017. Petrović Milutin, Neki aspekti asimilacije i adaptacije engleskih pozajmljenica u savremenom srpskohrvatskom jeziku, ФП I—IV (1969, Beograd) 125—145.

Досадашња анализа енглеских позајмица у савременом језику заокружује се испитивањем њихове адаптације и асимилације у графолошком, лексичком и синтагматском аспекту.

Резиме на енглеском.

1018. Petrović Rade, O nekim osobinama preterita u romanu „Na Drini ćuprija“, КЊЈ XVIII, 3—4 (1971) 88—94.

1019. Peco Asim, Osnovi akcentuacije srpskohrvatskog jezika, izd. „Naučna knjiga“ (1971, Beograd) 180.

1020. Pešikan dr Mitar, U čemu su današnji sporovi oko srpskohrvatskog književnog jezika, Delo, knj. XVII, sv. 3 (1971, Beograd) 237—250.

1021. Пилетих Светозар, Непровјерене истине не могу ући у учioniце, СР год. III бр. 17 (1971, Никшић) 6.

Интервју.

Рубрика „Расправа о језику и уџбеницима“.

1022. Поповић Лука, Варијантске варијације, ПР год. XXI, бр. 6 (1971, Титоград) 6.

О саопштењу Управе Удружења књижевника Црне Горе.

1023. Pranjić Krunoslav, Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze, Rad JAZU, knj. 361 (1971, Zagreb) 29—194.

1024. Радовановић Милорад, Реченице с анонимним агенсом у језику Љубомира Недића, ГФФНС XIV/1 (1971) 181—190.

1025. Ристић Олга, Лексичко-семантичке одлике творбе именица у неких српских и хрватских романтичарских песника, ЈФ XXVIII св. 1—2 (1969) 219—320.

Докторска дисертација, I део. Поглавља: Увод, Изведене речи I Именице субјективне оцене: (I Именице са деминутивним, деминутивно-хипокаристичним и хипокаристичким значењем, II Именице са аугментативним и пејоративним значењем); II Апстрактне именице; III Именице са значењем носиоца неке доминантне особине (nomina attributi); IV Именице са значењем вршиоца неке глаголске радње, акције (nomina agentis); Општи закључак.

1026. Ристић Олга, Лексичко-семантичке одлике творбе именица у неких српских и хрватских романтичарских песника (Наставак из претходне свеске 1—2), ЈФ XXVIII св. 3—4 (1970) 387—451.

Други део докторске дисертације. Поглавља: V Именице које означавају разна оруђа, справе, предмете уопште (nomina instrumenti); VI Имена животиња; VII Имена биљака, цвећа; VIII Имена етника, IX Збирне именице (nomina collectiva); Имена места (nomina loci); Сложене речи (nomina composita) I Напоредне (копулативне), II Детерминативне; Изведенице условљене поетским законима (метром или сликом); Закључак. Дат је и списак употребљене литературе. Резиме на француском.

1027. Rogić Pavle, Kritika treba biti objektivna i odgovorna, Jezik XVIII, br. 4 (1971, Zagreb) 125—126.

Осврт на чланак М. Шимундића у Језику XVIII, бр. 2. В. и бр. 1068.

1028. Ром Бранислава, Глаголски облици и неке њихове функције и у језику Еугена Кумичића, Прил. ФФНС 8 (1972) 1—14.

1029. Ром Бранислава, Неки глаголски облици и њихове функције у језику Иве Ђипика, Прил. ФФНС 7 (1971) 63—68.

1030. Ротковић Радослав, Новосадски договор — стварност или илузија, Ов год. III бр. 22 (1971, Титоград) 4.

Полемика.

1031. Rocha Schmidtbauer Paulina, Pokušaj opisa imeničke deklinacije hrvatskoga jezika, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 49—64.

1032. Rehák Vladimír, Sintaktička klasifikacija riječi u hrvatskom jeziku, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 43—48.

Резиме на енглеском.

1033. Sekulić Ante, Branitelji jezika hrvatskog, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 358—361.

О лекторима.

1034. Симић Радоје, Два случаја синтаксичке аналогije, НЈ н.с. XVIII, св. 4—5 (1971) 272—282.

О синтагмама *дуго времена* (и њој сродним) и *често љуља*.

1035. Симић Радоје, Један интересантан тип детерминације (М. Стевановић: Савремени српскохрватски језик II, 832), ЗбКЈ књ. 1 (1972, Титоград) 79—81.

Упоредба односно-временских реченица.

1036. Smailović Ismet, Jezik Hasana Kikića, Rad JAZU, knj. 361 (1971, Zagreb) 465—624.

1037. Станић Милија, Босанскохерцеговачки „Правописни приручник“, НЈ н.с. XIX, св. 1 (1972) 53—64.

Приказ.

1038. Станић Милија, Паратакситико-хипотакситичка структура реченице нашег језика, КњЈ XVIII, 3—4 (1971) 81—87.

1039. Станојчић Живојин С., в. бр. 1043.

1040. Станојчић др Живојин, Dr Milorad Ćorac, Jezik i stil Mihaila Lalića. Zajednica naučnih ustanova Kosova i Metohije, Studija, knj. 13. Priština 1968, str. 1—204 (+ rezime na alb. i franc. 205—223), ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 529—532.

Приказ, повољан.

1041. Стевановић М[ихаило], н. бр. 1035.

1042. Стевановић М[ихаило], Глаголски облици као међусобне синтаксичке опозиције, ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 81—103.

Резиме на француском.

1043. Стевановић М[ихаило], Живојин С. Станојчић, Језик и стил Ива Андрића. Монографија филолошког факултета Београдског универзитета, књ. XI. Београд 1967, стр. 330, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 519—527.

Приказ похвалан, с указивањем на извесне непотпуности али и истицањем да је реч о студији првој ове врсте у науци о српскохрватском језику и „врло добар почетак проучавања језика наших савремених писаца“.

1044. Стевановић М[ихаило], Око облика допуне једног израза из правне терминологије, НЈ н.с. XIX, св. 2—3 (1972) 165—169.

О облику допуне израза „имати право“.

1045. Стевановић М[ихаило], О потенцијалу II у књижевном језику, НЈ н.с. XVIII, св. 4—5 (1971) 195—200.

1046. Ст[евановић] М[ихаило], Поводом једног случаја употребе енклитике између делова синтагме, НЈ н.с. XIX, св. 1 (1972) 1—6.

О енклитичи „је“ у реченицама типа „Још је чешће слагање по облику“ и сл.

1047. Стевановић М[ихаило], С маргина двају прилога из два часописа, НЈ н.с. XIX, св. 2—3 (1972) 134—141.

О неким нормативним огрешењима у језику двају часописа.

1048. Стефановић Драгутин, Обзирна и одговорна лингвистичка реч о језику, КњЈ XVIII, 1 (1971) 105—106.

Беома повољан приказ књиге дра М. Пешикана, Наш књижевни језик на сто година послје Вука, Библиотека Друштва за српскохрватски језик и књижевност СР Србије, Београд, 1970.

1049. Ташић Вожа, Bezlične rečenice u romanu „Radni naslov beskraj“ od Oskara Davića, КњЈ XVIII, 3—4 (1971) 57—62.

1050. Тополовачки Милан, Језик телевизије, ПР год. XXI бр. 19 (1971, Титоград) 5.

Аутор изражава мишљење о потреби телевизије за формирање сопственог, специфичног језика.

1051. Турчан Јарослав, Употреба претериталних глаголских облика у роману „Бихорци“ Тамила Сијарића, Прил. ФФНС 8 (1972) 15—23.

1052. Турчан Јарослав, Употреба слободног инструментала и инструментала са предлогом с у роману „Бихорци“ Тамила Сијарића, Прил. ФФНС 8 (1972) 25—39.

1053. Ћорас др Milorad, в. бр. 1040.

1054. Ћосовић Стево, Модалност Кочићеве реченице, Мо св. 9 (1971, Пљевља) 59—65.

Аутор је разматрање модалности ограничио на једну област у паратакси и искључиво на копулативне реченице у књизи приповједака „С планине и испод планине“.

1055. Ћосовић Стево, О књижевном језику научном (Јован Вуковић: Књижевни језик данас, Веселин Маслеша, Сарајево, 1972), Мо св. 14 (1972, Пљевља) 69—71.

Приказ, повољан.

1056. Upravni odbor Društva književnika Hrvatske, Društvo književnika Hrvatske odreklo se Novosadskog dogovora, Jezik XIX, br. 1 (1971, Zagreb) 19.

1057. Upravni odbor Matice hrvatske, Matica hrvatska odriče se Novosadskog dogovora, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 381.

1058. Upravni odbor Matice hrvatske, Novosadski dogovor odbačen. Izjava Matice hrvatske, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 138.

1059. Uredništvo, O novom hrvatskom pravopisu, Jezik XIX, br. 1 (1971, Zagreb) 32.

Рубрика „Вијести“.

1060. Фекеге др Е[гон], Нешто о деценијацији властитих именица страног порекла у нашем језику, НЈ н.с. XVIII, св. 4—5 (1971) 250—262.

1061. Finka Božidar, О отказивању Novosadskoga dogovora, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 139—140.

1062. Cek Ksenija i Martinčić Edit, О неким problemima jezične i opće kulture, Jezik XVIII, br. 4 (1971, Zagreb) 114—122.

1063. Чађеновић мр Јован, О наставном програму из српскохрватског језика и књижевности у гимназији, ПР год. XXI бр. 15 и 16 (1971, Титоград) 6—7.

О концепцији нашег језика и књижевности какву је презентовало Удружење књижевника СРПГ.

1064. Џуверовић Р., Књижевност и језик Црногораца, ПН год. XII бр. 250 (1971, Пљевља) 7.

1065. Šimundić Mate, Auto-cesta ili autoput, Jezik XVIII, br. 4 (1971, Zagreb) 122—125.

Осврт.

1066. Šimundić Mate, Jezik i vrijeme (Dalibor Brozović: Standardni jezik, Matice hrvatska, Zagreb, 1970), Dubrovnik XIV, br. 1 (1971, Dubrovnik) 116—120.

Осврт.

1067. Šimundić Mate, „Jezik, nacija i politika“ Mirka Čanadanovića, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 353—355.

Уз чланак објављен у „Политици“ од 24. I 1971.

1068. Šimundić Mate, Odgovor na članak „Kritika treba biti objektivna i odgovorna“, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 154—156.

Осврт; в. и бр. 1027.

1069. Šimundić Mate, О kulturi jezika i govora na zagrebačkom radiju i televiziji, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 225—240.

1070. X., Krleža o jeziku, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 377—378.

1071. X., Saopćenje Uprave Udruženja književnika Crne Gore o jeziku, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 378.

г) Дијалекти

1072. Баотић Јосип, Синтакса падежа у говору старосједилаца босанске Посавине, Прил. ФФНС 7 (1971) 105 —140.

1073. Барјактаревић Данило, Косовски дијалекатски тип, ЗбФФП VIII, св. А (1971) 1—33. и ЗбФФП IX (1972) 1—58.

Резиме на француском.

1074. Васац Маријан, Rudanski govor, Žumberak u riječi i slici (1971, Zagreb) 35—37.

О говору села Руде у Жумберку.

- 1075. Bogdan Zlata**, Sudbina čakavskih riječi u rječnicima hrvatskog jezika, Dometi 4, br. 8 (1971, Rijeka) 33—41.
- 1076. Brabec Ivan**, Žumberački govori, Žumberak u riječi i slici (1971, Zagreb) 31—33.
- 1077. Brabec Ivan**, Kaločki govor, Ljetopis JAZU, knj. 75 (1971, Zagreb) 493—497.
- 1078. Brabec Ivan**, Hrvatski govori u Banatu, Ljetopis JAZU, knj. 76 (1972, Zagreb) 257—260.
- 1079. Brozović Dalibor**, O Makarskom primorju kao jednom od središta jezično-historijske i dijalekatske konvergencije, Makarski zbornik (1970) 381—405.
- 1080. Vesku Viktor**, O poreklu govora „Banatskih Crnogoraca“, ЗбМСФЛ XIV/2 (1971) 199—208.
- 1081. Vidović Radovan** (priredio), O čakavskom narječju i o čakavskoj dijalektalnoj književnosti (Mišljenja), ČR I, br. 2 (1971, Split) 59—76.
- 1082. Vince Zlatko**, Polemike pedesetih i šezdesetih godina 19. stoljeća oko pripadnosti štokavštine, Forum X, br. 7—8 (1971, Zagreb) 257—292.
- 1083. Vrana Josip**, Općenarodno i regionalno u hrvatskoj književnosti i jeziku, Marulić V, br. 2 (1972, Zagreb) 77—78.
- 1084. Вујовић Лука**, в. бр. 1133.
- 1085. Вујовић др Лука**, Је ли постојао екавски говор у југоисточној Црној Гори и Сјеверној Албанији, ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 1—6.
Резиме на француском.
- 1086. Вукићевић Милосав С.**, О говору околине Куршумлије, ЗбФФП VIII, св. А (1971) 383—417.
Резиме на енглеском.
- 1087. Вукомановић Славко**, Гласови Ч и Џ у говору католичког становништва у Јајцу и околини, ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 19—27.
- 1088. Грковић Милица**, Дијалекатски текстови са Копаоника, Прил. ФФНС 7 (1971) 157—168.
- 1089. Zlatić Slavko**, Jezično i muzičko jedinstvo čakavštine, Dometi 5, br. 3—4 (1972, Rijeka) 91—96.
- 1090. Извић Павле**, О дијалекатском облику ге' где', ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 33—38.
Резиме на руском.
- 1091. Katušić Ivan**, Granice čakavske lirike, Dometi 5, br. 3—4 (1972, Rijeka) 18—24.
- 1092. Katušić Ivan**, Štokavski i čakavski aspekt lirike Drage Ivaniševića, ČR II, br. 2 (1972, Split) 11—49.

1093. Kaštropi Ivo, Nekoliko toponima iz zapadnog dijela otoka Korčule, Zbornik otoka Korčule, sv. 2 (1972, Zagreb) 255—258.

1094. Košutić-Brozović Nevenka, O problemu prevođenja s dijalekata, Croatica III, sv. 3 (1972, Zagreb) 97—106.

1095. Kuzmanović Mladen, Rječnik i komentar Balada Petrice Kerempuha Miroslava Krleže, Liber (1972, Zagreb) 193 str.

В. и бр. 1096.

1096. Kuzmanović Mladen, Rječnik i komentar ili zapisi namjernog čitanja, Kaj V, br. 12 (1972, Zagreb) 75—87.

В. и бр. 1095.

1097. Kursar Ante, Zabilješke o govoru u Šepurini na otoku Prviću, ČR II, br. 2 (1972, Split) 113—154.

1098. Љоврић Нада, Акценат именица мушког рода у говору Матешева, Прил. ФФНС 7 (1971) 141—156 + карта.

1099. Марковић В. Благоје, Брака, ЗбМСФЛ XV/1 (1972) 243—244.

Основни подаци о насељу, објашњење назива и неакцентовани текстови.

1100. Матић Драгица, Одступање од скавске књижевно-језичке норме у говорима села сколине Титовог Ужица (Материјал прикупљен у селима Биоска, Стапари, Трипкова, Вољујац и Јелова Гора), Књ XIX, 4 (1972) 61—73.

Са пуно штампарских грешака и бројним другим нетачностима.

1101. Matković Marijan, Kajkavska reč Miroslava Krleže, Dometi 5, br. 3—4 (1972, Rijeka) 25—31.

1102. Mišanović Nedjeljko, Jezik na području Poljica, Poljički zbornik, sv. II (1971, Zagreb) 150—184.

С картом.

1103. Moguš Milan, O jedinstvu čakavske akcentuacije, RZSF, sv. 12 (1971, Zagreb) 7—12.

1104. Moguš Milan, Pristup jeziku novijega čakavskog pjesništva, Dometi 5, br. 3—4 (1972, Rijeka) 64—67.

1105. Muljačić Žarko, Iz otočne toponomastike, ČR I, br. 2 (1971, Split) 19—28.

1106. Николић Берислав, Акценатски односи у штокавским говорима у СР Србији, Прил. XXXVIII, св. 1—2 (1972) 54—61.

1107. Николић Берислав М., Акценатски системи у штокавским говорима СР Србије, ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 275—303.

Излагање је дато у табелама.

Наведена је литература којом се аутор служио.

1108. Николић Берислав М., в. бр. 1123.

1109. Николић Берислав М., Основне дијалекатске акценатске појаве у млађим новоштокавским говорима, ЈФ XXVIII, св. 1—2 (1969) 189—207.

Резиме на енглеском.

1110. Николић Мирослав, Говор села Горобиља (код Ужичке Пожеге), СДЗб XIX (1972) 619—746.

1111. Павлица Драган, Акценатски систем у говору села Пољипа у Лици. Прил. ФФНС 7 (1971) 69—103.

1112. Петровић др Драгољуб, Гласовне особине говора Врачана у Зети. ГФФНС XV/1 (1972) 179—210 (200—209 акцентовани текстови, 210 карта).

1113. Петровић Драгољуб, Једна незапажена расправа о говорима Црне Горе (П. Ровинский: Черсогогоря в се прошлом и ностоящем, Санктпетербург 1905, II/3, 474—687), ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 67—71.

Приказ.

1114. Petrović Dragoljub, Neke osobine glasovnog sistema govora Banije, 3 (1972, Zagreb) 5—16.

1115. Петровић др Драгољуб, Неки записи Димитрија Милаковића и Милорада Медаковића о говорима Црне Горе и Дубровника, ПР год. XXII бр. 11 и 12 (1972, Титоград) 11.

1116. Петровић Драгољуб, О говору Змијања, ЗбМСФЛ XIV/1 (1971) 171—232.

Списак скраћеница и литература, Увод, Акценат, Вокали.

1117. Петровић Драгољуб, О говору Змијања (II), ЗбМСФЛ XIV/2 (1971) 171—198.

Наставак расправе чији је први део под истим насловом објављен у ЗбМСФЛ XIV/1 (1971) 171—232.

1118. Петровић Драгољуб, О говору Змијања (III), ЗбМСФЛ XV/1 (1972) 139—176.

Наставак расправе из ЗбМСФЛ XIV/1 и XIV/2.

1119. Петровић Драгољуб, О говору Змијања (IV), ЗбМСФЛ XV/2 (1972) 151—211 [са картом].

Завршетак расправе започете у ЗбМСФЛ XV/1 (1971).

1120. Петровић Драгољуб, Прилог познавању говора у околини Ријеке Црнојевића, ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 59—66.

Резиме на француском.

1121. Петровић Драгољуб, Прилог проучавању говора Баније и Кордуна. КњЈ XIX, 2—3 (1972) 21—27.

1122. Петровић Драгољуб, Речник уз књигу песама Матије Бећковића „Рече ми један чоек“, в. бр. 2089.

1123. Пецо А[сим], Берислав М. Николић: Мачвански говор. Институт за српскохрватски језик. Српски дијалектолошки зборник књ. XVI, сепарат 2, Београд 1966, ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969).

Приказ, повољан и с извесним критичким напоменама.

1124. Пецо др Асим, в. бр. 1136.

1125. Ресо Асим, Govor derdapske zone (fonetsko-morfološke osobine), ЗМСФЛ XV/1 (1972) 177—210.

1126. Пецо Асим, Остаци старије акцентуације у босанско-херцеговачким говорима, АФФ 10 (1970) 265—272.

Резиме на руском.

1127. Пешикан Митар, Око мрковићких рефлекса јата, ЗМСФЛ XIV 1 (1971) 243—251.

1128. Пижурица Мато, Неке особене форме изражавања императивности у говору Роваца, Прил. ФФНС 8 (1972) 41—45.

1129. Рајков Иванка, Прилог за дијалектолошки речник говора Мокрина. Прил. ФФНС 7 (1971) 187—192.

1130. Ровинский П., в. бр. 1113.

1131. Секереш Стјепан, Говор славонских Срба, ЗМСФЛ XV/1 (1972) 211—240.

Са картом.

1132. Симић Радоје, Левачки говор, СДЗБ XIX (1972) 1—619.

Резиме на немачком.

1133. Стевановић М[ихаило], Лука Вујовић, Мрковићки дијалекат. Српски дијалектолошки зборник књ. XVIII, стр. 73—398, повезано и као посебна књига стр. 1—326, Београд 1969, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 501—511.

Критички приказ с полемичким напоменама.

1134. Sučić Ivan (Lav), Dijalekti i književnost Gradišćanskih Hrvata, Dometi 5. br. 3—4 (1972, Rijeka) 97—101.

1135. Ђорђић Божо, О једном примјеру међудијалекатске адаптације, ЗЈК књ. 1 (1972, Титоград) 99—104.

1136. Ђупић Драго, Акцентологија српскохрватског језика (Др Асим Пецо: Основи акцентологије српскохрватског језика, Научна књига, Београд, 1971), ПП год. XXII бр. 4 (1972, Титоград) 11.

Приказ.

1137. Ђупић Драго, Један поглед на говор Бјелопавлића, ДД год. IV бр. 4 (1972, Даниловград) 12.

1138. Ђукић Драго, Једна појава дужења кратког узлазног акцента у Бјелопавлићком говору, ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 105—108.

1139. Finka Božidar, O govorima zadarskog otočja, Ljetopis JAZU, knj. 76 (1972, Zagreb) 261—268.

1140. Finka Božidar, Upotreba nepromjenjivih riječi u čakavskim govorima na Dugom otoku, ČR I, br. 2 (1971, Split) 29—40.

1141. Finka Božidar, Čakavska jezična problematika, ČR II, br. 2 (1972, Split) 5—10.

1142. Finka Božidar, Čakavske stilističke studije, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 15—18.

Резиме на француском.

1143. Flaker Aleksandar, Dijalekat kao osporavanje, Dometi 5, br. 3—4 (1972, Rijeka) 44—53.

1144. Črnja Zvane, Dijalektika dijalektalnog, Dometi 5, br. 3—4 (1972, Rijeka) 11—17.

1145. Šimundić Mate, Govor Imotske krajine i Bekije, Djela Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLI, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 26 (1972, Sarajevo) 3—219.

Послије уводних разматрања о насељу и кретањима становништва, аутор на широком плану разматра и даје данашњу дијалекатску слику имотско-бекијског говора: слику гласовне структуре (вокалске и консонантске) и појединих гласовних појава, односно морфолошко-семантичку слику по појединим категоријама ријечи. У оквиру посебних поглавља обрађена је творба ријечи и синтакса. Дат је осврт и на стилистичке особине имотско-бекијског говора. На крају су на неколико страница наведени примјери из данашњег говора у том крају и приложена дијалекатска карта.

Резиме на њемачком.

1146. Šimunović Petar, Iz obalne toponomastičke sinonimike, ČR I, br. 2 (1971, Split) 41—50.

1147. Šimunović Petar, Nomenklatura poljičkog krša, Poljički zbornik, sv. II (1971, Zagreb) 185—198.

1148. Šimunović Petar, Toponimija otoka Brača, Brački zbornik, sv. 10 (1972, Supetar) 318 str. — slike i karte.

Резиме на њемачком.

1149. Šimunović Petar, Uvod u proučavanje poljičke toponimije, Ljetopis JAZU, knj. 75 (1971, Zagreb) 501—506.

1150. Šojat Antun, O govoru kajkavskih ikavaca u Zdenčini i Horvatima, Ljetopis JAZU, knj. 76 (1972, Zagreb) 269—274.

1151. Šupuk Ante, Antroponimni hibridi, ČR I, br. 2 (1971, Split) 51—58.

д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд.

1152. Bojović Zlata, *Pesma Petra Kanavelovića „Trstenko pastijer u veselju“*, Zbornik otoka Korčule sv. 2 (1972, Zagreb) 259—268.

1153. Bonifačić Rožin Nikola, *Jedan značajan rukopis Ljudevita Gaja — Povodom stote obljetnice smrti Lj. Gaja—*, Нств св. 39—40 (1971, Београд) 136—148.

Опис рукописа „Народно благо“.

Резиме на француском.

1154. Vitezović Pavao Ritter, *Kronika aliti spomen vsega svijeta vikov* (izbor; priredio Josip Vontčina), *Kaj IV*, br. 11 (1971, Zagreb) 51—57 i br. 12, 36—45.

1155. Vitezović Pavao Ritter, *Odiljenje sigetsko*, u knjizi: *Opsada Sigeta, Liber* (1971, Zagreb) 93—174 i pretisak.

1156. Georgijević dr Krešimir, *Pošta Mažuraniću*, *Savremenik*, knj. XXXI, sv. 5 (1970, Beograd) 477—478.

О критичком издању *Смрт Смаил-аге Ченгића Ивана Маџуранића*, приредио Милорад Живанчевић, у издању Српске књижевне задруге, Београд 1969.

Приказ.

1157. Gošić Nevenka, *Povodom jednog pisma bosanskog franjevca XVII vijeka i marcijanopoljskog nadbiskupa fra Marka Bandulavića*, *Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH*, knj. XLI, *Odjeljenje društvenih nauka*, knj. 14 (1971, Sarajevo) 229—237.

На основу анализе графичких, прависписних, фонетских и морфолошких особина језика у писму (на стр. 180. Ферменцинове књиге) фра Марка Бандулавића, босанског фрањевца, а касније марцијанопољског (преславског) надбискупа, аутор је показао да језик овог писца има велику сличност са језиком Матије Дивковића, односно да је српскохрватски и да припада босанским говорима. Оповргнута је и теза да је М. Бандулавић „Бугарин из Скопља, тј. из западне Бугарске“, као и чињеница да је Бандулавићева књига „*Pistore i Evangeya*“ писана хрватско-бугарским језиком.

Резиме на француском.

1158. Deanović Mirko (priredio), *Dubrovačke preradbe Molièrovih komedija*, knjiga prva, SPH, knj. XXXVI, (1972, Zagreb).

1159. Дујовић Јован, *Непозната писма Лазе Костића и његов боравак у Црној Гори*, ПР год. XXII бр. 14 и 15 (1972, Титоград) 7.

Из књиге „Мемоари војводе Симе Поповића“, коју је припремио Јован Дујовић.

1160. Đurđević Igjat, *Pjesni razlike. Uzdasi Mandalijene pokornice. Saltijer slovinski*, priredio Franjo Švelec, Zagreb, Zora — Matica hrvatska, 1971, PSHK, knj. 18.

1161. Žganec dr Vinko, *Čiča Ivo Čakaljić*, Нств св. 39—40 (1971, Beograd) 171—179.

Опис Чакаљсвићевих рукописа у вези са народним стваралаштвом у Славонији.

Резиме на француском.

1162. Живанчевић Милорад, в. бр. 1156.

1163. Ivančević Bojana, Kajkavske crkvene pjesmarice XVII stoljeća, ZbNŽO, knj. 44 (1971, Zagreb) 247—282.

1164. Јерковић др Вера, Цветни триод штампара Мардарија из Мркишне цркве, ГФФНС XV/1 (1972) 89—104.

1165. Јовић др Душан, О језику „Законика о рудницима“ деспота Стефана Лазаревића, ЈФ XXVII св. 3—4 (1968—1969) 365—455.

Аутор анализира битне одлике граматичког система, језичну структуру и дијалекатске елементе овог текста из XV века. Одељци: О гласовима и графiji, О акценту, Речи и њихове промене, Из синтаксе, Закључак.

Резиме на руском.

1166. Калезић Ратка, Дивошево јеванђеље, ПР год. XXI бр. 7 (1971, Титоград) 4.

Иницијал о рукописима: „Бесједа Јована Златоустог“ у Јеванђељу из цркве св. Никола код Бијелог Поља.

1167. Karnarutić Brne, Vazetje Sigeta grada, u knjizi: Opsada Sigeta, Liber (1971, Zagreb) 43—75 i pretilak.

1168. Кашић Јован, Фразеолошке појаве у приватним писмима из прве половине XIX века, ЗбМСФЛ XIV/1 (1971) 91—102.

1169. Јубас Владислав, Из проблематике преводјења властитих назива, ФП I—II (1970, Београд) 139—150.

Аутор илуструје неке проблеме преводјења властитих имена примерима из српскохрватских превода пољске белетристике.

1170. Мартиновић Нико С., в. бр. 1183.

1171. Мартиновић др Нико С., О преводу „Горског вијенца“ и интересовању за есперанто у Црној Гори, Ов год. IV бр. 32 (1972, Титоград) 26.

В. и бр. 1182, 1183 и 1184.

1172. Milidragović Milica, Nova redakcija Glišićevog prevoda Mrtvih duša, Književni jezik 1—2, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 64—75.

Аутор анализира колико је нова редакција Глишићевог превода Мртвих душа (Издање: „Веселин Маслеша“, Сарајево 1969) сачувала „ону неухватљиву али толико присутну и заносну драж Глишићевог превода“, да ли је допринијела да превод буде још бољи, савременији и савршенији и да ли је, најзад, та редакција на висини Гогољева дјела.

1173. Миловић др Јевто, Три табака рукописа „Пјеваније“ Симе Милутиновића (Неке Пегошеве пјесме из његове раше младости), Спо св. 5—6 (1971, Никшић) 37—40.

1174. Михаил Замфира, в. Михаил Паул и Михаил Замфира, бр. 1175.

1175. Михаил Паул и Михаил Замфира, Псалтир въ Венеџи 1761, Библиотекар XXIII, св. 5 (1971, Београд) 547—551.

О пронађеном примерку овог Псалтира у Јашију (Румунија). Упоредбење и фото-копија оба примерка.

Резиме на енглеском и руском.

1176. Младеновић др Александар, Графијске и правописне одлике првог издања „Горског вијенца“, ГФФНС XIV/1 (1971) 115—157.

1177. Morović Hrvoje (priredio), Marulićev prijevod glasovitoga srednjovjekovnog djela „De imitatione Christi“, ČR I, br. 2 (1971, Split) 79—115 i II, br. 1 (1972, Split) 155—196.

1178. Mošin Vladimir, Najstariji rukopis Poljičkog statuta i problem redakcije statuta, Poljički zbornik, sv. II (1971, Zagreb) 9—22.

С три репродукције; резиме на француском.

1179. Недељковић Бранислав М., Дубровачко-турски уговор од 23. октобра 1458. године, ЗбФФ XI, 1 (1970) 363—392.

Приложен и ћирилички текст повеље и фото-копија уговора.

Резиме на француском.

1180. Nedeljković Olga, O ispravi kneza Brečka kao spomeniku jezične prošlosti na Braču, Poljički zbornik, sv. II (1971, Zagreb) 199—212.

1181. Недаћ Владан, Каталог ретких српских књига 1741—1841. Саставио Јанко Хркаловић. Београд, 1971; 229+[2] стр., Прил. XXXVIII, св. 3—4 (1972) 289—290.

1182. Новељић Богић, „Горски вијенац“ на есперанту, Ов год. IV бр. 31 (1971, Титоград) 12.

В. и бр. 1171, 1183 и 1184.

1183. Новељић Богић, Још једном о преводу „Горског вијенца“ на есперанто. Ов год. IV бр. 33 (1972, Титоград) 23.

Полемика. Поводом чланка Ника С. Мартиновића „О преводу „Горског вијенца“ и интересовању за есперанто у Црној Гори. В. и бр. 1171, 1182 и 1184.

1184. Новељић Богић, Страни листови о преводу „Горског вијенца“ на есперанто, Ов год. IV бр. 43 (1972, Титоград) 21.

В. и бр. 1171, 1182 и 1183.

1185. Пантић Мирослав, Фрагменти о Марину Држићу (I), ЗбФФ XI 1 (1970) 413—430.

Резиме на талијанском.

1186. Пешут Петар, Гундулићев „Осман“ и народна књижевност, Прил. XXXVII, св. 3—4 (1971) 263—278.

1187. Поленаковић Харалампје, Необјављени суд о Вукову и Даничићеву језику у преводу библије, Ковчежић X (1972) 137—138.

1188. Поленаковић Харалампје, О првом преводу из српске књижевности на македонски језик, КњЈ XVIII, 1 (1971) 91—102.

О преводу Јакима Крчовског књиге „Чудеса пресвјатија Богородици...“, Будим, 1817.

Превео с македонског Војислав И. Илић.

1189. Ratković Milan (priredio), Djela Dživa Bunića Vučića, SPH, knj. XXXV (1971, Zagreb) 236 str.

С 5 ликовних прилога.

1190. Fisković Cvito, Dva pravilnika splitskih bratovština na hrvatskom jeziku, ČR I, br. 2 (1971, Split) 117—147.

1191. Харисијадис Мара, Два илуминирана рукописа збирке Р. Грујића у Музеју Српске православне цркве и њихове паралеле у манастиру Хиландару, Библиотекар XXIV, св. 5 (1972, Београд) 585—593.

О Смедеревском четворојеванђељу које потиче из XV века и о Молитвослову патријарха Арсенија III Чарнојевића, из XVII века.

1192. Харисијадис Мара, Служба архиепископу Арсенију у рукопису даскала Максима, Прил. XXXVII, св. 1—2 (1971) 86—89.

1193. Хркаловић Јанко, в. бр. 1181.

1194. Črnko Ferenc, Podsjeđanje i osvojenje Sigeta, u knjizi: Opsada Sigeta, Liber (1971, Zagreb) 3—25.

1195. Чурчић Лазар, Једно неостварено дивот-издање Доситејева Живот и прикљученија, Ковчежић X (1972) 126—130.

1196. Чурчић Лазар, Канон молебни Стефану Дечанском, Хилендарски Канон молебни светому великомученику Стефану краљу Дечанском, сачињен ... Јованом Георгијевићем, митрополитом карловачким, из 1803. године, Библиотекар XXIV, св. 5 (1972, Београд) 606—616.

1197. Šidak Jaroslav, Nekoliko hrvatskih pisama iz kruga oko Petra Zrinskoga, Kaj IV, br. 9 (1971, Zagreb) 14—23.

1198. Šidak Jaroslav, Hrvatska kronika Baltazara Adama Krčelića 1749—1762, Kaj IV, br. 5 (1971, Zagreb) 31—75.

1199. Šojat Olga, Baltazar Adam Krčelić kao pisac djela na kajkavskom književnom jeziku, Kaj IV, br. 5 (1971, Zagreb) 20—23.

1200. Šojat Olga, Juraj Ratkaj Velikotaborski (s izborom iz djela „Kriposti Ferdinanda II.“ i rječnikom), Forum XI, br. 4—5 (1972, Zagreb) 810—824.

1201. Šojat Olga, „Pesme horvatske“ i Katarina Patačić, Forum X, br. 7—8 (1971, Zagreb) 131—153.

ђ) Историја српскохрватског језика

1202. Албин Александар, Икавизми у делима писаца из Војводине у пред-
вуковској епоси, ЗМСФЛ XV/2 (1972) 25—41.

1203. Албин Александар, Народне језичке црте у Регуламенту од 1748. г.,
ЗМСФЛ XIV/1 (1971) 61—77.

1204. Албин Александар, Народни језик у делима Стефана Рајића написаним
после 1800. године, ЗМСФЛ XIV/2 (1971) 123—146.

1205. Албин Александар, Прилог проучавању језика првих српских новина,
ЗМСФЛ XV/2 (1972) 15—24.

1206. Anić Vladimir, Novo izdanje prvoga hrvatskog rječnika, ZR XX (1971,
Zadar) 225—226.

О Вранчићеву рјечнику.

1207. Банашевић Никола, в. бр. 1283.

1208. Benzon Stjepan, Опажање о ђакавштини Marka Uvodića Splićanina, Ђакав-
ска риџ I, sv. 1 (1971) 77—96.

1209. Bošnjak Milan, Zasluge Ljudevita Gaja za naš književni jezik, Život i škola,
knj. XXI, 3—4 (1972, Osijek) 113—122.

1210. Бранковић Светлана, Грађа за филолошка истраживања у рукописној
књизи Аврама Бранковића из Врводине XVIII—XIX века, Прил. ФФНС 7 (1971)
19—33.

1211. Brozović Dalibor, Uloga bosanskohercegovačkih franjevaca u formiranju
jezika hrvatske književnosti i kulture — od Divkovića do fra Grge Martića, Jezik XX, br.
2 (1972, Zagreb) 37—51.

1212. Vince Zlatko, Briga za hrvatsku terminologiju u Dalmatinskoj Hrvatskoj
XIX stoljeća, Radovi Inst. JAZU u Zadru, sv. XIX (1972, Zadar) 253—293.

1213. Vince Zlatko, Gramatike zadarsko-dalmatinskog jezičnog kruga, ZR XX,
br. 4 (1971, Zadar) 285—300.

1214. Vince Zlatko, Za cjelovitu povijest hrvatskog književnog jezika. Uz Jonkeovu
knjigu „Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća“, Zagreb, Matica hrvatska, 1971, Repu-
blika XXVII, br. 11 (1971, Zagreb) 1211—1221.

Приказ.

1215. Vince Zlatko, Leksikografski pokušaji u Dalmatinskoj Hrvatskoj 19. stoljeća,
Forum XI, br. 1—2 (1972, Zagreb) 272—296.

В. и бр. 2008.

1216. Vince Zlatko, Pitanja hrvatskog jezika pedesetih godina 19. stoljeća u Dal-
maciji, Forum X, br. 10—11 (1971, Zagreb) 764—784.

1217. Vince Zlatko, Sudbina ikavice u jeziku hrvatske književnosti 19. stoljeća,
Forum X, br. 3 (1971, Zagreb) 541—588.

1218. Vončina Josip, Jezično grabancijaštvo Tita Brezovačkoga, UR XV, br. 3 (1971, Zagreb) 205—224.

1219. Vončina Josip, O jeziku ozaljskoga kruga, Kaj IV, br. 9 (1971, Zagreb) 61—64.

1220. Vončina Josip, Traganja hvarskoga kruga, Croatica II, sv. 2 (1971, Zagreb) 101—133.

О књижевницима Микши Пелегриновићу, Петру Хекторовићу, Ханибалу Луцићу и о изворима њихова језика.

1221. Врана Јосип, Истина о подријетлу и постанку Вуканова еванђеља, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 453—473.

Полемички напис у вези са расправом Олге Недельковић Вуканово јеванђеље и проблем пуног апракоса, у 18—19 броју Слова, часописа Старославенског института у Загребу.

1222. Вукићевић Милосав С., Особине језика у призренским натписима, 36ФФП IX (1972) 435—443.

Аутор пише о језику натписа у црквама Богородице Љевишке, Св. Недеље и Св. Николе у Призрену.

Резиме на руском.

1223. Vuković Jovan, Glas ě (ѣ) u istorijskom razvitku i u savremenom srpsko-hrvatskom jeziku, Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLI, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 14 (1971, Sarajevo) 89—132.

Указујући на двојако прасловенско поријекло старог гласа ѣ, односно на констелације из којих је могао настати на јужнословенском терену, аутор тумачи стару изговорну вриједност његову, односно његове гласовне вриједности и мјесто у прасловенском вокалском систему. С обзиром на компликованости у историјском развиту овог гласа и на изукрштаности његових рефlekса у нашим дијалектима, дата су исцрпна тумачења тих рефlekса у савременом српскохрватском језику, са особитим освртом на посебне случајеве у понашању и замјенама у појединим категоријама, па чак и у усамљеним лексичким јединицама.

Резиме на француском.

1224. Вукомановић Славко, Језик Стипана Марковца Маргитића, изд. Филолошки факултет Београдског универзитета (1971, Београд) 160.

Наслов и резиме на руском.

1225. Вулевић Милош, Историја писма у Срба (Петар Ђорђевић: Историја српске ћирилице, Завод за издавање уџбеника СР Србије, Београд, 1971), То св. 2—3 (1971, Иванград) 253—255.

Приказ. В. и бр. 1268.

1226. Gošić Nevenka, Herta Kuna: Jezičke karakteristike književnih djela Dosi-teja Obradovića, Književni jezik 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 135—137.

Приказ Хертине књиге *Језичке карактеристике књижевних дјела Доситеја Обрадовића*, коју је издала Академија наука и умјетности БиХ, Сарајево 1970. г.

1227. Грицкат др Ирена, Актуелни језички и текстолошки проблеми у старим српским ћирилским споменицима, изд. Народна библиотека СРС (1972, Београд) 124+ [3].

1228. Грицкат Ирена, Један исмачко-славеносрпски речник — препис Јована Рајића из 1741. год., ЈФ XXIX, св. 1—2 (1972) 153—194.

Са 6 репродукција. Резиме на руском.

1229. Грицкат И[рена], Језик књижевности и књижевни језик — На основу српског писаног наслеђа из старијих епоха, ЈФ XXVIII, св. 1—2 (1969) 1—35.

О српском средњовековном литерарном стваралаштву и формирању књижевног српскохрватског језика и потреби синтетизованог изучавања историје језика и историје књижевности и побочних грана тих наука.

Резиме на руском.

1230. Грицкат Ирена, Robert Zett, Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen. Böhlau Verlag Köln-Wien, 1970, I—IV+1—368, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 541—548.

Приказ, повољан, с оценом да Цетов рад представља допринос изучавању историје српскохрватског језика.

1231. Грковић Милица, п. Ивић Павле и Грковић Милица, бр. 1240.

1232. Ђорђић Петар, в. бр. 1225 и 1268.

1233. Ђорђић Петар, Историја српске ћирилице. Палеографско-филолошки прилози, изд. Завод за издавање уџбеника СРС (1971, Београд) 532+ [3].

Са литературом и напоменама.

1234. Zelić-Bučan Benedikta, Bosančica u Splitu i njenoj okolini u doba Marka Marulića, Marulić V, br. 2 (1972, Zagreb) 1—9.

1235. Zelić-Bučan Benedikta, Napomena uz člarak Ivana Ostojića: Kako su Hrvati nazivali svoj jezik, Kolo IX, br. 3 (1971, Zagreb) 247—248.

В. и бр. 1269.

1236. Zelić-Bučan Benedikta, Narodni naziv hrvatskog jezika tijekom hrvatske povijesti, Jezik XIX, br. 1 (1971, Zagreb) 1—18 и br. 2—3, 38—48.

1237. Ивић Павле, в. бр. 1277 и 1285.

1238. Ивић Павле, Српски народ и његов језик, изд. Српска књижевна задруга (1971, Београд) 327+2.

1239. Ивић Павле, Судбина полугласа у српскохрватском језику, КњЈ XIX, 2—3 (1972) 6—11.

1240. Ивић Павле и Грковић Милица, О почецима замене полугласа са *a* у ћирилским споменицима, ЗбМСФЛ XIV/1 (1971) 53—59.

1241. Jakić-Cestarić Vesna, Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena, Radovi Inst. JAZU u Zadru, sv. XIX (1972, Zadar) 99—166.

Резиме на енглеском.

1242. Јакопсон Роман, Силуанов хвалоспев Симеону, ЗМСФЛ XIV/1 (1971) 25—31.

1243. Jonke Ljudevit, „Dicionar“ Fausta Vrančića.

Поговор књизи под бр. 2015, стр. 129—133.

1244. Junković Zvonimir, Jezik Antuna Vramca i po drijetlo kajkavskoga dija lekta. Dijahronijska rasprava, Rad JAZU, knj. 363 (1972, Zagreb) 232 str.

1245. Junković Zvonimir, O jeziku Vitezovićeve Kronike, Kaj IV, br. 11 (1971, Zagreb) 58—60.

1246. Katičić Radoslav, Opseg povijesti hrvatskog jezika, HZZ, sv. 1 (1971 Zagreb) 27—42.

1247. Кашић Јован, Лексика рускословенског порекла и лексички фонд српскохрватског језика (именице на -ије и њихови еквиваленти у српскохрватском језику), Књ XIX, 2—3 (1972) 136—141.

1248. Куна Херта, в. бр. 1226.

1249. Kuna Herta, Jezik bosanske književnosti XVII i XVIII vijeka u svjetlost književno-jezičkog manira, ЗМСФЛ XIV/1 (1971) 33—52.

1250. Kuna Herta, Jezičke karakteristike književnih djela Dositeja Obradovića ANUBiH Djela, knj. XXXVI. Odjeljenje društvenih nauka (1970, Sarajevo) 287.

Наслов на француском.

1251. Kuna Herta, O jeziku bosanske franjevačke književnosti, Pregled, knj. LXII¹ sv. 4 (1972, Sarajevo) 539—547.

1252. Kuna Herta, Udio franjevačke književnosti XVIII vijeka u stvaranju literarnog jezika zapadnog srpskohrvatskog područja, Književni jezik 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 41—61.

Реферат за VII међународни конгрес слависта у Варшави.

Резиме на њемачком.

1253. Kuna Herta, Štokavski u funkciji literarnog i standardnog jezika na kajkavskoj jezičkoj teritoriji, Književni jezik, 1—2, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 22—36.

Након осврта на културно-историјске прилике у појединим крајевима данашњег српскохрватског језичког подручја од времена настајања писане књижевности на појединим дијалектима па до плирског покрета, те осврта на језик и језички израз у тим књижевностима, аутор истиче да су и Хрвати кајкавци, и поред тога што је до почетка 19. вијека већ био утрт пут новој кајкавској хрватској књижевности са центром у Загребу, у складу са општим настојањима и идејама илираца, „с доста беневоленције примили одбацивање кајкавског као литерарног“, за шта, између осталог, има особите заслуге и „одређена старија литерарна традиција“.

1254. Ladan Tomislav, Hrvatska književna koinž, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 178—189

1255. Лађевић Милица Ј. Личности романа „Љубомир у Јелисијуму“ Милована Видаковића у ономастичком фонду Војводине почетком XIX века, Прил. ФФНС 7 (1971) 199—213.

1256. Malić Dragica, Jezik prve hrvatske pjesmarice, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, knj. 1 (1972, Zagreb) 232 str.

С 14 факсимила и 3 табеле.

1257. Miroslavljevo jevanđelje iz ilustracija u koloru, izbor, izd. Narodni muzej (1972, Beograd) 25+[2]+12.

Упоредни текст на француском језику.

1258. Младеновић др Александар, Графијске, правописне и друге одлике „Посвете“ у „Горском вијенцу“, ГФФНС XV/1 (1972) 143—169+8 факсимила.

1259. Младеновић Александар, Графијске, правописне и језичке одлике повеље краља Радослава, писане у Дубровнику 1234. године, Прил. XXXVII, св. 3—4 (1971) 190—207.

1260. Младеновић Александар, Језик трију цеклинских писама из друге половине XVIII века, ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 45—58.

1261. Младеновић Александар, Језик у повељама краља Владислава, ЗбМСФЛ XV/1 (1972) 7—33.

1262. Младеновић Александар, Народни језик у песми „Љубосава и Радослан“ митрополита Стевана Стратимировића, ЗбМСФЛ XIV/2 (1971) 71—121.

1263. Moguš Milan, О проучавању Marulićeva jezika, ČR II, br. 1 (1972, Split) 95—100.

1264. Moguš Milan, Fonološki razvoj hrvatskog jezika, Matica hrvatska (1971, Zagreb) 100 str.

В. и бр. 1286.

1265. Mošin Vladimir, Stari rukopisi Srba u Hrvatskoj od XIII do XX stoljeća, Povijesni muzej Hrvatske (1971, Zagreb) 68+4 table sa reprodukcijama.

1266. Недељковић Олга, в. бр. 1221.

1267. Nikčević Vojislav, Još jednom o nekim neistorijskim tumačenjima narodnog jezika u crnogorskoj književnosti prednjegoševskog doba, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 241—253.

1268. Окука Милош, Историја српске ћирилице (Петар Ђорђевић: Историја српске ћирилице, Завод за издавања уџбеника СР Србије, Београд, 1971), Мо св. 14 (1972, Пљевља) 72—73.

Приказ. В. и бр. 1225.

1269. Ostojić Ivan, Kako su Hrvati nazivali svoj jezik, Kolo IX, br. 1/2 (1971, Zagreb) 93—118.

В. и бр. 1235.

1270. Паноска Ружа, „Језичке карактеристике књижевних дјела Доситеја Обрадовића“ од Херта Куна, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 99—100.
Приказ.

1271. Pederin Ivan, Životinje i cvijeće kao stilska sredstva hrvatskih začinjavaca, HZZ, sv. 2 (1971, Zagreb) 369—397.

1272. Pederin Ivan, Na izvorima jezičnog standarda u Hrvata, Kolo IX, br. 7 (1971, Zagreb) 645—656.

1273. Pederin Ivan, Pojam jezičnog i književnog standarda kod bogoljubnog bogoslovca Stipana Margitića Jajčanina, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 211—224.

1274. Pederin Ivan, Teologijski termini u upotrebi začinjavaca naprama njihovoj upotrebi u hrvatskoj književnosti srednjeg vijeka, Republika XXVIII, br. 5 (1972, Zagreb) 504—529.

1275. Pederin Ivan, Hrvatski jezik na početku industrijskog doba. Odnos „Vijenca“ prema njemačkom jeziku do Šenoine smrti (1881), ZR XX, br. 5 (1971, Zadar) 340—351.

1276. Pederin Ivan, Hrvatski jezični standard i promicanje vjere u XVII i XVIII st. (na izvorima današnjega hrvatskog jezičnog standarda), Kačić 4 (1971, Split) 71—81.

1277. Петровић др Драгољуб, Једна изузетна књига (Павле Ивић: Српски народ и његов језик, Српска књижевна задруга, Коло LXIV, књига 429, Београд, 1971), ПР год. XXI бр. 19 (1971, Титоград) 11.

Приказ. В. и бр. 1285.

1278. Pranjić Krunoslav, Možemo li što u tekstovima fra Grge Martića naći jezično inspirativnim i danas?, Jezik XX, br. 2 (1972, Zagreb) 51—58.

1279. Pudić Ivan, Ignjat Đurđević — istaknuti predstavnik srpskohrvatske prednaučne lingvistike, Прил. XXXVII, св. 3—4 (1971) 297—305.

1280. Putanec Valentin, Apostile uz „Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum“ (1595) Fausta Vrančića, ČR I, br. 2 (1971, Split) 5—18.
В. и бр. 1243 и 2015.

1281. Родић Никола, Монографија о ћирилици, Петар Ђорђевић: Историја српске ћирилице. Палеографско-филолошки прилози. — Београд. Завод за издавање уџбеника СР Србије, 1971, стр. 533; 4°, Библиотекар XXIV, св. 6 (1972, Београд) 765—768.

Приказ.

1282. Rotar Janez, Več kot učbenik o historičnem razvoju hrvaščine. Milan Moguš: Fonološki razvoj hrvatskoga jezika. Matica hrvatska, Zagreb 1971. NRazgl XX (1971) št. 20, str. 612—613.

1283. Ротковић Радослав, Да ли је Дукљанин био Роман? (псвodom студије Николе Банашевића: Љетопис попа Дукљанина и народна предања, Српска књижевна задруга, Београд, 1971), Ов год. III бр. 29 (1971, Титоград) 15.

1284. Ђирковић Сима, Прва повеља краља Стефана Дечанског Дубровнику, Прил. XXXVII, св. 3—4 (1971) 208—212.

1285. Ђосовић Стево, Језик у служби културе (Павле Ивић: Српски народ и његов језик, Српска књижевна задруга, Београд, 1971), Мо св. 12 (1971, Пљевља) 67—68.

Приказ. В. и бр. 1277.

1286. Finka Božidar, Milan Moguš, Fonološki razvoj hrvatskog jezika (Matica hrvatska — Biblioteka „Znanje“, Zagreb, 1971, str. 1—100), SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 85.

Приказ. В. и бр. 1264.

1287. Foretić Vinko, O Dubrovačkom arhivu, Arhivist XIX, sv. 1 (1969) 52—64.

1288. Franičević Marin, O akcentima, versifikaciji i lekciji Marulićevih stihova, Forum XI, br. 6 (1972, Zagreb) 1006—1013.

1289. Fučić Branko, Jurandvorski ulomci, Krčki zbornik, 3 (1971) 157—175 + tab.

1290. Hercigonja Eduard, Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća, Croatica II, sv. 2 (1971, Zagreb) 7—100.

1291. Zett Robert, v. br. 1230.

1292. Čale Frano, Shvaćanje jezika i aloglotski elementi u stilu Držićevih komedija, Dubrovnik XIV, br. 1 (1971, Dubrovnik) 5—17.

1293. Šimunović Petar, Hrvatska zemljopisna nomenklatura u dalmatinskom krškom području do kraja 13 stoljeća, Čakavska rič I, sv. 1 (1971) 72—76.

1294. Šojat Antun, Kratki navuk jezičnice hrvatske (Jezik stare kajkavske književnosti), Kaj IV, br. 10 (1971, Zagreb), 81—96 (IV. Pravopis; s primjerima); br. 11, 65—80 (Akcent; s primjerima).

1295. Štefanić Vjekoslav, Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije, II dio. Zbornici različitog sadržaja, regula i statuti, registri, varia, indeksi, albumi slika, izd. Historijski institut JAZU (1970 [1971], Zagreb) 298+[1]+46 tabli sa faksimilima +[1].

е) Метрика

1296. Franičević Marin, Nova čakavska versifikacija, Rad JAZU, knj. 361 (1971, Zagreb) 5—28.

1297. Franičević Marin, O stihu hrvatske književnosti XVII. stoljeća, Rad JAZU, knj. 362 (1972, Zagreb) 5—76.

ж) Стил

1298. Antoš Antica, Osnove lingvističke stilistike za studente pedagoških akademija i nastavnike, Školska knjiga (1972, Zagreb) 159 str.

1299. Vuković Jovan, Pristup kompleksnoj stilističkoj analizi srpskohrvatskoga stihovanog izraza, Književni jezik 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (132, Sarajevo) 7—24.

Реферат за VII међународни конгрес слависта у Варшави.

Резиме на француском.

1300. Вуковић др Јован, Транспозиција реченичких облика у структурама српскохрватског стиха, ЗбЈК књ. 1 (1972, Титоград) 7—18.

Резиме на француском.

1301. Vuletić Branko, Govor i stilistika, Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 140—144.

1302. Derossi Julije, U susret modernoj hrvatskoj stilistici, UR XVI, br. 2—3 (1972, Zagreb) 187—202.

1303. Engelsfeld Mladen, Značenje i implikacije riječi „podloga“ u Krležinu romanu *Povratak Filipa Latinovića*, UR XVI, br. 4 (1972, Zagreb) 235—263.

1304. Živković dr Dragiša, Teorija književnosti sa teorijom pismenosti. Stilistika — književni rodovi i vrste — književni periodi i književni pravci — o kompoziciji i stilu pisanih sastava. Za gimnazije i stručne škole, XII izdanje, izd. „Naučna knjiga“ (Beograd) i „Svjetlost“ (1970, Sarajevo) 304.

1305. Živković dr Dragiša, Teorija književnosti sa teorijom pismenosti. Stilistika — književni rodovi i vrste — književni periodi i književni pravci — o kompoziciji i stilu pisanih sastava, XIII izdanje, izd. „Svjetlost“ (1972, Sarajevo) 304.

1306. Јовановић Ивана, Епитет као психолошка категорија, КњЈ XIX, 2—3 (1972) 119—123.

1307. Јовић Душан, Прилог методима испитивања песничког језика на песми „Сопоћани“ Васка Попе, НЈ н.с. XVIII, св. 4—5 (1971) 235—249.

1308. Kalenić Vatroslav, Lingvostilističko proučavanje hrvatskoga jezika, Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72, Zagreb) 49—63.

1309. Павловић Б. Михајло, Још о „словенској антитези“ код Виктора Игоа и уопште, ФП I—IV (1969, Београд) 88—98.

Анализа структуре словенске антитезе у неким Игоовим песмама и напој народној поезији.

Резиме на француском.

1310. Pozojević Marija, Neki načini izražavanja afektivnosti u noveli R. Marin-kovića *Ruke* UR XV, br. 4 (1971, Zagreb) 303—315.

1311. Popela Maria Luise, Stilski elementi u lirici Augusta Cesarca, UR XV, br. 1 (1971, Zagreb) 15—45.

1312. Pranjić Krunoslav, v. Jezik i stil Matoševe pripovjedačke proze, br. 1023.

1313. Pranjić Krunoslav, Legitimnost lingvističkoga-stilističkoga pristupa književnome tekstu, ZRKJS (1972, Zagreb) 93—96.

1314. Samardžija Marko, Bilješka o jeziku i stilu hrvatske najmlađe proze, Revija 12, br. 2 (1972, Osijek) 57—60.

1315. Samardžija Marko, Stilске особине „Дневника о Чарнојевићу“, Revija 12, br. 5 (1972, Osijek) 48—56.

1316. Станојчић Ж[ивојин], Чиниоци континуитета у књижевном језику (Синтагме просторних односа у језику писаца прелазних стилских епоха), НЈ н.с. XIX, св. 1 (1972) 26—42.

1317. Stefanović Dragutin, Stilističke strukture V. P. Disa, КњЈ XVIII, 1 (1971) 34—42.

1318. Tautović Radojica, Mitska simbolika u realističkoj priči, Savremenik, knj. XXXI, sv. 7 (1970, Beograd) 92—94.

О митској симболици у збирци приповедака Ђамила Сијарића „Сабља“ (Титоград, 1969).

1319. Težak Stjepko, Pasiv u Krležinu „Hrvatskom bogu Marsu“, Jezik XVIII, br. 4 (1971, Zagreb) 97—105 i br. 5, 140—150.

1320. Томановић Васо, Језичке елипсе у „Горском вијенцу“, ЗБЈК књ. 1 (1972, Титоград) 93—98.

Резиме на руском.

1321. Trezner Tomislav, O ekspresivnoj upotrebi glagolskoga pridjeva radnog, Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72, Zagreb) 64—70.

1322. Турјачанин Зорица, Књижевно-умјетнички чиниоци Ловракове прозе, КњЈ XVIII, 1 (1971) 43—61.

Рад има следеће одељке: I [Увод], II Приповједач по таленту и опредељењу, III Нарација и дескрипција (Наративна функција глагола), IV Лирско и драмско у структури Ловракове прозе, V Композициона структура приповиједака и романа, VI Одлике стила и језика, VII Неколико завршних напомена.

1323. Ćorac Milorad, Tipovi intenzifikacije u srpskohrvatskom književnom jeziku, КњЈ XIX, 2—3 (1972) 113—118.

1324. Frangeš Ivo, Je li stilistika znanost o odstupanjima? Dubrovnik XIV, br. 3 (1972, Dubrovnik) 5—11.

1325. Hajduković Luka, Jezičko-stilske osobine dela „Ljudi govore“ Rastka Petrovića. Semantostilistički nivo, КњЈ XVIII, 2 (1971) 71—78.

з) Методика наставе књижевног језика

1326. Васић Смиљка, Говор као наставно средство, Настава и васпитање XX (VIII), 1 (1971, Београд) 31—39.

1327. Гортан-Премк Даринка, Приступ обради падежних синтагми у средњој школи (наставак), НЈ н.с. XVIII, св. 4—5 (1971) 263—271; НЈ н.с. XIX, св. 1 (1972) 43—52; НЈ н.с. XIX, св. 2—3 (1972) 170—180.

Први и други део објављен у НЈ н.с. XVII, св. 3 (1969) 143—154 и НЈ н.с. XVII, св. 5 (1969) 307—319.

1328. Димитријевић Радмилко, Теоријске основе наставе матерњег језика и књижевности, Настава и васпитање XX (VIII), 4 (1971, Београд) 431—436.

1329. Младеновић Александар, Резултати новијих проучавања историје српскохрватског језика у средњошколској настави (Реформа ћирилице Саве Мркаља), КњЈ XIX, 2—3 (1972) 12—20.

1330. Недић Војо, Активна радна метода у настави и учешће ученика, ПР год. XXII бр. 1 и 2 (1972, Титоград) 11.

1331. Павловић Миливој, О настави српскохрватског језика и књижевности, КњЈ XIX, 1 (1972) 88—91.

Приказ књиге Радмила Димитријевића Проблеми наставе књижевности и матерњег језика. I. Основе наставе књижевности и матерњег језика, Београд 1972.

1332. Ранчевић Часлав, Избор тема за писмене задатке и изражајне способности ученика, ПР год. XXI бр. 19 (1971, Титоград) 8.

1333. Рајковић Љубиша, Око једног тумачења атрибута и апозиције, ПР год. XXII бр. 18 (1972, Титоград) 6.

Поводом чланка „Обрада атрибута и апозиције у средњој школи“ штампан у „Прилозима настави српскохрватског језика и књижевности“, Бања Лука, бр. 1 1969/70 стр. 79—83.

1334. Росандић Драгутин, Савремене методичке концепције наставе материнског језика у средњој школи, ПР год. XXII бр. 5 (1972, Титоград) 6.

1335. Ćupić Drago, Nastava jezika i dijalekat, КњЈ XIX, 2—3 (1972) 28—33.

1336. Ђуђуз мр Љубица, Билингвализам, Настава и васпитање XXI (VII), 3 (1972, Београд) 266—274.

1337. Finka Božidar, Metoda supstitucije i komparativna dijalektološko-standard-nojezična metoda u nastavi gramatike, ZRKJS (1972, Zagreb) 49—53.

и) Терминологија

1338. Anić Vladimir, Naša najstarija pravila i terminologija Association Football. In memoriam dr Milovanu Zoričiću (1884—1971), ZR XXI, br. 3—4 (1972, Zadar) 249—253.

1339. Barić Eugeniја, O odnosu opće i terminološke upotrebe riječi pečat i žig Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 144—149.

1340. Zupanić Josip, v. br. 1344.

1341. Isaković Alija, v. br. 1346.

1342. Kadić Marko, Prilozi nazivlju životinja (zoomastika), Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72, Zagreb) 87—88.

Осврт.

1343. Loknar Vladimir, Medicina i neki pojmovi iz dodirnih znanosti u „Rječniku hrvatskosrpskoga književnog jezika“, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 332—342.

1344. Mala železnička terminologija. Esperanto-srpskohrvatski, srpsko-hrvatski-esperanto. Esperanto-serbocroata, serbocroata-esperanto, pripremili Josip Zupanić i Ljudevit Sekereš, izd. Savez železničara esperantista Jugoslavije (1971, Beograd) [2]+VIII+[1]+59+[1]+60[1]+VII.

Са предговором издавача.

1345. Predlog popisa termina (alfabetara) za defektološki rečnik, izd. Savez društava defektologa Jugoslavije (1971, Beograd) 99.

1346. Rječnik stare rudarsko-geološke terminologije, izradio Alija Isaković, izd. Institut za geološka istraživanja (1970, Sarajevo) 119.

Наслов и резиме на енглеском.

1347. Sablić Hrvoje, Osakaćeni jezik pravde, Kritika, br. 17 (1971, Zagreb) 356—357.

О правној терминологији.

1348. Sekereš Ljudevit, v. br. 1344.

1349. Stručna terminologija. Matematika za inženjere i tehničare, izd. Savez elektrotehničkih inženjera i tehničara Hrvatske (1971, Zagreb) 90+[1].

Посебни отисак из часописа „Електротехника“, бр. 2 и 4, 1969. и 1—6, 1970.

ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.)

1350. Бањевић Бранко, О покајању, о лелеку, о тужбалици, Ст св. 10 (1971, Титоград) 1298—1304.

1351. Бањевић Бранко, Поље Јадиково. Антологија прногорских народних тужбалица, Графички завод, Титоград, 1972.

В. и бр. 1361, 1379, 1399 и 1469.

1352. Башвић Хусеин, Лирске народне пјесме из плавско-гусињског краја, Мо св. 9 (1971, Пљевља) 116—121.

1353. Био једном, Југословенска народна приповетка. Изабрала, приредила и поговор написала Снежана Пејаковић, изд. „Вук Караџић“ (1972, Београд) 132+[4].

1354. Бован Владимир, в. бр. 1372.

1355. Бован Владимир, Народне песме са Косова и Метохије у записима првих сакупљача и рад Ивана Степановића Јастребова, ЗбФФП VIII, св. А (1971) 329—356.

Резиме на руском.

1356. Бој на Косову, Народне песме које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1971, Београд) 42.

1357. Бој на Косову, Народне песме које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1972, Београд) 42÷4.

1358. Bošković-Stulli dr Maja, v. br. 1439.

1359. Bošković-Stulli Maja, Kajkavske pripovijetke i predaje, Kaj, V, br. 5 (1972, Zagreb) 3—10.

1360. Budimir Milan, Srpska rapsodija Filipa Višnjića, Radovi Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XLIII, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 15 (1972, Sarajevo) 5—63.

Резиме на њемачком.

1361. Булатовић Божо, Трагика и поезика црногорске жене (поводом антологије Б. Бањевића „Поље јадиково“), Ст св. 4 (1972, Титоград) 372—384. В. и бр. 1351, 1379, 1399 и 1469.

1362. Bunym David E., Thematic Sequences and Transformation of Character in Oral Narrative Tradition, ФП I—II (1970, Beograd) 1—21.

Аутор напомиње да у живој усменој предаји процес композиције није завршен и „мешање“ или трансформација карактера представља један вид тог процеса. У анализи „песме бр. 17“ из збирке босанских муслиманских народних песама Јована Перовића у Архиву САНУ, између осталог успостаља тематске парадигме, издваја рекурентне парадигматске елементе.

1363. Valjevec Matija Kračmanov, Narodne pripovijesti u Varaždinu i okolini (Izbor), Kaj V, br. 5 (1972, Zagreb) 11—23.

1364. Веселиновић-Анђелић др Магдалена, Лик Краљевића Марка у светлу мађарских превода и оцена српскохрватске народне епике у путописима XIX века, Нств св. 41—43 (1972, Београд) 149—160.

Резиме на француском.

1365. Вишњић Обрад, Анегдоте и приче из Црне Горе, „Коле“, (1971, Никшић) 1—108.

1366. Влаховић др Петар, Тужбалица и епска пјесма (Неки новији облици наших народних тужбалица), Мо св. 12 (1971, Пљевља) 84—92.

Прочитано на XV Конгресу Савеза фолклориста у Јајцу.

1367. Vojvodić-Baić Воја, Kako su u Lici nastajale narodne pjesme revolucije, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 6—15.

Резиме на француском.

1368. Војевање за слободу. Народне песме из првог и другог српског устанка које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1971, Београд) 42.

1369. Vujkov Balint, v. br. 1464.

1370. Вукановић Татомир П., в. бр. 1441.

1371. Vukanović Tatomir P., Srpske narodne zagonetke iz jugoistočne Srbije i Kosova, изд. Narodni muzej Radničkog univerziteta (1970, Vranje) [7]+152.

Наслов и резиме на француском језику.

1372. Вуковић Владета, Бистри дух народне речи (Владимир Бован: Антологија српске народне лирике Косова и Метохије, Јединство, 1972), Ст св. 7—8 (1972, Титоград) 738—741.

Приказ.

1373. Gjivoje M. — Kaštopil I., Još jedna Martinova koledarska pjesma, Zbornik oтока Korčule, sv. 2 (1972, Zagreb) 310—311.

1374. Дашто ми ти дашто, Народне загонетке и шаљиве приче које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1972, Београд) 42+4.

1375. Драгачевке. Изворне народне песме, сакупио Ника-Никола Стојић, изд. Дом културе „Бранислав Обрадовић-Џамбо“ (1971, Гуча) 238+[2].

Са белешком сакупљача и речником мање познатих речи.

1376. Ђенић Љубиша Р., Ерске мудролије (Ера у шаљивим причама), друго проширено издање, изд. Народна библиотека „Димитрије Туцовић“ (1971, Чајетина) 86.

1377. Ђурић Војислав, Антологија народних јуначких песама, изд. Српска књижевна задруга (1971, Београд) 772+[1].

Предговор и поговор „Српскохрватска народна епика“ написао Војислав Ђурић. Са белешкама и речником мање познатих речи и израза.

1378. Ђурић др Војислав, в. бр. 1420, 1421, 1422, 1423 и 1425.

1379. Ђурковић Живко, Бранко Бањевић: Поље јадиково (Антологија црногорских народних тужбалица, Графички завод, Титоград, 1971), Ов год. IV бр. 38—39 (1972, Титоград) 14.

Приказ. В. и бр. 1351, 1361 и 1399.

1380. Žganec Vinko, Zapisi narodnih pjesama iz Zeline i okolice, Kaj IV, br. 7—8 (1971, Zagreb) 103—107.

1381. Žganec dr Vinko, Čiča Ivo Čakalić, v. br. 1161.

1382. Женидба Душанова и друге народне песме које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1971, Београд) 12.

1383. Zečević Divna, Pučka književnost, Croatica II, sv. 2 (1971, Zagreb) 135—158.

1384. Зидане Манасије и друге народне песме које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1971, Београд) 42.

1385. Златановић Момчило, Пет легенди о Марку Краљевићу Врања и јужне Србије, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 84—86.

Резиме на француском.

1386. Златановић Момчило и Тошић Станиша, Чудно дрво. Лирске народне песме југоисточне Србије, изд. „Градина“ (1971, Ниш) 220+[7].

Са литературом и речником мање познатих речи и израза.

1387. Злоковић Максим, Поморски мотиви у епским пјесмама Боке, ГПМ књ. XIX (1971, Котор) 115—146.

Резиме на енглеском.

1388. Зоговић Радован, в. бр. 1435.

1389. Зуковић др Љубомир, Допринос Вука Врчевића Караџићевој збирци лирских народних пјесама, Мо св. 15 (1972, Пљевља) 67—77.

1390. Zuković Ljubomir, Salko Nazečić o problemima našeg epskog narodnog pjesništva, Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nazečića, Filozofski fakultet u Sarajevu (1972, Sarajevo) 59—67.

Истичући да је Назечић успио за живота да опреми и штампа само дио онога што је имао да каже о усменом пјесништву наших народа, као и чињеницу да је писању о том стваралаштву приступио тек у доба своје пуне научне зрелости, аутор даје посебан осврт на Назечићеву студију *О неким њињањима муслиманске народне епике*, која представља „запажен допринос науци“, затим на књигу *Из наше народне епике*, у којој је идентификована „цјела једна чета хајдука“, те на антологију јуначких народних пјесама, која је прављена „с поузданим осјећањем за љепоту колективног епског израза“.

Резиме на њемачком.

1391. Из Вукових збирки, избор и поговор „О Вуку и његовом делу“ Вукашин Станисављевић, изд. „Младо поколење“ (1971, Београд) 96.

Са напоменом о овој књизи од Вукашина Станисављевића и речником мање познатих речи и израза.

1392. Јуначке народне pjesme, priredio Salko Nazečić, изд. „Svjetlost“ (1971, Sarajevo) 366+ [3].

Са речником мање познатих речи и израза.

1393. Калезић Слободан, О једној народној пјесми, Ст св. 7—8 (1972, Титоград) 696—705.

Биљешка уз народну пјесму „Лов ловио Малисоре“.

1394. Kaštropić I., в. Gјivoје M. i Kaštropić J., бр. 1373.

1395. Кијамет Реџеп, в. бр. 1410.

1396. Килибарда др Новак, Поетска функција турцизама у народној поезији, ПР год. XXII бр. 16 (1972, Титоград) 6.

1397. Килибарда др Новак, Универзално и завичајнс у народној поезији, Ов год. III бр. 23 (1971, Титоград) 19.

1398. Kiss Lajos, Dve kraljičke iz Bačke, ZbNŽO, књ. 44 (1971, Zagreb) 237—245.

1399. Копривица Благота, Поезија бола и поноса (Бранко Бањевић: Поље јадиково. Антологија црногорских народних тужбалица, Графички завод, Титоград, 1972), Мо св. 16 (1972, Пљевља) 73—74.

В. и бр. 1351, 1361 и 1399.

1400. Костадиновић Радомир, Три прнотравске легенде, Нств св. 39—40 (1971, Београд) 183—189.

Резиме на француском.

1401. Краљевић Марко у народним песмама које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1972, Београд) 42+4.

1402. Krnjević Hatidža, Studija Salke Nazečića „Hajdučke borbe oko Dubrovnika i naša narodna pjesma“, Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nazečića, Filozofski fakultet u Sarajevu (1972, Sarajevo) 71—77.

Приказ Назечићеве књиге *Из наше народне епике*, I део: *Хајдучке борбе око Дубровника и наша народна њесма* (Сарајево, 1959) чији је основни циљ идентификовање јунака о којима пјевају наше епске пјесме и утврђивање догађаја о којима се пјева у њима, односно у којој је мјери народна традиција те догађаје сачувала. На тај начин, наглашава аутор приказа, Назечић открива процес настанка народне пјесме, тј. пут од догађаја до ријечи, од историје до поезије.

Резиме на њемачком.

1403. Крстић Угљеша, в. бр. 1356, 1357, 1368, 1374, 1382, 1384, 1401, 1433, 1446, 1461 и 1462.

1404. Лалевих Миодраг С., Бележење народног блага, То св. 1 (1971, Иванград) 43—52.

1405. Лалевих М[иодраг] С., Једна народна песма из Васојевића, Нств св. 39—40 (1971, Београд) 236—241.

1406. Ljubinković Nenad, Nova rasprava o postojanju „epskog deseterca“, *Savremeni*, knj. XXX, sv. 10 (1969, Beograd) 295—296.

О расправи Мирослава Топића О постању „епског десетерца“ (Књижевна историја 2, Београд 1968, 309—348).

Приказ.

1407. Макавејев Душан, в. бр. 1467.

1408. Matijević Špiro, Dvije verzije epske narodne pjesme „Dioba Jakšića“, *ZR XXI*, br. 6 (1972, Zadar) 458—461.

1409. Меденица Радосав, Владика Петар I и народна пјесма, Ст св. 4 (1972, Титоград) 413—429.

Аутор говори о издвајању пјесама Владике Петра I из Вукове збирке народних пјесама и из пјесама Симине „Пјеваније“; и о епској реализацији пјесама Петра I.

1410. Милићевић Љубисав, Лирски бисери Полимља (Момир Секулић и Реџеп Кијамет: Ђердане мој — избор из народне лирске поезије, 1971), Мо св. 13 (1972, Пљевља) 82—83.

Приказ.

1411. Milošević-Đorđević Nada, Zajednička tematskosižejna osnova srpskohrvatskih neistorijskih epskih pesama i prozne tradicije, izd. Filološki fakultet Beogradskog univerziteta (1971, Beograd) 396+[4].

Наслов и резиме на француском.

1412. Михајловић Јован С., Легенде о постанку неких места, Прил. ФФНС 8 (1972) 169—170.

Легенде о постанку следећих насеља: Баноштар, Градина, Дренце, Јединци, Лесковац, Леце, Нерадин, Свилош и Убавац.

1413. Михајловић Јован С., Пословице и изреке у Војводини, Прил. ФФНС 8 (1972) 161—167.

1414. Nazečić dr Salko, v. br. 1392.

1415. Nazor Ante, Osvrt na narodno stvaralaštvo Poljica, Poljički zbornik, sv. II (1971, Zagreb) 251—259.

1416. Nazor Ante, Tri zbirke partizanskih pjesama u Hrvatskoj, Нстг св. 37 и 38 (1971, Београд) 102—104.

1417. Nametak Alija, Bilješka uz pjesmu: Pogibija Lopusine Vuka, Нстг св. 37 и 38 (1971, Београд) 128—130.

На стр. 125—127 дата је помнута песма Погибија Лопушине Вука.

1418. Народна књижевност. Епске и лирске песме, приповетке, легенде и пословице, избор Божићар Тимотијевић, изд. „Младо поколење“ (1971, Београд) 248.

Поговор „Наше народне умотворине“ написао Вукашин Станисављевић.

1419. Народна књижевност, приредно и предговор написао Владан Недић, друго издање, изд. „Нолит“ (1972, Београд) 1—561+[1].

Колекција „Српска књижевност у књижевној критици“.

1420. Народне епске песме I, Песме старијих времена, избор, редакција дра Војислава Ђурића, изд. „Просвета“ (1971, Београд) 228.

Предговор „Лепота народног стиха“ написао Војислав Ђурић.

1421. Народне епске песме II, Песме средњих и новијих времена, избор др Војислав Ђурић, изд. „Просвета“ (1971, Београд) 212+[3].

Са напоменом и речником мање познатих речи и израза.

1422. Народне јуначке песме, приредно и предговор написао др Војислав Ђурић, изд. „Просвета“ (1971, Београд) 290.

Са чланком дра Војислава Ђурића „Ликови главних јунака“ и речником мање познатих речи и израза.

1423. Народне лирске песме, предговор написао Војислав Ђурић, изд. „Просвета“ (1971, Београд) 126+[2].

Избор, редакција и предговор о „О народним лирским песмама“ написао Војислав Ђурић.

1424. Народне пјесме Кордуна, сакупио, уредио и написао предговор Станко Опачић-Ђаница, изд. „Просвјета“ (1971, Загреб) 474 стр.

1425. Народне приповетке, приредно за штампу и предговор написао Војислав Ђурић, изд. „Просвета“ (1971, Београд) 179+[2].

Са напоменама и речником мање познатих речи и израза.

1426. Недељковић др Душан, Полигенетски карактер стваралачког преображаја народних песама револуције, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 16—28.
Резиме на француском.

1427. Недић Владан, в. бр. 1419.

1428. Опачић-Ћаница Станко, в. бр. 1424.

1429. Пејаковић Снежана, в. бр. 1353.

1430. Пеншић Радмила, Владан Недић: Антологија народних лирских песама Београд, 1969, КњЈ XVIII, 1 (1971) 107—108.
Приказ, повољан.

1431. Пешут Петар, Питање ауторства и неке специфичности партизанске народне пјесме, Спо св. 8 (1972, Никшић) 51—58.

1432. Попа Васко, Од злата јабука, изд. „Просвета“ (1971, Београд) 274+[2].
Руковет народних умотворина са изворима.

1433. Почетак буне против дахија и друге народне песме из првог српског устанка које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1971, Београд) 42.

1434. Почетак буне против дахија и друге народне песме из првог српског устанка које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1972, Београд) 42+4.

1435. Радојевић Данило М., Радован Зоговић: Црногорске епске пјесме разних времена (Антологија, Графички завод, Титоград, 1970), Ов год. III бр. 31 (1971, Титоград) 14.
Приказ.

1436. Радојевић Радоје, Вилина гора. Антологија црногорских легенди, Графички завод (1971, Титоград) 1—280.

1437. Радојевић Радоје, Црногорске легенде, Ст св. 7—8 (1971, Титоград) 947—967.

Предговор за Антологију црногорских легенди, мало скраћен, која излази под насловом „Вилина гора“.

1438. Рајковић Љубиша, Неке митске тимочке народне песме, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 74—77.
Резиме на француском.

1439. Ристовски Блаже, *Usmena narodna književnost: Izbor studija i ogleda*. Priredila dr. Maja Bošković-Stulli. Školska knjiga, Zagreb, 1971, str. 376, МФ V, 9—10 (1972) 263—265.
Приказ.

1440. Секулић Момир, в. бр. 1410.

1441. Српске народне бајке, саставио Татомир П. Вукановић, изд. Раднички универзитет (1972, Врање) VIII+148+[1].
Наслов на француском. Са напоменом и речником мање познатих речн.

1442. Српске народне пјесме. Књига прва у којој су различне женске пјесме. Скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, изд. „Нолит“ (1972, Београд) 464.

1443. Српске народне пјесме. Књига друга у којој су пјесме јуначке најстарије. Скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, изд. „Нолит“ (1972, Београд) 404+[1].

1444. Српске народне пјесме. Књига трећа у којој су пјесме јуначке средњијех времена, скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, изд. „Нолит“ (1972, Београд) 374+[1].

1445. Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи, издао их Вук Стеф. Караџић, изд. „Нолит“ (1972, Београд) [3] + 362+[1].

1446. Српске народне пословице које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1972, Београд) 42+4.

1447. Српске народне приповијетке. Скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, изд. „Нолит“ (1972, Београд) 268.

1448. Станисављевић Вукашин, в. бр. 1391 и 1418.

1449. Stepanov Stjepan, Lastovska pokladna balada o Aliji desetom, ZbNZO, knj. 45 (1971, Zagreb) 651—661.

1450. Stepanov Stjepan, Narodne pjesme iz Gorjana i Potnjana, ZbNZO, knj. 44 (1971, Zagreb) 283—421.

1451. Stojanović dr Miodrag V., Delorkova Ljuba Ivanova, Ljuba Ivanova. Hrvatske starinske narodne pjesme sakupljene u naše dane po Dalmaciji. Zapisao i uredio Olanko Delorko. Matica hrvatska, Split 1969, Нств св. 39—40 (1971, Beograd) 222—225. Осврт.

1452. Stojanović dr Miodrag V., Jedna rukopisna varijanta zdravice iz Konavljia, Нств св. 39—40 (1971, Београд) 241—243.

1453. Stojanović dr Miodrag V., Latinski prevod „Hasanaginice“, в. бр. 625.

1454. Стојић Никола-Ника, в. бр. 1375.

1455. Стојачић Ђоко, Вечити вртови. Збирка народних изрека, изд. „Градина“ (1970, Ниш) 124+[4].

1456. Тимотијевић Божићар, в. бр. 1418.

1457. Тошић Мирослав, в. бр. 1406.

1458. Тошић Станиша, в. Златановић Момчило и Тошић Станиша, бр. 1386.

1459. Требјешанин Радош, Народне партизанске песме Јабланице, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 105.

1460. Трифуноски др Јован, Народне приповетке и предања у околини Лиштице (Влајко Палавестра: Народне приповетке и предања у околини Лиштице, Гласник Земалског музеја Босне и Херцеговине, свеска XXIV/XXV, Сарајево 1970, стр. 337—362), Нств св. 39—40 (1971, Београд) 233.

Осврт.

1461. У цара Тројана козје ушк. Народне приповијетке које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и урадио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1972, Београд) 32+4.

1462. Хајдучке и ускочке народне песме које је скупио и на свет издао Вук Стеф. Караџић, изабрао и уредио Угљеша Крстић, изд. Београдски издавачко-графички завод (1972, Београд) 42+4.

1463. Цвијетић Љубомир, Прикупљање и проучавање народних пјесама, Мо св. 15 (1972, Пљевља) 86—88.

1464. Cvjetovi mećave. Hrvatske narodne pripovijetke iz Mađarske, Rumunjske, Austrije i Čehoslovačke, sakupio i obradio Balint Vujkov, izd. „Matica hrvatska“ (1971, Zagreb) 542+[1].

Са предговором, белешком о књизи и белешком о приповедачима.

1465. Чађеновић Јован, Народне пјесме о три сужња у скадарској тамници, Спо св. 5—6 (1971, Никшић) 37—40.

1466. Džaja Mato, Muslimanske narodne junačke pjesme i zbirka Esada Hadžiomerspahića iz 1909. godine, Putevi, knj. XVIII, sv. 5 (1972, Sarajevo) 331—352.

1467. Шалјиве народне приче, избор и предговор написао Душан Макавејев, изд. „Просвета“ (1971, Београд) 138+[2].

Са изворима и речником мање познатих речи и израза.

1468. Šaulić Jelena, Dve pesme uz kolevku iz durmitorskog kraja, ZbNZO, knj. 45 (1971, Zagreb) 693—695.

1469. Шаулић Аница, Писмо (Анице Шаулић), Ст св. 7—8 (1972, Титоград) 742—743.

Реаговање Анице Шаулић на став Божџа Булатовића који је, приказујући антологију Бранка Бањевића „Поље јадиково“, негативно приказао скватање Новице Шаулића о књижевној вриједности народних тужбалица.

В. и бр. 1361.

1470. Švebec Franjo, O dosegu najstarijih vijesti o bugaršticama, Ирил. XXXVII, св. 3—4, 240—254.

VIII Македонски језик

а) Македонска филологија

1471. Adler-Titelbaum Olga, v. br. 1566.

1472. Албин Александар, Именице на *-бај-идба* у македонском књижевном језику, МЈ XXIII (1972) (1)+16—20 (6).

За градбата и значењето на именките од овој вид со список на истите.

1473. Арсова-Николиќ мр Лидија, Сегашен перфект во англискиот јазик и неговите преводни еквиваленти во македонскиот, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+ +190—204.

Компаративна анализа на романите „Големиот Гетзби“ од Фицџералд и „Големи исчекувања“ од Дикенс.

Резиме на англиски.

1474. Бицевска Кита, Аритон Поповски, „Македонскиот говор во Гостиварскиот крај“ (Гостиварскиот крај, II), Гостивар 1970 год., ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 89—90.

Приказ.

1475. Видоески др Божидар, Вокалните фонолошки системи во македонските дијалекти. Во: Предавања, IV, стр. 22—27 со 1 к.

За петте вокални фонолошки системи што функционираат на македонската јазична територија.

1476. Видоески др Божидар, Состојбата на македонската лингвистика. Во: Предавања, V, стр. (1)+12—19.

Историски осврт.

1477. Видоески Божо, Македонската топонимија како извор за историската дијалектологија на македонскиот јазик. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 53—67.

Врз база на јазикот на македонското население во средна и јужна Албанија, Епир, Тесалија и др.

1478. Vidoeski Božo, The Macedonian Language and Its Affirmation in the World of Slavonic Studies, MR II 2—3 (1971) 211—216.

1479. Галтон Херберт, Функциите на определениот член во македонскиот јазик, ЛЗБ XVIII, 1 (1971) 5—16.

Предавање одржано на Филозофскиот факултет во Скопје на 18. XII. 1970 г.

1480. Гацов Димитрија, Германски заемки во македонскиот јазик, МЈ XXII (1971) (1)+118—125 (9).

Содржи: Извор и патишта на заемките, нивната фонолошка и морфолошка адаптација, поместување на значењето како и тематски преглед на истите.

1481. Димитровски Тодор, Лексемите на *-ие* и *-ние* во македонскиот писмен јазик во XIX столетје, МЈ XXII (1971) (1)+ 6—50 (46).

Содржи: Уводна белешка; во јазикот на Пејчиновиќ и Крчовски; во јазикот на Јордан Константинов Џипот Горги Костадинов-Динката, Јонче Снегар и Кузман Шапкарев Глигор Причев?, Марко Цепенков, Темко Попов, односот на Константин Миладинов и Крстета Мисирков кон овие суфикси; неколку изводи и заклучни белешки.

1482. Димитровски Тодор, Современиот македонски литературен јазик во споредба со писмениот јазик во XIX век (на лексички план). Во: Предавања, IV, 35—40.

Резиме на руски.

1483. Иванова Олга, Епските мотиви во преданијата сврзани со топоними за Марко Крале и за неговите сестри, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 21—29.

Прилог кон македонската топонимика.

1484. Иванова Олга, Епските мотиви во топонимијата за Марко Крале, КЖ XVII, 3 (1972) 20—22.

1485. Иванова Олга, Личните имиња на *-ија* од туѓо потекло во македонскиот јазик, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 25—34.

Содржи: лични имиња од грчко, латинско, хебрејско, турско и романско потекло. Реферати и соопштенија за VII конгрес на југословенските слависти.

1486. Иванова Олга, Трут, готован, дембел, дундар, бумбар и сл. во дијалектите, со паралели од топонимијата и од македонската поезија, МЈ XXIII (1972) (1)+78—83 (7).

Содржи: називи во врска со особината за неработење, изгледот и неподвижноста; ономатопејски и називи според сличност со друг инсект.

1487. Ивић Павле, Блаже Конески: Историјат на македонскиот јазик. Кочо Рацин — Скопје, Просвета — Београд. 1965, 203 стр., ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 463—484.

Критика, повољна.

1488. Илиевски др Петар, Граматичкото удвојување во македонскиот јазик. Во: Предавања, V, стр. (1)+39—46.

1489. Илиевски др Петар Хр., Кон интерпретацијата на моделот на удвоениот објект во македонскиот јазик, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+220.

Резиме на англиски.

1490. Илиевски др Петар, Од историјата на описната компарација во македонскиот јазик. Во: Предавања, IV, стр. 49—59.

Резиме на англиски.

1491. Јанкулоски Петре, За апострофот и за *x* во почетокот на зборот, МЈ XXIII (1972) (1)+86—90.

За македонскиот правопис.

1492. Јашар-Настева др Оливера, Македонскиот јазик и другите балкански јазици. Во: Предавања, IV, стр. 41—48.

Резиме на француски.

1493. Јашар-Настева др Оливера, Морфолошката адаптација на лексичките заемки во македонскиот јазик. Во: Предавања, V, стр. (1)+48—57.

Резиме на француски.

1494. Jašar-Nasteva Olivera, Some Characteristics of the Macedonian Language. MR II, 1 (1972) 71—74.

Македонскиот јазик во заедница на балканските јазици.

1495. Јашар-Настева Оливера, Функционирањето на турцизмите во македонскиот книжевен јазик, МЈ XXIII (1972) (1)+92—98 (8).

1496. Karaś Mieczysław, Z toponimii jugosłowiańskiej, МЈ XXIII (1972) (1)+100—111 (13).

1497. Кепески Круме, в. бр. 1517.

1498. Кепески Круме, Граматика на македонскиот литературен јазик за училиштата од II степен. Во ред. на Рада Угринова-Скаловска. „Просветно дело“, Скопје, 1972, 143, 8°.

1499. Конески Блаже, в. бр. 1487 и 1550.

1500. Конески Блаже, Името на градот Битола, ГЗФФ 23 (1971) (1)+442—446. Резиме на англиски.

1501. Конески Блаже, Јазикот на македонската народна поезија. МАНУ, Скопје, 1971, 108+(1), 8°.

Содржина: Увод, Особености на гласовниот облик и на прозодијата; I: Додавање и елидирање на гласови и слогови; II: Народниот речитатив; Морфолошки и синтаксички особености; Лексички особености; Меѓудијалектни и меѓујазични контакти во народната поезија; Јазикот на песната за Кузман Капидан; Јазичниот контакт меѓу македонската народна и уметничка поезија; Цитати од народната во уметничката македонска поезија; Скратенки за користените збирки на народни песни.

Резиме на француски.

1502. Конески акад. Блаже, Јазичниот контакт меѓу македонската народна и уметничка поезија. Во: Предавања, IV, стр. 5—21.

1503. Конески акад. Блаже, Факторот на традицијата во развитокот на македонскиот литературен јазик. Во: Предавања, V, стр. (1)+8—10.

Авторот се задржува врз двете основни сфери на јазичната традиција: 1. сферата на народниот говорен јазик и 2. сферата на писмениот (литературен) јазик, кој се пројавува и во посебна говорна форма.

1504. Конески Блаже, Факторот на традицијата во развитокот на македонскиот литературен јазик, Сов XXII, 6 (1972) 509—512.

1. За сферата на народниот говорен јазик и 2. за сферата на писмениот (литературниот) јазик, кој се пројавува и во посебна говорна форма.

1505. Конески Кирил, Значењата на императивот во македонскиот јазик. Магистерска работа. Скопје, 1972, 123, 4°.

Текст отчукаан на машина.

1506. Конески Кирил, Употребата на негиран императив од перфективни глаголи во македонскиот јазик, МЈ XXIII (1972) (1)+118—132 (16).

1507. Коробар Марија, За композитите составени од глагол+именка во македонската антропонимија, МЈ XXIII (1972) (1)+134—140 (8).

Со список на прекарите.

1508. Корубин Благоја, За множинските форми на именките во македонскиот јазик, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 1—8.

1509. Корубин Благоја, За основните структурно-смисловни типови на релативната реченица во македонскиот литературен јазик. Во: Предавања, IV, стр. 60—66.

I. Првиот тип: неопходни релативни (придавски) реченици со *што*; II. Втор тип: придружни релативни (придавски) реченици со *кој* одн. *којшто*.

1510. Коруџин Благоја, Јазичното прашање во Македонија во втората половина на 19 век. Во: Предавања, V, стр. (1)+30—37.

Историски осврт.

1511. Коруџин Благоја, Македонскиот литературен јазик и неговите норми во јавниот живот, ЛЗб XVIII, 1 (1971) 67—84.

За јазикот во јавната комуникација: 1. Печатот и публицистиката 2. Радиото и телевизијата 3. Школството и наставниците 4. Администрацијата 5. Филмот 6. Фирмите и јавните натписи 7. Проспектите, етикетите и другиот пропаганден материјал 8. Терминологијата и номенклатурата.

1512. Коруџин Благоја, Отпори во фонолошко-морфолошката адаптација на странската лексика во македонскиот јазик, ЛЗб XIX, 1 (1972) 12—24.

Содржи: 1. За иновациите и туѓарките на фонолошки план; 2. Нешто за отпорот на акцентот; 3. За иновациите и туѓарките на морфолошки план. Реферати и соопштенија за VII конгрес на југословенските слависти.

1513. Коруџин Благоја, Правопис на македонскиот литературен јазик со правописен речник (Просветно дело, Скопје, 1970), МЈ XXII (1971) (1)+128—135 (9).

Приказ.

1514. Коруџин Благоја, Преводната литература и преведувачите, Сов. XXII, 1—2 (1972) 104—108.

Извод од рефератот „Проблеми на литературниот јазик во јавниот живот“ со кој авторот истапи во дебатата што је организира Центарот за социолошко-политичко образование и студии во Скопје во ноември 1970 г.

1515. Коруџин Благоја, Придавките на туѓа основа во македонскиот јазик (адаптација и деривација), МЈ XXIII (1972) (1)+142—160 (20).

1516. Korubin Blagoja, The Formation of the Macedonian Literary Language, MR I, 1 (1971) 54—61.

1517. Костов Владимир, Круме Кепески: Граматика на македонскиот литературен јазик за училиштата од II степен, изд. „Просветно дело“ — Скопје, ЛЗб XIX, 2 (1972) 74—75.

Приказ.

1518. Костов Владимир, Личните заменки во битолскиот градски говор, Прил 16 (1971) 11—19.

Содржи: 1. Форми на личните заменки; 2. Употреба на предметните заменски форми во реченицата; 3. Акцентот кај личните заменки.

1519. Манасиева-Митева Димка, Преглед на прекарите во Струмџа, МЈ XXIII (1972) (1)+166—172 (8).

Содржи: прекари добиени од антропонимска, и неантропонимска основа.

1520. Марков Борис, Видот на глаголите со западноевропска основа во рускиот и македонскиот јазик, ЛЗб XIX, 1(1972) 3—11.

Содржи: а) Едновидски глаголи; б) Двовидски глаголи и в) Парни глаголи. Реферати и соопштенија за VII конгрес на југословенските слависти.

1521. Марков др Борис, Главни карактеристики на современиот македонски јазик. Во: Предавања, IV, стр. 67—81.

Резиме на германски.

1522. Марков Борис, Именки со значењето дејство или апстрактен поим во современиот македонски јазик, ГЗФФ 23 (1971) (1)+498—556.

Содржи: Увод; А) Бессуфиксни образувања: именки со завршокот -ъ, -ь од женски род и -а; Б) Суфиксни образувања: наставката -ба и дериватот -идба, -еж; -ија; -је, -ие и -ње; -ок; -ка; -ало и -ило и дериватот -алка; -ош; -сво; -ниш и дериватите -авица/-евица/, -лица и -ница; -ачка; -ишје.

1523. Милошевски Милош, Прашањето на јазикот во јавниот живот пред Собранието на СР Македонија, ЛЗБ XVIII, 1 (1971) 84—85.

За македонскиот јазик во јавната комуникација.

1524. Минова-Гуркова Л[илјана], Некои карактеристики на јазикот на нашиот печат, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 81—86.

За јазикот во јавната комуникација со оглед на лексиката, зборообразувањето, граматиката, правописот, синтаксата и стилот.

1525. Минова-Гуркова Л[илјана], Неколку забелешки во врска со јазикот на нашиот печат и со неговите карактеристики, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 65—73.

За лексиката, синтаксата и правописот на македонскиот јазик во јавната комуникација.

1526. Минова-Гуркова Лилјана, Nomina agentis со суфиксот -ач од глаголите на -(из)ира во македонскиот јазик, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 35—39.

Реферати и соопштенија за VII конгрес на југословенските слависти.

1527. Misirkov Krste P., A Few Words on the Macedonian Literary Language, MR II, 2 (1972) 203—209.

1528. Митков Маринко, Блогимјеж Пјанка, Топономастиката на Охридско-преспанскиот базен, Скопје, 1970, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 87—89.

Приказ.

1529. Митков Маринко, Двокомпонентниот карактер на топономастичките единици. (Проблеми на топономастичката етимологија), ЛЗБ XIX, 2 (1972) 8—10.

Со преглед на топономастичкиот акцентски систем на говорот на село Соколарци (Кочанско).

1530. Митков Маринко, Кон дефиницијата на сопствените имиња, V. Класификација на имињата според апстрактноста во јазичната комуникација, MJ XXIII (1972) (1)+174—175 (3).

1531. Мишеска-Томиќ Олга, Категорија „определеност“ во англискиот, македонскиот и српскохрватскиот јазик, ГЗФФ 23 (1971) (1)+598—606.

Дел од дисертацијата „Definiteness in English, Macedonian and Serbo-Croatian“. Резиме на англиски.

1532. Mišeska-Tomik' Olga, Possessive Modifiers and Definiteness-A Contrastive Study of English, Macedonian and Serbocroatian, GZFF 24—25 (1972—73) 1)+240—254.

Резиме на македонски.

1533. Најческа-Сидоровска Марија, Функции и значења на дативот и нивното изразување во современиот руски, српскохрватски, македонски и бугарски јазик. (Докторска дисертација). Резиме, ГЗФФ 23 (1971) (1)+590+596.

1534. Настев др Божидар, Контакти меѓу македонскиот и ароманскиот јазик. Во: Предавања, IV, стр. 82—94.

Резиме на француски.

1535. Nationality, the National Conscience and the Language by Blagoja Korubin („Nova Makedonija“, Skopje, 1970), MR I, 2—3 (1971) 303.

Приказ.

1536. Павловиќ Звездана, Осврт на Скоков рад „Скопска котлина“, МЈ XXIII (1972) 203—204 (2).

За македонската топономастика.

1537. Павловиќ Миливој, Најстарији македонско-племенски називи и принципи настанка етнонима. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 115—138.

За етнонимите Вајунити, Велегезити, Верзити, Драгувити, Сагудати, Ринхини и Струмљани од крајот на VI и почетокот на VII век што се спомнуваат во Миракула С. Деметриј.

1538. Павловски Мирко, Причини за недоволната култура на писмениот говор кај учениците од гимназија, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+330—343.

Содржи: 1. Односот на наставникот по мајчин јазик и литература спрема наставата; 2. Наставните програми, учебниците и учебните помагала; 3. Материјална база на школите; 4. Недоволна ангажираност на учениците и Мерки за подобрување на културата на писмениот говор. Резиме на руски.

1539. Panoska Ruža, v. br. 1566.

1540. Папазисовска Вангелица, За некои проблеми при фонолошката адаптација на грчките зборови во македонскиот јазик, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 40—42.

За грчките гласови η, υ и β. Реферати и соопштенија за VII конгрес на југословенските слависти.

1541. Пеев Коста, Фразеолошките изрази во македонскиот јазик, МЈ XXIII (1972) (1)+226—236 (12).

1542. Поповски Аритон, в. бр. 1474.

1543. Поповски Аритон, Изменување на групата *p*+вокал меѓу согласки, Редакција на вокалот зад *p*-, МЈ XXIII (1972) (1)+238—248 (12).

За промена на групата *pa*, *pъ* (*pж*), *pe*, *pi*, *po* и *pu* на македонската јазична територија.

1544. Поповски Аритон, Називи на коската *furcula* во македонскиот јазик, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 11—15.

Содржи: Називот јадец, називи изведени од глаголки корен, метафорични и називи според местото.

1545. Поповски Ариџон, Поглед врз лексичко-семантичките особености и образувањето на месните називи во Горни Полог. Во: I научен собир, 25—36 со 1к.

За географските месни називи, хидрографски називи и образување на месните називи со карта на населбите од Горни Полог и Мавровско.

1546. Предавања на IV семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид, 19. VIII — 2. IX 1971, Универзитет „Кирил и Методиј“, Семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 1971, 264 солфот., 8°.

Зборник на трудови од областа на македонскиот јазик, книжевност, историја, археологија, архитектура и музика со список на учесници, предавачи, лектори и членови на Управата.

1547. Предавања на V семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје и Охрид, 14. VIII — 30. VIII 1972, Универзитет „Кирил и Методиј“, Семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 1972, 248, 8°.

Со список на учесници, предавачи, лектори и членови на Управата. Зборник на трудови од областа на македонскиот јазик, литература, историја, географија, археологија архитектура, етнологија и музика.

1548. Прирачник за лекторски вежби по македонски јазик. Курс за напредната. Текстови за лектира. Избор Благоја Корубин, Второ изд. Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1971, 48, 8°.

1549. Прирачник за лекторски вежби по македонски јазик. Среден курс. Составил Кирил Конески. Второ изд., Семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 1971, 63, 8°.

1550. Ристовски др Блаже, Блаже Конески: Јазикот на македонската народна поезија, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 1971, стр. 109, МФ V, 9—10 (1972) 251—254.

Приказ.

1551. Ристовски Блаже, Д. Д. Павле Чуповски во историјата на македонскиот литературен јазик, МЈ XXII (1971) (1)+64—80 (18) со 5 факс.

1552. Стаматоски Трајко, Богатењето на литературната лексика на македонскиот јазик (со осврт на ономастичката лексика). Во: Предавања, V, стр. (1)+66—74.

1553. Стаматоски Трајко, Кон графискиот систем на Пулевски. Во: I научен собир, 37—44.

Врз база на неговите речници и граматиката.

1554. Стаматоски Трајко, Личното име Димитри (-ј, -ја) и неговите деривати во македонскиот јазик, МЈ XXIII (1972) (1)+250—263 (15).

1555. Стаматоски Трајко, Поглед на македонскиот ономастички систем во петнаесеттиот век. Во: Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика, стр. 149—161.

Врз база на пописните дефтери од Архивот на Претседателството на владата на Турција во Истанбул претставен македонскиот антропонимистички систем; со регистар на антропонимите.

1556. Станковски Станко, Прилог ко македонската морфолошка терминологија, ГРаз 10 (1972) (1)+121—131 со фот.

Резиме на англиски.

1557. Stefanija Dragi, O tretjem pravopisu makedonskega knjižnega jezika. Jis XVI (1970/71) št. 4, str. 120—121.

О knjigi Pravopis na makedonskiot literaturnen jazik (Skopje 1970).

1558. Стефанија Драги, Прилог кон македонската лексикографија. Во: Осми Рацинови средби, стр. (1)+199—206.

Речниците со македонски почетен дел, излезени во периодот од 1961—1971 г. во однос на некои современи текстови од македонските писатели. Резиме на француски и руски.

1559. Томић Миле, Македонски елементи у антропониимијн Свиничана (СР Румунија), МЈ XXIII (1972) (1)+272—278 (8).

Со 16 библ. единици. За еден од најархаичните српски тимочко-тужички говори.

1560. Томовски Дупко, За некои фонеме и алофони во литературниот македонски јазик, МЈ XXIII (1972) (1)+280—284 (6).

1561. Тополињска Зузана, Обид за една семантичка анализа на македонските заменки, МЈ XXII (1971) (1)+52—62 (12) со 1 тбл.

1562. Тополињска Зузана, Соодносот помеѓу прашалните и релативните заменки во македонскиот литературен јазик, Прил. — МАНУ II, 1 (1971) (1)+18—30. Со табеларен преглед. Резиме на англиски.

1563. Тошев Крум, Реч-две о македонском книжвном језику, правопису и графичком систему, КњЈ XVIII, 1 (1971) 72—77.

1564. Угринова-Скаловска Рада, в. бр. 1498.

1565. Ugrinova-Skalovska Radmila, Church Slavonic Elements in the Modern Macedonian Language, MR II, 3 (1972) 341—345.

1566. Handbook for the Study of the Macedonian Language. Beginners' course. Prepared by Ruža Panoska, Aleksandar Džukeski. Translated by Olga Adler-Titelbaum. Second Ed., Seminar in Macedonian Language, Literature and Culture, Skopje, 1971. 87, 8°.

1567. Цветковски Владимир, За значењето на англиските засмки во македонскиот јазик, ГЗФФ 24—25 (1972—1973) (1)+256—260.

Со 3 библ. единици.

Резиме на англиски.

1568. Džukeski Aleksandar, Achievements of Macedonian Lexicography, MR II, 1 (1972) 75—83.

Историски преглед со 39 библ. единици.

1569. Džukeski Aleksandar, v. br. 1566.

1570. Џукески Александар, Една варијанта на графемата *j* во документите од НОБ во Охридско, МЈ XXIII (1972) (1)+288—291 (5).

1571. Џукески Александар, Од Јоаким Крчовски до Мето Јовановски, Сов XXII, 5 (1972) 471—493.

Содржина: 1. За лексикографските трудови во светот и кај нас; 2. Мето Јовановски, Мал литературен лексикон, Просветно дело, Скопје, 1971, стр. 184.

1572. Џукески Александар, Партенија Зографски како преведувач на Климентовото житие на македонски јазик. — Поглед врз јазичните особености на преводот —. Во: I научен собир, 45—52.

1573. Шокларова Германија, Фонолошкиот систем, на говорот на с. Герман, МЈ XXIII (1972) (1)+294—307 (15).

Прилог кон македонската дијалектологија.

б) Текстови, настава, стилистика

1574. Алексиев Александар, в. бр. 1637.

1575. Антиќ Вера, Битола во ракописната традиција, Прил 16 (1971) 83—89. Преглед на пишаните извори од X до XIX в. Резиме на англиски.

1576. Антиќ Вера, Необјавен апокрифен текст од XIV век, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+262—269 со 2 факс.

За ракописниот зборник, сопственоста на Архивот на Македонија во Скопје, во кој е дадена апокрифната историја за Афродитијан Персијанец и раѓањето на Исус Христос.

1577. Антиќ Вера, Низ страниците од словенската писменост, Стр XVI, 1 (1971) 81—90.

1578. Антиќ Вера, Од писмената традиција на Велес, Стр XVI, 10 (1972) 788—794.

За ракописите.

1579. Антиќ Вера, Од писмената традиција на Прилеп, Стр XVI, 8 (1972) 620—627.

За ракописите.

1580. Антиќ Вера, Околу датирањето на Тиквешкиот зборник, МЈ XXII (1971) (1)+114—116 (4).

За Тиквешкиот ракопис што се наоѓа во Софиската народна библиотека.

1581. Антиќ Вера, Ракописната традиција во Бигорскиот манастир. Во: I научен собир, 59—67.

1582. Антиќ Вера, Словенски ракописи во Македонија, Скопје 1971 г., МЈ XXIII (1972) 346—349.

Приказ.

1583. Антиќ Вера, Стари ракописи од Битола, Разв, IX, 4 (1971) 206—210.

1584. Аргировски Мито, Теофорните имиња во Охридскиот апостол, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 21—22.

1585. Арсовски Георги, Метафората во современата македонска поезија. Во: Осми Рацинови средби, стр. (1)+192—197.

Резиме на француски и руски.

1586. Арсовски Томе, в. бр. 1623.

1587. Бицевска Кита, Петар Хр. Илиевски: Крнински дамаскин (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ Скопје, 1972, коментар стр. 230+текст стр. 562), МЈ XXIII (1972) 344—346 (12—14).

Приказ.

1588. Бицевска Кита, Формите за изразување на посвојност во некои македонски текстови од XII и XIII век, МЈ XXIII (1972) (1)+22—31 (11).

Врз база на црковнословенските ракописи од македонско потекло: Охридски, Вранешнички, Струмички, Карпински и Слеченски апостол (XII и XIII в.).

1589. Веселиновски Радован, Примена на македонскиот литературен јазик во училиштата од I и II степен, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 86—91.

За јазикот во јавната комуникација.

1590. Георгиевски Георги, Акцентските знаци и местото на акцентот во Кратовското евангелие, МЈ XXIII (1972) (1)+46—53 (9).

За старословенскиот ракопис од македонско потекло од XIV в.

1591. Георгиевски Георги, Кратовско евангелие. Палеографски и фонетски приказ, МЈ XXIII (1972) (1)+88—100 (14).

За Кратовското четвороевангелие од средината на XIV век што се чува во Народната и универзитетска библиотека во Скопје.

1592. Георгиевски Кузман, Новооткриен ракопис на грчко-македонски речник, Сов XXI, 5 (1971) 496—499.

На Петре Кавајоф од 1839 г.

1593. Георгиевски Михајло в. бр. 1618.

1594. Георгиевски Михајло, Еден досега необјавен ракопис од Иван Генадиев (псевдоним Јоан Хармосина) за благопоклониците на Бигорскиот манастир. Во: I научен собир, 69—72.

Од XIX век.

1595. Георгиевски Михајло, Македонската печатарска дејност. (1515—1913). Мисла, Скопје, 115 8°.

Матица македонска.

1596. Георгиевски Михајло, Македонските печатари од 17 в., Современост XXII, 1—2 (1972) 122—133 со 4 факс.

За Мелетиј Македонски, Стефан Охридски и Некториј Пелагониски.

1597. Данева Грозда, Говорни вежби по избор на учениците низ настава по македонски јазик, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 52—58.

1598. Деветти Рацинови средби. Тенденции на социологизација во литературата денес (Ред. одбор: Стојан Димовски, Слободан Мицковиќ, Бранко Пендовски. Изд. Советот на Рациновите средби), Титов Велес, 1972, 179+(2), 8°.

Содржи: Опис на 9. Рацинови средби, одржаи во Титов Велес од 8 до 11 ноември 1972 г., неколку пригодни говори и трудови од Симпозиумот.

1599. Димитровски Тодор, Константин Миладинов и руските партиципи и герундии, МЈ XXIII (1972) (1)+56—75 (21).

Како материјал за ова испитување послужил Константиновиот превод на дел од книгата на Јоан Флеров од 1858 г. како и другите трудови.

1600. Димитровски Тодор, Македонските елементи во Партениевата кратка славенска граматика. Во: I научен собир, 13—23.

Фонолошки, морфолошки и синтаксички прти и лексика.

1601. Димовски Славко, Зборник на евангелскии четива на македонски јазик од XVIII век, Раз XIII, 5 (1971) (1)+509—510.

За македонскиот превод на евангелиските четива во Кодексот на Александриската патријаршииска б-ка.

1602. Димовски Стојан, в. бр. 1598.

1603. Донева Вукосава, За литературното читање, раскажување и рецитирање, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 43—52.

Од наставата.

1604. Иванов Благоја, в. бр. 1637.

1605. Иванов Благоја, Говорот на хероите од современата македонска проза — или јазикот меѓу патосот и болката —. Во: Осми Рацинови средби, стр. (1)+88—92.

За литературниот јазик.

Резиме на руски и француски јазик.

1606. Илиевски Петар Хр., в. бр. 1587 и 1615.

1607. Илиевски Петар Хр., Григории Пелагониски како преводач од грчки, ГЗФФ 23 (971) (1)+448—478.

За македонскиот превод на Дамаскиниот од XVI в. Резиме на англиски.

1608. Јашар-Настева О., в. бр. 1616.

1609. Јовановски Мето, Мал литературен лексикон. (Ред. Др Георги Старделов), „Просветно дело“, Скопје (1971) 184, 8°.

1610. Китановски Дано, Француско-македонски речник со краток преглед на француските гласови и на глаголските форми, Просветно дело, Скопје, 1972, стр. 626 со тбл., 8°.

Напоредо заглавие на француски.

1611. Конески Блаже, в. бр. 1615 и 1616.

1612. Конески Блаже, За еден прилепски ракопис од средината на XIX век, МЈ XXIII (1972) (1)+114—115 (3).

Околу датирањето на македонскиот текст објавен 1923 г. од Кирил Мирчев, за кој авторот констатира дека е дел од текстовите на Јоаким Крчовски.

1613. Конески Блаже, За Јоаким Крчовски и неговите книги, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+222—227.

Кон новото издание на текстовите. Резиме на француски.

1614. Костов Вл[адимир], Извичните и прапалните реченици во поезијата на Коста Рацин, Прил 16 (1971) 77—82.

1615. Крнински дамаскин, приред. Петар Хр. Илиевски, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ Скопје, 1972, 230+562, 4°. (Стари текстови III).

Содржина: I дел: Петар Хр. Илиевски, Крнински дамаскин со посебен осврт кон Македонскиот превод на Дамаскиот; II дел: Текст (факсимил). Рецензенти: Акад. Блаже Конески и проф. Владимир Мошин.

1616. Македонски текстови 10—20 век. Составиле Б. Конески и О. Јашар-Настева. Универзитет Кирил и Методиј, Скопје, 1972, 170, 8°.

Содржина: Предговор; Старомакедонски (црковнословенски) период, I: Текстови од крајот на 10—11 век, II: Т... од старословенски писатели во понови преписи: III: Т... од 12—14 век; IV: Текстови и записи од 15—18 век; Новомакедонски период, V: Т... пишувани со грчка азбука; VI: Т... од литературата и учебниците.

1617. Миљковиќ Ѓорѓи, Прилог кон доосветлувањето на животот на македонскиот печатар Мелетие, Сов XXII, 6 (1972) 597—605 со илустр.

Од I пол. на XVII в.

1618. Минова-Ѓуркова Л[илјана], Михајло Георгиевски: Македонската печатарска дејност (1515—1913), Мисла — Скопје, 1972, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 81—84. Приказ.

1619. Миевски Мито, Морфолошката адаптација на личните и географски имиња во Радомировото евангелие, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+230—237.

За кирилскиот ракопис од средината на XIII в. за кој се претпоставува да ѝ припаѓа на македонската варијанта на северномакедонската група текстови.

Резиме на германски.

1620. Мицковиќ Слободан, в. бр. 1598 и 1623.

1621. Мицковиќ Слободан, Кон стилот во прозата на Живко Чинго, Раз XIV, 4 (1972) (1)+368—380.

1622. Мошин Владимир, в. бр. 1615.

1623. Осми Рацинови средби, Развојните процеси во современата македонска литература (ред. одбор: Томе Арсовски, Слободан Мицковиќ, и д-р Томе Саздеп, изд. Советот на Рациновите средби), Титов Велес, 1971, стр. 233 со фот., 8°.

Содржи: Опис на 8. Рацинови средби одржани на 9, 10, 11 и 12 XI 1971 г. во Титов Велес, неколку пригодни говори и трудови од Симпозиумот.

1624. Паноска Ружа, Гласовните комбинации како функционално-градбени елементи во прозата на Владо Малески, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 8—14.

За стилот.

1625. Паноска др Ружа, Дијалектните особености во прозата на некои македонски прозни писатели. Во: Предавања, IV, стр. 95—105.

Резиме на англиски.

1626. Панонска Ружа, Дијалектните особености во прозата на некои македонски современи прозанисти, МЈ XXIII (1972) (1)+206—218 (14).

Кај Б. Конески, В. Малески, Ж. Чинго С. Дракул, Б. Пендовски, К. Урдин, Л. Каровски.

1627. Паноска др Ружа, Елементи на народно-разговорниот исказ во јазикот кај некои современи македонски писатели. Во: Предавања, V, стр. (1)+76—86.

Резиме на француски.

1628. Паноска Ружа, „Јазикот на Владо Малески“ (Докторска дисертација), Резиме, ГЗФФ 23 (1971) (1)+580—581.

Лингвистичко-стилистичка анализа.

1629. Папазисовска Вангелица, Една одломка на триод од с. Стровија, Прилепско, МЈ XXIII (1972) (1)+102—111 (11) со факс.

Дадени се графички, фонетски, граматички и лексички особености на текстот што се чува во Народната и универзитетска библиотека во Скопје.

1630. Папазисовска Вангелица, Значењето и употребата на заменката иже, МЈ XXIII (1972) (1)+220—223 (5).

Врз база на македонските текстови од црковнословенскиот период.

1631. Пендовски Бранко, в. бр. 1598.

1632. Поленаковиќ др Харалампие, Збогатувањето на речничкиот израз кај писателите од литературите на малите народи при преведувањето од поразвиените литератури — на еден пример од постоците на новата македонска книжевност. Во: Седми Рацинови средби (1)+87—94.

За македонскиот превод на „Чудеса пресвјатија Богородици“ од Јоаким Крчовски направен според српскиот превод на Викентие Ракиќ 1817 г. Резиме на француски и руски.

1633. Поленаковиќ др Харалампие, „Книга за научение трих јазиков“ од 1841 година, КЖ XVI, 9—10 (1971) 18—20.

По повод 130-годишнината од печатењето на Даниловиот „Четиријазичник“ како последна книга во печатницата на Теодосије Синаитски.

1634. Поповиќ Богдан А., Македонска модерна поезија у преводу на српско-хрватски: прави и погрешни утисци. Во: Осми Рацинови средби, стр. (1)+167—174.

Резиме на француски и руски.

1635. Ризовски Живко, Ономастичката лексика во уметничко-литературниот опус на Кочо Рацин. (Стилистичка интерпретација). Во: Деветти Рацинови средби, (1)+159—171.

Резиме на француски и руски.

1636. Саздов Томе, в. бр. 1623.

1637. Седмите Рацинови средби, Литературите на малите народи (ред. одбор: Алаксандар Алексиев, Благоја Иванов и д-р Алаксандар Спасов, изд. Советот на Рациновите средби), Титов Велес, 1970, стр. (3)+240+(2) со фот., 8°.

Содржи: Опис на 7. Рацинови средби одржани на 5, 6 и 7 ноември 1970 г. во Титов Велес, неколку пригодни говори и трудови од Симпозиумот.

1638. Славева Лидија, Магистерски труд, тема: „Структурна и текстолошка анализа на македонската рецензија на Посниот и Цветен триод ЈАЗУ бр. IV д-107“, Скопје, 1972, 157, + 5 прил., 4°.

Текст отчукаан на машина.

1639. Софревска Ранка, Партенија Зографски и неговиот превод на Пространото Климентово житие од Теофилакт. Во: I научен собир, 53—56.

Со 9 библ. единици.

1640. Спасов Александар, в. бр. 1637.

1641. Старделов Георги, в. бр. 1609.

1642. Стефаноски Гоце, Нкои стилистички проблеми на современата македонска литература, ЛЗб XIX, 1 (1972) 62—76.

Реферати и соопштенија за VII конгрес на југословенските слависти.

1643. Стипчевиќ Биљана, Македонска рецензија, I Археографски прилаз, МЈ XXIII (1972) (1)+266—269 (5).

1644. Талевски Борко М., Едно ретко Лвовско евангелие, БИ VI, 15—16 (1970—71) 69—74.

За изданието од 1644. г. пронајдено во фондот на манастирот „Св. Архангел Михаил“ во Варош (Прилепско).

1645. Тодоровска Загорка, Сердарот на Прличев и неговите преводи, Разв X, 1—2 (1972) 29—32.

1646. Цветковски Радован, Тестирање по Македонски јазик во V одделение, ЛЗб XVIII, 2 (1971) 62—71.

Од наставата.

1647. Челакоски мр Наум, Прилог кон дискусијата за математичката терминологија, ПД XXVIII, 3—4 (1972) (1)+232—250.

1648. Шопов Димитар, За некои стилски особености на „Поучение сиакому христиану“ од Кирил Пејчиновиќ. Во: I научен собир, 91—96.

в) Фолклор

1649. Андонов-Пољански Христо, Особености од Македонија во британската етнологска и фолклористичка литература, МФ V, 9—10 (1972) 231—240.
Историски осврт.

1650. Антиќ Вера, Богомилството, средновековните текстови и народната традиција, Современост, Скопје, 1971, стр. 535—548, Сепарат на „Современост“, коло III, 5.

1651. Антиќ Вера, Др Георги Сталев, Македонскиот верс, Скопје 1970, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 117—118.

Белешка. В. и бр. 1723.

1652. Антиќ Вера, Др Томе Саздов, Преглед на македоската народна проза, Скопје, 1970, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 117.

Белешка.

1653. Антиќ Вера, Љубовни народни песни, избор и редакција: Душко Наневски, Скопје 1971, Нств 37 и 38 (1971, Београд) 118.

Белешка.

1654. Антиќ Вера, По трагите на современите религиозни народни песни, ЛЗб XVIII, 2 (1971) 38—47.

Последните траги на овој жанр во Охридско, Струмичко, Кратовско и Струшко.

1655. Антиќ Вера, Свети Ѓорѓи и народната традиција, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 78—83.

Резиме на англиском.

1656. Антиќ Вера, Символиката на „Физиологот“ и нашето народно творештво. Во: Материјали, I, 47—67.

Резиме на француски.

1657. Антоњевиќ Драгослав, в. бр. 1662.

1658. Бицевски Трико, Анализа на едно од мотивските започнувања во македонските народни песни. Во: Материјали, I, 275—279 со тбл. и прил.

Резиме на француски.

1659. Божиновски Здравко, Народната поетска интерпретација на симболот и Илинденската епопеја, Прил 16 (1971) 109—114.

1660. Бошначки Иван, Кон свадбените обреди, игри и песни во Малешево. Во: Материјали, II, 141—151.

Врз база на материјалите собрани на теренот од авторот.

Резиме на француски.

1661. Бутовски Јованка, Македонска бајка „Еленица сестрица“, Нств св. 39—40 (1971, Београд) 195—198.

Резиме на француском.

1662. Во што е интересот за македонскиот фолклор, КЖ XVII, 7—8 (1972) 4—6.

Искажувањата на Виктор Гусев, Д-р Душан Недељковиќ, Бирте Треру, Драгослав Антоњевиќ и Гизела Сулицијану по повод XIX конгрес на Сојузот на здруженијата на фолклористите на Југославија.

1663. Вражиновски Танас, Преданијата за Гоце Делчев, Нств св. 44—45 (1972—1973, Београд) 135—142.

Резимена француском.

1664. Вражиновски Танас, Соживувањето на човекот и животните во некои македонски народни приказни, Стр XVI, 9 (1972) 696—704.

- 1665. Гусев Виктор**, в. бр. 1662.
- 1666. Ѓиновски Панајот**, в. бр. 1672 и 1715.
- 1667. Ѓорѓиев Ѓорѓи**, Извикувањата по свадбените песни од Македонија. Во: Материјали, II, 183—188.
Резиме на француски.
- 1668. Димитровски Тодор**, в. бр. 1760 и 1762.
- 1669. Димоски Михаило**, Орската народна традиција на Македонците од с. Ајватово (Солунско) и нејзините карактеристики. Во: Материјали, I, 295—309 со прил.
Резиме на француски.
- 1670. Домазетовски Петко**, Моралниот лик на Македонецот оцртан во партизанската народна песна, Разв X, 6 (1972) 329—332.
- 1671. Друговац Миодраг**, На marginите на една антологија, Сов XII, 4 (1972) 368—373.
Приказ „Љубовни народни песни“, во избов и ред. на Душко Наневски, изд., „Македонска книга“, 1971.
- 1672. Жежел-Каличанин Тања**, Панајот Ѓиновски како фолклорист. (Народните лирски песни во Зборникот на Панајот Ѓиновски). Во: I научен собир, 145—150.
За собирачот од с. Галичник и неговиот Зборник објавен во списанието „Живаја старина“ 1899 г.
- 1673. Здравев Ѓорѓи**, За три симбола во македонската текстилна народна орнаментика. Во: Материјали; I, 187—193 со 8 сл.
За симболите: „крст“, „машко петле“ и „корени“.
Резиме на француски.
- 1674. Јакоски Воислав**, Свадбените обичаи за машки пород во Дебарско Поле. Во: Материјали, II, 89—94.
Резиме на француски.
- 1675. Јанева-Стојановиќ др Вера**, Македонското народно творештво во чешката фолклористика, Сов. XXII, 1—2 (1972) 88—103.
- 1676. Јанкуловски Петре**, Епитетите за Крали Марко, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 23—26.
Со 6 библ. единици.
- 1677. Каваев Филип**, в. бр. 1714.
- 1678. Каваев Филип**, За зборот вишоранки во Зборникот на Браќата Миладинови, Прил 16 (1971) 103—107.
Резиме на англиски.
- 1679. Каваев Филип**, Космењето (стриганото кумство) кај Македонците Христијани и кај Македонците мухамеданци и кај Македонците Христијани и Албанците мухамеданци во Струга и Струшко. Во: Материјали, II, 111—117.
Резиме на француски.

1680. Каваев Филип, Смилево славно в оган гори! (Македонски народни револуционерни песни за Битола и Битолско). (Друштво за проучување на илинден-Бките настани „2. август 1903“ Етнолошко-фолклорна секција), 1972, 180+8, 8° п-ка.: Македонско народно творештво. Серија: Ајдутски, комитски и партизански песни, кн. бр. 1.

1681. Каваев Филип, Смртта на Даме Груев според народната песна, Прил 16 (1971) 55—58.

Со текст на песната.

Резиме на англиски.

1682. Canti popolari Macedoni, Selection: Giacomo Scotti, „Longanesi“, Milan, 1971, MR I, 2—3 (1971) 302.

Приказ. В. и бр. 1732.

1683. Кировски Лазо, Македонските народни печалбарски песни, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 27—36.

1684. Китановски Дано, в. бр. 1699.

1685. Константинов др Душан, Кон некои симболи во сонитата во некои македонски револуционерни народни песни. Во: Материјали. I, 29—33.

Резиме на англиски.

1686. Крстовски Тихомир-Томе, Ми долета ред голуби. Народни песни од Тетовско. Песните ги собрал и забележал: Тихомир Крстовски-Томе Пред-др Томе Саздов. (Изд. Одборот за прослава на 200-годишнината од раѓањето на Кирил Пејчиновиќ-Тетоец и Центарот за информирање и изд. дејност „Полог“), Тетово, 1971, 118, 8°.

Збиркава се издава по повод 200-годишнината од раѓањето на првиот македонски просветител Кирил Пејчиновиќ-Тетоец. В. и бр. 1727.

1687. Leibman Robert, Wedding Customs in the Ohrid Village of Peštani. Во: Материјали, II, 125—140.

Резиме на македонски.

1688. Јинин Александар, Кон графичкото претставување на музичкиот фолклор. Во: Материјали, I, 211—219.

Со 11 библ. единици и примери од македонскиот фолклор.

Резиме на француски.

1689. Љубовни народни песни. Избор и редакција Душко Наневски. Македонска книга Скопје, 1971, 341, 8°. (Македонско народно творештво).

Со пред.: „Магијата на македонската поетска уметност“ од Д. Наневски.

1690. Македонски народни пословици, ги собрал и за печат подредил Апостол Поп-Јовановски, Изд. автор, Скопје 1971, 63, 8. Златни легенди, 5.

1691. Македонски народни приказни. Избор, редакција и предговор Д-р Томе Саздов. Мисла, Скопје, 1972, 158+(2), 8°.

Содржи: Новели и анегдоти; Сказни; Приказни за животни и басни; Легенди и преданија.

1692. Macedonian Sayings and Proverbs, MR II, 2 (1972) 180—182.

1693. Маџевик Б. И., в. бр. 1701.

1694. Најчески Димче, Еден сюжет на тема јуначко сватовство во варијантите на македонската народна епика. Во: Материјали, II, 49—64.

Резиме на руски.

1695. Најчески Димче, Неколку поетски конструкции со тема јуначко сватовство во епската традиција на македонското фолклорно подрачје, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 30—38.

1696. Наневски Душко, в. бр. 1671, 1689 и 1771.

1697. Nanevski Duško, Magic in Macedonian Folk Poetry (From the Introduction to the Antology of Love Poetry), MR I, 1 (1971) 83—88.

Со 7 песни во превод на Graham W. Reid.

1698. Недељковиќ др Душан, в. бр. 1662.

1699. Недељковиќ др Душан, Реализмот и симболизмот на народната поезија согледани од Коста Рацин и реализирани во неговото поетско дело. Во: Материјали, I, 9—14.

Прев. од српскохрв. Дано Китановски. Резиме на француски.

1700. Неџић др Владан, Западномакедонске народне песни у Зборнику Ивана Јastreboва. Во I научен собир, 111—114.

Издание од 1889 и 1886 г.

1701. Нејман Александар К., Ретка фолклористичка пројава на еден печалбар од Гостиварско. Во: I научен собир, 151—154.

За збирка на македонски народни песни од Горни Полог собрани и објавени од Б. И. Маџевик од с. Церово 1940 г.

1702. Николић др Илија, Македонске народне песни из Пореча у Архиву Српске академије науке и уметности. Во: I научен собир, 115—121.

Во прилог се дадени две лирски песни.

1703. Органџиева др Цветанка, Женидбена симболика во македонските комитски и револуционерни народни песни. Во: Материјали, I, 21—27.

Резиме на руски.

1704. Пенушлиски др Кирил, в. бр. 1760, 1762, 1763, 1764, 1765, 1766, 1767, 1768 и 1770.

1705. Пенушлиски др Кирил, За македонските кратки фолклорни жанрови. Во: Предавања, IV, стр. (1)+127—132.

1706. Пенушлиски др Кирил, Македонската литература и фолклорот. Во: Предавања, V, стр. (1)+126—133.

Со 11 библи. единици.

1707. Penušliski Kiril, The Folklore Wealth of Macedonia, MR I, 1 (1971) 79—82.

- 1708. Петровски Блаже**, в. бр. 1763, 1764, 1765, 1766 и 1770.
- 1709. Петровски Блаже**, Јунакот во македонските народни песни од НОБ, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 29—35.
Резиме на француском.
- 1710. Петровски Блаже**, Кузман Капидан во македонската народна песна. Во: I научен собир, 139—144.
За една историска личност од XIX век.
- 1711. Петровски Блаже**, Соколот во македонската народна поезија. Во: Материјали, I, 131—136.
Резиме на француски.
- 1712. Поленаковиќ др Харалампие**, За Зборникот на Миладиновци. Кон 110 годишнината од печатењето на Зборникот на Миладиновци. Во: Предавања, IV, стр. 109—125.
Со 16 библ. единици.
- 1713. Поленаковиќ Харалампие**, За Зборникот на Миладиновци, Кон 110 годишнината од печатењето на Зборникот на Миладиновци. Раз XIII, 8 (1971) (1)+812—825.
Предавање одржано на IV семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид, 19. VIII 1971.
- 1714. Поленаковиќ Харалампие**, Неколку забелешки за: Филип Каваев, „Битола бабам Битола“, народни песни, Битола, 1969, Разв X, 4 (1972) 229—233.
- 1715. Поленаковиќ Харалампие**, Необјавени народни песни во Зборникот на Панајот Ѓиноски. Во: I научен собир, 97—109 со 5 прил.
Во прилог се дадени автографи на П. Ѓиноски од неколку мијачки песни.
- 1716. Поленаковиќ др Харалампие**, Хероите на македонската преродба, браќата Миладиновци. Кон 110-годишнината од нивната смрт —. Во: Предавања, V, стр. (1)+90—98.
- 1717. Поп-Јовановски Апостол**, в. бр. 1690.
- 1718. Попова Фанија**, Антологија на Македонска љубовна народна лирика, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 91—92.
Приказ.
- 1719. Попова Фанија**, в. бр. 1767 и 1768.
- 1720. Попова Фанија**, Мотивот на конфликтот свекрва-снаа во народната поезија на Гора (Кон историјата на една песна), Сов XXI, 2—3 (1971) 193—198.
- 1721. Попова Фанија**, Односот метаморфоза-симбол во македонските народни песни. Во: Материјали, I, 41—45.
Резиме на француски.
- 1722. Поповски Аритон**, Свадбените обичаи и песни на Македонците муслимани во Река. Во: Материјали, II, 95—110.
Резиме на француски.

1723. Pretnar Anton, Georgi Stalev: Makedonskiot vers. SR XX (1972) št. 4, str. 463—468.

Poročilo o knjigi (Skopje 1970). В. и бр. 1651.

1724. Reid Graham W., в. бр. 1697 и 1758.

1725. Ристовски Блаже, в. бр. 1760 и 1761.

1726. Ристовски др Блаже, Народната песна како основа на мелодрамата „Срешта“ од В. Чернодрински и нејзиниот одзив во современиот македонски фолклор, МФ V, 9—10 (1972) 215—229.

„Срешта“ дадена во прилог.

1727. Р[истевски] Бл[аже], Тихомир Крстовски-Томе: Ми долета ред голуби. Народни песни од Тетовско, Тетово, 1971, стр. 118, МФ V, 9—10 (1972) 259. Приказ. В. и бр. 1686.

1728. Робовски др Никифор, Најфреквентни симболи во македонската народна лирика. Во: Материјали, I, 35—40.

Резиме на англиски.

1729. Саздов др Томе, в. бр. 1686, 1691, 1760, 1763 и 1769.

1730. Саздов Томе, Григор Прличев и македонското народно творештво, Раз IX, 4 (1971) 200—205.

1731. Саздов др Томе, Две нови варијанти на песната за Марко Крале и брат му Андријаш, ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+380—386.

Со текст на песните од македонската територија.

Резиме на англиски.

1732. Саздов др Томе, Canti popolari macedoni (Приредил: Џакомо Скоти, Милано, 1971), КЖ XVI, 4—5 (1971) 31.

Приказ. В. и бр. 1682.

1733. Саздов др Томе, Македонските народни легенди и преданија. Во: Предавања, V, стр. (1)+136—144.

1734. Саздов др Томе, Македонските писатели од 19 век и народното поетско творештво. Во: Предавања, IV, стр. 172—178.

За Константин Миладинов, браќата Петковиќ, Јордан Хаџи Константинов-Цинот и Григор Прличев.

Резиме на англиски.

1735. Sazdov Tome, Marko Cepenkov and His Work as a Collector, MR II, 2—3 (1971) 198—201.

1736. Саздов Томе, Марко К. Цепенков како собирач на македонски народни умотворби. (Докторска дисертација). Резиме, ГЗФФ 23 (1971) (1)+584—587.

1737. Саздов др Томе, Народната револуција во македонската народна поезија, КЖ XVI, 9—10 (1971) 10—11.

1738. Саздов др Томе, Партенија Зографски како собирач на македонски народни песни. Во: I научен собир, 131—137.

Со текст на 7 песни објавени во „Б'лгарски книжици“ во 1858.

1739. Sazdov Tome, The Miladinov Brothers in Foreign Literature, MR II, 2 (1972) 161—165.

1740. Салих Абдулхак, Некои елементи од свадбените обичаи и песни во с. Мешеиште (Охридско). Во: Материјали, II, 119—123.

Резиме на француски.

1741. Симитчиев Коле, Збирки на македонски народни лирски песни во архивата на САНУ, ЛЗБ XVIII, 1 (1971) 25—39.

1742. Симитчиев др Коле, Македонските народни песни за разделбата на невестата од татковниот дом. Во: Материјали, II, 65—87.

Резиме на француски.

1743. Scotti Giacomo, в. бр. 1682 и 1732.

1744. Спировска Лена, Култот кон змијата во селото Орман (Скопско). Во: Материјали, I, 141—146.

Резиме на француски.

1745. Спировска Лепосава, в. бр. 1762.

1746. Сталев др Георги, Елементи од македонскиот фолклор транспонирани во нови идеи, ликови и слики во македонската современа поезија — Фрагмент —. Во: Предавања, V, стр. (1)+116—124.

1747. Сулицияну Гизела, в. бр. 1662.

1748. Suliteanu Ghizela, Quelques aspects des chansons de la mariée chez les peuples roumain et macédonien. Во: Материјали, II, 173—182 со пример.

Резиме на македонски.

1749. The Collection of the Miladinov Brothers: Its Contents, MR II, 2 (1972) 168.

1750. Този Нико, Книгата како симбол на мијачките копаничари. Во: Материјали, I, 181—185 со 2. сл.

Со 9 библ. единици.

Резиме на француски.

1751. Треру Бирте, в. бр. 1662.

1752. Трифуноски др Јован Ф., Народна предања Скопске Црне Горе, Нств св. 37 и 38 (1971, Београд) 87—90.

Резиме на француском.

1753. Трифуноски др Јован Ф., Народна предања у Кумановском крају, Нств св. 41—43 (1972, Београд) 173—181.

Резиме на француском.

1754. Трифуноски др Јован, Нека народна веровања Кумановске области, Нств св. 39—40 (1971, Београд) 199—201.

Резиме на француском.

1755. Трифуноски Јован Ф., Песништво Скопске Црне Горе, Нств св. 44—45 (1972—1973, Београд) 153—157.

Резиме на француском.

1756. Folk Songs on Goce Delčev (transl. by Graham W. Reid), MR II, 1 (1972) 20—25.

Содржи 6 македонски народни песни за Г. Делчев.

1757. From K. Miladinov's Introduction to His Collection (Fragments), MR II, 2 (1972) 166—167.

1758. From the Collection (transl. by Graham W. Reid), MR II, 2 (1972) 170—179. 10 песни од Зборникот на Миладиновци.

1759. Целаковски Наум, Симболиката кај биљарските народни песни од Дебарца (Охридско). Во: Материјали, I, 147—158.

Резиме на француски.

1760. Цепенков Марко К. (Македонски народни умотворби во десет тома. Ред. Кирил Пенушлиски, Блаже Ристовски, Томе Саздов. Јазичен ред. Тодор Димитровски. Институт за фолклор), Македонска книга, 1972, 8°.

1761. Цепенков Марко К., Материјали. Литературни творби. Ред. Д-р Блаже Ристовски. Македонска книга, Скопје, 1972, 458, 8°. (Македонски народни умотворби, 10).

Содржи: Пред. „Кон творечкиот профил на Марко К. Цепенков“ од Блаже Ристовски; I: Етнографско-историски материјал; II: Филолошки материјал; III: Литературно наследство: Песни, драма, автобиографија. Прил.: Библиографија на објавените трудови на М. К. Цепенков; Библиографски преглед на позначајни прилози за М. К. Цепенков.

1762. Цепенков Марко К., Народни верувања. Детски игри. Ред. Д-р Кирил Пенушлиски и Лепосава Спиrowsка. Македонска книга, Скопје, 1972, 470 с., 8°. Македонски народни умотворби, (9).

Со пог.: „Кон етнографските материјали на Марко К. Цепенков“ од Д-р К. Пенушлиски; „Белешки за транскрибирањето и лектурирањето на текстовите на М. Цепенков од Тодор Димитровски“.

1763. Цепенков Марко К., Народни песни. Ред. Д-р Кирил Пенушлиски. Сораб. Блаже Петровски. Македонска книга, 1972, 353, 8°. (Македонски народни умотворби 1).

Пред.: „Марко Цепенков (1829—1920)“ од Д-р Томе Саздов; пог. од Д-р Кирил Пенушлиски.

1764. Цепенков Марко К., Народни приказни. Волшебни приказни. Ред. Д-р Кирил Пенушлиски. Сораб. Блаже Петровски. Македонска книга, Скопје, 1972, 329, 8°. (Македонски народни умотворби, 3).

1765. Цепенков Марко К., Народни приказни. Легенди. Ред. Д-р Кирил Пенушлиски. Сораб. Блаже Петровски. Македонска книга, Скопје, 1972, 292, 8°. (Македонски народни умотворби, 4).

1766. Цепенков Марко К., Народни приказни. Приказни за животни. Волшебни приказни. Ред. Д-р Кирил Пенушлиски. Сораб. Блаже Петровски. Македонска книга, Скопје, 1972, 299, 8°. (Македонски народни умотворби, 2).

1767. Цепенков Марко К., Народни приказни. Реалистични приказни. Ред. Д-р Кирил Пенушлиски. Сораб. Фанија Попова. Македонска книга, Скопје, 1972, 377, 8°. (Македонски народни умотворби, 5).

1768. Цепенков Марко К., Народни приказни. Ред. Д-р Кирил Пенушлиски. Сораб. Фанија Попова. Македонска книга, Скопје, 1972, 237, 8°. (Македонски народни умотворби, 6).

1769. Цепенков Марко К., Пословици, Поговорки, гатанки, клетви и благослови. Ред. [и] (пред.) Д-р Томе Саздов. Македонска книга, Скопје, 1972, 343 + (9), 8°. (Македонски народни умотворби, 8).

1770. Цепенков Марко К., Преданија. Ред. Д-р Кирил Пенушлиски. Сораб. Блаже Петровски. Македонска книга, Скопје, 1972, 307, 8°. (Македонски народни умотворби, 7).

Пред. „Кон народните приказни на Марко Цепенков“ од Кирил Пенушлиски.

1771. Чаловски Тодор, Вредан антологичарски зафат. (Душко Наневски: „Љубовни народни песни“, антологија, „Македонска книга“, Скопје, 1971), Раз XIII, 6 (1971) (1) + 621—623.

Приказ.

1772. Џимревски Боривое, Свадбени обреди и песни од с. Брезно (Тетовско). Во: Материјали, II, 189—200 со примери и илустр.

Резиме на француски.

IX Словеначки језик

а) *Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, pravorečje, pravopis, metodika, stil, pouka*

1773. Ahačič Draga, Naš odrski jezik in sodobni igravski izraz. Prostor in čas III (1971) št. 11/12, str. 641—647.

1774. Arzenšek Ivanka, Popravljanje domačih nalog nekoliko drugače... JiS XVI (1970/71) št. 4, str. 110—111.

1775. Bajec Anton, Pismen, pisen, pisan. JiS XVII (1971/72) št. 6, str. 210—211.

1776. Bajec Anton, Kolarič Rudolf, Rupel Mirko, Slovenska slovnica. Neizpremenjena izdaja iz l. 1968 z razširjenim kazalom. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 349 + (X) str. 8°.

1777. **Bunc Stanko**, Mali slovenski pravopis. Maribor, Obzorja. 1972, 431+(III) str. 8° (Glotta. 6).
1778. **Čop Dušan**, Raba krajevnih imen in Slovenski pravopis. Prostor in čas III (1971) št. 5/6. str. 284—288.
1779. **Čop Dušan**, Vprašanje velike začetnice pri sestavljenih krajevnih imenih. Prostor in čas IV (1972) št. 9/10, str. 587—590.
1780. **Dolgan Milan**, Iz dnevnika gledališkega lektorja. JiS XVIII (1972/73) št. 1/2, str. 56—57.
Ocena knjige Mirka Mahnič, št. 1813.
1781. **Dolgan Milan, Golli Danica**, Pouk krajevnih prislovov v 5. razredu. Sodobna pedagogika XXII (1971) št. 9/10, str. 378—386.
1782. **Dular Janez**, O jezikovni vadnici za poklicne šole. SR XX (1972) št. 3, str. 361—368.
Ocena knjige: Vera Remic-Jager, Jezikovna vadnica za poklicne šole (Maribor 1969).
1783. **Dular Janez**, O slovenskem časninarskem jeziku. JiS XVII (1971/72) št. 5, str. 153—159.
1784. **Gams Ivan**, Za poenostavitev pravopisnih pravil. Poročilo s posvetov o pisanju zemljepisnih imen. NRazgl XXI (1972) št. 22, str. 608; št. 23, str. 631—632.
1785. **Gedrih Igor**, Nekaj metričnih problemov ob Jarčevem prvencu. Dialogi (1971) št. 2, str. 106—109.
1786. **Golli Danica**, gl. Dolgan Milan, Goli Danica, št. 1781.
1787. **Golli Danica**, Sintaksa v tretjem razredu osnovne šole. Predlog ob spremembi učnega načrta. Sodobna pedagogika XXII (1971) št. 9/10, str. 374—378.
1788. **Golob Berta**, Metodične možnosti za pouk spisja in govornih vaj. JiS XVII (1971/72) št. 1/2, str. 10—18.
1789. **Golob Berta**, Nareki. JiS XVI (1970/71) št. 4, str. 109—110.
1790. **Golob Berta**, Za boljši pouk materinščine na poklicnih šolah. JiS XVIII (1972/73) št. 1/2, str. 36—46.
1791. **Gradišnik Janez**, Kakšen naj bo naš jezik. Prostor in čas IV (1972) št. 11/12, str. 706—715.
Ocena knjig: Tomo Korošec, Pet minut za boljši jezik (gl. 1805); Boris Urbančič, O jezikovni kulturi (gl. št. 1848).
1792. **Hauser Přemysl**, Celovito delo o jezikovni kulturi. JiS XVIII (1972/73) št. 1/2, str. 51/54.
Ocena knjige: Boris Urbančič, O jezikovni kulturi (gl. št. 1848). — Iz češčine prevedel Tomo Korošec.
1793. **Jagodic Vladislav**, Nekaj navodil za pisanje besed iz nekaterih azijskih in afriških jazikov. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 62—65.

1794. **Jakopin Franc in Toporišič Jože**, Celjski seminar o vprašanih sodobnega slovenskega knjižnega jezika in njegovega poučevanja. JiS XVII (1971/72) št. 4, str. 118—121.

1795. **Jalen Marija**, Materinščina v osnovni šoli. Vzgoja in izobraževanje II (1971) št. (1971) št. 4/5, str. 13—15.

1796. **Jevnikar Martin**, Slovenska slovnica za Italijane Bruna Guyna. SR XX (1972) št. 2, str. 251—253.

O knjigi Grammatica, esecizii e vocabolario della lingua slovena (Milano 1902).

1797. **Jug Hermina**, Zakaj ne po slovensko? JiS XVII (1971/72) št. 6, str. 200—202. Ocena Toporišičevega učbenika v angleščini (Ljubljana 1969).

1798. **Jurančič Janko**, Slovenački (slovenski) jezik. Gramatika slovenačkog (slovenskog) jezika za Hrvate i Srbe. Drugo, popunjeno izdanje. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1971, 290+(I) str. 8°.

1799. **Klopčič Mile**, Dve jezikovni novosti in še kaj. NRazgl XXI (1972) št. 13, str. 388—389.

O nekaterih napakah v sodobni slovenščini.

1800. **Kmecl Matjaž**, Literarna avantgarda v slovenski literaturi 20. stoletja. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 17, 18. str. Resumé v ruščini.

1801. **Kmecl Matjaž**, Torej še enkrat o Kosovelovem konstruktivizmu. JiS XVII (1971/72) št. 4, str. 124—127; št. 6, str. 209.

1802. **Kolarič Rudolf**, gl. Bajec Anton, Kolarič Rudolf, Rupel Mirko, št. 1776.

1803. **Korošec Tomo**, gl. št. 1792.

1804. **Korošec Tomo**, Neknjižne in govorne prvine v novejši Zidarjevi prozi. SR XX (1972) št. 3, str. 319—333. Resumé v francoščini.

1805. **Korošec Tomo**, Pet minut za boljši jezik, Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1972, 284+(III) str. 8°. Oceno gl. pod. št. 1791.

1806. **Košmrli Maja in Müller Jaka**, Pregled tujih kritičnih mnenj in pripomb o Slovarju slovenskega knjižnega jezika. JiS XVIII (1972/73) št. 3, str. 109—112.

1807. **Kotnik Stanko**, Aktivni primerjalni postopek pri pouku slovnice in njegova pedagoška vrednost. JiS XVII (1971/72) št. 7/8, str. 235—240.

1808. **Kozlevčar Ivanka**, O pomenu in sintaktičnih možnostih samostalnika in pridevnika v povedni rabi. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 9, 14 str.

Resumé v ruščini.

1809. **Kranjec Marko**, gl. št. 1817.

1810. **Lenček Rado**, O zaznamovanosti in nevtralizaciji slovnične kategorije spola. v slovenskem knjižnem jeziku. SR XX (1972) št. 1, str. 55—63.

1811. Lipnik Jože, Hospitacijsko delo pri pouku slovenskega jezika v osnovni šoli. JiS XVII (1971/72) št. 7/8, str. 263—266.

1812. Lipnik Jože, Lepo te pozdravljam in lepo Te pozdravljam. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 262—265.

1813. Mažanič Mirko, Upanje. Iz dnevnika gledališkega lektorja. Maribor, Obzorja. 1971, 182+(I) str. 8°.

O odrskem govoru in delu gledališkega lektorja. — Oceno gl. pod št. 1780.

1814. Müller Jaka, gl. Košmrlj Maja in Müller Jaka, št. 1806.

1815. Nartnik Vlado, Poskus nove obravnave slovenskega fonološkega sistema. JiS XVIII (1972/73) št. 3, str. 81—91.

1816. Novak Franc, Stilne razlike v besednem zakladu knjižnega jezika. Rodna gruda (1971) št. 1—12.

1817. Orzechowska Hanna, Rodilnik pridevnikov in zaimkov kot formalni eksponent pri navezavi. JiS XVII (1971/72) št. 3, str. 57—64.

Prevedel Marko Kranjec.

1818. Paternost Jože, Zakaj ne po slovensko? JiS XVII (1971/72) št. 6, str. 203—204. Ocena Toporišičevega učbenika v angleščini (Ljubljana 1969).

1819. Peternu Boris, Razvoj in tipologija slovenske književnosti. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 5, 20 str.

Resumé v ruščini.

1820. Petre Fran, Stilne formacije v slovenski književnosti med obema vojnama. JiS XVII (1971/72) št. 7/8, str. 229—235.

1821. Pogačnik Jože, Problem stilskih formacija u slovenačkoj književnosti između dva rata, ФП I—IV (1972, Beograd) 65—70.

1822. Pogorelec Breda, Brezpomemben: nepomemben — izpeljanke in sestavljenke. Tudi vprašanje podstav normiranja slovenskega knjižnega jezika. JiS XVI (1970/71) št. 7, str. 224—228+ovoj.

1823. Pogorelec Breda, Črvojed in črviv — dva pomenska odtenka. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 266—267.

1824. Pogorelec Breda, Dopolnilnik (povedkov prilastek) v slovenski skladnji. Linguistica XII (1972) str. 315—327.

Resumé v nemščini.

1825. Pogorelec Breda, Jezik novejšje slovenske proze. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 16, 15 str.

1826. Pogorelec Breda, Kje so začetki slovenskega knjižnega jezika? JiS XVI (1970/71) št. 5, str. 158.

1827. Rigler Jakob, Akcenatske variante. II. SR XIX (1971) št. 1, str. 1—12.

O metatoniji pri akutiranih samostalnikih moškega spola v genitivu, lokativu in instrumentalu plurala. Resumé v ruščini.

- 1828. Rigler Jakob**, H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ. SR XIX (1971) št. 4, str. 433—463; XX (1972) št. 2, str. 244—251.
- 1829. Rupel Mirko**, gl. Bajec Anton, Kolarič Rudolf, Rupel Mirko, št. 1776.
- 1830. Smolej Viktor**, O jeziku v osvobodilnem boju. JiS XVIII (1972/73) št. 1/2, str. 20—26.
- 1831. Srebot Tatjana**, Fonema (s) in (z) v slovenščini in angleščini. Vestnik (Društvo za tuje jezike SRS) 1972, zv. X, str. 26—30.
- 1832. Suhadolnik Stane**, Odnos med dolžino, obvestilnostjo in pogostnostjo besed. SR XX (1972) št. 1, str. 135—148.
Resumé v francoščini.
- 1833. Šega Drago**, Razvojna pot slovenske poezije od prvih začetkov do Prešerna. JiS (1970/71) št. 4, str. 100—106.
- 1834. Toporišič Jože**, Členitev besedila s premori. SR XX (1972) št. 1, str. 149—158.
Raziskava na primeru Cankarjeve črtice Ob grahu. — Resumé v ruščini.
- 1835. Toporišič Jože**, gl. Jakopin Franc in Toporišič Jože, št. 1794.
- 1836. Toporišič Jože**, Kategorija živosti v slovenskem knjižnem jeziku. JiS XVI (1970/71) št. 4, ovoj.
- 1837. Toporišič Jože**, Neavtohtone prvine slovenskega knjižnega jezika. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 2, 17. str.
Resumé v ruščini.
- 1838. Toporišič Jože**, Pravopis, pravorečje in oblikoslovje v Slovarju slovenskega knjižnega jezika I. SR XIX (1971) št. 1, str. 55—75; št. 2, str. 222—229.
- 1839. Toporišič Jože**, Prevzete prvine slovenskega knjižnega jezika. Glasovi pisava, oblike, tvorba, besede. SR XX (1972) št. 3, str. 285—318.
Resumé v ruščini.
- 1840. T[oporišič] J[ože]**, Pripomba h končnici -ega za tožilnik ednine moškega in srednjega spola. JiS XVII (1971/72) št. 4, str. 116—117.
Dostavek k članku Hanne Orzechowske, gl. št. 1817.
- 1841. Toporišič Jože**, Problem tipa Cigan/cigan in dvojine. JiS XVI (1970/71) št. 5, str. 159—160.
- 1842. Toporišič Jože**, Samostalniška beseda. Linguistika XII (1972) str. 301—314.
Resumé v nemščini.
- 1843. Toporišič Jože**, Slovenski jezik. 1. Tretja, pregledana izdaja. Maribor, Obzorja. 1971, 236+(I) str. 8°.
- 1844. Toporišič Jože**, Slovenski knjižni jezik. 2. Druga izdaja. Maribor, Obzorja. 1972, 216 str. 8°.
- 1845. Toporišič Jože**, Slovenski knjižni jezik. 3. Druga izdaja. Maribor, Obzorja. 1972, 228 str. 8°.

1846. Toporišič Jože, Učni načrti za srednje šole. JiS XVII (1971/72) št. 3, str. 72—76.

O jezikovnem delu načrta.

1847. Trdina Silva, Besedna umetnost. II. del: Literarna teorija. Šesti natis. Ljubljana, Mladinska knjiga. 1970, 332 str. + priloge. 8°

Leta 1972 izašel sedmi natis.

1848. Urbančič Boris, O jezikovni kulturi. Ljubljana, Cankarjeva založba. 1972, 165+(II) str. 8°.

Oceni gl. pod št. 1791 in 1792.

1849. Vidovič-Muha Ada, Oris dveh osnovnih pojavnih oblik sistema knjižnega jezika. Ob Slovarju slovenskega knjižnega jezika I. JiS XVII (1971/72) št. 6, str. 178—186.

1850. Vogel Herman, Stavčna ureditev v Prešernovih sonetih. Odsevi (1972) št. 7, str. 42—53.

1851. Vogelnik Franc, Trnova pot h knjižnemu jeziku. Prostor in čas III (1971) št. 5/6, str. 279—284.

1852. Vrhovšek Tone, O pouku slovenskega knjižnega jezika na tehniških šolah. JiS XVIII (1972/73) št. 1/2 str. 66—67.

1853. Zrimšek Ivo, Materinščina v osnovnih šoli. Izvleček iz elaborata predmetne skupine za slovenski jezik. Vzgoja in izobraževanje II (1971) št. 2/3, str. 11—14.

1854. Žagar Franc, Hitro branje. JiS XVIII (1972/73) št. 1/2, str. 31—35.

1855. Žagar Franc, Stilistične vaje v osnovni šoli. JiS XVII (1971/72) št. 5, str. 148—152.

1856. Žagar Franc, Vrste in naslovi spisov pri pouku materinščine. JiS XVII (1971/72) št. 1/2, str. 18—25.

b) Zgodovina jezika, etimologija, dialekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil

1857. Bezljaj France, Glagolski derivati -žigati, -žagati. JiS XVI (1970/71) št. 4, str. 94—95.

1858. B[ezlaj] F[rance], Leksikološka glosa: z bogati se, „izpriditi se“. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 265.

1859. Bezljaj France, Posebnosti slovenske leksike (besede z začetnim g-). JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 229—234.

1860. Blaznik Pavle, Slovenica v arhivalijah freisinškega loškega gospostva. Loški razgledi XVIII (1971) str. 74—79.

Slovenska imena in besede v urbarjih. — Resumé v nemščini.

1861. **Čop Bojan**, Slovenska krajevna imena in priimki na Koroškem in Vzhodnem Tirolskem. Planinski vestnik LXXI (1971) št. 2, str. 52—64.
1862. **Dimnik Stanko**, Mišelj in Vernar. Planinski vestnik LXXII (1972) št. 9, str. 414—418.
Razlaga teh gorskih imen.
1863. **Grad Anton**, K etimologiji slovenske besede *križ*. Linguistica XII (1972) str. 95—100.
Resumé v francoščini.
1864. **Grad Anton**, Nekaj pripomb Langobardskim spominom pri Slovencih. SR XX (1972) št. 1, str. 29—40.
O slovenskih besedah, ki jih Jakob Kelemina (Langobardski spomini pri Slovencih. SR 1951, str. 177—196) razlaga kot langobardske.
Resumé v francoščini.
1865. **Grbec Ivan**, Ljudske pesmi. Uredil Pavle Merku. Trst, Založništvo tržaškega tiska. 1971, 170 str. 8°.
Ocení gl. pod št. 1883 in 1884.
1866. **Grošelj Milan**, Griblje. Linguistica XII (1972) str. 101.
Resumé v latinščini.
1867. **Grošelj Milan**, O priponi *-in*. SR XX (1972) št. 1, str. 41—42.
Resumé v nemščini.
1868. **Hojan Tatjana**, „Bucvice tega sadershanja sa mladust“ iz leta 1794. Kronika XX (1972) št. 2, str. 90—91.
1869. **Jakopin Franc**, Ramovševo zbrano delo. SR XX (1972) št. 3, str. 349—353.
Ocena I knjige, gl. št. 1927.
1870. **Jesenovec France**, Oznaka slovenskega pogovornega jezika v Celju in okolici. JiS XVII (1971/72) št. 3, str. 76—81.
1871. **Keber Janez**, Kodela, Koželj ipd. JiS XVI (1970/71) št. 8, ovoj.
1872. **Keber Janez**, Priimek Jonke. JiS XVI (1970/71) št. 4, ovoj.
1873. **Keber Janez**, Priimek Roblek. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 267—268.
1874. **Kocijan Gregor**, Zgodovina slovenskega slovstva. JiS XVII (1971/72) št. 1/2, str. 35—38.
Ocena knjige: Jože Pogačnik, Zgodovina slovenskega slovstva, I—IV (Maribor 1968—1970).
1875. **Kolarič Rudolf**, gl. št. 1877.
1876. **Kolarič Rudolf**, Od kod v Bohoričevi slovnici „Arcticæ horulæ“ 1548 posebna paginacija v II. delu (sintaksi in prozodiji)? SR XX (1972) št. 1, str. 51—53.

1877. Kopitar Jernej, Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark. Spremne besede Rudolf Kolarič. Ljubljana-München, Cankarjeva založba — Rudolf Trofenik. 1971, XLVIII+462+VIII str. 8°.

Faksimiliran ponatis izdaje iz leta 1808 (1809).

1878. Koruza Jože, Faksimile Staničevih Pesmi za kmete ino mlade ljudi. JiS XVII (1971/72) št. 6, str. 194—196.

1879. Koruza Jože, O začetkih slovenskega pesništva. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 14, 14 str.

Resumé v ruščini. — Objavljeno tudi v JiS XVII (1971/72) št. 7/8, str. 222—229.

1880. Kos Janez, Slovenščina v dokumentih skozi stoletja. Razstava Arhiva Slovenije ob 25-letnici njegovega samostojnega delovanja. Kronika XIX (1971) št. 2, str. 118—120.

1881. Kumer Zmaga, „Bom kajžico naredil z orehovih lupin...“, НСТВ св. 41—43 (1972, Београд) 21—26.

Резиме на немачком.

1882. Kumer Zmaga, Ljudska pesem Vzhodne Slovenije. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 3, 17 str.

1883. Kumer Zmaga, Ljudske pesmi iz tržaške okolice. NRazgl XX (1971) št. 20, str. 614.

Ocenjuje knjigo Ivana Grbca, gl. št. 1865.

1884. Kumer Zmaga, Ljudske pesmi iz tržaške okolice. Sodobnost XIX (1971) št. 12, str. 1270—1272.

Ocenjuje knjigo Ivana Grbca, gl. št. 1865.

1885. Kumer Zmaga, „So pesmi okrogle...“ Nekaj o slovenskih poskočnicah in njih razmerju do nemških. Traditiones I (1972) str. 117—128.

Resumé v nemščini.

1886. Logar Tine, Dialektološke študije XVI. Usoda kratkega *a* v govoru kraja Doberdob v Italiji. SR XX (1972) št. 1, str. 65—69.

Resumé v ruščini.

1887. Logar Tine, gl. št. 1927.

1888. Logar Tine, Govor Slovencev Kanalske doline v Italiji. SR XIX (1971) št. 2, str. 113—123.

Resumé v ruščini.

1889. Logar Tine, Slovenska koroška narečja, zgodovinska vez med Slovenci tostran in onstran Karavank. Koroška in Koroški Slovenci (1971) str. 276—280.

1890. Ludvik Dušan, Fragmenti srednjeveške živalske zgodbe na Slovenskem („Popotovanje živali“.) SR XIX (1971) št. 2, str. 189—199.

Resumé v nemščini.

1891. Ludvik Dušan, Nekaj hidronimov na Slovenskem. SR XX (1972) št. 2, str. 181—205.

Resumé v nemščini.

1892. Ludvik Dušan, Viri srednjeveške živalske basni na Slovenskem. SR XX (1972) št. 4, str. 468—472.

1893. Makarović Ado, Bajka o Zlatorogu — ostanek lovske prakulture. Lovske trofeje na Slovenskem (1972) str. 355—365.

1894. Markuža Jože Vasilj, Trubarjeva slovenska Cerkovna ordninga v Vatikanski apostolski knjižnici. Bogoslovni vestnik XXXII (1972) št. 4, str. 203—212.
Resumé v francoščini.

1895. Matičetov dr Milko, Današnja slovenačka narodna priča i njeni pripovedači, НСтрв св. 37 и 38 (1971, Београд) 42—44.
Превод са словеначког. Резиме на француском.

1896. Matičetov Milko, gl. št. 1904.

1897. Matičetov Milko, Koroško zvezdno ime „Škopnjekovo gnezdo“. Traditiones I (1972) str. 53—64.
Resumé v nemščini.

1898. Matičetov Milko, Ljudsko pripovedištvo v slovenski Istri. Obala (1972) št. 17, str. 42—44.

1899. Matičetov Milko, Rožice iz Rezije. Nabral in presadil, z opombami in uvo-dom predstavil Milko Matičetov. S podobami povezal Miha Maleš. Koper—Trst—Ljubljana, Lipa—Založništvo tržaškega tiska—Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU. 1972, 208 str. + prilogc. 8^c
Besedila v rezijanskem narečju in knjižni slovenščini. — Resumé v italijanščini.

1900. Matičetov Milko, „Sbuhani sbuhani usize...“ Prostor in čas IV (1972) št. 5/6, str. 285—286.
O ljudskih pesmih iz Rezije.

1901. Matičetov dr Milko, Slovenska narodna stvaralaštvo 1970, НСтрв св. 37 и 38 (1971, Београд) 106—108.
Превод са словеначког.

1902. Matičetov Milko, V začetku je bila poezija? Odlomek iz predgovora k prvi knjigi „Slovenskih ljudskih pesmi“. Sodobnost XIX (1971) št. 2, str. 183—188.

1903. Medved Mira, Ljudska tvornost. Dialogi VIII (1972) št. 6, str. 422—425.
Ocenjuje Slovenske ljudske pesmi, I (gl. št. 1931).

1904. Merku Pavle, Nekaj legend iz Karnajske in Nadiške doline. Traditiones I (1972) str. 187—194.
Sedem legend v dialektu, s slovarčkom. Dodane opombe Milka Matičetovega. — Resumé v italijanščini.

1905. Merku Pavle, Sprehod skozi tersko besedišče. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 259—260; XVII (1971/72) št. 4, str. 114.

1906. Merku Pavle, Staro in novo gradivo za terska krajevna imena. JiS XVI (1970/71) št. 5, str. 147—149; št. 6, str. 186—189.

1907. Merku Pavle, Tersko narečje. Popravljen ponatis iz Primorskega dnevnika. Trst, Založništvo tržaškega tiska. 1972, 12 str. 8^p.

- 1908. Merlak Srečko**, Ščedna-Ščedna-Škedenj. Podvržki (domača hišna imena in osebni vzdevki). Jadranski koledar (1972) str. 191—196.
- 1909. Neweklowski Gerhard**, Silben — und Morenzählung. SR XX (1972) št. 1, str. 87—94.
Raziskava tonemskih nasprotij v slovenskih dialektih. — Resumé v slovenščini.
- 1910. Novak Vilko**, Delež zahodnih in vzhodnih Slovanov v raziskovanju slovenske ljudske kulture. SR XIX (1971) št. 4, str. 385—403.
Resumé v ruščini.
- 1911. Novak Vilko**, Emila Korytka nemški članki o slovenskem ljudskem izročilu. Traditiones I (1972) str. 27—52.
Resumé v nemščini.
- 1912. Novak Vilko**, Kajkavske prvine v prekmurski knjigi 18. stoletja. SR XX (1972) št. 1, str. 95—103.
Resumé v ruščini.
- 1913. Novak Vilko**, Prekmursko skózniti? JiS XVII (1971/72) št. 5, str. 165—166.
- 1914. Novak Vilko**, Slovenski jezikoslovci in literarni zgodovinarji s celjskega pokrajinskega območja. JiS XVII (1971/72) št. 4, str. 107—112.
- 1915. Novak Vilko**, Slovstveno delo prekmurskih evangeličanov. V edinosti (1971) str. 55—60.
- 1916. Orožen Janko**, Iz toponomastike. Prispevek k razlagi nekaterih zanimivih krajevnih imen. Celjski zbornik (1971/72) str. 351—356.
- 1917. Orožen Martina**, Jezikovno knjižno izročilo prekmurskih in štajerskih pisateljev. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture VII (1971) referat 18, 20 str.
Resumé v ruščini.
- 1918. Orožen Martina**, K določnemu členu v slovenščini. SR XX (1972) št. 1, str. 105—114.
V tekstih 16.—19. stoletja. — Resumé v ruščini.
- 1919. Orožen Martina**, Kultura slovenskega jezika v zgodovini našega jezikoslovja. JiS XVII (1971/72) št. 5, str. 139—148.
- 1920. Orožen Martina**, Miklošičev prispevek k oblikovanju slovenskega knjižnega jezika. Linguistica XII (1972) str. 157—171.
Resumé v angleščini.
- 1921. Orožen Martina**, Oblike z deležnikom na *n/t* in *s se* v tekstih 18. (in 19.) stoletja. SR XIX (1971) št. 3, str. 273—292.
Resumé v ruščini.
- 1922. Orožen Martina**, Začetki slovenske jezikoslovne misli. JiS XVI (1970/71) št. 7, str. 193—200.
- 1923. Pogorelec Breda**, Slovenščina v dokumentih skozi stoletja. Razstava ob 25. obletnici samostojnega delovanja Arhiva Slovenije. NRazgl XX (1971) št. 4, str. 109.

1924. Pohlin Marko, Tu malu besedishe treh jesikov. Das ist: Das kleine Wörterbuch in dreien Sprachen. Spremna beseda Jože Stabej. München, Rudolf Trofenik. 1972, (VI+19+(349) str. 8° (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen, 9).

Faksimiliran natis izdaje iz leta 1781.

1925. Rajhman Jože, Admontska „Biblia sacra“. SR XIX (1971) št. 3, str. 351—352.

O najdbi novega izvoda Biblie v štirih jezikih (grščina, latinščina, nemščina, slovenščina) iz leta 1599.

1926. Rajhman Jože, Prolegomena k Trubarjevi Eni dolgi predgovori. Bogoslovni vestnik XXXII (1972) št. 4, str. 213—218.

Resumé v francoščini.

1927. Ramovš Franc, Zbrano delo. I. Uredila Tine Logar in Jakob Rigler. Ljubljana, SAZU. 1971, 372+(I) str. 8° (Dela, razred za filološke in literarne vede, 23 = Institut za slovenski jezik. 11).

Vsebina: Članki in razprave: Slovarki doneski iz Trubarjevih del. Neurof. Zur slovenischen Dialektforschung. Sprachliche Miscellen aus dem Slovenischen. Slovenische Studien. Delo revizije za Dalmatinovo biblijo. — Poročila in kritike: Anton Breznik, Izreka v poeziji. Fran Ilešič, Izgovor slovenskega knjižnega jezika. Donosek k boju 1 ali u. Anton Breznik, Začetna poglavlja iz slovenske srednješolske slovnice. R. Merkh, Deutsche Ortsname in Friaal. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi. Rajko Nahtigal, Die Frage einer einheitlichen albanischen Schriftsprache. Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino, I. — Rokopisi: Zgodovina slovenske slovnice. Slovenska grafika. — Prevodi: Iz slovenske dialektologije (prev. France Tomšič). Jezikovni drobci iz slovenščini (prev. France Tomšič). Slovenske študije (prev. Anton Bajec).

Oceni gl. pod št. 1869 in 1930.

1928. Rigler Jakob, gl. št. 1927.

1929. Rigler Jakob, O rezijanskem naglasu. SR XX (1972) št. 1, str. 115—126.

Resumé v ruščini.

1930. Rigler Jakob, Zbrano delo I Frana Ramovša. SR XX (1972) št. 3, str. 371—376; št. 4, str. 439—456.

Uredniški in kritični komentar k izdaji.

1931. Slovenske ljudske pesmi. Prva knjiga: Pripovedne pesmi. I. Uredili Zmaga Kumer, Milko Matičetov, Boris Merhar, Valens Vodušek. Ljubljana, Slovenska matica. 1970 (1971), XXIX+(I)+439 str. 4°.

Oceno gl. pod št. 1903.

1932. Stabej Jože, gl. št. 1924.

1933. Stanič Valentin, Pesme sa kmeta ino mlade ljudi. Uredil in spremno besedo napisal Filip Fischer. Trst, Založništvo tržaškega tiska. 1971, 82+(I) str. 8°.

Faksimiliran ponatis izdaje iz leta 1822. Oceno gl. pod št. 1878.

1934. Tomšič France, Koroška in začetki slovenskega pismenstva. Koroška in Koroški Slovenci (1971) str. 271—275.

c) Strokovni in splošni slovarji, terminologija

- 1935. Avsec Otmar**, Esperantsko-slovenski in slovensko-esperantski slovar. Esperanta-slovena kaj slovena-esperanto vortaro. Druga, dopolnjena izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1972, 304 str. 8°.
- 1936. Bajec Anton in Kalan Pavle**, Italijansko-slovenski slovar. Dizionario italiano-sloveno. Tretja izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1971, 844 str. 8°.
- 1937. Bavdek Srđan**, Domaća nomina histologica v precepu. Zbornik Biotehfakultete — veterinarstvo IX (1972) št. 1, str. 89—91.
- 1938. Blaganje Dana**, K prevajanju slovenskih prislovnih določil v angleščini. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 59—61.
- 1939. Bradač Fran**, Latinsko-slovenski slovar. Peta izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1972, 609+(I) str. 8°.
- 1940. C[venkel] F[rance]**, Lovsko izrazoslovje. Lovec, LIV (1971) št. 1 — LV (1972) št. 7.
- 1941. Del Cott Rudolf**, Medicinski terminološki slovar. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1972, 143+(IV) str. 8°.
- 1942. Dembskij Narcis**, gl. Jesenik Viktor in Dembskij Narcis, št. 1957.
- 1943. Dembskij Narcis**, Slovensko-francoski tehniški glosar za področji hidravličnih strojev in montanistike. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 76—96.
- 1944. Duff Madeleine**, Notes on errors of word order and vocabulary in Slovene-English translation. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 50—58.
- 1945. Furlan Vinko**, Il traduttore tecnico-scientifico sloveno e gli strumenti a lui a disposizione per un corretto lavoro di traduzione. Mostovi (1971) št. 8/10 str. 40—43.
- 1946. Gantar Kajetan**, Jezikovni priročnik za tehnike — še z druge strani. Prostor in čas III (1971) št. 5/6, str. 325—326.
O knjigi Slovenski jezikovni priročnik za tehnike (Ljubljana 1969).
- 1947. Golias Janko**, Einige Schwierigkeiten des Übersetzens zwischen Deutsch und Slowenisch. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 125—130.
- 1948. Golias Janko**, Nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 29—37.
Popravki in dopolnila.
- 1949. Grad Anton**, Angleško-slovenski slovar. English-Slovene dictionary. Druga izdaja. Maribor, Obzorja. 1971, 598+(I) str. 8° (Glotta, 3).
- 1950. Grad Anton**, Francosko-slovenski in slovensko-francoski slovar. Dictionnaire slovène — français et français-slovène. Jože Toporišič: Pregled slovenske slovnice. Ljubljana, Cankarjeva založba. 1971, 745+(I) str. 8°.

1951. Grad Anton, Italijansko-slovenski in slovensko-italijanski slovar. Dizionario italiano-sloveno e sloveno-italiano. Prvi ponatis. Ljubljana, Cankarjeva založba. 1972, 445+(I) str. 8°.

1952. Grad Anton, Slovene-English dictionary. Slovensko-angleški slovar. Maribor, Obzorja. 1965 [1971], 441+(I) str. 8° (Glotta. 4).

1953. Gradišnik Janez, O slovenskem prevodu Spominov. Prostor in čas III (1971) št. 1/2, str. 66—68.

Jezikovna ocena slovenskega prevoda Vojnih spominov Charlesa de Gaulla; prevedla Bogomil Fatur in Branko Vrčon.

1954. Gredišnek Janez, Priročni slovensko-nemški slovar. Slowenisch-deutsches Handwörterbuch. Maribor, Obzorja, 1966 [1971], 397+(I) str. 8° (Glotta, 5).

1955. Grujić Milisav M., Osvrt na dva velika lingvistička dela. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 24—28.

Ocenjuje knjigi: Janko Jurančič, Srbohrvatsko-slovenski slovar (1955); Stanko Škerlj — Radomir Aleksić — Vido Latković, Slovensko-srbskohrvatski slovar (1964).

1956. Jerman Peter, gl. Smole Srečo in Jeram Peter, št. 1980.

1957. Jesenik Viktor in Dembskij Narcis, Nos dictionnaires. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 38—39.

Popravki in dopolnila k črki A.

1958. Jurančič Janko, Srbskohrvatsko-slovenski slovar. Srpskohrvatsko-slovenački rečnik. Hrvatskosrpskoslovenski rječnik. Druga, razširjena izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1972, XXXVIII+1320 str. 8°.

1959. Kalan Pavle, gl. Bajec Anton in Kalan Pavle, št. 1936.

1960. Kmetijski tehniški slovar. II. knjiga: Živinoreja. Uredil Vinko Sadar. Ljubljana, Univerza, Biotehniška fakulteta. 1970 (1971), 222+(I) str. 8°.

1961. Komac Daša in Škerlj Ružena, Angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar. English-Slovene and Slovene-English dictionary. Pregled slovenske slovnice Jože Toporišič. Ljubljana, Cankarjeva založba. 1972, 784 str. 8°.

1962. Korošec Tomo, Blestivka „kraut“ ali zaponkarica. Ribič XXXI (1972) št. 12, str. 347.

1963. Korošec Tomo, Drst in sorodne besede. Ribič XXXI (1972) št. 1, str. 7—8.

1964. Korošec Tomo, Pomenska razlika med termini: ulov, odlov in izlov. Ribič XXX (1971) št. 4, str. 119—120.

1965. Korošec Tomo, Termina podmetalka in zajemalka. Ribič XXXI (1972) št. 6, str. 172—173.

1966. Košir Niko, Iz prevajalčevih zapiskov. Prostor in čas, III (1971) št. 3/4, str. 143—148; št. 9/10, str. 520—522.

O nekaterih napakah pri prevajanju iz romanskih jezikov.

1967. Kotnik Janko, Slovensko-angleški slovar. Slovene-English dictionary. Sedma izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1972, (VIII)+832 str. 8°.

1968. Kotnik Janko, Slovensko-italijanski slovar. Vocabolario sloveno-italiano. Tretja izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1972, (VII)+800 str. 8°.

1969. Kotnik Janko, Slovensko-ruski slovar. Slovensko-russkij slovar'. Druga izdaja. Ljubljana, Državna založba Slovenije. 1972, (VIII)+817+(I) str. 8°.

1970. Krakar Lojze, Prvi ohranjeni slovenski prevodi iz Goetheja. SR XX (1972) št. 4, str. 427—437.

O prevodih Janeza Nepomuka Primca 1810—1811. — Resumé v ruščini.

1971. Kranjc Andrej, Estavela-inversac? K problemu slovenske kraške terminologije. Naše jame XIV (1972) str. 58—60.

1972. Ludvik Dušan, Dopolnila k imenom zdravilnih rastlin. SR XX (1972) št. 4, str. 419—425.

Resumé v nemščini.

1973. Ludvik Dušan, O imenih zdravilnih rastlin. SR XX (1972) št. 1, str. 71—85. Resumé v nemščini.

1974. Markovšek Zdravko, Prevajanje propagandnih besedil in njegovi problemi. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 66—68.

1975. Мартиновић Јурај, Прва књига Рјечника словеначког књижевног језика, Књижевни језик 1—2, Издавачко предузеће „Веселин Маслеша“ (1972, Сарајево) 91—92.

Краћи приказ прве књиге Slovarja slovenskega knjižnega jezika, који је издао Institut za slovenski jezik Slovenske akademije znanosti in umetnosti у Љубљани 1970. г.

1976. Paternost Jože, Ustreznost prevajanja iz angleščine v slovenščino z vidika formalne in dinamične ekvivalentnosti. Prostor in čas IV (1972) št. 5/6, str. 315—320.

1977. Sadar Vinko, gl. št. 1960.

1978. Sadar Vinko, Slovensko-nemški-angleški agronomski glosar. Mostovi (1971) št. 8/10, str. 97—123.

1979. Slovar, Petjezični priročni slovar izrazov ki se uporabljajo v propagandi. Bilten (Društvo ekonomskih propagandistov Slovenije) 1971, št. 11, str. 33—36.

Nemško-francosko-angleško-italijansko-slovensko gradivo.

1980. Smole Srečo in Jerman Peter, Izrazje s področja organizacije dela. Les XXIV (1972) št. 3/4, str. 93—96.

1981. Stabej Jože, Iz zgodovine slovenskega besedja. JiS XVI (1970/71) št. 4, str. 96—99; št. 8, str. 235—239.

1982. Stabej Jože, Janez Anton Apostel-pater Bernard: Dictionarium germanico-slavonicum 1760. Časopis za zgodovino in narodopisje VIII (1972) št. 2, str. 263—274. Resumé v nemščini.

1983. Šavil Andrej, Vprašanja pedagoške in šolske terminologije. *Sodobna pedagogika* XXII (1971) št. 3/4, str. 161—163.
1984. Škerlj Ružena, gl. Komac Daša in Škerlj Ružena, št. 1961.
1985. Šorli Marjan, Jezikovni priročnik za tehnike. *Prostor in čas* III (1971) št. 1/2, str. 107—108.
O Slovenskem jezikovnem priročniku za tehnike (Ljubljana 1969).
1986. Terminologija s področja industrije celuloze in papirja. Naše delo (Združene papirnice) X (1971) št. 11—XI (1972) št. 6.
Slovensko-angleško-francosko-nemški slovar.
1987. Toporišič Jože, gl. št. 1950 in 1961.
1988. Turk Ivan O terminu: socialistično, samoupravno, tržno plansko gospodarstvo. *Ekonomika* XXII (1971) št. 4, str. 466—478.
1989. Turk Ivan, Prelomna točka, meja ali prag? *Ekonomika* XXII (1971) št. 3, str. 353—356.
1990. Turk Ivan, Slovenski izrazi za razne vrste stroškov. *Ekonomika* XXII (1971) št. 1, str. 122—124.
1991. Vadnal Alojzij, K vprašanju o prelomni črti, meji ali pragu. *Ekonomika* XXIII (1972) št. 1, str. 89—90.
1992. Verbinc France, Slovar tujk. Tretja izdaja. Ljubljana, Cankarjeva založba. 1971, 770+(II) str. 8°.

X Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика)

1993. Avsec Otmar, в. бр. 2042.
1994. Andrej Rosina, в. бр. 2070.
1995. Androić Mirko, в. бр. 2168.
1996. Arsenijević Nada S., в. бр. 2035.
1997. Babić Stjepan, Hrvatski tehnički rječnik (Vlatko Dabac: Tehnički rječnik, I. dio: Njemačko-hrvatskosrpski, XXXII+1104 str., 2. dio: Hrvatskosrpsko-njemački. XXXIV+1576 str., Tehnička knjiga, Zagreb, 1969. i 1970), *Jezik* XVIII, br. 3 (1971, Zagreb) 91—95.
Осврт.
1998. Batušić Ivana, Čubelić Mia, Kovačec August, Langenscheidtov džepni rječnik, *Mladost* (1972, Zagreb), dio 1: Francusko-hrvatski rječnik.
1999. Belostenec Ivan, *Gazophylacium, seu latino-illyricorum onomatum aerarium*, knj. I, prvotisak: Zagreb 1740, pretisak: Zagreb 1972, *Liner — Mladost*, 1288 str.
2000. Benson Morton, в. бр. 2146.
2001. Božić Branko, в. бр. 2070.

2002. Бојовић Злата, Faust Vrančić: Rječnik pet najuglednijih evropskih jezika; F. Črko - B. Krnarutić - P. R. Vitezović: „Opsada Sigeta“. — Zagreb, Liber, Serija reprint izdanja 1971., Прил. XXXVIII, св. 1—2 (1972) 131—134.

Приказ.

2003. Bolonić Mihovil, Najnoviji prilozi o leksikografskom i fotografskom radu Dragutina A. Parčića, Krčki zbornik, sv. 5 (1972, Krk) 377—383.

У првом дијелу приказа говори се о раду Винце Златка, в. бр. 1215.

2004. Borota Olga, в. бр. 2170.

2005. Breznik dr Dušan, в. бр. 2014.

2006. Brozović Blanka, в. бр. 2041.

2007. Brozović Dalibor, Štetne izrasline na rječniku korisnog bilja (Slovar' po-
leznyx rastenij na dvadcati evropejskix jazykax, Moskva, „Nauka“, 1970), Jezik XIX, br.
2—3 (1971—72, Zagreb) 74—85.

2008. Bujas Sanita i Filipović Zvonka, Langenscheidtov univerzalni rječnik.
Englesko-hrvatski. Hrvatsko-engleski, urednik i pisac predgovora Rudolf Filipović, izd.
„Mladost“ (1971, Zagreb) XV+565.

2009. Vasić dr Smiljka, в. бр. 2063.

2010. Vekarić Stjepan, в. бр. 2111.

2011. Veličković Milan, в. бр. 2108, 2115, 2116 и 2155.

2012. Vinja dr Vojmir, в. бр. 2182.

2013. Vinja dr Vojmir, Langenscheidtov univerzalni rječnik, francusko-hrvatski,
hrvatsko-francuski, izd. „Mladost“ (1971, Zagreb) 566.

2014. Višejezički demografski rečnik. Srpskohrvatska verzija, izd. Institut
društvenih nauka (1971, Beograd) XV+120.

Са предговором дра Душана Брезника: „Предговор за српскохрватску верзију
вишејезичког демографског речника“. Наслов на француском.

2015. Vrančić Faust, Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum,
latinae, italicae, germanicae, dalmaticae ut ungaricae (Rječnik pet nauglednijih evropskih
jezika, latinskog, talijanskog, njemačkog, hrvatskog i mađarskog), prvotisak Mleci 1595,
pretisak Zagreb 1971, Liber, 135.

В. и бр. 1243, 1280 и 2016.

2016. Vrančić Faust, Hrvatsko-latinski rječnik 1595. Postupkom obrata izradio
i pogovor napisao Valentin Putanec, Liber (1971, Zagreb) 71 str.

Додатак књизи Dictiunarium... В. бр. 2015.

2017. Вујановић Драгутин, Југословенски књижевни лексикон (Матипа
српска, Нови Сад, 1971), ПР год. XXII бр. 7 (1972, Титоград) 11.

Приказ.

2018. Gaković Nikola, в. бр. 2070.

2019. **Gerasimov Ljubomir**, в. бр. 2168.
2020. **Gerčan Oktavija**, в. бр. 2041.
2021. **Gortan Veljko**, в. бр. 2062.
2022. **Gostiša Nikola**, в. бр. 2070.
2023. **Grad Anton**, в. бр. 2050.
2024. **Gradišnik Janez**, в. бр. 2094.
2025. **Грицкат-Радуловнх др Ирена**, в. бр. 2126.
2026. **Grujić Branislav**, в. бр. 2032, 2037, 2038, 2100, 2102, 2103, 2104, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2127, 2128, 2140, 2142, 2151, 2172, 2173, 2175, 2176, 2177 и 2178.
2027. **Dabac Vlatko**, в. бр. 1997.
2028. **Davidović Sava**, в. бр. 2031 и 2149.
2029. **Dictionnaire agricole français-serbocroate**. Poljoprivredni rečnik francusko-srpskohrvatski, izradio Boriša Milićević, izd. Savezni centar za obrazovanje rukovodećih kadrova u poljoprivredi (1972, Novi Sad) 133.
Са објашњењима.
2030. **Димитријевић Персида**, в. бр. 2161.
2031. **Deutsch-serbocroatishes Wörterbuch**. Nemačko-srpskohrvatski rečnik. sastavio Sava Davidović, izd. Matica srpska (1971, Novi Sad) 632.
Са 12 500 речи.
2032. **Deutsch-serbokroatishes und serbokroatish-deutsches Wörterbuch für Touristen**. Nemačko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-nemački rečnik za turiste. sastavio Branislav Grujić, izd. „Grafički zavod“ (1971, Titograd) 736+[2].
25 000 речи.
2033. **Dragić A. i Radić S[tipe]**, Moj prvi rječnik. Srpskohrvatski, nemački, engleski, francuski, ruski, izd. „Техничка knjiga“ (1970, Zagreb) 261+[2].
2034. **Drvodelić Milan**, в. бр. 2167.
2035. **Elektrotehnički rečnik nemačko-srpskohrvatski**. Elektrotechnisches deutsch-serbokroatishes Wörterbuch, sastavila Nada S. Arsenijević, izd. Beogradski izdavačko-grafički zavod (1971, Beograd) [4]+150+[5].
2036. **Englesko-srpskohrvatski rečnik**, English Serbocroatian, sastavio Svetislav Marić, izd. Matica srpska (1971, Novi Sad) 560.
Са 10 000 речи.
2037. **Englesko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-engleski rečnik za turiste**. English-Serbocroatian, Serbocroatian-English dictionary for turiste, priredio Branislav Grujić, izd. „Grafički zavod“ (1970, Titograd) 764.
25 000 речи.

2038. Englesko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-engleski rečnik za turiste. English-Serbo-croatian, Serbo-croatian-English dictionary for tourists, sastavio Branislav Grujić, izd. Grafički zavod (1972, Titograd) 8°, 764.

2039. Енглеско-српскохрватски школски речник, Графички завод (1972, Титоград) 1—670.

2040. Енглеско-српскохрватски школски речник са кратким прегледом граматике, израдио Бранислав Грујић, изд. Графички завод (1972, Титоград) 1—620.

Са 85 000 ријечи и израза.

2041. Englesko-hrvatski i hrvatsko-engleski džepni rječnik za osnovnu školu, sastavila Blanka Brozović i Oktavija Gerčan, izd. „Školska knjiga“ (1971, Zagreb) 252.

2042. Esperantsko-slovenski in slovensko-esperantski slovar. Esperanta-slovena kaj slovena-esperanta vortaro, sastavio Otmar Avsec, Druga dopolnjena izdaja (1972, Ljubljana) 304.

2043. Žepić Milan, в. бр. 2062.

2044. Živković Desanka, в. бр. 2070.

2045. Živković S[reten], в. бр. 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136 и 2137.

2046. Žontar Jože, в. бр. 2168.

2047. Zidar Josip, в. бр. 2113, 2119, 2120, 2121 и 2122.

2048. Ibler dr Vladimir, в. бр. 2130.

2049. Ivković Boleslav, в. бр. 2111.

2050. Italijansko-slovenski in slovensko-italijanski slovar. Dizionario italiano-sloveno e sloveno-italiano, izradio Anton Grad, izd. „Cankarjeva založba“ (1972, Ljubljana) 445+ [2].

2051. Jačimović Olga, в. бр. 2168.

2052. Jedvaj J[osip], в. бр. 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136 и 2137.

2053. Jovanović dr Slobodan A., в. бр. 2114.

2054. Јововић Василије, Југословенски књижевни лексикон (Матица српска, Нови Сад, 1971), Ов год. IV бр. 35 (1972, Титоград) 14.

Приказ. Аутор указује на пропусте у обради црногорских књижевних ствараца као и оних који су радили у Црној Гори или потичу из крајева данашње Црне Горе.

2055. Јонке др Људевит, в. бр. 2125.

2056. Kalenić Vatroslav, Novejša srbskohrvatska leksikografija. Jis XVI (1970/71, št. 5, str. 138—143; št. 6, str. 164—167.

2057. Kálmán Kovács, в. бр. 2148.

2058. Karadžić Vuk Stefanović, Deutsch-serbisches Wörterbuch, priredio i predgovor „Nemačko-srpski rečnik Vuka Stef. Karadžića“ napisao Ivan Pudić, „Prosveta“ (1971, Beograd) 458+[2].

Садржи и превод Миклошићевог предговора издању из 1872. год.

2059. Kovačec August, в. Batušić Ivana, Čubelić Mia, Kovačec August, бр. 1998.

2060. Кострић Ђорђе, в. бр. 2169.

2061. Lalević M[iodrag] S., Institut za pedagoška istraživanja u Beogradu: Pedagoški rečnik I, 690, II, 656 strana, 1967, glavni i odgovorni urednik Radovan Teodosić, Knj XVIII, 1 (1971) 116—120.

Приказ, врло повољан.

2062. Latinsko-hrvatski rječnik, Lexicon latino-croaticum, sastavio Milan Žepić, prema izdanju B. Horvat-Žepić. Priredio i predgovor napisao Veljko Gortan, šesto izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1972, Zagreb) 450+[2].

2063. Lukić Vera, Aktivni pisani rečnik učenika na osnovno-školskom uzrastu, Institut za pedagoška istraživanja, izd. Zavod za izdavanje udžbenika SRS (1971, Beograd) XX+[7]+372+[3].

Са чланком дра Смиљке Васић „Фреквенцијски речник децјег говора и његова употреба“.

2064. Marić Svetislav, в. бр. 2036 и 2147.

2065. Марковић др Светозар, в. бр. 2125.

2066. Matešić Josip, в. бр. 2158.

2067. Матић Светозар, в. бр. 2125.

2068. Madić dr Ivo, в. бр. 2082.

2069. Madić Irena, в. бр. 2082.

2070. Metalurški rečnik iz oblasti crne metalurgije. Sa odgovarajućim izrazima na srpskohrvatskom, slovenačkom, makedonskom, engleskom, francuskom, nemačkom i ruskom jeziku, izd. Udruženje jugoslovenskih železara „Gradevinska knjiga“ (1971, Beograd) [7]+707+6.

Redakcioni odbor inž. Nikola Gaković, dr inž. Branko Božić, inž. Lujo Chlonpek, inž. Nikola Gostiša, inž. Vlado Nakovski, inž. Milan Pajević, dr inž. Pavle Pavlović, inž. Miodrag Pešić, inž. Rosina Andrej, inž. Desanka Živković.

2071. Milićević Boriša, в. бр. 2029.

2072. Milošević Miloš, в. бр. 2168.

2073. Miljković Tatjana, в. бр. 2143.

2074. Mihailidi Agapi i dr., Hemijsko-tehnološki rečnik englesko-srpskohrvatski, izd. „Interpres“ (1970, Beograd) 494.

40 000 технолошких јединица.

2075. Moskovljević Miloš S., в. бр. 2141 и 2150.

2076. **Musanić dr Ratibor**, в. бр. 2182.
2077. **Мусулић Стјепан**, в. бр. 2125, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136 и 2137.
2078. **Nađ J.**, в. бр. 2131, 2133, 2135, 2136 и 2137.
2079. **Nakovski Vlado**, в. бр. 2070.
2080. **Nemeth Krešimir**, в. бр. 2168.
2081. **Николић др Берислав**, в. бр. 2126.
2082. **Njemačko-hrvatski i hrvatsko-njemački džepni rječnik za osnovnu školu**, sastavio dr Ivo Medić i Irena Medić, izd. „Školska knjiga“ (1971, Zagreb) 225+[1].
2083. **Njemačko-hrvatski rječnik**. Deutsch-kroatisches Wörterbuch, sastavio dr Gustav Šamšalović, četvrto izdanje, izd. „Zora“ (1971, Zagreb) XI+[3]+1201+[1].
2084. **Павешкић Славко**, в. бр. 2125, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136 и 2137.
2085. **Pavičić S[tjepan]**, в. бр. 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136 и 2137.
2086. **Pavlović Pavle**, в. бр. 2070.
2087. **Pajević Milan**, в. бр. 2070.
2088. **Pelz S[tjepan]**, в. бр. 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136 и 2137.
2089. **Петровић Драгољуб**, Речник уз књигу песама Матије Бећковића „Рече ми један чоек“, изд. „Просвета“ (1971, Београд) 26+[2].
2090. **Pecarski Darinka**, в. бр. 2175.
2091. **Пешикан др Митар**, в. бр. 2125 и 2126.
2092. **Pešić Miodrag**, в. бр. 2070.
2093. **Prikić Vladimir**, в. бр. 2154.
2094. **Priročni slovensko-nemški slovar**. Slowenisch-deutsches Handwörterbuch, napisao Janez Gradičnik, izd. „Obzorja“ (1966 [1972], Maribor) 397+[1].
2095. **Pudić Ivan**, в. бр. 2058.
2096. **Putanec Valentin**, в. бр. 2016.
2097. **Radić Stipe**, в. бр. 2105, 2107, 2109, 2110, 2117 и 2118.
2098. **Radić S[tipe]**, в. Dragić A. i Radić S[tipe], бр. 2033.
2099. **Radić Stjepan**, в. бр. 2115, 2116 и 2155.
2100. **Rečnik englesko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-engleski. Sa kratkom gramatikom engleskog jezika**. Dictionary English-Serbocroatian. Serbicroatian-English. With a short grammar of English language. Sastavio Branislav Grujić, petnaesto izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970, Beograd) 620+[3].

2101. Rečnik englesko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-engleski sa kratkom gramatikom engleskog jezika. Dictionary English-Serbocroatian, Serbocroatian-English. With a short grammar of English language, šesnaesto izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1971, Cetinje) 620+[3].

2102. Речник енглеско-српскохрватски, српскохрватско-енглески са кратком граматиком енглеског језика. Dictionary english-serbocroatian, serbocroatian-english with a short grammar of english language, изradio Бранислав Грујић, седамнаесто издање, изд. „Просвета“ (Београд) и „Обод“ (1971, Цетиње) 1—680.

Са 100 000 ријечи и израза.

2103. Rečnik englesko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-engleski. Sa kratkom gramatikom engleskog jezika. Dictionary English-Serbocroatian, Serbocroatian-English. With a short grammar of English language, sastavio Branislav Grujić, sedamnaesto izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1971, Cetinje) 620+[3].

Са преко 100000 речи, израза, фраза и синонима.

2104. Rečnik englesko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-engleski sa kratkom gramatikom engleskog jezika. Dictionary English-Serbocroatian, Serbocroatian-English with a short grammar of English language, izradio Branislav Grujić, devetnaesto izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (Cetinje, 1972) 1—620+[3].

Са преко 100000 речи, израза, фраза и синонима.

2105. Rečnik industrijske elektrotehnike, priredio Stipe Radić, izd. „Interpres“ (1971, Beograd) 423.

2106. Rečnik industrijske elektrotehnike, priredio Stipe Radić; preveli dipl. inž. Ivan Dragović, dipl. inž. Milan Pavičević, dipl. inž. Petar Vujačić, izd. „Interpres“ (1971, Beograd) 448.

2107. Rečnik industrijske tehnologije, priredio Stipe Radić, izd. „Interpres“ (1971, Beograd) 426.

Уредник Милан Величковић.

2108. Rečnik industrijske hemije, priredio Stjepan Radić, izd. „Interpres“ — Tehnika moderna, (1971, Beograd) 612.

Индустријски речник немачко-српскохрватски. Уредник Милан Величковић.

2109. Rečnik industrijskih alata, mašina, aparata i postrojenja, priredio Stipe Radić, izd. „Interpres“ (1971, Beograd) 617.

2110. Rečnik industrijskih materijala, priredio Stipe Radić, izd. „Interpres“ (1971, Beograd) 340.

2111. Rečnik industrijskog i trgovačkog poslovanja, pripremili Boleslav Ivković i Stjepan Vekarić, izd. „Interpres“ (1970, Beograd) 575.

2112. Rečnik italijansko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-italijanski. Sa kratkom gramatikom italijanskog jezika. Dizionario italiano-serbocroato, serbo-croato-italiano. Con breve grammatico italiano, sastavio Sjeran Nemanja, šesto izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970, Cetinje) 688.

2113. Rečnik jugoslovenskih skraćenica. Slovar jugoslovanskih kratic. Rečnikot na jugoslovenskite skratenici. A dictionary of Yugoslav abbreviations. Dictionnaire des abreviations yougoslaves. Wörterbuch jugoslawischer Abkürzungen. Diccionario de abreviaturas yugoslaves. Slovar jugoslavskih skraćenij, izradio Zidar Josip, izd. „Međunarodna politika“ (1971, Beograd) XLII+[3]+349.

2114. Rečnik književnih izraza, sastavio dr Slobodan A. Jovanović, izd. Beogradski izdavačko-grafički zavod (1972, Beograd) 190+[2].

2115. Rečnik moderne elektrotehnike. Englesko-srpskohrvatski, uredili Stjepan Radić i Milan Veličković, izd. „Interpres“ (1971, Beograd) 340.

17000 терминологских јединица.

2116. Rečnik moderne elektrotehnike. Francusko-srpskohrvatski, urednici Stjepan Radić i Milan Veličković, izd. „Interpres“ (1971, Beograd) 352.

Ca 24000 терминологских јединица.

2117. Rečnik motora, saobraćajnih vozila i opreme, priredio Stipe Radić, izd. „Interpres“ (1971, Beograd) 628.

2118. Rečnik nemačko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-nemački za Jugoslovene u SRN, Wörterbuch deutsch-serbokroatisch und serbokroatisch-deutsch für Jugoslowen in der BRD, izradio Stipe Radić, izd. „Obelisk“ (1972, Beograd) [7]+189+77+[2].

Ca 12000 терминологских јединица.

2119. Rečnik nemačko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-nemački sa kratkom gramatikom nemačkog jezika. Wörterbuch deutsch-serbocroatish, serbocroatish-deutsch mit kurzer deutscher Grammatik, sastavio Branislav Grujić i Josip Zidar, trinaesto izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970, Cetinje) 838.

Прско 100000 речи, израза, фраза и синонима.

2120. Rečnik nemačko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-nemački. Sa kratkom gramatikom nemačkog jezika. Wörterbuch deutsch-serbocroatish, serbocroatish-deutsch. Mit kurzer deutscher Grammatik, sastavio Branislav Grujić i Josip Zidar, trinaesto izdanje, izd. „Obod“ (Cetinje) i „Prosveta“ (1970 [1972] Beograd) 838.

2121. Rečnik nemačko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-nemački sa kratkom gramatikom nemačkog jezika. Wörterbuch Deutsch-serbocroatish, Serbocroatish-deutsch mit kurzer deutscher Grammatik, izradio Branislav Grujić i Josip Zidar, četrnaesto izdanje, izd. „Obod“ (1972, Cetinje) 838.

Са преко 100000 речи, израза, фраза и синонима.

2122. Речник немачко-српскохрватски, српскохрватско-немачки са кратком граматиком немачког језика. Wörterbuch Deutsch-serbocroatish, Serbocroatish-deutsch mit kurzer deutscher Grammatik, израдили Бранислав Грујић и Јосип Зидар, изд. „Просвета“ (Београд) и „Обод“ (1972, Цетинје) 1—820.

2123. Rečnik rusko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-ruski sa kratkom gramatikom ruskog jezika, sastavio Branislav Grujić i Nikola Šubin, osmo izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970, Cetinje) 709.

2124. Речник руско-српскохрватски, српскохрватско-руски са кратком граматицом руског језика, саставио Бранислав Грујић и Никола Шубин, девето издање, изд. „Просвета“ (Београд) и „Обод“ (1972, Цетиње) 1—709.

Са преко 100000 речи, израза, фраза и синонима.

2125. Речник српскохрватског књижевног језика, Књига четврта. О-П (ограшје-претња), изд. МС (1971, Нови Сад) 4°, [8] + 9—1006 + [2].

Уредници др Михаило Стевановић, др Светозар Марковић, Светозар Матић, др Митар Пешикан. У изради ове књиге суделовали су и: др Људевит Јонке, др Мате Храсте, Стјепан Мусулин, Павле Рогић, др Славко Павешаћ, др Божидар Финка.

2126. Речник српскохрватског књижевног и народног језика, књ. VII, земљенаст-нигонирање, изд. САНУ, Институт за српскохрватски језик (1971, Београд) 4°, I—XV + 1—798.

Уредници др Михаило Стевановић, др Митар Пешикан и др Берислав Николић, а у почетку рада на редиговању и др Прена Грнцикат-Радуловић.

2127. Rečnik francusko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-francuski sa kratkom gramatikom francuskog jezika. Dictionnaire français-serbocroate, serbocroate-français suivi d'une courte grammaire de langue française, sastavio Branislav Grujić, jedanaesto izdanje, изд. „Просвета“ (Београд) и „Обод“ (1971, Цетинје) 1—631.

2128. Rečnik francusko-srpskohrvatski, srpskohrvatsko-francuski sa kratkom gramatikom francuskog jezika. Dictionnaire français-serbocroate, serbocroate-français suivi d'une courte grammaire de langue française, sastavio Branislav Grujić, dvanaesto izdanje, изд. „Просвета“ (Београд) и „Обод“ (1971, Цетинје) 1—631.

Са преко 100000 речи, израза, фраза, синонима.

2129. Речник француско-српскохрватски, српскохрватско-француски са кратком граматицом француског језика. Dictionnaire français-serbocroate serbocroate-français suivi d'une courte grammaire de langue française, тринаесто издање, израдио Бранислав Грујић, изд. „Просвета“ (Београд) и „Обод“ (1972, Цетиње) 1—631.

2130. Rječnik međunarodnog javnog prava, izradio dr Vladimir Ibler, изд. „Informator“ (1972, Загреб) 386 + [2].

2131. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 80. 2. deventaestoga dijela, изд. JAZU (1970, Загреб) 4°, [2] + 241 + 480.

Наставак Академијина Рјечника од *удобровольији до укухайи*.

Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[лавко] Павешаћ, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелз, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић, и С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешаћ.

2132. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 81. 3. devetnaestoga dijela, изд. JAZU (1970, Загреб) 4°, [2] + 481—720.

Наставак Акаемијина Рјечника од *укухайи до ујореда*.

Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, С[лавко] Павешаћ, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелз, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић, С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешаћ.

2133. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 82. 4. devetnaestoga dijela, izd. JAZU (1971, Zagreb) 4°, [2]+721—960.

Наставак Академијина Рјечника од *ујоред* до *уштање*.

Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[лавко] Павешкић, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелз, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић, С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешкић.

2134. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 83. 1. dvadesetoga dijela, izd. JAZU (1971, Zagreb) 4°, [4]+1—240.

Наставак Академијина Рјечника од *уштање* до *узао*.

Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, С[лавко] Павешкић, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелз, М[аријан] Стојковић, С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешкић.

2135. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 84. 2. dvadesetoga dijela, izd. JAZU (1972, Zagreb) 4°, [2]+241—480.

Наставак Академијина Рјечника од *узао* до *узимање*.

Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[лавко] Павешкић, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелз, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић и С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешкић.

2136. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 85. 3. dvadesetoga dijela, izd. JAZU (1972, Zagreb) 4°, [2] + 481—720.

Наставак Академијина Рјечника од *узимавајући* до *2. велим*. Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[лавко] Павешкић, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелз, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић и С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешкић.

2137. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, sv. 86. 4. dvadesetoga dijela, izd. JAZU (1972, Zagreb) 4°, [2] + 721—960.

Наставак Академијина Рјечника од *Велимановић* до *високорође*. Обрадили: Ј[осип] Једвај, С[тјепан] Мусулин, Ј. Нађ, С[лавко] Павешкић, С[тјепан] Павичић, С[тјепан] Пелз, П[авле] Рогић, М[аријан] Стојковић и С[ретен] Живковић. Уредили: С[тјепан] Мусулин и С[лавко] Павешкић.

2138. Рогач Павле, в. бр. 2125, 2131, 2132, 2133, 2135, 2136 и 2137.

2139. Rojs Jurij, Grujićev Russko-serbskohorvatskij škol'nyj slovar'. SR XXI (1972) št. 4, str. 459—463.

2140. Русско-сербохорватский школьный словарь. Руско-српскохрватски школски речник, саставио Бранислав Грујић, изд. „Графички завод“ (1971, Титоград) 812.

Са 85000 речи и израза.

2141. Руско-српскохрватски речник, српскохрватско-руски речник. Руско сербохорватски словарь, сербохорватско рускиј словарь, састављен према руско-српском речнику М.С. Московљевића, изд. Матица српска (1972, Нови Сад) 1—362+[1].

2142. Руско-српскохрватски школски речник, израдио Бранислав Грујић, изд. Графички завод (1971, Титоград) 1—811.

2143. Rusko-hrvatski i hrvatsko-ruski džepni rječnik za osnovnu školu, sastavila Tatjana Miljković, izd. „Školska knjiga“ (1971, Zagreb) 420.

2144. Sjeran Nemanja, в. бр. 2112.

2145. Skok Petar, в. бр. 2156.

2146. Srpskohrvatsko-engleski rečnik. Serbocroatian-English Dictionary, napisao Morton Benson uz saradnju Biljane Šljivić-Šimšić, izd. „Prosveta“ (1971, Beograd) LVII+808.

2147. Srpskohrvatsko-engleski rečnik. Serbo-croatian English, sastavio Svetislav Marić, izd. Matica srpska“ (1971, Novi Sad) 512.
Ca 10000 речи.

2148. Srpskohrvatsko-mađarski rečnik. Knjiga druga. N-R. Szerbuhorvát-magyar szótár. Második kötet. N-R, izd. Pokrajinski zavod za izdavanje udžbenika (1971, Novi Sad) [4]+967+[8]+prilog.
Главни уредник Kálmán Kovács.

2149. Srpskohrvatsko-nemački rečnik, Serbokroatisch-deutsches Wörterbuch, sastavio Sava Davidović, izd. Matica srpska (1971, Novi Sad) 592.
Ca 12500 речи.

2150. Српскохрватско-руски речник. Србохорватско-русский словарь, састављен према српско-руском речнику Милоша С. Московљевића, изд. Матица српска (1971, Нови Сад) 720+[2].
Ca 12500 речи.

2151. Srpskohrvatsko-ruski džepni rečnik, Србскохорватско-русский карманный словарь, priredio Branislav Grujić, изд. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970 [1972], Cetinje) [4]+267.

2152. Стевановић др Михайло, в. бр. 2125 и 2126.

2153. Stojković M[arijan], в. бр. 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136 и 2137.

2154. Stručni staklarski rečnik. Glas- Fachwörterbuch, sastavio ing. Vladimir Prikić, izd. Pančevačka industrija stakla (1969, Pančevo) 212+[2].

2155. Tehnički rečnik francusko-srpskohrvatski, urednici Stjepan Radić Milan Veličković, izd. „Interpres“ (1970, Beograd) 757.

2156. Тупић Д[паро], Petar Skok: „Etimologijski Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“ (JAZU, Zagreb, 1971), ПП год. XXI бр. 15 и 16 (1971, Титовград) 12.
Информација о рјечнику.

2157. Urbany Marijan, Hrvatskosrpsko-engleski rječnici prevodilaca ekonomskih tekstova, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Rijeci, knj. I (1971, Rijeka) 273—276.

2158. Fekete dr Egon, Josip Matešić: Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen. Wiesbaden 1965, Lieferung 1; 1966, Lieferung 2; 1967, Lieferung 3; 1967, Lieferung 4, JФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 547—560.

Приказ, са критичким напоменама.

- 2159. Filipović Zvonka**, в. Bujas Sanita i Filipović Zvonka, бр. 2008.
- 2160. Filipović Marijan**, в. бр. 2174.
- 2161. Филиповић Маријан**, Речник страних речи, приредила Персида Димитријевић, изд. „Вук Караџић“ (1970, Београд) 512.
- 2162. Filipović Rudolf**, в. бр. 2008.
- 2163. Фанка др Божићар**, в. бр. 2125.
- 2164. Француско-српскохрватски школски рјечник**, Графички завод (1972, Титоград) 1—680.
- 2165. Chlonpek Lujo**, в. бр. 2070.
- 2166. Храсте др Мате**, в. бр. 2125.
- 2167. Hrvatskosrpsko-engleski rečnik**. Croato-Serbian English dictionary, sastavio Milan Drvodelić, III izdanje, izd. „Školska knjiga“ (1971, Zagreb) [7]+913+[1].
- 2168. Hrvatsko-srpsko-slovensko-makedonski, englesko-francusko-njemačko-rusko-talijanski rječnik arhivske terminologije Jugoslavije**, obradili i priredili: Mirko Androić, Ljubomir Gerasimov, Olga Jačimović, Miloš Milošević, Krešimir Nemeth, Jože Žontar. Glavni i odgovorni urednik i predgovor napisao Mirko Androić, izd. Savez društva arhivskih radnika Jugoslavije (1972, Zagreb) X+[1]+78.
- 2169. Чађеновић мр Ј[ован]**, Ђорђе Костић: Рјечник Марка Миљанова, ПР год. XXI бр. 9 (1971, Титоград) 8.
Информација о рјечнику.
- 2170. Četverojezični tehnički rječnik: srpskohrvatski, francuski, njemački, engleski**. Vocabulaire technique quadrilingue: serbocroate-français-allemand-anglais. Viersprachiges technisches Wörterbuch: serbokroatisch-französisch-deutsch-englisch. Four-lingual technical dictionary: Serbocroatian-French-German-English, sastavila Olga Boroča, izd. „Svjetlost“ (1972, Sarajevo) 193+[1]+5.
- 2171. Čubelić Mia**, в. Batušić Ivana, Čubelić Mia, Kovačec August, бр. 1998.
- 2172. Džepni latinsko-srpskohrvatski rečnik sa kratkom gramatikom latinskog jezika**, sastavio Branislav Grujić, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1972, Cetinje) [4]+392.
- 2173. Džepni nemačko-srpskohrvatski rečnik**. Taschenwörterbuch deutsch-serbocroatisch, izradio Branislav Grujić, šesto izdanje, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970 [1971] Cetinje) 354+[32].
- 2174. Džepni rječnik stranih riječi**, izradio Marijan Filipović, izd. Zrinjski (1971, Čakovec) 255.

2175. Džepni rusko-srpskohrvatski rečnik. Karmannyj russko-serbskohorvat-skij slovar. Treće izdanje, sastavio Branislav Grujić i Darinka Pecarski, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970, Cetinje) 382.

2176. Džepni srpskohrvatsko-engleski rečnik. A pocket Serbocroatian-English dictionary, sastavio Branislav Grujić, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970, Cetinje) 270+[1].

Ca 30000 речи.

2177. Džepni srpskohrvatsko-nemački rečnik. Taschenwörterbuch serbokroatisch-deutsch, sastavio Branislav Grujić, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1970, Cetinje) 270.

Ca 30000 речи.

2178. Džepni srpskohrvatsko-španski rečnik. Diccionario manual serbocroata-español, sastavio Branislav Grujić, izd. „Prosveta“ (Beograd) i „Obod“ (1971, Cetinje) 1—241.

2179. Šamšalović dr Gustav, в. бр. 2083.

2180. Šivic-Dular Alenka, Prva knjiga Skokovega etimološkoga slovarja. JiS XVIII (1972/73) št. 3, str. 116—118.

O knjigi Etimološki rječnik hrvatskoga i srpskoga jezika, I (Zagreb, 1971).

2181. Šljivić-Šimšić Biljana, в. бр. 2146.

2182. Španjolsko-hrvatskosrpski rječnik s osnovama španjolske gramatike i španjolskog trgovačkog dopisivanja, Diccionario español-croataserbio ampli ado con resumen de gramática y de correspondencia españoles, sastavili dr Vojmir Vinja i i dr Ratibor Musanić, izd. „Školska knjiga“ (1971, Zagreb) XV+1132.

2183. Шубин Никола, в. бр. 2123 и 2124.

XI Биографије, аутобиографије и сл. грађа

2184. A Stanko Škerlj pour ses quatre-vingts ans. Linguistica XII (1972) str. 5—7.

2185. Bajec Anton, Iz mojega življenja in dela. JiS XVII (1971/72) št. 4, str. 97—100.

Odgovori na vprašanja Franca Jakopina.

2186. Bajec Anton, „Naši znanstveniki pred mikrofonom“. NRazgl XXI (1972) št. 1, str. 9.

Odgovori na vprašanja Cirila Stanija.

2187. Беренинић Божидар, На путевима славистике. Поводом смрти професора Радована Лалића, Ов год. IV бр. 42 (1972, Титоград) 10.

2188. Begić Midhat, Lik i djelo Salke Nazečića (1904—1970), Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nazečića, Filozofski fakultet u Sarajevu (1972, Sarajevo) 13—24.

У раду је дат у општим потезима осврт на животни пут и књижевноисторијски рад С. Назечића, на његову сарадњу у појединим часописима и на плодну дјелатност на плану културе и формирања културних и просвјетних институција у Босни и Херцеговини. Указано је на чворна мјеста његових књижевних медитација и трасирани су правци за утврђивање књижевног и научног дјела С. Назечића.

Резиме на француском.

2189. Bernik France, Anton Janežič, Koroška in Koroški Slovenci (1971) str. 321—323.

2190. Berčič Branko, gl. št. 2192.

2191. Blaznik Pavle, V spomin akademika dr. Milka Kosa (12. 12. 1892—24. III 1972) Loški razgledi XIX (1972) str. 417—419.

2192. Bohorič Adam: Arcticae horulae. Die erste Grammatik der slowenischen Sprache. Wittenberg 1584. II. Teil: Untersuchungen. Redaktion Branko Berčič. München, Rudolf Trofenik. 1971, 206+(I) str. 8° (Geschichte. Kultur und Geisteswelt der Slowenen. 4).

Vsebina: Branko Berčič, Aus dem Leben und Wirken Adam Bohoričs. Josof Matl, Die slawische Idee in der Praefatio der Arcticae horulae des Adam Bohorič. Rudolf Kolarič, Die Sprache in Adam Bohoričs Arcticae horulae. Joachim Kissling, Aussenseiter-Betrachtungen zu A. Bohoričs Arcticae horulae. Jože Pogačnik, Anschauungen über Sprache und Stil bei Bohorič. Kajetan Gantar, Adam Bohorič als slowenischer Übersetzer aus der lateinischen Sprache. Josip Bratulič, Die glagolitische und die kyrillische Schrift in der Bohorič'schen Grammatik. Anton Slodnjak, Die Wirkung der Arcticae horulae von Adam Bohorič aus das Schrifttum in den slowenischen Ländern von 1584 bis 1809. Jaro Dolar, Die Schicksale der Bibliothek Adam Bohoričs. Josef Hahn, Zu cod. slav. 8 des Bayerischen Staatsbibliothek. Jože Stabej, Slowenisch-lateinisches-deutsches (zum Teil) Wörterbuch der Grammatik von Adam Bohorič.

2193. Waczak Grzegorz, Prace Filologiczne, tom XVIII. Profesorowi Witoldowi Doroszewskiemu w trzydziestolecie Jego pracy profesorskiej ten tom składają w kołdzie przyjaciele, koledzy, uczniowie. Cześć I—IV, 1963—1965. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa, Redaktorzy tomu Halina Koneczna, Stanisław Skorupka, JФ XXVII, sv. 3—4 (1968—1969) 485—506.

Приказ на пољском.

2194. Vidmar Josip, Akademik prof. dr. Milko Kos. In memoriam. NRazgl XXI (1972/73) št. 7, str. 202.

2195. Вукмановић др Саво, Луко Зоре, ГЦГ св. 3 (1971, Цетиње) 23—37.

2196. Вуковић Владета, Вуков животни пут и дело (Коста Димитријевић: Вук Караџић, Индустродидакта Београд, 1971), Од св. 4 (1972, Иванград) 93—94. Приказ. В. и бр. 2267.

2197. Вуковић Владета, Из кореспонденције Велимира Рајића, ЗбФФП VIII, св. А (1971) 161—165.

2198. Вуковић Владета, П. П. Његош (120 година од смрти и 125 година „Г. Вијенца“), ЗбФФП VIII, св. А (1971) 149—159.

- 2199. Вулевић Милош**, Велики зналац руске књижевности и језика, Сло год. XII бр. 262 (1972, Иванград) 2.
In memoriam Радовану Лалићу.
- 2200. Gavazzi Milovan**, Petar Grigor'evič Bogatyrev. Traditiones I (1972) str. 216—217.
Nekrolog.
- 2201. Гавриш Ксенија**, Блаже Конески, МР II, 2—3 (1971) 226—233.
Портрети.
- 2202. Гавриш Ксенија**, Проф. д-р Моше Алтбауер, КЖ 4—5 (1971) 27—28.
Портрети.
- 2203. Гавриш Ксенија**, Проф. Херберт Галтон, КЖ XVI, 1 (1971) 16—17.
Портрети.
- 2204. Gestrin Ferdo**, In memoriam akademiku in profesorju dr Milku Kosu. Zgodovinski časopis XXVI (1972) št. 1/2, str. 5—10.
- 2205. Grafenauer Bogo**, V spomin Milka Kosa (12. XII. 1892 — 24. III. 1972). Kronika XX (1972) št. 1, str. 1—2.
- 2206. Grafenauer Bogo**, Dr Maks Miklavčič. Zgodovinski časopis XXVI (1972) št. 1/2, str. 149—155.
Nekrolog. Z bibliografijo.
- 2207. Димитријевић Коста**, в. бр. 2196 и 2267.
- 2208. Драгићевић Ристо Ј.**, Два ситна прилога — Стево Чутурило и Луко Зоре, ГЦГ св. 3 (1971, Цетиње) 81—87.
- 2209. Букановић Марија**, Професор Фехим Бајрактаревић, АФФ 10 (1970) 1—7.
Резиме на енглеском.
- 2210. Žnidar Vincenc**, Peter Pavel Vergerij (starejši). 1370—1444. Sodobna pedagogika XXII (1971) št. 1/2, str. 64—67.
- 2211. Zwitter Fran**, Profesor Milko Kos. Objave Univerze (1971/72) št. 1/2, str. 147—149.
- 2212. Зуковић др Љубомир**, Вуков певач и сарадник сердар Ђуко Средановић, Ст св. 10 (1972, Титоград) 930—939.
- 2213. Zupančič Mirko**, Literarno delo mladega A. T. Linhart. Ljubljana, Slovenska matica. 1972, 123+(IV) str. 8° (Razprave in eseji. 17).
- 2214. Ибровац Миодраг**, Опроштај са Фехимом Бајрактаревићем, АФФ 10 (1970) 29.
Некролог.
- 2215. Plešić Svetožar**, Slovenski geografi ob smrti akademika prof. Milka Kosa (1892—1972). Geografski vestnik XLIV (1972) str. 212—213.

2216. Пиевски Done, The Life and Work of st. Naum of Ohrid (910—1970), MR I, 1 (1971) 38—42.

2217. Иллевски П[етар] Хр., Михаил Д. Петрушевски — По повод на неговата шеесетгодишнина —, ГЗФФ 23 (1971) (1) II—III.

2218. Иллевски П[етар] Хр., Михаил Д. Петрушевски — По повод на неговата шеесетгодишнината — ЖА XXI, 1 (1971) 5—9.

2219. Jagić Vatroslav, Korespondencija Vatroslava Jagića, knjiga 2., priredio Josip Hamm, izd. JAZU (1970, Zagreb) 336+7.

2220. Jakopin Franc, Pomen Jana Baudouina de Courtenaya za slovenistiko (1845—1929). Ob stoletnici prvega obiska v Sloveniji. JiS XVIII (1972/73) št. 1/2, str. 1—8.

2221. Jakopin Franc, Prof. Janko Jurančič sedemdesetletnik. NRazgl XXI (1972) št. 24, str. 671.

2222. Jakopin Franc, Ruben Ivanovič Avanesov v slovenskem jezikoslovju. Ob sedemdesetletnici. JiS XVII (1971/72) št. 5, str. 160—162.

2223. Jonke Ljudevit, Mate Hraste, Ljetopis JAZU, knj. 75 (1971, Zagreb) 355—357.

Некролог.

2224. Jonke Ljudevit, Prof. dr Mate Hraste (1897—1970), Jezik XVIII, br. 3 (1971, Zagreb) 65—68.

Некролог.

2225. Jonke Ljudevit, Stjepan Musulin, Ljetopis JAZU, knj. 75 (1971, Zagreb) 371—372.

Некролог.

2226. Jurančič Janko, Dr. Plešič, znanstvenik in publicist. Od kmečkih uporov do slovenske državnosti (1971) str. 69—73.

2227. Jurančič Janko, Mate Hraste. In memoriam. SR XIX (1971) št. 2, str. 201—203.

2228. Jurančič Janko, Nikola Pribić: Studien zum literarischen Spätbarock in Binnenkroatien, Adam Aloisius Baričević. SR XIX (1971) št. 2, str. 219—221.

Poročilo o knjigi (München 1961).

2229. Kalenić Vatroslav, Mate Hraste. JiS XVI (1970/71) št. 4, str. 113—114. Nekrolog.

2230. Килибарда др Новак, Др Лука Вујовић, ПР год. XXI бр. 4 (1971, Титоград) 11.

In memoriam.

2231. Килибарда Новак, Илија Дивјановић, политички сарадник и пјевач Богољуба Петрановића, ЗБЈК књ. 1 (1972, Титоград) 139—143.

2232. Kmecl Matjaž, Profesor Janko Orožen — osemdesetletnik. JiS XVII (1971/72) št. 4, str. 113.

2233. Конески Блаже, Поздрав до јубиларот, МЈ XXIII (1972) 1—2.

По повод 60-годишен јубилеј на проф. Крум Тошев.

2234. Košuta Miroslav, Dr. Andrej Budal. In memoriam. NRazgl XXI (1972) št. 14, str. 416—417.

2235. Kratofil Mirko, Knjižnica Milana Rečetara u Pragu, Dubrovački horizonti, knj. IV, sv. 9—10 (1972, Dubrovnik) 52—54.

2236. Kreft Bratko, Bruno Meriggi. (1927—1970). JiS XVI (1970/71) št. 5, str. 144—146.

Nekrolog.

2237. Лалић Радован, В. В. Виноградов (1895—1969), ЈФ. XXVIII, св. 3—4 (1970) 567—570.

In memoriam.

2238. Максимовић Војислав, Просодија Луке Милованова Георгијевића, Мо св. 16 (1972, Пљевља) 48—52.

2239. Марковић Марко, Педагошки рад Вида Латковића на Цетињу, Ов год. III бр. 20 (1971, Титоград) 10.

In memoriam.

2240. Милова-Ѓуркова Лилјана, Крум Н. Тошев, МЈ XXIII (1972) (1)+8—12 (6).

По повод 60-години од раѓањето.

2241. Mihevc-Gabrovac Erika, Profesor Milan Grošelj — sedemdesetletnik. JiS XVIII (1972/73) št. 3, str. 106—107.

2242. Мојашевић Миљан, Последњи опроштај од Фехима Бајрактаревића, АФФ 10 (1970) 31.

Некролог.

2243. Nazor Anica, Josef Kurz, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 127—130.

In memoriam.

2244. Novak Vilko, Branislav Rusić. Traditiones I (1972) str. 213—215.

Nekrolog.

2245. Orožen Martina, Pohlinovo jezikoslovno delo. JiS XVI (1970/71) št. 8, str. 250—254.

2246. Ortakov Dragoslav, Živko Firfov, MR I, 1 (1971) 76—78.

Портрет на македонскиот етномузиколог.

2247. Ортаков Драгослав, Живко Фирфов, МФ V, 9—10 (1972) 245—249.

Портрет на македонскиот етномузиколог со библиографија на поважните трудови.

- 2248. Ortakov Dragoslav**, The Music of Trajko Prokopiev, MR II, 2 (1972) 215—218.
Портрет на македонскиот етномузиколог.
- 2249. Остојиќ Бранислав**, Вујовиќ др Лука, ГПА св. 2 (1971, Никшић) 143—144.
In memoriam.
- 2250. Павловиќ Миливој**, Иља Иљиќ Толстој, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 571—573.
In memoriam.
- 2251. Paździerski Lech**, Prof. Z. Stieber, veliki slavista — Istraživač jezika Lemkâ, Nova dumka I, 1 (1971, Vukovar) 89—91.
- 2252. Panov Branko**, Cyril and Methodius and Their Pan-Slavic Work, MR II, 2 (1972) 183—187.
- 2253. Pantelić Marija**, Ante Marija Strgačić, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 131—132.
In memoriam.
- 2254. Paternu Boris**, Profesor Emil Štampar — šestdesetletnik. JiS XVII (1971/72) št. 7/8, str. 257.
- 2255. Пецо Асим**, Мате Храсте (1898—1970), ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 575—577.
In memoriam.
- 2256. Pešić Radivoje**, Giorgio Nurigiani on Macedonia, MR II, 3 (1972) 331—336.
Портрети.
- 2257. Polenaković Haralampie**, André Mazon, Macedonian Scholar, MR II, 1 (1972) 76—70.
За дејноста на францускиот слависта А. Мазон.
- 2258. Polenković Haralampie**, The Miladinov Brothers, Heroes of the Macedonian Renaissance, MR II, 2 (1972) 155—160.
Портрети.
- 2259. Поповиќ Милдрог**, Вук Стеф. Караџиќ 1787—1864, друго издање, изд. „Нолит“ (1972, Београд) 456+[1].
- 2260. Радоњиќ В.**, Др Радован Лалиќ, ПР год. XXII бр. 16 (1972, Титоград) 9.
In memoriam.
- 2261. Rajhman Jože**, Trubar v luči katoliškega ekumenizma. Predavanje v ekumenskem tednu 1972. Znamenje II (1972) št. 2, str. 149—156.
- 2262. Sazdov Tome**, The Scholarly Studies of Haralampie Polenaković, MR II, 3 (1972) 337—340.
Портрети.
- 2263. Skaza Aleksander**, Nikolaj Fjodorovič Preobraženski. JiS XVI (1970/71) št. 4, str. 112—113.
Nekrolog.

2264. Slovenski biografski leksikon. Enajsti zvezek. Uredil Alfonz Gspan. Ljubljana, SAZU. 1971, str. 465—742. Bibliografski opisi (z literaturo) slovenskih javnih delavcev od gesla Stele do Švikaršič. Med drugimi so obdelani Ahac Steržinar, Aleksander Stojičević, Dominik Stříbrný, Stane Suhadolnik, Luka Svetec, Stanko Škerlj, Stanislav Škrabec, Jožef Škrinjar, Janko Šlebinger, Matej Šmalc, Janez Šmigoc, Jakob Šolar, Janez Šolar, Emil Štampar, Rozka Štefan, France Štifter, Karel Štrekelj, Franc Šturm in Josip Šuman.

2265. Slodnjak Anton, O pesniku Urbanu Jarniku. Koroška in Koroški Slovenci (1971) str. 312—320.

2266. Smej Jožef, Dvestoletnica Küzmičevega prevoda Nove zaveze. V edinosti (1971) str. 46—54.

2267. Станојевић Мирослав В., Коста Димитријевић „Вук Караџић“ (Коста Димитријевић: Вук Караџић, Индустродидакта Београд, 1971) То св. 2—3 (1971, Иванград) 255—236.

Приказ. В. и бр. 2196.

2268. Hamm Josip, в. бр. 2219.

2269. Храсте акад. Мате (1897—1970), ЛЗБ XVIII, 1 (1971) 103—104. In memoriam.

2270. Препајац Љиљана, Осамдесет година живота проф. Милана Будимира, ЖА XXI, 2 (1971) 349—352.

2271. Шаулић Аница, Duncan Wilson: The Life, and Times of Vuk Stefanović Karadžić 1787—1864. Oxford, 1970, At the Clarendon Press, 8°, стр. X+(3)+415, Прил. XXXVII, св. 1—2 (1971) 161—164.

Прикази и критике.

2272. Šašel Jaro, Milko Kos (1892—1972). Arheološki vestnik XXIII (1972) str. 441—442.

2273. Шеесет година на проф. Крум Тошев, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 1—2. Јубилеј.

2274. Šimunović Petar, Mate Hraste, Čakavska rič I, sv. 1 (1971) 3—7.

2275. Шопов Димитар (1920—1972), ЛЗБ XIX, 2 (1972) 97—99. In memoriam.

2276. Šrampf Franc, Oroslav Caf, slovenski sanskrtist, filolog in tragična osebnost. Dialogi VIII (1972) št. 7/8, str. 498—515.

2277. Štampar Emil, Ob sedemdesetletnici profesorja Janka Jurančiča. JiS XVIII (1972/73) št. 3, str. 108—109.

ХП Библиографија

2278. Анастасова Мирјана, в. бр. 2311.

2279. Антић Вера, в. бр. 2285.

2280. Ашковић Катарина, Библиографија радова професора др Фехима Бајрактаревића, АФФ 10 (1970) 9—28.

2281. Berkopec Oton, Letopis SAZU XXII (1971) str. 46—51.
Bibliografija.

2282. Bibliographie des oeuvres du prof. Stanko Škerlj. *Linguistica* XII (1972) str. 9—13.

2283. Bibliografija. Međunarodni i strani arhivski časopisi, *Arhivist* XIX, sv. 2 (1969) 64—79.

2284. Библиографија на објавени трудови на акад. проф. д-р Михаил Д. Петрушевски (Составил: П. Хр. Илиевски), ГЗФФ 23 (1971) (1)+608—611.

Хронолошка со преглед на употребените кратенки.

2285. Библиографија на објавените трудови на наставниците и соработниците на Филозофскиот факултет во Скопје (Библи. ја среди: Вера Антиќ), ГЗФФ 24—25 (1972—73) (1)+2 456—656.

Хронолошки преглед на трудовите средени според катедри.

2286. Библиографија. Научни и стручни трудови на проф. Крум Н. Томев, МЈ XXIII (1972) 13—14 (2).

По повод 60-годишен јубилеј.

2287. Bibliografija. Retrospektivna bibliografija publikacija arhivskih ustanova i društava u Jugoslaviji 1945—1968, *Arhivist* XX, sv. 1 (1970) 58—80.

2288. Бован Владимир, Библиографија народних уметворина Косова и Метохије, ЗбФФП IX (1972) 293—370.

2289. Бошњак Ј[евросима], в. Марковић М[ирослав] и Бошњак Ј[евросима], бр. 2302.

2290. Vidović Radovan, Grada za literaturu o hrvatskim piscima XV i XVI st. (razdoblja humanizma i renesanse), *ČR* II, br. 2 (1972, Split) 155—190.

2291. Гаврилов Богдан, в. Маринковић Боровоје и Гаврилов Богдан, бр. 2300 и 2301.

2292. Galić Pavao i Gracin Đorđe. U provodu godišnjice života i dvadeset i pete znanstvenog rada romanista Žarka Muljačića, *Mogućnosti* XIX, br. 10 (1972, Split) 1169—1180.

2293. Grafenauer Bogo, Bibliografski pregled dela Milka Kosa 1963—1972. *Zgodovinski časopis* XXVI (1972) št. 1/2, str. 10—12.

2294. Gracin Đorđe, в. Galić Pavao i Gracin Đorđe, бр. 2292.

2295. Добрашиновић Голуб, Прилог библиографији радова о Вуку (VIII), *Ковчежи* X (1972) 151—170.

2296. Илиевски П[етар] Хр., Библиографија на објавени трудови на акад. проф. др Михаил Д. Петрушевски, ЖА XXI, 1 (1971) 10—14.

2297. Илиевски П. Хр., в. бр. 2284.

2298. Jakopin Franc, Bibliografija slovenskega jezikoslovja v Sovjetski zvezi. JiS XVII (1971/72) št. 3, str. 87—88.

Poročilo o knjigi Slavjanskoe jazykoznanie (Moskva 1963, 1969).

2299. Kranjec Marko, Bibliografija Antona Bajca. SR XX (1972) št. 1, str. 3—17.

2300. Маринковић др Борявоје — Гаврилов Богдан, Додатак „Библиографији радова академика Борђа Сп. Радојичића“, ГФФНС XIV/2 (1971) 763—774.

2301. Маринковић др Борявоје — Гаврилов Богдан, Други додатак „Библиографији радова академика Борђа Сп. Радојичића“, ГФФНС XV/2 (1972) 855—856.

2302. Марковић М[ирслав] и Бошњак Ј[евросима], Библиографија радова проф. Милана Будимира, ЖА XXI, 2 (1971) 353—364.

2303. Митровић Јеремија Д., Др Голуб Добрашиновић: Архивска грађа о Вуку Караџићу 1813—1864. — Београд, Архив Србије, 1970, стр. 818+[5]. 3°, Библиотекар XXIII, св. 2 (1971, Београд) 257.

Приказ.

2304. Младеновић Александар, Библиографија радова професора др Миливоја Павловића (II), ЗбМФСФЛ XIV/1 (1971) 236—243.

2305. Морачић Дамњан, Библиографија одабраних чланака, књига и приручника за наставнике српскохрватског језика и књижевности, КњЈ XVIII, 1 (1971) 139—141.

2306. Морачић Дамњан, Нова стручна литература, КњЈ XIX, 4 (1972) 85—87.

Основни подаци о неким новим књигама из области науке о језику и књижевности.

2307. Mošin Vladimir, Kopitarjeva zbirka slovanskih rokopisov in Zoisov cirilski fragment in Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Iz srbohrvaščine prevedel Marijan Ozvald. Ljubljana, SAZU. 1971, 112+(I) str. + priloge. 8° (Dela, razred za filološke in literarne vede. 25 = Inštitut za literature. 4)

Resumé v francoščini in ruščini.

2308. Попис радова наставника Филозофског факултета у Новом Саду и сарадника „Годишњака“, ГФФНС XV/2 (1972) 857—881.

2309. Očak Jelena, Croatica u 1969. u jugoslavenskim izdanjima, Croatica II, sv. 2 (1971, Zagreb) 331—294.

2310. Преглед на објавените трудови во Годишниот зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, Книга I—XXIII (1948—1971), ГЗФФ 24—25 (1972—73) (I)+432—451.

Дадена е содржина на секоја книга одделно.

2311. Прилози за и од македонскиот фолклор во списанијата „Нов ден“ и „Иднина“, (Составила Мирјана Анастасова), МФ V (1972) 295—296.
Содржи 30 библ. единици.

2312. Rajčić Biserka, Bibliografie Československé Balkanistiky za léta 1966—1968. Brno, Universita J. E. Purkiče, 1970, Библиотекар XXIII, св. 6 (1971, Београд) 813—814.

Приказ.

2313. Simoniti Primož, Sloveniae scriptores Latini recentioris aetatis. Opera scriptorum latinorum Sloveniae usque ad annum MDCCCLVIII typis edita. Bibliographiae fundamenta. Ljubljana—Zagreb, Academia scientiarum et artium Slovenicae-Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium. 1970. (III)+184 str. 4° (Jugoslavia scriptores Latini recentioris aetatis. 2).

2314. Slovenska bibliografija, XXII, 1968. Priredil Jože Munda s sodelovanjem Bože Pleničar in Ančke Posavec. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica. 1972, 477+(I) str. 4°.

Jezikoslovje na str. 152 (knjige) in 339—341 (članki).

2315. Slovenska bibliografija. Časopisje in knjige. Članki in leposlovni prispevki v časopisju in zbornikih. XXI, 1967. Priredil Jože Munda s sodelovanjem Bože Pleničar in Ančke Posavec. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica. 1971, 444+(III) str. 4°
Jezikoslovje na str. 149—150 (knjige) in 325—326 (članki).

2316. Toporišič Jože, Sodobno slavistično jezikoslovje v Sloveniji. SR XIX (1971) št. 1, str. 13—30.

Kritični pregled za leta 1960—1970. — Resumé v ruščini.

2317. Ђ[урић] Д[паро], Говори Црне Горе (Прилог библиографији дијалектолошких радова), 36JK књ. 1 (1972, Титоград) 177—180.

2318. Šaulić Jelena, Prilog bibliografiji radova o Dositeju Obradoviću (IV), Ковчежи IX (1971) 169—171.

2319. X., Bibliografia di Mirko Deanović, SRAZ, num. 29—30—31—32 (1970—71, Zagreb) 5—18.

XIII О становништву

2320. Baučić Ivo, Preseljavanje stanovništva iz podgorskih u priobalska naselja na primjeru Donjih Poljica, ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 57—75.

2321. Blaznik Pavle, Zgodovinski razvoj freisinškega loškega gospodstva. Loški razgledi XIX (1972) str. 15—47.

Resumé v nemščini.

2322. Božanić-Bezić Nevenka, Popisi stanovništva Komiže u XVIII i početkom XIX stoljeća, ČR II, br. 2 (1972, Split) 65—111.

2323. Butorac Josip, Zajednički život Hrvata i Čeha u selima Požeške kotline 1900—1940, ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 195—205.

2324. Vlahović dr Petar, Odgovor dr Zmagi Kumer, НСТВ св. 39—40 (1971, Београд) 229—233.

В. и бр. 2335.

2325. Grafenauer Bogo, Naselitev Slovanov v Vzhodnih Alpah in vprašnje kontinuitete. Arheološki vestnik XXII (1970/71) str. 17—32.

Resumé v nemščini.

2326. Grafenauer Bogo, O pokristjanjevanju Slovencev. „Nova luč“ ali „tavanje v temi“? Prostor in čas III (1971) št. 3/4, str. 190—191.

Kritika Kolaričevega članka Pokristjanjevanje Slovencev v novi luči (Prostor in čas 1970, str. 544—550).

2327. Grafenauer Bogo, Sunt certi denique fines! Na rob pisanja dr. Kolariča. Prostor in čas III (1971) št. 11/12, str. 685—687.

Odgovor na Kolaričev članek v Prostoru in času 1971 (str. 430—434).

2328. Jutronić Andre, Poljičani na Braču, Poljički zbornik, sv. II (1971, Zagreb) 213—220.

2329. Кироски др Панче, Паселувањето и населението во СР Македонија. Во: Предавања, V, стр. (1)+172—179.

Резиме на француски.

2330. Kolarič Rudolf, Odgovor prof. B. Grafenauerju. Prostor in čas III (1971) št. 7/8, str. 430—434.

Odgovor na članek o pokristjanjevanju Slovencev (Prostor in čas 1971, str. 190—191).

2331. Kolarič Rudolf, Štivalski misijonarji med Slovenci in Brižinski spomeniki. Prostor in čas III (1971) št. 5/6, str. 312—313.

Ob Miklavčičevi oceni Freisinger Denkmäler (Bogoslovni vestnik 1968, str. 274—288).

2332. Kos Milko, Naselitev Gorenjske v ranem srednjem veku. Arheološki vestnik XXII (1970/71) str. 7—16.

Resumé v nemščini.

2333. Kos Milko, Ob 1400-letnici prihoda Slovencev v sedanjo domovino. Prešernov koledar (1971) str. 69—72.

2334. Kulušić Sven, Stanovništvo Zadra i Zadarske regije, ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 451—469 + karta.

2335. Kumer dr Zmaga, „Etnološki pregled Slovenije“ Dr Petra Vlahovića, НСТВ св. 39—40 (1971, Београд) 225—229.

На словеначком. Осврт. В. и бр. 2324.

2336. Lahman Otokar, Poslijeratna migracija stanovništva gornjeg Makarskog primorja, ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 471—489.

2337. Marković Mirko, Stočarska kretanja na Dinarskim planinama (Antropogeografska posmatranja), ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 523—549.

С картом.

2338. Novak Grga, Morlaci (Vlasi) gledani s mletačke strane, ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 579—603.

2339. Pavičić Stjepan, Razvitak stanovništva na području stare župe Grđeva u Slovjenskoj zemlji, ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 605—614.

2340. Паликрушева др Галаба, Етничките прилики во Македонија. Во: Предавања, V, стр. (1)+201—206.

2341. Pllana Emin, Shpërngulja e shqiptarëve uga Toplica në rrethin e vuçitërnes në kohën e luftavet të visevet 1876—1878, ЗбФФП VIII, sv. A (1971) 275—298.

Аутор расправља о расељавању Албанаца из Топлице на Косово у време ратова 1876—1878. године, а такође и о мањим миграцијама косовских Срба у Топлицу и друге крајеве Србије. Аутор наводи презимена Албанаца, племенску припадност и број кућа.

Резиме на српскохрватском.

2342. Соколоски Методија, Охрид и Охридско во XVI век, Прил-МАНУ II, 2 (1971) (L)+6—37.

Врз база на двата пописни дефтера од 1519 и 1583 г. што се наоѓаат во Архивот на Претседателството на владата на Република Турција во Истанбул одн. во Главната катастарска управа во Анкара дадена социјално-економска положба на населението.

Резиме на француски.

2343. Trifunoski Jovan F., O stanovništvu SR Makedonije, ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 697—711.

2344. Foretić Vinko, Nekoliko napomena o stanovništvu i naseljima otoka Korčule, ZbNŽO, knj. 45 (1971, Zagreb) 305—324.

XIV Разно

2345. Андоновска Ј[елица], Народно стваралаштво — Folklor — X, 39—40, Београд, 1971, 131—297, МФ, V, 9—10 (1972) 273.

Приказ.

2346. An Important International Gathering of Slavists, MR II, 3 (1972) 388—389.

За Семинарот за македонски јазик, литература и култура одржан 1968 г. во организација на Универзитетот „Кирил и Методиј“.

2347. Апостолски М., Три научна састанка Македонске академије наука и уметности 2. — Меѓународни сусрет поводом 1000 годишњице комитопула и стварања Самуилове државе, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 561—563.

2348. Бабовић Милосав, Советский роман об Октябре и сербскохорватская литература, ФП I—IV (1969, Београд) 59—65.

2349. Бигорски научно-културни собири, I научен собир, Гостивар 22—23. X. 1971, ред. одбор: Акад. д-р Харалампие Поленаковиќ, д-р Галаба Паликрушева, д-р Петру Јанура, д-р Томе Саздов, изд. Совет на „Бигорските научно-културни собири“ — Гостивар со Заедницата за изд. дејност при „НИП“ Нова Македонија“, Скопје, 1972, 303+[5], 8°.

Содржи список на членовите на Советот, Комисиите и Секретаријатот како и преглед на одржаните манифестации. Трудовите (32) се од областа на филологија, книжевна историја и фолклор; историја, етнологија, архитектура, географија и културна комуникација.

2350. Б. М., Вуков сабор у Трпићу, Библиотекар XXIV, св. 4 (1972, Београд) 531—532.

Хроника.

2351. Bogdan Zlata, Godišnja skupština podružnice HFD u Rijeci, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 160.

Рубрика „Вијести“.

2352. Будимир М[илан] и Родић Н[икола], Погледи на миксоглотију и ономастику проф. Мил. Павловића, ЗбМСФЛ XIV/1 (1971) 233—236.

2353. Булатовић Милутин, Успјех семинара у Будви, ПР год. XXI бр. 4 (1971, Титоград) 11.

Семинар за наставнике и професоре српскохрватског и руског језика. Информација.

2354. Buthler Thomas J., Pavle Ivić, Srpski narod i njegov jezik (Београд: SKZ, knj. 429, 1971. 327 pages), ЗбМСФЛ XV/2 (1972) 243—245.

Приказ, на енглеском.

2355. Видоески Божо, Работно советување и заседание на Комисијата за општословенски лингвистички атлас при Меѓународниот комитет на славистите (Минск, 22 мај — 16 јуни 1972 г.), МЈ XXIII (1972) 329—331.

Хроника.

2356. Видоески Божо, III конференција на Фонетско-фонолошката комисија при Меѓународниот комитет на славистите (МКС) (13—15 април 1972 во Краков), МЈ XXIII (1972) 319—320 (11—12).

Хроника.

2357. Vince Zlatko, VII. kongres jugoslavenskih slavista, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 88.

2358. Бражиновски Т[анас], Etnografia polska, Instytut Historii Materialnej PAN XIV, Zeszyt I, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1970, МФ V, 9—10 (1972) 280—281.

Приказ.

2359. Вр[ажиневски] Т[анас], Pamiętnik Słowiański, Czasopismo naukowe poświęcone Słowianoznawstwu Komitet Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, T. XXI, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1971, МФ V, 9—10 (1972) 283.

Приказ.

2360. **Вражиновски Т[анас]**, *Prace Etnograficzne, Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CCLXXIII*, zeszyt 5, Kraków, 1971, МФ V, 9—10 (1972) 282—283.

Приказ.

2361. **Вујопевић Станислав**, Макарије — оснивач ћирилске штампарије у Румунији, Ов год. III бр. 28 (1971, Титоград) 28.

2362. **Вукомановић Славко**, в. бр. 2365.

2363. **Вученов Димитрије**, Шездесетогодишњица друштва за српскохрватски језик и књижевност (1910—1970), I, Период рада од 1910. до 1918. године, КњЈ XVIII, 1 (1971) 121—136; II, Период рада од 1910. до 1930. године, КњЈ XVIII, 2 (1971) 103—122; III, Период рада од 1929. до 1936. године, КњЈ XVIII, 3—4 (1971) 99—112.

Хроника.

2364. **Vučetić Zorica**, *Rad zagrebačkoga lingvističkog kruga*, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 87—88.

2365. **Gabrić Darija**, Slavko Vukomanović: Jezik Stipana Markovca Margitića, *Književni jezik* 3—4, Izdavačko preduzeće „Veselin Masleša“ (1972, Sarajevo) 131—134.

Приказ.

2366. **Г[еоргиевски] К[узман], М[иовски] М[ита]**, Нови друштва, ЛЗБ XVIII/1971/1, 98—100. За основање на Друштвото за македонски јазик во Скопје и Друштвото за македонски јазик и литература во Тетово.

2367. **Gustavsson Sven**, в. бр. 2384.

2368. **Димоски Михаило**, IV и V балкански фестивал на народни песни и игри во Охрид во 1971 и во 1972 година, МФ V, 9—10 (1972) 292—293.

Хроника.

2369. **Димоски Михаило**, V и VI меѓународен студентски фестивал на народни песни и игри во Скопје во 1971 и во 1972 год., МФ V, 9—10 (1972) 293—294.

Хроника.

2370. **Димоски Михаило**, Скопски фолклорни вечери 1971, МФ V, 9—10 (1972) 292.

Хроника.

2371. **Дмитриев А. П.**, Јубилей советског слависта, ЗМСФЛ XV/2 (1972) 235—241.

2372. **Дмитриев П. А. и Сафронов Г. И.**, Славистика в Ленинградском университете, ЈФ XXVII, св. 3—4 (1968—1969) 561—585.

Посебно се говори о изучавању српскохрватског језичког блага и везама Ленинградског универзитета с научницима Југославије.

2373. **Doroszewski Witold**, в. бр. 2425.

2374. Dragoljović dr Dragoljub, Srpsko-francuske književne veze u srednjem veku, Savremenik, knj. XXIX, sv. 3 (1969, Beograd) 253—263.

2375. Борђевић Радмила, Rudolf Filipović (Urednik), Aktivne metode i moderna pomagala u nastavi stranih jezika, Zagreb, Školska knjiga, 1971, 539 str., Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 104—109.

2376. Étienne Jeannine, Six lettres inédites de Rastko Petrović, ФЛ I—IV (1969, Београд) 99—107.

Нејављена писма Растка Петровића, једно на енглеском, пет на француском, упућена професору Есјамблу у периоду од 1941. до краја 1943. са пропатним текстом и коментаром.

2377. Жежель-Каличанин Татјана, Годишан зборник — Annuaire, Филозофски факултет во Скопје, книга 23, 1971, стр. 661, МФ V, 9—10 (1972) 273—274.

Приказ.

2378. Живановић Борђе, Покушај оснивања катедре за словенске језике и књижевности на Великој школи у Београду, АФФ 10 (1970) 115—162.

Резиме на руском.

2379. Здравев Ѓорѓи, Narodna umjetnost, Godišnjak Instituta za narodnu umjetnost, Zagreb, knj. 1—7, 1962—1970, МФ V, 9—10 (1972) 269—272.

Приказ.

2380. Zorić Mate, в. бр. 2461.

2381. Ивановић Радомир М., в. бр. 2410.

2382. Ивић Мивка, Граматика современного русского литературного языка (Академия наук СССР, Институт русского языка, издательство „Наука“, Москва, 1970, 767 стр.), ЗбМСФЛ XIV/2 (1971) 219—227.

Приказ.

2383. Ivić Pavle, в. бр. 2354.

2384. Ивић Павле, Sven Gustavsson: Accent Paradigms of the Present Tense in South Slavonic. East and Central South Slavonic. Stockholm (Almqvist & Wiksel) 1969. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Slavic Studies 3. 145 str., ЗбМСФЛ XV/1 (1972) 259—268.

Приказ.

2385. Jakopin Franc, Zapis ob tretjem seminarju za sorabistiko v Budišinu. JiS XVII (1971/72) št. 1/2, str. 51—55.

2386. Jakoski Voislav, Etnografia shqiptare, Tiranë, I (1963), III (1966), МФ V, 9—10 (1972) 287—288.

Приказ.

2387. Ј[акоски] В[оислав], Научен собир во Скопје: Развојот и карактеристиките на НОБ и револуцијата во Македонија, МФ V, 9—10 (1972) 290.

Хроника.

2388. Јакоски В[онслав], Фолклорни материјали во „Jehona“ за 1968—1971 година, МФ V, 9—10 (1972) 274—277.

Приказ за списанието на албански јазик.

2389. Јанура др Петру, в. бр. 2349.

2390. Јонке Лјудевит, Početni koraci Hrvatskoga filološkog društva, Jezik XVIII, br. 3 (1971, Zagreb) 69—72.

2391. Јуранчић Јанко, Seminar jezika in literature za tuje slaviste v Beogradu. JIS XVII (1971/72) št. 4, str. 121—122.

2392. Јурић Ј., Revue des études slaves, tome XLII (1963), XLIII (1964), XLIV (1965), XLV (1966), XLVI (1967), XLVII (1968), Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 178—183. Осврт.

2393. Калогјера Дамир, XI međunarodni lingvistički kongres (Bologna—Firenze, 28. kolovoza do 2. rujna 1972), SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 90.

2394. Катиčić Радослав, Ilirološki kongres u Tirani, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 89—90.

2395. Коваџес Август, Dvadeset godina Hrvatskoga filološkog društva, Jezik XVIII, br. 3 (1971, Zagreb) 96.

Рубрика „Вијести“.

2396. Конески Блаже, в. Krest Bratko in Koneski Blaže, br. 2408.

2397. К[орубин] Б[лагоја], Второто заседание на Меѓународната комисија за словенските литературни јазици, MJ XXIII (1972) 312—314 (4—6).

Хроника.

2398. К[орубин] Б[лагоја], Друштвото во Штип и во Прилеп, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 103—104.

Хроника за Друштвото за македонски јазик и литература.

2399. К[орубин] Б[лагоја], Јубилеј по повод излегувањето на првата школска граматика на современиот македонски литературен јазик, ЛЗБ XVIII, 1 (1971) 101—103.

За 25-годишнината на граматиката од проф. Круме Кепески.

2400. Корубин Благоја, Кон подготовките за VII конгрес на југословенските слависти, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 94—97.

За дејноста на македонските слависти.

2401. К[орубин] Б[лагоја], На дневен ред: XI годишно собрание на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 94—95.

Хроника.

2402. К[орубин] Б[лагоја], Од програмата за работа на новата управа на Сојузот, ЛЗБ XVIII, 1 (1971) 96—98.

За дејноста на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература.

2403. К[орубин] Б[лагоја], Петтиот семинар за македонски јазик, литература и култура, ЛЗБ XIX, 2 (1972) 96—97.

Хроника.

2404. К[орубин] Б[лагоја], Соработка со Републичкиот центар за идеолошко-политичко образование и студии, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 97.

Во соработката со Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на 9 ноември 1970 г. беше одржана јавна дебата на тема: „Актуелни прашања на македонскиот литературен јазик“.

2405. К[орубин] Б[лагоја], Состанок на Управата на Сојузот на славистичките друштва на СФРЈ, Кон XI годишно собрание на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 101—102.

Хроника.

2406. К[орубин] Б[лагоја], Четвртиот семинар за Македонски јазик, литература и култура, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 98—99.

Хроника.

2407. Костић др Страхинја К., Стефан Вујановски и Немецкаја граматика, ГФФНС XIV/2 (1971) 503—518 [са две фото-копије насловних страна].

„Стефан Вујановски дао је пре два stoleћа не само прву граматик у немачког језика, него и први практични уџбеник по коме су Срби могли на свом језику учити немачки“.

Хроника.

2408. Kreft Bratko in Koneski Blaže, Plenum Mednarodnega slavističnega komiteja v Helsinkih. ЈіS XVI (1970/71) št. 4, str. 123—126.

2409. Maté Miha, Šesti seminar slovenačkog jezika, literature i kulture u Ljubljani, КњЈ XVIII, 1 (1971) 137—138.

Хроника.

2410. Maticki Miodrag, Put ka sintezi, Savremenik, knj. XXIX, sv. 4 (1969, Beograd) 386—388.

О монографији Радомира М. Ивановића Милутин Ускоковић (Београд, 1968).

Приказ.

2411. Milanović Branko, Radovi Salke Nazečića iz oblasti romantizma, Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nazečića, Filozofski fakultet u Sarajevu (1972, Sarajevo) 45—55.

Осврт на радове проф. Назечића из области српског и хрватског романтизма који обухватају главне писце српске и хрватске књижевности тога раздобља (Вука, Његоша, Стерију, Б. Радичевића, Змаја, И. Мажуранића и Шеноу), као и његове опште ознаке (*Илирски покреј*, *Романтизам код Хрвати*, те огледи о Вуку и Стерији). Овај осврт указује на најважније Назечићеве ставове и погледе, на основне правце испитивања као и методолошке ознаке његовог приступа књижевним епохама, писцима и дјелима.

Резиме на француском.

30 Јужнословенски филолог

2412. Минова-Гуркова Лилјана, Кон двете последни заседанија на Меѓународната комисија за испитување на граматичката структура на словенските јазици, МЈ XXIII (1972) 314—318 (6—10).

Хроника.

2413. Михајловиќ др Љубомир, *Manual of Phonetics* Edited by Bertil Malmberg, ФП III—IV (1970, Београд) 172—174.

Аутор напомиње да се под горњим називом крије „потпуно ревидирано и проширено“ издање књиге *Manuel of Phonetics*, Edited by L. Kaiser, 1957, и затим врши нивно поређење.

Приказ.

2414. Михајловиќ Велимир, О једном пројекту Института за лингвистику: Граѓа за речник страних речи у предвуковском периоду, Прил. ФФНС 7 (1971) 1—10.

2415. Мишеска-Томиќ Олга, Преглед на рефератите поднесени на XI меѓународен конгрес на лингвистите, МЈ XXIII (1972) 320—329 (12—21).

Хроника.

2416. Морачић Дамњан, Годишња скупштина друштва за српскохрватски језик и књижевност СР Србије, КњЈ XIX, 1 (1972) 101—104.

Хроника.

2417. Морачић Дамњан, Седми конгрес југословенских слависта, КњЈ XIX, 4 (1972) 89—90.

Хроника.

2418. Muljačić Ž[arko], *Bolletino dell' Atlante linguistico mediterraneo* 10—12 1968—1970. Studio offerti a Mirko Deanović, Firenze 1970, str. XVI—500, 36МСФЛ XIV/1 (1971) 265—268.

Приказ.

2419. Muljačić Ž[arko], Nicolae Draganu: *Storia della sintasi generale*. Opera postuma. Traduzione dal rumeno élla Dott. Paola Bardelli Plomteux, con note, premesse e illustrazioni di Carlo Tagliavini, Casa Editrice prof. Riccardo Patron, Bologna 1970, str. XXX—490, 36МСФЛ XIV/1 (1971) 268.

Приказ.

2420. N. A., CROATICA, prinosi proučavanju hrvatske književnosti. Osnivači: Institut za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Institut za književnost i teatrologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Sv. 1—3, Zagreb 1970—1972, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 183—188.

Осврт.

2421. Н[аневски] Д[ушко], Собрание на Друштвото за македонски јазик и литература за град Скопје, ЛЗБ XIX (1972) 103.

Хроника.

2422. Недељковић Љубомир, Једно писмо Јована Живановића, 36МСФЛ XIV/2 (1971) 213—218.

Са четири стране фото-копија.

2423. Недић Војо, Значајан прилог славистичкој науци, Сло год. XII бр. 262 (1972, Иванград) 5.

VII Конгрес слависта у Београду.

2424. Опаџић Nives, Osnovano Društvo hrvatskih lektora, Jezik XIX, br. 2—3 (1971—72 Zagreb) 95—96.

Рубрика „Вијести“.

2425. Pavlović Mil[ivoj], Witold Doroszewski, *Elementy leksikologii i semiotyki*, Warszawa, 1970, 36МСФЛ XV/1 (1972) 255—257.

Приказ.

2426. Pavlović Mil[ivoj], Geografska lingvistika i nastavci južnoslovenskih jezika, 36МСФЛ XV/1 (1972) 257—259.

Приказ књиге Wande Pomianowske, Zróżnicowanie gwar południowosłowiańskich w świetle faktów słowotwórczych, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1970.

2427. Павловић Мил[ивој], Симпозијум о српско-румунским односима, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 565—566.

Извештај о симпозијуму који се односио и на питање језика.

2428. Паликрушева др Галаба, в. бр. 2349.

2429. Pantić Miroslav, Salko Nazečić i dubrovačka književnost, Zbornik radova posvećenih uspomeni Salke Nazečića, Filozofski fakultet u Sarajevu (1972, Sarajevo) 27—42.

Аутор је приказао круг дубровачких тема у књижевноисторијском раду Салке Назечића. Тај круг Назечић је започео расправом *Иван Гучетић-Млађи*, наставио га радовима о Игњату Ђурђевићу и дјелом *Хајдучке борбе око дубровника и наша народна њесма* и другим, да би га коначно затворио огледима о Марину Држићу.

Резиме на француском.

2430. П[етровски] Бл[аже], Врањски гласник, Врање, I (1965), стр. 240, II (1966), стр. 371, III (1967), стр. 405, IV (1968), стр. 548, МФ V, 9—10 (1972) 278.

Приказ.

2431. П[етровски] Бл[аже], Гласник цетињских музеја, Цетиње, I (1968), стр. 260, II (1969), стр. 280, III (1970), стр. 344 IV (1971), стр. 178, МФ V, 9—10 (1972) 278—279.

Приказ.

2432. П[етровски] Бл[аже], Прилози (Contributions), I, 1 и 2, МАНУ, Скопје, 1970, стр. 113 и 60, МФ V, 9—10 (1972) 269.

Приказ.

2433. Поленаковић др Харалампие, в. бр. 2349.

2434. Поленаковић Х[аралимпие], Три научна састанка Македонске академије наука и уметности 1. — Симпозијум 1100-годишнина од смртта на Кирил Солунски. Скопје—Штип 23—25 мај 1969, ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 559—560.

2435. Pomianowska Wanda, в. бр. 2426.

2436. Попвасилева Ал[ександра], Gheorghie Vrabie, Folklorul-obiekt-metoda-categorie, Bukurești, 1970, p. 555, МФ V, 9—10 (1972) 267—268.

Приказ.

2437. Попвасилева Александра, XVIII конгрес на Сојузот на здруженијата на фолклористите на Југославија, МФ V, 9—10 (1972) 289—290.

Хроника.

2438. Поповић Лука, Друштво за српскохрватски јазик и књижевност СР Црне Горе (1969—1971), КњЈ XVIII, 2 (1971) 123—127.

Хроника.

2439. Ристески Славе, Друштвото за македонски јазик и литература во Прилеп, ЛЗБ XIX, 1 (1972) 102.

Хроника.

2440. Ристовски Блаже, Tvrtko Čubelić: Usmena narodna retorika i teatrologija: Izbor tekstova s objašnjenjima i rasprava o usmenoj narodnoj retorici i teatrologiji, Zagreb, 1970, str. CII+247, МФ V, 9—10 (1972) 260—262.

Приказ.

2441. Р[обовски] Н[икифор], Научен собир за животот и делото на К. Пејчиновиќ во Тетово, МФ V, 9—10 (1972) 291.

Хроника.

2442. Р[обовски] Н[икифор], Прв симпозиум на Бигорските научно-културни собири во Гостивар, МФ V, 9—10 (1972) 290—291.

Хроника.

2443. Робовски др Никифор, Slovenski narodopis, SAV, Bratislava, ročnik 1970—1971, МФ V, 9—10 (1972) 283—284.

Приказ.

2444. Родић Н[икола], в. Будимир М[илан] и Родић Н[икола], бр. 2352.

2445. Rotar Janez, Zbornik Umjetnosti riječi, posvećen Zdenku Škrebju. SR XIX (1971) št. 2, str. 203—212.

2446. Саздов др Томе, в. бр. 2349.

2447. Саздов Томе, Петтиот балкански фестивал, КЖ XVII, 7—8 (1972) 20—21.

Хроника за фестивалот на народни песни и игри кој се одржува секоја година во Охрид.

2448. Саздов Томе, Петтиот семинар за македонски јазик, литература и култура, МЈ XXIII (1972) (1)+310—312 (4).

Хроника.

2449. С[аздов] Т[оме], Првите бигорски научно културни собири, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 99—101.

Хроника.

2450. Сафронов Г. И., в. Дмитриев П. А. и Сафронов Г. И., бр. 2372.

2451. Седмиот конгрес на југословенските слависти (Белград, 25—30 септември 1972), ЛЗБ XIX, 2 (1972) 87—93.

Со Правилата на Сојузот.

2452. Sović Ivan, Godišnja skupština Hrvatskoga filološkog društva, Jezik XIX, br. 4—5 (1972, Zagreb) 159—160.

Рубрика „Вијести“.

2453. Спировска Ј[епа], Гласник Етнографског музеја у Београду, књ. 33, Београд, 1970, стр. 270, МФ V, 9—10 (1972) 277—278.

Приказ.

2454. Спировска Ј[епа], Ethnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology, Folkliivsarkivet Royal Gustav Adolf Akademy, Lund, 1971, МФ V, 9—10 (1972) 286.

Приказ.

2455. Спировска Ј[епа], Советская этнография, Академия наук СССР, Институт Этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая, 1—6, Москва, 1971, МФ V, 9—10 (1972) 285—286.

Приказ.

2456. Спировска Ј[епа], Folklore (London, The Folklore Society), Vols. 80—82 (1969—1971), МФ V, 9—10 (1972) 287.

Приказ.

2457. Спировска Јепосава, Ethnologia Slavica, Bratislava, I (1970), II (1971), III (1972), МФ V, 9—10 (1972) 279—280.

Приказ.

2458. Стам[атоски] Т[рајко], Научен собир: Кирил Пејчиновиќ и неговото време, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 101—102.

Хроника.

2459. Стаматоски Трајко, Три научна састанка Македонске академије наука и уметности 3. — Четврто заседание на Меѓународната комисија за словенска ономастика (16—23. IX 1969, Скопје—Охрид), ЈФ XXVIII, св. 3—4 (1970) 563—565.

2460. Станојевић Пантазијевић Милица, Стогодишњица српске читанке — Компаративна анализа „Српске читанке за ниже гимназије и реалке“ Стојана Новаковића и Читанке за VI разред основне школе „Крилата земља“ Петра Гудеља, Настава и васпитање XX (VIII), 1 (1971, Београд) 40—50.

2461. Стипчевић Никша, Mate Zorić: Romantički pisci u Dalmaciji na talijanskom jeziku, Прил. XXXVII, св. 1—2 (1971) 144—147.

Прикази и критике.

2462. The Bigorski Scientific and Cultural Meetings 1971, MR II, 1 (1972) 29—130.

Хроника.

2463. The Racin Meetings, MR I, 2—3 (1971) 295.

Хроника.

2464. The Fifth Balkan Festival of Folk Songs and Dances in Ohrid, MR II, 3 (1972) 387—388.

Хроника.

2465. The Fourth Balkan Festival of Folk-Songs and Dances in Ohrid, MR II, 2—3 (1971) 293—294.

Хроника.

2466. Uredništvo, Nekoliko riječi o novčanim prilikama časopisa Jezik, Jezik XX, br. 1 (1972, Zagreb) 32.

Рубрика „Вијести“.

2467. Uredništvo, Poziv suradnicima početnicima, Jezik XX, br. 1 (1972, Zagreb) 31—32.

Рубрика „Вијести“.

2468. Филиповић Рудолф, в. бр. 2375.

2469. Finka Božidar, VII. kongres Jugoslavenskih slavista, Jezik XX, br. 1 (1972, Zagreb) 27—31.

Осврт.

2470. Finka Božidar, VII. kongres jugoslavenskih slavista, Slovo, br. 22 (1972, Zagreb) 191.

Рубрика „Вијести“.

2471. Finka Božidar, Seminar u Željeznom. O izradi rječnika i gramatike hrvatskogradišćanskoga književnog jezika, SL, br. 5—6 (1972, Zagreb) 89.

2472. Hadži-Jovančić Dušanka, Jedan pokušaj rada sa programiranim tekstom na času engleskog jezika, Живи језици, књ. XII—XIII, бр. 1—4 (1970—1971, Београд) 67—80.

2473. Христов Ст., Друштвото за македонски јазик и литература во Струмица, ЛЗБ XVIII, 2 (1971) 94.

Хроника.

2474. Чаловски Тодор, За Деветтите Рацинови средби, КЖ XVII, 9—10 (1972) 14—15.

Хроника.

2475. Čubelić Tvrтко, в. бр. 2440.

2476. Цукески Александар, X редовно годишно собрание на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература, ЛЗБ XVIII, 1 (1971) 94—96.

Хроника.

2477. Шереп Давид, Енциклопедијски српскохрватско-мађарски речник у завршној фази, ЗбМСФЛ XV/1 (1972) 245—254.

2478. Х., Plenum Međunarodnoga slavističkoga komiteta, Jezik XVIII, br. 5 (1971, Zagreb) 158—159.

Рубрика „Вијести“.

РЕГИСТАР КЊ. XXX

РЕГИСТАР РЕЧИ

Српскохрватски језик

-а (нога, душа итд.) 193; -ā: (нареда-
ба, мјесеца, сахата) 612, 613
-āv 470
аванс, фонет. 326
авионом 95
ага, етим. 235
агент, обл. 155
Агнес 557
академик, обл. 155
акварел, обл. 155
акџ, граф. 528
акценат 158
алапачаст, знач. 66
алатаст, знач. 71
Але, акц. 629
Алексиначко Поморавље, оном. 519
Алида 557
-āма/-ама 470
анализ(а), обл. 155, 157
Анастажија 555
anglicizam 38
Андро, акц. 628
-анин, -јанин 508
Антун (Анте, Тоне) 556
анџара 478
-ар 614; -ар + -ем: -р/-ер/-нр/-ор + -ом
614
артерисати, етим. 232
аспра, ген. мн. 241
-аџ 470; -аџ (-каџ, -чаџ, -ичаџ, -љаџ,
-уљаџ, -ушаџ, -ушкаџ) 65—72;
-аџ, -ат: грљат, гриваст и сл. 67;

Астрид 557
-ат, -ит, -овит 68; -ат- (-чат-, -щат-)
67, 70
-ати: сипати, сипам и сипљем 417;
-āти/-ати 470
Аугустус 552
аустрински 478
аутобусом 95
-ач, 617

baba, акц. 196
бабаст, збабаст и сл. 70
баг, етим. 235
багана, етим. 235
баглама, етим. 235
бадемаст — миндалевидный — мин-
далепадобны 69
Базов Дол, оном. 484
Бајин Дел, оном. 484
Бајин До, оном. 486
бакар < bagīr, етим. 233
балук < balig, етим. 232
бакин, акц. 471
бекрија < bekri < bākri 234
Балтискогъ: Балтійског 461
банистра 266; банистра=банестра 265
банка — банака, банки, ген. мн. 238,
241
барнестра, бернестра 265
баскија 230

- batina, акц. 199
 Баћев Дел, оном. 484
 бачи 479
 Бачка 617
 башта, ген. мн. 239; bašte, акц. 197
 Беатрица 557
 бег, етим. 235
 бегенисати, етим. 235
 бедаст, глупаст 68
 Бедењ, оном. 442
 Бедић < Benedictus 442
 Бедњи, оном. 442
 Бездан, оном. 440
 бездан 440
 Бездин, Бездинь, *Bez-dъпъ, оном. 439
 Беке, акц. 626
 Бела вода — Бела Вода, оном. 513
 Бела река — Бела Река, оном. 513
 белава 478
 белегија < bilegi, етим. 235
 Бели поток — Бели Поток, оном. 513
 белина, 621
 Белослав 554
 бенаст, блесаст, будаласт 68
 бенџилик < bendilik < beng'ilik 234
 бенестра 265
 БЕНЕЦЕХ, граф. 533
 Бенеша — Benedictus 554
 бенум, > benim етим. 232
 бео: белина: белити, знач. 616
 Београдац, оном. 508
 бер — бра 349
 berberin 56
 Берислав 554, 555
 берићет < berečet, berek'et 234
 бећар, > bek'ar, bečar етим. 234
 Бечем, Бечом 614
 БИЕТА, граф. 528
 Бијела Ријека, оном. 513
 бијешном 477
 Биједић < *bēd- 442
 Бијела ријека, оном. 513
 бик 478
 БИЛА 342
 биланс, фонет. 326
 билезук < bilezik, етим. 232
 билерсум < bilirsim, етим. 233
 бистијерна < cisterna > гистерна, етим. 265
 bi'te 161
 битка, ген. мн. 239
 биху 479
 бичем 614
 бичум < bičim, етим. 232
 -bje 522
 бјегун 189
 бјегун-ац, 189
 бјегун-ица 189
 бјежати 189, 301
 бјежун-ар 189
 Бјелица — Бјелице 503
 бјех 479
 благ 191
 Блага 553
 благун 191
 благородној 464
 Blana, Blanica, Blanice 248
 ble, акц. 197
 блијун < блијо: близанац 191
 богаљаст, знач. 66
 богатац 190
 богатун 189, 190
 Богдан 555
 bog — јь 354
 Богомир 553
 Богослав 553
 Божидар 553
 Божица 555
 Божо 553
 Бојана, оном. 507
 бокаст, знач. 66
 *bolgati — *lbogati > ubogati 246
 боловати (бол боловати) 303
 бољега 464
 бомбаст — бомбообразный — бомба-
 падобны 69
 бонски, фонет. 326
 бора ми 478
 борба, ген. мн. 238, 239, 241
 Борка 555
 Босна, оном. 509 — 512, 514, 521, 524;
 Босна, Бошна, етим. 267
 бошча, ген. мн. 238, 239
 brada, 199; brade, bradu акц. 197
 брадавичаст, знач. 67

brazda, акц. 196
 брале, акц. 629
 brana, акц. 196
 Бранимир 554
 Бранислав, Мирослав и др., обл. 405
 Бранка 556, 557
 Бранко, Марко, Гојко и сл., акц. и обл. 403, 405, 406, 557
 Брано/Брана, обл. 405
 brat 47
 Братац 554
 Братача 554
 братѣ 338, 340; братѣ 338, 340
 Братен 555
 братѣн/брѣѣн- 530
 братѣн'ци: братѣн'ци, граф. 530, 532
 Братеша 554
 братимим, акц. 470; братими 470
 Братиша 554
 Братко 555
 Братослав 554
 Брацо 557; брацо 557
 бресака, ген. мн. 238, 241
 бреспослица, акц. 470
 Брестов До, оном. 486
 бржуљ, бажуљ 266
 брзо 84
 брије се, акц. 470; бријем, акц. 470, 472
 бринути се, акц. 470
 бркукати — бркучем, обл. 418
 брнестра, брнистра 265
 брњестра — брнастра 265
 бродити, гл. р. 301
 броѣаст, знач. 71
 Бртонигла 265
 брудити — будити 265
 Брчо 617
 buva, акц. 199
 буд 161
 budala, акц. 199
 Будимир 554
 Будислав 555
 budte/budite, обл. 159
 бујрулдија < buyruldi 236
 букагије < bukagi, етим. 235
 букати — бучем, обл. 418
 буква — букава, ген. мн. 239, 241

бургија 230
 бусенаст — бусенит — бусовит, знач. 68
 buha, акц. 194, 199; buha: buhu, акц. 196; buhe, акц. 197
 буцмаст, знач. 66
 -вѣг- граф. 531
 вѣжъ, вѣжмо 161
 вѣли 338
 вѣш 338
 вѣш 338
 вакат < vakit, етим. 233
 valja priznati (da se prizna) 182
 варница, акц. 470
 Васо, акц. 628
 Васојсвићи, Павковићи и др., оном. 503
 Ватрослав 556
 ваши^х, наши^м 341
 ved', ved'te 161
 вежбати се = вежбати 298; вежбати скалу 295
 везан < vezin, етим. 233
 веке, граф. 528
 векѣн, граф. 528
 велѣздани^м 338
 веље, акц. 629
 Велько — Велька и сл., обл. 406, 557;
 Велько (Звонко, Салко) обл.. 403
 Вельо/Вельа, обл. 405
 венци, акц. 471, 472
 Вертером 614
 веровати 298
 весел'те 162
 ветреѣаст, знач. 66
 вечност 225
 Вида 555; Вида, Виде, акц. 628, 629
 видеѣши 338
 виѣа (млаћи и сл.), фонет. 229
 вижласт, вижѣласт, знач. 66
 вијенци, акц. 471, 472
 вика 479
 викати: вичем, обл. 407; викају 479
 vila, акц. 199, vile, акц. 197
 виличаст — вилообразный — вила-падѣбны 69

- вински — vj̥ski, фонет. 326
 висински — vi̯j̥ski, фонет. 326
 Вице, акц. 626
 Виценца (Вица) 555, 556
 вицкаст, знач. 66
 вичте 161
 Вишанова Рамнина, оном. 482
 вишња, ген. мн. 239; вишања, обл. 612
 вишњикаст, знач. 71
 вјеру 479
 вјерујте 464
 владати, гл. р. 301, 302
 Владимир 554
 Владин < Влаго 191
 Влаго 557; Влада:Влаго, акц. 356
 владѣшаго 342
 Влађ < Владислав 354
 влакнаст, знач. 68
 властелиника, граф. 528; властелин-
 чикѣмь, граф. 528
 вода, акц. 194, 199; вода (врана и др.)
 акц. 59
 Водни Дол, оном. 484
 Водњи Дол, оном. 484
 воисцѣ, граф. 530
 воисце, граф. 530;
 -вој 554
 воководѣ, граф. 532
 воєводе, граф. 528;
 војски, ген. мн. 238
 Волфганга 555
 вр > рв 486
 врабаца, акц. 470, 471
 враголаст, знач. 66
 Врањско Поморавље, оном. 519
 вратима, акц. 471
 вратѣхъ, граф. 529
 Vrbе, акц. 197; vrbu, акц. 197
 временски, фонет. 326
 врео 622
 вретенаст — веретенообразный - вера-
 ценападобны 69
 вѣме 338
 врхаст, знач. 66
 вршем, вршемо, акц. 472
 всакѣ чѣсти и др. 341
 всакон, славѣ и др. 341; всакон, чѣсти
 и др. 341; всакон, хвалѣ и др. 341
 в'сѣмь, всехъ, граф. 530, вѣхъ, граф. 529
 вугаст, знач. 71
 вук 552, 554
 Вук 552, 553
 Вука 555
 Вукан 554
 Вукац 554
 Вукоје 554
 Вук(о)мир 554
 Вукоња 554
 Вукоњица 554
 Вукота 554
 Вуле (Вук), акц. 629
 вунаст и сл., знач. 68
 vuci:vuka, акц. 197
 Вучина 554
 вучки 92
 вѣдѣса, граф. 532
 вѣке, граф. 528, 533
 вѣли, граф. 532
 вѣлинка, граф. 533
 вѣр-, -вѣр-, граф. 531
 [в]ѣровани, граф. 529
 вѣроу, граф. 529; вѣроѡ, граф. 529
 вѣроѡте 338
 вѣчѣра, граф. 532
 Габров Дол, оном. 484
 гавран 486
 гадар < gadir, етим. 233
 газдинство — gazdijstvo, фонет. 326
 Газиводе, оном. 503
 газопилагию 560
 газити, акц. 470
 галатина < gelatina 265
 Гарач, оном. 505
 Гарван, оном. 487
 Гарваначко Приче, оном. 487
 Гарваник, оном. 487
 Гарваница, оном. 487
 Гарванов Дол, оном. 484, 487
 Гастон 557
 гаталица, акц. 470
 гвожђе, акц. 470, 472

- гдѣ, граф. 532; гдѣ/гдѣ, граф. 534
 гиб-ати: гиб-ак: гипк-ост 617
 гиздав, акц. 470
 Гита (Маргита, Марго, Марга — Маргарита) 557
 glava, glavi, акц. 194, 199
 гладити се 190
 гладун 189, 190
 glase reći, синт. 283
 гласомъ: гласом 462
 gledaj konca, синт. 290
 гледак 478
 гледати, рекц. 301; акц. 470
 glista, gliste, акц. 194, 197
 globa, акц. 199
 говеђи 608; говеђи — кођи 607
 говорити 302; говорити истину 283, (говорити речи, говорити свашта) 283, 284
 гдѣ 338
 гдѣ, граф. 531
 гођ 478
 гођ-гој фонет. 608
 -goj 554
 Гокчаница, оном. 511, 516
 голубаст, знач. 71
 голѣми, граф. 533
 гомоласт — лукозицеобразный цыбулепадобны 69
 гора 113; gora (gore, goru, goro) акц. 193, 196, 199, 221; гора: горски (горска ружа, горски блен и сл.) 108
 Гордана 556
 Горде, акц. 626; Горде, хип. од Гордана 626, 629
 гордый: горди 462
 горети 297, 298
 горицвијет 113
 gorjeti — gorocvijet, gorocvijeće, 113
 gornica 221
 Горнов До, оном. 486
 Горња Грузжа, оном. 513
 Горња Дрежница, оном. 513
 Горња Зета, оном. 513
 Горње Полимље 518
 Горње Потарје, оном. 520
 Горња Рама, оном. 513
 горо- 113
 горов цвет/цвијет 108; 114
 гороцвијет, етим. 107, 114; gorocvijet (gorocveće): gorov cvijet > gorocvijet, етим. 107; гороцвијет, гороцвијеће, етим. терм. 110
 gorun 218, 221
 гоѣ, граф. 530
 господа, акц. 199
 гдѣ 338
 gospodin 56
 господовати 301, 302
 гошћа, ген. мн. 238, 239
 грабление, граф. 528
 града, дошлети 342
 градовѣхъ, градовѣхъ, граф. 529
 градозидање, граф. 528
 Грађ < Градислав 354
 gradani (≤ gradane) 169
 граганиниъ, граф. 528
 granica 221
 граораст, грахораст, грошаст и сл. 71
 Гра(х)ово — Гра(х)овљани — Гра(х)-овци 503
 Грачаница, оном. 513
 Грдан 554
 грде, акц. 626
 greb, етим. 244
 grebsti 244, 245
 griblja < *grěb 244
 гриваст, знач. 67; акц. 470
 grimat, дијал. 248
 grm, етим. 248
 grnuti, етим. 244
 грожђе, акц. 470, 472
 гроздаст — гроздовидный — гронкападобны 69
 громовржац 461; Громовржца: Громовжсца 461
 Гроцка 617
 Груба 554
 Грубоња 554
 grud, gruda 247
 грудваст, знач. 67
 Грузжа, оном. 513
 гоѣ- граф. 533
 гоѣдоуки, граф. 528
 гоѣхъ, граф. 531

- гѣнде, Ишкѣ, вѣзда и др. 342
 Гувниште, оном. 483
 Гувноврт, оном. 483
 гугутати, гугучем, гугућем 421
 guzati, guzam 246
 гуја, акц. 194; гује, акц. 197
 гукати, гучем, гугучем 422
 gumati, gumat, етим. 249
 Гумниште, Гумништа, оном. 483
 гурикати/гуритати, гуричем (гурита-:
 гуриче-) 420, 421
 гуритати, обл. 407; гуритати (гурикати)
 гурићем, гуричем 419, 420, 421
 гурити 298
 гуска, ген. мн. 239
 гоуцаѣѣ, граф. 532
 гоуѣѣ, граф. 529
 guša, етим. 246
 gušiti — guša 245
 *grt-: grtati 244
- да 186
 да га провапроваггаю, граф. 528
 давати — дајем, обл. 411, 412
 dav'te 161
 даждети 298
 даѣ, граф. 528
 Далмати, оном. 500
 Далматинци, оном. 500
 Далмација, оном. 500
 Дамир 556
 Даница 553
 Данчица 555
 Дарвин 556
 Дас': Да с (= да се) 461
 daska, dasci акц. 194, 199; даска, ген.
 мн. 239
 двадесет кућа (дваес кућа) акц. 471, 472
 двоје 329; двоје нас 332; двоје (троје,
 четверо, петеро) 331, 332, 333
 двоѣ, граф. 530
 дворови, -ова, -овима, акц. 411, 472
 девар < devir, етим. 233
 девер < devir, етим. 233
 девојка 608; ген. мн. 239
 deg- > дегдисати, етим. 235
 дегенек < degenek 235
- дед 608
 Деја, оном. 485
 дел 484, 486
 Дел, оном. 485
 держсе 161
 Деса 554
 Десац 554
 Десина 554
 Десимир 554
 Десислав 554
 деса, акц. 194, 199; dеса:decj, акц. 195
 дечији 622
 дизгин < dizgün, етим. 233
 Dick 557
 Дико, акц. 626
 дилум < dilim, етим. 232
 Динара, оном. 499
 диндара 499
 Диндари: Динара 500
 дирек < direk < diräk, етим. 234
 дјед 479
 дјеца 479
 длакаст, знач. 67
 Длга Орница, оном. 484
 Длге њиве, оном. 484
 Длги Угор, оном. 484
 Длибока Долина, оном. 484
 Длибока Падина, оном. 484
 Длибоквица, оном. 484
 Длибоки Дол, оном. 484
 Длибоки извор, оном. 484
 Длибоко Језеро, оном. 484
 дльшьнь 344
 до: деја 485
 добошарем 614
 Добра 553
 Добре, акц. 626
 dobre romagati 294
 Доброслав 554
 довукова 479
 догађај — собитие 384
 дог'де, граф. 531
 дозвоље 161
 Дојница, оном. 486
 дојћи, оном. 486
 Дојћи Вирови, оном. 486, 487
 докончиш 465
 Дол, оном. 486

- дол 484, 486, 487
 долија 230
 Долња Бања 484
 Долња Вада 484
 Долња Мала, оном. 484
 долњак > доњак 485
 долњац > доњац 485
 долњи 484
 Долорес 557
 Долчани, оном. 486
 долче 486; долчи 486
 долчић 486
 Doljane 169
 Домагој 554
 donezde mi, обл. 160, 165
 doneste 161
 Доња Гружа, оном. 513
 Доња Дрежница, оном. 513
 Доња Зета, оном. 513
 Доња Рама, оном. 513
 Доња Шума, оном. 486
 Доњо Грашиште, оном. 486
 допасти 303
 dorus me 161
 доратаст, знач. 71
 доскакати 302
 доспѣт 465
 достоиниѣ, стариѣ и др. 339
 dostojati (se) 184
 доѣи 303; доѣи, акц. 471, 472
 Доховска река, оном. 486
 Доховчани, оном. 486
 Дочани, оном. 486
 Дочанин, оном. 486
 доше 479
 Dravlje, оном. 522
 Драгава 555
 Драгин, акц. 471
 Драголин До, оном. 486
 Драгоња 555
 Драгослав 555
 Драгош 555
 драгун 192
 дрвенаст — древовидный — дрэва-
 падобны 69
 дрво, знач. 620
 Дрежница, оном. 513
 Дренови Деја, оном. 485
 držan biti 184; drži — drži ti ovo 165;
 drž ti 160; држ'те, држете се 161.
 drzman — dizman 266
 Дрина, оном. 515
 Дримитар < Demetrius 265
 Дробњак — Дробњац — Дробњако-
 вић 503
 druge, акц. 197
 drugovi: drugova, акц. 197
 družе care 56
 дрхтати: дрхтим, обл. 411
 дубок 484
 Дубрава, оном. 515
 Dubrovčanje 168
 дѣров'нице, граф. 533
 дѣровѣчки, дѣровѣчкога и др. 339
 дувати 302
 дуг 484
 дугме < dügme 235
 дудукати — дудучем, обл. 418
 dužan (дѣжънъ) 184, 185
 дуја, акц. 198
 дунђер < dulder, dülg'er 234
 дунст, фонет. 327
 Дурмиш < Durmiš 236
 дућан < dućan, dük'an, етим. 234
 душа, акц. и обл. 193, 194, 199, 237
 дѣд- граф. 530
 дѣло, граф. 530, 531; дѣла, граф. 530;
 дѣль, граф. 530
 дѣт'ца, граф. 530
 дѣвѣ, граф. 531
 ђ: уђанем, уђани, уђано 605; ђ: зј,
 фонет. 605; ђ: ј (госпођа: госпоја);
 608
 ђапи, фонет. 605
 ђаур < đavur, g'avur 234
 ђашати, ђати и др. 605
 ђаши, уђашим, уђасиво и сл. 605
 Ђашо: Јашо 605
 ђевојка 608
 ђеврек < đevrek, g'evrek 234
 ђед 608; ђедов, акц. 470
 ђезентија < g'ezinti, етим. 233
 ђејсија < dejsi, g'eysi етим. 234

ђелак, пор. и знач. 579, 580, 581;

ђелак — ђелац 587

ђен < dem < g'em 234

ђердан < derdan, g'erdan 234

ђидија < didi < g'idi 234

Ђико, акц. 626; Ђико, hip. od Ђikan 626

ђоз < g'öz < göz 231

Ђока: Ђоко, акц. 356, 628

ђувегија < g'üvegi, етим. 235

Ђуро — Ђура, обл. 403; Ђуро, Иво и сл., хип. и обл. 406

-ѝв/-ев 470

експерт, обл. 155

експрес, обл. 155

Елда 557

-ем: ножем 613

емар < ämir, етим. 233

емер < emir, етим. 233

емзек < emzik, етим. 233

емир < emir, етим. 233

епилог, обл. 155

ЕПИМИЕ 560

ЕПИПАНИЋ 560

ѐф 338

ерѝек < ercek, erk'ek, етим. 234

ЕСМЃ, ЭЗДАНИЃ 343

ехел < chil, етим. 233

ѝ, фонет. 607

жалост 478

жаром 614

жвакати — жвачем и др.: жватати — жваћем и др., обл. 409—415, 417—420

ждерем, гутам 263

жежара, знач. 113

желети 301; желимо, акц. 471

ЖЕЛ'ЌЗО, граф. 530

Желько — Желька, обл. 406

жена, ген. мн. 237, 240

жена 57; жена, жене, акц. 197, 199

živ' 161

жива бреса, етим. 266

Живан 555

живимо, акц. 471, 472

жив'јаху 479

живјена, живјене 479

жличаст — ЛОЖКООБРАЗНЫЙ — ЛЫЖКА-ПАДОбНЫ 69

жљебаст, знач. 67

жна сам 477

жнаге 477

жнам, жнаш 477

жудети 301; žudio jest diela 290

жупание 168

ЖОУЊЕ, граф. 530; [жoу]пѝ, граф. 529

жута саса, знач. 112

жутица (златић, жута искрица) знач. 113

з + j 608

за + акузатив 284, 285, 287

за вратима, акц. 471

Забожана, оном. 516

забрањивати — забрањујем, обл. 411

ЗАВ'ЌЪ, граф. 530

Загарач, оном. 503, 505, 508

Загреб 244

zagušiti, zagušim 245

zagušljiv 245

задерж'те 162

Задрим, оном. 516

Задунавље, оном. 517, 521

заиграти 302

ЗАКОНЪМЪ; граф. 528,

ЗАКОН'ЦЕ, граф. 530

ЗАКОН'Ъ, граф. 529

ЗАМАНИЦЪМЪ, граф. 528

zamolte, обл. 160

замукнути 298

ЗАМ'ЌРИМО 338

занеобриванио 478

Западна Босна, оном. 513

запасти 303

ЗАПОВ'ЌДЪ, ЗАПОВ'ЌДИЮ, граф. 529

заронити 298

zatvor'dete 165

защищава: заштиштава 461

Збиљски 464

Збишко 556

зов-: зове- 350

- звезда, ген. мн. 238, 239
 звектати — звекћем, обл. 412
 звиждати 300; звиждати — fischiare 418
 звиждук, знач. 418
 звиждукати, звиждучем, -ћем и др., обл. 407, 415—420
 звијукати — звијучам, обл. 418
 звонаст — колоколообразный — зво-
 нападбны 69
 Звонко, обл. 405
 здепаст, знач. 67
 здравље, акц. 470, 471
 зевсу: Зевсу 461
 зекун > зеко: зеленко 191
 зелен, 621
 zemlja, акц. 194, 199; ген. мн. 239
 Зета, оном. 509, 512, 513, 514, 521
 зех < zih, етим. 232
 зехер < zehir, етим. 233
 zima, акц. 196, 199
 зјапи: ђапи, разјапители: ражђапители 605;
 *зјапи, раззјапители > ражђапители 605
 Златан 553
 zlato: zlatu, акц. 195
 зло, граф. 535
 злосретни 479
 zmiја, zmiје, акц. 197—199
 змијаст — змеевидный — змеепадбны 69
 знѧмѣ 342
 знање 464, 621
 зов- зва 349
 зора 552
 Зора 552
 зрео, 622
 зрнаст — зрнат и сл., знач. 68
 зубаст — зубовидный — зубападбны 69
 зупчаст, знач. 67
 -l 612, 613; -i: сахати, сати 613, -i(ь):
 ствар, кост 237
 ја > ја 485
 -јан, суф. 522
 Ибар, оном. 511, 512
 Ivanoviće 169; Ivanoviće, Ivance и др. 168
 Ivanovce 169
 -ивати и авати: -ујем 412
 игала, ген. мн. 241
 igla, акц. 199; ген. мн. 239
 игласт, знач. 67; игласт — иглообраз-
 ный — иголкападбны 69
 игне < igne 235
 играти 302; играти шах 295
 igumene 168
 ид'те 161
 ижвакати — ижваћем 408
 izba, акц. 199
 извол'те 161
 izgnuti vinograd 244
 изгоуѣн, граф. 528
 издав'к, граф. 530
 издржаје 479
 изисти 479
 изјати 608
 изједна 607
 изједначити 607, 608
 измисли, акц. 470
 изун < izin, етим. 232
 -ик, суф. 190
 Ико 627
 Иле, акц. 627
 илум < ilim, етим. 232
 imati 183—186; имати + ак. 286
 именемъ: именов 461
 Имот (Имотско), оном. 516
 inostrance 168
 ирмек < itmik, етим. 233
 искати 301
 испогибали 479
 исправте 160
 испред мене, акц. 471
 испуња 464
 Источна Босна, оном. 513
 -йти/-ити 470
 -ići 170; иђах 478; ите 161
 ихъ: их 462
 -ица: двојица, тројица 331
 ишћем, кућиште и сл., фонет. 243
 ы: ви, ми, бити и сл., граф. 463
 -ый/-ий: почитаеми, прости Србин,
 граф. 463

- Јабланица, оном. 513
 јавкати 301
 јагма < уагма, етим. 235
 јагразаст, знач. 71
 Јадар, оном. 512
 Јадре — Andreas 554
 јајаст — яйцеобразный — яйкападобны 69
 јапити 607, 608
 јаребичаст, јастребаст и сл., знач. 71
 Јарослав 556
 јатаган < уатаган, етим. 235
 јаукати, рекц. 301; јаукати, звижду-
 кати и сл., знач. 418
 јеге < еге, етим. 235
 један: тај 330; један, акц. 471
 јединоплеменога 464
 једновјернога 464
 јездети 301
 jezika ne razume, синт. 291
 језичаст — языкообразный — языка-
 падобны 69
 јектати — јекџем, обл. 412; јектати,
 звектати, обл. 412
 Јеле, акц. 629
 Јеленко 553
 јертin, фонет. 562
 Јово — Јова, обл. 403
 огурт < уогурт, етим. 235
 Јока, Јоке, акц. 628, 629
 Јосип, фонет. 561
 Југославац 264
 јунак-о јунач-е, јунач-и 348; јунак-,
 јуначки, јунач-ина 348; јуначје 168
 Јура, Зура — Georgius 554
 Јурај (Јуре) 556
 Јуре, акц. 629
 јутрос, давно, синт. 436
- кабур < kabir, етим. 232
 кавга, ген. мн. 238, 239
 кад, синт. 541—549
 kádar < gādīr 232; кадар < kādīr 233
 kaž', kaž'te 159; каже, акц. 470
 казајућ, обл. 159
 казан, ген. мн. 239
 казати, разумети, чути + ак. 287
- казна, ген. мн. 238, 241
 канипы 560
 канџпинь 560
 кајсија 230
 какав, акц. 470
 калафа, обл. 239
 Калиште, оном. 443
 Кална, оном. 443
 калоуџеръ, граф. 528
 калуп < galip, етим. 232
 калфа, ген. мн. 238, 241
 камен, знач. 620
 Каона, оном. 443
 Капе, оном. 506
 капија 230
 каперџнаоуџъ : кафеџнаоуџъ 560
 Капичићи, оном. 506
 каскет, обл. 155
 Ката, акц. 628; Катарина (Ката, Кате,
 Каја) 556; Ката, Рина-Ката-рина 577;
 Кате, акц. 629
 катал < katil, етим. 233
 катул < katil, етим. 232
 кашаст — кашеобразный — кашапа-
 добны 69
 кена < gīna, етим. 232
 кестенаст, знач. 71
 кеџалина, граф. 528
 Кићо, акц. 628
 киштра, етим. 267
 клањати се = клањати 298, 299
 класаст — колосовидный — коласапа-
 добны 69
 Климин — Clemens 554
 клинаст — клиновидный — клинапа-
 добны 69
 клокотати — клокоће, обл. 418
 klupe, акц. 197
 клупчаст — клубокообразный — клуб-
 кападобны 69
 кљунаст — кљовообразный — джю-
 бападобны 69
 kmetiče 168
 книгџмъ, граф. 528; книгџ граф. 528;
 книзе граф. 530; книзџ, граф. 530
 -ко (Марко, Здравко, Жарко и др.) 405
 код мене, акц. 471
 кођа, фонет. 606

- коџи, 606—609
 коџе, граф. 528
 кожи, фонет. 606, 607
 кожун: кожа 191
 коза, козе, акц. 193, 194, 197, 199
 Козџак, Козџаком: Козак, Козјак 605
 Козјак — Козџак 608
 козји, фонет. 605, 606, 608; козји:
   коџи 605; козји: коџи, -а, -е 605
 кокија 230
 колевки-колевака, ген. мн. 241
 Колубара, оном. 507, 512
 колубаст — кольцеобразный — коль-
   цападобны 69
 Ком — Комови — Комани 503
 командијерах 479
 Комар, оном. 499
 Комарица, оном. 499
 Комендријаши, етим. 267
 komonika 220
 комфор — конфор, фонет. 327
 комшија 230
 конзерва, фонет. 326
 конзул, фонет. 326; конзул-консул,
   обл. 155
 конспирација, фонет. 326
 констатовати, фонет. 326
 коњ, знач. 620
 копамо, акц. 471
 коп-ач-ом, нос-ач-ом и сл. 617
 копитаст — копытообразный — капы-
   тападобны 69
 користити годишњи одмор, користити
   прилику 295
 Коса, Косе, акц. 628
 kosa, kose, акц. 196, 197
 Косијери, оном. 506
 koso, акц. 196
 кост, ген. мн. 240; kosti, акц. 195
 кочијашем 614
 Кочо, акц. 628
 коцуха 478
 кошем: кречом 614
 коштура 478
 крафта, граф. 528
 краиниџ, еклинџарџ 340
 kraj: крају, акц. 195
 kralie 168
 краљевати 301
 краста, ген. мн. 238
 krla — kibra, етим. 266
 крбун 192
 крвав, акц. 470
 кренути се = кренути 298
 кретати — крећем, обл. 407
 кретња, ген. мн. 239, 241
 кречем, кречом 614
 крзамак < gizamig, етим. 233; krza-
   mak — kizamik, етим. 266
 kizatma — kizartma, етим. 266
 krzilbaša — kizilbaša, етим. 266
 krzlaraga — kizlaragasi, етим. 266
 krzhluk — kizlik, етим. 266
 Криле, акц. 627; Криле, хип. од Кри-
   стофор, Кристо 627; Криле (Кристо-
   фор), акц. 629
 кристаласт — кристалловидный —
   крышталепадобны 69
 krluč — kilič, етим. 266
 крљуштаст, знач. 67
 kṛma — kiṛna, етим. 266
 kṛna — kṛna, етим. 266
 крндельом 614
 крошњаст-крошњат 68
 kṛsmat, kismet, етим. 266
 крстаст — крastoобразный — крџжа-
   падобны 70
 кругом 465
 Крупа, оном. 524
 крушка, ген. мн. 239
 Кгса, акц. 627
 kṛṣṭa, акц. 199
 kṛška — kiṣla, етим. 266
 коүде, граф. 531; коүдџ, граф. 530
 Кудъ: Куд 462
 куџ 478
 Кук планина, оном. 504
 коүке, граф. 528; коүкџи, граф. 528,
   535; коүкџаџ, граф. 528, коүкџи,
   граф. 528, коүкџо, граф. 528
 кулатаст, знач. 71
 кумбуру 478
 кунст, фонет. 327
 курте, обл. 160
 курс, обл. 155
 куртулиш < kurtuliš 236

куџи 479; куџега 479
 куџа, знач. 620; куџа: куџни: куџити,
 знач. 616; куџама, акц. 470, 471
 куџни 622
 Куч-Кучи 503; Кучи-Кучково-Кучево,
 -Кучајна-Кучин - Кучиџи, - Кучина -
 -Кучиште-Кучице-Кучиловина, оном.
 504
 *кџџе/кџџџ, граф. 531; *кџџе/кџџџ-
 -гџџе, граф. 530
 кџџ, граф. 528

л > о: виш 339; л > ѓ > ој: дојчи 486
 Лав 552
 лав 552
 лагати 300
 лаџи 612
 Лаз, оном. 505
 Лазенда 267
 Лазо, акц. 628
 лаџа, ген. мн. 238, 239
 Лашва, оном. 511
 леденый: ледени 462
 ледина, акц. 199
 леџа (џак и сл.) фонет. 232
 лежеџи, трчеџи, клечеџи, идеџи, обл.
 268
 Лепа 557
 Лепеница, оном. 512, 515
 Лепка 555
 лепота, 621
 лестваст, знач. 67
 леџи 298
 лехем < lehīm, етим. 233
 Ливадиџ, оном. 491
 Ливно, оном. 516
 -лија 230
 лира, акц. 196
 Липо, Липа, оном. 355, 356
 Ličč 259
 ловити 303
 Ловџен, оном. 502
 ložiti 145
 локва, ген. мн. 237
 Лом, оном. 514
 лопата, обл. 612
 лопта, ген. мн. 237, 238, 241

Лудвиг 556
 Лука, оном. 516
 лџкаџкиџ 338
 лџкаџкиџу 338
 Луџија (Луџа) 556
 лучем 614
 лџпо 338
 лџт 338

Љиљана 553
 Љубица 555
 љубичаст, знач. 71
 љувџџ, граф. 532
 љувџџно 339, 342
 Људевит 556
 ljudi (< ljudje) 169

маџрџџ 341
 маџиниџџ, граф. 528
 маџга, акц. 194
 маџки-маџака, ген. мн. 241
 маџмунаџ — обезьяноподобный — мал-
 пападобны 70
 маџинално 478
 Маџсо, акц. 628
 маџтеп < маџтер < māktār, етим. 234
 мале, акц. 629
 Малеш, оном. 496, 497
 Малешевина, оном. 496
 Малешевиџ, оном. 496, 497
 Малешевево, оном. 496
 Малешевци, оном. 496
 Мало Маловево, оном. 496
 Малован, оном. 496
 Маловиште, оном. 496
 Малониџиџи, оном. 493
 Малониџиџ, оном. 497
 Малоџиште, оном. 496
 Малџиџа, оном. 496
 Malunat — Malonska 497
 Малџа (*Малџиџа), оном. 496
 Маџен, оном. 496
 Маџковиџ, оном. 497
 Мара, Маре, акц. 628, 629
 Марија (Мара, Маре, Мариџа) 555, 566

- Марио 557
 мариџ клеџова 560
 Мартин — Martimus 554
 маршина — машина 266
 masla, акц. 199
 маслинаст, знач. 71
 Мате 557
 Матија (Мате) 556
 Мато, акц. 628
 mahunica 214
 Мацура, оном. 497
 Мачков брег, оном. 496
 Мачков камен, оном. 496
 МЕГЕ, МЕГОУ, МЕГЮ, граф. 528
 медаст, знач. 71
 медун 191
 меџа, medi, акц. 194 199
 Међумурје оном. 517, 521
 Мелис 556
 менђуша < menduš, meng'uš, етим. 234
 мене, акц. 471
 менза, фонет. 326
 мензул < menzil, етим. 232
 мени (мене) обл. 60
 mesec: meseci, акц. 195
 месо: mesi, акц. 195
 метати — мећем, обл. 407
 метежем, метежом 614
 metla, акц. 199
 метнујо 479
 метод(а), обл. 155, 157
 МЕТОХІЕ, граф. 528
 Мечи Деја, оном. 485
 Мечо Рамниште, оном. 482
 милистар, милистри 478
 Милица 557
 милос 478
 милост, радост 268, 478
 Милошев Деја, оном. 485
 Милошем 614
 Милун < Мило 191
 Миль < Милосав 354
 минујо 479
 -мир 554
 мира чинити 291
 Мирко-Мирко, акц. и обл. 403, 406
 Миро/Мира, обл. 405
 Мирослав 554
 misliti život, МИСЛИТИ МИСЛИ, МИСЛИТИ
 нешто 283, 284
 miti 183
 Мића: Мићо, акц. 356
 Мићуновић, граф. 465
 мишле 477
 мјеста 479
 Млава, оном. 512, 513
 Млада, оном. 513
 младост 617, 621
 млечаст, знач., 71
 мљаскати 420
 могак 478
 могао се поуздати, знач., 428
 Молат 494
 молба, (молаба, молби) ген. мн. 237,
 238, 239, 241; molbe, акц. 197
 Молвран, оном. 497
 Мољане, оном. 497
 Мољсвић, оном. 497
 Мољковац, оном. 497
 Момче-горње, оном. 505
 Момче-доње, оном. 505
 монсунски, фонет. 327
 Морава, оном. 512, 514, 524
 Моравац-Моравци/Поморавци 508
 Моравица, оном. 513
 morati 182, 183, 184, 186, 188; morati
 — ne smeti (smjeti) = чеш. muset
 — nesmět 181; mora (er muss) 181;
 morah 186 morem > moram 186
 Морача, оном. 507, 513, 515
 Москва, оном. 514, 524
 моћи 184, 185, 186; moći, smeti (smje-
 ti) ne morati = чеш. moci, smět,
 nemuset 181
 mohunica 241
 mрав, акц. 196
 мрежаст, знач. 67
 мрколаст, црнкаст, знач. 70
 му: Му 461
 мубарек < mübārek < mübārāk, етим.
 234
 мува, акц. 199
 мућа 194; muha, čela и др.: muhu,
 čelu и др., акц. 196
 мџдрић 338

мѣроп'хѡмь, граф. 528, 532; мѣ-
роп'хѡмь, граф. 532
-мѣс-, граф. 531
мѣх-, граф. 531

-н-, -ен-, -ов-, -ев-, -ист- 71
на врата, акц. 471, 472
па kokoši, акц. 196
па mравu, акц. 196
на ње стоку 479
на освић 478
на пјат 479
на теѣ 338
навратили 342
на[гѣ], граф. 528; нагѣ, граф. 528
Нада 552
нада 552
надаст, знач. 71
Надибар, оном. 516
наездни, граф. 528
Накучани, оном. 504
наѣкѡ, паѣмѣтнику 339
наѡегох 478
написати 300
направѣ, граф. 533
напрѣда 338
напрѣда, граф. 530, 531
наранчаст, знач. 71
наредаба, обл. 612; наредба, акц. 470
нарећи + ак. 286
нарикати 301
нарицати 301
narod, ruk, обл. 393; narod savetovati
294
нарѡчили 342
[на]силѣ да моу нѣсѣ ѡтпирати, граф.
529
паѡве, акц. 197
начало 6
нашиѣ 338
не 338
ne brin'se 161
ne znaju klina 291
не могак 478
ne mora (er muss nicht) 181
ne sme (er darf nicht) 181

не хѣе 478
Невесиње, оном. 516
него да / но да 310
него / но што 313
него што 314
него што / но што 310
неговор'те 161
Неда 556
Неделько 555
нека књига 334
неки испит 334
некућ 478
необривани 478
неправда, ген. мн. 238; неправда, 239
Неретва, оном. 512, 514, 521
Нерет(в)љани, оном. 500
nesi, nesite, da nesemo 164
нецу kazat, обл. 159
нечесов 477; нечесове 477, нечесовијех
477, нечесову 477, нечесовијем 477
нѣсѣ 338
нѣцю, зацѣ 338, 340
нигдѣ 461; нигдѣ: нигѣе 461
Ника, Анта и сл., обл. и акц. 406;
Ника: Нико, акц. 356
Нико, акц. 628
(Ни)коленда 267
Нишлија — Нишавац — Нишевљанин
508
Нишко Поморавље, оном. 519
нов, -а, -о, акц. 471, 472
Нови 617
noga (noge, nozi, nogu, nogo) акц. 193—
—196, 199, 200
nos' glavu, обл. 159
posu, акц. 195
нужда, ген. мн. 238
-нѡти/-нѡти, 470
неф'псехѣ, граф. 532
нѣ, граф. 530
нѣсѣ граф. 530
нѣ(сѣ), граф. 530, 531
нѣсоу, граф. 530

њ > ѣ 486
njega saznati 283

његов, акц. 470
 Његош/Њѣгош 464
 Његуш — Његуши 503
 њеки 479
 њеколико 479
 њешто 479
 њима 464
 њиме: Њиме 461
 њихном 478
 њѣговога: Њѣговога 461
 њѣгъ: њѣг 461

о + локатив 284, 285
 о мени, акц. 471
 о > ој 486
 оба (-е, -а) 329—331
 Обед 442
 обеда, оном. 440
 Obedianin, оном. 440
 Обида, оном. 441
 Обидин, оном. 441, 442
 Обидице, оном. 441
 облакови 614
 обладати 301
 обрива 478
 обривана 478
 обриват 478
 обрнух 478
 обруча, акц. 470
 Обѣдъ 440
 -ов/-ев- 613, 614; -ѡв/-ов 470
 ова 330
 овицијерах 479
 овца, акц. 194; ген. мн. 239
 Огњен 553
 Огњеслав 556
 одъ давногъ: отдавног 461
 од мене, акц. 471
 одити 479
 одлазак 621
 одлучити 300
 одма 478
 однос — отношение 384
 ој < ѡ: дојче 486
 ојдоше 479
 окаст, знач. 67
 окини 478

оклагија < oklagi, етим. 235
 окренух се 478
 олди < oldi, oldu 236
 Олег 556
 олимпa: Олимпa 461
 -ом, обл. 617; -ом/-ем 613; -ом (но-
 жом, каишом, бичом, оцом) 614
 ондолен 479
 ордананс, фонет. 326
 ос. акц. 196
 оса, ose, акц. 194, 197; osa, čela:
 osu, čelu, акц. 196
 osvestiti 120
 Osip, фонет. 562
 os(j)ecati (se) 119
 осовински — osovjski, фонет. 326
 оспра, акц. 199
 остан' се 161
 осушен 622
 от-а-ц, пет-а-к 9
 otvor' 161
 Отмана: Османа 461
 отмортесе 161
 отолен 479
 официјери 479
 оцеве 478
 очев, акц. 470
 очигледни, акц. 630
 ѡ ѡтѡце[хъ] и нер'псе^х, граф. 529
 ѡ теѡ 338, 339
 ѡ оумѡѡни, граф. 530
 ѡвнчаю 343
 ѡвразѡмъ, граф. 528
 ѡвранѡмъ, томѡи и др. 339
 ѡвѡѡт-, граф. 531; ѡвѡѡте граф. 530
 ѡвѡѡ, граф. 530
 ѡвѡѡд-, граф. 531
 ѡвѡѡс-, граф. 531; ѡвѡѡси, граф. 529;
 ѡвѡѡсе граф. 529
 ѡвѡѡѡзи, граф. 531
 ѡ . . . маѡѡѡ 338
 ѡнѡѡѡзи, граф. 530
 ѡнѡѡѡѡзи, граф. 531
 ѡповѡѡд-: ѡповѡѡѡ, граф. 531
 ѡп'соуѡѡ, граф. 528
 ѡпѡѡѡѡѡ, граф. 530; ѡпѡѡѡѡѡѡ, граф. 532
 ѡсѡѡѡѡѡѡ граф. 530

вслѣпе, граф. 530; ослѣп[и], граф. 530
 всоуждение, граф. 528
 ђдѣленъ, граф. 530
 отправете 161
 отправете 161
 отроцехъ, граф. 532
 штьскк-: шсекоу, граф. 531

п: ф 559
 Пајо, акц. 628
 палачинака, обл. 612
 пандуром 614
 панујо 479
 параскевыги 560
 парискѣ 560; парискѣ, парискѣци 560
 пас, знач. 620
 пасаст, појасаст и сл. 70
 пасуљ, фонет. 561; пасуљ: phaselus:
 φασηλος 563
 пев- 617
 певати 300
 певач (пев-ач-ом) 617
 певе, акц. 629
 пегаст, знач. 71
 пек-: пец- 351
 Пек-оа 348
 пепеляст, знач. 71
 Пера (Рада и сл.) акц. 356; Пера:
 Перо, акц. 356
 Перо, обл. 402; Перо, акц. 628; Пе-
 ро, Јово и сл. 356
 Перун 214
 перуника 213
 песма, ген. мн. 239
 пећина, пећ и сл., фонет. 219
 пец-и 348
 печатиш^м, граф. 528
 Печ-е-и 348
 печемо, акц. 471
 Пива, оном. 512, 515
 Pil + jo > Pilj 354; Пил. Пилип, оном.
 355
 пилатъ 560
 Пилетић, фонет. 562
 Пилип, оном. 354, 355; Pilip, фонет.
 561; Пилип прм, фонет. 561; Pili-
 ра, фонет. 561

Pilipac, фонет. 561
 Pilipaš, фонет. 561
 Pilipašić, фонет. 561
 Пилипенда 267, 561
 Pilipić, фонет. 561
 Pilipović, фонет. 561, 562
 пилипъ 560; пилипъ, пилипа 561
 пилиф 560
 pilozorija 561
 pilusor, фонет. 561
 Пилъ, 353, 354, 355
 Пиља, оном. 353
 Пиљагић, оном. 353
 Пиљак, оном. 353
 Пиљаков, оном. 353
 Пиљаковић, оном. 353
 Пиље, оном. 353
 Пиљев двор, оном. 353
 Пиљев до, оном. 353
 Пиљева главица, оном. 353
 Пиљевић, оном. 353
 Пиљжани, оном. 353
 Пиљеј, оном. 353
 Пиљић, оном. 353
 Пиљковача, оном. 353
 Пиљковица, оном. 353
 Пиљо, оном. 353
 Пиљот, оном. 353
 Пиљурица, оном. 353
 Пиљуш, оном. 355
 Пипер-Пипери 503
 пипун 192
 Пироћанац, оном. 508
 писали, покланамо се и др. 341
 писао сам, писала сам 621
 писати писмо 283
 писац 621
 пискати: пискам, обл. 412
 пискати: пиштим 412
 питају, акц. 470, 472
 питак 478
 pitam zakona 290
 пити: питак: пиће, знач. 616
 пише, акц. 370; пишем, пишемо 621
 пиштати — пиштим, обл. 412
 пишурма < piširme, етим. 232
 пјан 479
 пјевање 479

- пјесмарицу 479
 пјесну 479
 плав 621
 плакају, граф. 528
 плакати, гл. род 301; плакати: плачем,
 обл. 407;
 плакѣ, плакѣю, граф. 528
 пламом 465
 Плана < * fl(a)er 562; Плана, Плане,
 акц. 627; Plana, Хір. od Planinka 627
 плаћати, гл. род 301
 Плаха, оном. 516
 плачљив 622
 племенитиѣ 339
 племенски, фонет. 326
 пливати, гл. род 301
 Пловдив — плѣпѣднѣъ — Pulpudeva <
 Φιλίπποπολις 563
 плосан 190
 плоска 190
 плоскум 190
 плочаст, знач. 67
 плѣн, - плѣн-, граф. 531
 плакѣю, граф. 528
 плаце 479
 плацом 479
 по вашиѣ 338; по вашиѣ 338
 по никше 338
 по поѣтенеѣ 338
 побјежи 479
 *Побосње, оном. 515, 521
 Повардарје, оном. 520, 524
 Повелѣка, граф. 530
 *Поврбасје, оном. 515, 521
 повѣде, граф. 532
 повѣлека, граф. 531, 532
 повѣлею, граф. 531, 532
 погази, акц. 470
 поглени 478, 479
 погѣте 160
 Подбуковица, оном. 505
 Подбусак, оном. 517
 Подвележ, оном. 517
 Подвележје, оном. 517
 Подгор, оном. 505
 Подгрмеч, оном. 517
 Подибар, оном. 516
 Подком, оном. 505
 Подкопаоник, оном. 516
 Подљесковац, оном. 516
 podobati (se) 184
 Подравина, оном. 507, 520
 Подравље, оном. 507, 517
 Подрадуловац, оном. 516
 подражавати, гл. род 301
 Подримље, оном. 517
 Подриње, оном. 518, 521; Подриње::
 Посавина 507; Подриньо 517
 Подрѣню 517
 Подунавље, оном. 518
 роѣ 161; роѣх 478
 роѣли nedragostъ 283
 *Позеће, оном. 515, 521
 Познан 555
 позовѣ, граф. 532
 појати 608
 рој'мо, ројте 161
 покој 464
 покорнѣйшиѣ 463
 Покупље, оном. 519
 Полимље, оном. 518
 полисали би 478
 положај — положение 384
 полоуѣръца, граф. 529
 польски 622
 помагати, гл. род 297, 301
 померати, гл. род 299
 помишлите 477
 помозте ни 161
 Поморавин, оном. 519; Поморавље,
 оном. 517, 519, 521, 524
 Поморачје, оном. 521
 Поморишац, оном. 508
 Помурје, оном. 519
 Понеретвље, оном. 515, 521
 понесмо 161; poneste 164; poneste, ро-
 nesi — pones ga 164, 165
 Пониनावље, оном. 519
 пороте, граф. 530; порот'ѣ, граф. 529
 порѣчили 342, 343
 Посавац (Подунавац и др.) 508
 Посавина, оном. 517, 520, 522, 524;
 Посавина: Подунавље 507
 Posavje, оном. 522

- Посавље, оном. 518, 519, 520
 поставѣ, граф. 532
 postelje ne pozna 291
 Потарје, оном. 520
 потећи, гл. род 302
 Потисје, оном. 520
 Потком, оном. 517
 Поткопаоник, оном. 517
 Потпећ, оном. 505
 Потпиштет, оном. 516
 потрѣк-, граф. 531
 поћ 161; поћь 161; поћте 161
 Поуње, оном. 520
 rosulica (< fasol): поцелица 562
 почети, почни и сл., фонет. 219; по-
 чета, акц. 471, 472
 почитатељ 464
 поЧтеиЮ 340
 пошљедном, пошљедње, пошљедњи 477
 правителствујућег 464
 prag: pragu, акц. 195
 Прага, оном. 505
 Прањић, фонет. 562
 Рганјо, фонет. 561
 прашити, гл. род 298
 +
 прѣдѣдоше 338
 пред вратима, акц. 471, 472
 прео 478
 престолом 465
 претати — прећем, обл. 407
 претенаст, знач. 67
 претња, ген. мн. 241
 пржити 190
 пржун 190
 пріатељ-, поклоненіе 341; пріатељи 340
 приповетка, ген. мн. 239
 prigovijedajući krštenje 283
 притака, ген. мн. 241
 причати, гл. род 300
 пришњијевам 477
 Приштивци, оном. 508
 пробјесну 479
 проблем 157; проблем(а), обл. 155
 пробрудити, разбрудити 265
 продала, акц. 471, 472
 прожватати, прожваћем 408
 проз 478
 прозором 614
 прољетња 479
 просинац 388
 просити, гл. род 301
 прото — прота, обл. 403
 прошли 622
 прстењ 478
 пршљенаст, знач. 67
 прѣк-, граф. 531, 532
 прѣкге, граф. 528
 прѣкда, граф. 530
 прѣкдъ, граф. 531
 прѣкдѣлк, граф. 529, 530
 прѣкће : прѣкге, граф. 531
 прѣкѣль, граф. 528
 прѣкзъ, граф. 530, 531
 прѣслоуша, прѣслоушаѣ, граф. 530
 прѣславшници, граф. 530
 прѣкти, граф. 530
 пустају, акц. 470, 471
 пустинье 464
 путовати, гл. род 301, 303
 путови, -ова, -овима, акц. 471
 [поу҃то]ѣѣ, граф. 533
 путем, акц. 471
 пухором 614
 рѣе, акц. 197
 Рчиња, оном. 514, 524
 -р/-ер/-ир /-ор 614
 Равна, оном. 482
 Равна Бања, оном. 482
 Равна Река, оном. 482
 Равна Шиба, оном. 482
 Равнапад, оном. 482
 Равне Баре, оном. 482
 Равни Деја, оном. 486
 Равни Дел, оном. 486; Равни Дел
 (Деја, Део), оном. 482
 Равни До, оном. 486
 Равни Орници, оном. 482
 Равниште, оном. 482, 483
 Равно Борје, оном. 483
 Равнобањска Река, оном. 483
 Равнога Дела, оном. 483
 Равноделски Поток, оном. 483
 Равноме Делу, оном. 483
 Равњак, оном. 483

- Рада: Раде, акц. 356
 Раде 555, 629
 радња, ген. мн. 238
 Радовиште, оном. 496
 Радослав 555
 Радош 555
 Рађ < Радисав 354
 ражђапити, фонет. 605, 607, 608; раж-
   ђапим 607
 разажнам 477
 разѣѣ, граф. 529, 531
 разђапити, фонет. 606, 607, 608; раз-
   ђапио 606; разђапим 607; разђапило
   606
 разјапити, фонет. 606, 607, 608
 Размуће (< *mon(t)-) 505
 разѣмѣно, разѣмѣ, разѣмѣсмѣ 338, 341
 Рама, оном. 511, 512, 513, 515
 Рамна Бања, оном. 482
 Рамна Падина, оном. 482
 Рамна Река, оном. 482
 Рамна Шума, оном. 482
 Рамни Деја, оном. 482
 Рамни Дел, Део (Дол), оном. 482, 484
 Рамни Шиб, оном. 482
 Рамно Бучје, оном. 482, 483
 Рамњак, оном. 482, 483
 гапа, акц. 195
 Рас, оном. 510
 Расијом, оном. 510
 Расина, оном. 507, 511
 растворити 607
 рат — рад 351
 Ратко 555
 рачун 192
 Рашанин, оном. 510
 Рашка, оном. 509, 510, 521
 гда, акц. 199
 регби 479
 Реза, Тера — Тереза 557
 резак 622
 рекби 479
 Рене 557
 Ресава, оном. 507, 511, 521
 рескаст, знач. 67
 реум < rehīn, етим. 232
 rec' 161, 163; recte/recite 159, 163;
   реците 161
 решетаст, знач. 67
 Ribare 169
 ribari (< rybare) 169
 ribu lažu 294
 Рија, Маја — Марија 557
 ријеч (сијечем, човик) фонет. 203
 Рикардо 557
 Рико, Фреди — Фредерико 557
 риласт, знач. 67
 Роберто 557
 Рожалија 555
 росити, гл. род 298
 Ружа 552
 ружа 552; ружи 612
 Ружица 553, 557
 рук-: руч- 349
 тука, гуси, акц. 194, 195, 199
 рунски, фонет. 326
 Русија 464
 Руссима: Русима 461
 рухо — руво 388
 роуце, роуце, граф. 530
 рушпа, ген. мн. 238
 роуци 338; роуца, граф. 531
 сабаља, сачама, ген. мн. 238
 сав 330
 Сав + џан = Сављан 522
 саветовати, гл. род 300
 Сава: Саво, акц. 356
 Савка 557
 Savlje, оном. 522
 савршиш 465
 saditi 145
 sadu, акц. 195
 сажватати, сажвакати, сажватао 408
 сазнати истину, сазнати Исуса 283
 сакагија < sakagi, етим. 235
 сакалудаст, знач. 66
 Салко—Салка—Салке, обл. 404—406
   406
 сан-о: сөн-а 350
 сандук < sandig, етим. 232
 Сарматско: Сармацко 461
 сат 613
 сахат 613
 свадби, ген. мн. 238

- свака девојка 334
сваки 329
свакѡ, всакон, всакѡ 340
svasti: акц. 197
сватови: зечеви, ножеви, крајеви, ар-
њевѡ 614
све троје, четверо 330
све четири ноге 331
свекрва, ген. мн. 237
свѣѣ 339
светао 621
Светомир 553
свечеса 477
свијема Бјелопавлићима 464
svima, акц. 199
svinja, svinje, акц. 194, 197, 199
свирати, гл. род 302; свирати клавир
295
своѡ, граф. 528
своијем 464
своиѡмь дрѡжавоѡмь, граф. 528
сврбети, гл. род 303
свршити, гл. род 299
свуђ 478
свѣдок- граф. 531; свѣдоци 338
славѣ 338
сеанса, фонет. 326
себар сребар 267
Севојна, оном. 505
сѣдѣѣ, тѣдан и др. 339
сека 557
сека 557
секин, акц. 471
секуна < сека 191
секунада, обл. 612
селе, акц. 629
сѣле, граф. 530
селити се = селити, гл. род 298
сѣлѣ, [сѣ]лѣхѣ, граф. 529
сензација, фонет. 326
сести, гл. род 298
sestra, акц. 199; sestre, акц. 197
сѣд-, граф. 531
сиегази, граф. 528
sijec'te 161
силѣ, силѣ, граф. 530
синија, пор. 230
sinovi (≤ synove) 169
синтеза 157; синтез(а), обл. 155
синхронизација, фонет. 327
синфонија, симфонија, фонет. 327
сипак 622
sirk'e, sirće > сирѣе, етим. 234
sirota, акц. 199
система 157
sjerota, акц. 199
сјети, акц. 470
скакати: скачем, обл. 407; скачте 161
Skin' oгуђе, обл. 159
скинујо 479
скупјати 479
-слав 554
славити, гл. род 303
слад-ак 191
сладун 191
slezena, акц. 199
слеменаст, знач. 66
slepota, акц. 199
Слива, оном. 484
Сливѡак, оном. 484
Сливче, оном. 484
Сливовица, оном. 484
Slijed' ме 161
сѣнѣѡ 344
сломјених 479
sluga, sluge, акц. 194, 197, 199
служити, гл. род 300
слутѣа, ген. мн. 238, 241
случају 464
слушати, гл. род 301; слушати звоња-
ву 283; slušati svaku nedelju 288
слѣд-, граф. 531
сметати, гл. род 301
smeti (ne smeti) 184; sme (er darf) 181
сметѣа, ген. мн. 237, 239, 241
Смиља 553
смоква, смокава, ген. мн. 237, 241
smola, акц. 194, 199
смртном руком 465
снаѣа, акц. 199; снаѣ, акц. 197
сноплѣе, акц. 470, 472
снужем, акц. 470, 472
Совјетка 556
соган < sogan, етим. 235
soja, акц. 199

солунски, фонет. 327
 спарен 622
 спужваст, сунђераст, знач. 67
 Спужићи, оном. 506
 Србенда 267
 сребар — себар 264
 сребрно 617
 sredi, акц. 194
 Средња Рама, оном. 513
 Сретна 553
 Срећко 553
 Срећна 553
 srklet — siklet, етим. 266
 srne, акц. 197
 срски 478
 srdžada — sečada, етим. 266
 с'селомъ, граф. 528
 стално увијек 436
 Стана, акц. 628; Стане, акц. 629
 станте 161
 старјешинама 464
 стар'ци, граф. 535
 старѣнига, граф. 530
 stvarī, акц. 195
 стела, постела 263
 стена, ген. мн. 240
 Стеѣпан, Степан, фонет. 561, 562
 Степановић, фонет. 562
 Stipan, фонет. 562
 Stipe, фонет. 562
 стићу те 479
 Стјепан, фонет. 562
 Стјепановић, фонет. 562
 Стојан 555
 Стојвук 555
 стѣна, швоган и др. 341
 stopa, акц. 199
 strana, strane, stranu, акц. 193, 199
 страшљив 622
 Стрезивој 554
 Стрезимир 554
 стремеж 383
 strilu/strilu: strile, акц. 197
 Студеница, оном. 511
 судити, гл. род 301
 suza, акц. 199; suze, акц. 197
 сумњати, гл. род 298
 сумпораст и сл., знач. 68

сунђер < sūnder, sūng'er, етим. 234;
 сунђером 614
 сунђија 230
 сунце, акц. 470, 471
 сунчаница 553
 суркаст, знач. 71
 соудѣ, граф. 530
 соуднѣ, граф. 528
 соудинѣ, граф. 530
 соудиншмъ, граф. 528
 сѣна, граф. 530
 сѣно-, граф. 531
 сѣворѣ, граф. 530
 сѣгрѣшениѣ, граф. 530
 сѣврѣшени 342

т: ѣ (летно: леѣла и сл.) 609
 та 73
 тавницу 479
 таѣе 73
 тајна, ген. мн. 238
 таласав 614
 таласеви 614
 тале (тата), акц. 629
 талум < talim, етим. 232
 Тага, оном. 492
 tage 73
 Татјана 556
 ташта, ген. мн. 238
 твои: Твои 461
 тѣ 73
 те две, тих осам, те три 330
 те — ter(e) 73
 tegelti > тегелтија, етим. 235
 текун 189, 190
 telo: telu, акц. 195
 терлуке < terlik, етим. 232
 теѣк, граф. 532
 теѣи — течем 190; tec'te 161
 техлуке < tehlike, етим. 232
 Тибужде, оном. 491
 Тимочиште, оном. 517
 Тихаљина, оном. 513
 tlač'te 161
 *tō, to 73
 то вече 282
 тобож 478

- тобош 478
тои, **швоган**, **томши** и др. 340
 Топлица, оном. 507, 511, 513, 515
 Топлица Милаң, оном. 507
 Топличани, оном. 507
 топук < **торуq**, етим. 231
 торба, обл. и акц. 199, 241
 točiti 145
 trava, акц. 193, 197
 тражити, гл. род 301
трапезѣ, граф. 529
 трбушаст, знач. 66
 treba 187; treba da sačekaš i dr. 182;
 treba mi (ti, mu itd.) sačekati 182;
 treba sačekati (da se sačeka) 182, 187;
 trebati: trebam (trebaš itd.) sačekati
 (da sačekam (да сачекаш итд.) 182,
 183, 184; требати (требовати) 182,
 187
 Требижат, оном. 513
 тресем, тресемо, тресен, -а, -о, акц.
 470, 471, 472
 Трештеник, оном. 505
 tribi (triba) je triбује 187
 Трикорнати, оном. 498
 Трипо, фонет. 561
 Триповић, фонет. 561
 Триповче, фонет. 561
 Трипо, фонет. 561
 Трипун-дан, фонет. 562
 Трипуновић, фонет. 561
 троје 329, 330
 троном 465
 Трпимир 554
 Трпун, фонет. 561
 Труда, Герда — Гертруда 557
 трчати, гл. род 302
 трѣбује 187
трѣговѣхъ, граф. 529
 tu 73
 [тоу]гѣ, граф. 528
тоуґон, граф. 529
тоуґе, граф. 531
 тужба, ген. мн. 239, 241
 тужити, гл. род 301
 Турија, оном. 498
 Туро, акц. 628
 турпија 230
 Турци, акц. 470, 471
тѣмзи, граф. 529
тъм'ница, граф. 535
 Тъ: ти 462
ѣале (ѣаѣа), акц. 629
ѣах 478
ѣевап < **čevap**, **k'evap**, етим. 234
ѣејиф, **ѣеф** < **čeyif**, **k'eyif**, етим. 234
ѣелави, **ѣелавим**, акц. 470
ѣесам < **kesim**, етим. 233
ѣибур < **k'ibir**, етим. 232
ѣилим < **čilim**, **k'ilim**, етим. 234
ѣор < **k'ör** — **kör**, етим. 231
ѣор < **čör**, **k'ör**, етим. 234
ѣосав < **k'öse** < **kösa**, етим. 231
ѣотија, пор. 230
ѣубаст, знач. 67
čuk, **čuki**, акц. 196
ѣумез < **čumes**, **k'umes**, етим. 234
ѣурака, ген. мн. 241
ѣуприја 230
ѣурсија 230
ѣускија 230
ѣ дѣроѣникѣ, **ѣ царигр'адѣ** 340
оу крагы, граф. 528
 у месу, акц. 471, 472
 u redu 211
ѣ теx 338
ѣ царигр'адѣ 342
оувиѣ, граф. 528
 увели, 622
 угасити, гл. род 299
 Угрин До, оном. 486
оуґавѣ, граф. 532
 уѣа, фонет. 606
 уѣаг (узјаг) 605
 уѣајивати, фонет. 606
 уѣати (уѣо, уѣаха, уѣаћу, узјаћу и сл.):
 узјахати, фонет. 605—609
 уѣахати, уѣаши, уѣахала, уѣахаше, фо-
 нет. 605, 606
 уѣашати, уѣашем (узјашем), уѣаши 605,
 606

Ф: П 559
 факат 158
 фараסקевѣдню 560
 Feru 557
 фијукати — фијучем, обл. 418, 419
 фикир < fikîr, етим. 233
 филаать, филиата и др. 560
 Филип, фонет. 562 Филип, Philippus,
 Φίλιππος 560
 филипъ 560
 филипа : Φίλιππου 560
 Филић, фонет. 562; Филић: Пилић
 562
 филифъ 560
 филм, обл. 155
 филосопа 560
 филцан (хоцѣница и сл.) фонет. 225
 Фиља, фонет. 562
 флирт, обл. 155
 формат, обл. 155

хатар < hatır, етим. 233
хвалѣ 342
хибрид, обл. 156
хильаду 102
хитро 90
хладно 104, 105
хѣтѣшѣ, граф. 528, 530
хлѣб, крух, синт. 388
хотѣ-: хотѣныи, граф. 531
хора је 103, 105
храбро 90
хукати — хучем, обл. 419
хунски, фонет. 326

Digitized by Google

- чакаља, морф. 612
 чакар < čagīr, етим. 233
 Чево — Чевљани, оном. 503
 чекати 301
 čela, čele, акц. 194, 197, 199
 Чемериџи, оном. 495
 чеса 477
 чесове 477
 четрнаест 478
 чешљаст, знач. 67
 чиле (чилаш), акц. 629
 чинија 230; чинија < čini, етим. 232
 чинте 161
 činte/činite 159
 чинь 161
 чие, граф. 528
 Чобо, акц. 627
 чубраст, знач. 66
 Чубро, акц. 627, 629
 /ч/оуе, граф. 528
 чуем, акц. 470, 472
 čuhnuti 118
 čuhtati 118
 чьсти, сѣт и др. 339
 чигерица < ġiger, етим. 238
 ција 230
 -ција, -лија 235
 цомбаст, знач. 68
 чѣ, фонет. 607
 шанса, фонет. 326
 Шаранићи, оном. 506
 Шар-Планина, оном. 491
 шаруљаст, знач. 67
 шенат 478
 шенатах 478
 шенати 478
 Шеснаес 478
 шест 478
 шетати, гл. род 301; шетати се = шетати, гл. род 298
 шетња, ген. мн. 241
 Шефко — Шефке, Шефко — Шефка, обл. 405, 406
 Шиндерски Деја, оном. 485
 шкрѣо, акц. 628
 шнага 477
 шњеговит 477
 шогав 628
 шором 614
 шт: пуштай, іоште, што, 461
 штацун 192
 штрампа — штампа 267
 штркљаст, знач. 66
 штудира 478
 шѣх (шѣаше, шѣде, шѣеше) 478
 Шујо, акц. 628
 Шуле, акц. 628, 629
 шумаст 68
 Шундо, акц. 628
 Шуто, акц. 628
 шућмураст, знач. 71
 шушо, акц. 628
 -ъ: сам, вам, вас и сл., граф. 463

Остали словенски језици

а) ћирилица

- аванс 156
 awans — avas 322
 Аврам, оном. 539, 540
 Агапа, оном. 537
 Аглаица, оном. 537
 аглика, агличичина, љглика и сл. 109
 Адам, оном. 540
 адрес 156
 azarod 248
 аки сокол ^стрѣх мытей 130
 аларм(а) 156
 Александар, оном. 538
 Александра, оном. 537
 Алексие, оном. 540

- Alince 168
 амбалаж 156
 Ана, оном. 540
 анализ 157, 158
 angele 168
 Андреја, оном. 540
 Андроникија, оном. 537
 анекдот 156
 Антигона, оном. 537
 апашана, знач. 401
 Аргир, оном. 538
 -арија (дрвенарија, памучарија) 396
 Аријадна, оном. 537
 Аристид, оном. 538
 Арсена, оном. 540
 Арсенија, оном. 540
 аскет 156
 Аспасија, оном. 538
 Атина, оном. 538
 атлет 156
 аудиториум, колегиум, зб. 394
 а чи ДИво ся /:чи не лѣпо 133
 афиш 156
 Афродита, оном. 538
 Ахил, оном. 538
- баз, -је зб. 397
 балбатливы 66
 Baredine — *bъrdo 253
 бародаучаты 67
 баѣтъ, акц. 199; баѣтъ ти, акц. 200
 беда 442
 биље (зеље, овошје, оражје) зб. 398
 Бисера, оном. 539
 biserie 168
 Благуња, оном. 539
 блажина, зб. знач. 399
 blana 248
 bloxat, акц. 197
 bloxi, акц. 197
 blěskunъ 218
 blxa, blxi, акц. 198
 богатецький 190
 bolona 247
 bolonъ, bolonъje 247
 болтливый, бестолковый 66
 большой 191
- большун 191
 бор, -ови, -је, зб. 397
 бородавчатый 67
 brada: bradu, акц. 196, 198, 201; bradъ, акц. 200
 бран 384, 385
 бранш 156
 брат — брака 398
 братие 127
 братство, зб. знач. 399
 брест, -ови, -је, зб. 397
 бронз 156
 брут — бруке 398
 брьније (копиније, листвије и др.) знач. 396
 bua, акц. 200
 буестью 132
 буланы — буланы 71
 Въrd- < *bъrd 255
 Въrda < *bъrda 252
 Въrdovo < *bъrdovo 255
 Вьrdnikъ 255
 byli 126
- вабити, вабится, выбится, воспити 129
 валакністы и сл. 68
 валасаты, касматы, калматы, кашлаты; капораст, кукмаст 67
 вариво = варило, печиво, зб. знач. 402
 в годах 127
 Венера, оном. 538
 veseliši 177
 веснущатый 67
 ветвушинка (: ветвушина) знач. и етим. 393
 ветошина, зб. знач. 399
 ветраны, легкадумны 66
 ветреный, легкомысленный 66
 Виктор, оном. 538
 Викторија, оном. 538
 vilsja, акц. 33
 вишнёвый — вішнёвы 71
 в літах 127
 v komnate, 34
 voda, акц. 198, 200, 201; vodota, акц. 200; vodъ, акц. 199

- vodi, акц. 195
 водје 523
 vozitъ 143
 volki: volkov, акц. 197
 волокнистый и сл. 68
 волосатый, мохнаний, шерстистый 67
 vory: vovov, акц. 197
 востраверхи 66
 востраканцовы 66
 воштиње — воштинка, зб. 398
 vredny, акц. 33
 vsě v poriadke 211
 Въ мытъхъ БЫВАЕТЪ ... 133
 възбиваєть, въ обиду 129
 вѣнука Ольчова 134
 Вѣторі < *вѣторі 254
 Въстала обида 133
 vuskal'zuvat' — vuskol'zat', обл. 33
 высоко пѣтичь възбиваєть 133
- gava, gavanje 249
 gabna, gabam, gabvam 249
 Гаврил, оном. 540
 генезис, генеза 156
 glava, glavi, акц. 198, 200, 201; glavъ (glavъta), акц. 199, 200; glavota, акц. 200
 глазастый 67
 глас, -ови, -је зб. 397
 гласје 523
 глотеж, зб. знач. 394
 glochnutъ 245
 glochtatъ < *gъlk-, *glъt 246
 глуповатый и сл. 68
 гнилеж, мат(н)еж, зб. 395
 гнѣзда, обиды 133
 гнѣзда своего въ обиду 132
 gódny, акц. 33
 golova, golovu, golovu, акц. 194
 гора 113, 221; gora 198, 200, 221
 гора: горски (горска булка, горска майка и сл.) 108
 горбун: горб: горюн: горе 191
 гора — голова, знач. 112
 горицвет 110, 111, 112, 113
 горицвіт, знач. 111
 гори — хвостка 113; горихвѣстка 113
- горкон, знач. 113
 горо- 113
 goro, gorq 196
 горо-лом 113
 горов цвет 114
 гороквец — грогвец, гротвец 114
 гороквец < горъкцвет < горъкъ цвѣтъ
 етим. 108
 gorota, акц. 200
 гороцвекъ, етим. терм. 110
 гороцвет (гороцвят) 107, 108, 109, 110, 112, 114; гороцвет(е) 114
 гороцвете, гороцвекъ, гороквец, етим. 109
 гороцвет'е гороцвек'е 114
 гороцвѣтъ 114; гороцвѣтъ (гороцвет):
 горовъ цвѣтъ 107
 гороцвѣтъ 110
 горчивич, горчивиче и сл., етим. 108
 gogъ, акц. 196
 горък (горчив), етим. 109
 грабенъчаты 67
 грав > гравушка > гравушки, знач. 392
 графанство, зб. знач. 399
 град — градиште, зб. знач. 400
 градушка, знач. и етим. 392
 grady 167
 greb 244
 гребенчатый 67
 gresti (grebo) 243
 grěšniku 167
 gribam loze 244
 гривастый 67
 grjada 247
 грнчарија, знач. 396; грнчар-ија >
 > грнчарија 395
 гроб, -ови, -је, -ишта, зб. 397, 400
 грозје, грожђе (< гроздье), зб. 398
 грок, етим. 108
 гроовец 114
 грочвец 114
 грочелец 114
 грудасты 67
 грудастый 67
 гръм, гръмъ, гръмел 248
 грывасты 67

- грязно-серый 71
 губчатый: губкаваты 67
 gusi 245
 густеж, зб. знач. 384
 густежот, зб. знач. 394
 guša 245
- даб, -ови, -је, зб. 397
 далече залетѣло 132
 Даль 113
 Дамјан, оном. 540
 Данил, оном. 540
 дауганогі: цыбаты 66
 dver' v stolovoju, функц. 619
 двор, -ови, -је и др., зб. 397, 400
 дембелана < тур. dembelhane 401
 Демостен, оном. 538
 дернистый 68
 Деспина, оном. 538
 дивина, зб. знач. 399
 дивотија, зб. знач. 395
 dzirvanisty 68
 dlinnonogij, dolgovjazij 66
 dobrjъ, dobraja, dobroje 149
 dogovor, обл. 33
 doždъ idet 48
- дол, -ови : -ишта, зб. знач. 400
 dom na zaroge, функц. 619
 dom s mezaninom, функц. 618
 dom s sobaškoj, функц. 618
 domoj 60
 Доховци, оном. 486
 dočeri: dočerej, акц. 197
 дъва, акц. 201
 дъска, акц. 198
 drálsjá, акц. 33
 дрвенарија, знач. 396
 дрв-је + -а > дрвја 397
 дружина, зб. знач. 399
 друм, -ови: друмје, зб. знач. 400
 друмишта, зб. 401
 друштво, зб. знач. 400
 дудинка, знач. и стим. 392
 дураслівы, гарэзлівы 66
 дурноватый и сл. 68
 духовенство, зб. знач. 399
 duša, акц. 201
- Дързиславъ 252
 dъva: dъvѣ 253
- Евдокија, оном. 540
 Еврипид, оном. 538
 экскорт 156
 екстаз 156
 Елена, оном. 538
 элит 156
 Елисава, оном. 540
 Елисеј, оном. 540
 емблема 156
 эпиграма 156
 эпизод 156
 епитафия 156
 Еремија, оном. 540
 еснавство, зб. знач. 399
 естет 156
 стажерка 156
 этап 156
 этикет 156
 Ефтим, оном. 538
 Ефимија, оном. 538, 540
 -ец (равнец) 114
- жалабаты 67
 -же 152
 железарија, зидарија, знач. 396
 желоблатый 67
 желтеница, желтениче, знач. 113
 желтоцвет, знач. 112
 žena, žene, ženi, ženu, акц. 198, 200
 ženščina 34
 женштија, зб. знач. 395
 женштурија, зб. знач. 395
 ženъta, акц. 200
 живина, зб. знач. 399
 жълт божур, знач. 112
 жълтоврѣх, жълтоглавник, знач. 113
 жълтоцвет, знач. 112
 жълтурче, жълтеница, златоцвете, знач. 113
- за обиду Ольгову 133
 за обиду сего врѣмене 133

- Zabardo 257
 Zaburdeni (Zabürdeni); *zabъrd 258
 *Zabъrdъje 255
 Zabъrdo < *zabъrdo 254
 ЗАДЪНЮЮ 134
 zvezda, zvezdi, акц. 200
 zemlja, акц. 194; zemli, акц. 194, 195;
 zemlju, акц. 194
 zima, акц. 198, 201; zime, zimi, акц.
 195, 198; zima/zimъ, акц. 199, 200
 зиркасты 67
 злато слово 125, 126, 127, 132
 зубчаты, зубчасты 67
 зубчатый 67

 ĩgle, ĩgli, акц. 198
 иглика, аглика 108, 109
 Игоря сына Святославля 134
 idlъ, акц. 200
 izba, акц. 201
 izgotavlĳivat' — izgotovljat', обл. 33
 izgrebъ, izgrêbъ 244
 Израел, оном. 539, 540
 -ија: челадија, зб. знач. 395
 -ika / -iga 214
 Илина, оном. 540
 имѣти 185
 -ина (младина, ситнина), зб. знач. 395
 -инка: заштинка, знач. и етим. 392
 instruktor, обл. 33
 Ираклија, оном. 538
 Ирина, оном. 538
 Исаија, оном. 540
 Исаило, оном. 540
 Исак, оном. 540
 Исијан, оном. 540
 -ист- 68
 -истий, -ыстый: медянистый, меди-
 стый, медзянисты и сл. 67
 Ифигени, оном. 538

 јаловина, зб. знач. 399
 Јаков, оном. 539, 540
 -је, наст. 523
 Јефрем, оном. 540
 Јосиф, оном. 540

 јъ 151, 152, 153
 јъ, -ја, -је 150, 151, 152
 јъже 150, 151, 152

 -жа: граорка, знач. и етим. 392
 къ отьню злату столу 126
 калинка, капинка, малинка, маслинка
 и сл., знач. 392
 Калиопа, оном. 538
 камоника 220
 камуфлаж 156
 капилјана, зб. знач. 401
 каранасты 67
 караул 156
 карьерист 156
 карнавахѣ 66
 кастреж, зб. знач. 395
 катарзис 156
 Катерина, оном. 540
 катилја(а)на, зб. знач. 401
 катод 156
 каштановый — каштанавы 71
 kwadrans — kvadrās 322
 кибритка, кибритче, знач. и етим. 392
 класинка, кочанка, орешинка, знач. и
 етим. 393
 Клеопатра, оном. 538
 Клија, оном. 538
 коза, акц. 198, 201
 kozij 607
 кол — колје, колја 397
 КОЛѢ СОКОЛѢ ... ВЫСОКО 133
 коли был сокол трех мытей 129
 кольчаты 67
 кольчатый 67
 комоника: комонига 214
 компонент 156
 компрес, компресия 156
 konwenans — konvenas 322
 konwoj 322
 конзол, конзола 156
 коника 220
 konsola — kōsola 322
 konspekt — kōspekt 322
 контрол, контрола 156
 контур, контура 156
 konfitury, konwencija 322

конфитюр 156
 коренастый 67
 корниз 156
 корноухий 66
 когъ, акц. 200
 kosa, акц. 200
 kosota, акц. 200
 коцкарана, зб. знач. 401
 кочковатый 68
 kosa, kosq 196
 краиште — краишта, знач. 400
 крај, -еви: -ишта, зб. 401
 красный — чырвоны 71
 кренвирш 156
 krilo 135
 кромидушка, знач. и етим. 392
 кромитка, кромидушка, лиска, знач.
 и етим. 392
 Ксенија, оном. 538
 Ксенофонт, оном. 538
 кукавичино цвекъе, терм. 109
 kunszt — kušt 322
 куп — купишта зб. 400
 куп, -ови: -ишта, зб. 401
 куп(а) 156
 купол, купола 156
 купінаваты 68
 кураж 156
 курсист 156
 Kučevo < *Kuk-čevo 505
 Кучевиште, оном. 504
 княже непособие 132

Лазар, оном. 540
 Леон, оном. 538
 Леонтие, оном. 540
 лесистый 68
 ливаѣ 523
 лобастый 67
 лозје (:лоза), зб. 398
 љъљљ, љъљљљ, љъљљљ 149
 лясісты 68
 лѣ, нѣ > лѣ, на 276

Магдалена, оном. 539, 540
 magla, акц. 200

мак текун 190
 Макрија, оном. 540
 Малеш, оном. 496
 Малешевец, оном. 496
 Малешево, оном. 496
 Малешевци, оном. 497
 malo, акц. 33
 maly, акц. 33
 малочна — мутны 71
 Манасија, оном. 540
 мангупарија, знач. 396
 Манојло, оном. 540
 Маргарита, оном. 538
 Марина, оном. 538
 Марко, оном. 540
 Матеја, оном. 540
 маштија, зб. знач. 395
 медово-жёлтый 71
 metla, акц. 200
 метод, метода 157, 158
 мідуница 214
 Милица, оном. 539
 mily, акц. 33
 Мисаило, оном. 540
 мије — мија, знач. 397
 мишиѣаст и сл., знач. 68
 младеж, зб. знач. 394, 395
 младина, зб. знач. 399
 Мойсо, оном. 540
 молочно — мутный 71
 тома, томі, акц. 198, 200
 момчетија, зб. знач. 395
 мораст, знач. 71
 Морфа, оном. 538
 monstrum — monstrum 322
 мужаИМъ СЯ САМИ 133
 мужЯимъ ся сАми | прѣднюю слАву
 сАми ... | заднюю си сАми подѣ-
 лим 134
 munsztuk — muštuk 322
 мускулисты и сл. 68
 мускулистый и сл. 68
 мутьнь сынъ 126
 туха, акц. 201
 мыти, мытей, мытех 128
 мыть 128
 мыть 128

мядова-жоуты 71

*mēstjane, *gybare и др. 168

пъже, огаџе, razboe 168

на завод, синт. 97

на кое, синт. 96

на което, синт. 95

на коме, синт. 95

на парадисо 538

на перуни 215; на перынъ 215; на перыни 215

на цареву службу 130

на якому, синт. 95

Наддніпров'я 523

Наддністрянщина 523

Наддунайщина 523

пакарlivat' — пакоpljat 33

pasat — positi 146

настан 385

находчивый 66

не заборавъ 161

нивје, морф. 397

Никола, оном. 539

Ничпур < Никифор 562

нишка 392

нишки 393

póvų 33

пого'ta 200

Нос, оном. 540

nos slivoj 619

-ње: јаглен, -и — јаглење и др., зб. 397, 398

-о, -сѣи, -еть 143

ѡ < ѣ 200

Обиден 442

обидѣ порождено 132

obrezyvat' — obrezat', обл. 33

-ов - ый 69

овса, овсі, акц. 198, 200, 201

-овсе 170

-овсі 170

огнивче, огнювче, знач. 112

огниче, знач. 112

Огъан оном. 539

ogrud 247

odarivat' — odarjat', обл. 33

ozorod, zorod 248

Олга, оном. 539, 540

Олимбијада, оном. 538

Ольчово 132

омайник 114

оливковый — алиукавы 71

оно обидѣ 133

orphodnīmь 177

општество, зб. знач. 400

оражжевый — аранжавы 71

orehi 167

островерхий, остроконечный 66

остроконечный : заостренный 66

остроумный : юмористический, насмешливый 66

otec s materju ujeħali, функц. 619

офицерство, зб. знач. 399

ошавка, знач. и етим. 392

Падняпроўе 523

пакалечанны 66

памучарија, знач. 396

Панајот, оном. 540

Пандора, оном. 538

папратка, знач. и етим. 392

paġadak 211

пат : -ишта, зб. 401

пат — патишта, зб. 400, 401

пегий — стракаты 71

пелунъ, пельнъ 218

Пенелопа, оном. 538

пепельно — серый 71

пергын 217

пердувка, пердувче, пердушка, пиперка, знач. и етим. 392

пердушка, знач. и етим. 392

перје, перја, знач. 397

Перун 264; Перунъ 217

перун 214, 217; регунъ 215; регунъ 218;

регунъ 215

перунига 213, 214

перуника 213

песничка, снежинка и др. 393
 песочинка: (песок) знач. и етим. 392
 pete, peti, акц. 198
 пѣстрый — стракаты 71
 петопърс, петопръст и сл., терм. 109
 Петра, оном. 540
 печка 385
 pìgovatъ 48
 рјапо, акц. 33; рјапу, акц. 33
 пластинчатый 67
 пласцінчаты 67
 Плати-чево — Платије 505
 плет, -ови: -ишта, зб. 401
 пловун 218
 Повардарје, оном. 523
 Повислинье 523
 Поволожже 523; Поволжя 523; По-
 волжье 523, 524
 Подднепровье 523; Подніпров'я 523
 Поднестровье 523; Подністров'я 523;
 Паднястроуе 522
 Подонье 523
 Подунавие 523; Подунавье 523
 покалеченный, изуродованный 66
 pole, poli, акц. 198
 Поликсена, оном. 538
 положба, настан, 385
 положба, состојба, настан 383
 Поломие 523
 полоумный : шальной, шалый 66
 поморие, оном. 523
 помолоДИти 133
 ПОМОЛОДИТИ — МЫТЬХЪ 133, 134
 помолодиться — помолодится 131
 помолодиться — молоду 130
 Пообье 523
 Поочье 523
 попельна — шэры 71
 поповство, зб. знач. 399
 рог 60
 поречие, оном. 523
 поречието на Дунав 523
 поречието на Искър 523
 poriadok 211
 потомство, зб. знач. 399
 ПОХЫТИМЪ ... ПОДЪЛИМЪ 133
 ПРАДЪДНЮЮ СЛАВУ 134
 прадѣдньюю славу 126

prazdnikomъ 177
 прат, -ови, пратје и праке и др., зб. 398
 прапинка, знач. и етим. 392
 Предуралье 523
 Приамурье 523
 Приднепровье 523
 проблема 157, 158
 prožektor, обл. 33
 prěgyna 215
 рčela, рčeli, акц. 200
 пярүһ 214
 пятнистый — плямісты 71
 пѣть 240
 Рѣвана (< Рѣванъ + а) 252
 Рѣвонѣжъ 252
 Рѣвсе 168

разинуть 607
 разнавоки 71
 разноглазый 71
 raki 167
 раскрыть 607
 расолка, знач. и етим. 392
 гека, reki, акц. 198
 решѣтчатый 67
 riad 211
 рид — ридишта, зб. 400
 робје 523
 род, -ови -је -ишта, зб. 401
 родбина, зб. знач. 399
 роднина, зб. знач. 399
 Роксанда, оном. 539, 540
 рубль < рубить 160
 ruка (ruke, ruci, ruku) акц. 195, 196, 198
 рыжий — рѣжы 71
 гъка, акц. 196; гъка (гъката), акц. 200;
 рѣкъ, акц. 199

Сава, оном. 540
 Самуил, оном. 540
 саропана, зб. знач. 401
 sviňa, sviňi, акц. 198
 своего 132
 сѣдла злата 129
 селанија, зб. знач. 395
 селанство, зб. знач. 399

- семејство, зб. знач. 399
 сенка, знач. и етим. 392
 серовато — пепельный 71
 ser'gam, акц. 197
 сер'ги, акц. 197
 сернистый и сл. 68
 серый — шэры 71
 sestra, sestri, акц. 198, 200, 201
 sestръ, sestръ si, акц. 199, 200
 sestръта, акц. 200
 сестъ верхом 607
 сети (се) 119
 сетчатый 67
 сещам (се) 119
 сизый — шызы 71
 Симеун, оном. 540
 синор 385
 синтез 157, 158
 система 157, 158
 ситнеж, зб. знач. 395
 ситнурија, зб. знач. 395
 сиромаштија, зб. знач. 395
 sičko v red, sičko na red 211
 sl(a)upoju mukoju 177
 славу Святославно 126
 слама — сламка → сламки, знач. 392
 сламка : слама, знач. 391, 392
 словенство, зб. знач. 399
 sluga, акц. 200
 слышать = 'чуть' 124; слышиш 124
 Смиљан, оном. 539
 Smъrdaci 252
 Smъrдачане (< *smъrдачане 252
 Smъrdъчани 252
 Smъrдеši: *smъrдеši 252
 снаха, снахи, акц. 198
 снежинка, снегулка: снег, знач. 391
 снопје 523
 спъха, акц. 200
 sobralsja акц. 33
 сокол в мытэх 127
 сокол двух трех мытэх 127
 Сократ, оном. 538
 соке, зб. 398
 сон: соншита, сншита, зб. 400, 401
 соседство, зб. знач. 400
 sosedje 168
 Софија, оном. 538, 540
 Софронија, оном. 540
 Спиридон, оном. 540
 stjada, акц. 201
 сръбски словесы 91
 стадий, стадия 156
 стакларија, знач. 396
 stáro акц. 33
 стару — молоду 130
 стару помолодити 127
 старудија, зб. знач. 395
 Степанци, фонет. 562
 стола злата 129
 столарија, знач. 396
 starone, акц. 195
 strela 618; streloj 618
 Струга, оном. 505
 студенство, зб. знач. 400
 ступенчатый 67
 stъbъ, stъblo 219
 вид, -ови- -је, -ишта, зб. 401
 съ 96
 съ, тъ, онъ 153
 съ отъня стола злата 126
 Събъrдо < *събъrдо 255
 съдъ 88
 Съмеонъ = Симеон 257
 сярністы и сл. 68
 Талија, оном. 538
 там же 132
 тарапана, зб. знач. 401
 Tarnow, Tornow 255
 таустапузы: пузаты 66
 таўсташчоки 66
 Твъrdomirъ < *твъrdomirъ 253
 тезис, теза 156
 текун 190
 темно-ръжий 71
 темно-синий 71
 темноватый, черноватый 70
 Тодора, оном. 539, 540
 толстопузый : пузатый 66
 толстошечный 66
 толстун : толстый 191
 тольчатый 67
 тонкі 66
 тонкий, стронный 66

traktor, обл. 33
 tramwaj 322
 требе(м) 187
 тревка (: трева), знач. и етим. 392
 Трифун, оном. 538
 трошка (:стсл. троха), знач. и уп. 392
 Трпе, оном. 539
 trunji 255
 трябва 187
 Търпимігъ 252
 Търново < *търновѣ 252, 254, 255
 Търпъ < *търпъ 255

у годинама 127
 -улка: снегулка = снежинка, знач. 392
 Уранија, оном. 538
 учителство, зб. знач. 400
 ушка : гравушка (: грав), знач. и етим. 392

Фанија, оном. 538
 фарс 156
 филиал 156
 filosofo 168
 финес 156
 фиолетовый — фиолетавы 71
 фиш 156
 фланела 156
 флот, флота 156
 фонтан 156
 Фотија, оном. 538
 фунт 156

hvorst truboј, функц. 619
 hloroty, акц. 197; hlorotam, 197
 hogošo 60
 хохлатый 67; хохлатый, чубатый 67
 Христос анести 538
 hrud 247

ц-к > к-ц 114
 carie 168
 цвет (цвят), етим. 107
 цѣмна — рыжы 71
 цемна — сѣні 71
 цемнаваты, чарнаваты 70

čarnati 257
 -чат- ый 69
 челада, зб. 394
 человек в летах 127
 червен невен, богородична свещ, знач. 112
 чешуйчатый 67
 чиновничество, зб. знач. 400
 čiča, акц. 200
 čičь, акц. 199
 членство, зб. знач. 400
 човештво, зб. знач. 400
 что горько 124
 что сладко 124
 чубаты 67
 čujaty 118
 č'uchaty 118
 Čьгъ- 255
 *Čьгна 255
 Čьгна voda 255
 Čьгнеševo 255
 Čьгнеši 255
 Čьрни 255
 Čьрnilo 255
 Čьрница 255
 Čьрниčevo 255
 Čьрnota < čьrnota 255
 чѣ, жѣ, шѣ > ча, жа, ша 276

шаловливый, резвый, озорной 66
 шала 96
 шанс 156
 шахта 156
 шерстистый и сл. 68
 шиблинка, знач. и етим. 393
 штрокобоклий, толстобоклий 66
 шумка (:шума), знач. и етим. 392
 шэровата — попелыны 71
 шырокабóкi, таўстабóкi 66

язык не лопатка 124

ьг > ьг 256
 ьг < ьг^е, фонет. 252

б) латиница

- a: maša, mašnik, акц. 377
 a slepi ne dozđi 121
 analiza 157
 Angmayer, Hiás и др. 370
 -aczek: dzieciaczek 81
 -ara: cwaniara, handlara и сл. 81
 -as: buras, dowcipas и сл. 81
 Babich, Geodanich и др. 370
 banknot 1000-złotowy 82
 *bēg-unъ, *zъd-unъ, pēst-unъ 218
 Belojača, Balojača, Balujača 248
 belojača 248
 benzyna — bęzyna 322
 beretъ, bъnetъ, režetъ, *vozejetъ 144
 *berkati (sloven. brekati) 219
 bern ≤ *born 215
 berq 143
 biec, płynąć 190
 bić się 82
 big bitowiec, шатр. 207
 Bistrica, оном. 514
 blana 248
 Blanca 248
 Blantz, Blančica 248
 Blaz < blag + jъ 354
 blēlun 218
 blomje 248
 błonic, błon, błonia 248
 błońk 248
 bodla, акц. 199
 bogaciec 190
 bogacz 190
 bogaść 190
 bogatec 190
 bogati, ubogati 246
 bogat-ъсь 190
 bohatec 190
 bolha, акц. 198
 *bolna 247
 *boloń + ača 248
 bougati 246
 Brecz, оном. 514
 *brek(a) (рус. берёка, берек) 219
 budem-eš, budemo budete 375
 buty 82
 *bъdъnъ 442
 *bъd-ěti 120
 bъnq 143
 *bēda > *ob-bēda 442
 bēgti, bēgъ и др. 189
 bēg-unъ 189
 cemū (ce) 119
 cep 136
 cerečko 122
 -cha: darmocha, remiecha 81
 chłopak 81
 chłopiec 81
 chrystopradowiec, шатр. 207
 chrzbiat 138
 cień 136
 cititi 119
 ciuchy || łociuchy, шатр. 208
 cucić 119
 czapka 82
 czatować 118
 czepiać 136
 czeremcha 138
 czereśnia 137, 138
 czetyna (cetyna) 136
 człowiek chudy 81
 człowiek kulturalny 81
 człowiek mądry 81
 człowiek pechowy 81
 człowiek ubierający się modnie 81
 człowiek nieobyty 81
 człowiek z charakterem 81
 czuch 122, 123
 czuchać 118
 c(z)uchnąć 118
 czuć 118, 119, 120, 121, 123, 124
 czuję 118
 czuliśmy 118
 czułam 118
 czuwać 118
 czyhać 118
 'czyhać' — 'piłnować' 120

czynsz — čyš 322

Сѣркѣвиште < сѣркѣвиште 259

čec 121

Čevica 505

čich 122

čihati, czuhać 118

čigeme 121

*ču 117, 118, 121

*ču- 122

čuhati 118

čuła-jis 122

*čuti 117, 119; *ču-ti 120

čuti — słuchać 119

čuti czuć 119

czuć (sentire) 117

čer-, cěp- 136

čer-, cěr- 136

čęę-/eј-: čęęjiva и др. фонет. 378

čęępiha -ę 373

d: źdrjebę, źdrjebac, фонет. 380

datъ 143

denerwować się 22

dęńśni -nji 373

dimljati 244

dobra, акц. 199

Dobravlje, оном. 522

Dobrovce 168

dočęc 121

Dravljе, оном. 522, 524

drějiva-ę, фонет. 379

drzalo -a и др. 374

datelu 263

-du: mlătijō mlătido / du, фонет. 381

dymomъ, strachomъ 244

dziecko 81

dziewczyna ładna 81

*dętelъ 219

e: gōrę, dōlę и др., фонет. 373

ę: fčęga и др., фонет. 374

-ę (klet pod hišo) 372

e: sjēmę, фонет. 374

ę: tęłęta, фонет. 374

-eczko: słoweczko, zdróweczko 81

-ę: voj 372

ē: vzētī, фонет. 374

e/e: stęrnjej/-něj, фонет. 374

ē/ę: żelęzo и др. фонет. 373

ē/ę/ę: dęn, dęńśńęga dnęva и др., фонет. 377

ej: živlęjne, фонет. 374

ej/eј: pęisek pęjska и др., фонет. 373

-ęl: sędęl и др., фонет. 378

ęr: stęrněj, фонет. 378

-ek: towarek, waźniaczek и сл., творба 79

el 122

-em/-am: jesmъ > sęm, фонет. 378

-em: pęśńp-pęśen: pęśęm, фонет. 378

er 122

esmъ 143

-eši, -etъ 144

fajtlapa // fajklapa, шатр. 208

feldzista // waldzista, шатр. 208

fortepian, шатр. 208

gabati 246, 249

*gabnōti 249

gajtičen (< *gabtichen) 249

ganiti, ganim 249

ganovati, ganujem 249

gardlo 82

garować // garać, шатр. 208

gavzati, gavzniti, guzniti 246

gielđ // gelt, шатр. 208

*glek 245

glg, glgat 246

glochnutъ 245

glometi, glomim 249

gluchъ (< *ghleu-so?) 245

*glęchjā 246

*glęchnōti 245

*glęchsnōti > golsniti 245

*glęk/*glok- 245

glęchna 245

*glętnъ 249

glęchi nie dočęje 121

gluszyć 245

- golša 245, 246
 golša (< *gľchǣ) 245
 golšŭn, golžunec 246
 golžun, golžunec, goža, gonža 246
 gora 221
 *gora 221
 gorečina, знач. 112
 *gori: *lit. gari 144
 gorica 248
 goricvetъ 114
 *goricvetъ: goricvĕt 112
 goriši, goritъ < *gorъješi, *gorъjetъ 144
 goritъ, gorĕti: lit. gāri, garetī 143
 gorjō, goriši, goritъ / lit. gariu, gari, gāri 144
 *gorodjica > *gorojica > gorica 248
 gorocvet, знач. 111
 gorocvĕtъ 113
 gorzykwiat, 107, 113; gorzykwiat (gorzykwit), знач. 112
 gozati, gozam 246
 gozati < *gъlg-s-ati 246
 gozniti, goznem 246
 gniewać się//gówniać się, шатр. 208
 grabcie 244
 grabieć 244
 grąđ 247
 grām, grām 248
 grdun=grd 191
 *greb-, *grĕb- 243
 grebati vinograd 244
 grebjĕ, kosijĕ и др., фонет. 374
 greblo 244
 *grebsti, *grebō 243
 Griblje < *gribljane 244
 grniti (ogrniti, ogrinjati) 244
 *grob, grab 244
 grođ, grođi, ogrođi 247
 gromъ 248
 grudi 247
 grzeblo 244
 grzonąć, odgrzonąć 244
 grzym 248
 grōđ 246, 247
 *grъb-, *grib 244
 *grъmъ 248
 gustować // gusterować, шатр. 208
 h: tiho, tijo и др., фонет. 380
 handlarz 82
 hlobiti 249
 hora 221
 hořikvĕt, етим. 107, 111, 113
 hr > r: rāst, фонет. 380
 hřeben, hřebnec 244
 huđdijo/-dō / 372
 i : na skali и др. 374
 i: kosišĕ — kosišĕ и сл., фонет. 372
 i: prĕtolitĕ, фонет. 373
 -i: tatĕ, lasĕ, bratĕ 168
 -fan: Borovlje — borov-jan-e 522
 jĕ: pjĕd-a, фонет. 374
 jĕ/jĕ: sjĕmĕ 373
 jĕ/jĕ: tjĕšam, фонет. 374
 -ikъ 190
 imponować komuś 82
 ĩn: živlĕjne, фонет. 379
 -ina: chłopina, frajerzyna, pijaczyna 81
 instynkt 322
 inteligent 81
 -isko: balecisko, panisko 81
 -i-ši, -i-tъ < *-i-ěši, *-i-etъ 144
 Izba Wyrzeźwień 82
 (i)zgrebi, (i)zgrebice 244
 j: tĕjā и др., фонет. 379
 ja-: jahat koňa и сл., фонет. 373
 ja, ji, ji 151
 jaglika, jaglec, jaglič, етим. 109
 jarzączka, шатр. 208
 je (třeba) 182
 je třeba počkat 182
 ježe jer(e) 73
 jechać//jazdolić, шатр. 208
 jest-em, jest-eś 144
 jĕžat, фонет. 373
 jigla, акц. 198
 jъ, ja, je 149
 jъže, jaže, ježe 149
 -ka: dożywotka, robótka и сл., творба 79
 kacaba // kaciapa, шатр. 208

kalipomagali, шатр. 207
kamfora, symfonia 322
kapować // капаć, шатр. 208
kapuś // kapusta // карewu, шатр. 208
karować // караć, шатр. 208
Kaszel 137
kein 220
kielc // gieldź, шатр. 207
kiel // kływ, шатр. 208
kik // kiksum, шатр. 208
kiszka kaszana 82
klaudyti 245
klawisz, шатр. 208
klawisz / sklawisz, шатр. 208
kl'ũč, kjũč и др., фонет. 377
klusas 245
klusnus 245
knoty // banknoty, шатр. 208
~ko: pytanko, włamanko 81
koszyk // kajszlik, шатр. 208
komonica 220
komonice 220
*kon-ika (-ica) : kom-on-ika (-ica) 220
kopnać kogoś 83
kora 135, 136
kösa, акц. 198
*kotarba (Kotarba) // kocierba 259
koza, акц. 198; kozi 607
kozi 607
kra 135
kra // ikra 137
kra i skra 136
krabatka 137
krelje 135
kręn, фонет. 380
krilo // skrieti 135, 136
krzbiet grzbiet 138
krzek 136
krzel 138
krzele 136
krzesać // skrzesać 138
krzydło 136
krzynia 136
*krēs-iti 120
kurokrad, шатр. 207
kũščĩ, kõščĩ, фонет. 371
kwiat wonią 124
*кѣпѣ: *кѣм-енѣ 220

l: držalo, držalovje и др., фонет. 380
l : grabja, фонет. 380
-l: iskal, bjęchal, vól и др., фонет. 380
l: kęćlci и др., фонет. 380
l: mlătiti, žęlęzo и др., фонет. 380
l: pōule, tērplęn и др., фонет. 379
lamus // kalmus, шатр. 208
lasi, zvoni, tati (< *lasy, *zvony, *taty)
167
lemberski // liberski // liwerski, шатр. 208
ližq, pişq (*leigh-je/o-, *peik-je/o-) ziž-
dq=lit. liežiu, piešiu, žiedžiu 143
lqvil — polqvil 371
ľabaj // baľaj, шатр. 208
ľamiglówka, шатр. 207
ľomot // ľojmot, шатр. 208
ľomot // ľojmot, шатр. 208
ľomot < ľomotać, шатр. 207

lj > j: jũbit, jũdi и др., фонет. 379

-m > -n: mlătin: mlătım, фонет. 380
mahla, акц. 199
mă čělă vǎlgĩ třwsk 121
medunica 214
metoda 157
milicjant 82
mlătiti 372
Mlaz (Mlaz < mlad+jъ) 354
mlekopijek, шатр. 207
Možica, оном. 514
müha, акц. 198
mъn-i-, lit. min-i 144
mъnitъ: gr. μάλινεται; staroind. manyate
143
-mętajq, -mętati < metq 145

n: glęžen, фонет. 379
n: v nęga; kōña и др., фонет. 379
pagabać, pagabnać 249
nęsem, фонет. 381
nesę > nesa, фонет. 271
n-eši, -n-eť; j-eši, -j-eť; *-ej-esi,
*-ej-eť 144

nie sprzedany bilet 82

nōga, акц. 198

noга, акц. 198

nj: stěrněj -a, фонет. 379

(o): dežālo-a и др., фонет. 376

o: jāboka, фонет. 378

-o: mlātijō и др., фонет. 376

ō: mōja zēm(l)ja и др., фонет. 376

ō: sō и др., фонет. 376

ō: žōt и др., фонет. 378

ò/ò: kōña и др., фонет. 376

Obden, оном. 442; *obdēn- < *bъdēti 442

odczuć 118

odczuwać 117, 118, 119, 120

'odczuwać' 'czuć(sie)' — 'czuwać' — 'czatować' 120

ogłēchnōti, ogłēchati 245

ognjenice, знач. 112

ogreniti, ogrebniti 244

ogrenōti 244

ogrodje 247

ogrodje 247

ohlechnonti 245

ohniček, знач. 112

ok nāć, o knāć 245

okryjbieda, шатр. 207

oklnāć, ołknać 245

ol 122

olaboga, шатр. 207

olk- > lak-: lakomēt и др., фонет. 378

-oi > ōu: dōug-a и др., фонет. 380

on woniā kwiat 124

Orawa, оном. 514

or 122

Orehovlje, оном. 522

ōs, oī, фонет. 371

ōsa, акц. 198

ostkovъ, struja 140

*otjutiti 120

ōu: gōuse и др., фонет. 376

oū: gōut и др., фонет. 378

ōu: nōus и др., фонет. 376

palto 82

pantofle || kartofle, шатр. 208

parch // pierzchnać 259

parom 214

paron 214

*pax-ati, -nōti 120

pčjsk-ska и др., фонет. 377

peke > peka, фонет. 271

pelun 218

*per- 215

Pern 215

Perne 215

Perone 215

perst 247

pěřšē moje čěcē 121

Perun 214

perun, *perun 214

perunika 213

Perunowe skaly 214

Piorunce 214

Piorunka 214

Perunowy dział 214

Perunъ 213

perunъ 217

Perunja Ves 214

Perunji Vrh 214

*perq *pъrati 217, 218

pétel 263

piany 82

pīēda и др., фонет. 379

pierun, 214

pierzgąć (≤ *pъg-) 218

pintaika // pindrak, шатр. 207, 208

piorun 214

Piorunów 214

piorunować 214

piorunowe strzały 217

Pioronówek 214

pirati // spirti 135

Pirn 215

Pirnen 215

plahun : plah 191

ploskъ 190

Roamravie 523

Pobuże 523

počēc 121

podłaz < podłazić, podejsć, шатр. 207

Podniestrze 523

Podravje, оном. 522, 524
 Podunaji 523
 Podzwinie 523
 pogrebъ 244
 pogribati 244
 Pohronie 523
 pohřbiti 244
 Polabí 523
 Polabie 523
 policjant || polikier, шатр. 208
 półskrzynek 137
 (po-)meto: (po)mětajо 145
 po-miatam (< — mēta-jо) 146
 Pomoraví 523
 (po-)neso: (po-)нош 145
 popych < popychać, шатр. 207
 porěd 211
 *porgъ 217
 porjad 211
 Porurje, оном. 522
 porządek 211
 Posarje, оном. 522
 Posavje, оном. 522, 524
 Posazavi 523
 Potisie 523
 potrebovat 183
 potrebují odejít 183
 Považie 523
 Povelisli 523
 Povltaví 523
 Powisle 523
 prkno ≡ *prkno 217
 problem 157
 prorok, шатр. 208
 prosta tutka, шатр. 207
 przeczować 118
 przybusz z prowincji 82
 prъsi 247
 Pryn 215
 Pyna 215
 Pynaw 215
 Pyrne 215
 pořádek 211
 *prъsi

r: dŕva, čŕno 378
 r: dŕžalo-a, фонет. 378

-r: gospodâr, želĕr и др., фонет. 379
 r > ěr/ĕr: hĕrž и др., фонет. 378
 r > ěr: cĕrkva, фонет. 378
 r+j: moře, фонет. 379
 ra / la 121
 rabotnik ZOM 82
 rdzeń 137
 *reng- 261
 ro / lo 121
 rosa, акц. 199
 rodziawić 607
 rozevřiti 607
 rozewrzeć 607
 rozpoznawać 118
 rząd 211
 ryszток — ry, štok 322
 *rĕdъ 211
 rĕgnąti 261
 rĕžо 143
 rōgū 261

s+C // C- 136
 s+k, skóra 140
 s+k+r, skra, skrawatka и сл. 140
 s+k+f, skrzek, skrzele и сл. 140
 s+kt 140
 s+ (kt + r) 140
 s- // o- 139
 s+t, ścień 140
 s+t+r, stragarz 140
 s+t+f, strzecina, strzena и сл. 140
 s+tk 140
 s+(tk+r) 140
 s- =z- 140
 *sarb (Sarby) // pasierb 259
 sardis 248
 sastra, акц. 198
 sav-ĵan-e, оном. 522
 Savlje, оном. 522, 524
 ścień 136; ścień // cién 136, 138.
 sens-sēs 322
 senzacja — sęzacja 322
 sjĕmĕ, фонет. 379
 sień 136
 sinovi, ljudji и др. 169
 skapić 82
 sklepik // lepik, шатр. 208

- skora 135, 136
 ·skora // kora, 136, 137, 139
 ·skra 135
 ·skra // iskra 137
 ·skra // kra 137
 ·skrabatka 139
 ·skrąbatka // krąwatka 137
 ·skražać // krąžać 137
 ·skrążek // krążek 137
 ·skrom // karm 139
 ·skromka 139
 ·skromka // kromka 137
 ·skroń // karnion 139
 ·skrony 139
 ·skrós 139
 ·skrós // króc 137
 ·skrós, skryjomie 138
 ·skryjomie 139
 ·skryjomie // kryjomie 137
 ·skrzeczek 139
 ·skrzeczek i krzeczek 136
 ·skrzeczeć, krzekać 137
 ·skrzek 136, 139
 ·skrzek // krzek 137
 ·skrzele 135, 136, 139
 ·skrzele i krzele 136, 138
 ·skrzesiwo 139
 ·skrzewiwo // krzesiwo 138
 ·skrzypce 139
 ·skrzybiet 139
 ·skrzybiet // krzybiet 138
 ·skrzybiet, pokrzep 138
 ·skrzyca 139
 ·skrzyca // krzyca 138
 ·skrzydło, krzydło 135, 136, 138, 139
 ·skrzynia 136, 139
 ·skrzynia i krzynia 136, 138
 ·skrzypać // krzypać 'kaszeleć' 138
 ·skrzypce // krzypce 138
 ·skrzypki // krzypki 138
 ·skrzypota 139
 ·skrzypota // krzypota 138
 ·skrzypt 139
 ·skrzypt // krzypt 138
 *slux 117, 119, 120
 *sluh-, *slyx- 118, 119
 *slux-ati 120, 123, 124
 ·słyśenie 121
 *slyšeti 123, 124
 *slyšeti (*sluchati) 117
 *slyšeti (*slyxati) 120
 *slyx 119
 *slyx-ati 120
 słaby szofer 82
 słogku 191
 słuchać 119, 120, 123
 słuchać // uchać, шатр. 208
 słyszeć 118, 119, 120, 121, 123
 słyszeć, słuchać 119, 124
 śledź // sędzia, шатр. 208
 ślimaczyć się//tłumaczyć się, шатр. 208
 smakiem 118
 smarujtyłek, шатр. 207
 smehun : smeh 191
 śmierdzieć 118
 smöla, акц. 198
 *smrděti 120
 sōjūn, kūščūn, фонет. 371
 soldъ-къ 191
 sosidi 167
 sp-, sk- 135
 spiżarnia//piżarnia, шатр. 208
 spodnie 82
 spokrony // pokrony 138
 spokroś // pokroś 138, 139
 śkrz zrz 137
 stara kobieta 81
 steń // teń, 136
 stragarz 139
 stragarz // tragarz 138
 Strahovlje, оном. 522
 strążek 139
 strukczaszy 139
 strzec 118
 strzecina // trzecina, trcina 138, 139
 strzem // trzem 138, 139
 strzemcha // trzemcha 138, 139
 strzempka 138
 strzenagiel // trznadel 138, 139
 strzep 139
 strześnia // trześnia 138, 139
 strzewa // trzewa 138, 139
 strzewik // trzewik 138, 139
 strzeżwy // trzeżwy 138, 139
 strzeżeń, stryżeń // rdzeń 138, 139
 strznadel 139

strzoda, sdrzodło 139, 140
 strzoda // trzoda 138
 strzop // trzop 138
 strzósło 139
 strzósło // trzósło 138
 strzynadel // trzynadel 138
 strzzeń // styrzeń // zdrzeń, źdrzeń 140
 stûp stûba и др., фонет. 375
 stygi // nastygi, шатр. 208
 suczy departament, шатр. 207
 svînc, tîrk, фонет. 378
 svyńa, акц. 198
 sz + r, stręczyć, zdrada 140
 szczec, szczecina // cetyna, czetyna 138
 szczep 136
 szczepać 136
 szcerzyć 136
 szewc // szwiec, шатр. 208
 szop // szok, шатр. 208
 szopenfeldzista, шатр. 208
 szuć 121
 szwajcar // grajcar, шатр. 208
 synteza 157
 system 157
 *sēt 119
 *sēt-iti 120

tapeta 82
 tata, акц. 198
 tekti, teką 190
 tēr 73
 to me grebe 244
 toj > tj.: cviĕtje, brătje, фонет. 380
 torbochwat, шатр. 207
 Truchses 139
 trzęsidupka, шатр. 207
 tudi: sękîrum 372
 tьrn-: tьrn- 258
 *tьrnъ 257, 258

u: kûmpli и др., фонет. 376
 uciekać 82
 uĕc 121
 uje, фонет. 145
 -um: s sękîrum, фонет. 376
 -un: māsĕūn, фонет. 376

unia: babunia, lalunia 81
 -unъ 189
 -u/-o, -du/-do: mlâtidu i mlâtido, фо-
 нет. 376
 uo: huĕdit и др., фонет. 376
 uō: muōž muōža, фонет. 376
 ũsta 82

v letech 127
 v rokoch 127
 v-: vûši, vûš, фонет. 380
 v redu 211
 *(v)ah-ati 120
 vedę > veda, фонет. 271
 *věj-ati 120
 višovać 322
 *(v)oněti 120
 *vortiti 147; *vortiti, *vortitъ 146
 voziši, vozitъ < *vozyješi, *vozyjetъ 145
 vozitъ 144, 145
 vožo 143
 Vrhlabi 523
 Vrhovlje, оном. 522
 vsednort na koně 607
 všečko v pořádku 211
 vtorek : tîrk-a, фонет. 380
 Vurbeni, Vuršina 259
 Vьrběna 259
 Vьr̃sьsь 259
 Vьr̃ba < vьr̃ba 259
 Vьrběni < *vьrběni 259
 Vьr̃šina < *vьr̃šina 259
 vъšъ, wši > uši, фонет. 380
 vědě 144
 větъ 143

w leciech 127
 w porządku 211
 węch 122
 węchem 118
 węszyć 118
 wiasć na konia 607
 wietrzyć 118
 winszować 322
 włącz < włączyć, шатр. 207
 włosy 82

woniać 124
woneć 124
wōda, акц. 198
wódka 82
wszystko w porządku 211
wydawać zapach 118
wymiotować 82
wyrgwiosz, шатр. 207

Zabuže 523
Zabъrd-: *zabъrd- 255
začēc 121
zagołhniti 245
zagołhovati, zaglotiti и др. 245
zagołsniti 245
zagrebica 244
zagrib 244
zagribam, zagribvam 244
zahlušit 245
zafebi 244
zdrzeń 139; zdrzeń, źdrzeń 138
zelena, акц. 199
zespół muzyczny 82
zgrebsje, zgrebina 244

zgrzebi, zgrzebie 244
zgubniarz // zgubiarz, шатр. 207
z(h)rebe 244
ziemniaki // szewraki, шатр. 208
zlateč, знач. 113
zlatica, zlatenca, знач. 113
zmъyno < zmъynъno 257
zmъynъnъ < zmъynъnъ = σμύρνης 257
zmъyno < zmъyno 257
znać // znachcić, шатр. 208
zorica 248
zorica < *zorojka < *zorodjica 248
zvјezda, -e, фонет. 373

Žablje, оном. 522
žana, акц. 198
že 186
žerjav, žerjav, фонет. 379
živeti: živim и др., фонет. 378
žrebę > žrebas, фонет. 380
žuna, bua, фонет. 378

-ъсь, суф. 190

Несловенски језици

a) латиница

Abel 553
abscheulich 191
abscheulicher Mensch 191
aγa 235
äγä 235
ähil 233
ain't 36
Alakšanduš 267
all right 211
āmīr 233
ampula < αμφορεύς 563
āmzik 233
angle 38
apartment — flat 38
*ard 486
ärkāk 234
arvatē, оном. 491

assignment 38
augustus 552
Aurora 553
Autariatae 492; Autariatae, Αὐταριαῖται 493
automobile / motorcar 39
avere 185

bāy 235
baγana 235
baγlama 235
beatus 191
*bal- Балосава, Бал-ша 505
*bal: Ваљево 497
Balbus 554
-baki 554

banastra — ginastra 265
 Bande 49
 bāngilik 234
 bānim — benim 232
 bākar 234
 Bār 553
 bārākāt 234
 Bas-Rhin, оном. 514
 baski 230
 basqi 230
 battery / accumulator 39
 bathë 267
 Bathinus 267
 bec 492
 bende 49
 benignus 191
 bereits 363
 -bert 554
 „Besdinensis“, оном. 439
 Beznă, оном. 439
 bhanakti 265
 bibāzik 232
 bičim 232
 bilāyi 235
 bilirsin 233
 billion 39
 Bizdina 439
 Boii 498
 Bolonia : Bon-on-ia 497
 bōlūk — būlūk 231
 bonus 191
 bōrāk — būrek 231
 Boulogne, Vallonie 497
 brechen 265
 Brutus 554
 bučuq > бучук, етим. 231
 bumper / buffer 39
 buqa-yi 235
 burgēi 230
 buryu 230
 buyruldu 236

 Caesar 552
 Cala-cucia 504
 cālău 583, 587
 canina eloquentia 262
 canina littera 261

canina verba 262
 Carpates 498
 celădet 585
 cellât 584
 che 186
 check-bill 38
 chemist's shop / drugstore 39
 chore 38
 cista 267
 city hall — town hall 38
 Claudius 554
 cling 245
 corn 39
 Cornacates 498

 čagī 230
 čini 230
 čöräk — čürek 231
 -ču, -čü, -čī, -či 230

 dāyānāk 235
 Dajtit (Дажко, Дажковић) 495
 dal- 500
 Dalmata : Delmata 494
 Dalmatia 500
 dalugaštiš — длугостити 268
 Daniel 553
 data 263
 dātar — dātor 263
 datta ≤ *danton 219
 dāvīr 233
 debere 185
 deṽ- 234
 delē 500
 *dendh 499
 denta 219
 derby 39
 desk clerk — reception clerk 38
 detta 219
 dēvi, dēvēti 144
 -di (-dū, -dī, -dī) 235
 dilim 232
 dīnd 499
 dīnd : Dindarii / Дин(д)ара 500
 Dindari 499
 *dintan 219

district attorney-public prosecutor 38
 dizgin 233
 djelâdet 585
 djellâd 585
 djelladlyq 585
 dolu 230
 Donald 553
 Donner 45
 dönüm-dünüm 231
 döşäk-düşek 231
 döşämä-düşeme 231
 dovere 185
 Drenica, оном. 514
 druggist — chemist 38
 dua — dova 231
 dugnas < *dubnas 266
 duhet (të) 187
 düyma 235
 dükkan 234
 dülgär 234
 Dunarea Dunareanu 264
 Durmuš 236
 dzirë- 221
 dyer(m)ek 581

Ebed 441
 editorial — leading article 38
 een feestje bouwen 47, 48
 een feestje vieren 47, 48
 een huisje bouwen 47
 elevator — lift 38
 Emin 553
 enero < januariu 266
 -ensius 495
 es regnet 48
 -esia 495
 -esi(us) 495
 essere tenuto 184

Fabaris 267
 faculty — staff 38
 fairguni 216
 fall 38
 farsang 266
 faucet-tap 38
 Feigling 191

fender / wing 39
 fercheih 216
 fereha 216
 Fergunna 216
 Feuerblume 112
 Feuerroschen, знач. 112
 fikir 233
 finestra — понистра 562
 firgen 216
 Fjörgyn 217; Fjörgun ≤ *perkuni 216
 fjörr 216
 Flüchtling 189
 Föhre 216
 folgen, folgati 246
 foot-feet 349
 for(a)ha 219
 forha 216
 forkr 217
 Fortis 553
 frango 265
 fugere 189
 fugitivus 189
 furchtsam 191

gabir 232
 gadir 233
 gaǵdžio < *gaidijo 145
 Ġalada 584
 Ġallād 584
 gām 234
 garden 234
 garren, gurren 221
 garian 221
 garme 221
 garpa 221
 gasoline / petrol 39
 gatala — gotila 349
 gävräk 234
 gavur 234
 gāzinti 233
 g-dhent 219
 gealat 583, 584, 586
 gearshift lever / gear lever 39
 geben — gaben 349
 Gelächter 191
 gelat 583, 584, 586; gelat — gelați 587
 gelidus 267

geminus 191
 Gemma 553
 genesta, genista 265
 genestra — genista 267
 genista banista 267
 *genista > *jenista 266
 gensiae 245
 gereb 244
 geysi 234
 gharghara-h 221
 -gi/- ċi 230
 gide 583, 587
 gidi 234
 ġi'ār 234
 ginestra 265
 giovedi grasso 266
 gira 221
 girren 221
 globia 147
 globiu, globia, globti 145
 globti 147
 glusnus 245
 glüšti 245
 göbäk — g'übek 231
 gobētis 249
 gönyä — g'ünye 231
 goods station / warehouse 39
 gorond 247
 göse 245
 göstär — g'üster — 231
 Gottlieb 553
 gozzo 245
 granda 247
 grandico 247
 grandis 246
 grēbčiai 244
 grinsen 261
 grobia 147
 grobti 147
 groin 492
 gruādi 247
 grün-blau 45
 grunda 247
 -ġu, -ġü, -ġi, -ġi 230
 guapto < octo 265
 guldziens 246
 guldzit 246
 gulgat, gulgaties 246

gulka 246
 gumar — komar 232
 gurtuluš 236
 gusa 245
 gushë, gūsha 245
 gušā gensiae 245
 güvāyi 235
 gylka 246

habere 185
 halfbreed 38
 harkanam 218
 hässlich 191
 hast-am, hast-i ... (h)ast < asti (i.e. *esti)
 144
 Haut-Rhin, оном. 514
 Hercuniates 498
 Hercynia silva ($\leq$ *Perkuniā $\leq$ *Perku-
 uniā) 216
 Holz 53
 homely 38
 hood / bonnet 39
 Hoti 495
 Hotit 495
 hribeln 219
 Hrodoberhto 553

iynä 234
 ilim 232
 irmik 233
 is, lit. jis 149
 Isère, оном. 514
 -i- ti, -it: ie: *ai, *-t(h)ai, *ei 144
 izin 232

jinistra 265, 266
 John 55
 Justitia 553
 Justus 553

kābar 234
 kāyif 234
 Kaiser 552
 кало 583

- kapi 230
 Kar 498
 Karl 552
 kāsīm 233
 kaysi 230
 koki 230
 kolken, kolksen 246
 Komar 498
 komši 230
 kōprü 230
 kōr 234
 kōtū 230
 koukoro, kasireu 262
 kilir 232
 kilim 234
 Kiste 267
 kleggi 245
 Klina, оном. 514
 krabbeln 219
 Krainer 364
 krank 50
 kribbeln 219
 kīmās 234
 k'ūpri 230
 k'ūrsi 230
 kursū 230
 k'ūsiki 230
 küskü 230
- Lachen 191
 Lacher 191
 lāhim 233
 lañk-o (luok-a): lōč-i-tъ 146
 larabrum 263
 lēkāt 146
 lenjs, 191
 letter carrier, mailman, postman 39
 Libling 61
 -lieb 554
 line-quene 38
 Loire, оном. 514
 Lonka = lōka 253
 low gear / first gear 39
 -lu, -lū, -lī, -li 230
- M-, Ma-, M(a)l** 494
 mad 38
- *mai 496
 *mal 493, 494, 505
     mal — Маочих 505
 Mala 495
 Malata 494
 Malesija : Malisorij, Malisor 495
 Mal-e-zi 495, 497
 Mali 495
 Mali Barbalucit 495
 Mal-i-barth 495
 Mali Bicerit 495
 Mali Crerucit 495
 Mali Dervenit 495
 Mali Focut 495
 Mali i Gjarpërit (Bofnia) 495
 Mali i Ogranit 495
 Mali i Polizit 495
 Mali i Privalit 495
 Mali i Shpatit 495
 Mali Labeit 495
 Mali Lazarit 495
 Mali Prosgolit 495
 Mali Radonisi (Радонићи, Радунићи) 495
 Mali Renzit 495
 Mali Scebenicut 495
 Mali Scemiri 495
 Mali Scignit 495
 Malont 494
 Malonta < Maluntun 494
 Malonto 494
 Mal-on-ši 493
 Maltsia Djakoves 495
 Maltsia Shkodrera 495
 Malu 495
 Maluese 494
 Malu-ense 494
 Maluesati(um) 494
 malus 494
 māngüş, 234
 mānzil 232
 Marne, оном. 514
 Marseille-Massilia 266
 Martius 553
 Mary — marry — merry 35
 maux 44
 Melada / Melatta 494
 Meleta / Melada 494

meški 316
 mētât: — mētati 146
 métyti: mētat 147
 Mihael 553
 minât: minati 146
 Minne 553
 -miš (muš, -müš, -miš, -miš) 235
 mokia 147
 *mol 497; *mol: (X)омолье, Омоље 496
 Moldișul 496
 Moldova 496
 Moldovanul 496
 Moldoveni 496
 Moldovișul 496
 Moldovița 496
 Mole (*molaje) 497
 Molea 496
 Molid 496
 Molizi, Moleze, Mulat 497
 Molnicioara 496
 Molnița 496
 Molunat 494
 Molunța 494
 monti- > monč(i) 505
 Moselle, оном. 514
 mot-s 44
 movies — cinema 38
 muffier / silencer 39
 müssen 186

 nasât: nositi 146
 nd > n 500
 news — stall / newstand 39
 nez 492
 non debet 181
 nugara 221

 o : a, un : on: en 484
 o key 211
 oil pan / sump 39
 oise, оном. 514
 oldu 236
 olčü — ülči 231
 on ne doit pas 181
 Oplo Malavico 494

oqlayî 235
 Ordnung 211
 overcoat 38
 özüür — üzür 231

 paenula < φαينوλης 563
 palagga: φαλαγγα 563
 paper carrier / newsboy 39
 pargāi (≤ *perk-) 216, 217
 Parjánya 216, 217
 passiolus 563
 pătram 263
 peanut 38
 Pecq: Пакчево — Берово 504
 Penestae Apenestae 268
 pergas 217
 pergula 217
 *perk-, *perg- 216
 perkün-kalis 216
 perkūnas 216, 217
 perth 216
 perunaš 216, 218
 *pesc-: Пјешивци, Пљешевица 505
 pig 55
 pieren 48
 pierewaaien 48, 49
 Pilipus 563
 piruniga 214
 piršys 247
 Pius 553
 piširmä 232
 Plana 507
 pōcūlum < *potlom 263
 profuga 189
 profugas 189
 poteram 186
 public house / saloon 39
 pull 38
 purpura < πορφυρα 563

 qabir 232
 qapu 230
 qomšu 230
 qoqu 230
 qatil 232
 qaysī 230

que 305—314
 quercus 217, 218, 219; quercus ($\leq$ *perk)
 qumar 232
 qurtuluš 236
 quod 186

Rad 190
 rāhin 232
 rand 211
 Rassia 510
 Rhin, оном. 514
 real estate 38
 Reihe 211
 rend 211
 rodžia 147
 Rutheni — Rusini 267

Sagudati 498
 saldus 191
 Saône: Haute Saône 514
 Sarthe, оном. 514
 Seine, оном. 514
 Servia 510
 scalpér 38
 Scardona 498; *Scardona > Scradin 498
 scheu 191
 Schurke 61
 Scipio 553
 Slavonia 510
 *(s)cor(d) / (s)car(d): *(s)carp- 498
 Scordiskoi 498
 Scordistai 498
 Scordus mons 498
 sember 264
 sibones 264; sibones < simbones 265
 Sigina 266
 Simbon 266
 Simbra 264, 265
 Simbruvium 264
 sini 230
 sirkā 234
 soyan 235
 sont 316
 söylämäk-süytemek 231
 Spalatko — Spalato 266, 267
 Spalato > Split 266

spark plug / sparking plug 39
 Spötter 191
 stabulum stabilis < *stadhlo 263
 steppen, sticken 219
 stiba 219
 stiebes 219
 stippen, stip, stippe 219
 stipes 219
 stipula 219
 stovi, stovéti 144
 suavis 191
 subway 39
 süngär 234
 süngi 230
 süngü 230
 Sumbra 264, 265
 süsser 191
 Suzana 553

Šalja 507

täŕähti 235
 tählikä 232
 tai[†] 73
 talim 232
 tara / tala 492
 tarandus tarandrus 267
 Tar-i+on+a 493; Tariona 493; Tari-ona-
 Tari-otac 493
 Tariotarum // Autariatarum // Tara (Taria)
 493
 tärlik 232
 Tarria- Tara 493
 ta-sthau, da-dhau 144
 Taurnenses 498
 Taurnum 498
 tei[†] 73
 tēkāt: tēkati 146
 telephone booth — call box 38
 tesoro 264
 Ticino, оном. 514
 Tisch 52
 the(n)saurus 264
 *to 152
 to belittle 37, 38
 to guess 38

- to loaf 38
 to peek 38
 to table a motion 39
 to stump 38
 tōhmāt — tūhmet 231
 top hat 39
 torch 39
 törpü — türpi 230, 231
 trash 38
 trebuie (sa) 187
 trésor 264
 tribu(s) 505
 Tricornium 498
 triumph 563
 truck — lorry 38
 tuõ 73
 turf / lawn 39
 türpi 230
 tuşur — čučur 504

 ūe(r)nestra > ba(r)nistra 266
 usanma — osanma 232
 ugra- — ogra- 232
 ugras — ograš 232

 vāhayati 143
 vaklo < oculu 265
 vaqit 233
 vartaū, vārto, vartyti 147
 *vartojoy, *vartoja 146
 vartyti, vartytas, vartysiu 146
 vaschanc Fasching 266

 vāzin 233
 veju 143
 Venus venustus 268
 Versilia, оном. 514
 versis, veršio 143
 verteneglio < *hortinacula 266
 Vezenta 498
 Virgunt 216
 *vorn - Врне - зи, Врнооколо 497

 waaien 48
 waistcoat / vest 39
 war 267
 was 267
 werde 364
 Willibald 553
 windshield / windscreen 39
 world, speak 262

 yayma 235
 yoyurt 235
 yaqarī — yokari 232
 yatayan 235
 yinoštka 266

 zāhir 233
 žanęstra 265
 zenestka 264
 Ziele 363
 zordum — gordum 248
 žārdys 248

б) грчки

- Aischines 554
 Aishros 554
 Areteus 553
 -αυρος 218
 γαζοφυλακεῖον 560
 γαρω 219
 Dafne 553
 -doros 554
 εἶεν 185

 Heliodoros 553
 Theodoros 553
 Kallistos 553
 kasireu 263
 κραυνός 218
 -klēs 554
 Κλωπᾶ 560
 Κουρμπάτσι < Гърбаči 254
 -krates 554

Margaritis 553
 μελισσία 494
 Melitta 553
 Ναρώνα 500
 παρασκευή 560
 περοι-φέρωι 563
 Πιλᾶτος 560
 Πισαντῖνοι 493
 πρέπει (νά) 187
 προ-μολή 496
 ῥήλιος 492
 ῥύγγος 492
 ῥυγχίνοι 491, ῥυγχίνου 491

Σαυδαράται 492
 Σκάρδον ὄρος 498
 Σκαρδῶνα 498
 Sofia 553
 Stefanos 553
 Strabon 554
 Στρυμόνοι 491, Στρυμῶνος 491
 Τρικορνήσιοι 498
 φαρισαῖος 560
 φάσηλος, φασιόλος, πασιόλος 563
 Filomene 553
 φίλος 562

Балтичко-словенски језици

grobiu, grobia, grobti 145
 luocit < liecu 145
 *mētāia- 146
 perk-, perg- 217
 tēkāt < teku 145

*trejēs > trēje 143
 *uējō > vājō 143
 vētra, vetr 263
 *vozejetъ > *vozъjetъ 143

Индоевропски језик

*bhag- 246
 *ghrebh- 243
 *ger- 246
 *grebh-, *gerbh-, *gribh- 219
 *guer- / guel- 263
 *gurendh- 246
 *-dher- / -dhel- 263
 *dhubhno 266
 *de(n)t- 219
 *der (staroind. dar-, starosl. derō, dbrati) 219
 *deru-, *dōru-, *drou-, dreu'-: drū 219
 *-eġō, *-eġosi, *eġeti 143

*enestra 266
 kṛnóti 143
 *per 218
 *per(g)-, *per(k) 218
 pṛnāti 243
 *ser-, *sor-, *sr-, *sreu- 490
 *ster- / stel- 263
 *stīb- // *stīp- 219
 *uogheie/o- 145
 *uorteġeti (staroind. vartayati) 147
 *y-ai : *yo- 73
 yunákti 143

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Avanesov R. J. 33
 Adamec P. 181
 Adamović Milan 129—236
 Adams Džon 37
 Адрианов Б. А. 581
 Адрианов-Перетц П. В. 129
 Eichler Ernst 442
 Aitzetmüller R. 117, 396
 Албин А. 161
 Алексић Радомир 576
 Alessio G. 492
 Андрейчин Л. 157
 Андријашевић Витал 142
 Андрић Иво 591
 Анзберт 510
 Антонијевић Драгослав 519
 Aristoteles 43
 Арсиковский А. В. 442
- Вајес Anton 185, 191, 522
 Бакотић Лујо 408, 415, 421
 Baldacci Antonio 495
 Bally Ch. 349
 Банашевић Н. 462
 Baga de Tovar M.—L. 317
 Baras Antun 367
 Барјактаревић Данило 561
 Баришић Фрањо 491
 Бартоли 267
 Bartoš F. 122, 124
 Battisti Carlo 493, 505
 Бегих Мидхат 404
 Bezljaj France 243—249, 442, 490, 509, 513, 514
- Белић Александар 170, 189, 191, 201, 238, 241, 242, 344, 361, 402, 411, 415, 420, 486, 560, 561, 579, 589, 590, 611, 616, 621
 Belostenec 247
 Benveniste E. 153, 262, 263
 Бенеших [Јулије] 517, 519, 520, 606
 Benni Titus 318, 398
 Benson Morton 31
 Boer C. de 311
 Березин Ф. М. 347
 Berneker 131, 243, 245, 247, 249
 Bernštejn S. V. 168, 170, 354
 Bidois R. 305, 308, 312, 313
 Bühler K. 163
 Biryly M. 119
 Blaschke K. 215
 Bloomfield Leonard 349
 Богдановић Д. 523
 Богдановић Ј. 606
 Бођански Осип М. 86, 87, 88, 89
 Божих Иван 506, 508
 Бојанић - Лукач Душанка 586
 Bollandus I. 175
 Боранић [Драгутин] 409, 415
 Borys W. 189
 Боровски 440
 Bohorič [Adam] 360
 Бошковић Ђурђе 441
 Бошковић Радосав 251—259, 356, 581
 Bréal Michel 552
 Bryzgunova E. A. 33, 34
 Brückner Aleksander 112, 139, 204, 217
 Broz Iv. 113, 115, 408, 415, 418, 420, 626—628
 Brok O. 201

- Brugmann K. 151 284, 290,
 Brunot F. 306, 307, 312
 Будимир Милан 261—268, 514, 563
 Budmani P. 194, 420, 590
 Булатовић Миодраг 591
 Булахов М. Г. 65
 Булаховский Л. А. 151, 201, 287
 Бурин Иван 582
 Буриашев П. В. 127
 Buttler Danuta 79
- Vážný V. 523
 Vaillant André 73, 153, 159, 161, 264,
 292, 522
 Вакернагел Якоб 131
 Walde A. 118
 Ward 35
 Wartburg W. 305, 307
 Webster Noe 35, 36, 37, 38
 Великановић И. 299
 Venclović Gavriilo V. 161
 Веселиновић Јанко 591
 Vetranović M. 161
 Видаковић Милован 161, 162, 556
 Видоески Б. 344
 Wijk N. van 149
 Willman H. 315, 316
 Винавер С. 576
 Виноградов В. В. 191
 Виноградов Л. В. 127
 Винокур Г. О. 612
 Vinja V. 184
 Vitković 359
 Vendryes M. J. 522, 563
 Wierzchowska Bożena 321, 323, 324
 Wiczorkiewicz Bronisław 73, 203, 204
 Вojводић Миле 476, 477, 478
 Woźniak Marii 788
 Vondrak W. 189
 Vrana Josip 268—279
 Врчевић Вук 465
 Вујачић Милан 502
 Вујовић Л. 605, 608
 Vuković J. 160, 165, 166, 183, 202,
 300, 572, 605, 607, 608
 Вуксан Д. 457, 458
- Вулетић Саво П. 476, 477, 478
 Вуловић С. 456
 Вушовић Данило 202, 456, 561, 605,
 607, 608
- Gaj [Ljudevit] 361
 Galinsky Hans 37
 Gamillscheg E. 365
 Gamulescu D. 583
 Гафио 262
 Gebauer Jan 121, 150, 151, 523
 Георгиев Вл. 108, 109, 581
 Георгиев Ј. 157
 Georgijević Sv. 520
 Геровъ Найдан 110, 113, 114, 581
 Gogolj 57
 Голомб 36. 298, 302
 Gorki Maksim 32, 57
 Гортан-Премк Даринка 281—295, 298,
 299, 300, 301, 302, 303
 Grabowska-Willman H. 315, 316
 Грамматић Ф. Н. 128
 Grammont Maurice 317
 Grappin Henri 316
 Grb[ić] S[avatije] 580
 Greve R. 191
 Grevisse M. 306, 307, 313
 Grégoire H. 128
 Григорович 86
 Grujić Radislav M. 353
 Grimm Kr. 215
 Гринченко Б. Д. 111, 114, 523
 Grickat Irena 188, 297—303, 523
 Gruchmanowa M. 137
 Гудков Владимир П. 85
 Gundulić I. 161
 Gundulić Ćivo 161
 Gutu V. 182
 Гухман М. М. 188
 Гълъбов Iv. 581
 Гълъбов L. 201
- Давидов Б. 108, 109, 115
 Давичо Оскар 591
 Dajanko Peter 360, 362, 365, 366

- Daň VI. 111, 114, 124
 Damowette J. 306, 308, 309
 Даничић Буро 113, 160, 161, 168, 170,
 189, 194, 238, 242, 420, 511, 513,
 517, 518, 519, 559, 561, 591, 625,
 626, 627, 629
 Деановић М[ирко] 408, 415, 418
 Devoto 47
 Дела Бела 507
 Десаух Etienne 316
 Derkos Ivan 361
 Derossi Zlata 541
 Дешић М. 562
 Джевђеџки М. К. 316
 Diels P. 150
 Dickenmann Ernst 441, 490, 514
 Димитријевић Р. 163
 Дюверниа А. 110, 114, 115
 Дмитриев А. Л. 129, 131
 Дюверниа А. 581
 Dobrowolski K. 174, 176, 177
 Dobrovski 357, 359, 360
 Dauzat A. 504
 Doroszewski Witold 118, 322
 Драгићевић Ристо 456
 Драшковић Владо 305—314
 Драшковић J. 358, 361
 Držić Dž. 161
 Дринова С. 491
 Du Feu V. M. 173, 176
 Дуриданов И. 107, 513
 Дурковић-Јакшић Љубомир 456, 459
 Дучић Н. 499, 500, 501
 Дучић Стеван 505, 508

 Ђорђевић П. П. 420
 Ђорђић Петар 423, 424
 Ђукић Трифун 476
 Ђурковчеки Josip 359, 367
 Ђуровић L. 181

 Ebbitt R. Wilma 36
 Елезовић Гл. 342, 412, 413, 517, 579,
 606
 Engels Fryderyk 205
 Ердељановић Јован 441
 Ernout A. 563

 Железњак И. М. 353, 354
 Живановић Ђорђе 315—328
 Жирмунский В. М. 615
 Żukowski 57
 Žuravlev V. K. 202
 Жучкевич В. А. 509, 517, 523

 Seidel E. 187
 Заимов И. 581
 Заменхоф 262
 Zareba A. 117, 119, 122, 123
 Zatovkañuk 185
 Zwoliński P. 119, 490
 Зеремски Иларион 440
 Зима Лука 163, 184, 300, 301, 303,
 567, 570
 Зимин А. А. 128, 130—132
 Sgall P. 350
 Златарић Д. 161
 Zumthor P. 305, 306
 Zupan 359

 Иванов В. В. 113, 214, 215, 216, 219
 Ivančan Ljudevit 367
 Iveković Franjo 111, 113, 115, 238, 367,
 408, 415, 418, 420, 626, 627, 628
 Ивић Милка 282, 283, 289, 329—335,
 348, 423, 532, 533
 Ивић Павле 160, 162, 168, 170, 337—
 —345, 347, 369, 411, 475, 561, 562,
 586, 587, 604
 Ivšić Stjepan 199, 201, 272, 342
 Илић В. 476
 Илчев Ст. 157, 581
 Исаковић Антоније 591
 Istrina E. S. 32

 Явашев А. 108, 109, 115
 Jagić Vatroslav 184, 204, 367
 Jakobson R. 124, 126, 130, 131, 133,
 163, 164, 570
 Јакубински 259
 Jaksche N. 201
 Jaskiewicz W. S. 216
 Jaskiewicz K. 77

- Jevtić B. 542
 Јернеј Ј. 408, 415, 418
 Јесперсен 618
 Jivcović M. 583
 Јиречек К. 510—513, 515—520, 552, 558
 Јовановић В. С. 161
 Јовић Душан 160, 344, 347—351
 Јовићевић Радојица 353—356
 Јововић Лука 476, 477, 478
 Јонке Људевит 359, 367
 Iorgu Iordan 439, 495
 Jurančić Janko 357—367
 Јурић Загорка Марија 556
 Jurkowski Jan 204
- Kabasanov St. 201
 Кавањин Ј. 299
 Канаец 517
 Кангрга 408, 415, 418, 419, 421, 422, 606
 Kanitz F. 494
 Капена И. П. 85
 Карца Т. 77
 Карано-Твртковић П. 337
 Караџић Стеф. Вук 4, 7, 86, 89, 91, 110, 119, 159, 160, 162, 184, 189, 190, 191, 221, 238, 242, 261, 281, 330, 408, 415, 418, 419—421, 457, 463, 464, 469—473, 498, 507, 516—520, 554, 562, 566, 567, 569, 576, 577, 579, 591, 606, 625—630
 Karaś Mieczysław 135, 517
 Karłowicz J. 121, 123
 Karplukowna M. 141
 Карцевски С. 617, 618
 Cassidy Frederic 36
 Katičić Radoslav 272, 519
 Каченовски М. 86, 87
 Кашић Б. 298
 Кашић Ј. 162
 Keenan Edward L. 333
 Körbler Đ. 161
 Klincksieck C. 317
 Knežević A. 236
 Kowalewski M. 79
 Kowalski T. 230, 231
- Ковачев Николај П. 504
 Ковачевић Ранко 606
 Kodov Xr. 201
 Kolarič Rudolf 185, 369—381
 Конески Блаже 119, 168, 169, 170, 383—385, 393, 394, 523, 562, 581,
 Конечна Halina 321
 Корећну F. 118
 Копитар [Јернеј] 86, 357, 359, 360, 362—366
 Kornig Franz 359
 Костић Д. 416
 Костић Лаза 576
 Костов Н. 157
 Котларенко Н. А. 130
 Kotova N. 201
 Kočev I. 201
 Кочубински А. А. 86
 Кошутић Радован 315
 Krahe H. 489, 505
 Кречмер П. 255, 266
 Krzyżanowski Julian 204
 Kryniski A. 112
 Kristijanović Ignac 359, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367
 Kristofanović Rusko 160
 Křižkova H. 183
 Krleža M[iroslav] 542
 Kukuljević Ivan 367
 Kulakovski Andrejević Platon 367
 Kuna Herta 161, 162, 475
 Kuno Susumu 333
 Курелец Ф. 606
 Kuryłowicz Jerzy 112, 143—147, 481
 Courtenay Baudouin de 198, 201, 203, 347
 Kurz Josef 149—153
 Куцаја М. 122
 Куцбек 86
 Кушелевын — Безбородко Г. 129
- Лавровски 88
 Лазаревић Лаза К. 591, 611—614
 Лалевић М[иодраг] С. 387—390, 455
 Лалић Михаило 591
 Ларин А. Б. 129
 Латковић В[идо] 462

Lahovari N. 492, 493
 Леков Иван 155—158
 Леаковић Б. 298
 Lencek Rado L. 159—166
 Leotti Angelo 581
 Laird Charlton 37
 Leskien A[ugust] 159, 190, 194
 Lübcke Mayer 505
 Littré E. 306
 Löfsted L. 181
 Лихачев С. Д. 126, 129
 Ломтев Т. П. 284, 292
 Lomonosov 31
 Lorentz F. 121
 Лотман М. Ю. 126
 Loš J. 338
 Лубарда В. 591
 Lubaš Władysław 167—171, 481
 Лутовац Милисав 587

 Љубиша С[тјепан] [Митров] 299

 Mayer A. 492, 493, 494, 498, 499, 500, 504
 Мајков Аполон А. 89, 90, 91, 92
 Mansikka V. 201
 Manthey Fr. 60
 Mancken H. L. 37
 Mar Stanislav Jan 32, 77
 Maretić T[omislav] 159, 164, 165, 186, 191, 237, 330, 354, 403, 411, 420, 441, 442, 552, 558, 565—571, 575—577, 590, 612, 613
 Mareš F. V. 173
 Маринковић Ранко 591
 Мартић П. 505
 Марков Борис 391—402
 Марковић Светозар 403—406
 Мартиновић Нинко С. 463, 465
 Marouzeau 59
 Marulić Marko 161, 184
 Matešić J. 192
 Матић С. 89, 566, 567, 570, 572
 Machek V. 115, 118, 124, 213, 214, 217
 Meillet A[ntoin] 5, 150, 159, 243, 250, 261, 263, 314, 316, 456, 458, 563

Мазон А. 316
 Mallery Richard D. 37
 Menčetić 161
 Мијатовић Станоје 586
 Miklosich Fr. 73, 185, 246, 281, 286, 337, 489, 552
 Миладинов Димитрија 539
 Миладинов Лука 162
 Милановић Бранислав 407—422
 Milas M. 166
 Милетић Б. 160, 165, 200, 607
 Милитар Трива 456
 Милићевић М. 516
 Миловић Јевто М. 457
 Милошевић Ксенија 423—437, 602
 Милутиновић Сима Сарајлија 264, 457, 458, 463, 476
 Митровић Павле 262
 Михаиловић Велимир 439—443
 Михаиловић Љубомир 445—453
 Михальчи А. Е. 581
 Младенов Марин 581
 Младенов Ст. 108, 213
 Младеновић Александар 161, 455—467
 Moguš M[i]lan] 201
 Moskovljević M[i]loš] 201
 Мошин Вл[адимир] 184
 Moszyński Leszek 173—179
 Мразовић Аврам 161
 Мршевић Д. 30
 Murat V. P. 59
 Murko Anton 357
 Musić A. 5, 186

 Назечић Салко 404
 Nahtigal [Rajko] 257
 Невесињац-Пророковић Ристо Т. 606
 Ненадовић Љ. 465
 Niederle Lubor 491, 492
 Никанов В. А. 517
 Николић 512
 Николић Б[ерислав] М. 160, 421, 469—473, 612, 613, 614
 Николић Мирослав 606
 Николић Р. 519
 Nyrop Kr. 307, 308
 Nitsch K. 137 398,

Новаковић Ст. 88, 184
Nowakowski Marek 77, 78

Његош Петар II Петровић 455—467,
629, 630
Niedźwiecki W. 112
Њич К. 316

Obłək V. 185
Obnorski S. P. 198
Obradović Dositej 89, 91, 161
Obrębski-Jabłoński A., 119
Ožegov S. J. 33
Орбини М. 510, 512
Остојић Бранислав 455—480
Острогорски Г. 516
Otrębski J. 147

Павићевић Бранко 459
Павичић Стјепан 521
Павлиновић М. 264
Павловић Звездана 481—488
Павловић М[иливој] 182, 344, 485,
489—508, 561—563
Павловић Р. 511, 512, 516, 517
Пајевић А. 456
Pyles Thomas 37
Панчев Т. 110, 114, 115
Paparazoglu Fanula 498
Pasarić Josip 367
Pascu G. 504
Папин Н. А. 85
Паустовскиј 59
Pei Mario 37
Peyrollaz Margnerite 317
Perwolf J. 513
Перетц Н. В. 127, 128
Persson 243
Peter Kiraly 369
Petričev D. Хг. 201
Петровић Велько 591
Петрусь П. В. 129
Peciar Št. 119
Пецо А[сим] 1—7, 160, 201, 509—524,
605, 607, 608

Пешикан М[итар] 160, 165, 523—535,
608

Phuhl Chr. Tr. 215
Pichon E. 305, 306, 307, 308, 309
Pleteršnik M. 109, 115, 119
Погорелов 257
Rokotny J. 117, 118, 119, 221, 242
Поленакоски Х. 537—540
Poltoradneva E. I. 201
Роров К. 201
Поповић Б. 542
Поповић Душан 440
Поповић И. 356
Поповић Љубомир 302, 541—549
Поповић М. 87, 89, 202
Поповић П. 457
Porak J. 183
Порфиогенит Константин 494
Porzig W. 216
Potebня A. A. 127, 284, 424, 622
Роџић М. 184
Прајс 86
Прицак О. О. 126
Прличев Григор 539
Протић Милисав 458
Profous A. 215
Пуцић М. 160
Puškin [Aleksandar] 32, 60

Радојчић Н. 523
Раду Флора 348, 583, 587
Рајић Јован 161
Рајковић Ђорђе 456
Ramovš F. 165, 168, 170, 246, 258, 582
Рачанин Јеротеј 87
Rački 252, 494
Reljković 359
Реџић Енвер 404
Rešetar Milan 160, 161, 165, 202, 456,
561, 562
Рыбаков А. Б. 126
Ribarić J. 562
Rübel R. 186
Ристић С. 408, 415, 418, 419—422, 606
Robertson Stuart 36
Рогић Павле 551—558
Родић Никола 354, 559—563

Rozwadowski J. 251, 259, 398, 514, 523
 Роке Јаков 86
 Rohlf's 505
 Романски Стоян 581
 Rosetti Al. 587
 Rospond Stanislaw 168, 171, 204, 442, 489
 Руварац Димитрије 441
 Рудњицки 490
 Ружић Жарко 565—578
 Ружичић Гојко 161, 202
 Ружичић Урош 606
 Rupel M. 185
 Rusek J. 171

Савић Момчило Д. 579—587
 Sadnik L. 117, 396
 Сазонова И. К. 430
 Самарџић Р. 518
 Самоковлија И. 542
 Sandfeld Jensen Kг. 187, 286, 308
 Sedlaček J. 181—188
 Селищев А. М. 187, 354
 Сергеевна Станишева Д. 284
 Simeon R. 163
 Simić N. 542
 Симић Радоје 413, 541, 589—604
 Simon Pela 317
 Симоновић Др[агутин] 108, 110, 111, 115
 Simmons J. F. 133
 Sychta B. 121
 Скерлић Ј[ован] 556
 Skok P[etar] 107, 117, 118, 221, 243, 244, 246, 247, 249, 259, 264—267, 504, 510, 513, 514, 520, 522, 562, 563, 579
 Скопаков Климе 539
 Sławski Franciszek 117, 118, 119, 122, 170, 189—192, 247
 Sled James 36
 Smit Sidnej 37
 Соловјев А. 184
 Saussure 46, 349
 Срезневский И. И. 86, 121
 Срећковић Панта 491

Станић Милија 605—609
 Stankiewicz Edward 171, 193—202
 Станојевић Маринко 202, 579
 Станојевић Ст. 520, 580
 Станојичић Живојин 1—7, 303, 611—614
 Старчевић А. 264
 Стевановић Михаило, 1—7, 9—30, 73, 155, 160, 182, 189, 202, 238, 239, 298, 229, 302, 311—314, 330, 333, 344, 416, 418, 423, 424, 455, 541, 561, 589, 590, 591, 602, 612, 613, 614
 Стевовић Игрутин 412, 418, 615—623
 Stang 145
 Stępniaк Klemens 203—209
 Степанов Ю. С. 347
 Стефанов Б. 115
 Stieber Z. 171
 Стоянов Н. 115
 Стојановић Љубомир 160, 161, 184, 337, 338, 344, 420, 439, 441, 533
 Стојићевеић А. 4
 Стойков Ст. 157, 199, 202
 Stojčev Kг. S. 202
 Straka Georges 317
 Stulli 408
 Subotić Jovan 163

Tadin M. 173, 174
 Танасковић Дарко 584
 Тарановски Кирил 223—227, 566, 570, 571, 572, 574, 575
 Ташицки Витолд 489
 Творогов В. О. 129, 130
 Tkalčić Ivan 367
 Тодоров Цв. 157
 Толстой И. И. 65
 Толстои Н. И. 221
 Томановић В. 160, 166, 202
 Топоров В. Н. 509, 514
 Travniček František 150, 151, 272, 274, 275, 286, 290, 293, 354, 523
 Trautmann R. 215
 Trubar 168
 Трубачев О. Н. 490, 509, 514
 Trubecki N. S. 347
 Турић Ј. 182

- Ђирковић С. 518
 Ђопић Бранко 591
 Ђоровић Св. 542, 606
 Ђосић Добрица 591
 Ђупић Драго 516, 625—630
 Ђупић Р. 476, 477, 478
- Ułaszyn Henryk 207, 398
 Umlenski I. 202
 Urbanczyk St. 217
 Ušakova D. N. 32
- Vasmer M. 118, 157, 243, 244, 245, 253,
 255, 256, 258
 Fouler 35
 Fekete E[гон] 302
 Ferenc Botka 369
 Филин П. Ф. 131
 Филиповић М. 213, 214, 499, 511, 512
 Finka B[ožidar] 186
 Fleischer W. 215
 Фортунатов 251
 Frangeš I[vo] 47
 Franičević Marin 637, 566
 Франчић 393
 Fraenkel 216, 243
 Frisk H. 563
- Havranek B[ohuslav] 131, 150
 Хаџи Константинов Џинот Јордан 539
 Hey Gustav 215
 Heffner R.-H. S. 166
 Ходова К. И. 290
 Holub J. 118
 Hrabac S. 119
 Hrašte M[ate] 201
- Ц[ветковић Милан] 580
 Цвијић Ј[ован] 499, 513, 516, 518
 Церовић Г. 606
 Conev I. 168, 169, 170
 Црњански Милош 591
- Чижевский И. Д. 133
 Чижик-Полейко И. 60
 Čoser Džefri 34
- Jackendoff Ray S. 333
 Džeferson Tomas 37
 Džonson Samjuel 34—35
- Săineanu Lazăr 581, 584
 Šanskaja T. V. 113
 Šanskiĭ M. N. 113
 Шантрєн 262, 263
 Шаулић Н[овица] 606
 Шафарик П. Ј. 354, 558
 Šahmatov A. A. 32, 151, 251
 Schwarz E. 215
 Švejcer A. D. 37
 Scheltema J. 49
 Шеноа Аугуст 542, 591
 Szeftel M. 125
 Šivić A. 246
 Šivić — Dular A. 246
 Schütz J. 114, 221
 Šiškov St. 202
 Шкаљић Абдулах 236, 266, 579, 588
 Шлајер 262
 Schmigoz Leopold Johann 360
 Śmiech W. 140
 Шобајић П. 505
 Шојат Антун 367
 Šojat Olga 361, 367
 Шох Перо 458, 502
 Шпехт 267
 Spitzer Leo 64
 Šrepel M. 572, 577
 Штављанин — Ђорђевић Љ. 89
 Štefanić V. 174, 176
 Stieber Zdzisław 211
 Šulek B[ogoslav] 110, 111, 115
 Šurmin Đuro 184, 367
 Schuster-Šewc H. 213—227
 Ščerba L. V. 32, 615

РЕГИСТАР КЊ. XXXI

РЕГИСТАР РЕЧИ

Српскохрватски језик

- а, наст. 138
akose nechchiela udat, граф. 149
аустрински : дрински 269
- бајонет, 161, 162
банда, фонет. 266
банка, фонет. 266
бацанак (филцан и сл.) фонет. 233
Беглен 171
bez, уп. 278
без других 107
безбедіе 163
безобзирице 95
бело вино, знач. 171
бесно 84, 90
би (би, би, бисмо, бисте, би) : бисам
(биси, би, бисмо, бисте, бису) 62
било где 87
било када 87
било како 87
било ко 87
било колико 87, 102
било куда 87
бињечија, нацак и сл., фонет. 231
biograzchiem, 141
бистро 90
битвиште 163
бити 103
благо 84, 90
- близу, знач., пост. и уп. 89, 96, 106, 276
бљутко 90
Вог, Вогха, гроб и сл., граф. 153
богато 100
бодило, пор. и знач. 162, 163, 164
божанствено 100
божји, божији 269
бојажљиво 90
боје, фонет. 145
болети — боле: болети — боли, правоп. 17
боли га 104
болница 163
бориште 163
бости — бодило 163, 164
бражђах, фонет. 211
bratia, brachia, граф. 148
братски 91, 92
Bracchi, hocchiu, necchie и сл., граф. 148
breme, фонет. 142
брзо-пребрзо 91
брзо : споро 90
brieme, фонет. 140
бритко 90
бродом 95
Brucerević / Brucerović 317
будно 90
будуштої књижици 6
буквално 100

- бура 105
 бучно 90, 100, 105
 будак (хација и сл.) фонет. 204
- вајкадашњи 81
 вакат (је) 103, 105
 Valentinovich, Visocomi и сл., граф. 145
 ualit, граф. 152
 ваљда 100
 ван 96, 276
 uaskolikich 141
 ватрено 90
 ведро 105
 вез-ем, вес-ти, правоп. 14
 Велика Рујишка 169
 великих (наших, њих, их и сл.) 61
 веома; веома жалим 99
 вероватно 100
 ветровито 105
 већ(е) 96
 веће, увеће, фонет. 197
 већином 95
 вечерас 96
 вечерашњи 81
 вечером 95
 вечно 89
 вешаља, фонет. 118
 uidieti 142; uidio, фонет. 141
 vidjeti 142
 видно — мрачно 90
 videt 142
 виђо, виђа и сл., фонет. 222
 vierouatti 142
 високо 106; високо дрво, функц. 83
 витез — кнез (ВИТАЗЪ-КНАЗЪ) 8
 вично 84, 90
 више 102, 105, 106; више главе 106;
 više (povíše) + ген. 276
 влажно 105
 влас-т: влад-ати, правоп. 14
 Влак : Влаше, Власи, Власима, правоп. 13
 влаха, сиромаша, ораха, обл. 62
 вода, знач., ген. мн. 240, 620
 водоземна живина 163
 возъен, носъен, правоп. 10
 возом 95, 97
 војнички 92
 волети — волем, волети — волим, правоп. 17
 voska, и uoski и сл., граф. 145
 вран, знач. 173
 вређати, акц. 168
 време (је) 103, 105
 временом 95
 vгeса, фонет. 141, 142
 vrijecha, фонет. 141
 врића (кућу и сл.) фонет. 232
 вришћати (нерашћај и сл.) фонет. 250;
 вришћи (стишће и сл.) фонет. 243
 врло; врло добро учи; врло добро вино 99
 Врнограч (Грмеч и сл.) фонет. 233
 врућина 105
- g: gûl — dul, legen — leden 215
 гавран, знач. 173
 гадно 105
 галбан, знач. 159
 галбин, знач. 159
 галопом 95
 Gargura, граф. 142
 где 80, 83, 87
 где било, где год, где ко, где што 80, 87
 где му драго 87
 где = негде, где — ту 87
 географски 91
 гипко 90
 глад (благо и др.) 59
 Гламоч, Грмеч, фонет. 221
 гласно 84, 90
 глатко 90
 глуво 104
 гљиваст — грибовидный — вераце-нападобны 69
 гнездаст — гнездообразный — гнез-дападобны 69
 govehče, čavka, роћеје, фонет. 205
 годинама 93, 95
 годиште, фонет. 247
 горе 96; горе — доле 107
 горети, речит, фонет. 269

горко 90
 гост, обл. 62
 грамдељ, знач. 159
 грана, овца и др., акц. 59
 graghie, potuarghiuic и др., граф. 149
 гредом 95
 грепти, правоп. 12
 грех 105
 грехота 103
 grescna duscia, фонет. 141
 grescnoi Duscі, фонет. 141
 grešnik, фонет. 142
 гримизни руј, знач. 180
 грјешник (грјешниче, грјешници, гр-
 јешницима) правоп. 13; *grješnik 142
 гулаш, знач. 175
 гулити, знач. 175
 гуниште — буниште, фонет. 265
 гусларка, знач. 159
 густ — гушћи 243; гушћи, чешћи, фо-
 нет. 211

д, т, л, н + њ 10; дь, ть, лъ, нь — љ,
 љ, љ, љ, граф. 10
 да 101
 da sse rasdieli, фонет. 140
 da vsiuim, vogliu и сл., граф. 145
 daan, граф. 138
 давнашњи 81
 давно 89
 давно — предавно 91
 даждењак, фонет. 244, 246
 даицић, оџак и сл. фонет. 225
 дајђе, ађе и сл., фонет. 235
 дајци, хоџа и сл., фонет. 232
 дакле 107
 далеко 100
 damosce, duscian, xiuot, usgiuot и сл.,
 граф. 151
 дан за даном 98
 данас 96
 данашњи 81
 данима 95
 дању 95
 дар (дар-а), писар (писар-а) 9
 darxim, граф. 143
 dasse ima datti, граф. 138

dasse ima prodat, граф. 138
 dasse rasdieli, граф. 138
 дати — дадем, правоп. 14
 два војника 80
 два, три, четири, обл. 64
 двапут 98
 duije 142
 двоје 80
 двократно 98
 двориште, игралиште и сл., фонет. 243
 дворишће, шћап и сл., фонет. 244
 двоструко 98
 делимице, деломике 95
 десет људи 80
 десеторо 80
 Decime, Primitie и сл., граф. 147
 дивно — предивно 91
 дигнути, гинути, правоп. 16
 diello 142
 dio, фонет. 141
 diuersiem 141; diuersieh 141
 dieuizze фонет. 140
 dieuoizi фонет. 140
 diete, фонет. 140; djeteta 142
 diezze, Avizza, Marizza и сл., граф. 147
 diezi, фонет. 140
 djed 142
 дјечак (друкчије и сл.) фонет. 227
 дјечко (четири и сл.) фонет. 204
 do + gen. 276
 до зла бога топло 105
 до на Златибор, функц. 82
 до сада 88
 до тада 88
 доба 101
 dobrijem, dobrijeh 141
 добро 105
 добро — лоше 90
 до-в-де 88
 догола 90
 дође, нађе, млађи и сл., фонет. 228;
 дођи, млађи и сл., фонет. 230
 до-к-ле, 88, 106
 доле 96
 дома 96
 до-н-де 88
 донекле, до-не-к-ле 88
 donio, граф. и фонет. 141

- до-н-ле 88
 допушташ, опроштено, фонет. 249
 досадно 105
 до-се-ле, до-с-лѐ 88, 106
 доследно 100
 дословно 100
 доста 90, 100
 доста брзо 100
 доста ради 100
 до-т-ле 88
 доћекасмо, ђамија и сл., фонет. 196, 206
 доћи касно, функц. 83
 другарски 92
 друкчије, очи и сл., фонет. 228
 Dubrounich, poruche, iesich и сл., граф. 152
 Dubrouscianin, sdrauu и сл., граф. 146
 дуго 90
 duž + gen. 276
 Дукат, оном. 319
 ducata, u dukatieh, duchate, ducata, dukata, граф. 152
 dum Stiepanouoi, фонет. 140
 дупком 95
 дымъ, хлѣбъ, вода, дудъ, акц. 59
- ђаба, фонет. 196
 ђабе, хођа и сл., фонет. 227, 237
 ђамија, фонет. 235; ђамија, хођа, и сл., фонет. 197; ђамије, фонет. 221
 ђаккада, ђеца и сл., фонет. 219
 ђаци, Ђулага и сл., фонет. 221
 ђачки 92
 ђе, ђеца и сл., фонет. 222; ђе, неђи и сл., фонет. 223
 ђевојка, ђаккад и сл., фонет. 224
 ђеда, међа и сл., фонет. 227
 ђем, фонет. 224
 Ђемал, чекич' и сл., фонет. 228
 ђеп, ђабе и сл., фонет. 198
 ђеца, ђеко и сл., фонет. 220
- Euangelie, граф. 149
 ево 107
- егленција, муштулутџија и сл., фонет. 233
 эленъ, колачъ 60
 ено 107
 ervanje 143
 ervati 143
 ето 107
- жао 103; жао ми је (жао ти је, жао му је, жао нам је, жао вам је, жао им је) 103, 104
 жаренџак, знач. 159
 жарко 90
 жешћи, правоп. 11
 жље 96
- за 96; за + ген. 277; за и против 107
 за сада 88
 за се 96
 завидела 96
 загоне (трке, трупе — стоје, леже) дијал. 268
 задана 96
 заиме 96
 заиста 90, 100
 заишћи, пушћи и сл., фонет. 249
 заједно 98
 зајутра 96
 замало 90
 замашке 98
 занавек 96
 западно — западње, правоп. 17
 запети, правоп. 11
 запуштано, штене и сл., фонет. 245
 зарад 96
 зарана 90
 засебице 95
 заслепљујуће бело, застрашујуће слаб 99
 заувек 96
 збиља 96, 100
 zbog + gen. 277
 збока 96
 зверски 92
 звиждука, звиждук, фонет. 244
 звижђи, фонет. 243, 247

- звижђук, фонет. 246; звижђукају, фонет. 245
 zgj — ž'dž' 209
 здесна 90
 zdj — ž'd' 209
 здраво 99
 зелен, знач. и правоп. 7, 9; зелень (зелен), правоп. 7, 8
 земјиште, ђубриште, млађи и сл., фонет. 200
 зечки 92
 зима 103, 105; зими 96; зимус 96
 зимушњи 81
 Златна страна, оном. 319
 злобно 90
 знати — знадем, правоп. 14
 знатно 99
 значајно 99
 значи, пјевачка и сл., фонет. 227
 зором 95
- и, -им (ствари, стварим) 64
 -и, -ма (момчади, момчадма) 64
 i moiјeh Rodiaka, граф. 144
 Иван (Иве, Ивић) 556
 Иво 557
 игде 80, 87
 Игнац 556
 Игор 556
 -iem 141
 -iema 141
 -ijeh 141
 из, предл. 96; iz + gen. 276
 из много градова 101, 102
 из неколико села 102
 иза 106, 107; iza + gen. 276
 изблиза 90, 96
 izvan + gen. 276; изван (ван), изван ограда 106
 изванредно 100
 izviše + gen. 276
 изврх 97
 издалека 90, 96
 између 106; između + gen. 276
 изместа 96
 изнад 97, 106, 107; iznad + gen. 276
 изнова 90
- изнутра 96
 изокола 90
 izpasti, граф. 151
 изучили, обичај и сл., фонет. 234
 икада 87
 икакав 80
 икако 87
 ико 80, 87
 иколико 87
 икуда 87
 -имице, суф. 95
 имупште 6
 -ина, суф. 507
 иначе, закључ'ку, фонет. 204
 Инге 557
 Iouiemase suiem, граф. 141
 искоса 90
 iskraj + gen. 276
 ispod + gen. 276; испод 106, 107
 испочетка 96
 ispred + gen. 276; испред 97, 106, 107; испред куће 106
 исприћо, већеру и сл., фонет. 237
 истина 96, 100, 105
 истиха 90
 istog trenutka, знач. 275
 истрке 96
 itee, граф. 138
 ић, доћ, цвиће и сл., фонет. 234
 -ић: Морачић 507
 ићи, кући и сл., фонет. 224; ићи, попићемо, цвиће и сл., фонет. 233
 -ице, суф. 95
 ишта 80
 иштеш, штета и сл., фонет. 245
 ишће, ишћеш, пушћо, пушћана и сл., фонет. 245; ишћем, пишћат и сл., фонет. 250; ишћуће и сл., фонет. 248
 išćete — išćete, фонет. 249; ишчи и сл., фонет. 248
- ia, Iuan, iesich и сл., фонет. и граф. 143
 ia Petar Mihoссеuu, od Danaа и сл., граф. 148
 јабуће, фонет. 118

- јако виче, јако леп 100
 јако топло 105
 Јанков син 91
 јасно 90, 100
 јасно — мукло 90
 јатомице 95
 једанпут 98
 једва 100
 једино 107
 јединствено 100
 једнократно 98
 једном 95, 98
 једноструко 98
 јеленах, колачах, обл. 62
 јесенас 96
 јесенашњи 81
 јетко 90
 Јуап, Јуап и сл., фонет. и граф. 143
 јунак за јунаком 98
 јунак од мегдана 102
 јутрашњи 81
 јутром 95
 јутрос 96
 јућер, ћетири и сл., фонет. 200
 јуче 86, 88
 јуче, наочале и сл., фонет. 221; јуче,
 прекључе и сл., фонет. 230
 јуч'е, ч'ега и сл., фонет. 236
 јучерашњи 81
 јучешњи 81
- ка много градова 101
 кад, када 83, 87
 када год; када = некада; када — тада
 87
 кадашњи 81
 кајна, знач. 159
 какав, какав било, какав год 80, 87
 како 83, 87
 како год 87
 сасо, сасхо, сасхоје, какоје, граф. 152
 salesc, граф. 152
 камо; камо год 87
 канца, цамије и сл., фонет. 226
 капиција, ценаза и сл., фонет. 237
 kars, граф. 142
 касно 89, 105
- касно је 103
 касом 95
 Catta, coie, coi и сл., граф. 152
 qvietanzu vciniti и сл., граф. 154
 -ке, суф. 98
 kervavi, граф. 143
 кетенишће, косишће и сл., фонет. 247
 киша 105
 клечећи 98
 клијешта, уклишито и сл., фонет. 244
 клишта, кућиште и сл., фонет. 244,
 245, 246
 клишћа, пићап и сл., фонет. 200, 244
 кључ од подрума 102
 ко 79, 80, 87
 ко било 79, 80
 ко год 80, 87, 89
 ко му драго 87
 ко — тај 87
 коваћница, фонет. 204
 kod + gen. 276
 које где 80, 87
 које када 87
 које какав 80
 које како 87
 које ко 80, 87
 које колико 87
 које куда 87
 које шта 80
 који 87
 соіуміе, дауаіи, babbi, моіоі и сл., фо-
 нет. и граф. 143
 колики 87
 колико 83, 87, 102
 колико год 87, 102
 комад 269
 комишац, знач. 175
 кому драго 79
 комушиште, кумпириште и сл., фо-
 нет. 245
 коначно 100
 коњ под седлом 102
 корак за кораком 98
 корак по корак 98
 кораком 95
 косо 90
 коће, Муслићи и сл., фонет. 226
 крадом 89, 95

крадомице 95
 крај + ген. 276
 крај, покрај, pored 276
 крајње 99
 Kragliestuu, фонет. и граф. 146
 красно 105
 красно — прекрасно 91
 кратко 90
 крв (кръвъ) 7
 крепко 90
 kperos, фонет. 142
 kperosti, фонет. 141
 креч, Грмеч и сл., фонет. 229
 креч, плач и сл., фонет. 229
 Криви Деја, оном. 485
 криво 105
 кришом 95
 *krjepost 142
 кћер, у Бихаћ и сл., фонет. 220
 kscieri, граф. 148
 chchieri, граф. 148
 kscierma, граф. 148
 chchieram, граф. 148
 куда 87
 куда 83, 87
 куда год 87
 куда = некуда 87
 куда — тамо 87
 кумпириште, земљиште и сл., фонет. 246
 кућа, врећа и сл., фонет. 219
 кућа крај реке 102
 кућа на спрат 102
 кућа, пролиће и сл., фонет. 234
 suchi, граф. 148
 chuchi, граф. 148
 chuchie, граф. 148
 кући 96
 кућиште, кумпириште и сл., фонет. 243
 кућишће, огнишће и сл., фонет. 243, 245, 249

лав, сан 8
 лагано 91
 лађом 97
 Лајарум: Лазарум 290
 лако 100, 105; лако — тешко 90

лани 96
 ласно 90
 лево — десно 107
 лежак, знач. 175
 лежећи 98
 лепо, прил. 86; лепо писати 86; лепо, 104, 105
 лепо писање 86
 лепо — прелепо 91
 лепо — ружно 90
 летерка, знач. 159
 лети 96
 letjeti 142
 летос 96
 летошњи 81
 lečet 142
 ли 101
 liero 142
 lijere 142
 лингвистички 91
 листом 95
 лице у лице 98
 лишће, гушће и др., правоп. 13;
 лов (ловъ) 7
 логичко размишљање 91
 лоше 105
 луђи, међа и сл., фонет. 226

људи (людий), правоп. 11
 љупко 90
 љут — љући, фонет. 211

ма где 80, 87
 ма када 87
 ма какав 80
 ма како 87
 ма ко 79, 80, 87
 ма колико 87, 102
 ма куда 87
 ма шта 79
 магареће, коће и сл., фонет. 232;
 мајушно 91
 Мала Рујишка 169
 малецко 91
 малечно 91
 малечко 91

- малко 91
 мало 102
 мало помало 98
 мање 102
 Марин муж 91
 martacke, фонет. и граф. 146
 martue misse, граф. 142
 маса 102; маса света 102
 мас-т: маз-ати, правоп. 14
 махом 89, 93, 95
 мац, рич и сл., фонет. 221, 230
 Мадари, Цехво и сл., фонет. 219
 међа 106
 међа, дођи и сл., фонет. 222
 међа, пређа и сл., фонет. 231, 232, 233
 meghiu и megii, граф. 149
 међу 96
 међу се 96
 мејдан 163
 механичар, јуче и сл., фонет. 204
 мило 105
 мимо 106
 mimo + ген. 276
 мимогред 96
 мирно 105
 misaa, граф. 138
 misse Gargureusshe, граф. 142
 mientouati, фонет. 140
 miesta 142
 m(j)esto, nam(j)esto, um(j)esto + ген. 278
 мјешћана, ушћино и сл. фонет. 246
 млађа, чађа и сл., фонет. 223, 229
 млађи, дођем и сл., фонет. 234
 млађи, пређа и сл., фонет. 229
 много 100, 102
 много градова 101
 много донео 100
 много људи 80, 101
 много љут 100
 много путовао 100
 мноштво 102
 могућно 100, 105
 можда 100
 мождани, фонет. 245
 mosge afforizat, targovze и сл., граф. 147
 moheh, (=можеш) граф. 152
 moieh dobara, фонет. 141
 моменат 105
 моменат је 103
 момци, фонет. 266
 моћи, вјечни (могти, вијек), правоп. 12
 мраз 105
 мрачно 90
 мртво 90
 мудро 90
 мука 103
 Мумић, пећина и сл., фонет. 222
 мурва, фонет. 266
 мутити — мућак — мућен, фонет. 211
 мучно 90, 105
 мушки, знач. 91
 на, предл. 96
 на Dahu, граф. 152
 на ма колико страна 102
 на памет 97
 на се 96
 на сред села, функц. 82
 на 3 Maggia, граф. 149
 навалице 95
 навеземъ — навести, правоп. 14, 15
 навек 96
 навелико 90
 наглас 96
 нагло 90
 наголо 90
 над 96; над много градова 101
 нада се 96
 надан 96
 надасве ми је жао 105
 надвоје 98
 nadgradie, milosardie и сл., граф. 149
 надесно 90
 надуго 90
 наздраво 90
 назелено 90
 наиђе, виђа и сл., фонет. 221
 наизменице 95
 наизуст 96
 наике 96
 наискап 96
 наједном 98
 nakon + ген. 277

- накриво 91
 налази се 103
 налево 90
 налећке 98
 наместо 96
 наново 90
 наногу 96
 напамет 96, 97
 наполеоновски 82
 напоље 96
 напразно 90
 напрегнуто 90
 напред 96
 напретек 96
 напуштали, нараштај и сл., фонет. 245
 напуштани, напуштај, ушћине и сл.,
 фонет. 247
 наравно 100
 нарочито 100
 наруку 96
 наруђивали и сл., фонет. 196
 насамо 90
 насатице 95
 насатке 98
 насиче, учитељ и сл., фонет. 229
 наскоро 90
 наснагу 96
 наспрам 106; наспрам Београда 106
 настрану 96
 насуво 90
 насупрот 106
 натраг 96
 натроје 98
 наузначке 98
 начелник — началник, право. 19
 начин, чујете и сл., фонет. 198
 начисто 90
 начудити се, приличи и сл., фонет. 229
 не 101
 ne dughò, raslogh и сл., граф. 149
 не пушћа и сл., фонет. 248
 ne sarce pamene, граф. 142
 небо 103
 невероватно 100; невероватно добар 99
 neuiestinoj, фонет. 140
 негде 80, 87
 недељом 93, 95, 97
 nediegliа 142
 nedjelja 142
 неђе, ђе и сл., фонет. 225
 недеја 142
 неђеља, ђељати, фонет. 268
 неизбежно 90
 некада 87
 некадашњи 81
 некакав 80
 некако 87
 неко 79, 80, 87
 неколико 87, 102; неколико војника 80
 некуда 87
 немачи 92
 немилице 95
 немогућно 100
 немој : не мози 290
 необично 99, 100
 неопходно 105
 неоспорно 100
 неочекивано богат 99
 непобедиво 90
 неповратно изгубљено 99
 неразговорно 90
 несазнајно 90
 „несетни“ (последњи) 320
 несрећно заљубљен 99
 несумњиво 100
 несхватљиво 90; несхватљиво упоран
 99
 нетремице 95
 неукротиво 90
 нечасно 105
 начудило се, причекај и сл., фонет.
 229
 нештедимице 95
 нешто 79, 100, 102
 -ни, наст. 99
 нигде 80, 87
 ниже 105, 106; niže + gen. 276
 низ 102
 низа се 96
 низакада 88
 низбрдо, низ брдо 96, 97
 никада 87
 никакав 80
 nichachque ríesi, граф. 154
 никако 87
 нико 79, 87, 80

- николико 87
 никуда 87
 ниодакле 88
 ниодкуда 88
 ниоткуда 88
 ниско 90, 105, 106
 ничије, копача и сл., фонет. 226
 ништа 79
 нога : нози, правоп. 13
 ногу пред ногу 98
 „pozve“ 323
 номад 85
 нормално 100
 ноћашњи 81
 ноћу 95
 нужно 105
- gnec, граф. 138
 gnje diezi, на gniega, ostauglian и сл.,
 граф. 144
 његошевски 82
 njeko (gniesco), фонет. 141
 njekoliko (gniecholicho), фонет. 141
 nješto (niescto), фонет. 141
 -њи, наст. 81
- о, предл. 96
 о доста пријатеља 101
 о се 96
 Обеда, оном. 439
 „обимати“ („обухватити“) 320
 обједињено 98
 облачно 105
 обучем, Изечић и сл., фонет. 232
 овако 87
 овамо 87
 овамо — амо (вамо) 88
 овамо-ка-не 88
 овдашњи 81
 овде 86, 87, 88
 овде — воде 88
 ове ноћи 93, 96
 ово 102, 103
 ово лето, овог лета 96
 оволико 87, 102
 ову ноћ 93, 96
- овуда 87
 огњиште, земљиште и сл., фонет. 244
 огњиште, фонет. 247, 249
 ограда околу 102
 од + ген. 276
 од више врста 102
 од главе до пете 98
 од данас до сутра 98
 од — до 107
 од доста пријатеља 101
 од изнад куће, функц. 82
 од изнад куће до испод куће, функц. 82
 од испред Београда до иза Земуна,
 функц. 82
 од јутра до мрака 98
 од јуче до сутра 82
 од када 88
 од како 88
 од kojeh, граф. 144
 од корице до корице 98
 од martuieh, 141
 од некуда 88
 од немила до недрага 98
 од ово говеди 102
 од онда 82
 од онолико блага 102
 од пола до ковача 98
 од речи до речи 98
 од руке до руке 98
 од сада 82, 88
 од срца срцу 98
 од тада 82
 од увек 82
 од уста до уста 98
 од xaglina Zarkounich, граф. 154
 ода-в-де 88
 ода-к-ле 88; ода-к-лѐ 106
 одакле — откале 88
 ода-н-де 88
 ода-н-ле 88
 одасвуд 88
 ода-т-ле 88
 одвести, красти, бости, сјести, правоп.
 14
 одвојен 107
 одвојено 98
 odijelio 142
 одиста 90, 100

- одједном 98 ~
одмалена 90
од-не-к-ле 88
odniet, фонет. 140
одозго 96
одоздо 96
одонуда 88
од-се-ле 88
одскора 90
од-то-ле 88
окати, главати, право. 11
окатый, главатый, право. 11
окле 88
оклен 88
oko + gen. 276
око, нос, пор. 16
около 106
-омице, суф. 95
оморина 105
омрзнути, омркнути, фонет. 267
он, она 79
онај — ко 87
онај — који 87
онакав — какав 87
онако 87
онамо 87
онамо — камо 87
онамо — намо 88
онда 87, 88
ондашњи 81
онде 86, 87, 88
онде — где 87
онде — ноде 88
онђек, млађи и сл., фонет. 226
онеспокојавајуће весела 99
onieh nouieh Karstiana, граф. 152
ониско 91
onkraj + gen. 276
оно 79, 102, 103
оно — што 87
онолики — колики 87
онолико 87, 102
ономад 85, 88, 89, 96
ономадашњи 81
ономадне 85, 96
ономлани 96
онуда 87
опасно 100
опече се врло 99
оплаћкали, Тех и сл., фонет. 231
опојно 100, 105
опојно мирисаво цвеће 100
опростити — опраштати — опроштен 241
оргошcenoga и сл., фонет. 248
орšćina и сл., фонет. 248
орање удубину 102
орах — ораха 61
осим 107
осинорити се („омеђити се“) 320
особито 100
осредње 91
ostrožačka, pečatu и сл., фонет. 238
отворено 100
от-к-ле 88
откуда 88
отоле 88
отолен 88
Оточац, Оточани и сл., фонет. 228
отскочке 98
от-с-ле 88
очев штап 91
очевидно 100
очи у очи 98
очито 100
oxpedao, duscia, duxiu и сл., граф. 151
paas, граф. 138
пажљиво 90
Palichuchia, граф. 148
ragvomi, граф. 143
raguo, граф. 142
rarchiu, граф. 142
пас-ем, пас-ти, право. 14
пасом 89, 95
пашићевски 82
пет војника 101
петком 93, 95
петоро 80
Печејковић, истрчала и сл., фонет. 228
пече ме 104
печењака, цаба, фонет. 196
пешке 98
пиђама и сл., фонет. 226

- пилавка, знач. 159
 пилове, знач. 159
 пилови, знач. 159
 пиштолџче, учи и сл., фонет. 233
 пламенчић, знач. 112
 platee, граф. 138
 плач, опасач и сл., фонет. 234
 плачно 90
 плет-ем, плес-ти, правоп. 14
 пљоштимце 95
 по босански (по газдашки, по варошки,
 по војнички, по европски) 92
 по јединовјерују и јединоплементију 464
 povgh + gen. 276
 поврх њива 106
 повучено 90
 под 96, 106
 пода се 96
 подвече 96
 подвојено 98
 Подзвижђани, фонет. 244
 подзиму 96
 подло 105
 подно 97
 rodno + gen. 276
 подногу 96
 подруку 96
 подстарост 96
 rozadi + gen. 276
 познати, послати, правоп. 11
 позно 89
 по-к-ле 88
 Покојчани, причање и сл., фонет. 229
 покрај 97
 rokraј + gen. 276
 полагао 91
 полако 91
 полеђушке 98
 полошке 98
 пољар, знач. 159
 помагати некоме, некога 94
 romlivo, gorno, gorni и сл., граф. 144
 по нашки 92
 по неко 79
 по нешто 80
 поново 90
 по новом 90
 попреко 90
 попречке 98
 rorut + gen. 278
 поребарке 98
 поред 106
 pored + gen. 276
 посве 99
 по селачки 92
 по сиротињски 92
 после 105, 107; по-сл-е 88
 после (послије, пошље) 106
 posl(ij)e + gen. 277
 poslietgni, фонет. 140
 posred + gen. 276
 пост, обл. 62
 по старом 90
 по старински 92
 постоји 103
 potkraј + gen. 277
 по-т-ле 88
 потрбушке 98
 потребно 105
 potribšci(ne) и сл., фонет. 248
 потпуно 99, 100
 rotuargiuem, граф. 142
 поћели црљену, плећкају и сл., фо-
 нет. 224
 по француски 92
 поч'ињи, ч'аша и сл., фонет. 206
 поштено 105
 право 105
 право — криво 90
 Прачићи, Хаџићи и сл., фонет. 203
 пре (прије) 105, 106, 107
 пребрзо 91
 преведемъ — превести, правоп. 14
 превеземъ — превести, правоп. 14, 15
 превисоко 91
 пред 96
 преда се 96
 пред-ем, прести, правоп. 14
 прекратко 91
 preko + gen. 276
 prekoruta + gen. 276
 „препелица“, „препелка“, знач. 321
 прести, мести, јести (пред-, мет-, јед-)
 правоп. 14
 прести, плести, вести, правоп. 14
 претопло 105

прећи, хоћеш и сл., фонет. 229
 priechi, фонет. 140
 пријатељски 91, 92
 пријатно 100, 105
 pr(ij)e + gen. 277
 Приједорчани, Грмечлије и сл., фонет. 231
 primih, risah, martuieh и сл., граф. 154
 припадом 95
 природно 100
 прискорбљавати 6
 прискочи, почело се и сл., фонет. 233
 прича, очишћен и сл., фонет. 234;
 прича, чаршија и сл., фонет. 203
 причам, усиче и сл., фонет. 236
 причат, учioniца и сл., фонет. 224
 пришћ, шћап и сл., фонет. 249
 прозор на улицу 102
 променути — променити, етим. 16, 17, 18
 променути, миришити и др., правоп. 18
 против 106
 protiv + gen. 278
 проча 6
 прочуло се, причекај и сл., фонет. 229
 путоњак, знач. 159
 пусто 104
 put + gen. 276
 пуштен, оштетили и сл., фонет. 246
 пушто, фонет. 247
 пушћај и сл., фонет. 244
 пушћан, убрашћен, фонет. 243
 пушћат, опрошћен и сл., фонет. 243

р = ер, ар (сеп=sərp), правоп. 10
 ра / ла 121
 ради више 106
 radi + gen. 277
 раднићка и сл., фонет. 227
 рад ноћу 102
 радостю (радошћу), правоп. 12, 13;
 радостію / радостю, правоп. 13; рад-
 дошћу, радосћу, правоп. 13
 развитақ уширину 102
 раздвојено 98

разједињено 98
 разумети се у нешто, у нечему 94
 рано 105; рано је 103
 раме уз раме 98
 раскошно 100
 распушћало се, преушћат и сл., фонет. 246
 rasgč + ba, граф. 150
 расти — растем, правоп. 17
 растити — растим, правоп. 17
 rasumieti, фонет. 146
 рачун, рачунајући и сл., фонет. 232:
 редом 89, 93, 95
 режати — регнути 261
 реко м. рекох 61
 rekoh, rukom, Katta и сл., граф. 152:
 гера, фонет. 142
 реско 90
 ретко 90
 рећи, ић и сл., фонет. 228
 resenieh 141; resenieh 141; ressenijh,
 prid vesi и сл., граф. 148
 реч по реч 98
 речу, најјачи и сл., фонет. 222
 rieka 142
 ријска, цвијет 268
 ријечи, Бечић и сл., фонет. 223:
 рич', ч'овик и сл., фонет. 200
 родън, правоп. 10
 родъ, плъсанъ, со и др. 59
 Рогић, Бихаћ и сл., фонет. 222:
 рогови упоље 102
 рӯд, руе, рић, рђа 167
 ружно 104, 105
 Руизвор 168
 Руина 168
 Руишта 168
 руј, знач. 165, 167, 168; руј 186, 187
 Руј 168, 169
 руј, знач. 179, 180, 181
 Руја 168
 руја боја, знач. 177
 Руја брдо 170
 руја јаја, знач. 177
 руја кокош, знач. 177
 руја : рујевина, рујика, рујница, знач. 165
 рујав — рујан, знач. 183

- рујаван — рујан, знач. 183
 Рујаве 168
 рујак, знач. 170, 184
 Рујак — Рујака 168
 рујал, знач. 175
 рујан, знач. 165, 186
 рујан, знач. 165, 170, 174, 184
 Рујан — Планина 168
 Рујан — Рујна 168
 Рујанац, знач. 184
 Рујане 168
 Рујани 168
 рујани — рујан, знач. 183
 рујан кукуруз, знач. 165
 рујан пасуљ, знач. 165
 рујански, знач. 170, 184
 Рујанско поље 168
 Рујара 169
 Рујарица 168
 рујаст, знач. 184
 рујати, знач. 170
 Рујац, знач. 184
 Рујаште 168
 рујба, знач. 170
 Рујбине 168
 рујбица, знач. 170
 рујев, -а, -о, знач. 182, 183
 Рујева глава 168
 Рујева главица 168
 рујеван 186
 Рујева пољана 168
 Рујева стијена 168
 Рујева страна 168
 рујевати (рујевање) знач. 170
 Рујевац 168
 Рујевачка река 168
 Рујевачки Бешлинац 168
 Рујев бријег 168
 Рујев врх 168
 Рујев крш 168
 рујев поток 170
 Рујеви до(л) 168
 Рујевик 169
 Рујеви кик 168, 169
 рујевина, знач. 168, 169, 178, 179, 186,
 187; рујевина, рујика, рујка, знач.
 167
 Рујевиница 169
 рујевит, знач. 184
 Рујевића до 169
 Рујевица 169
 Рујевишта 169
 Рујевишће 169
 рујевно вино, рујно вино 170, 177
 Рујево 169
 Рујево гувно 169
 рујен — рујан, знач. 184
 Рујен 169
 рујенов — рујан, знач. 184
 рујети, знач. 170
 Рујетка 169
 Рујеџи(ј)ско гувно 169
 руји, -а, -е, знач. 176, 186
 rujika 187
 рујило, знач. 181, 184, 185
 рујина, знач. 185
 рујити, знач. 170, 181
 Рујишка 169
 Рујишка Жљебара 169
 Рујишка река 169
 Рујишко брдо 169
 Рујишко село 169
 Рујишник 169
 Рујишта 169
 рујиште, знач. 185
 Рујиште 169
 рујка, знач. 177, 187
 Рујковац 169
 Рујковце 169
 рујна 173
 Рујна, Рујно 169
 рујна (јесен, крв, пшеница, уста, усне),
 рујне воћке, рујни (зраци, кукуруз,
 лик, ораси, плод и др.) знач. 165,
 166, 173—176, 179
 Рујниковац 169
 рујни (рујави) пасуљ, знач. 175, 176
 рујнити се — рујити се 182
 Рујнићи 169
 рујница, знач. 185
 Рујница 169
 Рујничарка 169
 рујност, рујноћа, знач. 185
 Рунско гувно 169
 рујњача, знач. 185

рујо говече, знач. 177
 Рујовина 169
 рујокос, знач. 185
 рујоња, знач. 177
 Рујотуц 169
 Рујце 169
 Рујчић 169
 рујчица, знач. 175
 Рујшић 169
 рука: руци, правоп. 13
 рука, храна, любов и др., акц. 59
 руку, ногу 269
 руку под руку 98
 руски 92
 ручак, причали и сл., фонет. 221

с, предл. 96
 с' = с (=се) 461
 са било колико људи 102
 са врх брда, функц. 82
 савршено 100
 s(a) + gen. 276
 сад 465
 сада 87
 садашњи 81
 садна 97, 106
 са доста пријатеља 101
 сађак, хођа и сл., фонет. 197
 Сајмиште, Пландиште и сл., фонет. 246
 са колико гед војника 102
 сам, -а, -о 107
 са мало имања (са мало зуба) 102
 са мање грана 102
 samifse, u iedno kefsi и сл., граф. 151
 са нешто брашна и соли 102
 са ооволико људи 102
 са оно новца 102
 sararsten, граф. 142
 сапет — пет (сѣпѣтъ — пѣтъ) 8
 sa suetoga Nicolu, sa romoch и сл., граф. 151
 сасвим 99
 са стотину другога 102
 сатима 93, 95
 са тисућу дуката 102
 са толико новца 102

са сто уштеђевине 102
 сач (Грмеч и сл.) фонет. 225, 233
 свагдашњи 81
 свађа, међа и сл., фонет. 234
 свађа, грађа, вођа, правоп. 14
 свакада 87
 свакакав 80
 suakoka sla, граф. 153
 свакако 87, 100
 сваки дан, сваког дана 93, 96
 сваки час 93, 96; сваког часа 93
 свако 79, 80, 87
 сваколико 87
 suagxu, граф. 142
 свашта 79
 suee, граф. 138
 Sute Klare, Sfuetogha Antuna и сл., фонет. и граф. 146
 светло 104
 светло — тамно 90
 suetoga Nikolu, sa misse и сл., граф. 151
 suechie, фонет. 140
 suiechizze, фонет. 140
 свечано 100, 105
 сбидоцбе, промицба и сл., фонет. 221
 222
 свијес-т: свјед-ок, правоп. 14
 свића, свјећа и сл., фонет. 231, 234,
 suiedozzi, фонет. 140
 suiedok, фонет. 140; suiedok, suiedoch,
 suiedocca, граф. 152
 sviedoč + ba, граф. 150
 sfuise, sfue mankamente и сл., фонет. и граф. 146
 свраб — голуб (сѣръѣтъ — голѣѣ) 8
 сврби те 104
 свугде 80, 87
 sfuda, sasfe и сл., фонет. и граф. 146
 свукуда 87
 севап 105
 седење ноћу 102
 седењи, кољењи и сл., гл. пр. сад. 268
 седећи 98
 седећке 98
 седети мирно, функц. 83
 село данас 102
 селачки 92
 sem + gen. 278

sestrioi, Lutii, koi и сл., фонет. и граф.

143

сиасет мува 102

сигурно 100

сигурност 163

сиђети, усиђелице / биљег, биљега 268

Сијамхоџић, хоџа и сл., фонет. 225

сијасет 102

сила 102

сила новца 102

силно 99, 100

силом 84, 85, 93, 95

šina, usemšam, šato и сл., граф. 151

Синорски Деја, оном. 485

Синорски Део, оном. 486

синоћ 96

синоћњи (: ноћњи) 81

сироммах — сироммаха 61

сипко 90

сичена, начуо и сл., фонет. 233

сјајно 100

сједињено 98

sk^c, zg^c 243; sk^c, zg^c, skj, zgj 210, 218

-ски: својски нашики, дијал.: мојски, његовски 82

skj — š't' 209

скоро 89

skočila, denaza и сл., фонет. 196

Скочај, отпочео и сл., фонет. 222

скупо — прескупо 91

слабо 90

Славянскомъ: Словенском 461

Славянства: Славенства 461

Славянъ: Славян 462

сладко — слатко: сладак 4

слас-т: слад-ак, правоп. 14

слатко 105

слева 90

слеђа 96

слица 96

случај, (случајева, почета и сл.) фонет. 204, 225

смилен 320

s moijem epitropim, граф. 144

смыслити — смышляти, правоп. 12

снажно 90

снахи, мухи — снаси, муи и муси, фонет. 62

s njim, граф. 151

сом, пор. и знач. 159, 160, 161, 164

сочинити 6

спарно 105

spengiali, spengiaiu и сл., граф. 149

споља 96, 107

споро 90

spram (naspram) + gen. 276

спреда 96

spruščati i sl., фонет. 248

спушћати, пушћаше и сл., фонет. 245

спушћо се, стрњишће и сл., фонет. 244

srâm (срамъ), дам (дамъ), правоп. 7, 8

срамота 103

средом 93, 95

Срећни До, оном. 486

срећом 84, 95

српски 92; српски, слатко, глатко, (србски, сладко, гладко) правоп. 12

срцке 96

стајаћке 98

стајати дуго, функц. 83

стално 107

станка, ранка, фонет. 267

стани више 106

стварно 100

стид 103; стид ме је (стид те је, стид га је, стид нас је, стид вас је, стид их је) 104

стишано 90

stj — š't' 209; stj, zdj, skj, zdj 210, 211

стојене, седене, дијал. 268

стојећи 98

стократно 98

stoo, граф. 138

стоструко 98

стотину 102

страга 96

страх 103

страшно 90, 100

страшно вредан 100

страшно ми је 100

стричевић, сељачка кућа и сл., фонет. 234

стрпљиво 90

суботом 95

суво 105

суд — лабуд (сждъ — лебедъ) 8

сумануто 91
суморно 91, 105
сутрашњи 81
сушествовати 6

тада 87, 88
тадашњи 81
тајом 95
тако 87
takoger, takoghier: takogier, граф. 149
тамо 87
тамо — амо 107
тамно 104
тамо-ка-не 88
тамошњи 81
танано 91
тачно, утечу и сл., фонет. 227
tvarde, граф. 143
теби (тебе), обл. 60
тек 107
тенцеру, пенцеру и сл., фонет. 228
тескобно 105
тесно 104
техничар, ничиште и сл., фонет. 225
тешко 90, 100, 105
tielo 142; tielu 142
tio, bitj 154
tisuchia, kuchia и сл., граф. 148
тисућу 102
тихо 90, 104, 105
tjeme 142
тмурно 90, 105
то 102, 103
толико 87, 102
топло 105
точак, Грмеч и сл., фонет. 232
t' — é : d' — d', фонет. 209
трамвај, конвој, фонет. 327, 328
транс, фонет. 326
трансмисија, фонет. 326
трансфузије, фонет. 326
трањице, знач. 159
тренутак 105; тренутак је 103
трес-ем, трес-ти, правоп. 14
трећински, фонет. 326
трипут 98
тркаљац, знач. 159

трком 95
троје 80
трпко 90
трска, масло, боленшљив и др., правоп. 12
„трудољубан“ 321
трчати брзо, функц. 83
ту 87, 88
туда 87
туђи, млађи и сл., фонет. 225
тужно 90
Турчин (тежачки и сл.) фонет. 236
туће, фонет. 219;
тушта и тма 102
тѣ, дѣ, лѣ, нѣ = ѣ, ѣ, л, њ, 5, 6

ћ: ћар, ћебе, фонет. 192; é: šećer, dućan, фонет. 215
ћ и ѣ: ћудо, ћитав, ћојка и сл., фонет. 205
ћ — ѣ и ч — ц, фонет. 190, 193, 199, 201—205
ћадор, прића и сл., фонет. 197
Ћапјина, Поћитеј и сл., фонет. 198
ћаском и сл., фонет. 196
ћаћа, ћевабџија, премеће, ноћес, сви-ћа, кући и сл., фонет. 220, 225, 228, 231
ћах 478
ћаше ли 478
ћебе, ћитаб и сл., фонет. 221
ћејад, ћуј и сл., фонет. 198
ћекај, ћовик, фонет. 196
ћекамо, ћетири и сл., фонет. 235
ћео, ёла, фонет. 154
ћерат, већа и сл., фонет. 223
ћерку, плућа и сл., фонет. 230
ћесару, идући и сл., фонет. 220
ћетерес, ћетрнес и сл., фонет. 227
Ћетибе, Саћа и сл., фонет. 225
ћи, ићи и сл., фонет. 226, 227, 231
ћиколада, ћамци и сл., фонет. 235
ћинит, рогаћ и сл., фонет. 200
ћирија 478
ћитав, ћетри и сл., фонет. 196
ћојек, ћајир и сл., фонет. 237
ћојк, пирмић и сл., фонет. 196

ћудо, ћитав и сл., фонет. 196; ћудо,
запоћо и сл., фонет. 236
ћудновато, ћекај и сл., фонет. 204
ћуј, ћекај и сл., фонет. 196
ћујеш, ћељаде и сл., фонет. 198
ћутке 98
ћутим, доћеро и сл., фонет. 222

у 96

и + gen. 276
и Vieche, и uiche и сл., граф. 145
и Dubrounichu, usuoioi pametj и сл.,
граф. 145
и ducatieh slatnieh i dobrieh 141
у колико градова 102
у круг 97
у кућу 97
у много градова 101
у очи 97
у поље 97
ù sue vriechia 141—142
у се 96
у сред срца, функц. 82
и tielu фонет. 140
у торбу 97
у хиљаду градова 102
у шепир 97
убраздити — убразђен — убразђавати
243
увек 96
увече 96
увис 96
уврх 96
uvrh + gen. 276
углавном 100
углас 96
угостити — угошћен — угошћавати 243
удаљ 96
удвоје 98
удвојено 98
удесно 90
удно 96, 106
udnu + gen. 276
удубину 96
уза се 96
узбрдо 96
узбуђено 90

узвеличени, препоручене и сл., фонет.
220

уздржано 90
узка, сладка, дијал. 269
узнемиравајуће болестан 99
узнос 96
уиме 96
уједно 98
ујутро 96
укосо 90
укости 96
украј, украј реке 97, 106
укруг 96, 97
укућу 97
улево 90
улић, однићу и сл., фонет. 224
улишће, кућишће, фонет. 244
умало 90
умах 96
уместо 96
umarla, граф. 142
umго, граф. 143
униђу, виђато и сл., фонет. 220
униђеш, међа и сл., фонет. 233
уништит, купусиште и сл., фонет. 247
унутар, унутар граница 106, 107
унучад, дугачак и сл., фонет. 219
унучади, дјечко и сл., фонет. 220
уобичајено 100
уочи 96, 97
uoči + gen. 277
уплашено 90
упојас 96
упоље 96, 97
управо 100
упркос 96, 106
uprkos + gen. 278
упропастити — упропашћавати, пра-
воп. 12
упрсте 96
усамљен 107
usuoioi pametj, milostj, sebj, и сл.,
фонет. граф. 143
usl(ij)ed + gen. 277
уснагу 96
усред, усред срца 96, 106
usred, nasred + gen. 276
ustieh, dobrieh, recenieh и сл. 154

устопице 95
 устрану 96
 утече, кључ и сл., фонет. 236
 утоваривач, Кључа и сл., фонет. 204
 утроје 98
 учетворо 98
 учи, причам и сл., фонет. 227
 учио, винчат и сл., фонет. 221
 учитељица, учитељ и сл., фонет. 229
 уширину 96
 уштакло, фонет. 247
 ушћине, фонет. 245

fatiscni dan, fratigli и сл., фонет. и
 граф. 146

фереца, буцак и сл., фонет. 219
 филцан, цехенем и сл., фонет. 227
 фоле, знач. 159
 фолчић, знач. 159
 француски 92
 фулушка, знач. 159

жађиница и сл., фонет. 196
 хајдук 263
 Хаџибег, џамија и сл., фонет. 220
 хација, хоџи и сл., фонет. 221
 Хаџо, Хоџићи и сл., фонет. 204
 хуала, huala, граф. 154
 хитро 478
 хођа, хађија и сл., фонет. 196, 198
 hochiu, граф. 149, 153
 hociu, граф. 149
 хођу, шећера и сл., фонет. 221
 хоџа и сл., фонет. 230; хоџа, данца и
 сл., фонет. 221
 храшчић, дјечко и сл., фонет. 219
 хром — седам (хромъ — седмъ) 8
 хѣше 478
 хѣе 478
 хѣла 478
 Хум, оном. 502

цвијет, етим. 107
 целе ноћи 96
 целивати, фонет. 119

целог дана 96
 целу ноћ 96
 цео дан 96
 цесар, фонет. 119
 цеста, фонет. 119
 циганчад, пасторчад и сл., фонет. 220
 црвеника 171
 црвеника (руменика) вино 171, 172
 црно (рујно) вино, знач. 171, 173
 Zarqua и Zarkua, граф. 154
 Zarque, граф. 142
 zagcuono, граф. 154
 Zarcuu, Zarque, Zarqua и сл., граф. 154
 Zarkounih, граф. 142

ч: печењак, одједноч, фонет. 205
 ч' — : č'ovik, č'vač'ak, фонет. 205
 ч и љ: куча, фонет. 205
 ч-љ, џ-љ и сл., фонет. 189, 195, 197,
 198, 206, 207, 213, 217, 218, 239,
 240, 241, 250
 ч', dž' 189; ч', dž' — š' č', ž' dž' 218;
 ч, dž : č, đ, фонет. 191
 ч — с : чаршаф, чифт, фонет. 192
 чавка, ген. мн. 238
 чакараст, знач. 71
 чакија, пор. 230
 чакшире, чојка и сл., фонет. 232
 чалма, четри и сл., фонет. 219
 ч'арапе, фонет. 235
 ч'аршија, ч'ојк и сл., фонет. 206;
 чаршија, чуј и сл., фонет. 232
 час 105
 час је 103
 č'as : kuč'a — čas: kuća, фонет. 190
 часно 105
 част, милост, ген. мн. 240
 цаст, цасно, млетацкијех и сл., граф.
 148
 част, чисто и сл., фонет. 219; части,
 дочекају и сл., фонет. 220
 част < чьсть, чест < чѣсть, право.
 19
 частим, чашћење и сл., фонет. 223
 частио, чула и сл., фонет. 221
 частити — чашћавати — чашћен 241,
 243; частити — чашћах — чашћен 211

- чатрње, чојека и сл., фонет. 226
 Čafk, фонет. 238
 ч'аша, туч'е, фонет. 236
 чашћај, пошћах, фонет. 211
 чежња, ген. мн. 241
 ч'ека, Ц'емал и сл., фонет. 220
 чекај и сл., 219, 223, 229
 ч'скај, башч'е, фонет. 204, 206, 220
 чекић, чуј и сл., фонет. 227
 челе, чојка и сл., фонет. 233
 čelo + gen. 276
 чест — ешћи, фонет. 211
 чест — der Theil, правоп. 19
 чест < častъ 20
 честит, чојка и сл., фонет. 223
 честица, чесница, причешће, пост. 20
 често 90
 четворица, чизме, чопор и сл., фонет. 228
 четворо 329
 чете, чувар и сл., фонет. 230
 четири и сл., фонет. 220, 230, 234
 четрес, четрес друје, чуво и сл., фонет. 221, 235
 Чехаре, читвере и сл., фонет. 203
 чији 87
 cieme se 141
 чини се, четовало се и сл., фонет. 231
 cinim, saciuna, nicsesa и сл., граф. 148
 činiti + ak. 286
 чинити кућу кућом 287
 чир, чељади и сл., фонет. 223
 чист — чешћи 243
 чисти, чистила и сл., фонет. 219
 читав, чим и сл., фонет. 235
 читаво, чули и сл., фонет. 236
 читаву, чојка и сл., фонет. 225
 читање, чатрња и сл., фонет. 226
 читах — читаху 61
 чифтија, чакије и сл., фонет. 219
 чича, чешаљ и сл., фонет. 225
 човек од речи 102
 човик, чекај и сл., фонет. 232
 souiek 142
 чојек, чуво и сл., фонет. 221
 чојека, чојек и сл., фонет. 224
 чојк и сл., фонет. 221, 234
 чојку, чланак и сл., фонет. 226
 чоха, чорба и сл., фонет. 229
 Чоходари, фонет. 231
 чувај, чувари и сл., фонет. 221
 чуват, чувар и сл., фонет. 204
 чуво, четири и сл., фонет. 223
 чудно 100
 чудо 102
 чудо, чојека и сл., фонет. 233
 чуј, чекај и сл., фонет. 204
 ч'уј и сл., фонет. 206, 235
 чују, језичници и сл., фонет. 199
 чула, учио и сл., фонет. 236
 чуо и сл., фонет. 222, 230
 чупа, чела и сл., фонет. 222
 чупав, чувај се и сл., фонет. 219
 чуперак, очале и сл., фонет. 221
 *čuti 119, 120, 121
 чучећи 98
 џабалука, џамије и сл., фонет. 231
 џабе, џамија и сл., фонет. 234
 џамија и сл. фонет. 203, 204, 221, 222, 223, 228, 229, 230, 231, 232, 235, 236
 џ'амија и сл., фонет. 206, 235
 џандари 478
 Џеко, акц. 627
 џелат 583
 џемат, џаба и сл., фонет. 219
 Џехво, амица и сл., фонет. 224
 Џонсон, џамија и сл., фонет. 227
 шале 96
 шарен пас, функц. 83
 ширимице 95
 широм 89
 школска клупа 91
 -шњи, наст. 81
 шпитал 163
 št', dž' < stj, zdj 210, 211
 шт, жд, фонет. 211, 251
 шта 79
 шта било 79
 шта год 79
 штап, штета и сл., фонет. 247
 штапић, годиште и сл., фонет. 245
 штапом, фонет. 247

- штета 103, 243, 244, 247
 што 87
 што — то 87
 šć < *skj, фонет. 190; šć — šj и št' —
 dž', фонет. 208; šć и žđ, фонет.
 209, 211, 214; шћ, шћ < stj, zdj 234;
 шц' — шћ, фонет. 208
 шћап и сл., фонет. 244, 245, 247
 шума у зиму 102
 шумна фулушка, знач. 159
 шумни фолчић, знач. 159
 шумски ваздух 91
 šć > št, zdž > dž, фонет. 207; šć' —
 ždž' 207; š'ć' и ž, dž', фонет. 218
- ъ > е 19
 ъ : царь (цър) 7
 -ъ: старь (стър) 7
 ъ, ъ право. 6, 7, 9, 10; -ъ, -ъ, пра-
 воп. 8
 ы, -ый, -ий, право. 11
 язык не лопатка 124

Остали словенски језици

а) ћирилица

- а другъти 46
 акы-іако 32
 ал(ь)кати — постити 32
 ал(ь)каниѣ — постъ 32
 амин, право 35
 аминь 39, 40
 ансамбл, акц. 111
 ап(о)с(то)ль 37
 ардза 125
 ардзави 125
 архикер 49
 архикери, старѣшина, жьрьчьскъ 35;
 архикери, икери — старѣшина жьрь-
 чьскъ, жьрьчь 40
- бѣ б¹ : любвиц < љubiti 130
 багрѣница, багрѣнь — порфѣра 32
 багрѣноују — прапрѣдънѣж 38
 бардо 123
 барз 123
 бег, фонет. 119
 бежа, фонет. 119
 бежац, фонет. 119
 безчислени 133
 бешѣда, фонет. 119
 били, фонет. 119
- блѣзньики — скандѣлы 31
 ближнии — искрѣнии 32
 блиха 125, 132
 бляди, фонет. 119
 блюдо — миса 32
 блюдоу — паропсидѣ 31
 браніц 122
 братъ, братръ 30
 брѣцок, фонет. 120
 бѣ, бѣ 9
 вѣдѣнѣ носима — не оудовѣ 31
- вѣ = в¹ : вязац < vѣzati 130
 ведли 125
 вели (вѣлен) — великъ 41
 великъ — велии 32
 венѣц, фонет. 119
 верба 123
 верх 123
 вецей, фонет. 119
 вечар, фонет. 121
 вѣац, фонет. 119; вѣац < vѣzeti 129
 вик, фонет. 119
 вимѣ, фонет. 119
 винѣац, фонет. 119
 вира, фонет. 119

- виргла 123
 вист, фонет. 119
 витор, фонет. 119, 120
 вишац, фонет. 119
 влага 122
 владуцию 43
 власкима 42
 власкисаеѣ 39, 42
 власкисашиш, хоулиши 35
 власи 122
 влатъ — областѣ 33
 вовк 123
 воевода — стратитѣ 33
 волна — вольняни 123
 вол-ѣ, вол-ѣа, волѣ, обл. 9
 воля < vola 130
 в-он 134
 воне — ароматы 33
 врьтопѣ, вьртапѣ — врьтѣ 37
 врьѣдѣнаѣ словеса 42
 вьшадзи, фонет. 117
 вьноу — единаче, едѣначе 31
 вѣ врьтѣпѣ — вѣ врьтѣк 38
 вѣ вставлениѣ грьѣховѣ — вѣ шт-
 даннѣ грьѣхомѣ 31
 вѣ соувотоу — вѣ сжжоты 30
 вѣ соудилъницю . . . вѣ преторѣ —
 вѣ притворѣ 38
 вѣ соудище — вѣ преторѣ, вѣ при-
 творѣ 38
 вѣ талицихѣ — вѣ храмѣхѣ 39
 вѣ — оу 29
 вѣзврати — вѣнѣзи 38
 вѣзвѣцию — вѣзвѣштаѣ 37
 вѣзрѣвѣ — оузрѣвѣ 29
 вѣлатоють — вѣмѣтаѣтѣ 36
 вѣлѣзи — вѣниди 30
 вѣмѣтаѣмо — вѣметомо 30
 вѣскрси — вѣзѣва 38
 вѣсхишають 28
 вѣсхитають 28
 вѣсѣкѣ — вѣсѣ мирѣ 36
 вѣростаѣ — аса емоу вѣрѣ 31
 вѣроу имѣте, в. имете, в. неимите
 — вѣроуете 37
 вѣроуите — вѣрѣ имѣте 37
 вѣроуете — вѣрѣ еимете 38
 вѣроуетѣ — сѣхранитѣ 37
 вяжеш < vęžeš 130
 в'язати 129
 вязац, фонет. 119
 г: група, магазин, энергия 133
 гардза 125, 134
 гардзави 125
 г-арешт 134
 гарло — подгарліна 123
 гарсточка 123
 гарчок 120, 123
 гвизда, фонет. 119
 гвиздочки 126
 гдовица 134
 гешнѣ 40; гешнѣ шгнѣнѣи 40; ге-
 шноу 40
 гешноу шгнѣноу 39
 гешноу шгнѣноу / дѣврѣ шгнѣноу 41
 гешноу шгнѣноу 40
 гешнѣстотѣ 40
 г-евтот 134
 гирмиц 125
 глава < golva 122
 гладни 132
 глашѣтѣ — зовѣтѣ 37
 гнѣв, фонет. 119
 гнѣздо, фонет. 119
 годѣ 41
 година, часѣ 35, 41
 г'ол, г'увѣц, фонет. 216
 голос < golъ 122
 гороушноу 30
 горѣ — вѣ испрѣ 37
 господинома — господѣма 31
 госс 132
 грѣдетѣ — идѣтѣ 36
 гредка, фонет. 119
 гр(ѣ)доу — идѣ 37
 грѣдоутѣ — идѣтѣ 36
 грѣдоуца — идѣще 36
 Греци 125
 грих, фонет. 119
 грозды 27
 грозды — грозны 30
 г-ужел 134; гужел 134
 г. сѣни — г. кровы 31

***дамь** 127

даръ, дар-а, писаръ, писар-я 9; **даръ**,
писаръ 9

дварьники — **вратарь** 36

дебакл, акц. 111

дж: инджилір 133

джмуркац 134

дзвигац < d'v'irat' < dvigati 129

дзеліц, фонет. 119

дзень, 120; дзень < дънь 129

дзечи, фонет. 119

дзешати < desętyjъ 127

дзешец < desęty 127; дзешец — дзешати 120

дзивка, фонет. 119

дїдо, 119, 134

диждж, фонет. 120, 121, 134

дїслово 134

дїлокруг, фонет. 119

диргоніц 125, 132, 134

діялноц 134

длань 122

-дло 125

длубаць 124

длуг(ок)и 123

длужен — длуство 123

дп'а 127

домоустронт(е)ль — **иконормъ** 33

дроугато 46

дроугомоу 47

дроугъи же ... 46

дроугъимъ 48

дроугъихъ 47

дроугъикъ 46, 48

дроугъ 45, 46

дроугъ — **итрь** 33

дроузи 46

дроузини 46, 47

дръзан 32

дрѣводѣлинъ — **тектонъ** 33

дъ: дябол, Дюра и др. 133

дѣбрь шгнѣна — **гѣвна** 33

дѣнѣтъ — **шдѣтъ** 28

дѣла, дѣлаѣ, дѣлаи, дѣла — **ради** 33

ѣден 132

-ѣи, -ѣи 40

ѣсте вѣромъ емоу 31

ѣсц, фонет 119

ѣтери 48

ѣтероу 47

ѣтеръ, ѣтеръ 47

ѣтеръ — **нѣкко** 35

ѣшенъ < **jesenъ** 127

жадане, фонет. 119

жадло, фонет. 119

жалудз — жалудок 120

жвир, фонет. 119

желени < **zelenъ jъ**
127

жертва 123

женен се — **женихъ** 33

живот — **житиѣ** 42

жидовинъ, жидовъскъ 42

жидовинъ — **иудѣи** 33

жидовъскъ — **иудѣискъ** 33.

жилицѣ 33

житиѣ — **животъ** 33

жовти 123

жовч 123

жолти 123

жольч 123

жренко < **жгѣ** 129

жридло, фонет. 119

закупнина 133

запона — **катапетазма** 33

запрага, фонет. 119

зарно 123, 132

зачаце, фонет. 119

заяц, фонет. 119

звати се, не зовите себе — **нари-**
цати са, не нарицате себе 31

здрави 122

z^e=ž: жем < **земъ** 130

златицоу 31

злато 122

злодій, фонет. 119

злѣ 96

зредзовац — **ряд** 120

зрьноу **гороушинню** 30

И, 8, уп. 24
и < ы : син, сир, дим 132
иѣж, фонет. 121
изметѣть — изъметѣ 38
или : ли 27, 30
иначе — единаче, едѣначе 31
ини 46
иногo дръжитѣ се — единогo 31
инѣ — иѣрѣ 33
-ир- 123
Иса назреа — назаранина 36
испльнена — напльнѣнена 36
испльнитѣ се — напльнитѣ сѣ 36
исъшетѣ — исъхнѣтѣ 37
ичтени — ичнени 30
ишол, фонет. 120
иштѣтѣне 30
ище, фонет. 131
-ѣи, -иѣ, -ааго 29
июд-, жид- 42, 43
июдѣнскѣ, жид- 35
июдѣи, июдѣиѣ, июдѣиискѣ 42
иѣр 40
иѣрен — жѣрьцѣ (жѣрц-) 40
иѣрѣи — жѣрьцѣ 26

ј: вязац = vjazac < v'azat' < vezati 129

к', г': к'ерамида, анг'ел, фонет. 216
квет 126
квиток, фонет. 119
квице 126
кертица 125
кирвави 125
кладли 125
кладол, фонет. 120
класок 122
клепе — назнаменоуѣа 37
клепае — назнаменаѣа 36
клецац, фонет. 119
клици, фонет. 119
клятва, фонет. 119
книгочии — законѣникѣ 33
княз, фонет. 119
к'о, к'у, г'о, г'у, фонет. 216
ковѣдло 125

ковѣчежѣцѣ — скриницѣ 37
колѣно, фонет. 119
конѣ < коѣ 130
конѣцанинѣ 28
конѣчина вѣка 28
к'ор, к'ап, фонет. 216
корабѣлѣ — корабѣ 27, 30
котѣта — хитонѣ 33
к'оше, к'утук: алваѣиѣа, аѣиѣа, фонет. 216
крава 122
крев, фонет. 120
крѣстицѣ 125
кружок, фонет. 120
купѣ, фонет. 119, 126
коуѣрѣ 27
коуѣца — синиѣи 33

л'е=ѣ: оглѣд < ogleđъ 130
ла 24
ла (лѣ) уп. 25
ле 24, 25
лев, фонет. 120
левѣ, сонѣ 8
лежаѣи 126
лен, фонет. 120
ленѣиѣ, фонет. 119
лепиѣи, фонет. 119
лес, фонет. 119
лето, фонет. 119
ли : или 27
лѣви, фонет. 119
лѣк, фонет. 119
лѣсковѣц, фонет. 119
литроу — ливроѣ 36
лицѣмѣри — маловѣри 31; лице-
мѣры 31
лѣшка 132
ложка 125
локеѣ 122
лѣвѣѣ, сѣнѣ 8
лѣѣ, уп. 24
лѣѣи : лѣѣниѣиѣи 27
лю, чю, чоу 24, 25
любов, фонет. 120
люго — лиѣо 31

лютѣ — горѣ 33

ляд, фонет. 121

ла (ла) 25

масло вѣрно — народъ пистикии 33

масло — влаѣи 33

масть благовонная — мѹро 33

мачоха, фонет. 120

мекки, фонет. 119

медзи 126

место, фонет. 119

мешац, фонет. 119

мешок, фонет. 119

мидло 125

милости — милостини 28

минюти — минюти 31

мишац, фонет. 119

млади 122

мне, фонет. 119

монси — моти 30

монсѣи 30

молоко < melko 122

моря < morja 130

мох, фонет. 120

мощи 126

моуѹро — хризма 36

мѹро — хризма 33

мѹро — хризмы 37

мѣдѣница — лепта 33

мѣкнати 16

мѣхъ — пиръ 33

на блюдѣ — на мисѣ 31

наджнец — жац 120

надзорник 133

надія, фонет. 119

напитахомъ — натроухомъ 31

напѣли се — испѣли са 37

народъ — спира 33, 38

началник 132

начесе : начеше 27

нѣсныи : нѣсныи 27

нѣ : ѣ : дзень < дѣнь 130

не имоушемъ — не моужштемъ 39

не на конемъ 47

не родити — не радити 28

недзеля, фонет. 119

некъто 45, 46

неми, фонет. 119

-нис, -нисе, -тис / -нѣ, -сѣ, -нѣ 314

нигилизм 133

нѣжносц, фонет. 119

никѣтоже вѣтъ тѣкъмо едина божъ 45

ноц 126

ношене < пошенѣе 130

нѣ тѣк(ѣ)мо 45; нѣ тѣкмо — тѣкмо 33

нѣ тѣчию 45; нѣ тѣчию — (нѣ) тѣк(ѣ)мо 45

нѣкаѣ 46, 47; нѣкаѣ, нѣкоѣ 47

нѣкоемъ 48

нѣкоѣ 48

нѣкоемоу 47

нѣкоторми 45, 46, 47, 48; нѣкоторми, нѣкто 47; нѣкто, едина 46

нѣкъто, нѣкии — нѣтъ 33

нѣкыи 45, 46, 47, 48

нѣци 46; нѣци — нѣри 27

нѣци 47, 48

нѣци, нѣци 47

нѣкъне нѣкъне 47

нѣквою — нѣ шою(ю) 27

о мире, фонет. 119

оберва 125

оберт 123

обладѣнцоу 43

власть — власть 43; власти — власти 36

овес, фонет. 120

огень, фонет. 120

одблѣск, фонет. 119

опроверже — опроверже 31

оро / ло 121

орѣлъ, орѣла — орѣлъ-ѣ, орѣла 9

осем, фонет. 120

остави . . . оставленъ 31

оставити, оставление, оставлѣти — оставити, оставление, оставлѣти — оставити, оставление, оставлѣти 33

оставление 27; оставление — оставлѣти 33

ѿ гробъ 31
 ѿ инѣхъ 47
 отъ жални 31
 ѿ прѣстрѣлы .е.те — патъ на де-
 сате стадин 38
 ѿ съблзнь . . . съблзномъ . . . съ-
 блзнь — отъ сканѣдѣль 31
 ѿ хоулення — о власфими — ѿ
 хоуль 38
 ѿтдани 27
 ѿтоудоу — ѿтоудѣ 28
 отъпоусти . . . отъпоуштаемъ 31
 отъ-ць, патъ-къ 9
 отъсѣци — оуѣци 30
 оец, фонет. 120
 оцѣщающен комаръ — оцѣждаѣштен
 мьшицъ 31
 шьдъ — шьдѣ 37

паметлѣви — памятка 120
 памятка 119
 паракинтъ, оутѣшитъ 35
 пастоухъ — пастыръ 34
 пейдзешат, акц. 112
 пейц, фонет. 119
 пенеж, фонет. 117
 пепелѣ — попелѣ 30
 персценъ 123
 перши 123
 пес, фонет. 120
 петъкъ — параскев(ѣ)ни 34; петъкъ
 — параскевъни 38
 Петъо 134
 пецъ — пещера 36
 пирко — пире 121
 пирсла 123
 писмо 132
 писня, фонет. 119
 платна нова — плата невѣлена 31
 платна — плата 30
 племе — сѣме, колѣно 34
 плетла 125
 паницъ, паницевати — мльва, мль-
 вити 34
 по дѣломъ же ихъ не творите . . .
 не ходите 31
 по ланитам — по лицоу 35

погрести — погрети 30
 погынеть — погываемъ — погы-
 влемъ 30
 подарти 123
 пожирающе — погѣштаѣште 31
 покарма 123
 поклонити — подѣклонити 30
 полковникъ 123
 полни 123
 помазание, помазати — хризма, по-
 хризмити 34
 помните — поменѣте 36
 помышлениа — мысли 31
 посл- 44
 послоухъ 44; послоухъ — съвѣдѣ-
 тель 34
 послоушество, послоушествовати 44
 потъчение коушъ — скинопигиа 34
 право 39, 40
 право — аминъ 34
 *pravda 127
 праг 122
 прадки, фонет. 119
 прапрудъ 32
 предза — прадки 120
 пресц, фонет. 119
 пригласи — възъва, гласи призва
 38
 пригласи — призва 37
 прискрѣвны — скрѣвни 31
 причестие — достояние, причестъ-
 никъ — наследника 34
 пришагнуц, фонет. 119
 приѣтелище 348
 проп- 44
 пропетаго 28
 пропети, пропетие 43
 прослъзи се — всслази 36
 проходоу — афедрономъ 31
 прѣвои — прѣвѣ 30
 прѣблажнѣтъ 31
 пчола, фонет. 120
 пьпорице — стадин 34
 пѣнезъ — сѣребрникъ 36
 пѣнезема дѣма — на двою сребр-
 никоу 39
 пѣтъль 27; пѣтъль — коуръ 31

г^е = ģ: ряд < ģedъ 130

ра / ла 121

раздѣль се на двоѣ — роздѣль се
на се 31

расп- 44

распѣтаго 28

распети, распетіе 43; распети — про-
пети 34

распеше — пропеше 27

распѣньше — пропѣньше 27

рекосте, рѣсте — 'гласѣте 39

рече — нарече 36

р(е)че слово — вѣстѣ слово 37

ридѣи, фонет. 119

рижѣи, фонет. 121

рика, фонет. 119

ришене, фонет. 119

работа 122

робиц 122

ровѣи 122

розум 122

роснуц 122

рѣхъ : рекохъ 27

ряд 119; ряд = rjad < r'ad < ģedъ
129

сазда 126

сарня 123, 132

свадѣба 132

связають же вѣремена — съвирѣжѣ
31

свердло 123

свои си, сеѣе, ѣси 330

s^e=š: ношиц < nositi 130

село керамины 26

село керамины — село скѣдельниково
31

сердечни 133

sestra → s^eestra (праслов.) → s'estra
(рус.) 130

sestra → s^eestra (праслов.) → sestra
(сх.) 130

sestra → s^eestra (праслов.) → s'estra
(рус.) → sestra (укр.) 130

sestra → s^eestra (праслов.) → s'estra
(рус.) → sestra → šestra (русин.) 130

сестра → s^eestra (праслов.) → s'estra
(рус.) → šestra (белорус. и поль.) 130

скарб 123

сканд- 31

скирхац 122

склазъ 31

скоро — ѡдро 37

скриницю — ковьчѣжъцъ 36

скровище имѣниа — газофѣлакни 34

скръви — печали 36

слиза 125, 132

слунко — слунечнѣк 123

слышитъ — оуслѣшитъ 38

смаркац 123

смертельни 133

s'm'eh < smehъ 129

сом, фонет. 120

сон, фонет. 120

сонницъ- 44

социализм, акц. 111

спѣи — то твори 31, 32

сребръникъ — динарь, пѣнезъ 34

старѣшинъ жрьцъ жидовьскъ 40

старѣшина жрьчьскъ — архіерен
34

старѣшинъ жрьчьскы — архіерѣи
27

старѣшина пироу — архитриклинь 34

старѣшина съньмицю, старѣиши —
на съвороу — архисѣнагоу 34

стина, фонет. 119

страна 45

страна < storna 122

страна — языкъ 34

стрибло, фонет. 119

стропъ — скоудель 34

стъклѣница — алавастръ 34

соудиа : соуди 27, 30

соудильница — прѣторъ 34

соуѣише — соуѣиши — оуѣише 39

спец 132

сънѣмѣише сѡ 44

съ ними — сънемѣ, съньмѣ 37

съ свѣтиаы — съ свѣтильнику 37

съблюдетъ — съблюдетъ 37

събор 44

сѣворище — сѣньмище 34
 сѣвразшемя сѣ 44
 сѣвразнь, сѣвразнити — сканьдал- 34
 сѣвпрашати — сѣтезати се 34
 с(ѣ)вѣд- 44
 сѣвѣдѣтель 44
 сѣжигаютъ — сѣжизаютъ 30
 сѣньм- 44
 сѣньмъ 44
 сѣньмище 44; сѣньмища — сѣво-
 ришта 39
 сѣрпъ 10
 сѣтворити : творити 29
 сѣходеть се — сѣнемлятъ сѣ 38
 сѣхранихъ — сѣвлюдохъ 37; сѣхра-
 нише — сѣвлюдоше 36
 сѣное 30
 сѣѣаное 30

таргац 123
 тарговец 123, 134
 тварди 123
 твердзиц 123, 133
 твои : свои 29
 твореть — сѣтворатъ 37; творихъ —
 сѣтворихъ 37

$\begin{matrix} \text{t}^e = t \\ \text{d}^e = \text{d} \end{matrix} \left. \vphantom{\begin{matrix} \text{t}^e = t \\ \text{d}^e = \text{d} \end{matrix}} \right\} : \text{дзевец} < \text{devet} \text{ } 130$

тепе — ви 36
 тетрафхъ 31
 тѣлесни 134
 тирвац 125
 тирсковец — тирсовка 125
 тирсовка 132
 тлачидба 132
 тлумач 124
 тлусти 123
 тлусты 124
 тлучиц 123
 тогда, праведньникъ 24
 толковац 123
 толмачиц 123
 тресол, фонет. 120
 трешене, фонет. 119
 трѣновѣнь — трѣновъ, трѣнанъ 38
 трѣхътъ 33

тъ: дугиан, фитюла 133

тък(ъ)мо 45

тъчию — тъкмо 34

ѣонѣ 39

оу притчахъ — оу притчаахъ 29

у чаше, фонет. 119

оувроусъ — сѣдара 34; оувроусомъ —

соударамъ 36

оуѣштааъ 30

оуѣшаванъ 30

оуземь 29

умарти 123

оуне — доврѣ 36

оуне, оунѣе — доврѣ 36, 37

оуноуѣрнее — оуноуѣрене 29

упокриты 31

оутѣшитель — параклитъ 35

оучителю, оучители — равъви, равъви
 31

ф: фабрика, фарба и др. 133

фчера 134

фшадзи 134

жладок, фонет. 120

хоула 42; хоула — власвиница 35

ход — кожу — ход'ить, хождение 131

храмъ навъдецини имѣниа — газф-
 фѣлакии 35

храмины — храма 31

хрибет 125

цагац, фонет. 119

цадзиц, фонет. 119

цали, фонет. 119

цверчак 123

целѣ 119; целѣ — целята 120

церква 123

церлица 123

церпиц 123

цинь, фонет. 119

'црѣтво 'нвсноѣ — 'црѣтвѣ 'нвсноѣ
30

'црѣтво : 'црѣтвѣ 27

цудзи 126; цудзи < ѿѿъ 130

цѣнить се — вѣнить сѧ 39

чарни 123

чарнобриви 125

часц, фонет. 119

часъ — година 35, часа години 27

чежки 119; чежки — цагац 120

челедз, челядз 121

черв 123

червени 123

черпац 123

черстви 123

четврьтовластьдъ — четворовластьцъ
31

'чавкѧ чѣкѧин 48

чоло, фонет. 120

чолнок 123

чорт, фонет. 120

чръвленица — сѣсонъ 35

щене, фонет. 119

щесце, фонет. 119

явяц 126; явяц < jav'ati 130,

ягод 134

язык, фонет. 119

ястраб, фонет. 119

ы, уп. 24

ъ, уп. 24

ь = о, ѣ = е 8

ѣ, ѧ, 11

ѣ, ѣ 11

ѧ, уп. 24, 25

ѧгодинѧ, ѣгодинѧ — сѣкаминаъ,
сѣкожорѧ 35

ѧ/ѣ, уп. 24

швекоп < s'v'ekъr < svekъr 129

швет, фонет. 119

швето — святи 120

швижи, фонет. 119

ше, фонет. 119

шерп 123; шерп < сѣрпъ 129

шестра < sestra 129

шерсц 123

шерцо < сѣрдѣе 127

шидло 125

шитковка, фонет. 119

шлѣд, фонет. 119

шмерц 123

шмерджух 123

шмих, фонет. 119

шнѣг 119; шнѣг < snѣgъ 127, 129

шнѣц, фонет. 119

шпив, фонет. 119

штварток 123

-шчина / штина 308

ѣ (ѣ), уп. 24, 25

ѣдиногѧ 46

ѣдинъ 45, 46

ѣз. шгньноѣ негасимѧ 40

ѣзеро шгньноѣ — гешна 35

ѣзеро негашющѣ 40

ѣзыкѧ 45

ѣли — оубѣли 38

ѣмаѣте — ѣмѣте 36

ѣтерѣ 45, 46, 47, 48

ѣтери 46

ѣтерѣоу 46

ѣтерѣнѣкѧин — дроуѣгъ 26

ѣтерѣу 48

ю уп. 24

ѧ, ѣ уп. 24, 25

б) *лајтница*

Brezpomemben: nepomemben 426	Prelomna točka, meja, prag 437 pēt=pjet < pēt 129
Cigan / cigan 427	sicēhъ 118 socialistično, samoupravno, tržno plansko gospodarstvo 437
dar, dar-u, pisarz, pisarz-a 9	
-in 429	Ščjedna-Sčedna-Skedenj 432
križ 429	ulov / odlov / izlov 435
lew, sen 8	vъsъ 126: vъsēhъ 118
odrzuwać 119, 120	-žigati, -žagati 428
отъци 118	ъје, суф. 522

Несловенски језици

а) *лајтница*

can / could / be able to 326	roggio 165
cionco 335	rouge 165, 186
coinquo 324	rosso 165
	rubens 165
fleur 186	sampsa 318
fruit 186	sandapila 318
хум 160	szur — szurony 164
	szurany < szúr 163
	som 160
maggio 149	com aram 160
	som altin 160
Nase 16	com темир 160
nasus 16	сум 160
oculus 16	taccio 335
rhudd 167	who 329

б) *грчки*

ἀβρός 324	Θόωσα 320
αἰονάω 324	καθ' ἑκαστα 319
Ἀλίοερσης 320	καθ' ὅλου 319
Ἀλκίνοος 320	ka-na-to 321
ἀμολγός 317	Ke-re-za 322
Ἀμφιθέη 320	λινοθώρηξ 323
Ἀντίνοος 320	Μάστωρ 320
βλαγίς 317	οἶβος 324
Δημήτηρ 322	Pe-ke-te-re 321
ἐλλόν. ἀγαθόν. γλαυκόν. χαροπόν. ἐνθαλάττιον. ταχύ. ἄφωνον. ὑγρόν.; ἐλαφον νεογνόν. 324	Περσεφόνη 322
Ἐρινύς 322	σαυκόν. ξηρόν Hes. σαχνός 324
εὐθύς 324	Софосο τῦφος 317
Εὐπείθης 320	τέναγος 324
-εὐς 330	τηρέω 324
	ὕβος 324

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Abdullahu Ahmet** 325
Avanesov Ivanovič Ruben 452
 Аврамовић 161
Aysec Otmar 434, 437, 440
Agani Hilmi 325
Agoli Nexhat 325
 Адамовић Милан 316
Adascalitsei Vasile 325
Adler-Titelbaum Olga 400
Ajanović Mustafa 363, 366
Ayers M. D. 327
Ajeti Idriz 251, 316, 325, 344
Eichler Ernst 307, 315
 Албин Александар 13, 63, 363, 382, 400
 Алексијев Александар 409
 Алексић Радомир 357, 435
Alerić Danijel 354, 357
Altbauer Moshè 307, 451
 Анастасова Мирјана 455, 458
Angoni Engjëll 325
Anderson M. I. 273
Andoljšek Ema 295
 Андонов - Пољански Христо 414
 Андоновска Ј[елица] 460
Andrej Rosina 437
Andrijašević Vital 143, 144, 150
Androić Mirko 437, 448
Andelić Magdalena 325
 Аникин В. П. 307, 313
Anić Vladimir 354, 357, 358, 363, 382, 391
 Анри (Henry) 286
 Антић Вера 347, 409, 414, 415, 455, 456
Antoniević Dragoslav 344, 415
Antoš Antica 388
Anžić 139
- Аполинер 328
 Апостолски М. 460
Apreatesei Cesar 282
 Арбузова И. В. 358
 Аргировски Мито 410
Arzenšek Ivanka 423
 Аристотел 67, 323, 327
Arsenijević Nada S. 437, 439
 Арсова — Николић Лидија 401
 Арсовић Југослава 316
 Арсовски Томе 410
Asselin Claire 296
Atanasov Petar 282
Ahačić Draga 423
 Апшковић Катарина 456
- Babić Stjepan** 358, 362, 363, 437
 Бабовић Милосав 460
Bavek Srđan 434
Bajec Anton 423, 425, 427, 433, 434, 435, 449, 457
Bajrami Xhemail 325
 Бајсене Е. 259
 Банашевић Никола 382
 Банковић-Тодоровић Олга 293
 Бањевић Бранко 392
 Баотић Јосип 372
 Барац-Грум Вида 316, 359, 360
Bardhi Mehdi 293, 325, 329
Barić Eugenija 359, 364, 391
Baričević Adam Aloisius 452
 Барјактаревић Данило 193, 194, 202, 251, 372
 Барјактаревић Фехим 451,
 Барјактаревић Мирко 316453, 456
 Баскић Радмила 293

- Batistić Tatjana 271, 277, 293, 364
 Buthler Thomas I. 461
 Batušić Ivana 437, 441, 448
 Baučić Ivo 458
 Bahek I. 258
 Bасап Marijan 372
 Башић Хусеин 392
 Бегенишић Божидар 307, 449
 Begić Midhat 449
 Boeglin Edouard Yves 165, 166
 Безаревих Б. 364
 Bezić Jerko 347
 Bezlaј France 296, 307, 317, 428
 Белић Александар 1, 25, 71, 85, 86, 88, 91, 94, 95, 96, 101, 106, 189, 190, 202, 207, 208, 209, 211, 212, 241, 251, 252, 268, 286, 288, 291, 298, 361
 Belostenec Ivan 437
 Bena-Ami Issachar 325
 Benveniste E. 273
 Benzon Stjepan 382
 Benson Morton 437, 447
 Berić Vesna 317
 Berisha Sadik 326
 Беркопес Oton 456
 Bernardi Perini G. 317
 Bernik France 450
 Berčić Branko 450
 Бернштајн 118
 Бећковић Матија 442
 Беџи Бахри 326
 Бибовић Љиљана 296
 Бина Р. Ј. 334
 Бирило Н. В. 307
 Bifrons Janus 332
 Бицевска Кита 401, 410
 Бицевски Трпко 415
 Bjelanović Živko 359
 Blaganje Dana 434
 Blaznik Pavle 428, 450, 458
 Blanaг Vincent 307
 Blandford F. G. 335
 Bloomfield L. 68, 71, 255, 298
 Boiћ Liliana 282
 Boissin Henri 326
 Бован Владимир 392, 456
 Bogatyrev Grigor'evič Petar 451
 Bogdan Zlata 296, 359, 373, 461
 Bogdanović Dimitrije 307, 311, 349
 Бодлер 328
 Воžанић - Bozić Nevenka 458
 Божиновски Здравко 415
 Vožić Branko 437, 441
 Bojović Zlata 378, 438
 Bokarica Petar 317
 Bokshi Besim 326
 Bolonić Mihovil 438
 Bonifacić Rožin Nikola 378
 Bopp 70
 Borgström Hј. C. 258
 Borota Olga 438, 448
 Bohorič Adam 429, 450
 Бошков Ж. 1
 Бошков Слободанка 293
 Бошковић Ј. 2, 1
 Бошковић Радосав 1, 90, 207, 208, 210, 252, 268, 347
 Bošković-Stulli Маја 393, 398
 Бошначки Иван 415
 Бошњак Ј[евросима] 456, 457
 Bošnjak Milan 382
 Bošnjak Mladen 347
 Brabec Ivan 205, 373
 Bradač Fran 434
 Бранковић Светлана 382
 Bratulić Josip 347, 450
 Breznik Anton 433
 Breznik Dušan 438
 Bray R. G. A. de 308
 Брино 286
 Brihta Jolanda 326, 328
 Brkić Josip 296
 Brozović Blanka 438, 440
 Brozović Dalibor 190, 195, 197, 205, 252, 307, 354, 364, 365, 367, 373, 382, 438
 Бруеровић М. 328
 Бугарски Ранко 296, 297, 300, 305, 326
 Budal Andrej 453
 Будимир М[илан] 317, 326, 355, 457, 461, 468
 Budmani Pero 64, 142, 143, 144, 146, 147, 152, 153, 154
 Budor Karlo 326
 Bujas Željko 326, 359
 Bujas Sanita 438, 448

- Булатовић Божо 393, 400
 Булатовић Милутин 461
 Bunc Stanko 424
 Bunym David E. 393
 Burger André 326
 Бутовски Јованка 415
 Butorac Josip 458
- Vadnal Alojzij 437
 Vaillant A. 165, 207, 208, 210, 253
 Wallace Holton Sylvia 326
 Walter Henriette 296, 301
 Valjevac Matija Kračmanov 393
 Van den Berk C. A. 139
 Vanka Milan 283
 Ванчев Никола 160
 Varja Svetko 324
 Warnant Léon 326
 Варон 69
 Васић Смиљка 390, 438, 441
 Waczak Grzegorz 450
 Vego Marko 317
 Vekarić Stjepan 438, 443
 Velin Stjepan 361
 Veličković Milan 438, 443, 444, 447
 Verbinc France 437
 Vergerij Petar Pavel 451
 Vergilije 333
 Werner F. C. 326, 332
 Веселиновић-Анђелић Магдалена 393
 Веселиноски Радован 410
 Vesku Victor 282, 373
 Vidmar Josip 450
 Vidović Radovan 373, 456
 Vidović-Muha Ada 428
 Видоески Божићар 253, 307, 315, 401, 461
 Wijk Nicolai van 299
 Wilson Duncan 455
 Winkler G. 317
 Winner Thomas G. 296
 Виноградов В. В. 91, 95, 103, 104, 296, 304, 453
 Винце Златко 359, 360, 364, 373, 382, 438, 461
 Vinja Vojmir 317, 438, 449
 Висковић Казимир 296
- Vitas Dušan 326
 Vitezović Pavao Ritter 378, 438
 Witkowski Teodolius 307
 Vitošević Dragiša 364
 Вишњић Обрад 393
 Wyatt Jr. F. W 326
 Vjatjutnev M. 313
 Wierzbicka Anna 315
 Wierzbicki Piotr 315
 Влаховић Петар 393, 459
 Vlahović Plemenka 296, 297
 Vodušek Valens 433
 Vojvodić-Baić Boja 393
 Војиновић Милета 364
 Vokshi Hasan 327, 333
 Волос Р. П. 308
 Вончина Јосип 293, 383
 Востоков А. 57
 Vohmina L. 313
 Вражиновски Танас 308, 415, 461
 Vrana Josip 373, 383
 Vrančić Faust 438
 Vratović V[ladimir] 317, 327
 Vrhovšek Tone 428
 Врчевић Бук 395
 Vršon Branko 435
 Вујановић Драгутин 438
 Вујановски Стефан 465
 Vujačić Petar 443
 Вујић Јоаким 161
 Вујичић Драгомир 293, 317, 318
 Vujkov Balint 393, 400
 Вујовић Лука 193, 202, 253, 261, 373, 376, 452, 454
 Вујошевић Станислав 462
 Вукановић Татомир П. 393, 398
 Вукићевић Милосав С. 373, 383
 Вукмановић Саво 450
 Вукобрат Слободан 327
 Вуковић Владета 394, 450
 Vuković Gordana 283, 359, 360
 Vuković Jovan 190, 191, 253, 296, 347, 354, 364, 371, 383, 389
 Вуковић Миладин 297
 Вуковић Св. 165, 171
 Vukomanović Slavko 144, 146, 191, 253, 373, 383, 462
 Вулєвић Милош 383, 451

- Vuletić Branko 297, 354, 364, 389
 Вулетић Вера 308, 313, 359
 Вунт Вилхем 288
 Вученов Димитрије 462
 Vučetić Zorica 462
 Вушовић [Данило] 264, 265
- Gabrić Darija 462
 Gavazzi Milovan 451
 Гаврилов Богдан 456, 457
 Gavrilović Nikola 282
 Гавриш Ксенија 451
 Гађански И[ван] 327, 344
 Gaković Nikola 438, 441
 Galli de' Paratesi Nora 318
 Галигон Херберт 401, 451
 Galić Pavao 456
 Гаљуф Ф. 328
 Гамс Иван 424
 Gămulescu Dorin 281
 Гантар К[ајетан] 327, 434, 450
 Гацов Димитрије 401
 Gashi Skënder 327, 339
 Gega Xhevat 327
 Gedrih Igor 424
 Георгиев Емил 347
 Георгиевски Георги 410
 Георгиевски Кузман 410, 462
 Георгиевски Михајло 410
 Georgijević Krešimir 378
 Georgijević Svetozar 359
 Gerasimov Ljubomir 439, 448
 Gerersdorfer Vera 327
 Gerčan Oktavija 439, 440
 Gestrin Ferdo 451
 Goethe 344, 436
 Glavičić B[ranimir] 328
 Golli Danica 424
 Golias Janko 297, 434
 Golob Berta 424
 Golub Ivan 347
 Gortan Veljko 328, 439, 441
 Гортан-Премк Даринка 271, 364, 390
 Gostiša Nikola 439, 441
 Gošić Nevenka 378, 383
 Grabar Biserka 347
 Grad Anton 429, 434, 435, 439, 440
- Gradišnik Janez 297, 306, 424, 435, 439
 Gradičnik Janez 442
 Grafenauer Bogo 456, 459
 Gracin Đorđe 456
 Graciotti Sante 348
 Grbec Ivan 429, 430
 Grgić Berislav 326, 328
 Gredišnek Janez 435
 Греч А. 57
 Грицкат Ирена 118, 308, 384, 439
 Грковић Милица 373, 384
 Grosman Meta 297
 Groot W. A. de 273
 Grošelj Milan 318, 429, 453
 Grujić Branislav 439, 440, 442—449
 Grujić Milisav M. 435
 Грујић Р. 381
 Guberina Petar 297
 Gugel H. 328
 Гудељ Петар 469
 Гудков Владимир П. 55—66, 364
 Gundulić 137, 141, 310
 Гусев Виктор 416
 Gustavsson Sven 462, 463
 Gspan Alfonz 455
- Dabac Vlatko 437, 439
 Дабетић Слободан 364, 365
 Dabić Bogdan 365
 Давидовић Димитрије 162, 163
 Davidović Sava 439, 447
 Давичо Оскар 159
 Dajković Jovan 328
 Daka Palok 328
 Дамњановић Слободан 328
 Данева Гроза 410
 Даничић Ђура 1—21, 23, 381
 Данчетовић Војислав 283, 328
 Deanović Mirko 323, 344, 378, 458, 466
 Debenjak Božidar 297
 Deže Laslo 296, 297
 Декс Пјер 297
 Del Cott Rudolf 434
 Делбрик 92
 Delčev Goce 422
 Dembskij Narcis 434, 435
 Demiraj Shaban 328

- Дем'янов В. Г. 347
 Derooy L. 328
 Derossi Zlata 359
 Derossi Julije 365, 389
 Desnickaja V. A. 329
 Despot Branko 297
 Дешић М. 252
 Дыбо В. А. 308
 Див'јановић Илија 452
 Diklić Zvonimir 365, 366
 Димитријевић Коста 450, 451, 455
 Димитријевић Персида 439, 448
 Димитријевић Радмило 390
 Димитровски Тодор 348, 401, 411, 416, 422
 Dimnik Stanko 429
 Димовски Славко 411
 Димоски Михаило 416, 462
 Dirkheim E. 71
 Дмитриев Андреевич П. 359, 462, 469
 Добрашиновић Голуб 456, 457
 Добрев Иван 353
 Добровски 16
 Dauzat Albert 161, 286
 Dolar Jaro 450
 Dolgan Milan 424
 Домазетовски Петко 416
 Domi Mahir 329
 Доне Александар 318, 359
 Донева Вукосава 411
 Doroszewski Witold 462, 467
 Dorčić Vinko 348
 Draganu Nicolae 466
 Dragi Stefanija 408
 Dragić A. 439, 442
 Драгићевић Ристо J. 451
 Dragović Ivan 443
 Dragojević-Josifovska Borka 318
 Dragoljović Dragoljub 348, 463
 Drašković Vlado 329
 Драшковић Милица 329
 Drvodelić Milan 439, 448
 Дреновац Јелица 308
 Držić Marin 153, 467
 Drini Sulejman 325
 Дрндић Даша 297, 302, 305
 Друговац Миодраг 416
 Du Feu Veronica M. 348
 Дујовић Јован 378
 Dujčev Ivan 348, 352
 Dular Janez 424
 Дуличенко А. 135, 308
 Dunare Nicolae 329
 Dunin Elsie 329
 Duridanov Ivan 308
 Duff Madeleine 434
 Душанић Милена 318
 Душанић С[лободан] 318
 Dhrimo Ali 329
 Đapić Stevan 283, 319
 Gjevori Mehmet 329
 Gjekaj Shaban H. 329
 Ђенић Љубиша Р. 394
 Gjivoje M. 394
 Gjinarj Jorgji 329, 330
 Ѓиновски Панајот 416, 419
 Ђорђевић Бранивој 354
 Đorđević Miloje 330
 Ђорђевић Нада 308
 Ђорђевић Радмила 463
 Ђорђевић Тихомир 159
 Ćorgiev Ćorgi 416
 Đorđić Ignjat 139, 142, 146, 150
 Ђорђић Петар 308, 351, 384
 Ђинђић Славолуб 330
 Букановић Јован 330
 Букановић Марија 451
 Đurđević Ignjat 328, 378, 467
 Ђурић Војислав 394, 397
 Бурковић Живко 394
 Буровић Војислав 365
 Ekl Vanda 348
 Елиар 328
 Енгелс 264
 Engelsfeld Mladen 389
 Eshil 333
 Étiemble Jeannine 463
 Еурипид 333
 Žagar Franc 428
 Jeauneau Edouard 330

Žganec Vinko 378, 394
 Жежел-Каличанин Татјана 416, 463
 Žerić Milan 440, 441
 Žerić Stanko 359
 Живановић Ђорђе 308, 314, 463
 Живановић Јован 466
 Живановић Милорад 379
 Живанчевић Милорад 378
 Živković Desanka 440, 441
 Živković Dragiša 389
 Živković S[reten] 440, 445, 446
 Žitnik Janez 297
 Žnidar Vincenc 308, 314, 451
 Žontar Jože 440, 448
 Жуковская Лидія П. 348

Зайцева Светлана 319
 Замфирă Михаил 380
 Здравев Ѓорѓи 416, 463
 Zeqir Sadiku 329
 Zečević Vesna 365
 Zečević Divna 394
 Zidar Josip 440, 444
 Златановић Момчило 166, 173, 394
 Zlatić Slavko 373
 Злоковић Максим 395
 Змај [Јован Јовановић] 291, 465
 Зоговић Радован 395
 Zor Janez 308
 Зоре Луко 450, 451
 Zorić Mate 463, 469
 Zoumpos N. A. 319
 Zrimšek Ivo 428
 Зубер Смиљка 293
 Zuković Ljubomir 395, 451
 Zupančić Josip 391
 Zupančić Mirko 451

Ibler Vladimir 440, 445
 Ђбровац Миодраг 451
 Иванов Благоја 411
 Иванова Олга 402
 Иванова-Шалингова Марија 297
 Ивановић Радомир М. 463, 465
 Ivančević Bojana 379

Ивић Милка 70, 255—260, 271, 359, 360, 365, 463
 Ивић Павле 140, 153, 189, 190, 191, 193, 194, 252, 261, 264, 354, 355, 373, 384, 402, 463
 Ivković Boleslav 443, 440
 Ivšić Stjepan 207, 209, 211, 224, 252, 309, 310, 312, 314
 Ignjačević Svetožar М. 298
 Plešić Svetožar 451, 452
 Plešić Fran 433
 Илиева-Шћърбанова Анна Як. 309
 Ilievski Dane 452
 Иллевски Петар Хр. 330, 348, 402, 411, 412, 452, 456, 457
 Илић Војислав И. 381
 Ilić Ljudmila V. 309
 Irmscher Johannes 327, 330
 Isaković Alija 391, 392
 Ismajli Rexhep 331, 344
 Istrate Gavril 282
 Истрин В. 259

Jagić Vatroslav 452
 Jagodić Vladislav 424
 Јазич Ѓорџе 309
 Јакимова Јованка 309, 314, 351
 Jakić-Cestarić Vesna 384
 Jakobson Roman 71, 255, 256, 259, 273, 385
 Jakopin Franc 298, 304, 309, 425, 427, 449, 452, 457, 463
 Jalen Marija 425
 Јанакиевски Т[оме] 319
 Јанева-Стојановић Вера 416
 Janežić Anton 450
 Janez Anton 436
 Јаничијевић Јован 298
 Јанкуловски Петре 402, 416
 Јанура Петру 331, 461, 464
 Jarnik Urban 455
 Јакоски Војслав 416, 463, 464
 Јаук-Pinhak Milka 298
 Јачимовић Олга 440, 448
 Јашар-Настева Оливера 402, 411
 Jevnikar Martin 425
 Jevšenak Ludvik 298

- Јегбај Ј[осип] 440, 445, 446
 Егоров В. Г. 160
 Jedlička Alois 298
 Јелић Бранко 297, 298
 Јелић-Буџан Benedikta 384
 Јерковић Вера 379
 Јерковић Јован 365, 366
 Jerman Peter 435, 436
 Jernej Josip 138, 147, 151, 153, 154, 331
 Jesenik Viktor 434, 435
 Jesenovc France 429
 Jespersen Otto 273, 296, 298
 Jireček K. 138, 167
 Ioan Eugenia 282
 Ioaniță Vasile 283
 Јовановић Гордана 23—53, 293
 Јовановић Ж. М. 168
 Јовановић Иванка 389
 Јовановић Јефимије 162
 Јовановски Лето 411
 Јовановић Слободан 440, 444
 Јовић Душан 67—77, 282, 298, 379, 389
 Jović Petar 298
 Јововић Василије 440
 Јововић Радоје 366
 Jokl Norbert 331
 Jonke Ljudevit 315, 323, 360, 366, 385, 440, 445, 452, 464
 Josifović Stevan 332
 Jug Hermina 425
 Junković Zvonimir 385
 Jurak Mirko 332
 Јуранчић Јанко 309, 425, 435, 452, 455, 464
 Jurić J. 464
 Јуришић Карло 319
 Јурковић Лјубо D. 309
 Јутронић Андре 459
- Kabashi Jashar 332
 Каваев Филип 416, 417, 419
 Kadić Marko 391
 Keipert Helmut 348
 Kalan Pavle 434, 435
 Kalanj Rade 299
 Калезић Ратко 379
 Калезић Слободан 395
- Kalenić Vatroslav 310, 389, 440, 452
 Kálmán Kovács 440, 447
 Kahlo G[erhard] 319, 332
 Kalogjera Damir 464
 Калопер Чарна 319
 Камас Даša 435
 Караџић Вук Стефановић 1—6, 9, 14—21, 55, 57, 59, 60, 61, 63, 65, 66, 153, 162, 165, 170, 197, 264, 283, 289, 291, 381, 393, 399, 400, 441, 451, 454, 455, 465
 Karaś Mieczysław 310, 402
 Карпић В. 168
 Karnakutić Brne 379
 Карцевски 255
 Касирер Е. 258
 Kastrati Jup 332
 Katičić Radoslav 299, 300, 332, 344, 464
 Katušić Ivan 373
 Кауфман Николај 345
 Kačanik Emilija 310, 315
 Кашић Јован 13, 293, 319, 366, 379, 385
 Kaštropl Ivo 374, 394, 395
 Kvapil Miroslav 299, 310
 Keber Janez 310, 429
 Kelemina Jakob 429
 Kelmendi Ahmet 332
 Кепески Круме 403, 464
 Keršova Marijana 360
 Кијамет Реџеп 395
 Killen J. T. 332
 Килибарда Гојко М. 319
 Килибарда Новак 395, 452
 Király Péter 348
 Cyril 454
 Кировски Лазо 417
 Кироски Панче 459
 Kiss Lajos 395
 Kissling Joachim 450
 Китановски Дано 148, 345, 346, 411, 417
 Клајн Иван 319, 332
 Claude Robert 313
 Klopčić Mile 425
 Kmecl Matjaž 310, 425, 452
 Knežević Anton 366
 Кнежевић Сребрица 345

- Князевская О. А. 347
 Ковач Никола 299, 306
 Kovács Ferenc 67
 Коваџес August 332, 345, 437, 441, 448, 464
 Ковијанић Р. 168
 Kozlevčar Ivanka 425
 Којић Светлана 332
 Kolar Anton 299
 Kolarič Rudolf 423, 425, 427, 429, 430, 450, 459
 Kolberg Oskar 308
 Kolibaš Darko 299
 Комас Даša 437
 Comişel Emilia 345
 Коморовски Јан 310
 Kongoli Baki 332
 Конески Блаже 216, 252, 310, 315, 403, 411, 451, 453, 464, 465
 Конески Кирил 403, 406
 Конечна Halina 450
 Константинов Душан 417
 Ковтов П. 334
 Kopitar Jernej 430, 457
 Копривица Благота 395
 Коробар Марија 403
 Когоџес Томо 424, 425
 Cortelazzo Manilo 333, 340
 Корубин Благоја 299, 403, 404, 406, 464, 465
 Koguzs Jože 430
 Kos Janez 430
 Kos Milko 450, 451, 455, 456, 459
 Qosja Rexher 341
 Костадиновић Радомир 396
 Kostallari Androkli 333
 Костельник Г. 113, 134, 135
 Костић Ђорђе 441, 448
 Костић К. 168
 Костић Страхинја К. 333, 465
 Костов Владимир 404, 412
 Котков С. II. 347
 Kotnik Janko 436
 Kotnik Stanko 425
 Kocijan Gregor 429
 Kočetova A. 313
 Кочинш М. 135
 Košir Niko 435
 Košmrliј Maja 425, 426
 Košuta Miroslav 453
 Košutić-Brozović Nevenka 374
 Кошутин Владета Р. 333
 Кошутин Радован 310
 Kravar M(iroslav) 333
 Kraljević G. 333
 Krakar Lojze 436
 Kranjec Marko 425, 426, 457
 Kranjc Andrej 436
 Krasniqi Ymer 333
 Kratofil Mirko 453
 Kreft Bratko 464, 465
 Križman Mate 299
 Krleža Miroslav 366, 372
 Krnarutić B. 438
 Krnjević Hatidža 396
 Кроневска Салтана 351
 Кронеска Султана 310, 314, 351
 Krstić Zdenka 333
 Krstić Uglješa 392, 396, 398, 400
 Крстовски Тихомир — Томе 417, 420
 Kuzmanović Mladen 374
 Kulundžić Zvonimir 348
 Kulušić Sven 459
 Kumer Zmaga 430, 433, 459
 Куна Х[ерта] 13, 199, 210, 252, 383, 385
 Куниц С. 301
 Купхандани Лахман 333
 Kuryłowicz J. 273
 Kursar Ante 374
 Courtenay Jan Baudouin de 452
 Kurz Josef 453
 Kurzova-Ribarova Zdenka 348
 Kušan Fran 167
 Лабов 257
 Ladan Tomislav 385
 Ladika Ivo 360
 Лађевин Милица Ј. 386
 Лазаревин Предраг 296, 299
 Laznibat Velimir 137—157
 Лалевин Миодраг С. 310, 396, 441
 Лалић Радован 449, 451, 453, 454
 Langenscheidt 438
 Лансон 286

- Латковић Видо 453
 Lahman Otakar 459
 Lebel Paul 319
 Levi-Stros Klod 299
 Ленеберг Х. Е. 258, 259, 260
 Lenček Rado 425
 Лењин 264
 Leslie Annabella 333, 338
 Lehiste Ilse 354, 355
 Lötzsch Ronald 310
 Lešić Zdenko 296, 300, 305
 Lee M. G. 319, 333
 Liebman Robert 417
 Linarić Nevenka 348, 349
 Линин Александар 417
 Linta Elena 349
 Linhart A. T. 451
 Lipnik Jože 426
 Lovrić A. Ž. 319
 Ловрић Нада 374
 Logar Tine 430, 433
 Loknar Vladimir 391
 Лопатникова Н. Н. 333, 337
 Lopašić R. 240, 248, 252
 Lotman J. M. 297, 300, 305
 Lubaš Władisław 309, 311, 379
 Luboteni Gani 327, 337
 Ludvik Dušan 319, 430, 431, 436
 Luens John 68
 Luka Jak 334
 Lukić Vera 441
- Ляпон М. В. 347
 Львов Андрей С. 349
 Ljubinković Nenad 396
 Ljubić S. 252
- Magner Thomas F. 355
 Мажуранић И. 465
 Mazon André 454
 Meissenburg E. 334
 Макавејев Душан 396, 400
 Makarović Ado 431
 Machiedo Mladen 300
 Максимовић Војислав 453
 Maleš Miha 431
- Malić Dragica 360, 366, 386
 Malmberg Bertil 255—260
 Malori Tomas 337
 Mann Stuart E. 334
 Манасиева-Митева Димка 404
 Mancuso Vincenzo T. 334
 Mańczak W. 302
 Margetić L(ujo) 334
 Maretić T[omislav] 1, 63, 139, 142, 143, 144, 146, 148, 150, 151
 Mareš František Václav 349
 Маринковић Боривоје 456, 457
 Marić Svetislav 439, 441, 447
 Marić Sreten 300, 306
 Марицки-Гађански Ксенија 334
 Марков Борис 311, 404, 405
 Marković Ambroz 142
 Марковић Благоје В. 374
 Марковић Марко 453, 459
 Марковић М[ирослав] 334, 456, 457
 Marković Svetozar 355, 360, 366, 441, 445
 Markovšek Zdravko 436
 Маркс 264
 Markuža Jože Vasilj 431
 Martinet André 70, 258, 273, 300, 301, 334
 Martinet Jeanne 300, 301
 Мартиновић Јурај 436
 Мартиновић Нико С. 379
 Martinčić Edit 366, 372
 Marcijal 328
 Мате Миха 465
 Matejka Ladislav 349
 Matešić Josip 441, 447
 Матијашевић Јелка 311
 Matijevics Lajos 320
 Matijević Špiro 396
 Матић Драгица 374
 Матић Светозар 441, 445
 Maticki Miodrag 465
 Matičetov Milko 431, 433
 Matković Marijan 374
 Matl Josof 450
 Mahnič Mirko 424, 426
 Madževič B. I. 418
 Медаковић Милорад 63

- Medved Mira 431
 Меденица Радосав 396
 Medić Ivo 334, 441, 442
 Medić Irena 441, 442
 Meje (Meillet) 286
 Melvinger Jasna 366
 Menac Antica 360, 367
 Menčetić 140
 Meriggi Bruno 453
 Merkh R. 433
 Merku Pavle 429, 431
 Merlak Srečko 432
 Merhar Boris 433
 Merz Terry 311
 Matthews H. P. 257
 Methodius 454
 Mika Cvjetko 334
 Mikeš Melanija 300, 359, 360
 Miklavčič Maks 451, 459
 Миклошич 348, 432, 441
 Микулчић II[ван] 320
 Миладинов Константин 420, 422
 Миладиновци 421, 422, 454
 Милаковић Димитрије 55, 66
 Милановић Бранислав 193, 253, 360, 465
 Milas M. 61, 62, 64, 198
 Милатовић Бранислав 355
 Miller Georg. A. 71
 Müller Jaka 425, 426
 Милетић Б. 266, 267
 Mühlestein H. 320
 Milidragović Milica 379
 Milin Jiva 282
 Милинковић Милан 296, 300
 Милинковић Милован 311
 Milićević Boriša 439, 441
 Милићевић Љубисав 396
 Милованов Георгијевић Лука 453
 Миловић Јевто 320, 379
 Milošević-Dorđević Nada 396
 Milošević Ksenija 367
 Milošević Miloš 441, 448
 Милошевски Милош 405
 Миљанов Марко 448
 Миљковић Ѓорѓи 412
 Miljković Tatjana 441, 447
 Migliorini Bruno 334, 335, 340
 Милова-Ѓуркова Лиљана 405, 412, 453, 466
 Миновић Миљивоје 300
 Минт Ѓурђија Милица 300
 Миовски Мито 349, 412, 462
 Мирковић Драгутин 300
 Mirnić Julija 320
 Mirsić Srđan 282, 321, 323, 336
 Мисирков Крсте Р. 405
 Mistakis K. 335
 Митков Маринко 300, 405
 Митровић Јеремија Д. 457
 Мићовић Dragutin 320
 Мићовић Вукић М. 165—187
 Михаил Замфира 380
 Михаил Паул 380
 Mihailidi Agapi 441
 Mihailović Živka 335
 Михаиловић Јован С. 397
 Михаиловић Љљана 300
 Михаиловић Љубомир 301, 335, 367, 466
 Михајловић Велимир 159—164, 162, 283, 320, 466
 Михајловић Младен 335
 Mihalić [Slavko] 303
 Michalk Siegfried 310
 Mihanović Nedjeljko 374
 Mihevc-Gabrovec Erika 335, 353
 Мицковић Слободан 412
 Мишеска-Томић Олга 301, 405, 406, 466
 Младеновић Ж. 1, 2, 3
 Mladenović Živomir 345
 Младеновић Александар 1—21, 320, 321, 367, 380, 386, 391, 457
 Мовшович Н. А. 335, 337
 Moguš Milan 360, 374, 386
 Мојашевић Миљан 335, 453
 Møller Kirsten 349
 Моловић Ј[ордан] 355
 Montani Klara 335
 Морачић Дамњан 457, 466
 Morović Hrvoje 380
 Moskovljević Miloš 441, 446, 447
 Mohorovičić Andre 349

- Мошин Владимир 311, 314, 349, 351,
380, 412, 457
Moszyński Leszek 349
Μπαρμπινιώτη Γ. 334
Mrazović Pavica 335
Мркаљ Сава 4—7, 10
Музалевски Александар 312
Mulaku Latif 331, 335
Mulc Ivana 349
Muljačić Žarko 150, 301, 321, 335,
338, 339, 374, 456, 466
Мунда Јоже 293, 458
Муромцев И. В. 321
Musanić Ratibor 442, 449
Musić Srđan 282, 321, 323, 336
Мусулин Стјепан 442, 445, 446, 452
Mučibabić Mira 367
- Nad J. 442, 445, 446
Nazečić Salko 355, 395—397, 449, 450,
465, 467
Nazor Anica 350, 367, 453
Nazor Ante 397
Најчески Димче 312, 418
Најческа-Сидоровска Марија 406
Наков Спиро 312
Наковски Владо 441, 442
Nametak Alija 397
Наневски Душко 417, 418, 423, 466
Nartnik Vlado 301, 306, 426
Nastev Božidar 336, 406
Nahtigal Rajko 433
Neweklowski Gerhard 432
Недељковић Бранислав М. 380
Недељковић Вук 345
Недељковић Душан 398, 418
Недељковић Љубомир 466
Недељковић Олга 350, 380, 386
Недић Владан 380, 398, 418
Недић Војо 391, 467
Naylor Kenneth E. 367
Нејман Александар К. 418
Nemanja Sjeran 443, 447
Nemeth Krešimir 321, 442, 448
Nesimi Remzi 336
Николаева Т. М. 355
Николаидис Миња 336
- Николајевић Г. 57
Николић Берислав М. 17, 355—357,
361, 368, 374, 442, 445
Николић Вера 312
Николић Владимир 159
Николић Илија 418
Николић М. М. 2
Николић Мирослав 293, 375
Николић Ружица 314
Николић Светозар 347, 350
Николовски Атанас 350
Nikčević Vojislav 366, 368, 386
Novak Vilko 336, 432, 453
Novak Grga 460
Novak Franc 426
Новаковић Стојан 1, 469
Новелић Богић 380
Nuhui Vejsel 336
- Његош П. П. 289, 291, 308, 450, 465
- Obradović Dositej 13, 458
Ovidije 338
Odn V[insten] H[ju] 301
Orzechowska Hanna 426, 427
Окука Милош 312, 368, 386
Olesch Reinhold 312
Oltenau Pandelee 336, 350
Opačić Nives 361, 368, 467
Опачић-Ганица Станка 397, 398
Orbin Mavro 142, 143, 144, 146, 148,
150
Orvel Džordž 302
Органџева Цветанка 312, 418
Orešnik Janez 302, 336
Orožen Janko 432, 452, 454
Orožen Martina 302, 432, 453
Ортаков Драгослав 350
Остојић Бранислав 302, 368, 454
Ostojić Ivan 386
Ostrovška Milica 302
Ostrogorsky George 350, 352
Očak Jelena 457
- Павешкић Сл. 197, 360, 361, 442, 445,
446

- Pavičević Milan 443
 Pavičić S[tjepan] 442, 445, 446, 460
 Павлица Драган 375
 Pavličević Dragutin 368
 Павловић Звездана 293, 406
 Павловић Миливој 253, 285, 286, 287,
 288, 289, 290, 291, 302, 312, 321,
 331, 336, 391, 406, 454, 457, 461, 467
 Павловић Михаило Б. 389
 Pavlović Pavle 441, 442
 Павловски Мирко 406
 Raǰdzierski Lech 454
 Rajević Milan 441, 442
 Палавестра Влајко 400
 Паликрушева Галаба 460, 461, 467
 Palmer Harold E. 335
 Palmotiћ Juniје 143, 144, 146, 150
 Palmotiћ Džon 338
 Panagl O. 321
 Панини 68
 Панов Бранко 454
 Panopius Јап (Ivan Česmički) 328
 Паноска Ружа 303, 387, 406, 408, 412,
 413
 Pantelić Marija 350, 454
 Пантић Биљана 303, 305
 Пантић Мирослав 380, 467
 Панчић Ј. 167
 Папазисовска Вангелица 406, 413
 Папазоглу Фанула 321, 322
 Pačić Dragutin A. 438
 Paternost Jože 303, 426, 436
 Paternu Boris 454
 Паул 242 253,
 Paunov Aleksandar 361, 368
 Pederin Ivan 387
 Пеев Коста 406
 Пејаковић Снежана 392, 398
 Peyard Jean 303
 Пејчиновић-Тетоец Кирил 417, 469
 Pellegrini Gian Battista 336
 Пелз С[јепан] 442, 445, 446
 Penavin Olga 322, 336
 Пендовски Бранко 413
 Пенушлиски Кирил 418, 422, 423
 Pervaz Draginja 337
 Peternu Boris 426
 Petersmann H. 337
 Петковић Живко 160
 Petković Milutin 1, 368
 Петковић Новица 297, 303, 305
 Петрановић Богољуб 452
 Petre Fran 426
 Petrescu Paul 346
 Петровић Драгољуб 63, 196, 253, 261,
 322, 368, 375, 387, 442
 Petrović Ivanka 351
 Петровић Михаило 289
 Петровић Нада 337
 Петровић П[етар] 322
 Petrović Rade 368
 Petrović Rastko 463
 Петровић С. 167
 Петровски Блаже 419, 422, 423, 467
 Петрушевска Душица 337
 Петрушевски М[ихаил] 322, 333, 337,
 452, 456, 457
 Pecarski Darinka 442, 449
 Пецо Асим 62, 152, 153, 165, 171, 174,
 189—254, 258, 261—270, 355, 356,
 361, 368, 376, 454
 Пешикан Митар 23—53, 209, 210, 253,
 261, 312, 322, 356, 368, 376, 442, 445.
 Pešić Miodrag 441, 442
 Pešić Radivoje 454
 Пешић Радмила 398
 Пешиковски А. 99
 Пешут Петар 380, 398
 Пижурица М. 261, 322, 376
 Picchio Riccardo 351, 352
 Пилетић Светозар 369
 Pisanski Tomo 303
 Plana Emin 460
 Плана Шефкет 337, 346
 Plastre Guy 337
 Платон 67, 334
 Pleničar B. 458
 Plomteux Hugo 337
 Pogačnik Jože 426, 429, 450
 Pogarelec Breda 426, 432
 Požar Breda 303
 Pozojević Marija 389
 Поленаковић Харалампие 351, 381.,
 413, 419, 454, 460, 467
 Polovina Pero 337
 Poljanec Franjo Radoslav 312

- Pomianowska Wanda 467, 468
 Поп-Јовановски Апостол 417, 419
 Попа Васко 398
 Пора Јоан 346
 Пора Mircea 281
 Попвасилева Александра 346, 468
 Popela Maria Luise 389
 Попова Фанија 419, 423
 Поповић Богдан А. 413
 Роровић Božidar 337
 Роровић Dragomir 361
 Поповић И. 17
 Поповић Ђорђе 172, 173
 Поповић Јован Ст. 289
 Поповић Лука 369, 468
 Поповић Љубомир 361
 Поповић М. 2
 Поповић Миодраг 454
 Поповић Мицина К. 173
 Поповић П. 57
 Поповић Татјана 322
 Поповски Аригон 401, 406, 419
 Rosavec Ančka 458
 Потебња А. 95
 Pohlen Marko 433, 453
 Правица П[етар] 356
 Pranjić Krunoslav 303, 369, 387, 389
 Prapcea Theodor 338
 Провер 328
 Preobraženski Fjodorovič Nikolaj 454
 Pretnar Anton 420
 Pribić Nikola 452
 Prikić Vladimir 442, 447
 Приличев Григор 420
 Pudić Ivan 338, 387, 425, 442
 Puratić Ž[eljko] 338
 Putanec Valentin 323, 387, 438, 442
 Путилов Б. Н. 310, 312

 Ravnikar Bruno 346
 Radić Stjepan 439, 442, 443, 444, 447, 458
 Радичевић Еранко 291, 465
 Радовановић Карин 338
 Radovanović Milorad 2, 271—280, 296, 303, 304, 369
 Радовић-Тешкић Милица 293
 Радојевић Данило М. 398
 Радојевић Радоје 398
 Радојичић Ђорђе Сп. 457
 Радоњић В. 454
 Раичевић Часлав 391
 Reid Graham W. 420, 422
 Рајић Велимир 450
 Рајић Ј. 13
 Рајков Иванка 376
 Рајковић Љубиша 322, 391, 398
 Reinhold Olesch 314
 Рајхман Јоже 433, 454
 Raka Fadil 338
 Ramovš F. 210, 253, 433
 Ranjina Dinko 142, 144, 146, 150
 Ranjina Nikola 142, 144, 146, 150
 Растић Џ. 328
 Ratković Milan 381
 Raukar Tomislav 351
 Rački F. 238, 248, 253
 Regula Moritz 338
 Reynolds L. D. 338
 Remic-Jager Vera 424
 Rendić-Miočević Duje 322
 Рестан Пер 306
 Rehak Vladimir 370
 Rexhepagiq Jashar 346
 Rešetar Milan 138, 140, 142, 143, 145, 147, 148, 152, 153, 154, 195, 203, 241, 253
 Rigler Jakob 426, 427, 433
 Ridanović Midhat 304, 356
 Ризовски Живко 413
 Ricker-Bukumirović Renata 338
 Риптески Славе 468
 Ристић Олга 369
 Риптовски Блаже 313, 398, 406, 420, 422, 468
 Robert Claude 338
 Робинсон А. М. 313
 Робовски Никифор 420, 468
 Ровинский П. 376
 Rogić Pavle 369, 445, 446
 Roglić Vera 338
 Rode Matej 304, 313
 Родић Никола 281, 293, 387, 461, 468
 Rojs Jurij 446
 Reusch Helga 327, 338

- Ром Бранислав 369
 Росандић Драгутин 391
 Rosina Andrej 441
 Rospond Stanislav 313
 Rotar Janez 387, 468
 Ротковић Радослав 369, 387
 Rocha Schmidtbauer Paulina 369
 Rubeša Ante 346
 Ружицић Гојко 195, 196, 203, 204, 253, 323
 Rupel Mirko 423, 425, 427
 Rusić Branislav 453

 Sabadini Remigio 338
 Sablić Hrvoje 392
 Savera Tomazin de 137
 Savić Momčilo D. 168, 282, 323, 338, 339, 361
 Савић Свенка 300, 304
 Sadar Vinko 435, 436
 Sadiku Zeqir 339
 Саздов Томе 351, 413, 417, 420, 421, 422, 423, 454, 461, 468, 469
 Sacconi Anna 323
 Samardžija Marko 389
 Samilov Michael 351, 352
 Sandru Theodora 283
 Сапир Едвард 296
 Сафронов Г. И. 462, 469
 Svane Gunar 339
 Svetec Luka 455
 Светић Милош 2—7 11, 12, 14—18, 20, 21
 Svoboda Jan 313
 Sedaj Engjëll 339
 Sejdiu Shefki 327, 339
 Seyfarth Wolfgang 327, 339
 Sekereš Ljudevit 392
 Секереш Стјепан 376
 Sekulić Ante 361, 370
 Sekulić Vladimir 304
 Секулић Момир 356, 398
 Shilogh Amnon 339
 Симитчиев Коле 421
 Симић Бригита 361
 Simić Radoje 356, 361, 362, 370, 376
 Simoniti Primož 339, 458
 Симоновић Драгутин 167
 Синельникофф Раксана 308, 313
 Sironić M[ilivoj] 323
 Sychta Bernard 310
 Skaza Aleksander 454
 Скерлић Јован 287
 Skok Petar 323, 447, 449
 Skorupka Stanislaw 450
 Scot Jean 327, 340
 Scotti Giacomo 417, 420, 421
 Skubic Mitja 323, 339, 340
 Славена Јидија 314, 351, 414
 Slama-Cazacu Tatiana 303, 304
 Slodnjak Anton 450, 455
 Смаиловић И. 205, 253, 370
 Smej Jožef 455
 Smole Srečo 435, 436
 Smolej Viktor 427
 Sović Ivan 469
 Сокаль Н. И. 362
 Соколки Методије 460
 Somborac Etel 304
 Сомерфелт А. 258
 Saussure Ferdinand de 70, 71, 73, 255, 298, 301
 Софревска Ранка 414
 Spalatin Leonardo 304, 340
 Спасов Александар 414
 Спировска Лепа 421, 422, 469
 Spiewok Wolfgang 304
 Srebot Tatjana 427
 Средановић Буко 451
 Sreznevskij V. I. 351, 352
 Срезњевски И. И. 15
 Stabej Jože 433, 436, 450
 Сталев Георги 421
 Стаматовски Станко 408
 Стаматоски Трајко 314, 407, 469
 Станг Кр. С. 303
 Stani Ciril 449
 Станисављевић Вукашин 395, 397, 399
 Станић Милија 261, 270, 304, 357, 362, 370
 Stanić Valentin 433
 Stankiewicz Edward 305, 323
 Станојев Богдан Т. 323
 Станојевић Мирослав В. 455
 Станојевић Пантацијевић Милица 469
 Станојевић Ружица 312, 314

- Станојчић Живојин 362, 370, 390
 Стевановић Михаило 1, 153, 193, 203,
 253, 268, 271, 280, 285—292, 305,
 361, 362, 370, 371, 376, 445, 447
 Стевовић Игрутин 79—109
 Стејић Ј. 3
 Stepanov Stjepan 399
 Стерија Поповић Јован 163, 465
 Steržinar Ahas 455
 Стефановић Драгутин 362, 390
 Стефановић Н. Ж. 175
 Стефаноски Гоце 414
 Stieber Z. 454
 Стипчевић Биљана 414
 Stipčević Nikša 340, 342, 469
 Stojanović Voislava 282
 Стојановић Љуб. 1, 3
 Stojanović Miodrag V. 340, 399
 Стојанчевић Видосава 346
 Стојић Никола-Ника 394, 399
 Stojičević Aleksander 455
 Стојичић Ђоко 399
 Стојков Ст. 216, 253
 Стојковић М[аријан] 445, 446, 447
 Стојнер Џорџ 299
 Стоматоски Трајко 315
 Strgačić Ante Marija 454
 Stříbrný Dominik 455
 Суботић Јелисавета 3, 323
 Сулицијану Гизела 421
 Suprun A. E. 315
 Suhadolnik Stane 427, 455
 Сучевић М. 13
 Sučić Ivan 376
 Sušjan Ante 340

 Tavzes Cvetana 351
 Tagliavini Carlo 340, 341
 Tandarić Josip 351
 Таутовић Радојица 305, 390
 Ташић Божа 371
 Težak Stjepko 362, 390
 Tekavčić Pavao 305, 339, 341, 346
 Teodosić Radovan 441
 Терзић Александар 314
 Терзић Богдан 314
 Тимотијевић Божидар 399

 Thiry H. 341
 Tikhonravov Nikolaj 351, 352
 Tkadlčík Vojtěch 352
 Товар А. 258
 Thomaj Jani 341
 Тодоровић Гордана Б. 300
 Тодоровска Загорка 414
 Този Нико 421
 Толстој Иљић Иља 454
 Томановић Васо 323, 357, 390
 Томашевић Марија 314
 Tomić Mile 323, 408
 Tomić Mišeska Olga 341
 Томовски Душан 324, 341, 408
 Tomšić France 433
 Топић Мирослав 399
 Topolinyska Zuzana 408
 Тополовачки Милан 371
 Torogišić Jože 425—428, 435, 437, 458
 Тошев Крум 314, 315, 408, 453, 455, 456
 Тошић Станиша 394, 399
 Трагсеа Theodor N. 282
 Trdina Silva 428
 Требјешанин Радош 399
 Trezner Tomislav 390
 Траеруп Birthe 341, 421
 Трифуновић Ђорђе 283, 352
 Трифуноски Јован Ф. 400, 421, 422,
 460
 Trubar 431, 433, 454
 Трубачев О. Н. 160
 Трубецки С. Н. 255, 258, 289
 Tunickij N. L. 352
 Турјачанин Зорица 390
 Turk Ivan 437
 Turčan Jaroslav 371

 Ђирковић Сима 387
 Ђорац Милорад 363, 371, 390
 Ђорић Божо 376
 Ђоговић VI. 61
 Ђосовић Стево 305, 371, 388
 Ђушић Драго 261, 376, 377, 391, 447,
 458
 Ђуџуз Љубица 391
 Угринова-Скаловска Рада 349, 352,
 353, 408

- Udebin Z. L. 305
 Улдал Е. 255, 258
 Umek Fedora 305
 Urbany Marijan 447
 Urbančić Boris 424, 428
 Урошевић Атанас 324
 Ускоковић Милутин 465
 Uhlik Rade 341
 Ushaku Ruzhdi 341
 Ušinskiј Konstantin Dimitrievič 314
- Farago Jozsef 342
 Фасмер Макс 160
 Faso Andrea 305
 Fatur Bogomil 435
 Фекеге Егон 305, 372, 447
 Felezesko Kazimierz 271—280
 Ferati Vjollca 342
 Ферих Ђ. 328
 Förster Ursula 306
 Фиедлер Ренате 327, 342
 Филин П. Ф. 242, 253
 Filip Emil 282
 Filipović Zvonka 438, 448
 Филиповић М. 203
 Filipović Marijan 448
 Filipović Rudolf 300, 306, 342, 438, 448, 463, 470
 Филиповски И. 215, 252
 Fillmore J. Ch. 257, 273
 Finka Božidar 314, 372, 377, 388, 391, 445, 448, 470
 Fiorelli Piero 340, 342
 Firfov Živko 453
 Fisiak Jacek 342
 Fisković Cvito 381
 Фишер-Јергенсен Е. 258
 Fischer Filip 433
 Flaker Aleksandar 377
 Flora Radu 281, 342
 Vogel Herman 428
 Vogelник Franc 428
 Фонађ И. 259
 Foretić Vinko 388, 460
 Frangeš Ivo 390
 Franičević Marin 388
 Franchi Erio 340, 342
- Фрушић Димитрије 162, 163
 Fuko Mišel 306
 Furlan Vinko 434
 Fučić Branko 353, 388
- Хабургаев А. Г. 242, 253
 Havranek Bohuslav 349
 Hajdari Ahmet 342
 Hajduković Luka 390
 Heinz A. 273
 Халидеј К. А. М. 258
 Halimi Mehmet 342
 Halimi Halit 342
 Hamm Josip 253, 452, 455
 Hahn Josef 450
 Харис Зелиг 257
 Харисијадис Мара 314, 353, 381
 Хауген Е. 258
 Hauser Přemysl 424
 Hafner Stanislaus 353
 Haxhihasani Qemal 342
 Hadži-Jovančić Dušanka 470
 Хаџи Константинов-Џинот Јордан 420
 Hädecke Wolfgang 306
 Хејлман Ј. 259
 Hamp Eric P. 324, 342, 357
 Hannick Christian 253, 352
 Хербут Наталија 324
 Hercigonja Eduard 253, 314, 388
 Hesiod 328
 Хил А. А. 298
 Hjelmslev L. 71, 255, 258, 273
 Chlonpek Lujo 448
 Hojan Tatjana 429
 Хојер Х. 258
 Homer 328, 333
 Horak Emil 314
 Horalek Karel 349, 353
 Horvat B. 441
 Horga Damir 342
 Храсте Мате 445, 448, 452, 454, 455
 Христов Ст. 470
 Хркаловић Јанко 381
 Hrovatin Radoslav 346
 Hruškovec Tomislav 353
 Humboldt W. 70, 76

- Samaj Martin 331, 342
 Zamputi Injac 330
 Sankar 427
 Царевих Мира 324
 Caf Oroslov 455
 C[venkel] F[rance] 434
 Cvetko Varja 306
 Cvetković 167
 Цветковски Владимир 324, 333, 342, 408
 Цветковски Радован 414
 Цвијетић Љубомир 400
 Цвијић Олга 293
 Цвирнер Е. 258
 Цвирнер К. 255, 258
 Zwitter Fran 451
 Cek Ksenija 366, 372
 Целаковски Наум 422
 Цепенков Марко К. 420, 422, 423
 Cernessa Domenico 342, 360
 Zett Robert 388
 Zimmermann Christa 327, 343
 Cipra Marijan 306
 Cipf 255
 Cicero 331
 Црепајац Љиљана 324, 343, 455
- Čabej Eqrtem 342, 346
 Чађеновић Јован 372, 400, 448
 Чајка Хенрика 314
 Чале Франо 388
 Чаловски Тодор 423, 470
 Чанадановић Мирко 306
 Чап Бојан 343
 Czaplejewicz Eugeniusz 306
 Chadwich J. 343
 Челаковски Наум 414
 Чернодрински В. 420
 Chomsky Noam 71, 226, 257, 259, 297, 299, 300, 304, 306
 Čop Bojan 324, 429
 Čop Vilim 357
 Čop Dušan 424
 Čremošnik Gregor 137
 Črko F. 438
 Črnko Ferenc 381
 Črnja Zvane 377
- Čubelić Mia 437, 441, 448
 Čubelić Tvrtko 468, 470
 Čuljak Milan 306
 Чурчић Лазар 381
 Čustović D. 196, 197, 252
 Чутурило Стево 451
- Džaja Mato 400
 Džamanjić Rajmund 139, 149, 150
 Џимревски Боривоје 423
 Џуверовић Р. 372
 Џукески Александар 306, 408, 409, 471
- Šavil Andrej 437
 Šamšalović Gustav 442, 449
 Шаулић Аница 400, 455
 Šaulić Jelena 400, 458
 Шаулић Новица 400
 Шаумјан К. С. 73, 74, 257
 Шафарик 8, 16
 Šašel J[apo] 324, 455
 Švebec Franjo 400
 Ševčenko Ihor 353
 Šega Drago 427
 Шеноа 465
 Шептаев Леонид С. 315
 Chérel Albert 343
 Шеремет Татјана 296, 306
 Шереш Давид 471
 Šivic Alenka 315, 324, 353, 449
 Šidak Jaroslav 381
 Шимић Николај 162
 Šimundić Mate 200, 214, 231, 249, 253, 363, 372, 377
 Šimundić Petar 377, 388
 Šimunović Agneza 343
 Шимуновић Петар 315, 324, 455
 Sipos Istvan 315
 Škaljić A. 215, 253
 Škarić Ivo 306
 Škerlj Ružena 435, 437
 Škerlj Stanko 343, 435, 449, 455, 456
 Škiljan Dubravko 307
 Škrabec Stanislav 433, 455
 Škreb Zdenko 344, 468
 Шкриванић Гавро А. 325

- Škrinjar Jožef 455
Škunca Stanislav 327, 344
Shkurtaj Gjovalin 344
Šlebinger Janko 455
Schlimpert Gerhard 315
Šljivić-Šimšić Biljana 447, 449
Šmalc Matej 455
Šmaus A. 344
Šmigoc Janez 455
Šmilauer Vladimir 315
Schneider Johannes 327, 344
Šojat Antun 377, 388
Šojat Olga 381
Шокларова Германија 409
Šolar Jakob 455
Šolar Janez 455
Šonje Š. 344
Шопов Димитар 414, 455
Šoptrajanov Georgi 346
Šorli Marjan 437
Šrimpf Franc 455
Štampar Emil 454, 455
Stieber Z. 454
Štrekelj Karel 455
Štefan Rozka 315, 455
Štefanić Vjekoslav 348, 350, 353, 354, 388
Štifter France 455
Štobitzer Heinrich 339
Штрпосмајер 287
Šturm Franc 455
Šuba P. P. 309
Šubin Nikola 444, 445, 449
Шуковић Радивоје 56, 65, 363
Schultheis Johannes 307, 315
Šuman Josip 455
Šupuk Anta 377
Šurmin Ђ. 205, 253
Schuster-Sewc H. 315
Shuteriqi Dhimitër 344

